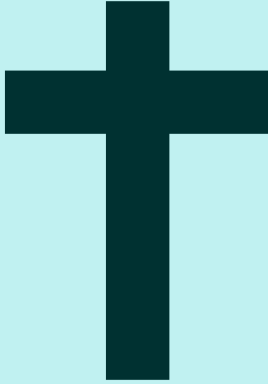

A Nãaŋmın Nεtır
Oaalaa Gãn, Bırfoor

Birifor, Southern: A Nãaŋmın Nεtır Oaalaa Gãn, Bırfoor New
Testament

**A Nãanmun Nɛtur Oaala Gãn, Burfuor
Birifor, Southern: A Nãanmun Nɛtur Oaala Gãn,
Burfuor New Testament**

copyright © 2006 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Birifor, Southern

Contributor: Aramaic Bible Translation, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 29 Jan 2022

97b1f1fe-19fd-52d9-9481-ad2a6ade2772

Contents

Matiu	1
Maaku	52
Luka	85
Joon	139
Tõmõ	179
Worom	233
1 Korinti	258
2 Korinti	281
Galatiya	296
Efesus	304
Filipai	312
Kolose	318
1 Tesalonika	324
2 Tesalonika	329
1 Timoti	332
2 Timoti	338
Titus	343
Filemon	346
Heburu	348
Jemes	366
1 Pita	372
2 Pita	378
1 Joon	382
2 Joon	389
3 Joon	390
Judu	391
Yelwiils	393

LE A MATIU NA SĒB A YESU 'YER NŪO

I A Yesu Kırısto s̄aakp̄am̄ne ni nyā, w̄o yin a Nāa David ni Abraham bal p̄o,

II Abraham le ı Isaaki s̄aa, ka Isaaki m̄ı ı Jekob s̄aa, ka Jekob m̄ı d̄ōo ı Juda s̄aa ni a w̄o ȳeer,

III ka Juda m̄ı ı Pereji ni Jera s̄aa, ka ba ma di Tamar, ni Pereji na ı Hejoron s̄aa, ka Hejoron m̄ı ı Aram s̄aa,

IV ka Aram m̄ı ı Aminadab s̄aa, ka Aminadab m̄ı ı Nason s̄aa, ka Nason m̄ı ı Salmon s̄aa,

V ka Salmon m̄ı ı Boaji s̄aa, ka a w̄o ma di Worahab, ka Boaji m̄ı ı Obed s̄aa, a w̄o ma le W̄oruf, ka Obed m̄ı ı Jesi s̄aa,

VI ka Jesi m̄ı ı a Nāa David s̄aa. David le ı a Solomon s̄aa, ka a w̄o ma d̄ōo ı a Yuriya p̄oo.

VII Ka a Solomon m̄ı ı W̄orehobom s̄aa, ka W̄orehobom m̄ı ı Abija s̄aa, ka Abija m̄ı ı Asa s̄aa,

VIII ka Asa m̄ı ı Jehosafati s̄aa, ka a Jehosafati m̄ı ı Jehoram s̄aa, ka Jehoram m̄ı ı Yujiya s̄aa,

IX ka Yujiya m̄ı ı Jotam s̄aa, ka Jotam m̄ı ı Ahaji s̄aa, ka Ahaji m̄ı ı Hejukiya s̄aa,

X ka Hejukiya m̄ı ı Manase s̄aa, ka Manase m̄ı ı Am̄on s̄aa, ka Am̄on m̄ı ı Josiya s̄aa,

XI ka Josiya m̄ı ı Jekoniya s̄aa, ni a w̄o ȳeer a s̄ōo 'lo

ban bar a ba t̄ee ti chen ti k̄rīere Babilon t̄ee.

XII Ban wa ti be a Babilon t̄ee p̄o, Jekoniya le ı a Sealtiel s̄aa, ka Sealtiel ı Jerubabel s̄aa,

XIII ka Jerubabel m̄ı ı Abiud s̄aa, ka Abiud m̄ı ı Eliyakim s̄aa, ka Eliyakim m̄ı ı Ajor s̄aa,

XIV ka Ajor m̄ı ı Jadok s̄aa, ka Jadok m̄ı ı Achim s̄aa, ka Achim m̄ı ı Eliud s̄aa,

XV ka Eliud m̄ı ı Elyajar s̄aa, ka Elyajar m̄ı ı Matan s̄aa, ka Matan m̄ı ı Jekob s̄aa,

XVI Jekob m̄ı le ı a Josef̄o s̄aa na ı M̄eer s̄ire 'lo le ı a Yesu ma, a Yesu nyā le ı a Ni-iraa.

XVII An yi Abraham ti ta a Nāa David, a Yesu s̄aakp̄am̄ne ı naa pie ni anaar, an yi Nāa David ti t̄an a s̄ōo 'lo a ba d̄ōd̄ōm̄ōs̄i na nȳoor ba chiin a Babilon wer p̄o ba m̄ı ı naa pie ni anaar, an le yi a ba gb̄agbaar if̄o a Babilon wer p̄o ti t̄an a Ni-iraa a ba m̄ı ı pie ni anaar.

XVIII Nit̄ō le a Yesu Kırısto d̄ōof̄o ye le tu. A w̄o ma M̄eer ŋmaan na Josef̄o baraa t̄iche baa kul taa s̄ere ε, ka Nāan̄m̄ın S̄ie v̄ē ka w̄o tara p̄oo.

XIX A w̄o baraa Josef̄o na ı n̄itor j̄ūu, ba b̄oor̄o ıka w̄o su w̄o v̄i niȳoo p̄o ε, ka w̄o t̄ier ıka w̄o s̄ool bar w̄o jaa jomm.

XX W̄on wa t̄ier a ye le nyā maalf̄o, ka a Nāan̄m̄ın malaka wa a w̄o s̄ē j̄an p̄o wa 'yer, "Josef̄o, David bie, ta joro d̄āb̄ae ıka f̄u de a M̄eer

ka wɔ ɪ a fɔ pɔɔ ɛ, a bie na be a wɔ pɔɔm yin a Nāanmɪn Siɛ kpɛɔ pɔ.

XXI Wɔn dɔɔn dabile ka fɔ na bɔɔlɔ a wɔ yuor Yesu, 'lɔ le na faa a wɔ nɪbe yin a ba yelɔbe pɔ."

XXII Anyā a jaa ɪ naa ka a wiil a sɪ Soro 'yerbie wɔn dɔɔ 'yer tu a wɔ 'ye'yere pɔ ɪ yelmāɛ,

XXIII "Nyɛ a pɔɔsarbile na tara na pɔɔ dɔɔ dabile, ban 'yɔɔn a wɔ yuor Emanuwɛl," (Isaiya 7:14) a par le, Nāanmɪn ben a sɪ sɛ.

XXIV Josefɔ na wa jɛɔ a gɔɔ pɔ, wɔ un a le jaa a Nāanmɪn malaka na 'yer ɪka wɔ ɪ. Ka wɔ de a Mɛɛr ka wɔ ɪ a wɔ pɔɔ,

XXV tɪchɛ baa lɔɔ sɔɔ ɛ, tɪ tān a sɔɔ 'lɔ wɔn dɔɔ a dabile, na wɔ 'yɔɔ a wɔ yuor Yesu.

II

I Yesu ban wa dɔɔ Betlehɛm tɛɛ a Judiya paal pɔ a Nāa Herɔd sɔɔ, yɛ dɛme yin be a Jerusalem sapar wa,

II na ba wa sɔɔ, "Nyɛ le a bie be ban dɔɔ ka wɔ ɪ a Juu nɪbe nāa? Sɪ nyɛ naa a wɔ nɛmbir a sapar ɪka sɪ wa puor wɔ."

III A Nāa Herɔd na wa wɔ a le wɔ pɔɔ sɔɔ naa, ka Jerusalem nɪyɔɔ pɔɔr mɪ sɔɔ,

IV be le wɔ bɔɔl a Juu nɪbe bɔɔrlo nɪbere nɪ a nɛɛ wiwiilbe sɔɔr bɔɔrɔ ɪka wɔ bɔɔ a jie 'lɔ ban na dɔɔ a Nɪ-iraa.

V Ka ba 'yer kɔ wɔ, "Betlehɛm na be Judiya, le

le a Nāanmɪn 'ye'yere dɔɔ seb bin,

VI 'Fɔɔ Betlehɛm na be a Judiya paal pɔ, fɔɔ le ɪ jaa pɔɔrbile a Juda kpāɛn dɛme pɔ, fɔ pɔ le a kpɛɔ sɔɔ na yi kaara a n nɪbe Isɪral.' " (Mika 5:2)

VII Be le ka Herɔd sɔɔl bɔɔl a yɛ dɛme bala sɔɔr ba a sɔɔ 'lɔ a nɛmbir na pur wa.

VIII Be le wɔ tara ba chiin Betlehɛm tɪ 'yer, "Yɪ chen tɪ yɔɔɔ a bie kaa nɛ nɛ, yin wa nyɛ wɔ yɪ lɛb wa 'yer kɔ ma ka n mɪ chen tɪ puor wɔ."

IX Ban wa chɛl a nāa 'yer baar, ba yin lo a sɔr chiine, a nɛmbir 'lɔ ban nyɛ a sapar de ban nie tɪ ara a jie 'lɔ a bie na be.

X Ban wa nyɛ ka a nɛmbir ara nɔɔ kpɛ ban yɔɔ jaa.

XI Ban kpɛ a yir pɔ, ba nyɛn a bie nɪ a wɔ ma Mɛɛr, na ba gbur dumo puor wɔ. Be le ba tū a ba wɔɔr pɔ ir kɔfɔsɪ na ɪ selma, nyɛnyɛbɪ kāa nyūu nɔɔ nɪ kānyūu ala ban bɔɔlɔ sɪmura kɔ wɔ.

XII Tɪchɛ Nāanmɪn dɔɔ kpāa ba a jān pɔ, ɪka ba ta le lɛb chen a Nāa Herɔd sɛ ɛ, ka ba tu jiyuo kul a ba tɛɛ.

XIII A yɛ bɔɔnbɔ na wa chen baar, a Nāanmɪn malaka wan Josefɔ sɛ jān pɔ wa 'yer kɔ wɔ, "Vaa ir 'mɔɔ a bie nɪ a wɔ ma, na fɔ jo chiin be Ijipitɪ wer pɔ, na fɔ tɪ be a be wa tɪ tān a sɔɔ 'lɔ un na 'yer kɔ fɔ, bojūu a Herɔd nɪ a wɔ nɪbe bɔɔrɔ na a bie kɔfɔ."

XIV Ka a Josefɔ ir 'mɔɔ a bie nɪ a wɔ ma a tāsɔɔ bān jo chiin be a Ijipitɪ.

XV Be le wo ti jāne ti tãn a s̄õo 'lo a Nãa Herod na wa kpi. A yelst anyã i naa le ka a na i yelmãe ika a le a si Soro 'ye'yere na d̄õo 'yer ika, "Ijipiti p̄o le un buol a n bie yin." (Hosea 11:1)

XVI A Nãa Herod na wa b̄õon ika a yē dēme banyã na yi a sapor bel wo naa a suur kpe wo a wo 'yer ku a wo sojasi ika ba chen ti ku dabile jaa na be a Betilehem na ta yuom ayi bu na ba ta sere ε, yi a s̄õo 'lo jaa won suor b̄õon yi a yē b̄õonbo sē.

XVII A le jaa a Nãanmin 'ye'yere Jeremiya na d̄õo 'yer i yelmãe,

XVIII "Ba wõn k̄ok̄or be a Wurama tēe p̄o, k̄oyiel ni wuur kp̄aen, Wurachel le k̄õnõ a wo bibiir 'yõo. Ba kpi na, waa le buoro 'maalf̄o ε bojũu baa le chene go ε." (Jeremiya 31:15)

XIX Herod na wa kpi, Nãanmin malaka wan Josefõ sē be a Ijipiti jãn p̄o wa 'yer,

XX "Vaa ir 'moo a bie ni a wo ma na f̄o chiin a Isral wer p̄o, a bala na d̄õo buoro a bie kufu kpi naa."

XXI Josefõ vaan ir 'moo a bie ni a wo ma chiin a Isral wer p̄o.

XXII Tiche won wa wõ ika Archelaus le di a nãa a Judiya a wo sãa kũu puor, wo joro na d̄ãbãe ika wo le chen a be. Ka a Nãanmin wa kp̄aa wo a jãn p̄o ika wo chen be Galilee paal p̄o.

XXIII Be le wo chen Najaretu ti kpiere a be, ka a le Nãanmin 'ye'yere na d̄õo

'yer i yelmãe, "Ban buol wo naa Najaretu nure."

III

I S̄õo k̄õo le a Joon k̄õsuor muolo a Judiya m̄oḡõo p̄o

II 'yere, "Yi lieb a yi befõ, a Nãanmin nãalõo ta na."

III Joon nyã 'yer le a Nãanmin 'ye'yere Isaiya d̄õo 'yer a wo 'yer, "K̄ok̄or k̄õo le ḡõnõ 'yere be a m̄oḡõo p̄o, choor a si Soro sor, maal a wo sobie ka a tor." (Isaiya 40:3)

IV Nyoooma koolo fuu le Joon ma su ti de gãn a lün a s̄ie. Soor ni st̄kãa le i a wo b̄õdiir.

V Nyoo yin a Jerusalem ni Judiya chiine a wo sē ni a bala na yi a Jordan man koor.

VI Ba woro naa a ba yeldebe ti wo suoro ba a Nãanmin k̄õo be a Jordan man p̄o.

VII Joon na wa nyee a Faraseemine ni a Saduseemine na waara a Nãanmin k̄õo sofõ jie, ka wo 'yer ku ba, "Yin waa bibiir, an n 'yer ku yi ika yi jo yi a Nãanmin suur na waara m̄õ?"

VIII Yi v̄e ka a yi le befõ wiil ika yi lieb a yi tier.

IX Yi ta chene ηmara jir 'yõon yi mãe ika, 'Abraham le i a si sãa ε.' N 'yere na koro yi ika Nãanmin na t̄õon maal a kusibe anyãna ka a lieb i a Abraham bibiir.

X A 'lar dool a tie p̄ilem gu a ηmaafõ, tie jaa ba wa wõnõ wõ s̄õn ε ban ηmaa won lob 'yõo bũu p̄o.

XI “Maa 'lo suoro yin ni kōo ka yi na lieb a yi befō, tiche nire āsōo na tara kpēo gar ma ben a n puor waara, a wō nafōor gba ba sēe ɪka n tuo ε. 'Lo le na de a Nāanmɪn Sɪe ni būu son yi.

XII A ηmayɪelaa ben a wō nūu pō, ka wō na yiel a mōi a vafu jie na wō kpaar a bie 'yōo a boor pō ti chom a sōsōor ni būu 'lo na ba tara kpīinfo bar.”

XIII Yesu yin a be a Galilee chen a Jordan man pō, ka a Joon na ti so wō a kōo.

XIV Joon ba ta buoro ɪka wō so wō ε, na wō 'yer fōo le sēe ɪka fō so ma tiche ka fō le wa a n sē go?

XV Tiche ka Yesu 'yer kō wō, “Vē ka a ɪ a le a pōpānyā, a yiel na ɪka sɪ ɪ a le jaa Nāanmɪn na buoro.” Ka Joon sōo le a Yesu na 'yer.

XVI A le won wa so a Yesu a kōo baar, a wō yi a kōo pō, a sōo 'lōnō le wō nye a saaju na yuo a wō nye a Nāanmɪn Sɪe na kaara ηmam kaar suu wa mar a Yesu ju.

XVII Tɪ a kōkōr yi a Nāanmɪn sē a saaju 'yerε, “A anyāna le ɪ a n binōnāa ka a n 'yōo ma 'maa ni wō.”

IV

I A Nāanmɪn Sɪe tara na Yesu kpēn a mōgōo pō, ka a tɪ ti bēer wō kaa.

II Waa di bon jaa ber ljaayi ni tāsōo gbulo ljaayi ε, ka kō kpe wō.

III A 'yer kō wō, “Ala ɪ fōo le a Nāanmɪn Bie, 'yer kō

a kōsɪbe a nyāna ka a lieb bōdiir.”

IV Tiche ka Yesu 'yer kō wō, “A seb a Nāanmɪn gān pō ɪka, bōdiir tēe kō tōo kō nire nyevor ε, tiche 'yerbir jaa na yi Nāanmɪn nēe pō.” (*Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 8:3*)

V A bēer kaa sōo le tara won don a Jerusalem, ti wiil wō a puorfo jie na do gar a jaa,

VI ti 'yer kō wō, “Ala ɪ fōo le a Nāanmɪn Bie, o lo a tēe. A seb ɪka, won vēn ka a wō malakasi gu fō na ba nyoo fō ni a ba nuur ka fu gber kō ηme kōsɪr ε.” (*Yiel Gān 91:11, 12*)

VII Ka a Yesu mɪ 'yer kō wō, “A mɪ seb a Nāanmɪn gān pō ɪka, ta bēer a yi Nāanmɪn kaa ε.” (*Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 6:16*)

VIII A tɪ le tara won don tōo ju ti wiil wō a nāa di jiiir a jaa na be ka a wer pō, na a bōvɪelsɪ le an be.

IX Ka wō 'yer kō wō, “In kō fō naa anyāna a jaa, ala ɪ fō gbur dumo puor ma.”

X Yesu 'yer kō wō, “Fōo Satan nyā tōo yi be. A seb a Nāanmɪn gān pō ɪka, a sɪ Soro Nāanmɪn tēe le a sēe ɪka yi puoro na yi tōnō koro a 'lo tēε.” (*Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 6:13*)

XI A tɪ bar won ti chen, tiche ka a Nāanmɪn malakasi wa sōo wō.

XII Yesu na wa wō ɪka ba nyoon Joon na ba pōo, wō chen Galilee.

XIII Wō yin Najaretɪ na wō ti kpɪere be a Kapenahum

a man nɛɛ be Jebulun ni Naftalı wɛr pɔ.

XIV Ka a ɛ jaa a Nāanmɪn 'yɛ'yɛɛ Isaiya na dɔɔ 'yer ɪ yelmāɛ,

XV "Jebulun wɛr, Naftalı wɛr, a man sɔr a Jordan man gɔɔn. Galilee be a niyor na kpɛɛɛ.

XVI A niɓɛ na dɔɔ be libe pɔ nyen chāa, niɓɛ bala na ba dɔɔ tara nyevɔr Nāanmɪn pɔ ɛ, nyen Nāanmɪn chāa kpɛɛɛ." (Isaiya 9:1, 2)

XVII A sɔɔ 'lɔnɔ Yesu piel na wɔ mɔɔɔ 'yɛɛɛ, "Yi liɛb a yi befɔ a saaju nāalɔɔ ta na."

XVIII Yesu na wa de a Galilee man gogoro lana, wɔ nyen yɛɛɛ ayi Simon ban bɔɔɔ Pita ni a wɔ yɛɛɛ Andiru na lɔɔɔ lɔyaar 'yɔɔnɔ a kɔɔ pɔ. Ba dɔɔ ɪ jānyɔɔrɔ.

XIX Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yi turo ma, n vɛ naa ka yi nyɔɔɔ niɓɛ 'yɔɔnɔ a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ."

XX Ka ba tɔɔ tāɛ a lɔyaarsɪ bar ti na ba turo wɔ.

XXI Wɔn ɛ yi a be chiine, wɔ ɛ nyen yɛɛɛ ayi, Jemesɪ na ɪ Jebedee bidaba naa a wɔ yɛɛɛ Jɔɔn ka ba be a gboro pɔ ni a ba sāa Jebedee, maala a ba lɔyaarsɪ ka wɔ bɔɔl ba.

XXII A ba tɔɔ tiɛ a gboro bar ni a ba sāa ti turo wɔ.

XXIII Yesu yɔn a Galilee wile ba a lɔɔfɔ jiir ti mɔɔɔ a Nāanmɪn nāalɔɔ 'yer nɔɔ ti sāana niɛ jaa baal.

XXIV Ka a wɔ yele yaar a Siriya ka ba tara a baalsɪ ba jaa waan a wɔ sɛ, bala

a baalsɪ ni āgān ɔɔɔ na nyɔɔ, bala na tara a sɪdɛɛɛ, banyā baal tāanaa na nyɔɔ ni gberfɔ jaa bɔɔɔ, ka wɔ sāa a ba baalsɪ.

XXV Niɔɔ yin Galilee, ni Dekapolisɪ, ni Jerusalem, ni Judiya ni a Jordan man gɔɔn wa turo wɔ.

V

I Yesu na wa nye a niɔɔ, wɔ don tɔɔ ju, wɔn wa ti jɛ baar ka a wɔ poturbo wa a wɔ sɛ.

II A wɔ piel wile ba 'yɛɛɛ,
III "Pɔpɛl ɛ kɔ a yin banyāna na ba tara bon jaa ɛ, ti bɔɔɔ ɛ a Nāanmɪn na bɔɔɔ. Yin ɛ so a saaju nāalɔɔ.

IV Pɔpɛl ɛ kɔ a yin na kɔnɔ, Nāanmɪn na 'maan a yi nyāa.

V Pɔpɛl ɛ kɔ a yin na siir a yi māɛ. Nāanmɪn na kɔ ban bon jaa na be a wɛr pɔ.

VI Pɔpɛl ɛ kɔ banyā kɔ ni kɔnyūur na kpe yeltorsɪ jūu, ban ti naa.

VII Pɔpɛl ɛ kɔ yin banyā na kaara niɛ niɓaal, Nāanmɪn ni na kāan a yi niɓaal.

VIII Pɔpɛl ɛ kɔ banyā na nɔ Nāanmɪn sɪɛ, ni a ba nyāa wɔ jaa, bala ɛ na nye Nāanmɪn.

IX Pɔpɛl ɛ kɔ banyā na bɔɔɔ nyā'maar, ban bɔɔɔ ban Nāanmɪn bibiir.

X Pɔpɛl ɛ kɔ yin bala niɓɛ na ge yeltorsɪ jūu, yin ɛ so a saaju nāalɔɔ.

XI "Pɔpɛl ɛ kɔ yin a sɔɔ 'lɔ niɓɛ na tɔɔ yi, na ba gere yi, ti ŋmara jirsɪ 'yɛɛɛ 'yer dɛɛɛ 'yɔɔnɔ yi, a maa jūu.

XII Yı tara pɔpɛl, a yı s̄ayar berma naa a saaju, lɛ ni wɔ ju lɛ ba d̄ɔɔ ge a N̄aanm̄ın 'yɛ'yɛrbɛ na d̄ɔɔ be be.

XIII "Yı kaara fika nyaar a wer pɔ, tiche a nyaar n̄ɔɔ wa baar, ɲm̄ıne ban lɛ ı wɔ ka wɔ lɛ n̄ɔm̄ɔ go? A maa lɛ tara t̄ɔn̄ɔ kɔ bon jaa ɛ, ba ma kpaar bar ka nıbe neere ni gbɛɛ.

XIV "Yı kaara fika ch̄aa a wer pɔ. Yir ban mɛ t̄ɔɔ ju k̄ɔ t̄ɔɔ sɔɔl ɛ.

XV Nıre maa chom f̄atın de pıe pɔɔ ɛ tiche wɔ ma bin a kuorgbe ju kɔ chaar ȳɔɔ nıre jaa a yir pɔ.

XVI Lɛ ni wɔ ju mı lɛ, yın lɛ ı ch̄aa a yı taaba s̄ɛ, ka ba na nye a yı t̄ɔv̄ıelst na ba pɛɛ a yı S̄aa N̄aanm̄ın na be a saaju.

XVII "Yı ta tıer ıka n wan ıka n wa s̄ɔɔ a nebin̄aa bı, a N̄aanm̄ın 'yɛ'yɛrbɛ wiilfɔ bar ɛ, n ba wa ıka n wa s̄ɔɔ yaa bar ɛ, n wan ıka n v̄ɛ ka a ı yelm̄ɛ.

XVIII Yelm̄ɛ lɛ n 'yɛrɛ korɔ yı, ıka a saaju ni a wer ba wa baar ɛ, a sebir bile b̄ɔ'yen gba k̄ɔ ir a nebin̄aa pɔ ɛ, tı ta a lɛ ye le jaa na ı yelm̄ɛ.

XIX A lɛ j̄uu, nıre jaa wa s̄ɔɔ a nebinsı anȳana āsɔɔ jaa tı wiil a wɔ taaba ka ba mı maala a lɛ, na ın a bile a saaju n̄aal̄ɔɔ pɔ, tiche nȳa jaa na maala tı wile bamıne ka ba mı maala a lɛ, na ın kp̄ɛɛ a saaju n̄aal̄ɔɔ pɔ.

XX N 'yɛrɛ na korɔ yı, a yı yeltorstı ba wa tı gar a neɛ wiwiilbe ni a Faraseemıne ɛ,

yın ba be na wa kpɛ a saaju n̄aal̄ɔɔ pɔ ɛ.

XXI "Yı w̄ɔn ban d̄ɔɔ 'yɛr kɔ a sı s̄aakp̄amıne, 'Ta kɔ nıre ɛ,' (A *Yifɔ Ḡan* 20:13) nıre nȳa na kɔ nıre na nyen 'yɛr t̄ɔɔrfɔ.

XXII Tıche n 'yɛrɛ na korɔ yı, ala ı fɔ nyen na yebe suur, won nyen 'yɛr t̄ɔɔrfɔ, ala ı fɔ t̄ɔn yebe na nyen 'yɛr t̄ɔɔrfɔ a nıberɛ niem, f̄ɔɔ wa 'yɛr nıre ıka, j̄ɔl nȳa, na kp̄ɛn a b̄uu dagel 'lo pɔ.

XXIII "Ala wa ı fɔ waara ni naa a fɔ kɔfɔ, a N̄aanm̄ın b̄ɔɔr lofɔ jie na fɔ wa tıer tɔ ıka f̄ɔɔ ni a yebe tara na 'yɛr,

XXIV bar a fɔ bon a N̄aanm̄ın b̄ɔɔr lofɔ jie tı leb chen tı 'maal a fɔ yebe tı p̄aa wa de a fɔ bon kɔ a N̄aanm̄ın.

XXV "An ı yın ni a yı s̄an sɔɔ lɛ chiine a 'yɛr t̄ɔɔrfɔ jie, yı m̄ɔlɔ wɔ a s̄ɔr pɔ, ka lɛ ba lɛ ɛ, won de yın 'ȳɔɔ a 'yɛr t̄ɔɔrɔ n̄uu pɔ, ka wɔ de yı kɔ a nıp̄ɔɔraa ka wɔ mı pɔɔ yı bar.

XXVI Ala be a lɛ, faa be na wa yı ka f̄ɔɔ ba wa yab a s̄an baar ɛ.

XXVII "Yı d̄ɔɔ w̄ɔ ban 'yɛr ıka ta ḡan nıre pɔɔ bı sıre ɛ. (A *Yifɔ Ḡan* 20:14)

XXVIII Tıche n 'yɛrɛ na korɔ yı, nıre nȳa jaa na wa kaa pɔɔ jaa t̄au tı b̄ɔɔrɔ na ḡan wɔ, a nıre 'lo ḡan wɔ naa a wɔ tıer pɔ.

XXIX Ala ı a fɔ n̄us̄ɔɔ nıbir v̄ɛ naa ka fɔ ı yelbir, 'loo wɔ bar, a fɔ āḡan l̄oɔboor āsɔɔ na ba be be ɛ, sa naa a fɔ āḡan wɔ jaa na kpɛ b̄uu pɔ.

XXX Ala ɪ a fɔ nūsõɔ nũu mi lɛ vɛ̃ ka fɔ ɪ yelbier ɛ, ŋmaa wɔ 'lo bar, a fɔ āgān lōboor āsɔɔ na ba be be ɛ, sa naa a fɔ āgān wɔ jaa na kpe bũu pɔ.

XXXI “A mi dõɔ 'yer ɪka, nure nyā jaa na tɔr a wɔ pɔɔ bar, wɔ kɔ wɔ a pɔɔ bar gān. (*Mosesi Gāma Na Tu Anũu 24:1*)

XXXII Tɪche n 'yere na kɔrɔ yɪ ɪka, nure nyā jaa na tɔr a wɔ pɔɔ bar, ala baa ɪ wɔ sɛ̃ne naa ɛ, vɛ̃n kɔ ɪ sɛ̃sɛ̃ne, nure nyā jaa na kul a pɔɔ 'lo mi ɪn sɛ̃sɛ̃ne.

XXXIII “Yɪ mi lɛ wõn ban dõɔ 'yer kɔ a sɪ sākɔpāmɪne, ‘Yɪ taa sɔɔnõ a nee 'lo yɪn pɔl 'yõɔ a yɪ mǎe ɛ, tɪche yɪ tara a lɛ yɪn pɔl 'yõɔ a sɪ Soro.’

XXXIV Tɪche n 'yere na kɔrɔ yɪ, yɪ ta pɔ jaa ɛ, yɪ ta pɔn a saaju gba ɛ, bojũu Nāanmɪn jaa jie lɛ,

XXXV bu a wer ju, a wɔ gber dɔɔlfɔ jie lɛ bu Jerusalem ɛ, bojũu be lɛ a Nākpɛɛ kpɪɛɛ.

XXXVI Ta pɔn a fɔ ju ɛ, fɔ kõ tɔɔ vɛ̃ ka a fɔ jukɔɔl āsɔɔ pel bu sɔb ɛ.

XXXVII Yɪ vɛ̃ ka a yɪ õɔ ɪ õɔ ka a yɪ kai ɪ kai, bon 'lo na gar a nɪtõ yɪn a deer sɔɔ sɛ̃.

XXXVIII “Yɪ dõɔ wõ ban 'yer ɪka nɪbir na yāan nɪbir sān, ka nyɪm mi yaa nyɪm sān. (*A Yifɔ Gān 21:24*)

XXXIX Tɪche maa 'yere na kɔrɔ yɪ, ta pii a nure 'lo na sõɔ fɔ sɔr ɛ. Tɪche nure wa 'ma fɔ a tukpal nyā pɔ, lɛb a nyā lɛ 'yõɔ wɔ.

XL Ka nure wa buɔrɔ ɪka wɔ sɛb fɔ nāa yir tɪ de a fɔ

fuu, kɔ wɔ a 'lo fɔn su, na fɔ yaa a puɔm bon puɔ wɔ.

XLI Nɪkpɛɛ wa fir fɔ ɪka fɔ de a wɔ tuor tuo chiin niem bālāa, tuo chiin tɛɛr jaa.

XLII Kɔ nure jaa na sɔɔr fɔ, ta mõɔ nure nyā mi na buɔrɔ ɪka wɔ pɛɛ a fɔ bon ɛ.

XLIII “Yɪ wõn ban dõɔ 'yer ɪka, yɪ nõ a yɪ tɔ sɔɔ tɪ 'laar a yɪ dõsɔɔ. (*Mosesi Gāma Na Tu Ata 19:18*)

XLIV Tɪche maa 'lo 'yere na kɔrɔ yɪ, nõ a yɪ dõdɛme tɪ sɔɔrɔ Nāanmɪn kɔrɔ a bala na gere yɪ,

XLV ka yɪ na ɪ Nāanmɪn bibiir bojũu 'lo lɛ ma vɛ̃ ka a mõtõɔ pur 'yõɔ a nɪdebe ni a nɪsõn tɪ na wɔ ma vɛ̃ ka saa wa 'yõɔ a bala na tor ni a bala na ba tor ɛ.

XLVI Yɪn nõ a bala na nõ yɪ tɛɛ, bo sāyar lɛ yɪn nyɛ? A lōpodierbe maa mi ɪ a lɛ bu?

XLVII Yɪn ma puoro a bala tɛɛ na ɪ a yɪ nɪbe, bo tɔnõ lɛ be be? A bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, maa mi ɪ a lɛ bu?

XLVIII Yɪ ɪ nɪmɪn a lɛ a yɪ sāa Nāanmɪn na be a saaju kaar.

VI

I “Yɪ bõɔnõ sõ, na yɪ taa muɔlɔ a yɪ yeltorsɪ a nɪbe niem ɛ, ka ba na bõɔn ɛ, yɪn wa ɪrɛ a lɛ, yɪ kõ nyɛ sāyar a yɪ sāa Nāanmɪn na be a saaju sɛ̃ ɛ.

II “A lɛ jũu, fõɔ wa de bon kɔ nure na ba tara ɛ, ta vɛ̃ ka nɪbe bõɔn ɛ, fɪka lɛ a neer ayi dɛme na ma maala a lõɔfɔ yie ni a tɛn pɔ ɛ, ka nɪbe na pɛɛ ba ɛ. Yelmǎe lɛ n

'yere korɔ yɪ ɪka, bala nyen a ba sāyar baar.

III A le jūu, fõu wa de bon kɔ nɪre na ba tara ε, ta vẽ ka a gubaa nūu bõɔn a bon 'lo a nūsõɔ na maala ε,

IV ka nɪre ta bõɔn a bon fon maala ε, tiche a fɔ Sãa Nãanmɪn na nyere yelsɔɔlsɪ na kɔ fon a sāyar.

V "Yɪn maa wa sɔɔɔ a Nãanmɪn, yɪ ta ma kaara a neer ayi dẽme kaar ε, ba ma nõn ɪka ba puoro a lõɔfɔ yie pɔ, nɪ a tẽbere pɔ, nɪ a sochara pɔ, ka nɪbe na nye ba. Yelmãe jaa le n 'yere korɔ yɪ, ɪka ba nyen a ba sāyar baar.

VI Tiche fõu maa wa sɔɔɔ a Sãa Nãanmɪn nyã sun ba nyere ε, kpe a fɔ die pɔ, tɪ pɔɔ a pãn, tɪ sɔɔr a Sãa Nãanmɪn na nyere bon jaa, na yab fon a sāyar.

VII Yɪn maa wa sɔɔɔ a Nãanmɪn, yɪ ta ma 'yere 'yerbie ala na ba tara tõnõ ε, le le a bala na ba bõɔ Nãanmɪn ma maala, ba tier ɪka Nãanmɪn na wõn a ba sɔɔrfɔ a ba 'yerbiyɔɔ jūu.

VIII Yɪ ta kaara a ba kaar ε, a yɪ Sãa den nie bõɔn bon 'lo yɪn bɔɔɔɔ.

IX "Nɪtõ le yɪn ma sɔɔr a Nãanmɪn. Sɪ Sãa na be a saaju. Sɪ kɔ naa a fɔ yuor tɪɪ.

X A fɔ nãalõu wɔ wa. A fɔ bɔfɔ wɔ ɪ a wer pɔ, nɪtãa le a fɔ bɔfɔ na ɪre be a saaju.

XI Kɔ sɪ a dɪna bõdiir ka a seen sɪ.

XII Vẽ a sɪ yeldebe bar, nɪtãa le sun ma vẽ kɔ a sɪ taaba yeldebe bar ba.

XIII Ta sɔɔ ka beer kaa nyɔɔ sɪ ε, faa sɪ yɪn a dɛer sɔɔ nūu pɔ.

XIV "Yɪn wa vẽ a yɪ taaba yeldebe bar ba, a yɪ Sãa Nãanmɪn na be a saaju mɪ na vẽn bar yɪ.

XV Yɪn ba wa vẽ a yɪ taaba yeldebe kɔ ba ε, a yɪ Sãa Nãanmɪn mɪ kõ vẽ a yɪ yeldebe kɔ yɪ ε.

XVI "Yɪn wa gal kõ, yɪ ta sõ a yɪ nin a neer ayi dẽme kaar ε, ba ma sõn a ba nin ka a ba taaba nye bõɔ ka ba gal kõ. Yelmãe le n 'yere korɔ yɪ ɪka ba nyen a ba sāyar baar.

XVII Yɪn wa gal kõ, yɪ lor a yɪ nie maal a yɪ mãe,

XVIII ka nɪbe ta bõɔn yɪn gal kõ ε, tiche a yɪ Sãa Nãanmɪn nyã sun ba nyere ε, a Sãa Nãanmɪn nyã na nyere yelsɔɔlsɪ na yab yɪn a sāyar.

XIX "Yɪ ta bine a yɪ nãbonsɪ ka a wer ju be kpolo, nɪ sɔɔɔ, nɪ na sõɔ bar ε, nɪ be nãnyisɪ nɪ naa kpe ju ε.

XX Tiche yɪ bɔɔɔɔ nãbonsɪ bine a saaju, be le a kpolo nɪ sɔɔɔ na kõ tõɔ sõɔ bar ε, nɪ be a nãnyisɪ na kõ tõɔ kpe ju ε.

XXI A jie 'lo a fɔ nãbonsɪ na be, be le a fɔ tier mɪ ma be.

XXII "A fɔ nɪbir le ɪ a fɔ āgãn chãa. A fɔ nɪbir wa ɪ a fɔ āgãn wɔ jaa ma seen na chãa.

XXIII Tiche a fɔ nɪbir ba wa ɪ ε, a fɔ āgãn wɔ jaa ma ɪn libe. Ala ɪ a chãa 'lo na be a fɔ pɔ ɪn libe, nye le a libe na jã.

XXIV "Nɪre kõ tõɔ tõ nɪbere ayi tõmõ ε. Wõn nõn āsɔɔ, tɪ 'laar āsɔɔ, bu wõnõ a āsɔɔ

toor, ti ba wõnõ ãsɔɔ toor ε. Yɪ kũ tõ tõ kɔ Nãanmɪn nɪ libie ε.

XXV "A le jũu, n 'yerε na kɔɔ yɪ ɪka, yɪ ta vɛ ka a yɪ nyevɔr ye le wõnõ yɪ ka yɪ 'yerε ɪka, bo le yɪn di, bɪ bo le yɪn nyũ ε. Bɪ waala ɪka, bo le yɪn su pɔɔ a ãgãn ε. A nyevɔr ba fer gar a bõdiir ε, ka a ãgãn mɪ fer gar a bõsursɪ ε?"

XXVI Yɪ kaa a lubil na be a saaju. Ba maa bɔr ε, bɪ ɪma ε, bɪ tara boor ma bin ε, tɪche Nãanmɪn le guolo ba. Yaa fer gar a lubil bɪ?

XXVII A yɪ buor sɔɔ le na waal na wɔ tõ de bɪbir bõ'yen pɔɔ a wɔ nyevɔr pɔ?"

XXVIII "Ka bo le vɛ ka yɪ tɪere a bõsursɪ 'yõɔ? Yɪ kaa nye a mɔpuul le an ma nõɔ, ba maa tõ ε, bɪ wob fuu su ε,

XXIX a Nãa Solomon gba nɪ a wɔ tɪr wɔ jaa ba dõɔ su fuu ka wɔ vɪele gar a mɔpuul a nyãna ε.

XXX Ala ɪ Nãanmɪn maal a mɔpuul ka a vɪele, tɪche a maa kor ε. Nɪbe ma chɔm ka a di. A Nãanmɪn na ma maal a mɔpuul a nitõ, wɔ kaara a yɪn na ɪ a wɔ nɪbe gar a mɔpuul anyãna. A yɪ sɔɔfu le ba jã bon ε.

XXXI A le jũu, yɪ ta waala 'yerε ɪka, bo le yɪn di bɪ nyũ ε, bɪ bo le yɪn su ε?"

XXXII A bala na ba puor ε, le de a ba tɪer 'yõɔ a anyãna pɔ, a yɪ Sãa bõɔ naa ɪka yɪ bɔɔɔ naa a bonɪ anyãna a jaa.

XXXIII Yɪ de nie bɔ a Nãanmɪn nãalõɔ nɪ a wɔ

yeltorsɪ, tɪche a anyãna a jaa, won den pɔɔ yɪ.

XXXIV A le jũu, yɪ ta waala a bio 'yõɔ ε, bio le na waala a wɔ mãe 'yõɔ. Bɪbir jaa tara na a wɔ yelwõnsɪ.

VII

I "Yɪ ta toor nɪre jaa 'yer ε, ka Nãanmɪn mɪ wa toor a yɪ 'yer ε.

II Nãanmɪn na toor a yɪ 'yer nitãa le yɪn toor a yɪ tɔ sɔɔ 'yer. Le fon man tɪr, le mɪ le ban man kɔ fɔ.

III "Nɪmɪne a fɔ nye dabile na be a fɔ yebe nɪbir pɔ tɪ ba chele a dakpɛε na be a fõɔ nɪbir pɔ ε?"

IV Bɪ ɪmɪne fon ɪ 'yer kɔ a fɔ yebe vɛ ka ir a dabile na be a fɔ nɪbir pɔ bar tɪ ba chele a dakpɛε na be a fɔ nɪbir pɔ ε?"

V Yɪn nɛer ayɪ dɛme, de nie ir a dakpɛε a fɔ nɪbir pɔ bar na fɔ pãa nyere tõ ir a dabile a fɔ yebe nɪbir pɔ mɪ bar.

VI "Ta de bon na ɪ cheche 'yõɔ baar ε, bɪ lob a fɔ bõvɪelsɪ 'yõɔ dor ε, ban neb na nɪ gbɛε tɪ lieb nyɔɔ fɔ.

VII "Yɪ sɔɔr, Nãanmɪn na kɔ yɪ naa. Yɪ yɔbɔ, yɪn nye naa, yɪ kpoor a pãn, won yuɔ naa.

VIII Nɪre 'lo na sɔɔr na nye naa, ka a 'lo mɪ na yɔbɔ nye, ka a pãn mɪ yuɔ kɔ a nɪre 'lo na kpoor.

IX "A yɪn na ɪ a sãamɪne, buor sɔɔ bie le na sɔɔr a wɔ sãa bõdiir, ka wɔ de kosɪr kɔ wɔ?"

X Bɪ ka a bie sɔɔr jãm, ka wɔ de waa kɔ wɔ?"

XI Ala ı a yın na ı a yelbe-ırbe bõõn bõvıla ma maal kō a yı bibiir, ηmıne le an ı ka a yı Sãa na be a saaju, kō de bõvıel kō a bala na sōr wō ε?

XII A le yın ma bōrō ıka a nıbe ba ma maala kōrō yı, yı mı ma maala a le ban bōrō kōrō ba, a nyã le ı a Nebinãa nı a 'Ye'yerbe Wiilfo.

XIII "Yı tu a dōdōr fııl pō kpe, bojūu a dōdōr yal sōr ın jaa kōmōkōmō tı ı sōofō sōr tıche ka nıyōō turo.

XIV A dōdōr ın jaa fııl ka nyevor sōr mı ı jaa kārakāra ka nıbe bālāa na tōō tu.

XV "Yı bõõn a jire 'ye'yerbe, ba ma bal ba mǎe piir kaar tıche ba ın modō be be na sōõnō.

XVI A ba wōmō le yın bõõn a le ban be. Ba ma pōr 'wōrō gōtıe ju bı pōr kōkōō nyaartıe ju o?

XVII Le mı le tısō jaa ma wōn wōsōn ka tıdeer mı ma wō wōdebe.

XVIII Tısō ba wōnō wōdebe ε bı tıdeer mı ba wōnō wōsōn ε.

XIX Tıe jaa baa wa wōnō wōsōn ε, ban ηmaa won lob 'yōō būu pō.

XX A ba wōmō le yın de bõõn ba.

XXI "A ba ı nıre jaa na bōlō ıka n Soro, n Soro, le na kpe a Nāanmın nāalōō pō ε, tıche nıre nyã na maala a le a n Sãa Nāanmın na be a saaju na bōrō.

XXII A bıbir 'lo daar, nıyōō na 'yer kō ma n Soro, n Soro, saa 'yer Nāanmın 'yer a fı yuor pō ε, na sı diin a sıdebe ka a yı a fı yuor pō ε, na sı

tō ne'maa tōmō a fı yuor pō ε?

XXIII A daar 'lōnō ın 'yer kō ba, n ba bōō yı ε, yı tōō chen be, yın yelbe-ırbe.

XXIV "A le jūu, nıre jaa na wō a n 'yerbie anyāna tı maala a le na kaara fıka yē sōō na me a wō yir dōol pie ju.

XXV Saa wa naa, ka a kōō yı yaar jilō a yir ka a sesebe fı ηme a yir tıche waa lo ε, bojūu wō ara na kōsır ju.

XXVI Tıche, nıre jaa na wō a n 'yerbie anyāna tı na waa maal ε, kaara fıka jōl na me a wō yir dōol bire ju.

XXVII Saa wa naa, ka a kōō yı yaar jilō a yir, ka a sesebe fı ηme a yir kō lo ka a wō lofo ı deer."

XXVIII Yesu na wa 'yer a 'yerbie anyāna baar nee 'maan a nıyōō nı a wō wiilfo,

XXIX bojūu wō wile ban nı kpēō gar a ba nebinãa wiwilbe.

VIII

I Yesu na wa yı a tōō ju suu nıyōō turo wō naa,

II a nıyōō na turo wō, ka daba āsōō na tara kōkōmō baal wa gbur dumo a wō niem tı 'yer, "N Soro fıōō sōō sãa ma." (*Mosesı Gãma Na Tu Ata 13:3*)

III Ka Yesu tur a wō nūu sıır a daba tı 'yer, "N sōō naa, sa." Ajienaa ka a daba kōkōmō baal bar wō.

IV Be le ka Yesu 'yer kō wō, taa 'yere kōrō nıre ε, tıche chen tı wiil a fı mǎe kō a Juu nıbe bōōrloro na fı chiin a

fɔ kɔfɔ tɪ ir a nɛɛ 'lɔ a Mosesɪ na dɔɔ 'yer ka a di dāasɪɛ.

V Yesu na wa kpe a Kape-nahum a sojasɪ nɪdiere chen a wɔ sɛ tɪ sɔɔr wɔ 'yer,

VI “N Soro, a n tɔtɔnɔ lɛ gā a yir ba tɔɔrɔ ire ɛ, na wɔ wɔnɔ a āgān tuo.”

VII Ka Yesu 'yer kɔ wɔ, “In wa sa naa a wɔ baal kɔ wɔ.”

VIII Ka a sojasɪ nɪdiere 'yer, “N Soro n ba sɛɛ ɪka fɔ wa a n yir ɛ, 'yer a 'yerbir tɛɛ, a n tɔtɔnɔ na sa naa.

IX A maa māɛ tara na nɪbɛɛ ɪn joro dābāɛ, naa mɪ tara a sojasɪ ka ba mɪ be a n pɪlem, maa 'yer kɔ nyā ɪka wɔ, chen, wɔ ma chen naa, bɪ āsɔɔ ɪka, wa, wɔ ma wa naa, bɪ ka n 'yer kɔ a n gbāgbaa, maal nyā, wɔ ma maal naa.”

X Yesu na wa wɔ a nɪtɔ, nɛɛ 'maa wɔ naa ka wɔ 'yer kɔ a bala na turo wɔ, “Yelmāɛ lɛ n 'yɛɛ kɔɔrɔ yɪ. A Isɪral nɪbe pɔ gba, n ba nye a sɔɔfɔ nyā tɔ ɛ.

XI N 'yɛɛ na kɔɔrɔ yɪ ɪka nɪyɔɔ na yin jie jaa wa na ba wa lɔɔ din a Abraham nɪ a Isaaki nɪ a Jekɔb a Nāanɪmɪn nāalɔɔ pɔ,

XII tɪche a bala na so a Nāanɪmɪn nāalɔɔ, won lob ban bar yɔɔ a jilibe pɔ, be lɛ ban kɔnɔ ɔɔrɔ nɪ nyɪmɛ.”

XIII Yesu 'yer kɔ a sojasɪ nɪdiere, “Kulo, a ɪ a lɛ kɔ fɔ, fɔn tara a sɔɔfɔ jūu.” A tɔtɔnɔ sa naa a sɔɔ 'lɔnɔ pɔ.

XIV Yesu na kpe a Pita yir, wɔ nyɛn a Pita dāɛ ma āgān na tɔ kɔ gā.

XV Wɔ sɪr a pɔɔ nūu, ka a āgān tɔl baar a wɔ ir maal bɔdiir kɔ wɔ.

XVI A jāanɔɔr 'lɔnɔ ba waan na nɪyɔɔ a sɪdɛɛ na tara a Yesu sɛ, ka wɔ de a 'yerbir diin a sɪdɛɛ ka a yɪ tɪ sāa a bala jaa an ɔɔrɔ.

XVII Ka a lɛ jaa a Nāanɪmɪn 'ye'yɛɛ Isaiya na dɔɔ 'yer ɪ yelmāɛ, “Ika wɔ den a sɪn baalsɪ a jaa bar.” (Isaiya 53:4)

XVIII Yesu na wa nye a nɪyɔɔ na nɪmaa jilɔ wɔ, ka wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo yɪ gɔɔ a man gɔɔn.

XIX A nɛɛ wiwiilbe āsɔɔ tɔɔn ta wɔ tɪ 'yer, “Wiwile, jie jaa fɔn chiine ɪn turo fɔ naa.”

XX Ka a Yesu 'yer, “Mɔbaar tara naa bɔɔr ka lubil mɪ tara choor tɪche maa Nɪsaal Bie ba tara jie na bɪn a n ju ɛ.”

XXI Ka a wɔ poturo āsɔɔ mɪ 'yer kɔ wɔ, “N Soro kɔ ma sɔr ka n kul tɪ ũu a n sāa baar.”

XXII Tɪche ka Yesu 'yer kɔ a daba, “Turo ma tɪ bar ka a kūn ũno a ba māɛ kūn.”

XXIII Yesu na wa kpe a gboro pɔ a wɔ poturbo mɪ tu won kpe.

XXIV Kɔsɛɛɛ ir a man pɔ, ka a gboro sɛɛ kɔɔ ɪɛ na mɔr tɪche ka a Yesu gā gur.

XXV Be lɛ ba chen tɪ sāt wɔ na ba 'yer, “Sɪ Soro faa sɪ, a kɔɔ dire sɪ naa!”

XXVI Ka wɔ sɔɔr ba, “Bo lɛ so ka yɪ joro a dābāɛ? A yɪ sɔɔfɔ lɛ ba jā bon ɛ.” Ka a Yesu ir tān ka a sɛsɛɛ na ta furo nɪmaa vɔɔr ka a kɔɔ mɪ na ta ɔɔrɔ lo jaa jomm.

XXVII NEE 'maan a nibe ka ba sorɔ taa, ni an le a nyā ka a sesebe ni a kōɔ tu a wɔ neɛ?

XXVIII Yesu na wa ta a Gadara paal pɔ, dɔɔr ayi na tara sɪdebe yin a yar par tuor wɔ. Ban ɪ a nibebe jūu, nɪre jaa maa 'la tu a sor 'lo ɛ.

XXIX Ban wa nye a Yesu ba nmen chelma ti 'yere, "Bo le fɔ bɔɔrɔ ka a si sē, fɔɔ Nāanmɪn Bie? Fɔ wan ɪka fɔ wa ge si tiche ka a 'yer tɔɔrfɔ bɪbir wa ta bu?"

XXX Do yɔɔ mi dɔɔ ara gbɔr ba dire.

XXXI Ka a sɪdebe sorɔ wɔ, "Ala ɪ fon dii sɪn bar, sɔɔ ka si chen ti kpe a dor anyā pɔ."

XXXII Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yi chen!" Be le a sɪdebe yi naa kpe a dor pɔ, ka a dor a jaa jɔ tɪgbil suu ti kpe a man kōɔ pɔ gbɔm kpi kpi.

XXXIII A bala na kaara a dor jon kul, ban wa ti kɔɪere a tēe pɔ, ba man bon 'lo jaa na ɪ a bala na tara a sɪdebe ni a le jaa na ɪ a dor.

XXXIV A tēe wɔ jaa nibe yin wa a Yesu sē; ban wa nye wɔ ba sorɔ won ɪka wɔ yi a ba wer pɔ.

IX

I Yesu na wa kpe a gboro pɔ, wɔ gɔɔn a man chen a wɔ māe tēe be a Kape-nahum.

II Dɔɔr bamine tuon daba ni fɔbaa nuur ni a gbɛe na kpi waan wa kpēn wɔ gaal a Yesu niem. Yesu na wa nye le ban sɔɔ de wɔ, ka wɔ 'yer kɔ a baalaa, "N bie ta joro

dābāe ɛ, a fɔ yeldebe vēn bar."

III Ka a neɛ wiwiilbe bamine pāa jē bɔlɔ 'yɔɔnɔ pɔɔr pɔ, "A daba nyā fere na sɔɔnɔ Nāanmɪn yuor."

IV Yesu bɔɔn a le ban tɪer, ka wɔ sorɔ ba, "Nmine le yi tɪere deer a yi pɔɔr pɔ?"

V 'Yer buor sɔɔ le ɪ kōmɔkōmɔ? N 'yer ɪka a wɔ yeldebe vēn bar bu n 'yer ɪka wɔ ir chiine?

VI Tiche pōpāanyā ɪn wiil yi naa ka yi bɔɔn ɪka maa Nɪsaal Bie tara na kpēɔ a wer pɔ, na vē nɪre yeldebe bar." Ti pāa 'yer kɔ a gbere, "Ir 'mɔɔ a fɔ bōgānaa kulo ni."

VII Ka a daba vaa ir kulo.

VIII A nibe na nye a le neɛ 'maa ban ka ba pɛere Nāanmɪn na kɔ nɪsaal a kpēɔ nyā.

IX Yesu na wa yi a be chine, wɔ nyen daba na di Matiu na jāne a lōpoo defo jie, ka wɔ 'yer kɔ wɔ, "Ir turo ma," ka a Matiu ir turo wɔ.

X Ka ba 'mataa kul a wɔ yir ti jē dire ka a lōpodiere ni a yelbe-ɪrbe yɔɔ wa pɔɔ ba ni a Yesu poturbo ka ba 'mataa dire.

XI A Faraseemine na wa nye a nitō ba sorɔ a Yesu poturbo, "Bo le so ka a yi wiwile 'mataa dire ni a lōpodierbe ni a yelbe-ɪrbe?"

XII Yesu wōn a le ban 'yer, ka wɔ 'yer kɔ ba, "Nɪre na kpēme ba chiine titile jie ɛ, tiche baalaa le ma chen.

XIII Tiche yi kul ti tɪer a ye le nyā kaa, 'N bɔɔrɔ na nɪbaal a ba ɪ dōn bɔɔr lofɔ ɛ.' (Hosea 6:6) N ba wa

ıka n wa b̄ool a bala na tor ε, tıche n wan ıka n wa b̄ool a yelbe-ırbε.”

XIV Ka a Joon poturbo wa a w̄o s̄ε wa sor̄o, “N̄mıne a s̄ın nı a Faraseemıne ma gal k̄o tıche ka a f̄o poturbo 'l̄o maa gal k̄o ε?”

XV Ka a Yesu s̄oor ba, “F̄on t̄oo maal a bala ban b̄ool a p̄oo paalaa jie ka ba tara p̄us̄oo a p̄oo paalaa sıre na chene be a ba s̄ε o, ban t̄oo naa? S̄oo waara naa ka a nıbe na wa nyoo ma chiın, a ber ala p̄o le a n poturbo p̄oo na s̄oo ka ba gal k̄o.

XVI “Nıre maa ηmaa f̄opaalaa se choo f̄okoraa p̄o ε, 'l̄o be ı a le a f̄opaalaa na t̄oon a f̄okoraa chıer. Ka a chıerf̄o na ı deer.

XVII Bıı nıre ma den d̄āb̄āın 'ȳoo d̄āa w̄okoraa p̄o ε, 'l̄o be ı a le a d̄āb̄āın na pur naa a w̄oo ka a d̄āa kpaar ka a w̄oo mı s̄oo. Ba ma den d̄āb̄āın 'ȳoo a d̄āa w̄opaalaa p̄o, ka a ta s̄oo ε.”

XVIII A Yesu na chene 'yere a anyāna kor̄o ba, a l̄oofo yir nıdiere wa gbur dumo a w̄o niem tı 'yer, “A n bıp̄oo le kpi ajienaa, wa lıeb a f̄o nuur sıur w̄o tı won sa naa.”

XIX Ka a Yesu nı a w̄o poturbo ir turo w̄o.

XX Ban wa de a sor chiine ka p̄oo na lo sıe suoro faara yuom pie nı ayı, w̄o ḡoor a Yesu puor tı sıur a fuu neε,

XXI boj̄uu w̄o tıer a w̄o p̄oom ıka 'l̄o sıur a Yesu fuu won sa naa.

XXII Yesu na lıeb nye a p̄oo w̄o 'yer naa, “Ta joro d̄āb̄āε ε n yep̄oo, a f̄o s̄oofo s̄āa f̄o

naa.” A d̄ēd̄ēe daa a p̄oo jāı ηmaa naa.

XXIII A Yesu na wa kpe a l̄oofo nıdiere yir na w̄o nye a ılp̄eelbe nı a nyoo na p̄ooro ḡōm̄o,

XXIV ka w̄o 'yer, “Yı t̄oo chen be a p̄ooıle ba kpi ε, w̄o gur naa.” Ka ba laara w̄o.

XXV A nyoo na wa yı a ȳoo baar, w̄o kp̄ēn tı nyoo a w̄o n̄uu, ka a p̄ooıle vaa ir.

XXVI Ka a yele ηme yaar a paal 'l̄o w̄o jaa.

XXVII Yesu na wa yı a be chiine, j̄ōn ayı turo w̄o naa, na ba ḡboolo b̄oolo, “Kaa sı nıbaal, David Bie.”

XXVIII W̄on wa kpe a yir, a j̄ōn wan a w̄o s̄ε, ka Yesu s̄oor ba, “Yı s̄oon de ıka ın t̄oo sa a yı baal o?” Ka ba 'yer k̄o w̄o, “O, sı Soro.”

XXIX Ka w̄o sıur a ba nıbie tı 'yer, “A yı s̄oofo j̄uu yın nyere naa.”

XXX Ka a ba nıbie t̄oo yuo yuor. Tıche ka Yesu kp̄ākp̄ān ba ıka ba taa v̄ε ka nıre jaa b̄ōon ε.

XXXI Tıche ba yın tı ηme a w̄o yele yaar a t̄ēe 'l̄ōn̄o w̄o jaa.

XXXII A j̄ōn ayı bala na wa lıeb chen baar, ba tara na daba na tara sıdebe na w̄o ı w̄oo waan a Yesu s̄ε.

XXXIII A sıdebe na wa yı a daba p̄o baar, w̄o piel 'yere, ka neer 'maa a nyoo ka ba 'yere, “Saa d̄oo nye a nıt̄o a İstral jaa ε.”

XXXIV Tıche ka a Faraseemıne 'yer, “A sıdebe n̄āa le k̄o w̄o a kp̄ēo ka w̄o dire nı a sıdebe ka a yire.”

XXXV Yesu yɔn a tēbere nɪ a tēbil a jaa pɔ, wile a nɪbe a lɔɔfɔ yie pɔ, tɪ mɔɔlɔ a Nāanɪmɪn nāalɔɔ 'yer nɔɔ sāana nɪ baal jaa bɔrɔ.

XXXVI Wɔn wa nyɛ a nɪyɔɔ, nɪbaal kpe wɔ naa bojūu baa bɔɔ a ba ju tɪɛr ɛ, na baa mɪ lɛ tara sɔnɔ ɛ, fɪka piir na ba tara chɪnɛ ɛ.

XXXVII Ka wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo, "A pɔɔ berma naa tɪche ka a nɪmanɪmarba ba waa ɛ,

XXXVIII a lɛ jūu yɪ sɔɔr a pɔɔ sɔɔ ka wɔ bar tɔtɔnbɔ ka ba wa a pɔɔ pɔ."

X

I Yesu bɔɔl a wɔ poturbo pie nɪ ayi na wɔ kɔ ba kpɛɔ ika ba dii a sɪdebe ka a yi, na ba sāana nɪ baal jaa bɔrɔ.

II A poturbo pie nɪ ayi na ɪ a nɪtɔnsɪ yoe lɛ a anyāna, Simon ban bɔɔlɔ Pita, nɪ a wɔ yebe Andiru, Jemesɪ na ɪ Jebedee bidaba, nɪ a wɔ yebe Jɔɔn.

III Filip nɪ Batolomi, Tomasɪ nɪ Matiu na ɪ a lɔpodiere. Jemesɪ na ɪ Alfayasi bidaba nɪ Tadius.

IV Simon na mɔɔ nɪbir nɪ a wɔ wer yebe, nɪ Judas Isikariyot 'lɔ lɛ wa gar 'yɔɔ a Yesu.

V A poturbo pie nɪ ayi banyā lɛ a Yesu tɔ nɪ a kpāafɔ anyāna. "Yɪ ta kpe a nɪyor bu a Samariya tɛn pɔ ɛ,

VI tɪche yɪ chen a Isɪral nɪbe bala na bɔr a piir kaar sɛ.

VII Yɪ chen tɪ mɔɔl a 'yer nɔɔ na yɪ 'yerɛ, a Nāanɪmɪn nāalɔɔ ta na.

VIII Yɪ sāana a baalsɪ, na yɪ sānɛ a kūusɪ, na yɪ sāana a kɔkɔmɔ baalsɪ na yɪn maal ba ka ba ɪ nɪsɔn, na yɪ dire a sɪdebe ka a yire. Yɪ nyen pɔrɔ, yɪ mɪ tɪ tɪr pɔrɔ.

IX Yɪ ta de selma ɛ bu diere libie 'yɔɔnɔ a yɪ wɔɔr pɔ ɛ,

X bu 'mɔɔ wɔɔ tara a sɔr pɔ ɛ, bu 'mɔɔ fuusɪ ayi ɛ, bu de nafɔbɔ pɔɔ ɛ, bu dadiiraa ɛ, bojūu tɔtɔnɔ jaa sɛɛn naa wɔ sāyar.

XI "Yɪn wa kpe tɛe jaa pɔ, yɪ sɔɔr kaa nɪrɛ 'lɔ nɪ na de yɪ, yɪ kpɪɛrɛ a wɔ 'yer na yɪ wa tɪ yɪn a be.

XII Yɪn wa kpe a yir, yɪ puor a nɪbe.

XIII A yir 'lɔ nɪbe wa sɔɔ de yɪ, yɪ vɛ ka a yɪ nyā'maar be a ba sɛ, tɪche bala ba wa sɔɔ de yɪ ɛ, yɪ lɛb a yɪ nyā'maar.

XIV Nɪrɛ jaa baa wa sɔɔ de yɪ ɛ bu chel a yɪ 'yer ɛ, yɪ kpoor a yɪ gbɛɛ tā-uul bar yɪn wa yire be a tɛe 'lɔ bu a yir 'lɔ pɔ.

XV Yelmāɛ lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ, Nāanɪmɪn na kāan a Sodom nɪbe nɪ a Gomora nɪbe nɪbaal a 'yer tɔɔrfɔ bɪbir gar a nɪbe bala a tɛe 'lɔnɔ pɔ.

XVI Yɪ nyɛ, n tɔnɔ yɪ naa fɪka piir na kpe jubere pɔ kaar, yɪ ɪ yɛn dɛme waba kaar, na yɪ kaara fɪka nɪmama na ba maala dɛɛr ɛ.

XVII "Yɪ gu a yɪ māɛ, ban nyɔɔr yɪn chiin tɪ kɔ a nɪbere na ba fɔb yɪ a ba lɔɔfɔ jiir,

XVIII ban fir yin chiin a paal nibeɛ jie ni a nāmune yie a n yuor jūu, ka yi na di dāasɛ kɔ a bala na ɪ a niyor.

XXIX Ba la wa nyɔɔr yi chiin a 'yer tɔɔr fɔ jie, yi ta vɛ ka a wɔnɔ yi a le yin ti 'yere ɛ ni a le yin na 'yer ɛ; bon 'lo yin na 'yer Nāanmɪn na wiil yi naa a sɔɔ 'lo nɔ.

XX A ba ɪ yin le na 'yer ɛ tiche a yi Sāa Nāanmɪn Sɪɛ na wiil yin a le yin na 'yer.

XXI “Yebɛ na gar 'yɔɔ yebɛ ka ba kɔ wɔ, ka a sāa mi gar 'yɔɔ a wɔ bie. Bibiir kɔ le wɔnɔ a ba sāmune toor ɛ, na ba vɛ ka ba kɔ ba.

XXII Nɪrɛ jaa na 'laar yi naa yin sɔɔ ma jūu, tiche nɪrɛ 'lo na sɔɔ ara ti ta a baaraa, na nyen faafɔ.

XXIII A tɛɛ 'lo nibe wa gere yi, yi yi a be fɔɔ chen tɛyuo; yelmāɛ le n 'yere kɔɔ yi, yi kɔ yɔ a Isral tɛn bar ɛ, tiche ka a Nɪsaal Bie wa ɛ.

XXIV “Jājāna ba gar a wɔ wiwile ɛ bu ka gbāgbaa gar a wɔ nɪkpɛɛ ɛ.

XXV A sɛɛn ɪka a jājāna wɔ nyetāan a wɔ wiwile, ka a gbāgbaa mi nyetāan a wɔ nɪkpɛɛ. I ba buɔɔ na a yir sɔɔ Beeljebul, yodɛɛr buor le ban pāa buɔɔ a yir dɛme!

XXVI “Yi ta joro nibe dābāɛ ɛ, bon jaa ba be be pɔɔ ka ba kɔ yuo ɛ, bu bon jaa ba be be sɔɔl ka ba kɔ bɔɔn ɛ.

XXVII Bon 'lo n 'yer kɔ yi libe pɔ yi 'yer wɔ chāa pɔ, bon 'lo yin wɔ ka ba bɔl 'yer yɔɔ pɔɔm 'yer mɔɔl wɔ a gai jur.

XXVIII Yi ta joro a bala na kɔ a āgān ti kɔ tɔɔ kɔ a sɪɛ ɛ, tiche yi joro a 'lo ni na tɔɔ kɔ a sɪɛ ni a āgān a būu dagel 'lo pɔ.

XXIX Ba ma dān tiitasɪ ayi kɔbsɪ ayi. Tiche āsɔɔ kɔ lo tɛɛ ɛ, ala baa ɪ a yi Sāa Nāanmɪn bɔfɔ le ɛ.

XXX Nāanmɪn sɔr a yi jukɔɔl a jaa bɔɔ.

XXXI A le jūu, yi ta joro dābāɛ ɛ, yi tara na tɔnɔ gar a tiitasɪ.

XXXII “Nɪrɛ jaa na wa 'yer ɪka wɔ bɔɔ ma naa a nibe niem, 'lo le n mi na 'yer ɪka n bɔɔ naa a n Sāa na be a saaju niem,

XXXIII tiche nɪrɛ 'lo na chiir ma a nibe niem, 'lo le n mi na chiir a n Sāa na be a saaju niem.

XXXIV “Yi ta tɪɛr ɪka nyā'maar le n waan a wer pɔ ɛ; n ba waan nyā'maar ɛ tiche ootaa le n waan.

XXXV N wan ɪka n wa vɛ ka 'Bie ni sāa ootaa, ka bipɔɔ oo a ma, pɔɔ na oo naa a wɔ bidaba pɔɔ ka a bidaba pɔɔ mi oo a wɔ sɪrɛ ma.

XXXVI Yir dɛme na lɛb ɪ dɔdɛme.’ (Mika 7:6)

XXXVII “Nɪrɛ jaa na nɔ a wɔ sāa bu a wɔ ma gar ma wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ɛ, nɪrɛ jaa mi na nɔ a wɔ bie bu bipɔɔ gar ma, wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ɛ.

XXXVIII Nɪrɛ 'lo mi na ba de a wɔ daa tuo turo ni ma ɛ, wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ɛ.

XXXIX Bala na buɔɔ a ba nyevɔr na bɔr wɔ naa tiche bala mi na bɔr a ba nyevɔr a maa jūu na nyɛ wɔ naa.

XL “Nüre 'lo jaa na soo de yi, soon de ma, nüre 'lo jaa mi na soo de ma soon de a nüre 'lo na tō ma.

XLI Nüre 'lo jaa na soo de a Nāanmūn 'ye'yerē wōn i Nāanmūn 'ye'yerē jūu na nyen a wō sāyar. Nüre jaa mi na soo de nüre na i nitor wōn i nitor jūu na nyen a nitor sāyar.

XLII Nüre 'lo jaa na kō a bōbile banyāna āsōō kō'maar ni ηmele wōn i a n poturbo jūu, yelmāe le n 'yerē kōō yi ūka a ninyine kō faa a wō sāyar ε.”

XI

I Yesu na wa wiil a wō poturbo pie ni ayi baar, wō yin a be chen a Juu nibe tēn ti wile na wō mōōō a 'yer nōō a tēn ala na be a Galilee paal pō.

II Jōōn na be a nupōō die pō, ti wa wō le a Yesu Kirisito na maala, wō tōn a wō poturbo bamine

III ūka ba ti sōō, “Fōō le a nüre 'lo ni na wa bi, si chele niyuo?”

IV Ka Yesu 'yer kō ba, “Yi heb kul ti 'yer kō a Jōōn, a le yin wō ti nyē.

V Jōn nyere naa, ka a gbersi mi chiine, ka kōkōn mi sa, ka wōn mi wōnō jaa cheche, ka kūusi jēō, ka 'yer nōō mi ta a nōn dēme.

VI Popel soō le a 'lo na ba baala ma ε.”

VII Ban wa chen baar, Yesu piel 'yerē a Jōōn 'yer kōō a niyōō, “Bo le yi dōō kpe a mōōōō pō ūka yi ti kaa? A jumur a sēsēbē na dōōōō bi?

VIII Kai, ka bo le yi chen ūka yi ti kaa? Daba na su bōviēl le yi chen ūka yi ti kaa bi? Nyē a bala na ma su bōviēl ε, nāmune yie le ba ma be.

IX Tiche bo le yi chen ūka yi ti kaa? Nāanmūn 'ye'yerē bi? Jō, n 'yerē na kōō yi ūka wō gar Nāanmūn 'ye'yerē.

X A nyā ye le seb a Nāanmūn gān pō ūka in tō naa a n tōtōnō ka wō de a fō nie na wō ti chōōr a fō sōr kō fō. (Malakai 3:1)

XI Yelmāe le n 'yerē kōō yi ūka bala jaa pōō na dōō ka a wer pō, ba i kpēē gar a Jōōn kōsuor ε, tiche 'lo mi na i a pōōr a Nāanmūn nāalōō pō gar wō naa.

XII An yi a Jōōn Kōsuoro sōō wa ti tān a dūna a Nāanmūn Nāalōō nōōōō naa ka a kpāen dēme sōō wō.

XIII A Nāanmūn 'ye'yerbe ba jaa ni a nebināa dōō 'yer a Nāanmūn nāalōō 'yer ti tān a Jōōn sōō.

XIV Ala i yin soon de, a anyāna 'lo le i a Elaija ni naa heb wa.

XV Nüre 'lo na tara toor wō chele.

XVI “Tiche bo le in de a dūna nibe man? Ba nyentāan bibiir na ma jāne a ba dāen jiiir na ba bōōō taa,

XVII si pēel a ūe ti yaa sēere bāne ε, na si kōnō kōyiel yaa ηmara nibikōō ε.

XVIII A Jōōn na wa, waa dire ε, na waa le nyuro go ε, ka ba 'yer ūka sidēer le wō i.

XIX Tiche ka a Nīsaal Bie wa na wō ma dire ti nyuro ka ba 'yer ūka di dire ni

dāburo le wɔ ɪ, na wɔ ɪ a lōpodierbe ni a yelberbe baraa. A ma wiil a le Nāanmɪn na tor, bala wa nye le a wɔ nibe na kpɛre ni yē.”

XX Yesu pɔɔ sɔɔn naa a tēn bala nibe a be a wɔ ne'maa tōmō na tō, tiche ka baa sɔɔ de wɔ ε.

XXI “Nebier ben a yɪn Korajin dēme sē. Nebier mɪ ben a yɪn Betisaida dēme sē. A a ɪ a ne'maa tōmō ala ɪn tō a yɪ jie, mɪ ta tōn be a le a Tire ni a Sidon tēn pɔ, ban taa heb a ba tier na ba su bōjarsɪ jen tāpiɛl pɔ.

XXII Tiche n 'yere na kɔɔɔ yɪ ɪka a 'yer tɔɔrfɔ daar Nāanmɪn na kāan a Tire ni a Sidon nibe nɪbaal gar a yɪn.

XXIII A yɪn Kapenahum dēme, ban 'mɔɔ yɪn don saaju bu? Kai, ban suun yɪn a kpɪisɪ tēe. Ala ɪ a ne'maa tōmō na tō a yɪ pɔ mɪ ta tōn a Sodom pɔ, a tēe anyāna naa chene na wa tɔ dɪna.

XXIV Tiche n 'yere na kɔɔɔ yɪ ɪka a 'yer tɔɔrfɔ daar Nāanmɪn na kāan Sodom nibe nɪbaal gar a yɪn.”

XXV A daar 'lōnō Yesu 'yer naa, “N dān a n Sāa Nāanmɪn na ɪ a saaju ni a tēe wɔ jaa Soro, bojūu fɔ sool a yele anyāna a yēn dēme sē tɪ ir wiil bibiir.

XXVI Ɔɔ, n Sāa le le ɪ a fɔ popel ka fɔ maal.

XXVII “N Sāa den a yele a jaa kɔ, nɪre jaa ba bōɔ a Bie ε, ka a Sāa ba le ε, nɪre jaa mɪ ba bōɔ a Sāa ε, ka a Bie ba le ε, ni a bala a Nāanmɪn Bie na ir, na wiil ban a Sāa.

XXVIII “Yɪ wa a n sē, yɪn banyā na bal na yɪ tuo tuor ka a wōnō yɪ, ɪn too yɪn a yɪ pēn.

XXIX Yɪ de a n daa tuo na yɪ jān yɪ a n sē, bojūu n ɪn jomm sɔɔ, naa siir a n māe a n nyāa pɔ, yɪn nyen pēnfɔ kɔ a yɪ sɪr.

XXX Bojūu a n daa ɪn kōmōkōmō, ka yɪn tōɔ tuo a tuor ala ɪn na kɔ yɪ.”

XII

I A ba kor ε tiche ka Yesu kpe a pɔɔ sālsoɔ tala a Pēnfɔ Bɪbir Daar. Kō kpēn a wɔ poturbo, ka ba piel fɔɔɔ a bōbie ɔɔɔɔ.

II A Faraseemɪne na wa nye a le, ba soor a Yesu, “Fɔ nyen le na ba tu a nebināa a fɔ poturbo na ɪre a Pēnfɔ Bɪbir Daar ɔ?”

III Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Yaa kar a Nāanmɪn gān pɔ nye a le a Nāa David na dōɔ ɪ ni a wɔ nibe a kō na kpe ε?”

IV Wɔ kpēn a Nāanmɪn yir ka 'lɔ ni a wɔ nibe tɪ de a paanōɔ 'lɔ ban ben kɔ Nāanmɪn na ba 'wɔb na ba tara sɔr ε, ka ala ba ɪ a Juu nibe bɔɔrloro tɛε ba le ε.

V Bu yaa kar a Mosesɪ nebināa pɔ le a Juu nibe bɔɔrlorbo a Pēnfɔ Bɪbir Daar a puorfɔ yir pɔ na ma tō tɪ na baa bɔɔlɔ a le bier ε?

VI Yelmāe le n 'yere kɔɔɔ yɪ, nɪre kōɔ ben ka na gar a puorfɔ yir.

VII A Nāanmɪn 'yer a, 'Nɪbaal le n buɔɔɔ, a ba ɪ dōn yɪn kɔ chɔm kɔ ma ε.’ (Hosea 6:6) Yɪn ta bōɔ a yele

nyā par, yī kō naa bōolo nibe na ba maal dɛɛr ɛ, ɪka bier le ba maal ɛ.

^{VIII} A maa Nisaal Bie le ɪ a Pɛ̃nfɔ Bɪbir Soro."

^{IX} Yesu yin a be chen a ba lɔɔfo yir pɔ,

X tɪ nyɛ daba kɔɔ nū na kpi. Ka ba sɔɔr wɔ, "A tara na sɔr ɪka fɔ sāa baal a Pɛ̃nfɔ Bɪbir Daar ɔ?" Ba sɔɔr a le bɔɔrɔ ɪka ba nyɛ a wɔ pɔ 'yer 'yer.

^{XI} Yesu sɔɔr naa, "Ala ɪ a yī āsɔɔ tara na per ka wɔ lo bulo pɔ a Pɛ̃nfɔ Bɪbir Daar, ŋmɛ le fon ɪ? A ba ɪ fon ir won a bɔɔ pɔ ɛ?"

^{XII} A nisaal gar per. A le jūu a sɪ nɛbināa bar sɔr ɪka fɔ maal vɪla kō nɪrɛ a Pɛ̃nfɔ Bɪbir Daar."

^{XIII} Wɔ 'yer kō a daba 'lo nūu na kpi, "Tur a fɔ nūu." A wɔ tur ka a nūu wɔ jaa sa kaara a nūu nyā sɔɔ kaar.

^{XIV} A Faraseemine yin na ba piel guoro a Yesu kɔfo.

^{XV} Yesu na wa bɔɔn a le ban piel guoro ɪka ba ɪ wɔ, wɔ yin a jie 'lo ka nɪyɔɔ jaa turo wɔ. Wɔ sāan a bala an ɔɔrɔ.

^{XVI} Tɪ 'yer kō ba ɪka ba ta 'yer a wɔ yele kō nɪrɛ jaa ɛ.

^{XVII} Wɔ maal a nɪtɔ, ka a le a Nāanmɪn na dɔɔ 'yer tu a 'ye'yere Isaiya na ɪ yelmāɛ,

^{XVIII} "A n tɔtɔnɔ le a nyā ɪn kaa ir, a 'lo n na nɔ, a 'lo a n pɔɔ na pɛlɔ. In yɔɔ won a n sɪɛ, ka wɔ mɔɔl a n 'yer tɔɔrfɔ yele kō a nibe ba jaa.

^{XIX} Wɔ kō tara nechure bu ŋmiere chelst bu pɔɔrɔ gɔmɔ yɔɔ ɛ.

^{XX} Won siir wɔ māɛ kō a bala na siir a ba māɛ, tɪ na

wɔ maal vɪla kō a bala na ba tara sɔnɔ ɛ. Won ara na kpɛɔ tɪ tān a sɔɔ 'lo won na vɛ ka a nibe sɔɔ de a Nāanmɪn yeltorsɪ.

^{XXI} A wɔ yuor pɔ le a nibe ba jaa na tara tɪertɔ fɔ jie." (Isaiya 42:1-4)

^{XXII} Ba waan na daba na ɪ jɔɔ tɪ ɪ wɔɔ na tara sɪdɛbe Yesu sɛ. Wɔ sān a daba baal, ka wɔ nyere tɪ le 'yere jaa cheche.

^{XXIII} Nɛɛr 'maan a nɪyɔɔ ka ba sɔrɔ taa ɪka, kaa 'lo le ɪ a Nāa David Bie bu?

^{XXIV} Tɪche a Faraseemine na wa wɔ a le ba 'yer naa, "Wɔ dire na sɪdɛbe ka a yire bojūu, a sɪdɛbe nāa Beeljebul le kō wɔ a kpɛɔ ka wɔ dire nɪ a sɪdɛbe."

^{XXV} Yesu na bɔɔn a le ban tɪere, a wɔ 'yer kō ba, "Tɛɛ 'lo na ŋma dɛdɛme jɛere taa kō kor ɛ. Tɛɛ 'lo bu yir kpɛɛ 'lo na ŋma dɛdɛme jɛere taa kō ara ɛ.

^{XXVI} Ala ɪ a Satan diin Satan kō yi na wɔ ŋma dɛdɛme ŋmɛ le a wɔ nāalɔɔ na ɪ ara?

^{XXVII} Ala ɪ Beeljebul le kō ma a kpɛɔ ka dire nɪ a sɪdɛbe, tɪ a bala na ɪ a yɪ poturbo, bo le ba tara dire nɪ a sɪdɛbe? A le jūu bala le na ɪ a yɪ 'yer tɔɔrɔ.

^{XXVIII} Ala ɪ Satan diin Satan kō yi na wɔ ŋma dɛdɛme ŋmɛ le a wɔ nāalɔɔ na ɪ ara? Ala ɪ Nāanmɪn Sɪɛ le kō ma a kpɛɔ ka dire nɪ a sɪdɛbe ka a yire wiil ɪka a Nāanmɪn nāalɔɔ ta yɪ naa.

^{XXIX} "Ŋmɪne le nɪrɛ na tɔɔ ɪ kar kpe gādaa yir de a wɔ bonsɪ, 'lo ba de nie lū a

gādaa nyā tī de a wō bonst
ε?

XXX "Nire 'lo na ba be a n
sē ε, tara man nī 'yer, nire 'lo
na ba pōō ma a sī kaal lōō
taa ε wō ma yēyel bar.

XXXI A le jūu n 'yere na
kōō yī ūka nibe na nyen
yelibier jaa nī 'yerdeer jaa
ban 'yer vē kō fō, tiche nire
'lo na 'yer 'yerdeer 'yōō a
Nāanmīn sīe kō nye yelibier
vē kō fō ε.

XXXII Nire 'lo jaa na 'yer
'yerdeer 'yōō a maa Nīsaal
Bie na nyen yelibier vē kōfō,
tiche nire 'lo na 'yer 'yerdeer
'yōō a Nāanmīn sīe kō nye
yelibier vē kō fō ε. Dīna nī
daar kōō.

XXXIII "Ala ī tīe vīele na wō
ma wōn wōvīel, ala ī tīe īn
tīdeer wō ma wōn wōdebe.
Tīe jaa a wō wōmō le ba ma
de bōōn wō.

XXXIV Yīn waa bibiir!
Nīmīne le yīn tōō 'yer 'yer
vīelsī ala ī yī īn yelbe-īrbe?
A ala na sēe a pōō le a nēe
ma 'yer.

XXXV A nīsō a yelsōn ala
na be a wō pōōm le wō ma
'yer, ka a nīdeer mī ma 'yer
a yeldebe ala na be a wō
pōōm.

XXXVI Yelmāe jaa le n
'yere kōō yī ūka, a 'yer
tōōrfō daar, nire jaa na man
'yerdeer 'lo jaa bōō na dōō
yī a wō nēe pō.

XXXVII A fō 'yerbie le na wiil
a le fon be, naa wiil a fō
sōōnaa."

XXXVIII Be le ka a nēe
wiwiilbe nī a Faraseemīne
bamīne 'yer, "Wiwīle, sī
bōōō na ūka sī nye nē'maa
tōmō na ī jāne a fō jie."

XXXIX Tīche ka wō 'yer kō
ba, "A yīn banyāna na ī
a putudēme nī sēsēnbe tī
bōōō ūka n tō nē'maa tōmō
ka a na ī jāne, tiche yī kō
nye āsōō jaa ε ka a Nāanmīn
'ye'yere Jona jāne ba le ε.

XL Nītāa le a Jona na dōō
gā a jānele pōōm ber ata nī
tāsōō gbulo ata le mī le a
Maa Nīsaal Bie mī na gā a
yaa pō ber ata nī tāsōō gbulo
ata.

XLI A 'yer tōōrfō daar
Nīnive nibe na yīn 'yōō a yīn
dīna nibe 'yer, bojūu ba līeb
a ba tīer a Jona na dōō 'yer a
Nāanmīn 'yer kō ba, tiche yī
kaa, a 'lo na gar a Jona ben
ka.

XLII A pōō nāa na yīn be a
par a 'yer tōōrfō daar na wō
wa 'yōō a yīn dīna nibe 'yer,
bojūu wō dōō yī be a tēteer
wa chel a Nāa Solomon yē
'yer, tiche yī kaa a 'lo na gar
a Solomon ben ka.

XLIII "Sīdeer wa yī nire pō,
wō ma chen dālpōōr pō tī
bōōō pēnfō jie 'lo baa wa
nye ε,

XLIV wō ma 'yer naa īn līeb
kul a yīr 'lo pō īn dōō yī.
Wō wa nyen a yīr ka wō ī
yīrkpōō na wō vīele,

XLV ka wō chen tī bōōl
sīdebe ayopōī na tara a
putuo gar wō ka ba tī kīere
a be. Ka a nire nyā pāa ī
deer gar a le won dōō be. Le
le an kaara a yīn putudēme
a dīna."

XLVI Won chene 'yere nī a
nīyōō, a wō ma nī a wō yēer
wa ben yōō bōōō ūka ba nye
wō.

XLVII Nɪrɛ āsɔɔ 'yer kɔ wɔ, "Nyɛ a fɔ ma nɪ a fɔ yɛɛr lɛ be yɔɔ bɔɔrɔ ɪka ba nyɛ fɔ."

XLVIII Tɪche Yesu sɔɔr a nɪrɛ 'lɔ na 'yer a 'yer kɔ wɔ, "An lɛ a ɪ ma nɪ ba boo lɛ ɪ a n yɛɛr?"

XLIX Wɔ lɛɛb tur a wɔ poturbo nɪu tɪ 'yer, "Nyɛ a n ma nɪ a n yɛɛr!"

L Nɪrɛ 'lɔ jaa na maala a lɛ a n Sāa na be a saaju na bɔɔrɔ lɛ ɪ a n yɛɛr nɪ a n ma."

XIII

I A daar 'lɔnɔ̄ Yesu yin a yir pɔ tɪ jānɛ a man kɔkɔor.

II A nɪyɔɔ na lɔɔ jɪu wɔ kpɛn jɛ a gborɔ pɔ, tɪche ka a nɪyɔɔ ara a man kɔkɔor.

III Sɔkpar lɛ wɔ lɔɔrɔ wile nɪ ba yelyɔɔ, "Yɪ chele, kɔɔraa lɛ yin wɔ bɔbɔrɔ bɔrfɔ jie.

IV Wɔ tɪ yaara na yɔɔrɔ nɪ ka amine lo sɔr pɔ, ka lubil tuur di.

V A bɔbie amine mɪ lon kɔsɪr pān ju naa bul tɪ kpi bojɪu tān ba waa ɛ.

VI Tɪche a mɔtɔɔ na wa nyāa, a bɔbulo jɔɔl naa kpi, bojɪu a ba ba nɪɪbe ɛ.

VII Ka amine mɪ lo gɔɔr pɔ 'mataa bul ka a gɔɔr nɔɔ fān ba.

VIII Tɪche amine mɪ lon kɔjɔ pɔ bul dɔɔ jur kɔbaa, amine lɪjaata amine lɪjer nɪ pie.

IX Nɪrɛ 'lɔ na tara toor wɔ chele."

X A poturbo wan a wɔ sɛ wa sɔɔr, "Bo lɛ so fun ma lɔɔrɔ a sɔkpar kɔrɔ ba?"

XI Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪn 'lɔ un vɛ naa ka yɪ bɔɔ a Nāanɪmɪn nāalɔ̄u yelɔɔlɔsɪ tɪche a bala na che sɔkpar lɛ n lɔɔrɔ kɔrɔ ba.

XII Nɪrɛ 'lɔ jaa na tara Nāanɪmɪn tɪɛr, Nāanɪmɪn na vɛn ka a nɪnyɪnɛ bɔɔfɔ pɔɔ 'yɔɔ, tɪche a bala jaa na ba bɔɔrɔ a wɔ bɔɔfɔ ɛ, Nāanɪmɪn na pɔɔn a ba tɪɛr.

XIII A par nɪ nyā un lɔɔrɔ a sɔkpar kɔrɔ ba, ba ma kaa naa tɪ maa nyɛ ɛ, na ba ma wɔ tɪ maa bɔɔ a par ɛ.

XIV Bala 'lɔ an un yelmāɛ ɪka a lɛ a Nāanɪmɪn 'ye'yere Isaiya na dɔɔ 'yer ɪka, 'A nɪbe banyā na ma wɔ naa tɪ ba kɔ bɔɔ a par ɛ, ban ma kaa naa tɪ ba kɔ nyɛ ɛ.

XV A nɪbe banyā nyān dar naa ka a ba tobo pɔɔ baa wɔnɔ̄ ɛ, na ba ũu a ba nɪbie, ka lɛ ba lɛ ɛ, ban taa kāan naa a ba nɪbie na ba wɔn a ba tobo, na ba bɔɔ a par, na ba lɛɛb wa ka n sāa ba.' (Isaiya 6:9, 10)

XVI Tɪche yɪn 'lɔ, yɪ un bɔɔsɔn dɛme, a yɪ nɪbie na nyɛ, ka a yɪ tobo mɪ wɔ.

XVII Yelmāɛ lɛ n 'yere kɔrɔ yɪ ɪka Nāanɪmɪn 'ye'yerbe yɔɔ nɪ nɪtorsɪ yɔɔ ta bɔɔrɔ na ɪka ba nyɛ bon 'lɔ yɪn nyɛ tɪche baa nyɛ ɛ, na ba ta wɔ bon 'lɔ yɪn wɔ tɪche baa tɔɔ wɔ ɛ.

XVIII "Yɪ pāa chele a kɔɔraa sɔkpa par,

XIX Nɪrɛ 'lɔ jaa na wɔ a Nāanɪmɪn nāalɔ̄u 'yer tɪ ba bɔɔ a par ɛ, a dɛɛr sɔɔ ma wan wa ir a bon 'lɔ na bɔr a wɔ nyāa pɔ, a bɔbie anyā lɛ,

a ala na lo a sɔr pɔ.

XX Ala mɪ na lo a kusɪr pãn ju le a nɪrɛ 'lo na wõ a 'yer sɔɔ de fɔfɔɔ jaa nɪ popɛl,

XXI tɪche a nɪrɛ nyã ba ba nyɪbe ε, na wɔ di kãnyir ara bãlãa, a le jũu wõm bu beer kaa wa pɔɔ wɔ a 'yer jũu, a nɪrɛ nyã ma lo naa.

XXII A bõbie ala mɪ na lo a gʊʊr pɔ, 'lo le a nɪrɛ 'lo na wõ a 'yer tɪ nõ a wer ju nyevɔr yelwõnstɪ nɪ a wer ju bõbɔʊrsɪ fãɪn a 'yer ka waa dɔɔ bie ε.

XXIII Tɪche a bõbie ala na lo a kɔjɔ pɔ le a nɪrɛ nyã na wõ a 'yer bõɔ a par, 'lo le wõ wõmõ dɔɔ jur, amɪne kɔbaa, amɪne lɪjaata amɪne mɪ lɪjer nɪ pie."

XXIV Yesu le lɔb a sɔkpa ãsɔɔ kɔ ba, "Nɪtõ le ɪn de a Nãanɪmɪn nãalõʊ man. Nɪrɛ ãsɔɔ le bɔr bõbɪvɪɛl a wɔ pɔɔ pɔ,

XXV nɪrɛ jaa na wa gã gur baar, a dõsɔɔ wan wa bɔr mɔɪ 'yõɔ a chi pɔ tɪ na wɔ kul.

XXVI A sõɔ 'lo a chi na wa tɪ bulo ka a mɔɪ mɪ bul puro.

XXVII "A daba tõtõnbɔ wan wa sʊʊr wɔ, 'Nɪkprɛε, a ba ɪ bõbɪvɪɛl le fɔ bɔr a pɔɔ pɔ ε; tɪ nye a mɔɪ mɪ yi?"

XXVIII Ka wɔ 'yer kɔ ba, 'Dõsɔɔ le tõ a le.' A tõtõnbɔ sʊʊr wɔ, 'Fɔ bɔʊrɔ na ɪka sɪ chen tɪ võ a mɔɪ bar bu?"

XXIX "Ka wɔ 'yer kɔ ba, 'Kai, yɪn be võnõ a mɔɪ, yɪn wa võn a chi mɪ bar.

XXX Yɪ bar ka a 'mataa nõɔ tɪ tãn a ŋmafɔ daar, ɪn 'yer kɔ a ŋmanɪmarba ka ba dõɔ võ a mɔɪ lũ lũ chɔm bar tɪ

ŋma a chi 'yõɔ a n boor pɔ.'

XXXI Yesu le lɔb a sɔkpa ãsɔɔ kɔ ba go, "A Nãanɪmɪn nãalõʊ kaara naa fɪka kõkõɔ bir nɪrɛ na de bɔr a wɔ pɔɔ pɔ.

XXXII 'Lo le a bõbie a jaa pɔ bõbile tɪche 'lo wa nõɔ, 'lo le ma ɪ a tɪr a jaa pɔ tɪkprɛε, ka lubil ma 'yõɔ choor a wɔ ju."

XXXIII Wɔ le lɔb a sɔkpa ãsɔɔ kɔ ba, "A Nãanɪmɪn nãalõʊ kaara nãa fɪka dãbil pɔɔ na de 'yõɔ jõ yɔɔ pɔ ka a ɪr võ."

XXXIV Yesu den sɔkpar 'yerɛ kɔrɔ nɪ a nɪyɔɔ a yelsɪ anyã, wɔ maa 'yer 'yer kɔ ba ka waa lɔb sɔkpa ε.

XXXV A nyã le na wiil ɪka a le a Nãanɪmɪn 'ye'yerɛ na dõɔ 'yer ɪn yelmãε, "ɪka ɪn ma den a n nɛε lɔɔrɔ nɪ sɔkpar naa wiil yɪ yelsɪ ala na sɔɔl a wer pielfɔ daar." (Yiel Gãn 78:2)

XXXVI Wɔ yɪn a nɪyɔɔ pɔ kpe a yɪr, ka a wɔ poturbo wa a wɔ sɛ wa 'yerɛ, wiil sɪ a mɔɪ na be a pɔɔ pɔ sɔkpa par.

XXXVII Ka wɔ 'yer kɔ ba, "A nɪrɛ 'lo na bɔr a bõbɪvɪɛl le a maa Nɪsaal Bie.

XXXVIII A pɔɔ le ɪ a wer. A bõbɪvɪɛl le a Nãanɪmɪn nãalõʊ bibiir. A mɔɪ le a bala na ɪ a deer sɔɔ bibiir.

XXXIX A dõsɔɔ 'lo mɪ na bɔr le ɪ a tɪ. A ŋmafɔ le ɪ a wer baarfɔ daar, a ŋmanɪmarba le ɪ a Nãanɪmɪn malakasi.

XL "Le ban na chɔm a mɔɪ bũu pɔ ka a di, le mɪ le na ɪ a wer baarfɔ daar.

XLI A maa Nɪsaal Bie na tõn a n malakasi ka ba wa

tuur a nusõn a nãalõõ pɔ, tiche a bala jaa na vẽ ka a nibe maala yelbier ni yelberibe ba jaa 'mataa bar.

XLII Ka ba lɔb ba 'yõõ bũu dagel pɔ, be le ban kɔnɔ ɔɔɔ ni nyime.

XLIII A bala na tor na chaar naa mɔtõõ kaar a ba Sãa nãalõõ pɔ. Nire 'lo na tara tobo wo chele.

XLIV "A Nãanmɔn nãalõõ kaara naa fika nire na nye nãbonsi pɔɔ pɔ 'mɔɔ sɔɔl tiche ka a wo pɔɔ pel, ka wo ti da a wo bonsi a jaa won tara ti dãn a puo.

XLV "A Nãanmɔn nãalõõ le kaara naa fika nire na yɔɔɔ bɔɔɔ kɔsiviel,

XLVI won wa nye a ãsɔɔ daa na be tuo, wo ti dãn a wo bonsi a jaa ti dãn.

XLVII "A Nãanmɔn nãalõõ le nyentãan fika lɔyaar ban lɔb 'yõõ man pɔ, kɔ nyɔɔɔ jãdẽdẽme.

XLVIII A lɔyaar na wa sɛɛ ba tɔɔn yin a gogoro ju, ti jãne tuur a jãsõn 'yõõ a per pɔ, ti lɔb a jãdẽbe bar.

XLIX Le le an be a wer baarfɔ daar. A Nãanmɔn na tɔn a wo malakasɔ ka ba wa tuur a nidebe yin a numun pɔ,

L ti na ba lɔb a nidebe 'yõõ a bũu dagel pɔ, be le ban kɔnɔ ti ɔɔɔ nyime.

LI "Yi bõɔn a yelsɔ anyã na a jaa par ɔ?" Ka ba 'yer, "ɔɔ."

LII Ka wo 'yer kɔ ba, "A neɛ wile ãsɔɔ jaa ban wiil ka wo bõɔ a Nãanmɔn nãalõõ yele kaara naa fika yir sɔɔ na de

bõpaalaa ni bõkoro yin a wo boor pɔ."

LIII Yesu na wa wiil a sukpar anyã par, wo yin a be.

LIV Wo wan a wo mãe paal pɔ ti piel wile a nibe a ba lõɔfɔ jiir, ka neɛ 'maa ba ka ba 'yer, "Nye le a daba nyã nye a yẽ nyã ni a ne'maa tɔmõ a nyã?"

LV A ba i a mumiere bidaba le ɛ? A ba i a wo ma le ba bɔɔɔ a Mɛɛɛ ɛ? A ba i a wo yeɛɛ ni Jemesɔ ni Josefɔ ni Simon ni Judas ɛ?

LVI A ba i sin ni a wo yerɔɔɔ ba jaa le 'mataa be a ka ɛ? Nyine le a daba nyã nye a kpẽɔ nyã?"

LVII Ti na ba tɔr a wo yele. Tiche ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Nãanmɔn 'ye'yerɛ nyere na 'yõɔfɔ jie jaa tiche a wo mãe tẽe ni a wo mãe yir pɔ, wo maa nye 'yõɔfɔ ɛ."

LVIII Ban ba sɔɔ de wo jũu, waa tõɔ tõ ne'maa tõyɔɔ a be ɛ.

XIV

I A ber ala pɔ, a Herɔd na i a Galilee nãa wõn a Yesu yele

II na wo 'yer kɔ a wo tõtɔnbɔ, "Jɔɔn Kõsuor le tõɔ ir i vor, ala le so ka wo tara a kpẽɔ tɔnõ ni a ne'maa tɔmõ anyãna."

III A Nãa Herɔd vẽn ka ba nyɔɔ Jɔɔn lũ 'yõõ nɔpɔɔ die pɔ a wo yebe Filip pɔɔ Herɔdiyas jũu.

IV Bojũu Jɔɔn ma 'yerɛ na kɔɔ wo ika, "A ba tara sɔr ka fɔ kul wo ɛ."

V Herɔd ta bɔɔɔ na a wo kɔ fɔ ti joro a Juu nibe dãbãe

bojũu ba sɔɔn ɪka wɔ un Nāanmɪn 'ye'yere.

VI A Herod doofu bɪbir dāen daar, a Herodiyas bɪpɔɔ sen bāne a nɪyɔɔ niem, ka a Herod pɔɔ pɛl

VII yɔɔ jaa ka wɔ 'yɔɔ neɛ kɔ a pɔɔbile, "Sɔɔr ma bon jaa fɔn bɔɔrɔ un kɔ fɔ naa."

VIII A wɔ ma wiil won a bon 'lɔ won na sɔɔr, ka wɔ 'yer, "N bɔɔrɔ na ɪka fɔ 'yɔɔ a Jɔɔn Kɔsuor ju a la'yelma pɔ kɔ ma a pɔpāanyāna."

IX A nāa pɔɔ sɔɔ naa, tɪche won faa 'yɔɔ a neɛ a nɪyɔɔ niem ɪka a le a pɔɔbile na bɔɔrɔ a ɪ.

X Wɔ tɔn ka ba ηmaa a Jɔɔn ju a nɪpɔɔ die pɔ.

XI Ba 'yɔɔn a ju a la'yelma pɔ wa kɔ a pɔɔbile, ka wɔ de kɔ a wɔ ma.

XII Jɔɔn poturbo wan wa 'mɔɔ a āgān tɪ ũu tɪ na ba tɪ 'yer kɔ a Yesu.

XIII A Yesu na wa wɔ a nɪtɔ, wɔ kpɛn a gboro chen jiyuo 'lɔ wɔ yɔ. Tɪche a nɪyɔɔ na wa wɔ a nɪtɔ ba yin a tɛn ala pɔ bɪer wɔ nɪ gbɛɛ chen a be.

XIV Wɔn wa yi a gboro pɔ, wɔ nyen nɪyɔɔ ka nɪbaal kpe wɔ tɪche ka wɔ sāa a ba baalsɪ.

XV Mɔtɔɔ na wa mɔrɔ, a poturbo wa 'yer kɔ wɔ, "A ka un mɔgɔɔ pɔ ka a sɔɔ mɪ po, bar a nɪbe sɔr ka ba chen a tɛbil pɔ, tɪ da bɔdiir di."

XVI Yesu 'yer kɔ ba, "A ba sɛɛ ɪka ba chen ɛ, yɪ kɔ ba bɔkɔɔ ka ba di."

XVII Ka ba 'yer kɔ wɔ, "Paanɔɔsɪ anũu nɪ jāme ayi tɛɛ le sɪ tara."

XVIII Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ de wa kɔ ma."

XIX Wɔ vɛn ka a nɪyɔɔ banyāna jɛ tɛɛ. Wɔ den a paanɔɔsɪ anũu nɪ a jāme ayi ala dɔl kaa saaju tɪ puor Nāanmɪn yāan tɪ na wɔ ηma de kɔ a poturbo ɪka ba de pɔ a nɪbe. Ka a poturbo de pɔ a nɪbe.

XX Ba jaa din tɪ tɪche ka a poturbo wob a bɔnmaarsɪ ala na che sɛɛ pɛr pie nɪ ayi.

XXI A bala na di tɪ tɛɛ un dɔɔr tur anũu ka pɔbɔ nɪ bibiir ba pɔɔ ɛ.

XXII Ajienaa le, wɔ vɛn ka a poturbo kpe a gboro gɔɔ a man gɔɔn tɪche ka wɔ vɛ ka a nɪbe yaar.

XXIII Wɔn wa wɛl a nɪbe baar, wɔ don a tɔɔ ju ɪka wɔ tɪ sɔɔr Nāanmɪn. Jāanɔɔr na wa ta, wɔ chene na be a be a wɔ yɔ.

XXIV Tɪche a kɔsɛbe ηmen a gboro dādaal chiin tɛɛr ka wɔ jāan a man neɛ, bojũu a kɔsɛbe fɔɔ gar ba naa.

XXV A wer na wa chaara wa la la la ba nyen a Yesu na chiine a kɔɔ ju waara a ba sɛ.

XXVI A poturbo na wa nye a Yesu na chiine a kɔɔ ju waara a ba sɛ, dābāɛ kpe ba naa, ka ba kɔ 'yer, "Kpɪin le!"

XXVII Tɪche ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ tara kānyir, maa le, yɪ ta joro dābāɛ ɛ."

XXVIII Pita 'yer kɔ wɔ, "N Soro, ala ɪ fɔɔ le vɛ ka chiine a kɔɔ ju wa a fɔ sɛ."

XXIX Ka wɔ 'yer wɔ, "Wa," ka Pita yi a gboro pɔ piel

chiine a kōɔ ju waara a Yesu sē.

XXX Pita na nye a sɛsɛbɛ na furo yɔɔ dābāɛ kpe wɔ naa, ka wɔ piel morɔ a kōɔ pɔ, ka wɔ boɔl, “N Soro, faa ma.”

XXXI Ajienaa lɛ, a Yesu tur a wɔ nūu nyɔɔ wɔ ti 'yer, “Fōɔ sɔɔfɔ na ba jā bon ɛ, bo so ka fɔ baala?”

XXXII Ban wa kpe a gboro pɔ baar ka a sɛsɛbɛ ŋmaa jaa jomm.

XXXIII A bala na be a gboro pɔ gbur dumo puor wɔ ti 'yerɛ, “Yelmāɛ, fōɔ lɛ ɪ a Nāanmɪn Bie.”

XXXIV Ban wa gōɔ a man baar ba chen a Genesareti wer pɔ.

XXXV A tēɛ 'lɔ dēme na wa wō a wɔ yele ba 'yer lɔɔr a paal 'lɔ wɔ jaa na ba waan bala jaa an ɔɔrɔ,

XXXVI na ba wa sɔɔrɔ ɪka ba sɪr a wɔ fuu nɛɛ, a bala jaa na sɪr a fuu nɛɛ sa naa.

XV

I A Faraseemine nɪ a nɛɛ wiwiilbe bamine na yi a Jerusalem wan a Yesu sē wa sɔɔr wɔ,

II “Ŋmɪnɛ a fɔ poturbo ba turo a sɪ sāakpāmɪnɛ wiilfɔ ɛ? Ba maa pɛɛ a ba nuur ti di ɛ.”

III Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Ŋmɪnɛ ka yi sōɔ a Nāanmɪn nɛbinsɪ ti na yi turo a yi māɛ wiilfɔ?”

IV Nāanmɪn 'yer naa, “Yōɔnō a fɔ sāa nɪ a fɔ ma,” (A *Yifɔ Gān* 20:12) ka ‘Nɪrɛ jaa wa pɔ 'yōɔ a wɔ sāa bu a wɔ ma, ba kɔ wɔ.’ (A *Yifɔ Gān* 21:17)

V Tɪche yɪn 'yer ɪka nɪrɛ 'lɔ jaa na 'yer a wɔ sāa bu ma ɪka, sōɔfɔ 'lɔ jaa ɪn tara naa kɔ fɔ, n den kɔ Nāanmɪn.

VI Tɪche na waa de a wɔ bōtarɪ 'yōɔnō nɪ a a wɔ sāa ɛ, yɪn ɪ a lɛ, yi sōɔn Nāanmɪn nɛɛ, ti na yi turo a yi māɛ binfɔ.

VII Yɪn nɛɛr ayi dēme! Isaiya 'yer yelmāɛ nɪ won dōɔ 'yer ɪka,

VIII ‘A nɪbɛ banyāna den a ba nɛɛr 'yōɔnō nɪ ma tɪche a ba nyān pɔ, ba tɔɔn jāan ma.

IX A ba puorfɔ ba tara tōnō kɔ ma ɛ, nɪsaal wiilfɔ lɛ ba wile.’ ” (Isaiya 29:13)

X Yesu boɔl a nɪyɔɔ a ba wa a wɔ sē, ka wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ chele na yi bōɔ a par.

XI A ba ɪ bon 'lɔ na ma tu a nɪsaal nɛɛ pɔ kpe lɛ ma sōɔ wɔ ɛ, tɪche bon 'lɔ na ma yi a nɪsaal nɛɛ pɔ lɛ ma sōɔ wɔ.”

XII A poturbo wa 'yer kɔ wɔ, “Fɔ bōɔn naa an kpe a Faraseemine ban wō a 'yer nyā fon 'yer ɔ?”

XIII Ka wɔ 'yer, “Tɪɛ 'lɔ jaa a n Sāa na be a saaju na ba sel ɛ, ɪn vōɔ won bar.

XIV Yɪ bar ba, jōn lɛ tɔɔrɔ jōn. Jōɔ wa tɔɔrɔ a wɔ jōɔ tɔ sɔɔ ba jaa ma lon boɔ pɔ.”

XV Tɪche ka Pita 'yer kɔ wɔ, “Wiil a sɔkpa nyā par kɔ sɪ.”

XVI Be lɛ wɔ 'yer, “A yɪn mɪ na ɪ a n poturbo ba bōɔ a par ɛ?”

XVII Yaa bōɔ ka bon 'lɔ jaa na tu a nɛɛ pɔ kpe a puɔ pɔ ma tun a par boɔ pɔ yi bu?

XVIII Tɪche bon 'lɔ na ma yi a nɛɛ pɔ, yɪn a tɪɛr pɔ, anyāna lɛ ma sōɔ a nɪsaal.

XIX A nısaal tıer pɔ le a tıer debe ma yi, nıre kɔfo, pɔodeyele, sēsēyele, nānyıyele, jır dāasıe, nı a gagaryele ma be.

XX A anyāna le a bonstı ala na ma sɔɔ a nısaal tıche nıre na din nūdebe ba sɔɔnɔ wɔ e."

XXI Yesu yın a be chen a Tire paal nı Sidon paal pɔ.

XXII Be le a pɔɔ na yi a Kanaan paal pɔ yi piel ηmiere chelsı, "N Soro kaa a n nıbaal David Bie, a sıdeer le tara a n bipɔɔ."

XXIII Tıche a Yesu ba 'yer 'yer jaa kɔ wɔ e. Ka a wɔ poturbo wa 'yer kɔ wɔ, "Dii wɔ bar, wɔ pɔɔɔ sın gɔmɔ."

XXIV Ka wɔ 'yer, "A piir ala na bɔr a Isıral nıbe pɔ tee 'yɔɔ le ba tɔ ma."

XXV Tıche ka a pɔɔ wa gbur dumo a wɔ niem 'yer, "N Soro, sɔɔ ma."

XXVI Ka a Yesu 'yer, "A ba seɣ ıka fɔ de bibiir bɔdiir lɔb 'yɔɔ baar e."

XXVII Ka a pɔɔ 'yer, "Ɔɔ, n Soro, a baar gba ma dire na a bɔdi pır pır ala na ma ηmara loro a ba nıkpēe dakɔɔ pılem."

XXVIII Ka Yesu 'yer kɔ a pɔɔ, "Pɔɔ, a fɔ sɔɔfo berma naa! A ı kɔ fɔ a le fon bɔɔɔɔ." A wɔ bipɔɔ sa naa a dēdēe daa 'lɔnɔ.

XXIX Yesu na wa yi a be, wɔ den a Galilee man yal kɔkoor 'lana, na wɔ tı do tɔɔ ju jāne.

XXX A nıyɔɔ tara na a nıbe gbēe na kpi kpi, nı jɔn, nı a gbersı, nı a wɔn 'matāan

baalsı yɔɔ waan a wɔ sē. Ba wa bin ban a wɔ niem a wɔ sāa a ba jaa baalsı.

XXXI Nēer 'maan a nıbe ban wɔ ka a wɔn 'yerē, ka a gbersı sa chiine ka a bala a gbēe nı na kpi kpi mı sa ka a jɔn mı nyere. Ka ba dāna a Isıral nıbe Nāanmın.

XXXII Yesu bɔɔl a wɔ poturbo wa 'yer kɔ ba, "Nıbaal kpe ma naa nı a nıyɔɔ banyāna bojūu ba ben a n sē ber ata tı ba di bon jaa e, n ba bɔɔɔ ıka n vē ka ba lıeb chiine kɔ e, amıne ban wa lon sɔr pɔ."

XXXIII Ka a wɔ poturbo 'yer kɔ wɔ, "Nyē le sın nyē paanɔɔ a dālpɔɔ nyā pɔ tɔɔ kāan a nıyɔɔ banyāna?"

XXXIV Ka Yesu sɔɔr ba, "Paanɔɔ anmıne le yı tara?" Ka ba 'yer, "Ayopɔi nı jāme bālāa."

XXXV Wɔ vēn ka a nıbe jāne tēe.

XXXVI Ka wɔ pāa de a paanɔɔsı ayopɔi nı a jābālāa ala na wɔ puor Nāanmın yāan, tı na wɔ ηma de kɔ a wɔ poturbo, ka ba de pɔ a nıbe.

XXXVII Ba jaa din tı, ka a poturbo wob a bɔnmaar 'yɔɔ per ayopɔi.

XXXVIII A bala na di ın dɔɔr tur anaar, ka pɔbɔ nı bibiir nūu ba pɔɔ e.

XXXIX Wɔn wa vē ka a nıbe yaar baar wɔ kpēn a gboro na wɔ chen Magadan paal pɔ.

XVI

I A Faraseemıne nı a Saduseemıne wan ıka ba beer Yesu kaa na ba 'yerē,

"Wiil si ne'maa tōmō na i jāne na yi a saaju."

II Ka wō 'yer kō ba, "Ala wa i jāanōor le, yi ma 'yer ika a wer chaar naa bojūu a saaju mōō naa.

III Ala wa i bibio le, yi ma 'yer ika saa na wan a dīna, a julōjuur sob naa ka saa koro. Yi ma kāan a saaju ti 'yer ika saa na wan bi wō kō wa ε, yi bōōn a tēe ni a saaju 'yer ma 'yer, ηmune a yi kō tōō bōō a jānsi a dīna ε?

IV Yin yelbe-irbe ni sēsēnbe le bōōrō ika n tō ne'maa tōmō ka yi kaa, yi kō nye ne'maa tōmō ka a Jona ne'maa tōmō ba le ε." Be le wō bar ba ti chen.

V A poturbo iin ba tōō de paanōō ε, ti na ba gōō a man gōōn.

VI Ka Yesu 'yer kō ba, "Yi gu yi māe a Faraseemine ni a Saduseemine dābil pō."

VII Ba piel mana korō taa, "Sin ba waan paanōō jaa le so."

VIII Yesu na wa bōōn wō 'yer naa, "Yin sōōfo na ba jā bon ε, ηmune a yi 'yere ika yaa tara paanōō ε?

IX Yaa nye bōō a par sere bi? Yaa tierto a paanōōsi anūu a nibe tur anūu na di faa ti yi wob a bōhmaar 'yōō a per pie ni ayi bi? Yaa tierto a paanōōsi anūu a nibe tur anūu na di faa ti yi wob a bōhmaar 'yōō a per pie ni ayi bi?

X Bi a paanōōsi ayopōi a nibe tur anaar na di faa ti yi wob 'yōō per ayopōi bi?

XI Bo le so ka yaa tier bōō ika a ba i paanōō

le n 'yere ε? Yi gu yi māe a Faraseemine ni a Saduseemine dābil yele pō."

XII Be le ba pāa tier bōōn ika a ba i a paanōō dābil le ε tiche ba bōōn a Faraseemine ni a Saduseemine wiilfo.

XIII A Yesu na wa kpe a Sisariya Filipai paal pō, wō sōor a wō poturbo, "An le a nibe 'yer ika a maa Nīsaal Bie i naa?"

XIV Ka ba 'yer, "Bamune 'yer ika Jōōn Kōsuoro, ka bamune mi 'yer ika Elaija le, ka bamune mi 'yer ika Jeremiya bi a Nāanmin 'ye'yere āsōō le."

XV Tiche a wō sōor ba, "An le yin 'yer ika n i naa?"

XVI Ka Simon Pita 'yer, "Fōō le a Ni-iraa, a Nāanmin Vor Bie."

XVII Ka Yesu 'yer kō wō, "Fō ju nōmō na Simon, Jona bie! A ba i nīsaal ni nire le ir wiil fō ε, tiche a n Sāa na be a saaju le.

XVIII Maa le 'yere korō fō, a fōō Pita, a par le kōsir pie, a fō 'yer nyāna pō le, in tu bōōl nibe a ba wā sōō de ma ka a kpīi tēe kō tōō ba ε.

XIX In kō fon a saaju nāalōō pān bie, bon 'lō jaa fon lū ka a wer pō, a min lūn a be a saaju, bon 'lō jaa fon for bar ka a wer pō, a min for bar a be a saaju."

XX Ka wō pāa kpākpāan a wō poturbo ika ba taa 'yere korō nire jaa ika 'lō le i a Ni-iraa ε.

XXI An piel a sōō 'lōnō a Yesu piel 'yere korō ba ika won chen Jerusalem ti di dōōye a niberē ni a Juu nibe

bɔɔro nɔberɛ nɪ a nɛɛ wiwiilbe nuur pɔ, ka ba kɔ wɔ, ka a ber ata daar a wɔ lɛ ir ɪ vɔr.

XXII Ka Pita tɔɔ wɔ yin chɛchɛɛ na wɔ tɪ piel 'yerɛ, "N Soro, Nāanmɪn kɔ sɔɔ ka a yele nyā ɪ fɔ ɛ."

XXIII Tɪche a Yesu lɛb 'yer kɔ a Pita, "Tɔɔ lan ka tɪ che ma. Fɔ un Satan, na fɔ ɪ gber ŋme bon kɔ ma. Faa tara Nāanmɪn bonsɪ tɪɛr ɛ, tɪche nɪsaal bonsɪ tɪɛr lɛ fɔ tara."

XXIV Ka a Yesu pāa 'yer kɔ a wɔ poturbo, "Ala ɪ āsɔɔ jaa bɔɔrɔ na ɪka wɔ ɪ a n poturo, wɔ laar a wɔ mǎɛ tɪ 'mɔɔ a wɔ daa tuo turo nɪ ma.

XXV A nɪɛ 'lɔ na bɔɔrɔ ɪka wɔ faa a wɔ nyevɔr na bɔr wɔ naa, tɪche nɪɛ 'lɔ mɪ na bɔr a wɔ nyevɔr a maa jūu, na nyɛ wɔ naa.

XXVI Ala ɪ nɪɛ tara naa a wɛr ju bonsɪ a jaa, tɪ bɔr a wɔ nyevɔr, bo tɔnɔ lɛ won nyɛ? Bu bo lɛ won de tɛɛn a wɔ nyevɔr?

XXVII A maa Nɪsaal Bie na waan naa Nāanmɪn tɪɛr nɪ a wɔ malakasi wa yab nɪɛ jaa bon 'lɔ won maal.

XXVIII Yelmǎɛ lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ ɪka a yɪ bamɪne na ara a ka kɔ kpi ɛ, tɪ na yɪ nyɛ a maa Nɪsaal Bie na waara a n nāa difo jie."

XVII

I A ber ayɔɔb daar, Yesu tara na Pita nɪ Jemesɪ nɪ a wɔ yebe Jɔɔn don tɔwɔɔ ju a ba tɛɛ.

II Wɔ chil wɔ mǎɛ a ba niem, ka a wɔ nie nyɪlɛ mɔtɔɔ kaar, ka a fuu pel nyɪlɛ būu kaar.

III Mosesɪ nɪ Elaija mɪ wa dūun yɪ ara a wɔ sɛ, ka ba wa 'mataa 'yerɛ.

IV Pita 'yer kɔ Yesu, "N Soro, a vɪla na ka sɪn kpiɛɛ a ka. Ala ɪ fɔ sɔɔ naa, un 'yɔɔn sɛɛr ata a ka na, ka fɔ so a āsɔɔ, ka Mosesɪ mɪ so a āsɔɔ, ka Elaija mɪ so a āsɔɔ."

V Won chɛnɛ 'yerɛ ka a julɔjupɪla wa pɔɔ ba naa, ka Nāanmɪn kɔkɔr 'yer be a julɔjuur pɔ, "Nyā lɛ a n Binɔnāa, a n pɔɔ pel wɔ naa, yɪ chele a wɔ 'yer."

VI A poturbo na wa wɔ a nɪtɔ dābǎɛ kpɛ ba naa ka ba lo kpa tɛɛ.

VII Tɪche ka Yesu wa sɪr ba tɪ 'yerɛ, "Yɪ ir, yɪ ta joro dābǎɛ ɛ."

VIII Ban wa dɔɔ kaa, baa nyɛ nɪɛ jaa ka a Yesu tɛɛ ba lɛ ɛ.

IX Ban wa yɪ a tɔɔ ju suro, Yesu kpāa ba naa, "Yɪ taa 'yerɛ kɔrɔ nɪɛ jaa a bon 'lɔ yɪn nyɛ ɛ, tɪ tǎn a daar 'lɔ a maa Nɪsaal Bie na lɛb ir a kūu pɔ."

X Ka a wɔ poturbo sɔɔr wɔ, "Ŋmɪnɛ lɛ a ɪ ka a nɛɛ wiwiilbe 'yer ɪka Elaija lɛ na de nie wa?"

XI Ka Yesu 'yer, "Sɪɛ jaa lɛ, ɪka Elaija wa naa wa chɔɔr a bonsɪ a jaa.

XII Tɪche yelmǎɛ lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ ɪka Elaija den nie wa ka baa bɔɔ wɔ ɛ, tɪche ba ɪ won a lɛ na pel a ba pɔɔ. Lɛ mɪ lɛ a maa Nɪsaal Bie mɪ na di a dɔɔyɛ a ba nuur pɔ."

XIII Be lɛ a poturbo pāa bɔɔn ɪka Jɔɔn Kɔsuoro 'yer lɛ wɔ 'yerɛ.

XIV Yesu nu a wo poturbo na wa chen a nɔyɔɔ sɛ̃, daba wa gbur dumo a wo niem,

XV ti 'yer, "N Soro, kaa a n bie nɔbaal, kpɔ̃gul le wo loro na wo dire dɔɔye yɔɔ, sɔɔ āsɔɔ wo ma lon bɔu pɔ bu kɔɔ pɔ.

XVI N tara won waan a fo poturbo sɛ̃, tɔche baa tɔɔ sãa wo ε."

XVII Ka a Yesu 'yer, "Yɔn dɔna nɔbe babãma dɛ̃me, a yi sɔɔfo na ba jã bon ε, n be a yi sɛ̃ naa ti tãn dabor? N tara nu yi kãnyir jã n̄mɔne?" Ti 'yer a daba, "Tɔɔ a bie wa kɔ ma."

XVIII Yesu tãn a sɔdɛ̃er ka wo yi a bie pɔ, a dɛ̃dɛ̃e daa ka a bie sa.

XIX A poturbo wan a Yesu tɛ̃e sɛ̃ wa sɔɔr, "N̄mɔne a i ka sɔn ba tɔɔ dii a sɔdɛ̃er bar ε?"

XX Wo 'yer kɔ ba, "Bojũu a yi sɔɔfo ba jã bon ε. Yelmãe le n 'yere koro yi, yɔn tara sɔɔfo kɔ jã a kɔkɔɔ bir, yɔn 'yer kɔ a tɔɔ nyãna, ir a ka chen a be; won ir chen. Ti ye le jaa kɔ i kpɛ̃ɔ kɔ yi ε." 1

XXII Ban wa lɔɔ taa a Galilee, Yesu 'yer kɔ ba, "Ban gar 'yɔɔ a maa Nɔsaal Bie ka n di dɔɔye a nɔbe nuur pɔ.

XXIII Ban kɔ maa naa, ka a ber ata daar ka n hɛb ir i vor." Ban wɔ a nɔtɔ, ba pɔɔr sɔɔ naa.

XXIV A Yesu nu a wo poturbo na wa ta a Kapenahum, a puorfo yir lɔpodierbe wa 'yer a Pita, "A

yi wiwile maa yab a puorfo yir lɔpoo bu?"

XXV Ka wo 'yer, "Ɔɔ, wo ma yab naa." Pita na wa ta a yir, Yesu le de nie sɔɔr Simon, "Bo le fo tɔɔ?" Ba boo le ma yab a lɔpoo kɔ a wer ju nãmɔne? A ba bibiir le bu nɔyor le ma yab?"

XXVI Pita na 'yer ika nɔyor sɛ̃, le Yesu 'yer kɔ wo, "A le a bibiir son ba mãe.

XXVII Tɔche saa bɔɔrɔ ika si sɔɔ a nɔbe banyãna pɔɔ ε, yi chen a man pɔ ti lob a jãpãt, yin wa ir a jãdɔɔ 'lo yi yuo a nɛɛ, yɔn nyen libir, yi de ya a si lɔpoo. De a jãm 'lo fon dɔɔ nie nyɔɔ, fɔɔ wa haa a wo nɛɛ fon nyen libibir, de a 'lo yab a si lɔpoo."

XVIII

I A sɔɔ 'lɔnɔ le a poturbo wa a Yesu sɛ̃ na ba wa sɔɔr, "An le i kpɛ̃e gar ba jaa a Nãan̄mɔn nãalɔɔ pɔ?"

II Wo bɔɔl bibile na wo vɛ a wo ara a ba pɔ,

III ti wo 'yer, "Yelmãe le n 'yere koro yi, yɔn baa hɛb na yi kaara fɔka bibiir kaar ε, yi kɔ tɔɔ kpe a Nãan̄mɔn nãalɔɔ pɔ ε.

IV A le jũu, nɔre 'lo na sɔr wo mãe a bibile nyãna kaar, le i a kpɛ̃e gar ba jaa a Nãan̄mɔn nãalɔɔ pɔ.

V "Nɔre 'lo jaa na de a bibile nyãna a n jũu, maa le wo de.

VI Tɔche, ala i āsɔɔ jaa mu vɛ naa a bɔbɔle nyãna na sɔɔ ma i yelbier, a nɔnyɔne 'lɔnɔ,

1 XVII:XX 17:20 A gãma amɔne pɔ, baa 'yɔɔ a pɔfo hjer ni bɔ'yen ε ika, 21Tɔche yi kɔ tɔɔ a sɔdɛ̃er nyã tɔ dii bar ε, ka ala ba i Nãan̄mɔn sɔɔrfo ni kɔ galfɔ le ε.

bala 'moo n̄er lū yool a wo nyie pɔ daa 'yōo a man pɔ, ala sa.

^{VII} "Nebier le kɔ a wer, a b̄er kaa na v̄ē ka ba i yelbier. B̄er kaa na wa naa, t̄che nebier le kɔ a n̄re 'lo 'yōo an tu wa!

^{VIII} Ala i a f̄o nūu bu gber v̄ē naa ka f̄o i yelbier, ŋmaa wɔ lob bar. F̄on ti kpe a nyevor pɔ ni nūŋmaa bu gberŋmaa s̄an f̄on tara a nuur ni a gb̄e a jaa ayi ti na f̄o ti kpe a w̄om jie a be a b̄ūu na ba kpiine ε.

^{IX} Ala i a f̄o nibir mi v̄ē naa ka f̄o i yelbier, 'loo lob bar. F̄on ti kpe a N̄aŋm̄in n̄aalōo pɔ ni nibif̄e sa naa f̄on tara a nibie ayi ti na f̄o ti kpe w̄om jie.

^X "Yi b̄ōon s̄ō na yi taa kaara a b̄ōbil banyāna ās̄oo p̄oro ε, yelm̄ae jaa le n 'yere kuro yi a ba malakas̄i ben a saaju ma kaara a n S̄āa niem.

2

^{XII} "Bo le yi t̄er? Ala i a n̄re ās̄oo tara na piir kobaa, ka b̄ō'yen wa b̄or, a ba i won bar a kobaa forbir ala a p̄echiin baa pɔ, ti ȳoro b̄oro a b̄ō'yen 'lo ti t̄an a s̄ō 'lo jaa won na ti nye wɔ bu?

^{XIII} Yelm̄ae le n 'yere kuro yi, 'lo wa nye wɔ, n̄ō ma kpe wɔ naa gar a kobaa forbir ala na ba b̄or ε.

^{XIV} Le ni wɔ ju mi le ika a ba i a yi S̄āa saaju b̄of̄o ika a b̄ōbil banyāna ās̄oo wɔ b̄or ε.

^{XV} "Ala i a f̄o yebe ās̄oo i fon yelbier, chen ti wiil wɔ

a wɔ s̄ōnaa f̄ōo ni a 'lo t̄eε. 'Lo wa s̄oo a wɔ b̄or̄f̄o, yi le in yeer go.

^{XVI} T̄iche 'lo ba wa s̄oo a f̄o 'yer ε, tara nibō'yen bu nibe ayi chiin, ka a nibe ayi bu nibe ata di a 'yer d̄āas̄ie. (*Moses̄i Ḡāma Na Tu Ata 19:15*)

^{XVII} 'Lo wa t̄or a nibe bala niem, 'yer kɔ a pupuorbiir, ka 'lo wa chene t̄or na waa tu a ba n̄eε ε, f̄o maal wɔ f̄ika a le fon na maal a niyuo, bu a l̄opodier kaar.

^{XVIII} "Yelm̄ae le n 'yere kuro yi, bon 'lo jaa yin lū ka a wer pɔ, mi lūn a saaju bon 'lo yin lor bar a wer pɔ a mi lor bar a saaju.

^{XIX} "Yelm̄ae le n 'yere kuro yi, a yi nibe ayi tara s̄ōof̄o s̄ōor bon jaa, a n S̄āa na be a saaju na kɔ yi naa.

^{XX} Jie 'lo nibe ayi bu ata na ara ni a maa yuor, n ben a ba p̄o."

^{XXI} Pita wan wa s̄oor wɔ, "N Soro, ala i a n t̄o s̄ōo i man yelbier gb̄eε an̄mine le in v̄ē bar wɔ? Gb̄eε ayop̄ōi (7) bu?"

^{XXII} Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "N 'yere na kuro f̄o a ba i gb̄eε ayop̄ōi ε, t̄iche gb̄eε l̄jaata ni pie ni ayop̄ōi gb̄eε ayop̄ōi (77)."

^{XXIII} "A le j̄ūu a N̄aŋm̄in n̄aalōo na nyentaa f̄ika n̄āa na b̄ōor ika 'lo ni a wɔ t̄ōt̄ōnb̄o ba guor a ba libie kaa.

^{XXIV} W̄on wa ti piel guoro a libie yebe ba nyōon ās̄oo na

2 **XVIII:X 18:10** A ḡāma amune pɔ, baa 'yōo a p̄ōfo pie ni b̄ō'yen ε ika, 11A maa Nisaal Bie wan ika n wa faa a bala na b̄or.

di wɔ turo pie sãn waan a wɔ sɛ̃,

XXV wɔn kɔ̃ tɔ̃ yab a sãn ε, a wɔ nɪkpɛ̃ε 'yer ɪka ba da 'lɔ nɪ a wɔ pɔɔ nɪ a bibiir nɪ a wɔ bonstɪ a jaa yab a sãn.

XXVI "Ka a tɔ̃tɔ̃nɔ̃ lo gbur dumo a wɔ niem lɔɔɔ nuur 'yerε, "Tara nɪ ma kãnyir, ɪn yab a fɔ sãma a jaa."

XXVII A nɪkpɛ̃ε kãan a wɔ nɪbaal tɪ vɛ̃ a wɔ sãma kɔ wɔ, tɪ bar wɔ.

XXVIII "Tɪche, a daba nyã nɪ wɔ ju na wa yɪ a yɔ̃o nye a wɔ tɔ̃tɔ̃tɔ̃ sɔɔ na di wɔ toofar kɔbaa sãn, wɔ chɪm a daba kɔkɔr pɔ tɪ 'yer, 'Yab ma a sãn fɔn di."

XXIX "Ka a tɔ̃tɔ̃nɔ̃ nyã mɪ lo gbur dumo tɪ sɔɔɔ, "Tara nɪ ma kãnyir, tɪ ɪn yab fɔn a sãn."

XXX "Ka wɔ tɔr, tɪ nyɔɔ wɔ chiin tɪ pɔɔ tɪ tãn a sɔɔ 'lɔ wɔn yab a sãn.

XXXI A wɔ tɔ̃tɔ̃taaba na wɔ nye a lɛ wɔn ɪ, ba pɔɔ sɔɔ naa, ka ba chen tɪ man a jaa kɔ a nɪkpɛ̃ε a lɛ jaa na ɪ.

XXXII Ka a wɔ nɪkpɛ̃ε bɔɔl wɔ wa sɔɔr wɔ, 'Fɔ̃ɔ tɔ̃tɔ̃putuo sɔɔ. Fɔn sɔɔr ma jũu lɛ so ka n vɛ̃ a sãn bar fɔ.

XXXIII Fɔ mɪ kɔ̃ naa kaa a fɔ tɔ̃tɔ̃tɔ̃ sɔɔ nyã nɪbaal nɪtãa a lɛ ɪn kaa a fɔ nɪbaal ε?"

XXXIV A wɔ nɪkpɛ̃ε suur ɪr naa ka wɔ de wɔ tɪr ɪka ba tɪ pɔɔ wɔ ge wɔ tɪ tãn a daar 'lɔ wɔn yab a sãn a jaa.

XXXV "Lɛ mɪ lɛ a n Sãa na be a saaju na ɪ yɪ mɪ, yɪn baa vɛ̃ a yɪ yebe yelbier bar ε."

XIX

I Yesu na wa 'yer a anyã baar, wɔ yin a Galilee chen Judiya paal pɔ, a Jordan man gɔ̃ɔn.

II Nɪyɔɔ turo wɔ naa, ka wɔ sãa a ba baalsɪ a be.

III Faraseemɪne bamɪne wan a wɔ sɛ̃ ɪka ba wa bɛɛr wɔ kaa, na ba sɔɔr wɔ, "Sɔr ben be ɪka daba wɔ bar a wɔ pɔɔ yeke kɔɔ jũu bɪ?"

IV Ka Yesu 'yer, "Yaa kar a be a nɪrɛ 'lɔ na maal ba a pielfɔ daar 'Maal daba nɪ pɔɔ' ", (*A Pielfɔ Gãn 1:27*)

V na wɔ 'yer, "A lɛ jũu, daba na bar a wɔ sãa nɪ a wɔ ma, tɪche ka 'lɔ nɪ a wɔ pɔɔ ɪ bɔ̃'yen, ka ba jaa ayi ɪ ãgãn bɔ̃'yen? (*A Pielfɔ Gãn 2:24*)

VI Baa lɛ chɛnɛ ɪ ayi ε, tɪche ba ɪn ãgãn bɔ̃'yen. A lɛ jũu, bon 'lɔ Nãanmɪn na 'mataa, nɪrɛ wɔ ta oor aa ε."

VII Ka ba sɔɔr wɔ, "Nɪmɪne ka a Mosesɪ 'yer ɪka sɪ kɔ wɔ pɔɔ bar gãn, tɪ bar wɔ?"

VIII Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Bojũu a yɪ nyãkpãen jũu lɛ so ka a Mosesɪ bar a sɔr ɪka, yɪ bar a yɪ pɔɔɔ, tɪche a pielfɔ daar a ba dɔ̃ɔ be a lɛ ε."

IX A lɛ jũu, n 'yerɛ na kɔɔr yɪ, nɪrɛ 'lɔ jaa na bar a wɔ pɔɔ, ka ala ba ɪ sɛ̃fɔ jũu tɪ kul pɔɔ yuo, wɔ sɔ̃ɔn a kul taa."

X A wɔ poturbo 'yer kɔ wɔ, ala ɪ lɛ lɛ a be a daba nɪ a wɔ pɔɔ, a ba sɛε ɪka nɪrɛ wɔ kul pɔɔ ε.

XI Tɪche ka wɔ 'yer kɔ ba, "Nɪrɛ jaa kɔ̃ tɔ̃ sɔɔ a wiilfɔ nyã ka a bala a Nãanmɪn na vɛ̃ a ba bɔ̃ɔ a par tɛε ba lɛ ε."

XII Bamüne ben be na ba dɔɔr ε, an ɪ lɛ lɛ ba dɔɔ ba ka be, ka bamüne mɪ a ba taaba lɛ maal ba ka baa dɔɔr ε, ka bamüne mɪ tɔr a kul taa a Nāanmɪn nāalõɔ jũu, 'lɔ jaa nɪ na tɔɔ sɔɔ a wiilfo nyā, wɔ sɔɔ."

XIII Nɪbɛ waan na bibiir ɪka wɔ dɔɔl ba a wɔ nũu na wɔ sɔɔr Nāanmɪn kɔ ba. Tɪche a poturbo mɪn 'yõɔ a bala na waan ba.

XIV Ka a Yesu 'yer, "Yɪ bar a bibiir sɔr ka ba wa a n sɛ, yɪ ta pii ba sɔr ε, a banyā taaba lɛ so a Nāanmɪn nāalõɔ."

XV Wɔ dɔɔl ban a wɔ nuur sɔɔr Nāanmɪn kɔ ba, tɪ chen.

XVI Be lɛ ka nɪrɛ āsɔɔ wa a wɔ sɛ wa sɔɔr, "Wiwile, bo yelvila lɛ ɪn ɪ naa nyɛ nyɛvɔr na ba tara baarfɔ ε?"

XVII Ka a Yesu sɔɔr, "Ŋmüne a fɔ sɔɔr ma bon 'lɔ na ɪ vɪla? Nɪbõ'yen tɛɛ lɛ ɪ nɪbie. Ala ɪ fɔ bɔɔrɔ na ɪka fɔ nyɛ nyɛvɔr turo a nɛbinsɪ."

XVIII Ka daba sɔɔr wɔ, "A boo?" Ka Yesu 'yer, "Ta kɔ nɪrɛ ε, ta sɛ ε, ta ju ε, ta di jir dāaste ε,

XIX 'yõɔnõ a fɔ sāa nɪ a fɔ ma, (A Yifɔ Gān 20:12-16) na fɔ mɪ lɛ nõ a fɔ tɔ sɔɔ a fɔ māɛ kaar." (Mosesɪ Gāma Na Tu Ata 19:18)

XX Ka a daba 'yer kɔ wɔ, "N tu naa anyāna a jaa, bo lɛ che ma?"

XXI Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "Ala ɪ fɔ bɔɔrɔ na ɪka fɔ ɪ cheche, tɪ de a fɔ bõtarsɪ a jaa da, na fɔ de a libie kɔ a nõn dɛme, fɔn nyɛn a Nāanmɪn nāalõɔ tɪ na fɔ wa turo ma."

XXII A daba na wa wõ a nɪtõ, wɔ chiin naa pusõɔ bojũu wɔ tara na bõtarsɪ.

XXIII Ka Yesu 'yer kɔ a wɔ poturbo, "Yelmāɛ lɛ n 'yerɛ yɪ, an ɪn kpɛɔ tara sɔɔ na kpe a Nāanmɪn nāalõɔ pɔ.

XXIV Sɪrɛ jaa lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ go, an ɪn kõmõkõmõ ka nyɔɔma na kpe kparpii bɔɔ pɔ gar tara sɔɔ na kpe a Nāanmɪn nāalõɔ pɔ."

XXV A poturbo na wa wõ a nɪtõ, nɛɛ 'maa ba naa ka ba sɔrɔ, "An lɛ na pāa nyɛ faafɔ?"

XXVI Ka Yesu kaa ba tɪ 'yer, "Ala na ɪ tuo nɪrɛ sɛ, Nāanmɪn sɛ yeke jaa ba ɪ tuo ε."

XXVII A Pita 'yer kɔ wɔ, "Nyɛ sɪn bar bonst a jaa tɪ wa turo fɔ? Bo sāyar lɛ sɪn nyɛ?"

XXVIII Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmāɛ lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ, a bonst a jaa bõpaalaa lɛɛbfɔ daar, a maa Nɪsaal Bie na jānɛ naa a tɪr nāalõɔ dakɔɔ ju. Ka a yɪn bala mɪ na turo ma mɪ jānɛ a nāa dakɔɔ pie nɪ ayi ju, tɔɔrɔ a Isɪral bala pie nɪ ayi 'yer.

XXIX Nɪrɛ nyā jaa na bar a wɔ yir bu yeer bu yepɔbɔ, bu sāa, bu ma, bu bibiir, bu puo a maa jũu na nyɛn dɔɔltaa gbɛɛ kɔbaa tɪ tara nyɛvɔr na ba tara baarfɔ ε.

XXX Tɪche a nɪyɔɔ na de a nie na wa ben puor, tɪche ka a puor dɛme nɪ wa de a nie.

XX

I "Nāanmɪn nāalõɔ nyɛntāan fɪka daba kõɔ na

dõo ηmaa ir bibio jaa pipi yi
ika wõ ti bõ nibe ka ba chen
ti kõ wõ puo põ.

II Wõ sõõ naa ika won yab
ba naa a le ban na de a b̄ibir
gbul ka wõ tara ba chiin a
wõ puo põ.

III "A mõtõõ ni le wa do
bālāa wõ yin ti nye a nibe
bamune na ara a daa põ na
baa maala bon jaa ε.

IV Ka wõ 'yer kõ ba, 'Yi mi
chen a n puo põ ti in yab yin
naa a le jaa na s̄een.'

V Ka ba sõõ chen. Ti wõ
le yi go a mõtõõ na wa virõ
gar ju s̄alsõõ ni a mõtõõ na
wa suro a tur põ na wõ ti bõ
a nibe bamune mi.

VI A jāano'maar sõõ, wõ
le yin ti nye bamune mi na
chene jẽ p̄orõ jaa. Ka wõ
s̄oor ba, 'Bo le so a d̄ina yin
jāne ba maala bon jaa ε?'

VII A ba 'yer, 'Nire jaa ba
s̄oor si kõb ε.' Ka wõ 'yer kõ
ba, 'Yi wa a si chen a n puo
põ a yi ti kõ.'

VIII "Jāano'or na wa ta, a
puo sõõ 'yer kõ a nire 'lo
na kaara a wõ puo, 'Bool a
tõtõnbõ kõ ba a ba libie, de
nie piel a bala na b̄ier wa ti
tān a bala na dõõ nie wa.'

IX "A bala na wa b̄ier wa
āsõõ jaa den a b̄ibir gbul
libir.

X A dõõ nie dēme na wa ti
wa, ba tier ika ban nyen gar
a le, t̄iche a wõ kõ āsõõ jaa
mi b̄ibir gbul libir.

XI T̄iche ban wa de a le
baar, ba v̄on neer 'yõõ a puo
sõõ,

XII na ba gõõnõ a puo sõõ
'yere, 'A nibe banyāna wa
b̄ier wa ti fõ yab si jātaa,
ni sin na ηmaa ir ni õor wa

tõ l̄ēεε ka mõtõõ ηme si ti
morõ.'

XIII "Ka wõ l̄ieb s̄oor a ba
āsõõ, 'N badaba, n ba i fõ
d̄eer ε, a ba i yin le sõõ ika
yin den a b̄ibir gbul libir ε?

XIV De a fõ libir chiine.
Maa le nõ naa kõ a puor
dēme nitāa a le in kõ yi.

XV N ba tara s̄or na de a
n libie in a le in b̄oorõ bu?
Bu fõ tara nyuur ni a n maal
v̄ila?'

XVI "A le jūu, a puor dēme
na wa ben niem ka a nie
dēme mi wa be a puor."

XVII Yesu na wa p̄aa duoro
a Jerusalem, wõ tara na a po-
turbo pie ni ayi yin ch̄ēch̄ēε
na wõ ti 'yer kõ ba,

XVIII "Nye, si ben duoro a
Jerusalem ka ban ti de a
maa N̄isaal Bie 'yõõ a Juu
nibe b̄oorlo nibeε ni a neε
wiwiilbe nuur põ.

XIX Ban de man kõ a bala
na ba i a Juu nibe ε, ka ba
la ma, t̄orõ ma, ch̄ire nataar
'yõõnõ ma, na ba ge ma, ti kõ
ma, ka a ber ata daar ka n ir
i vor go."

XX Be le ka Jebedee p̄oo
tara a wõ bibiir ayi waan a
wõ s̄ē wa lo gbur d̄umo a wõ
niem na wõ s̄oorõ bon kõõ.

XXI Ka a Yesu s̄oor wõ, "Bo
le fõ b̄oorõ?" Ka wõ 'yer, "V̄ē
ka a n bibiir banyā ayi ka
āsõõ jāne a fõ n̄ūsõõ ka āsõõ
mi jāne a fõ gubaa jie a fõ
nāalõõ põ."

XXII Ka a Yesu 'yer, "Faa bõõ
a bon 'lo fon s̄oorõ ε. Ban tõõ
nyūn a d̄ooye ηmele 'lo in na
nyūn õ?" Ka ba 'yer, "Sin tõõ
naa."

XXIII Ka a Yesu 'yer kõ ba,
'Yin tõõ nyūn a n ηmele

tiche maa kō tōo 'yer a buor sɔɔ na jāne a n nūsōɔ bu a n gɔbaa jie ε, ka a bala a n Sāa na choor kɔ tɛε ba le ε.”

XXIV A poturbo pie bala na wa wō a nutō, ba nyen naa a yeer ayi bala suur.

XXV Ka a Yesu buol ba waan wa 'yer, “Yi bōon na ũka a bala na kaara a nibe bala na ba i a Juu nibe le kaara ba bon jaa pɔ, ka a ba niberε tōo ba.

XXVI A kō tōo be a le a yi pɔ ε, tiche nire 'lo na buoro ũka wɔ i a yi kpɛε, wɔ i a yi tōtōnō.

XXVII Nire 'lo mi na buoro ũka wɔ i a yi nudiere, wɔ i a yi gbāgbaa.

XXVIII Nitāa le a maa Nɪsaal Bie na ba wa ũka ba tōnō korɔ ma ε, tiche ka wɔ i a tōtōnō na wɔ de a n nyevor faan niyɔɔ yelbier bar.”

XXIX Yesu ni a wɔ poturbo na wa yire a Jeriko niyɔɔ turo wɔ naa.

XXX Ka a jōn ayi jāne a sor kōkoor. Ban wa wō ũka Yesu le tala, ka ba gboolo, “Si Soro, David Bie wooo i, kaa a si nɪbaal.”

XXXI Ka a niyɔɔ 'yer ũka ba bar gōmō tiche ka ba chene gboolo, “Si Soro, David Bie wooo i, kaa a si nɪbaal.”

XXXII Yesu ara na ti buol ba soro, “Bo le yi buoro ũka n maal kɔ yi?”

XXXIII Ka ba 'yer kɔ wɔ, “Si Soro, si buoro na ũka si nyere.”

XXXIV Nɪbaal kpɛn a Yesu, ka wɔ siur a ba nɪbie, ka ba nyere na ba turo wɔ.

XXI

I Ban wa gboro a Jerusalem ni a Betefagu a Olive Tur Tōo ju, Yesu tōn a wɔ poturbo ayi,

II na wɔ 'yer kɔ ba, “Yi chen a tēbile 'lo na be a yi niem, yin ti nyen bōo ban lū ka a bōpol ara koo wɔ, yi for yaa waan.

III Ala i nire wa suor yi naa, ‘Nɪmɪne a yi foro a bōo?’ Yi 'yer kɔ wɔ, ‘A Si Soro le buoro yaa.’ Won bar sor ka yi foraa waan fɔo jaa.”

IV A yeke anyā i na ka a na i yelmāε a le a Nāanɪmin 'ye'yeε na dōo 'yer na wɔ 'yeε.

V “Yer kɔ a Jerusalem nibe, ‘Nyε, a yi nāa waara na a yi sē. Wɔ siir wɔ māε na wɔ do bōo. Bōpol bile le wɔ do waara ni.’ ” (*Jekariya 9:9*)

VI A poturbo chen ti tō a le a Yesu na 'yer ũka ba i.

VII Ba waan na a bōo ni a bōpol bile na ba de a ba foor 'yer dɔol, ka wɔ do jāne a bōpol ju.

VIII Niyɔɔ 'yer a ba foor a sor pɔ ka bamine mi 'mel vai 'yer a sor pɔ.

IX A niyɔɔ bala na be a niem ni a bala na turo a puor chile na 'yeε, “Yāan yooo, Nāa David Bie! Nāanɪmin wɔ sōo a 'lo won tō! (*Yiel Gān 118:26*) Yāan yooo, dānfo wɔ ta a saaju Nāanɪmin.”

X Won wa kpe a Jerusalem tēε pɔ, a nibe ba jaa ire na yulōbomm, na ba soro, “An le a nyā?”

XI Ka a nıyɔɔ bala na turo wo 'yer, "Nyã le ı a Nãanmın 'ye'yere, Yesu na yi a Nãaretı na be Galilee."

XII Yesu kpe naa a Nãanmın puorfɔ yir bechaar pɔ, na wo dire a bala na chiin a bonɔ tı daara nı a bala na daara baraa, tı na wo dara a libiteerbe teebɔlsı nı a bala na daara a papar dakɔɔr loɔɔ.

XIII Wo 'yer kɔ ba, "A seb a Nãanmın gãn pɔ ıka, 'A n yir na ı naa Nãanmın sɔɔrfɔ jie,' (Isaiya 56:7) tiche 'Ka yın maal wo ka wo ı nãnyisi sɔɔlfɔ jie.' " (Jeremiya 7:11)

XIV Jɔn nı gbersı chen a be a Nãanmın puorfɔ yir ka wo sãa ba.

XV Tiche a Juu nıbe bɔɔrlo nıbere nı a nee wiwiilbe na nye a ne'maa tɔmɔ won tɔ nı a bibiir na ıre a gɔmɔ a Nãanmın puorfɔ yir pɔ ıka, "Yãan yoo! Nãa David Bie." Ka a ba pɔɔr sɔɔ.

XVI Ba sɔɔr a Yesu, "Fɔ wɔn a le a bibiir banyãna na 'yere ɔ?" Ka wo 'yer, "Ɔɔ, yaa dɔɔ kar ıka, 'A bibiir nı biple negãma pɔ le yi bɔɔrɔ pɛɛfɔ ɛ?' " (Yiel Gãn 8:2)

XVII Wo bar ba naa tı yi chen a Betanı tɛe pɔ tı gã a be.

XVIII Won wa lıeb chen a tɛkpɛe pɔ a bibio, kɔ kpe wo naa.

XIX Wo nyen kɔkɔɔ tıe na ara a sɔr kɔkoor, a wo chen tı ta ka wɔmɔ ba be be ɛ, tı wo ı va nara tɛe. Ka Yesu 'yer kɔ a tıe, "Fɔ kɔ le wɔ

wɔmɔ go ɛ!" Ka a tıe juɔl kpi ajienaa.

XX A poturbo na wa nye a tıe na kpi, neer 'maa ba naa ka ba 'yere, "Nmıne le a tıe ı juɔl ajienaa a le?"

XXI Ka Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmãe le n 'yere kɔɔ yı, yın tara sɔɔfɔ na yaa baal ɛ, a ba ı a le na tɔ kɔ a tıe nyã tɛe le yın tɔ ɛ, tiche yın gba 'yer kɔ a tɔɔ nyãna, 'Ir suu a man pɔ,' tı wɔn ir naa.

XXII Yın wa sɔɔr bon jaa tı tara sɔɔfɔ, yın nye naa."

XXIII Yesu na wa tı kpe a Nãanmın puorfɔ yir bechaar pɔ na wo wile, ka a Juu nıbe bɔɔrlo nıbere nı a Juu nıbere wa a wo sɛ a sɔɔ 'lo won wile wa sɔɔr wo, "Bo kpɛɔ le fɔ de tɔnɔ nı a anyã nı an le kɔ fɔ a sɔr ıka fɔ tɔnɔ nı a anyã?"

XXIV Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "N mı na sɔɔr yın sɔɔrfɔ bɔ'yen. Yın wa tɔɔ wiil ma a par, n mı na wiil yi naa a nıre 'lo na kɔ ma a kpɛɔ ka tɔnɔ nı a anyãna.

XXV A Jɔɔn na dɔɔ suoro a nıbe a Nãanmın kɔɔ, Nãanmın le kɔ wo a sɔr bı nıbe le kɔ wo a sɔr? Yi 'yer n kaa?" Ka ba piel chıre taa, "Sın be 'yer ıka Nãanmın le tɔ wo won sɔɔr sı naa ka bo le sɔ ka saa sɔɔ de wo ɛ?"

XXVI Tiche sın mı 'yer ıka nıre le tɔ wo a ba ı ɛ, sı joro naa a nıbe dãbãe bojũu nıre jaa sɔɔ naa ıka a Jɔɔn ın Nãanmın 'ye'yere."

XXVII Be le a ba 'yer kɔ a Yesu, "Saa bɔɔ ɛ." Ka a Yesu mı 'yer kɔ ba, "N mı kɔ 'yer

kɔ yɪ a nɪrɛ 'lɔ na kɔ ma a kɔpɛ̃ɔ ka n tɔ̃nɔ nɪ a anyāna ɛ."

XXVIII Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Ŋmɪnɛ lɛ yɪ tɪɛr? Daba lɛ tara bibiir ayi, na wɔ chen tɪ 'yer kɔ a dɔ̃ɔ sɔɔ, 'N Bie chen tɪ tɔ̃ a n puo tɔ̃mɔ̃ a dɪna."

XXIX Ka wɔ 'yer, 'N kɔ̃ chen ɛ, 'tɪche na wɔ ta sɔ̃ɔ lɛɛb a wɔ tɪɛr na wɔ chen.

XXX A sāa lɛ chen tɪ 'yer kɔ a ayi sɔɔ a lɛ nɪ wɔ ju mɪ, ka wɔ 'yer, 'N chen naa, 'tɪ na wɔ tɔ̃r.

XXXI "A bibiir banyāna ayi, buor sɔɔ lɛ tɔ̃ a wɔ sāa bɔfɔ?" Ka ba 'yer, "A dɔ̃ɔ sɔɔ lɛ." Ka Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmāɛ jaa lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ a lɔpodierbe nɪ a pɔɔ baar na dɔ̃ɔ yɪn nie kɔpɛ a Nāanɪmɪn nāalɔ̃ɔ pɔ.

XXXII Jɔɔn Kɔ̃suoro wan wa wile yɪ a yelmāɛ sɔr ka yaa sɔɔ de wɔ ɛ, tɪche a lɔpodierbe nɪ a pɔɔ baar sɔɔn de wɔ, yɪn sɔɔ wa nyɛ gba yaa lɛɛb a yɪ tɪɛr sɔɔ de wɔ ɛ.

XXXIII "Yɪ lɛ cheɛ a sokpa āsɔɔ. Daba lɛ kɔ wɔ puo na wɔ. Wɔ wɔɔn a puo wɔ jaa jilɔ̃, na wɔ tuu bɔɔ ka ban ma pɔr a wɔ̃mɔ̃ 'yɔ̃ɔnɔ̃ na ba nɛɲmɛr ir a kɔ̃ɔ. Wɔ mɛn jie āsɔɔ na do ka nɪrɛ na ma do jānɛ a be kaara a puo. Wɔ den a puo kɔ nɪɛ ɪka ba kaara tɪ na wɔ yɔ chen paal yuo pɔ.

XXXIV A pɔrfɔ sɔ̃ɔ na wa ta, wɔ tɔ̃n a wɔ gbāgbaar ɪka ba chen a nɪɛ bala sɛ tɪ pɔr a tɪɛ wɔ̃mɔ̃.

XXXV "Tɪche ka a nɪɛ bala nyɔɔ a wɔ gbāgbaar ɲmɛ a

āsɔɔ, na ba kɔ a āsɔɔ tɪ na ba lob a āsɔɔ nɪ kɔsɪɛ kɔ.

XXXVI Be lɛ wɔ lɛ tɔ̃ a gbāgbaar bamɪnɛ ka ba ge ba a lɛ nɛ nɪ wɔ ju.

XXXVII A baaraa lɛ wɔ tɔ̃ a wɔ māɛ bie a ba sɛ na wɔ 'yer, 'Ban 'yɔ̃ɔ naa a n bie."

XXXVIII "Tɪche a pokaarba na wa nyɛ a bie, ba 'yer kɔ taa, 'Nyā lɛ ɪ a bɔ̃dɪrɛ, yɪ ɪ a sɪ kɔ wɔ tɪ de a bonɪsɪ."

XXXIX Be lɛ ba nyɔɔ wɔ kɔ lob bar a puo kɔ̃kɔor.

XL "Pɔ̃pānyā a puo sɔɔ wa wa, ɲmɪnɛ lɛ won ɪ a pokaarba banyāna?"

XLI Ka ba 'yer kɔ wɔ, "Won wan wa kɔ a pokaarba banyā ba jaa tɪ de a puo kɔ nɪyɔr, a bala na ma sɔɔ ka ba pɔ a puo bonɪsɪ a ɲmafɔ sɔ̃ɔ."

XLII Yesu 'yer kɔ ba, "Yaa kar a jie nyā a Nāanɪmɪn gān na 'yer ɪka a, 'A kɔsɪr 'lɔ a mɪmɪɛrbe na tɔ̃r bar lɛ ɪ a kɔsɪr ju. A sɪ Soro lɛ tɔ̃ a nɪtɔ̃ ka a sɔb sɪ a nɪɛɛ." (*Yiel Gān 118:22, 23*)

XLIII "A lɛ jūu n 'yerɛ na kɔrɔ yɪ, Nāanɪmɪn na faan a wɔ nāalɔ̃ɔ yɪn a yɪ sɛ kɔ a nɪyɔr bala na sɔɔ wɔ.

XLIV Nɪrɛ nyā na lo a kɔsɪr nyā ju na pɔrɔr a, tɪche a wɔ mɪ na kɔ nɪrɛ nyā ju won lo dɔ̃ɔl."

XLV A Juu nɪɛ bɔ̃ɔrlo nɪɛrɛ nɪ a Faraseemɪnɛ na wa wɔ a wɔ sokpar anyāna, ba bɔ̃ɔn naa ɪka bala lɛ wɔ loɔrɔ a sokpar gbɛɛrɛ nɪ.

XLVI Ka ba bɔ̃ɔrɔ na sɔr ɪka ba nyɔɔ wɔ, tɪ na ba joro a nɪyɔɔ dābāɛ bojūu ba nyɛn ka wɔ ɪ Nāanɪmɪn 'ye'yerɛ.

XXII

I Yesu le looro na sokpar kuro a nibe na wo 'yere,

II "A Nāanmūn nāalōo nyentāan fika nāa kōo na maal a wo bidaba na kulo pōo paalaa bōdiir.

III Wo tōn a wo tōtōnbō ika ba ti 'yer a bala won bōol a pōo paalaa jie, tiche a bala won bōol ka ba tōr.

IV "Wo le tōn niyor ika ba ti 'yer a bala won bōol, 'Nye, n maal a pōo paalaa bōdiir baar, n kon a n nadar ni a napōl ka ye le jaa chōor baar, yi wa a pōo paalaa jie.'

V "Tiche ka ba tōr ka nyā jaa ma chen wo chenfo jie, ka āsōo mi chen a wo puo pō, ka āsōo mi chen a wo yar jie.

VI Tiche ka a bala na che nyōor a wo tōtōnbō ge ba ti na ba kō ba.

VII A nāa suur ir naa ka wo tō a wo sojasi ika ba ti kō a nikorbō bala ti chom a ba tēe.

VIII "Ti na wo pāa 'yer kō a wo tōtōnbō, 'Ye le jaa chōor baar, tiche a bala in bōol ba sēē ē.

IX Yi yi a tēe pō ti bōol nire jaa yin nye ka wo wa a pōo paalaa jie.'

X Le le, a tōtōnbō yin a tēe pō ti bōol nire jaa ban nye, a nūmūn ni a nidebe ka a yir wa sēen nibe wo jaa.

XI "Tiche a nāa na wa kpe ika wo kaa a nibe, wo nyen daba āsōo na ba su a pōobiel fuu ē,

XII Ka wo suur wo, 'N bad-aba, nmine fu ure wa kpe a

ka ti ba su a pōo paalaa fuu ē?' Ka a daba kpal a nēē.

XIII "Ka a nāa 'yer kō a wo tōtōnbō, 'Yi lū a wo gbēē naa nuur na yi lob wo bar yōo a libe pō, be le nibe na kōnō ti ooro nyime.'

XIV "Niyōo le ba bōol, tiche bālāa le ban chel ir."

XV Be le ka a Faraseemine guor taa na ba wa beer Yesu kaa na ba na nyōo wo a wo 'yerie pō.

XVI Be le ba tō a ba poturbo ni a nibe bamine na yi a Nāa Herōd sē, na ba 'yer, "Wiwile, si bōo naa ika fu in yelmāe sōo, na fu wile Nāanmūn sōr ni yelmāe, bojūu faa kaara le nibe na 'yere bu oor ē.

XVII 'Yer kō si a le fon tier. A tara na sōr ika si yab a lōpoo kō a Nākpēē Siisa bu si ta yab ē?"

XVIII Tiche a Yesu na bōon a ba potideer jūu, ka ka wo sōor ba, "Yin nēer ayi dēme. Bo le yi bōoro ika yi beer ma kaa?"

XIX Yi wiil ma a libir n kaa." Be le ba de a libikur waan.

XX Ka wo sōor ba, "An foto ni an yuor le be a libir pō?"

XXI Ka ba 'yer, "A Nākpēē Siisa le." Le le ka a Yesu 'yer kō ba, "Yi de a 'lo na i a Nākpēē Siisa sofo na yi kō wo, na yi mi de a 'lo na i a Nāanmūn sofo mi kō a Nāanmūn."

XXII Ban wa wō a nitō, nēē 'maa ba naa ka ba bar wo ti chen jaa jomm.

XXIII A bibir 'lōnō, a Saduseemine na 'yer ika a

kūu pɔ irfɔ ba be be ε, ba wan a Yesu sɛ wa soor wɔ,

XXIV “Wiwile, Mosesɩ sɛb ɩka yebe wa kpi ti bar pɔɔ na ba tara bie ε, a wɔ yebe wɔ kul a pɔɔkɔɔr 'lɔ na wɔ dɔɔ bibiir kɔ a wɔ yebe 'lɔ na kpi.

XXV Yeer ayopɔi le dɔɔ be a ka a sɩ sɛ ka a ba kpɛɛ kul pɔɔ na waa dɔɔ bie ε, ti kpi tiche a pɔɔkɔɔr bar ka a yebe de kul.

XXVI Ka a ayi sɔɔ mɩ de a pɔɔkɔɔr kul baa mɩ dɔɔ bie, tiche ka wɔ mɩ kpi. A le ne ni wɔ ju mɩ le ata ti tɔn a ayopɔi sɔɔ.

XXVII Ba jaa na wa kul a pɔɔkɔɔr nyɔ lɔɔr taa baar a pɔɔkɔɔr nyɔ mɩ baar kpi.

XXVIII Bala wa ir yi a kūu pɔ, a nɩbe banyɔ ayopɔi an pɔɔ, le won ɩ, an ɩ ba jaa kul won lɔɔr taa?”

XXIX Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Yaa nyɛ yɩn bɔr, bojūu yaa bɔɔ a Nāanɩmɩn gāma ni a wɔ kpɛɔ ε.

XXX Nɩbe wa ir a kūu pɔ, ba kɔ le kul taa ε, ti ban kaara fika malakasɩ na be a saaju.

XXXI Tiche a kūu pɔ ir fɔ yebe, yaa kar a le a Nāanɩmɩn na dɔɔ 'yer kɔ yi ɩka,

XXXII n ɩ naa a Abraham Nāanɩmɩn ni a Isaaki Nāanɩmɩn ni a Jekɔb Nāanɩmɩn ε? (A Yifɔ Gān 3:6) Wɔ ɩn Nāanɩmɩn vɔr, waa ɩ Nāanɩmɩn kūu ε.”

XXXIII A nɩbe na wa wɔ a nitɔ neer 'maa ba naa ni a wɔ wiilfɔ.

XXXIV A Faraseemɩne na wa wɔ ɩka Yesu 'yer tɔɔ

a Saduseemɩne, ba mɩ lɔɔn taa.

XXXV Ka a ba āsɔɔ na ɩ a neɛ wiwile soor 'yerbir buɔrɔ ɩka wɔ beer a Yesu kaa,

XXXVI “Wiwile, A Mosesɩ nebinsɩ a jaa pɔ, buor le ɩ kpɛɛ?”

XXXVII Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, “ ‘Nɔ a fɔ Soro Nāanɩmɩn ni a fɔ nyāa wɔ jaa, ni a fɔ nyevɔr wɔ jaa, ni a fɔ tier wɔ jaa.’ (Mosesɩ Gāma Na Tu Anūu 6:5)

XXXVIII Nyɔ le ɩ a kpɛɛ ni a nedɔɔ.

XXXIX A ayi sɔɔ mɩ ni nyɔ, ‘Nɔ a fɔ tɔ sɔɔ a fɔ kaar.’ (Mosesɩ Gāma Na Tu Ata 19:18)

XL A Mosesɩ neer a jaa ni a Nāanɩmɩn 'ye'yerbe wiilfɔ kpākpāana na a binfɔ nyāna.”

XLI A Faraseemɩne na wa 'mataa, Yesu soor ba naa.

XLII “Nɩmɩne le yi tier a Nɩ-iraa yebe? An bie le wɔ ɩ?” Ka ba 'yer kɔ wɔ, “David bie le.”

XLIII Ka a Yesu soor ba, “Nɩmɩne le ka a nāa David a Nāanɩmɩn Sɩɛ na dɔɔ kpe, a wɔ buɔl wɔ ɩka, ‘N Soro’? Bojūu wɔ 'yer naa ɩka,

XLIV ‘A Soro 'yer kɔ a n Soro, “Jāne a n nūsɔɔ jie, ka n wa de a fɔ dɔdɛme ka ba ɩ a fɔ gbɛɛ dɔɔlfɔ jie.”’ (Yiel Gān 110:1)

XLV Ala ɩ David buɔl won wɔ ɩka, ‘N Soro,’ nɩmɩne won ure wa ɩ a wɔ bie?”

XLVI An yi a daar 'lɔnɔ chiine, nɩre jaa ba le haa neɛ 'yer 'yer ε bu le 'la soor soorfɔ jaa gɔ ε.

XXIII

I Yesu pãa 'yer kɔ a nɪyɔɔ bala nɪ a wɔ poturbo,

II "A nɛɛ wiwiilbe nɪ a Faraseemɪne jãne na a Mosesɪ dakɔɔ ju.

III A le jũu, yɪ maala a le ban wile tɪ na yɪ turo, tɪ yɪ ta maala a le ban maala ɛ, bojũu ba maa turo a le ban wile ɛ.

IV Ba ma lũn tuor tur tuo nɪbe, tɪ maa sɔɔ de a ba nubir sɪr ɛ.

V "Yelee jaa ban tɔnɔ, ba ma bɔɔɔ naa ɪka nɪbe ba nyɛ ba, na ba ma lũ a fɔɔr a ba jur pɔ, tɪ na ba ma su fuustɪ ban ma sɛ bonstɪ 'yɔɔ jaa vɛvɛɛ.

VI Bala wa lɔɔ taa dire, a jɪ'yɔɔnstɪ jie le ba ma nɔ ɪka ba jãne, nɪ a ba lɔɔfo jiir a jiberɛ jiir.

VII Ala tɪ na ba ma bɔɔɔ ɪka bama puoro ba a dar pɔ, na ba ma bɔɔɔ ɪka nɪbe ba bɔɔɔ ba, Wiwiilbe.

VIII "Yɪ ta sɔɔ ka ba bɔɔɔ yɪ, Wiwiilbe ɛ, nɪkpɛɛ bɔ'yen tɛɛ le yɪ tara. Yɪ jaa ɪn yɛɛr.

IX Yɪ ta bɔɔɔ nɪre jaa yɪ, sãa a wer pɔ ɛ, bojũu yɪ tara na Sãa bɔ'yen na be a saaju.

X Bu yɪ ta bɔɔɔ nɪre jaa wiwile ɛ, bojũu yɪ tara na Wiwile bɔ'yen tɛɛ na ɪ a Nɪ-iraa.

XI A 'lo na bɔɔɔ ɪka wɔ ɪ a yɪ kpɛɛ wɔ ɪ a yɪ tɔtɔnɔ.

XII Nɪre 'lo na 'mɔɔɔ a wɔ mãɛ ire nɪ, Nãanɪmɪn na suun won pɪlem tɪche nɪre 'lo mɪ na siir wɔ mãɛ

Nãanɪmɪn na 'mɔɔ won ka wɔ do.

XIII "Tɪche nɛbier ben a yɪn nɛɛ wiwiilbe nɪ a Faraseemɪne na ɪ a nɛɛr ayɪ dɛme sɛ. Yɪ pɔɔn a nɪbe var bar a Nãanɪmɪn nãalɔɔ pɔ. Yɪn mãɛ ba kpɪɛɛ ɛ, tɪ na yɪ pɔɔ var a bala na bɔɔɔ a kpɛfo bar. 3

XV "Nɛbier ben a yɪn nɛɛ wiwiilbe nɪ a Faraseemɪne na ɪ a nɛɛr ayɪ dɛme sɛ. Yɪ ma yɔn jitebe nɪ a man pɔ na yɪ tɪ 'yer lɪeb nɪre tɪɛr, yɪn wa tɔɔ wɔ ka wɔ kaara a yɪ kaar, yɪ ma lɪeb wɔ naa ka won di dɔɔyɛ a bũu dagel pɔ a yɪ kaar.

XVI "Nɛbier ben a bala na ɪ jɔn tɪ na ba tɔɔɔ a jɔn, na ba ma 'yer ɪka, 'Nɪre 'lo na pɔn a Nãanɪmɪn puorfɔ yir a ba ɪ tuo ɛ, tɪche nɪre 'lo na pɔn a selma 'lo na be a Nãanɪmɪn puorfɔ yir a lũ wɔ naa.'

XVII Yɪ ɪn jɔn na yɪ ɪ jɔɔɔ. Buor le ɪ kpɛɛ, a selma bu a Nãanɪmɪn yir 'lo na maal a selma ka wɔ ɪ a cheche?

XVIII Yɪ mɪ 'yer naa, 'Ala ɪ nɪre pɔn na a Nãanɪmɪn bɔɔɔ lofo jie, a ba tuo ɛ, tɪche ala ɪ nɪre pɔn na a Nãanɪmɪn kufɔ 'lo na dɔɔɔ a jie, a lũ wɔ naa.'

XIX Yɪn jɔn banyã. Buor le ɪ kpɛɛ, a kufɔ bu a Nãanɪmɪn bɔɔɔ lofo jie na ma vɛ ka wɔ ɪ cheche?

XX A le jũu, nɪre 'lo jaa na pɔn a Nãanɪmɪn bɔɔɔ lofo jie, pɔn wɔ naa nɪ bon jaa na dɔɔɔ a wɔ ju.

3 **XXIII:XXIII 23:13** A gãma amune pɔ, baa 'yɔɔ a pɔfo pie nɪ anaar ɛ ɪka, 14Nɛbier ben a yɪn nɛɛ wiwiilbe nɪ a Faraseemɪne na ɪ a nɛɛr ayɪ dɛme sɛ. Yɪn le ma fɔb a pɔɔkɔɛ a ba yie na yɪ ma sɔɔr Nãanɪmɪn kor wile nɪbe. A le jũu yɪn le a Nãanɪmɪn na ge yɔɔ.

XXI Nure 'lo mi na pon a Nāanmūn yir, pon wo naa ni a nure 'lo na jāne a be.

XXII Nure 'lo mi na pon a saaju, pon naa a Nāanmūn nākōō ni a nure 'lo mi na jāne a be.

XXIII "Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemūne na i a neer ayi dēme sē. Yi ma ir a bonst pō jiiir pie pō bō'yen lōōn badūō gba vaar kō Nāanmūn, ti na yi tor a Nāanmūn neer ala na ture bar na i yelmāe sōr tufō, nūbaal kaafō ni yelmāe tarfō. A anyā le a see ūka yi turo ti na yi taa ire amūne bara ε.

XXIV Yin jōtōōrbō ba nyā. Yi ma chuor a jāajubil bar ti ma vol a nyōōma.

XXV "Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemūne na i a neer ayi dēme sē. Yi ma peen a ŋmanyuraa ni a ladiraa a yōō tiche ka a pōō seen bōgar ni nyuur.

XXVI Yin Faraseemūne na i jōn. Yi ma dōō pee a ŋmanyuraa pōō tiche ka a yōō mi pāa pee a yōō ka a viele.

XXVII "Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemūne na i a neer ayi dēme sē. Yi kaara fika yar ban pāe ka a viele, tiche ka a pōō pō tara nibe kōōō ni dēer jaa bōōō.

XXVIII Le ni wō ju mi le a yin a yōō, yi in nitor a yi taaba sē, tiche a yi pōōm, yi tara na neer ayi ni putuyele.

XXIX "Nebier ben a yin nee wiwiilbe ni a Faraseemūne na i a neer ayi dēme sē. Yi men a Nāanmūn 'ye'yerbe

yar, ti na chōōr a bala na tor yar,

XXX ti na yi 'yer ūka, 'Sun ta be be a si sākāpāmūne sōō, si kōō naa ta pōō ba kō a Nāanmūn 'ye'yerbe ε.'

XXXI A nūtō jūu yi din a yi māe dāasie ūka yi in a nibe bala na kō a Nāanmūn 'ye'yerbe bibiir.

XXXII Yi baar baar a le a yi sākāpāmūne na dōō i.

XXXIII "Yin waa bibiir, ŋmūne yin ure wa chāe a būu dagel kūu.

XXXIV A le jūu in tōn Nāanmūn 'ye'yerbe, yēn dēme, ni a wiwiilbe, ka yi kō bamūne yōōl a daa ju, yin pōōn bamūne na yi fōb ba a yi lōōfō jiiir, ti na yi pāa tulo yōōō bōōō ba a tēn a jaa.

XXXV Ka a na di yi a nibe bala na i a nitor ba bōō yele jaa yin kō, piel a Abel jāi sōō ti tān a Jekariya bidaba Barakiya ban kō a Nāanmūn bōōr lofō jie ni a puorfō jie chara pō.

XXXVI Yelmāe le n 'yere kōōō yi, a yin dūna nibe na nyen gefō a yele anyāna jūu.

XXXVII "Pa yin Jerusalem nibe, a yin na ma kōōō a Nāanmūn 'ye'yerbe na yi lōōō a bala a Nāanmūn na tō a yi sē ni kōōibe, nye le an ma ure ma volaa jā ka n ma bōōō ūka n kaal a fō bibiir 'mataa fika nōō na ma ūun a wō bil, tiche ka faa bōōō ūka fō maal a le ε.

XXXVIII A le jūu n bar a fō tēe kō fō ka wō i dakpolo.

XXXIX Yelmāe le n 'yere kōōō yi ūka yi kō le nye ma

go ε, wa ti t̄an yin na 'yer
ika, 'Nāan̄m̄in wō s̄ōō a 'lo
won t̄ō.' " (Yiel Gān 118:26)

XXIV

I Yesu na wa yi a Nāan̄m̄in
puorfō yir pō na wō chiine, a
wō poturbo turo wile ika wō
nye le ban me a Nāan̄m̄in
puorfō yir ka wō kaara.

II Be le a Yesu 'yer kō ba,
"M̄i ȳi m̄i nye naa anyāna
a jaa? Yelm̄ae jaa le n 'yere
koro ȳi, a kōs̄iv̄iel anyāna
ās̄ōō jaa kō le wa chene d̄ōōl
a wō tō ju ε. Ban wa d̄ān a
jaa lōb."

III Yesu na wa do jāne a
Olive T̄ōōju, a poturbo wan
a wō s̄ē a ba t̄ee wa s̄oor
wō, "Yer kō s̄i a daar 'lōn̄ō
a anyāna n̄i na i. Bo le na i
a jāne a fō waa s̄ōō n̄i a wer
baarfō daar?"

IV Ka a Yesu 'yer kō ba, "Ȳi
b̄ōōn s̄ō ka n̄ire jaa ta wa bel
ȳi ε.

V Bojūu, n̄iyōō na de naa
maa yuor waan wa 'yere,
'Maa le a N̄i-iraa,' na ban bel
n̄iyōō.

VI Ȳin wa w̄ōn tam, ka ba
'yere a tam 'yer, ȳi ta m̄ire
ε. A le na i naa, t̄iche a wer
baarfō chene na be puor.

VII Paal d̄ēd̄eme na yin
tam, ka a n̄ām̄ine m̄i ȳi tam
ka k̄ō m̄i lo ka a t̄ēe jiir
am̄ine d̄ōōn̄ō.

VIII A d̄ōōye anyāna, an
kaara f̄ika a p̄ōō na ma
d̄ōōō ka a w̄ōn̄ō wō.

IX "Ban p̄āa n̄yōōr ȳin chiin
na ba ti p̄ōb ȳi na ba kō ȳi,
ka a paals̄i a jaa 'laar ȳi, ȳin
s̄ōō ma jūu.

X N̄iyōō na bar a ba s̄ōōfō,
na ba gar 'ȳōō taa na ba 'laar
taa.

XI Jir n̄marba 'ye'yere be na
wan wa 'yere bele n̄iyōō.

XII N̄iyōō n̄i na t̄or
Nāan̄m̄in n̄ee, ba k̄ō n̄ō taa
ε.

XIII T̄iche n̄ire nyā na ara
ti t̄an a baaraa Nāan̄m̄in na
faa wō naa.

XIV Ban m̄ōōl a Nāan̄m̄in
n̄āal̄ōō 'yer n̄ōō nyā a wer
wō jaa ka a i d̄āas̄ie a paals̄i
a jaa p̄ō, t̄iche ka a wer p̄āa
baar.

XV "Ȳin wa nye naa a
yele 'lo a Nāan̄m̄in na 'laar
na waara n̄i s̄ōōfō ka wō
be a jicheche 'lo n̄it̄āa le a
Nāan̄m̄in 'ye'yere Dan̄iel na
d̄ōō 'yer. V̄ē ka a nyā na kara
b̄ōō a par. (Daniel 9:27)

XVI Ȳin wa nye a le a n̄ibe
bala na k̄p̄iere a Juda, ba jo
do a t̄ōō ju.

XVII N̄ire jaa na be gar ju,
wō ta suu a die p̄ō ti de bon
jaa ε.

XVIII 'Lo m̄i na be a puo p̄ō
wō ta kul a yir ti de a wō fuu
ε.

XIX A b̄ibir nyāna wa v̄ie
an in tuo kō a p̄ōōp̄oor n̄i a
bala na tara a bi'yens̄i.

XX Ȳi s̄ōōō Nāan̄m̄in ka a
ȳi jofō ta i s̄āe ε, bu a P̄ēnfō
B̄ibir Daar ε.

XXI Nāan̄m̄in na maal a
wer wa t̄an a p̄ōp̄āanyā, baa
di a d̄ōōye nyā b̄oro ε, bu
d̄ōōye k̄ō le wa jā wō go ε.

XXII Ala i a Nāan̄m̄in ba
n̄maa a ber ala bar ε, n̄ire k̄ō
le chene go ε. T̄iche a bala
won chel ir jūu won n̄maan
a ber bar.

XXIII A le daar nire wa 'yer yi ɪka, 'Nye a Ni-iraa,' bu 'Lo ni nyā,' yi ta soo de ε.

XXIV Bojūu jirsɪ Ni-irsɪ ni jirsɪ 'ye'yerbe na wa naa wa tōnō ne'maa tōmō na ba bel nibe bamune ala ɪ ba tōo naa ban 'mantaa bel a bala a Nāanmɪn na chel ir.

XXV Yi nye, n den nie 'yere koro yi.

XXVI "A le jūu, bala wa 'yer ku yi ɪka, 'Nye 'lo ni nyā a dālpuo ju,' yi ta yi a be ε. 'Bala wa 'yer nye, 'lo ni nyā a die po,' yi ta soo ε.

XXVII A le a saa nyurfɔ na ma yi a mōtōo purfɔ jie na wo chaar 'yōo a mōtōo mōrfɔ jie, le le a maa Nɪsaal Bie waa mɪ na kaara.

XXVIII Jie 'lo jaa bōkūu na be, be le a sɪdumo ma 'laara.

XXIX "Ajienaa, a ber anyāna a dooye baarfɔ puor, 'A mōtōo na lii naa, ka a chuu mɪ kō le chaar ε, ka a ηmerbie poro yire a saaju loro, ka a saaju bonsɪ a jaa dōonō.' (Isaiya 13:10)

XXX "A soo 'lōnō le ban nye a maa Nɪsaal Bie na waara a julōjuur po, ka a paalsɪ a jaa na be ka a wer po kōnō. Ka ba nye a maa Nɪsaal Bie na yi a saaju a julōjuur po, waara ni kpēo ni tɪr.

XXXI Wɔn tōn a wo malakasi ka ba peel a ul kpēo jaa na ba buol a nibe bala wɔn chel ir a wer wo jaa 'mataa.

XXXII "Yi de a polpol tɪr ye le jān yē. 'Lo wa turoo a vaar, yi bōon ɪka a tol soo gbur naa.

XXXIII A le ni wo ju mɪ le, yɪn wa nye a yelsɪ anyāna, yi bōon ɪka a maa Nɪsaal Bie waa gbor naa jaa yēyē.

XXXIV Yelmāε le n 'yere koro yi ɪka, a pōpāanyā nibe kō kpi baar ε, wa ti tān a yelsɪ anyāna na ɪ.

XXXV A saaju ni a wer na wa baaraa, tiche maa 'yerbie 'lo kō wa baar ε.

XXXVI "Nire jaa ba bōo a bɪbir nyā ε, bu a sōo ε, a malakasi mɪ gba na be a saaju ba bōo ε, bu a Bie ε, ka a Sāa tεε ba le bōo ε.

XXXVII A le an dōo kaara a Nowa sōo, le le an mɪ na kaara a maa Nɪsaal Bie waa sōo.

XXXVIII Bojūu sere, tiche ka a kōpaalaa wa nibe dire na, ti nyuro, ka door ni pobo kulo taa, ti tān a bɪbir 'lo a Nowa na kpe a daka bulom-tum po.

XXXIX Baa bōon ε, ti tān a sōo 'lo a kōpaalaa na wa di ba, le mɪ le an kaara a maa Nɪsaal Bie waa daar.

XL Nibe ayi na ben puo po, ka a Nāanmɪn wa de a āsoo chiin ti bar a āsoo.

XLI Pobo ayi na 'mantaa nɪne jō ka a Nāanmɪn wa de a āsoo chiin ti bar a āsoo.

XLII "A le jūu yi kaara sō, bojūu yaa bōo a bɪbir 'lo a yi Soro ni na wa ε.

XLIII Tiche yi bōon a ye le anyā par, a yir soo ta bōon a sōo 'lo a nānyie na waara a tāsōo, wo kō naa gur ε, ka a nānyie wa kar kpe wo a yir ε.

XLIV A le jūu, yi mɪ guro a yi māε, bojūu a maa Nɪsaal

Bie na wan a sɔɔ 'lo yin kɔ̃ bɔɔn ε.

XLV “An ε a nɪrɛ 'lo na ɪ a yɛ̃ nɪ a yelmãe sɔɔ a wɔ nɪkpɛ̃e na 'yɔ̃ɔ ka wɔ kaara wɔ a yir na wɔ kɔrɔ a tɔ̃tɔ̃nbɔ a ba bɔ̃diir a sɔɔ 'lo won 'yɔ̃ɔ wɔ?”

XLVI An ɪn bɔɔsɔ̃n kɔ a tɔ̃tɔ̃nɔ nyãna a wɔ nɪkpɛ̃e na wa nyɛ ka wɔ ɪrɛ a lɛ.

XLVII Yelmãe lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ, won vɛ̃n ka wɔ kaara a wɔ bonsɪ a jaa.

XLVIII Tɪche ala ɪ a tɔ̃tɔ̃nɔ nyãna ɪn putusɔɔ na wɔ tɪɛr a wɔ nyãa pɔ ɪka, a n nɪkpɛ̃e kor naa,

XLIX tɪ piel gere a tɔ̃tɔ̃nbɔ bala na be a yir tɪ pãa ma di na wɔ ma pɔɔ a dãnyurbo pɔ,

L a wɔ nɪkpɛ̃e na wa dũu wɔ naa a bɪbir 'lo won ba tɪɛr nɪ a sɔɔ 'lo won ba bɔɔn ε.

LI Won ηma won gbɔl gbɔl 'yɔ̃ɔ a nɛɛr ayi dɛ̃me pɔ, be lɛ ban kɔ̃nɔ tɪ ɔɔrɔ nyɪmɛ.

XXV

I “A sɔɔ 'lɔ̃nɔ̃, a Nãanmɪn nãalɔ̃ɔ na kaara fɪka pɔɔsarsɪ pie na de a ba fãtɪnɛ ɪka ba tɪ tuor a pɔɔ paalaa nɪ a wɔ sɪrɛ.

II Ka a ba anũu ɪ jɔlɔ, tɪche ka a ba anũu mɪ ɪ yɛ̃ dɛ̃me.

III A jɔlɔ bala den a ba fãtɪnɛ tɪche baa de kãa pɔɔ ε,

IV tɪche ka a ba anũu bala mɪ na ɪ a yɛ̃ dɛ̃me, de kãa pɔɔ a ba fãtɪnɛ pɔ.

V A pɔɔ paalaa sɪrɛ na wa kor a waa jũu, gɔ̃ɔ kpɛ ba naa ka ba gã gur.

VI “A tã̃sɔɔ bã̃n lɛ ba ηme chelma tãna 'yerɛ, ‘A pɔɔ paalaa sɪrɛ waara, yɪ yɪ wa tuor wɔ yooo.’

VII “A pɔɔsarsɪ pie banyãna vaan ɪr tɪɛ tɪɛ a ba gonsɪ 'yɔ̃ɔ a ba fãtɪnɛ pɔ.

VIII A jɔlɔ bala 'yer kɔ a yɛ̃ dɛ̃me, ‘Yɪ por a yɪ kãa amɪnɛ kɔ sɪ, a sɪ bonsɪ kpɪ̃ine naa.’

IX “Be lɛ ka a yɛ̃ dɛ̃me bala 'yer kɔ ba, ‘Kai, a kɔ̃ ta sɪ nɪ a yɪn ε. Yɪ chen a be ban daara na yɪ tɪ da.’

X “Tɪche, ban lɛb chiine a dafɔ jie, a pɔɔ paalaa sɪrɛ wa naa, ka a bala jaa na chɔɔr 'mataa kpɛ a pɔɔ paalaa kulfɔ jie, tɪ na ba nyɔɔ a pãn pɔɔ.

XI “A jɔlɔ anũu bala mɪ wa bɪɛr wa na ba mɪ wa kpooro a pãn 'yer, ‘Nɪkpɛ̃e, nɪkpɛ̃e, yuo a pãn ka sɪ kpɛ.’

XII “Tɪche ka wɔ 'yer kɔ ba, ‘Yelmãe jaa, n ba bɔɔ yɪ ε.’

XIII “A lɛ jũu yɪ gu yɪ mãe bojũu yaa bɔ̃ɔ a bɪbir bɪ a sɔɔ ε.

XIV “A mɪ lɛ nyentãan go fɪka daba kɔ̃ɔ na bɔ̃ɔrɔ yɔfɔ na wɔ buɔl a wɔ gbãgbaar 'mataa de a wɔ bonsɪ pɔ̃ ba.

XV Wɔ kɔn ã̃sɔɔ selbie anũu, na wɔ kɔ ã̃sɔɔ mɪ selbie ayi na wɔ kɔ ã̃sɔɔ mɪ selbir bɔ̃'yen. Wɔ ma kɔn ã̃sɔɔ jaa man a wɔ fɔ̃ɔ, tɪ na wɔ yɔ.

XVI A 'lo na de a selbie anũu tɪ yar nyɛ selbie anũu tɔ̃nɔ dɔɔl.

XVII A 'lo mɪ na de a selbie ayi tɪ yar mɪ nyɛ selbie ayi tɔ̃nɔ dɔɔl.

XXVIII Tiche a 'lo na de a selbir bõ'yen ti tuun bõo de a wõ nɪkpɛɛ selbir ũu.

XXIX "An wa kor bālāa ka a gbāgbaar bala nɪkpɛɛ wa wa ɪka ba guor a selbie yele.

XX A 'lo na de a selbie anũu waan na selbie anũu wa 'yer, 'Nɪkpɛɛ, selbie anũu le fõ dõo kũ ma, nye selbie anũu tõnõ le n nye dõol.'

XXI "Ka a wõ nɪkpɛɛ 'yer kũ wõ, 'Fõ tõn vɪla, gbāgbamāe le fõ ɪ. Fõ tara na yelmāe a bõbile pɔ, ɪn 'yõo fõn ka fõ kaara bõyõo. Wa pɔo ma ka sɪ 'mataa dire a nõo.'

XXII "A 'lo mɪ wõn kũ a selbie ayi wa 'yer kũ a wõ nɪkpɛɛ, 'Fõ dõo kũ ma selbie ayi, nye selbie ayi tõnõ le n nye dõol.'

XXIII "Ka a wõ nɪkpɛɛ 'yer kũ wõ, 'Fõ tõn vɪla, gbāgbamāe le fõ ɪ. Fõ tara na yelmāe a bõbile pɔ, ɪn 'yõo fõn ka fõ kaara bõyõo. Wa pɔo ma ka sɪ 'mataa dire a nõo.'

XXIV "A 'lo mɪ wõn kũ a selbir bõ'yen wa 'yer naa, 'Nɪkpɛɛ, n bõon na fõn ɪ nɪbikõo sɔo na fõ ma ŋma a be fõn ba bũr ε, na fõ ma wob a be fõn maa yaar bar ε.

XXV Ala le so ka dābāe kpe ma ka de a fõ selbir ti ũu bar. Nye a fõ selbir.'

XXVI "Ka a wõ nɪkpɛɛ 'yer kũ wõ, 'Fõs gbāgbaputuo nɪ koro sɔo nyā. Fõn ben bõon ɪka n ma ŋman a be ɪn maa bũr ε, naa wob a jie 'lo ɪn maa yaar bar ε,

XXVII a ta sɛɛn ɪka fõ ta de a n selbir ti yõo a libie yir pɔ,

ka maa ta wa lieb wa ka n nye tõnõ dõol ε?

XXVIII " 'Yɪ faa a selbir bõ'yen a wõ sɛ na yɪ kũ a nɪrɛ 'lo na tara a selbie pie.

XXIX Nɪrɛ 'lo jaa na tara yõo, ban kũ wõn yõo pɔo ka ba tara yõo tiche a nɪrɛ 'lo na ba tara bon jaa ε, a bālāa 'lo wõn tara gba ban faan yin a wõ sɛ.

XXX A gbāgbaburbur nyā 'lo, yɪ de wõ lob bar yõo be le ban kõnõ ti ɔɔɔ nyɪmɛ.'

XXXI "A maa Nɪsaal Bie wa wa a n tũr pɔ, nɪ a n malakastɪ ba jaa, ɪn wa jāne naa, a n tũr nāalõs dakɔo ju.

XXXII A paalsɪ a jaa na pāa lõo taa a n niem, ka n pāa oor a nɪbe nɪtāa le pechine na ma oor a piir nɪ a bũr.

XXXIII In oon a piir bar a n nũsõo jie, tiche ka a bũr mɪ ara a n gobaa jie.

XXXIV "Ka n pāa 'yer kũ a bala na be a n nũsõo jie, 'Yɪ wa, yɪn a n Sāa Nāanmɪn na sõo. Yɪ wa kpe a Nāanmɪn nāalõs pɔ, de a yɪ nābomo wõn chɔɔr bin gun yɪ a wer pielfõ sõo.

XXXV Bojũu kõ dõo kpe ma, ka yɪ kũ ma ka n di, kõnyũur dõo kpe ma, ka yɪ kũ ma kõo ka n nyũ, n dõo ɪ sāan ka yɪ ir ma sāan.

XXXVI N ba dõo tara bõsursɪ ε, ka yɪ kũ ma fuu ka n su, n dõo bɪrɛrɛ ka yɪ sāa ma. N dõo be pɔofõ die pɔ, ka yɪ wa piir ma kaa.'

XXXVII "A nɪmɪn na pāa lieb sũr wõ, 'Sɪ Soro, nyɪnɛ le sɪ nye fõ, ka a kõ kpe fõ, ka sɪ kũ fõ bõdiir a fõ di, bɪ ka

kõnyũur kpe fõ, ka sɪ kɔ fõ kõ a fõ nyũ?

XXXVIII Sõ buor le sɪ nye fõ, ka fõ ɪ sãan ka sɪ ir fõ a sãan, bu ka faa tara bõsursɪ ε, ka sɪ kɔ fõ fuu a fõ su?

XXXIX Sõ buor le sɪ nye fõ, ka fõ biere, ka sɪ tɪ piir fõ kaa, bu sõ buor le ba nyõ fõ pɔɔ ka sɪ chen tɪ piir fõ kaa?

XL "A nãa na 'yer kɔ ba, 'Yelmãe le n 'yere korɔ yɪ, a le yɪn dõo maal kɔ a nɪba'yõonsɪ bala na ɪ a n sofo, maa le yɪ maal kɔ.'

XLI "Tiche na wɔ pãa 'yer kɔ a bala mɪ na be a wɔ gobaa jie, 'Pɔ 'yõofɔ turo yɪ naa, yɪ tɔɔ chen be na yɪ tɪ kpe a bũu 'lo a Nãanmɪn na gbɔɔ gun a tɪ nɪ a wɔ malakasɪ.

XLII Bojũu kõ dõo kpe ma, ka yaa kɔ ma bon jaa ka n di ε. Kõnyũur dõo kpe ma, ka yaa kɔ ma kõo ka n nyũ ε.

XLIII N dõo ɪ sãan, ka yaa kaa ma sãan kaa fõ ε, n ba tara bon jaa na su ε, ka yaa kɔ ma fuu ka su ε, ka n biere, bu be pɔofɔ die pɔ, ka yaa wa piir ma kaa ε.'

XLIV "Ka ba pãa mɪ lieb suor wɔ, 'Sɪ Soro, sõ buor le sɪ nye fõ, ka a kõ kpe fõ, bu ka a kõnyũur kpe fõ, bu ka fõ ɪ sãan, bu ka faa tara bon jaa na su ε, bu ka fõ biere, bu ka fõ be pɔofɔ die pɔ, ka saa kaa fõ ε?'

XLV "Wɔ 'yer kɔ ba, 'Yelmãe le n 'yere korɔ yɪ, yɪn ba maal kɔ a nɪba'yõonsɪ bala ãsɔɔ ε, maa le yaa maal kɔ ε.'

XLVI "A nibe banyãna na chen a dɔoye 'lo na ba tara baarfõ jie, tiche ka a numɪn mɪ chen a nyevor na ba tara baarfõ jie."

XXVI

I A Yesu na wa 'yer a anyãna a jaa baar, wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo,

II "Yɪ bõon ɪka a chen ber ayi ka a Gõl Bar Difɔ na ta, ka ba na de a maa Nɪsaal Bie tɪr ka ba kpa ma a daa ju."

III A Juu nibe bɔorlo nɪbere nɪ a nɪbere lõo taa a bɔorlo nɪkpɛε yir na di Kayafasɪ,

IV na ba bɔorɔ vuo ban na tu nyõ a Yesu na ba kɔ.

V Tiche ka ba 'yer, a ta ɪ a Gõl Bar Difɔ sõ ε, ka jɛer taa ɪre wa ir a chara pɔ ε.

VI Yesu na wa be a Betanɪ a Simon 'lo na dõo ɪ a kõkõmõ yir,

VII ban wa jẽ dire, pɔɔ kõo waan na pãrtovɪla nɪ kãnyũu kõo dafɔ na ba wõnõ ε, na wɔ kpaar dɔol a Yesu ju.

VIII A poturbo na wa nye a le, ba nyen suur na ba 'yer, "Bo le so ka wɔ sõonõ a kãnyũu nyã bar a nitõ?

IX Fɔn taa den a kãnyũu anyãna da libiyɔɔ de kɔ a nõn dẽme."

X Yesu na bõon a ba tɪer, wɔ 'yer kɔ ba, "Bãa 'yõo le yɪ mii 'yõo wɔ? Wɔ maal vɪla kɔ ma.

XI A nõn dẽme 'lo, yɪn nɪ bala ben ka tiche maa kɔ be a yɪ sɛ sõo jaa ε.

XII Wɔn kpaar a kãnyũu anyãna 'yõo ma, wɔ maal a le choor ma gun a n uufɔ.

XIII Yelmãe le n 'yere koro yɪ, jie jaa ban wa mool a 'yer nõo nyãna a wer wɔ jaa pɔ, ban 'yer naa a le a pɔɔ nyãna ɪ na ba chene tara a wɔ tɪer."

XIV A Pie Nɪ Ayi bala ãsoo ban boolo Judas Iskariyot chen a Juu nibe boorlo nibere sɛ

XV ti soor ba, "Bo le yɪn kɔ ma ala ɪ n de won 'yõo a yɪ nuur pɔ?" Ba sɔr selbie hjer nɪ pie kɔ wɔ.

XVI An yɪ a sɔo 'lõnõ wɔ booro na voo won na tu de a Yesu 'yõo a ba nuur pɔ.

XVII A bɪbir dõo 'lõnõ ɪ naa a Paanõkõo Lõofõ, ka a Yesu poturbo wa soor wɔ, "Nyɪne le fõ booro ɪka sɪ chen ti choor a Gõl Bar nyã Difõ bar ka sɪ ti di?"

XVIII Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ chen a tɛe pɔ, daba kõo sɛ na yɪ ti 'yer kɔ wɔ, 'A wiwile 'yer naa, a n sɔo gbɔr naa, ka maa nɪ a n poturbo na di a Gõl Bar Difõ a fõ yir.'" "

XIX A poturbo ɪn a le jaa a Yesu na 'yer ɪka ba ɪ. Ka ba maal a Gõl Bar bõdiir.

XX A jãansoor na wa ta, Yesu nɪ a wɔ poturbo Pie nɪ Ayi wa jɛn jil a bõdiir na di.

XXI Ban wa dire, wɔ 'yer kɔ ba, "Yelmãe le n 'yere koro yɪ ɪka, a yɪ ãsoo na gar 'yõo ma."

XXII Be le ka ba jaa pɔor sɔo ka ba soro wɔ bõ'yen 'yen, "An ɪn maa le ɔ, n Soro?"

XXIII Ka a Yesu 'yer, "A 'lo ɪn 'mataa tun ala bõ'yen pɔ le na gar 'yõo ma.

XXIV A maa Nɪsaal Bie na kpi naa nitãa le ban seb

a Nãanmɪn gãn pɔ. Tɪche nebier ben a nɪre 'lo na gar 'yõo a maa Nɪsaal Bie won din dooye gar nɪre jaa. Bala ta ba doo wɔ ε, ala sa."

XXV Judas a 'lo na gar 'yõo wɔ soor, "An ɪn maa le ɔ, Wiwile?" Ka a Yesu sɔo, "Oo, fõo le."

XXVI Ban wa dire, Yesu den a paanõo puor Nãanmɪn yãan na wɔ nma de kɔ a wɔ poturbo, ti na wɔ 'yer, "Yɪ de 'wɔb, a maa ãgãn le."

XXVII Wɔ le den a nmele 'lo ban nyuro nɪ, na wɔ puor Nãanmɪn yãan ti le de kɔ ba, "Yɪ jaa yɪ de nyũ.

XXVIII A anyãna le ɪ a n jãu na ɪ a netraa ɪn tara nɪ yɪ na tara kpɛo. An kpaar na a faa nɪyoo ka yelbier vɛ kufõ be be.

XXIX N 'yere na koro yɪ ɪka, n kõ le nyũ a dãa anyãna ε, wa ti tãn a daar 'lõnõ ɪn na 'mataa nyũn yɪ a dãpaalaa a n Sãa nãalõo pɔ."

XXX Ban wa yiel a yiel dãn Nãanmɪn, ba suun chen a Olive Tur Tõo ju.

XXXI Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ jaa na jon a tãsoo nyãna ti bar ma a n yõ, a maa jũu. A seb a Nãanmɪn gãn pɔ ɪka, 'In nme naa pechine kɔ ka a piir yɛyel.'" (Jekariya 13:7)

XXXII Tɪche maa wa ir a kũu pɔ, ɪn dõo yɪn nie chen a Galilee."

XXXIII Ka a Pita 'yer kɔ wɔ, "Ala ɪ ba jaa soon bar fõ a fõ jũu, maa 'lo kõ bar fõ ε."

XXXIV Yesu 'yer kɔ a Pita, "Yelmãe le n 'yere koro fõ, ɪka a tãsoo nyãna a nõrdõo

kõ kõ ε, tiche ka fo chiir ma gbεε ata.”

XXXV Tiche ka a Pita 'yer kō wō ɪka, “Ala ɪ maa nɪ fōō na 'mataa kpi gba, tɪ n kō 'yer ɪka n ba bōō fō ε.” Ka a poturbo bala mɪ na che 'yer a lε nε.

XXXVI Yesu nɪ a wō poturbo chen a jie 'lō ban bōōlō a Getisemani, ka wō 'yer kō ba, “Yɪ jānε a kana tiche ka n chen tɪ sōōr Nāanmɪn.”

XXXVII Be lε wō tara Pita nɪ Jebedee bibiir ayi ka a wō pōō sōō yōō jaa ka tɪer nyōō wō.

XXXVIII Ka wō 'yer kō ba, “N tɪer sōō naa, tɪ nyetāan kūn, yɪ jānε a ka na gu ma.”

XXXIX Wō chen a niem bālāa tɪ lo kpa tēē sōōrō Nāanmɪn 'yerε, “N Sāa ala ɪ a tara naa ɪfō kōō, vē ka a dōōye ηmele nyāna po ma. Tiche a ta ɪ lε maa na bōōrō ε, tɪ a ɪ a lε fōō na bōōrō.”

XL Wō lɛb wa a poturbo sē wa nye ka ba guro. Ka wō 'yer kō ba, “A mō yɪ kō tōō jē bālāa jaa gu ma ε?”

XLI Yɪ jεō chele, na yɪ sōōrō Nāanmɪn ka a bεer kaa ta wa nyōō yɪ ε. A ba tɪer bōōrō naa tiche ka a ba āgāma ba tōōr ε.”

XLII Wō lε chen a gbεε ayi sōō tɪ sōōr Nāanmɪn. “N Sāa, ala ɪ a dōōye ηmele nyā kō tōō po ma ε, ka maa ba nyūn wō ε, fōō bōfō wō ɪ.”

XLIII Wō lε wan wa nye ka ba chene guro, bojūu gōō kpe ba naa.

XLIV Be lε wō lε bar ba tɪ chen a gbεε ata sōō tɪ sōōr Nāanmɪn a lε nε nɪ wō ju.

XLV Wō lɛb wa a poturbo sē wa sōōr ba, “Yɪ chene na gā guro na yɪ pene we? Nye, a sōō ta naa ka ban gar 'yōō a maa Nɪsaal Bie de wō kō a yelbe-ɪrbe.

XLVI Yɪ vaa ɪr ka sɪ chen. Yɪ nye a gagaraa na waara.”

XLVII A Yesu na chene 'yerε, ka Judas na ɪ a wō poturbo Pie nɪ Ayi āsōō, tɪ daasāa nɪ nɪbe na yɪ a Juu nɪbe bōōrlo nɪberε sē waara nɪ sōberε nɪ dakōrsɪ a wō sē.

XLVIII A Judas dōō man ba ɪka, a 'lō won tɪ puor tɪ mōōr a kōtɪr 'lō lε, yɪ nyōō wō.

XLIX Ban wa tɪ ta, Judas pōōn chen tɪ 'yer, “Wiwile, n puor fō naa,” tɪ mōōr a Yesu kōtɪr.

L Ka Yesu 'yer kō wō, “N badaba, tō a lε fon bōōrō ɪka fō tō.” Be lε ba wa nyōō a Yesu.

LI Be lε ka a Yesu poturbo āsōō na ara gbōr wō vōō a sōō chen a Juu dēme bōōrlo nāa gbāgbaa toor ηmaa.

LII Be lε ka a Yesu 'yer kō wō, “De a sōō su a sokpa pō, bala na jεere nɪ a sōō na kpin a sōō kūu.

LIII Fō tɪer ɪka n kō tōō bōōl a n Sāa ka wō sōō ma nɪ a malakasi gbulo pie nɪ ayi buɪ?

LIV Tiche ηmɪnε lε an ɪre wa ɪ yelmāε a lε a Nāanmɪn gāma na 'yer ɪka a nɪtō lε na ɪ?”

LV A sōō 'lōnō, a Yesu sōōr a nyōō bala, “A mō nɪbier lε n ɪ ka yɪ waan sōōr nɪ dakōrsɪ a n nyōō fō jie we? Bɪbir jaa lε n ma jānε wile yɪ a puorfō yir bechaar pō, tɪ yaā nyōō ma ε.

LVI Tiche a i naa a le ka a le a Nāanmūn 'ye'yerbe na dōo 'yer a Nāanmūn gāma pō i yelmāe." Be le ka a Yesu poturbo ba jaa bar wō ti jo.

LVII A bala na nyōō a Yesu, chiin wō naa a Juu nibe bōorlo nāa Kayafasī sē, ka a nēe wiwjiilbe ni a nibeere ba jaa wa lōō taa.

LVIII Tiche ka Pita be a puor jaa turo, na wō ti kpe a bōorlo nāa yir bechaar pō, ti lōō jāne ni a gugurbo, ika wō nye le an na baar.

LIX Ka a Juu nibe bōorlo nibeere ni a 'yer tōorfō nibeere pāa bōoro jir ηmarba ka ba na ηmaa jire 'yōō wō, ka ba na tu a be kō a Yesu.

LX Tiche baa nye yele jaa a wō 'yōō ε. Niyōō daan yi ηma jiryōō 'yōō wō, tiche ka a ba 'yerie i jirsti. A baaraa nibe ayi daan yi

LXI na ba 'yer ika, "A daba nyāna le 'yer ika, 'In tōō ηmer a Nāanmūn puorfō yir nyāna bar ti de ber ata le men wō.' "

LXII A be le ka a Juu nibe bōorlo nāa ir ara ti sōor a Yesu, "Faa tara 'yer jaa na 'yer bu? Bo dāasie le a anyā ban dire dōolo fō?"

LXIII Tiche ka a Yesu i jaa gbul. Be le ka a Juu nibe bōorlo nāa 'yer, "N soro fō naa a Nāanmūn nyā na i a vor niem, ika fō 'yer kō si, ala i fōō le i a Ni-iraa na i a Nāanmūn Bie."

LXIV Ka a Yesu 'yer kō wō, "Jō, a le ne fon 'yer le. Tiche yi jaa le n 'yere koro ika daar kōō, yin nyen a maa Nisaal

Bie na jāne a Kpēō Sōō nūsōō jie. Yi mi na le nye ma naa ka n yi a julōjuur pō waara."

LXV Ka a bōorlo nāa tōō a fuu chier ti 'yer, "Wō sōon Nāanmūn yuor. Bo le so sin chene bōoro dāasdirbe? Yi wōn wō tō Nāanmūn.

LXVI Nmune le yi tier?" Ka ba 'yer, "Wō seen kūu."

LXVII Ba chir nataar 'yōō wō a nie pō, ti ma gbul nūu ηmen wō, ka bamine mi ma 'ma wō,

LXVIII ti sōor, "Ni-iraa, ala i fō bōon yele jaa wiil si a nire 'lo na ηme fō?"

LXIX Pita jāne naa a yōō a bechaar pō. Ka a gbāgbapōobile āsōō wa a wō sē wa 'yer, "Fō mi dōō turo a Yesu na yi a Galilee."

LXX Tiche ka wō chiir a ba jaa niem ti 'yer, "N ba bōō a 'yer 'lo par fon 'yere ε."

LXXI Wōn wa ti ara a dōdor nēe, a pōobile āsōō nye wō naa na wō 'yer kō a nibe na ara a be, "A daba nyā mi dōō turo a Yesu na yi a Najareti."

LXXII Be le a Pita le chiir pō ti 'yer ika, "N ba bōō a daba nyāna ε."

LXXIII A ba kor ε, ka a bala na ara gbor a Pita mi 'yer, "Sire jaa le, fō i naa a ba āsōō. A fō kōkōr yin fon chāa pō."

LXXIV Be le ka a Pita pōro 'yōōnō a wō māe ti mi pōro koro ba 'yere ika, "N ba bōō a daba nyāna ε." Ka a nōraa mi tōō kō.

LXXV Be le ka Pita tier tō a le a Yesu na dōō 'yer, "Fon chiir ma naa gbēe ata tiche

ka a nɔraa kō." Ka a Pita ir yi a yōo ti kō nɔbaal kōn.

XXVII

I A wer na wa chaar bibio, a Juu nibe bɔɔrlo nɔbere ni a nɔbere ba jaa lōo taa guor le ban na i kɔ a Yesu.

II Ba lū wɔn tara chiin a paal Nākpɛɛ Pilate sɛ.

III Judas na gar 'yōo wɔ na wa nye ika ba tɔɔr a Yesu 'yer guor a wɔ kɔfɔ, wɔ pɔɔ sɔɔ naa ka wɔ le lɛb a libibie lɛjer ni pie na wɔ ti kɔ a Juu nibe bɔɔrlo nɔbere ni a nɔbere.

IV Ti na wɔ 'yer, "N maal yelbier ni un gar 'yōo nɔre na ba maal yelbier jaa ε." Tiche ka ba 'yer, "Si baka ba le ε? Fɔ 'yer a i."

V Wɔ den a libie lɔb bar a Nāanɔmɔn puorfɔ yir pɔ, ti na wɔ yi ti yɔol miir.

VI Ka a Juu nibe bɔɔrlo nɔbere wob a libie na ba 'yer ika a ba sɛɛ ika si de yaa 'yōo a Nāanɔmɔn puorfɔ yir libie pɔ ε, bojūu a un jāi libie.

VII Ban wa guor taa baar, ba den a libie dān a lamɛr wer a jie ban ma ũno sānba.

VIII Le le so ka nibe bɔɔlo a jie nyā, "Jāi Wer," wa tādina.

IX A un yelmāɛ ni a le a Nāanɔmɔn 'ye'yere Jeremiya na dōɔ 'yer, "Ba den a libibie lɛjer ni pie a le a Isral nibe na sɔɔ de,

X na ba dān a lamɛr wer nitāa le a si Soro na 'yer." (*Jeremiya 19:1-13*)

XI Yesu na wa ara a Nākpɛɛ Pilate niem, wɔ sɔɔr wɔ naa, "Fōɔ le i a Juu nibe nāa ɔ?"

Ka a Yesu 'yer "Ŋɔ, a le ne fon 'yer le."

XII A bɔɔrlo nɔbere ni a nɔbere na sɔɔnɔ a wɔ yuor, waa 'yer 'yer jaa ε.

XIII Be le a Pilate sɔɔr wɔ, faa 'yere 'yer jaa we? Nye le ban sɔɔnɔ a fɔ yuor jā?

XIV Tiche a Yesu ba haa nɛɛ sɔɔ wɔ ni a ala a jaa ban 'yere dɔɔlo wɔ ε, ka a 'maa a Pilate nɛɛ.

XV A lōo difo sɔɔ wa ta, ba ma 'yer ika a Nākpɛɛ Pilate wɔ ir nɔre 'lo a nibe na bɔɔrɔ a pɔɔ fɔ die pɔ bar.

XVI A sɔɔ 'lōnɔ, ba pɔɔn daputuo sɔɔ kōɔ nɔre jaa na bōɔ ka wɔ di Barabasi.

XVII A le a nɔyɔɔ na wa lōo taa, Pilate sɔɔr ba naa, "An le yi bɔɔrɔ ika n yuo kɔ yi, Barabasi bu Yesu, a 'lo ban bɔɔlo a Ni-iraa?"

XVIII Bojūu wɔ bōɔn naa ika a nyuur ban tara ni a Yesu le so ban nɔyɔɔ wɔ waan a wɔ sɛ.

XIX A Pilate na wa jāne a 'yer tɔɔrfɔ dakɔɔ ju, a wɔ pɔɔ tɔn 'yer wɔ, "Taa ure wa ure a daba 'lōnɔ na ba maal bon jaa yele jaa ε, bojūu jāa, n din dɔɔye jān pɔ ni a wɔ yele."

XX Tiche a bɔɔrlo nɔbere ni a nɔbere 'yer kɔ a nɔyɔɔ ika ba sɔɔr ka wɔ yuo Barabasi bar, ti kɔ a Yesu.

XXI Ka a Nāa Pilate le bōɔ sɔɔr ba go, "A nibe banyā ayi, buor le yi bɔɔrɔ ika n yuo kɔ yi?" Ka ba 'yer, "Barabasi."

XXII Ka a Nāa Pilate sɔɔr ba, "Ti n i nɔmine ni a 'lo yin bɔɔlo a Ni-iraa?" Ka ba jaa 'yer, "Kpa wɔ a daa ju."

XXIII Ka wɔ sɔɔr ba, “Bo yelbier le wɔ ɪ? Bo deɛr le wɔ maal?” Tiche ka ba tãna kpɛɔ jaa 'yerɛ, “Kpa wɔ a daa ju.”

XXIV A Pilate na wa nye bɔɔn ɪka wɔ kɔ tɔɔ yele jaa ɪ ɛ, tiche ka a nibe wilewile jaa ti gar, ka wɔ de kɔɔ pɛɛn a wɔ nuur a niyɔɔ niem, ti na wɔ 'yer, “Maa ba pɔɔ a daba nyã kũu pɔ ɛ. Yin sɛ le a be.”

XXV Be le ka a nibe ba jaa 'mataa 'yer, “Vɛ ka a wɔ jã dool a sɩn ni a sɩ bibiir ju.”

XXVI Be le wɔ yuo a Barabasi ku ba. Wɔ vɛ naa ka ba fɔb a Yesu ti wɔ de wɔ ku a sojasɩ ka ban ti kpa a daa ju.

XXVII Be le ka a sojasɩ tara a Yesu ti kpɛn a nãa yir kpɛɛ 'lo pɔ, ti bɔɔl a ba taaba sojasɩ lɔɔ taa.

XXVIII Ba yaar a wɔ bonɩ bar ti de fuu jɪɛ su wɔ,

XXIX na ba le de gɔɔr wob nãa jupil kaar su wɔ. Ba den dãgbal 'yɔɔ wɔ a nũsɔɔ pɔ, na ba gbur dumo a wɔ niem laara wɔ, “Yãan yooo, Juu nibe nãa!”

XXX Ba ma chir nataar 'yɔɔ wɔ ti de daa nmen wɔ a ju pɔ.

XXXI Ban wa la wɔ a niɩɩ wa baar, ba yãan a fuu jie 'lo bar ti de a wɔ mãɛ fuu su wɔ, na ba pãa de wɔ chiin ɪka ba ti kpa a daa ju.

XXXII Ban wa yi a sɔr pɔ, ba nyen daba na yi Sirenɩ ka a wɔ yuor di Simon, ka ba niyɔɔ wɔ fir wɔ ka wɔ tuo a Yesu daa.

XXXIII Ba ti tãn jie ban bɔɔlo Gɔlgota, a par le ɪka, Julaa Jie.

XXXIV Ba den tãituo 'yɔɔ dãa pɔ ɪka a Yesu wɔ nyũ, ti won wa lem kaa, wɔ tɔr bar.

XXXV Ban wa kpa wɔ a daa ju baar, ba pɔ naa a wɔ fɔɔr nmen gbãm bɔɔn ala ãsɔɔ jaa ni na di,

XXXVI ti na ba jãne a jie pire wɔ.

XXXVII Ba sɛb a yele 'lo jũu ban kon wɔ mar a daa ju ɪka, NYE A YESU, A JUU NIBE NÃA.

XXXVIII Ba mi kpan nɩfarba ayi a dabãbãnsi mi ju, ka ãsɔɔ be a Yesu nũsɔɔ jie ka ãsɔɔ mi be a wɔ gubaa jie.

XXXIX A bala na tala a be tɔɔ wɔ, na ba vavire jur

XL 'yerɛ, “A fɔɔ na 'yer ɪka fon nmer a Nãanɩmin puorfo yir ti de ber ata men, faa a fɔ mãɛ. Ala ɪ fɔ ɪ naa a Nãanɩmin Bie, wa suu a daa ju.”

XLI Le ni wɔ ju mi le a Juu nibe bɔɔrlo niberɛ ni a neɛ wiwiilbe ni a niberɛ mi laara wɔ,

XLII na ba 'yerɛ, “Wɔ faan nibe bamine, ti wɔ kɔ tɔɔ faa a wɔ mãɛ ɛ. 'Lo le ɪ a Isiral Nãa, wɔ wa suu a daa ju a pɔpãanyãna, ka sɩ sɔɔ de wɔ.

XLIII Wɔ sɔɔn Nãanɩmin. Vɛ ka Nãanɩmin faa wɔ a pɔpãanyãna, bojũu wɔ 'yer naa ɪka wɔ ɩn Nãanɩmin Bie.”

XLIV Le ni wɔ ju mi le a nɩfarba ayi bala mi ban kpa gbɔr wɔ, mi tɔ wɔ.

XLV A mōtōō na wa ara gar ju sālsoō, a wer wō jaa sob naa ti t̄ān a mōtōō balfō sōō.

XLVI A sōō 'lōnō a Yesu chur kp̄ēō jaa na wō 'yer, "Eloi, Eloi, lama sabakatanu." A par le ūka "N Nāanm̄in, n Nāanm̄in, bo le so fon lieb puor 'yōō ma?" (*Yiel Gān 22:1*)

XLVII A nibe bala na ara gbur wō, na wa wō a le won 'yer, ka ba 'yer ūka, "Elaija le wō b̄oolo."

XLVIII Ajienaa ka a daba āsōō jo chen ti 'mōō sapō 'lōr a dāmiir amune pō, na wō char daa pō, de kō a Yesu ūka wō m̄uor.

XLIX Tiche ka bamune 'yer, "Yi bar a si kaara, Elaija na wa yōō wō naa bi."

L Be le a Yesu chur kp̄ēō jaa ti ηmaa a vuor.

LI Ka a Nāanm̄in puorfō yir pō, ban lū fōbaa chier a saaju ti ghem a par. Ka a tēē dām, ka a kosibe m̄i ηmer ηmer.

LII A yar m̄i yuo yuor, ka a Nāanm̄in nibe bamune na dōō kpi, jēō.

LIII Ban wa yi a ba yar pō a le, ka a Yesu na wa ir a k̄ūu pō baar, ka ba p̄āa kpe a tēcheche pō, ka n̄iyōō jaa ti nye ba.

LIV A sojasi nukp̄ēē n̄i a bala won ara n̄i na ba pire a Yesu, nyen a wer na dām n̄i a le jaa na ū, ka dābāē kpe ba, ka ba 'yer, "Yelmāē jaa le, a daba nyā in a Nāanm̄in Bie."

LV Pōō yōō m̄i dōō be a be ara tēer jaa kaara, bala le dōō tu wō yin a Galilee na ba sōnō wō.

LVI A pōbō banyāna pō le Mēer na yi Magdala, n̄i Mēer na ū Jemesi n̄i Josefō ma, n̄i a Jebedee bibiir ma.

LVII A jāan̄uor na wa ta, a taraa sōō kōō na yi Arimatiya ban b̄oolo Josefō, wō m̄i dōō ū a Yesu poturo.

LVIII Wō chen a Pilate sēē ti s̄uor a Yesu āgān. Ka a Pilate bar s̄or ka ba yōō a Yesu kō wō.

LIX A Josefō yōōn a āgān pil fōpula,

LX kul ti ūu a wō māē yaa paalaa pō won chi a kosir pō. Wō bil kosir wa pōō a yaa nēē ti na wō kul.

LXI Mēer na yi Magdala n̄i a Mēer āsōō ben be jānē a yaa puor.

LXII A Chōorfō B̄ibir ka a wer na chaar ka a ū a Pēnfō B̄ibir le, a Juu nibe b̄oorlo nibeē n̄i a Faraseemine chen ti 'yer a Nākp̄ēē Pilate,

LXIII "Nukp̄ēē, si le tier a le a jir ηmara 'lōnō na dōō 'yer won dōō chene, 'Ika ber ata daar in le lieb ir ū vor.'

LXIV A le jūu vēē ka ba gu a yaa ti t̄ān a ber ata daar, ka ala ba ū le ε, a wō poturbo na chen ti ju a āgān a yaa pō, ti 'yer kō a nibe ūka, 'lo le ir a k̄ūu pō, ka a belfō taa ū dēer gar a le won dōō 'yer ε."

LXV Ka a Pilate 'yer, "Yi de gugurbo ka ba ti gu a yaa a le yin b̄ōō."

LXVI Be le ba tara a gugurbo chiin ka ba ti be a yaa b̄ōō pōō, ti na ba 'yōō a kosir jānē, ti 'yōō ka a gugurbo ara gu.

XXVIII

I A Pēnfō Būbir na wa baar, ka a na ɪ a Pēnfō diviɛ bio daar a wer na wa chaara wa la la la, Mēer na yi a Magdala ni a Mēer āsɔɔ yin chen ɪka ba ti kaa a yaa.

II Be le ka a tēe dām kpēɔ jaa, ka a ɪ Nāanmɪn malaka le yi a saaju suu wa bil a kɔsɪr bar a yaa nɛɛ ti do jānɛ.

III A wɔ nie nylɛ saa nyurfɔ kaar, ka a wɔ bɔsursɪ pel jaa pɪpɪl.

IV Dābāɛ kpēn a bala na ara kaara, ka ba gīem ara kūn kaar.

V A malaka 'yer kɔ a pɔbɔ, "Yɪ ta joro dābāɛ ɛ, n bɔɔn naa ɪka a Yesu 'lɔ ban kpa a daa ju le yɪ bɔɔɔ.

VI Waa be ka ɛ. Wɔ ir naa ɪ vor nɪtāa a le won dɔɔ 'yer. Yɪ wa muul kaa a jie won gā.

VII Yɪ chen fɔɔ jaa na yɪ ti 'yer kɔ a wɔ poturbo, 'Wɔ lɛb ir a kūu pɔ, na wɔ de yɪ nie chiine a Galilee. Be le yin ti nyɛ wɔ.' N pāa 'yer kɔ yɪ."

VIII A pɔbɔ banyāna yin a yaa par ni dābāɛ jo fɔɔ jaa ni pɔpel chen ɪka ba ti 'yer kɔ a wɔ poturbo.

IX Be le ka ajienaa, ka a ɪ Yesu le tuor puor ba, ka ba lo kpa a wɔ niem nyɔɔ a wɔ gbɛɛ puor wɔ.

X Be le a Yesu 'yer kɔ ba, yɪ ta joro dābāɛ ɛ, "Yɪ ti 'yer kɔ a n yɛɛr ɪka ba chen a Galilee, be le ban ti nyɛ ma."

XI A pɔbɔ na wa chiine, a sojasɪ bamine na dɔɔ guro a yaa kpēn a tēkpēɛ pɔ, ti 'yer

kɔ a Juu nɪbɛ bɔɔrlo nɪbɛɛ a le jaa na ɪ.

XII A bɔɔrlo nāa ni a wɔ nɪbɛɛ na wa lɔɔ taa, ba guor taa de libiyɔɔ kɔ a sojasɪ

XIII ti na ba 'yer kɔ ba, "Yɪ 'yer ɪka, 'A wɔ poturbo le wa ju a wɔ āgān a sɔɔ 'lɔ sɪn chɛnɛ gā guro."

XIV Ala ɪ a 'yer nyā wa lon a Nāa Pilate toor pɔ, sɪn maal wɔ naa ka a wɔ pɔɔ pel a sɪ ir yɪ yin wɔm pɔ."

XV A sojasɪ den a libie ti na ba ɪ a le ban 'yer ɪka ba ɪ. A Juu nɪbɛ ma chɛnɛ na 'yer a ye le nyāna a dɪna.

XVI A poturbo pie ni bɔ'yen chen a Galilee a tɔɔ 'lɔ ju a Yesu na wiil ba ɪka ba do.

XVII Ban wa nyɛ wɔ, ba gbur dumo na ba puor wɔ tɪchɛ ka bamine chɛnɛ baala.

XVIII Ka a Yesu wa 'yer kɔ ba, "A n Sāa den a kpāen ala a jaa na be a saaju, ni a kpāen ala a jaa na be a wer pɔ kɔ ma.

XIX A le jūu, yɪ yɔ a wer wɔ jaa na yɪ ti 'yɔɔ paalsɪ ka ba wa turo ma, na yɪ suoro ba a Nāanmɪn kɔɔ, a Sāa yuor, ni a Bie yuor, ni a Nāanmɪn Sɪɛ yuor 'yɔɔ,

XX ti na yɪ wile ba ka ba sɔɔ de, ti turo bon jaa ɪn 'yer kɔ yɪ. Yɪ bɔɔn ɪka ɪn ma ben a yɪ sē sɔɔ jaa, ti tān a wer baarfɔ daar."

LE A MAAKI NA SEB A YESU 'YER NŌO

I Yesu Kirisito na ɪ a Nāanmɪn Bie 'yer nŋo pielfo.

II 'Ye'yere kŋo yuor na di Isaiya seb naa, "Nye, ɪn tŋ naa a n tŋtŋnŋ ka wŋ de nie ti choor a sor kŋ fo." (*Malakai 3:1*)

III "Kokor tana naa a dālpŋo ju, 'Choor a sor kŋ a si Soro na fo maal a wŋ sor ka wŋ tor.' " (*Isaiya 40:3*)

IV Le le a Joon wa, na wŋ wa suoro a nibe a Nāanmɪn kŋo be a dālpŋo ju, na wŋ mŋol 'yer, "Yi lieb yi a yi tier deer pŋ so a Nāanmɪn kŋo, ka wŋ vŋ a yelbebe kŋ yi."

V Ka a nibe yire a tŋn ala a jaa na be a Judiya wer pŋ, ka a bamune mi yire a Jerusalem. Ba chire naa a ba puor 'yere a ba yelbebe kŋo wŋ tiche ka wŋ suoro ba jaa a Nāanmɪn kŋo a Jordan man pŋ.

VI Nyooma kŋolŋ fuu le Joon ma su ti de gān lūn a sie. Soor ni sikāa le ɪ a wŋ bŋdiir.

VII Wŋ 'yer naa, "N puor soŋ ben be, na wŋ gar ma. A wŋ nafoor mibe gba n ba see ɪka n guun for ɛ.

VIII Maa suoro yi naa ni a Nāanmɪn kŋo tiche 'lo na so yi naa ni a Nāanmɪn sie."

IX A sŋo 'lo Yesu yi naa Najaretɪ na be a Galilee wer pŋ wa, ka a Joon so wŋ a

Nāanmɪn kŋo a Jordan man pŋ.

X A Yesu na wa yire a kŋo pŋ, wŋ nye naa a saaju na tŋo yuo ka a Nāanmɪn sie wa suro fika papa wa kpe a Yesu pŋ.

XI Ti a kokor yi a Nāanmɪn sŋ 'yere, "Fŋo le ɪ a n binŋnāa, ka a n 'yŋo ma 'maa ni fo."

XII Ka a Nāanmɪn sie de wŋ foŋ jaa chiin a dālpŋo ju,

XIII ka wŋ ti be be ber lijaayi ka a Satan beer wŋ kaa. 'Lo ni a mŋdŋn le dŋo be be, ka a malakasi wa sŋnŋo wŋ.

XIV Joon ban wa nyoo pŋo baar, Yesu chen naa a Galilee na wŋ ti mŋolo 'yere a Nāanmɪn 'yer nŋo.

XV Wŋ 'yer naa, "A sŋo ta naa ka a Nāanmɪn di a wŋ nāalŋo. Yi lieb yi a tier deer pŋ na yi soŋ de a 'yer nŋo."

XVI A le a Yesu na wa de a Galilee man lana, wŋ nye naa Simon ni a wŋ yebile Andiru ka ba looro loyaar, jānyoorbo le ba ɪ,

XVII ka wŋ bool ba, "Yi wa turo ma, ka n lieb yi ka yi nyooro nibe 'yŋnŋo Nāanmɪn nāalŋo pŋ."

XVIII Ka ba tŋo tie a jāme nyoorfo bar ti turo wŋ.

XIX Wŋn wa chen a niem bālāa, wŋ nye naa Jemesɪ ni Joon, Jebedee bibiir, a ba be a gboro pŋ chooro a loyaarsi.

XX Wŋn wa nye ba, wŋ bool ba naa, ka ba bar a ba sāa ni a gboro ni a bala ban yara ti turo a Yesu.

XXI Be le ba wa chen a Kapenahum ka a Pŋnfŋ Bibir

wa ta, ka a Yesu chen ti kpe a lɔɔfo jie ti piel wile.

XXII A nɔbe nɛer 'maa naa ni a wɔ wiilfo, bojũu wɔ wile ba naa ni Nāanmɔn sɔr. Waa ɪ fɪka a Mosesɪ Nɛɛ wiwiilbe ɛ.

XXIII A sɪdɛer sɔɔ kɔɔ mi chen ti kpe a ba lɔɔfo jie tāna 'yerɛ ni,

XXIV "Bāa lɛ a fɔɔ Yesu na yi a Najaretɪ bɔɔrɔ a sɪ sɛ? Fɔ wa naa ɪka fɔ wa sɔɔ sɪ bar bu? N bɔɔ naa a nɔrɛ 'lo fon ɪ, fɔ ɪ naa a cheche 'lo na yi a Nāanmɔn sɛ!"

XXV Ka a Yesu tān wɔ, "Pɔɔ a fɔ nɛɛ ti wa yi a daba pɔ!"

XXVI Ka a sɪdɛer daa a daba lob tɛɛ nɪtāa kpɔgul loro ti nɛme chelma ti wa yi a daba pɔ.

XXVII Ka a nɛer 'maa a nɔbe ka ba lɛɛb sɔrɔ taa, "Bo lɛ? Wiil paal bo mi ni nyā, na tara kpɛɔ lɛ! Wɔ ma 'yer 'yer, ka a sɪdɛɛ ma tu a wɔ nɛɛ."

XXVIII Ka a wɔ yele yaar a Galilee wer wɔ jaa.

XXIX Ban wa yi a lɔɔfo jie, 'lo ni Jemesɪ ni Joɔn chen naa a Simon ni Andiru yir,

XXX ka a āgān tɔ a Simon dāɛ pɔɔ ka ba 'yer kɔ a Yesu.

XXXI Yesu kpe naa a wɔ sɛ ti nyɔɔ a wɔ nɔu sɔɔ wɔ ka wɔ ir. A āgān tɔl baar wɔ, ka wɔ ir maal bɔdiir kɔ ba.

XXXII A jāanɔɔr 'lɔnɔ a mɔtɔɔ na wa mɔr, a nɔbe waan na baalsɪ ni a bala a sɪdɛɛ na tara a Yesu sɛ.

XXXIII Ka a tɛɛ nɔbe ba jaa wa lɔɔ a dɔdɔrɔ,

XXXIV ka a Yesu sāa nɪyɔɔ na tara baal jaa bɔrɔ. Wɔ mi dii naa a sɪdɛɛ yɔɔ ka a yi, ti maa sɔɔ ka a sɪdɛɛ

'yer 'yer ɛ, bojũu ba bɔɔ naa a nɔrɛ 'lo won ɪ.

XXXV A wer na chaara a bibio pipi ti chɛnɛ sɔb, Yesu ir na wɔ yi a yir na wɔ chen a jie āsɔɔ ɪka wɔ ti sɔɔr Nāanmɔn.

XXXVI Simon ni a wɔ taaba mi yin bɔɔrɔ wɔ na ba wa nyɛ wɔ,

XXXVII na ba 'yer, "Nɔbe ba jaa yɔrɔ na bɔrɔ fɔ!"

XXXVIII Ka a Yesu 'yer, "Yɪ ɪ ka sɪ chen jiyuo, a tɛn anyā na gbɔr, ka n ti mɔɔl 'yer a Nāanmɔn 'yer a be, ala 'yɔɔ lɛ n wa."

XXXIX Wɔ yɔ naa a Galilee wer wɔ jaa na wɔ 'yerɛ a Nāanmɔn 'yer a ba lɔɔfo yie pɔ ti na wɔ dire a sɪdɛɛ mi ka a yire.

XL Ka a daba āsɔɔ mi na ɪ kɔkɔmɔ wa gbɔr dumo sɔɔr wɔ, "Fɔɔ sɔɔ, sāa ma."

XLI Ka nɔbaal kpe a Yesu ka wɔ tur a wɔ nɔu sɪr a daba ti 'yer, "N sɔɔ naa. Sa!"

XLII Ajiɛnaa ka a kɔkɔmɔ sa.

XLIII Yesu kpāa wɔ naa kpākpāan wɔ ɪka,

XLIV "Taa ɪrɛ wa 'yerɛ kɔrɔ nɔrɛ ɛ. Chen ti wiil a fɔ māɛ kɔ a Juu nɔbe bɔɔrɔlɔrɔ ti ir a nɛɛ 'lo a Mosesɪ na 'yer ka a ɪ dāasɪ."

XLV Tɪche a daba na wa yi wɔ piel naa na wɔ nɛme a Yesu yele yaar, ka a lɛ jũu Yesu ba lɛ tɔɔ yɔrɔ chāa pɔ a tɛɛ pɔ ɛ. Wɔ ma be naa a tɛɛ kɔkɔr, a nɔbe chɛnɛ yire jɪir jaa waara a wɔ sɛ.

II

I A anyã puor, Yesu lieb wa a Kapenahum, ka nibe wõ ka wõ be naa a yir.

II Niyoo wan wa duo na ba see a die wa ti yin a yoo. Ka wa 'yere a Nãanmun 'yer kuro ba.

III Be le ka daba asoo mi biere, a wõ nuur ni a wõ gbæe kpi naa, ka nibe anaar jêjel wõ na ba waan a Yesu sê.

IV Ka ba wa ta, ka jie ba be be a ba na tu kpên a be a Yesu na be e, a niyoo jüu. Be le ba do a gar ju na ba ti nmaa puo a jie 'lo a Yesu na ara, ti na ba de a daba ni a fobaa 'lo ban 'mooon wõ waan tur bar ka wõ suu ti gã a Yesu niem.

V Be le a Yesu na wa nye a le ban soo de wõ, wõ 'yer kó a dabaala, "N bie, n vë naa fo yelbebe bar."

VI Ka be le ka a Mosesi Nee wiwiilbe bamine na be be tiere,

VII "Ka nye daba na ara fere na wõ sõonõ Nãanmun yuor tee. An le na töo nire yelbebe vë bar, ka Nãanmun tee ba le e?"

VIII Ajienaa Yesu böon naa a le ban tiere a ba puor po, ka wõ 'yer kó ba, "Bãa le yi tiere a le a yi puor po?"

IX Buor soo le i kómõkómõ, n 'yer ika n vë naa wõ yelbebe bar, bi, n 'yer ika a daba nyã wõ ir, 'moo a wõ bögãnaa, na wõ kulo ni?

X N buoro naa ika yi böo ika a Nisaal Bie tara naa kpëo a wer po na vë nire yelbebe kó wõ." Be le wõ

'yer kó a daba 'lo nuur ni a gbæe na kpi,

XI "Föo le n 'yere, ir, na fo 'moo a bögãnaa, na fo kulo ni."

XII Be le, ka wõ vaa ir 'moo a bögãnaa yin a nibe ba jaa niem. Nee 'maa ba naa ka ba dãna Nãanmun 'yere, "Saa döo nye a le e."

XIII Yesu lieb chen a man nee ka niyoo wa a wõ sê ka wõ wile ba.

XIV A Yesu na wa chiine wõ nye naa a Alfayasi bie, Levi, ka wõ jãne a löpo defo jie, ka Yesu 'yer kó wõ, "Ir turo ma," ka wõ ir turo wõ.

XV A löpodierbe ni a yelbetõnbo yoo turo naa a Yesu, ka 'lo ni a bamine ni a wõ poturbo 'mataa dire a Levi yir.

XVI A Mosesi Nee wiwiilbe na i a Faraseemine nye a le won jãne ni a löpodierbe ni a yelbetõnbo 'mataa dire, ka ba suor a wõ poturbo, "Bãa le so a daba nyã na 'mataa dire ni a löpodierbe ni a yelbetõnbo?"

XVII Yesu wõ naa a le ban 'yer, ka wõ 'yer kó ba, "Nire na kpëme waa chiine titile jie e. Baalaa le ma chen. N ba wa ika n wa buol a nitorsi e. N wa naa ika n wa buol a yelbebe tõnbo ka ba wa lieb a tiere."

XVIII Joon poturbo ni a Faraseemine nibe gal kõ, ka nibe wa suor a Yesu, "Nmine le a Joon poturbo ni a Farasee poturbo ma gal kõ, tiche ka a föo poturbo maa gal kõ e?"

XIX A Yesu 'yer kɔ ba, "Ŋmɛnɛ lɛ an ɪ ka nɪbɛ be a pɔɔ paalaa sɪrɛ jie tɪ tɔɔ kɔ gal? Wɔn chɛnɛ be a ba sɛ, ba kɔ tɔɔ ɛ.

XX A daar 'lɔ ban wa de a pɔɔ paalaa sɪrɛ, ban gal a kɔ.

XXI "Nɪrɛ maa ŋmaa fɔpaalaa sɛ 'yɔɔ fɔkoraa pɔ ɛ. 'Lɔ be sɛ 'yɔɔ a lɛ, a fɔpaalaa na tɔɔ naa a fɔkoraa chɪɛr.

XXII Nɪrɛ maa de dābāɪn 'yɔɔ wɔkoraa pɔ ɛ. 'Lɔ 'yɔɔ, a wɔɔ na pur naa, ka a dāa nɪ a wɔɔ sɔɔ. Wɔ ma 'yɔɔ naa dābāɪn wɔpaalaa pɔ."

XXIII A Pɛnfɔ Bɪbir Daar, Yesu nɪ a wɔ poturbo kpɛn tala puo sālsoɔ, ka a wɔ poturbo piel fɔrɔ a bɔbie.

XXIV Ka a Faraseemɛnɛ 'yer kɔ a Yesu, "Nye lɛ a fɔ poturbo na ɪrɛ. Bo lɛ so ka ba tɔnɔ a Pɛnfɔ Bɪbir? A ba tara sɔr ɛ."

XXV Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yaa bɔɔ a par a lɛ yɪn kar kaa a Nāanmɪn gān pɔ a nāa David nɪ a wɔ nɪbɛ na ba dɔɔ tara bon na di ɛ!

XXVI A ber ala pɔ Abiyata lɛ ɪ a Juu nɪbɛ bɔɔrlo nɪkpɛɛ, kɔ dɔɔ kpɛ ba, ka wɔ kpɛ a Nāanmɪn yɪr, ka a Abiyata de a paanɔɔ ala ban bin kɔ Nāanmɪn kɔ wɔ, ka wɔ 'wɔb. A paanɔɔ ala a Juu nɪbɛ bɔɔrloɔrbo tɛɛ lɛ ma 'wɔb, a ba tara sɔr ɪka nɪyuo wɔ 'wɔb ɛ, tɪchɛ ka David 'wɔb tɪ de kɔ a bala na be a wɔ sɛ, ka ba mɪ 'wɔb."

XXVII Be lɛ ka a Yesu 'yer kɔ ba, "A Pɛnfɔ Bɪbir ben be a nɪbɛ 'yɔɔ, a ba ɪ a nɪbɛ ben be a Pɛnfɔ Bɪbir 'yɔɔ ɛ.

XXVIII Ala lɛ so ka a Nɪsaal Bie ɪ a Soro lɔɔn a Pɛnfɔ Bɪbir gba."

III

I Sɔɔ āsɔɔ go Yesu chen tɪ kpɛ a lɔɔfɔ jie, ka a daba kɔɔ mɪ be be ka a wɔ nɪpɛl kpi.

II Ka a nɪbɛ bamɛnɛ na be be bɔɔrɔ ɪka ba gar a Yesu, be lɛ ba tɔɔ gbur kaara wɔ. Ka wɔn sāa naa a daba nūu baal a Pɛnfɔ Bɪbir bɪ.

III Yesu 'yer kɔ a daba nɪpɛl na kpi, "Ir ara a sɪ jaa nye fɔ."

IV Be lɛ ka a Yesu sɔɔr ba, "Tɔɔbuor sɔɔ lɛ tara sɔr a Pɛnfɔ Bɪbir daar ɪka fɔ tɔ, a fɔ maal vɪla bɪ dɛɛr, fɔ faa nyevɔr bɪ fɔ kɔ wɔ?" Ka ba ɪ jaa gbulo gbulo.

V Wɔ kaa naa ba jaa gɔɔr nɪ suur, ka a wɔ pɔɔ sɔɔ a ba bachelfɔ jūu. Wɔ 'yer kɔ a daba 'lɔ nɪpɛl na kpi, "Tur a fɔ nūu." Wɔ tur naa ka a nɪpɛl wɔ jaa sa.

VI Be lɛ ka a Faraseemɛnɛ yi chen a Herɔd nɪbɛ sɛ, a ba tɪ 'mataa guoro a Yesu, bɔɔrɔ sɔr 'lɔ ban na tu kɔ wɔ.

VII Yesu nɪ a wɔ poturbo yin chen a man pɔ ka a nɪyɔɔ na yi Galilee wer tu ba.

VIII Nɪyɔɔɔɔ mɪ yi naa Judiya wer, Jerusalem, Idumea wer nɪ a Jordan man gɔɔn, nɪ a tɛn na be Tire nɪ Sidon wer pɔ, wa a wɔ sɛ bojūu ba wɔ naa a lɛ jaa wɔn tɔ.

IX A nɪyɔɔ jūu, Yesu 'yer kɔ a wɔ poturbo, "Yɪ kaa nye gboro kɔ ma ka n ser bālāa." Wɔ 'yer naa a lɛ bojūu waa bɔɔrɔ ɪka a nɪbɛ ba mɪl pɔɔ wɔ ɛ.

X A nibe yoo won sãa le so, a baalsi dara taa buoro òka ba sur wo.

XI A sibebe na ma wa nye a Yesu ba ma da naa a nire 'lo 'yoo ban be lob tee ti tãna 'yere ni, "Fõo le a Nãanmin Biel"

XII Tiche wo kpaal ban jũu, ka ba taa ire wa 'yere a nire 'lo won i e.

XIII Yesu do naa a too ju ti buol a bala won buoro ka ba do wa a wo se.

XIV A ba po le wo kaa ir pie ni ayi, buolo ba nitõnsi, ka ba na be a wo se, ka wo ma to ba ka ba chen ti muol 'yer a Nãanmin 'yer,

XV ti tara kpeo dire ni sibebe ka a yire.

XVI A nibe pie ni ayi bala won ir yoe le a anyã. Simon, won le ko wo yopaalaa Pita.

XVII Jemesi, ni a wo yebile Joon, a ba sãa yuor le Jebedee, wo buolo ba naa Bõonegasi, a par le sa tãna bibiir.

XVIII Andiru, Filip, Batolomi, Matiu, Tomasi, Jemesi na i Alfayasi bidaba, Tadius, Simon na moo nibir ni a wo wer yele,

XIX ni a Judas Iskariyot, 'lo le na wa de a Yesu ti.

XX A Yesu na leb wa a yir, niyoo wa naa wa loo go, ka 'lo ni a wo poturbo ba tara jaa gba na di e.

XXI Be le a wo yir deme na wa wo a le, ba chen naa òka ba ti ka wo, bojũu ba 'yer naa òka, "Burbur kpe wo naa."

XXII Ka a Mosesi Neer wiwiilbe bamne na yi a

Jerusalem ni 'yere, "A Beel-jebul, le pob wo! A sibebe nãa le wo ma de dire ni a sibebe ka a yire."

XXIII Yesu buol naa a nibe na wo lob sukpar ko ba, "Nmune le a Satan na i le dii a Satan?"

XXIV Ala i nãa ir jeere ni a wo mae nãalõo, nmune le won i ara?

XXV Yir nibe ni ir jeere taa, a yir 'lo nibe ko too 'mataa kpe e.

XXVI Ala i a Satan ir naa na wo jeere ni a wo mae, wo ni ko too ara e, a wo baaraa le.

XXVII Yelmãe, nire jaa ko too kpe gadaa yir ti ju a wo bonsi ka waa de nie lũ wo e. 'Lo wa lũ wo a le wa baar, won pãa too naa a wo yir bonsi ju.

XXVIII Sire le n 'yere koro yi, yeldebe ni ferfo a jaa nibe na fere soõnõ ni Nãanmin yuor ban nyen ve kofu.

XXIX Tiche nire 'lo na fere ni a Nãanmin Sie ko nye ve kofu e, bojũu wo lo naa a yeldeer 'lo po, na ba tara baarfõ e."

XXX Ban 'yer òka wo tara naa a sdeer le so ka wo 'yer a le.

XXXI Be le ka a Yesu ma ni a wo yeer wa. Ba ara naa a yoo ti to nire ka wo buol wo.

XXXII Niyoo jãne naa jilõ a Yesu ti ba 'yer wo, "A fo ma ni a fo yeer be naa a yoo buoro fo."

XXXIII Ka wo suor ba, "An le i a n ma ni a n yeer?"

XXXIV Be le wo kaa a bala na jãne jilõ wo ti 'yer, "Banyã le i a n ma ni a n yeer!"

XXXV Nire 'lo jaa na turo a Nāanmın sör, 'lo le a n yebe ni a n yepoo ni a n ma."

IV

I Sõo kõo go, Yesu piel wile a man nee. A niyoyoo na wa lõo jüu, wu kpe naa a gboro po jāne, tiche ka a nibe ara koo a koo nee.

II Sokpar le wo looro wile ni ba yelyoo, sokpa āsoo ni nyā:

III "Yi chele! Kooraa le yi chen ūka wu ti jaar a wo bōboro.

IV Wu jaar naa ka amine lo a sör po ka a lubil wa tuur di.

V Ka amine mi lo a jie 'lo a kusibe na waa gar a tāna, na a bul fōo, a tāna na ba ture jüu.

VI Tiche a mōtōo na wa nyāa, a juol naa na a kpi, bojüu a ba tara nyibe ε.

VII Amine mi ti lo naa goor po, tiche ka a goor bul fān naa tara, a ba tōo doo ε.

VIII Ka amine mi ti lo a kojō vīla po, na a doo yoo. Ka amine doo a ljer ni pie, amine ljaata ka amine mi kobaa."

IX Ka wo 'yer ku ba, "Nire jaa na tara toor, wo chele!"

X A niyoyoo bala na wa chen ti che a nibe bala na turo wu ni a wo poturbo pie ni a ayi bala won ir, ka a ba soor wo a sokpar par.

XI Be le ka wo 'yer ku ba, "Yin 'lo Nāanmın ku yi naa a Nāanmın nāalōo yelsoolaa, tiche a banyā 'lo na ba poo ε, a yelsi a jaa i naa sokpar ku ba.

XII A le jüu, 'Ba ma kāan lēε ti ba maa nye ε, na ba ma chel lēε ti ba maa wō ε. Ala ba i le ε ban lieb a ba tier ka Nāanmın vē ku ba.' "

(Isaiya 6:9, 10)

XIII Ka Yesu soor ba, "Yaa bōo a sokpa nyā par ε? Nmune le yin i wa bōo sokpa jaa par?"

XIV Yi kaa, a kooraa le a nire 'lo na yaara a Nāanmın 'yer.

XV Nibe bamine kaara naa fika a bōbie ala ban jaar ka a lo a sör po. Bala wa wō a 'yer wa baar, a Satan ma wa naa, wa de a Nāanmın 'yerbir ban bor a ba nyāa po.

XVI Ala mi na lo a jie 'lo a kusibe na waa gar a tāna i naa a bala na wō a 'yer na ba ma soo de fōo jaa ni popel,

XVII tiche baa tara nyibe ε, ba maa kor ε. A 'yer jüu, wōm bu gefu wa wa a ba sē, ba ma lieb puor fōo jaa.

XVIII A ala mi na lo a goor po i naa a bala na wō a 'yer,

XIX tiche ka a āgān nyā wōm, ni a bōtarst belfo, ni a bōborst fān a 'yer, ka waa tōo doo ε.

XX A anyā mi na lo a kojō po i naa a bala na wō a 'yer na ba soo de na ba doo jur, ka amine i ljer ni pie, amine ljaata, amine mi kobaa."

XXI Wu soor ba naa, "Ba ma chom fātın na ba de laa kpa po bu de su gado pilem bu? A ba i a jie 'lo won na chaar nire jaa le ba ma dool ε?"

XXII Bon jaa na po bu ban yuo wo naa, ka ala a jaa mi na

sool yi chãa pɔ.

XXIII Nɪrɛ jaa na tara toor, wɔ chɛlɛ!"

XXIV Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ bõɔ chɛlɛ sõ a lɛ yɪn wõnõ. A lɛ fon man tɪr, lɛ mɪ lɛ ban man kɔ fɔ, tɪ dɔɔl gba.

XXV Nɪrɛ jaa na tara, Nãanɪmɪn ma vẽ naa ka wɔ nyɛrɛ dɔɔlɔ, nɪrɛ nyã mɪ na ba tara ɛ, a bãlãa ala gba won tara, Nãanɪmɪn na de naa a wɔ sɛ."

XXVI Tɪ lɛ bõɔ 'yer kɔ ba, "A Nãanɪmɪn nãalõɔ nɪtõ lɛ wɔ kaara. Daba ma yaar a wɔ bõbɔrɔ bar.

XXVII Tãsoɔ nɪ mõtõɔ, ka wɔ gãn bɪ wɔ ir naa, a bõbie ma bulaa naa nõɔ, tɪchɛ a wɔ mãɛ gba maa bõɔ ɛ.

XXVIII A bõbie ma bul naa a tɛɛ naa tɔ vaar tɪ dɔɔ jur, bɪ a bie.

XXIX Ala wa bɪ baar, wɔ ma chiin nɪ soɔ tɪ nɪman bojũu a nɪmab sõɔ ta naa."

XXX Ka Yesu lɛ 'yer, "Bo lɛ sɪn de man a Nãanɪmɪn nãalõɔ bɪ sɔkpa buor lɛ sɪn lob gbɛb wɔ?

XXXI Wɔ kaara fɪka a kõkõɔ bir, 'lɔ lɛ ɪ a bõbie a jaa pɔ bõbile.

XXXII Tɪchɛ wɔ ma bul ɪ tɪkpɛɛ na wɔ tɛ wilbɛrɛ, ka a lubil ma wa mara a wɔ 'maar pɔ."

XXXIII Yesu de naa sɔkpayɔɔ na nyɛtaa na wɔ 'yer a 'yer kɔ ba, a lɛ an na ɪ ka ba tõɔ bõɔ a par.

XXXIV Sɔkpar tɛɛ lɛ wɔ ma de 'yerɛ nɪ a 'yer kɔrɔ ba. Tɪchɛ ala wa ɪ 'lɔ nɪ a wɔ poturbo tɛɛ lɛ, wɔ ma wiil naa a jaa par kɔ ba.

XXXV A daar 'lõnõ jãanɔɔr, wɔ 'yer kɔ a wɔ poturbo, "Yɪ ɪ a sɪ gõɔ chen a man gõɔn."

XXXVI Ba bar naa a nɪyɔyɔɔ bala tɪchɛ ka a wɔ poturbo tara wɔ, ka ba 'matãan a gborsɪ amɪnɛ gõɔnõ.

XXXVII Ka a man kõɔ sɛkpɛɛ 'lɔ ire ka a kõɔ kpɛ a gboro pɔ ire na sɛɛ

XXXVIII tɪchɛ ka a Yesu bɛ a gboro par gã kɔɔl wɔ ju guro. Ka a wɔ poturbo sãu wɔ na ba sorɔ wɔ, "Wiwile, a ba bã fɔ sɪn mɔrɔ bɪ?"

XXXIX Bɛ lɛ ka wɔ ir tãn a sɛsɛbɛ nɪ a man, "Yɪ nɪmaa voor! Yɪ ara a lɛ nɛ!" Ka a sɛsɛbɛ nɪmaa voor ka a man ara jomm.

XL Ka wɔ suor a wɔ poturbo, "Bo lɛ so ka yɪ joro a dãbãɛ? Yɪ chɛnɛ na ba soɔ ma bɪ?"

XLI Ka a dãbãɛ kpɛ ba ka ba lɛb sorɔ taa, "An lɛ a nyã ka a sɛsɛbɛ nɪ a man tu a wɔ nɛɛ?"

V

I Yesu nɪ a wɔ poturbo gõɔ naa a man, a Gerasɛnɪ nɪbɛ wɛr pɔ.

II Yesu na wa yi a gboro pɔ, daba na gele yi naa a yar par wa tuor wɔ.

III A gɛgɛlãa nyã kpɛrɛ naa a yar par ka nɪrɛ jaa ba be be na tõɔ lũ wɔ nɪ bõjorsɪ gba ɛ.

IV Ba ma lũ naa a wɔ gbɛɛ nɪ a nuur tɪchɛ ka wɔ nɪma, tɪ kar a kue ala bar. Nɪrɛ jaa ba be be na tõɔ wɔ ɛ.

V Tãsoɔ nɪ mõtõɔ, wɔ ma be naa a yar par nɪ a tõn ju tãna tɪ nɪmara a wɔ mãɛ nɪ kɔsɪbɛ.

VI Wōn wa nye a Yesu na be t̄er, wō jo naa t̄i lo gbur dumo a wō niem,

VII t̄i na wō ŋme chelma 'yer̄e, "Bo fō b̄or̄o ika fō i ma? Fō i naa a Nāan̄m̄in nyā na gar a jaa Bie p̄on Nāan̄m̄in ika fō kō ge ma ε."

VIII Bojūu Yesu d̄ōo 'yer̄e k̄or̄o wō ika, "A f̄ōo s̄id̄er̄ wa yi a daba p̄o."

IX Be le ka Yesu s̄or̄ wō, "Bāa a fō yuor di?" Ka wō 'yer̄, "S̄iȳo, bojūu s̄i waa naa."

X Ka wō s̄or̄ a Yesu yāayāabile ika wō ta dii wō bar a jie 'lo ε.

XI Doȳo m̄i ara na gbur a t̄ōo, dire.

XII Ka a s̄id̄ebe s̄or̄ a Yesu, "Ir s̄i 'ȳōo a dor ala p̄o na fō s̄ōo ka s̄i t̄i kpe a ba p̄o."

XIII Wō s̄ōo naa ka a s̄id̄ebe yi t̄i kpe a dor ala. A i naa dor tur ayi (2,000) ka a jaa t̄igbil suu t̄i kpe a man p̄o gb̄ōm kpi kpi.

XIV A bala na kaara a dor jon kul a t̄ee p̄o n̄i a t̄ebil ala na gbur t̄i 'yer̄ a le na i. Ka a n̄ibe yi chen ika ba t̄i kaa.

XV Ba wa naa a Yesu s̄ē wa nye a daba 'lo na d̄ōo tara a s̄id̄eȳo gele ka wō ch̄i su bon̄s̄i jān̄e, ka a dābāe kpe ba.

XVI A bala na nye 'yer̄ k̄u a n̄ibe a le na i a daba na d̄ōo tara a s̄id̄ebe n̄i a dor 'yer̄,

XVII ka a n̄ibe piel s̄or̄o a Yesu ka wō yi a ba wer p̄o.

XVIII Yesu na wa k̄p̄iere a gboro p̄o ka a daba 'lo 'ȳōo a s̄id̄ebe na yi s̄or̄ wō ika wō i a ba 'mataa chen.

XIX Ka a Yesu ba s̄ōo ε, t̄i 'yer̄ wō, "Kul a fō yir d̄ēme s̄ē t̄i 'yer̄ k̄u ba a le a Soro na i k̄o fō, n̄i a le won jo a fō n̄ibaal."

XX A daba chen na wō t̄i piel 'yer̄e a le a Yesu na maal k̄u wō a wer 'lo p̄o ban b̄or̄o a Dekapolist. Ka a n̄eer 'maa a n̄ibe.

XXI Yesu na wa ḡōo a man ḡōon go, n̄iȳoȳo l̄ōo naa na ba jil̄ō wō. Wō chene na ara a man n̄ee,

XXII ka a ba l̄ōofu jie n̄ikp̄ēe ās̄o ban b̄or̄o Jairus̄i wa a be. Wōn wa nye a Yesu,

XXIII wō gbur dumo a Yesu niem t̄i s̄or̄ wō, "Yāayāabile, a n̄ bip̄oobile le i baal ure na kpi. Wa d̄ool wō a fō n̄ūu ka wō sa ta kpi ε."

XXIV Ka a Yesu n̄i a daba 'mataa chiine. N̄iȳoȳo turo naa dara taa t̄iere wō.

XXV P̄o k̄ōo m̄i ben be lo s̄ie suoro faara yuomo pie n̄i ayi.

XXVI Wō bal di d̄oȳe ȳo a t̄it̄ulbe jie na wō s̄ōo bon jaa wōn tara t̄i ba sa ε. Ka a baal t̄ōon̄ō wō.

XXVII Wōn wa wō a Yesu ye, wō tu naa a puor t̄i s̄ur a wō fuu,

XXVIII bojūu wō 'yer̄ k̄u a wō m̄āe. "Maa t̄ōo s̄ur a wō fuu gba, ɪn sa naa, na n̄ p̄ēn."

XXIX Wōn wa s̄ur a Yesu fuu n̄ee wa baar, a jāi ŋmaa naa a d̄ēd̄ē daa ka wō b̄ōon ika a wō woor baar naa.

XXX Ka a Yesu m̄i b̄ōon a f̄o l̄ōn̄ō a k̄p̄ēo na yi a wō s̄ē. Ka a wō lieb a n̄iȳo bala p̄o s̄or̄, "An le s̄ur a n̄ fuu?"

XXXI Ka a wɔ poturbo 'yer, "Nyɛ a lɛ a nɪyɔɔɔ banyã na dara taa tiere fɔ, tiche a fɔ sɔɔ a sɔɔ 'lo na sur fɔ!"

XXXII Tiche ka a Yesu chene kaara gɔɔɔ ika wɔ nyɛ a nɪre 'lo na sur wɔ.

XXXIII Ka a pɔɔ na bɔɔn a lɛ na ɪ, dābāɛ kpe wɔ naa ka wɔ mɪre na wɔ wa gbur dumo a Yesu niem ti 'yer a lɛ jaa na ɪ.

XXXIV Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "N yɛɔɔ, fun sɔɔ ma jūu, fɔ sa naa. Kulo nɪ āgān 'maar, a fɔ dɔɔye baar naa."

XXXV A Yesu ba 'yer baar ɛ, tiche nɪbe kɔɔ yi a Jairusɪ yir wa 'yer wɔ, "A fɔ bie kpi naa. Bāa 'yɔɔ fɔ dɔɔnɔ a wiwile go?"

XXXVI Yesu ba chɛlɛ a lɛ ban 'yerɛ ɛ, ti na wɔ 'yer kɔ a daba, "Taa joro dābāɛ ɛ. Sɔɔ ma dɛ."

XXXVII Yesu ba sɔɔ ka nɪre jaa tu wɔ ɛ, ka Pita nɪ Jemesɪ nɪ a wɔ yɛbile Jɔɔn tɛɛ ba lɛ ɛ.

XXXVIII Ban wa ta a Jairusɪ yir, Yesu nyɛ naa a nɪbe na kɔnɔ ŋmiere chɛlsɪ.

XXXIX Ka wɔ kpe ti sɔɔr ba, "Bāa lɛ yɪ kɔnɔ ŋmiere nɪ a chɛlsɪ a lɛ? A bie ba kpi ɛ. Wɔ gur naa."

XL A ba laara tɔɔɔ nɪ wɔ. Wɔ dii naa a nɪbe ba jaa bar ka ba yi ti wɔ tara a bie sãa nɪ a ma nɪ a wɔ poturbo bala won 'mataa chiin, a ba kpe a jie 'lo a bikūu na be.

XLI Ka wɔ ti nyɔɔ a pɔɔbile nūu ti 'yer, "Talita kum!" A par lɛ a Yesu nɪbe kɔkɔr pɔ, "Pɔɔbile, ir!"

XLII Ka wɔ vaa ir chiine. Yuomo pie nɪ ayi bie lɛ. Ka a yele 'maa ba nɛɛ.

XLIII Yesu kpaal ba naa jūu ka ba taa vɛ ka a nɪre jaa wɔ naa ɛ. Ti 'yer ika ba kɔ a pɔɔbile bɔdiir ka wɔ di.

VI

I Yesu yi naa a be ka a wɔ poturbo tu wɔ ka a ba 'mataa kul a Najaretɪ na ɪ a wɔ tɛɛ.

II Ka a Pɛnfɔ Bɪbir wa ta, ka wɔ kpe be a ba lɔɔfɔ jie ti piel wile, ka a nɪyɔɔ bala na wɔ nɛɛr 'maa. Ka ba sɔɔɔ, "Nyɪnɛ lɛ a daba nyã nyɛ a bɔɔfɔ nyã? Yɛ buor lɛ a nyã won tara na wɔ gba tɔnɔ nɪ a nɛ'maa tɔmɔ?"

III A ba ɪ a mɪmɪɛɛ lɛ ɛ? A ba ɪ a Mɛɛr bie lɛ ɛ, a wɔ yɛbil ɪ Jemesɪ nɪ Josesɪ nɪ Judas nɪ Simon ɛ? Ka a wɔ yɛɔɔɔ mɪ be ka a sɪ sɛ ɛ?"

IV Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Nāanmɪn 'yɛ'yɛɛ nyɛɛ na 'yɔɔfɔ jie jaa, tiche a wɔ māɛ tɛɛ nɪ a wɔ yir dɛmɛ nɪ a wɔ nɪbe sɛ lɛ waa nyɛɛ 'yɔɔfɔ ɛ."

V Waa tɔɔ tɔ nɛ'maa tɔmɔ yɔɔ a be ɛ, ti wɔ dɔɔl a wɔ nūu baalsɪ bālāa a ba sa.

VI Yesu nɛɛ 'maa wɔ naa bojūu baa sɔɔ de wɔ ɛ. Wɔ yɔn gɔɔr a tɛn na wɔ wile.

VII Wɔ boɔl naa a wɔ poturbo Pie nɪ Ayi bala won dɔɔ ir, ka ba wa a wɔ sɛ ka wɔ tɔ ba ayir yir, na wɔ kɔ ba kpɛɔ ka ba tɔɔ sɪdɛɛ.

VIII Wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ ta de bon jaa ɛ, yɪ tara dadiirsɪ tɛɛ. Yɪ ta tara bɔdiir ɛ, bɪ wɔɔr ɛ, bɪ yɔɔ libie a yɪ sur gāma pɔ ɛ.

IX Yī āsōo jaa wō su nafōbo nī fuu bō'yen tēε.

X Yīr jaa pō yīn wa kpe, yī be a be tī ta a sōo 'lo yīn wa yī a tēε 'lo pō.

XI Tēε jaa pō yīn wa kpe ka baa de yī ε, bī sōo a 'yer ε, yīn wa yire yī kpoor a yī gbεε tā-uul ka a di a ba dεεr dāasīε.”

XII Ba yīn chen tī mōolo 'yerε a Nāanmīn 'yer ūka a nībe ba hēb ba tīεr.

XIII Ba diin a sīdēbe ka a yī, tī 'lī baalsī kāa ka ba sa.

XIV A nāa Herōd mī wō naa a anyā, bojūu nīre jaa wō naa a Yesu yuor. Ka a bamīne 'yerε, “A Jōon 'lo na ū a kōsuoro, 'lo le tōo yī a yaa pō, ala le so ka wō tōnō a nē'maa tōmō a le.”

XV Ka a banyā mī 'yerε, “Elaija le.” Ka a bamīne mī chenε 'yerε, “Wō ū naa a Nāanmīn 'ye'yerε āsōo nītāa a bala na dōo be be a kōro jaa.”

XVI Tīche a Herōd na wa wō, wō 'yer naa, “A Jōon 'lo ūn vē ka ba ηmaa a wō ju le, yī.”

XVII A Herōd māε le dōo vē ka ba nyōo a Jōon waan, wa lū 'yōo a pōofō die pō. Wō ū naa a nītō, a wō yebile Filip pōo Herōdiyas won de jūu.

XVIII Jōon 'yer kō a Herōd, “A ba tara sōr ūka fō de a fō yebil vor pōo kul ε.”

XIX Ka a Herōdiyas tara nī a Jōon jεer bōoro ūka wō kō wō, tīche waa tōo ε.

XX A Herōd bōo naa a Jōon na ū nīsō nī cheche, na wō joro a Jōon dābāε, na wō gu wō tara. A Herōd wa wō a

Jōon 'yer a ma sōb won nībir, tīche wō ma bōoro naa ūka wō chele a wō 'yer.

XXI Tīche sōr wa yuon kō a Herōdiyas a sōo 'lo a nāa na wa maala a wō dōofō bībir yele. A wō dōofō bībir nyāna daar, wō bōol naa a nībere bala na turo a wō puor, nī a sojasī nībere, nī a nībere na be a Galilee pō.

XXII A Herōdiyas bīpōo wa kpe naa, na wō se a bāne ka a pel a nāa Herōd nī a wō nībere bala ba jaa pōo. Ka wō 'yer kō a pōobile, “Sōor ma bon jaa fon bōoro, ūn kō fō naa.”

XXIII Be le wō pōl kō a pōobile, “Bon jaa fon sōor ala ū a n nāalōo ηmaa gba le, n na kō fō naa.”

XXIV Ka wō yī chen tī sōor a wō ma, “Bo le ūn sōor?” Ka a wō ma 'yer wō, “Tī sōor a Jōon Kōsuor ju.”

XXV Ka a pōobile yī pōo fōo le kpe a nāa sē tī 'yer, “N bōoro naa ūka fō 'yōo a Jōon Kōsuor ju a la'yelma pō kō ma a pōpānyā.”

XXVI A nāa pōo sōo naa, tīche a nībe bala won bōol na won pōl kō a pōobile jūu, waa bōoro ūka wō tōr ε.

XXVII Ka wō tō a nīkoro āsōo a dēdēe daa ūka wō chen tī ηmaa a Jōon ju waan. A daba chen tī ηmaa a Jōon ju a pōofō die pō

XXVIII 'yōo a la'yelma pō waan, wa kō a pōobile ka wō de kō a wō ma.

XXIX A Jōon poturbo na wō a le, ba chen tī 'mōo wō na ba ūu.

XXX A Yesu nītōnsī hēb wa lōo taa a wō sē, na ba wa

man a le jaa ban tō ti wiil a nibe, na ba kō a Yesu.

XXXI A nibe yōō na waara ti chiine jūu, jaa gba ba be be a ban di ε. Be le ka Yesu 'yer kō ba, "Yi wa a sin tēē chen a jie 'lō a nibe na ba be ε, a yi ti jāne pēn."

XXXII Ba kpe naa a gboro bala tēē chen a jie 'lōnō.

XXXIII Tiche a nibe na wa nye ban chiine ba bōō ba naa. A ba yi a tēn a jaa de nie jon gbēē ti ara a be.

XXXIV A Yesu na wa ti ta, na wō nye a nyōō a ba ire nūbaal a wō sē, ban kaara fika piir na ba tara chine jūu, wō piel wile ba yelyōō.

XXXV Mōtōō na wa mōrō a wō poturbo wa naa wa 'yer kō a Yesu, "A ka i naa mōgōō, ti a mōtōō mi mōrō;

XXXVI wel a nibe bar a ba chen a por ni a tēn na gbōr ti bō bōdiir da di."

XXXVII Ka be le a Yesu 'yer sōō ba, "Yin mēē yi kō ba bōkōō a ba di." Ka a poturbo 'yer ika, "Nyine le sin nye a libie anyāna? Nibō'yen ηmersi aniin sāyar gba! Nmune le sin i kō ba jaa bōdiir?"

XXXVIII A be le a Yesu sōor ba, "Paanōōsi anmune le yi tara? Yi chen ti kaa." Be le ba chen ti kaa ti wa 'yer kō wō, "Paanōōsi anūu, ni jāme ayi."

XXXIX A Yesu 'yer kō a poturbo a ba i a nibe ba jaa a ba jē gbulsu a mō'yōō ju.

XL Be le a nibe jāne jāne, a gbulsu gbulsu. Bamune jāne naa kōōr kōōr, ka bamune mi jāne ljaayi ni piir.

XLI A Yesu de naa a paanōōsi anūu ni a jāme ayi ala na wō kaa saaju ti dōl puor Nāanmin yāan. Wō de naa a paanōōsi ηma ηma ti de kō a wō poturbo ti 'yer, "Yi de pō a nibe." Ti le de a jāme ayi ala mi ηma pō a nibe.

XLII A nibe ba jaa din, na ba tu,

XLIII tiche ka a poturbo wob a bōnmaara 'yōō per pie ni ayi.

XLIV A nibe bala na dōō di a bōdiir ala, dōōr tēē i naa tur anūu.

XLV Ajienaa, ka a Yesu 'yōō a wō poturbo a ba kpe a gboro na ba de nie chiine a Betisaida ti wō na wel a nibe bar.

XLVI Wōn wa bar ba wa baar, wō do naa a tōō ju ika wō ti puor.

XLVII A wer na wa sōōrō, a gboro be naa a man sālsoō, tiche ka wō be a weyōō, 'lō tēē.

XLVIII Wō nye naa a wō poturbo ka ba mōnō a gboro faara bojūu a sesebe furo na tuoro ba. A wer na wa gbōrō a charfō, wō yin chiine a kōō ju waara a ba sē, ta bōōrō ika wō po ba.

XLIX Ban wa nye wōn chine a kōō ju a le, ba tier ika kpīin le, na ba ηme chelsi,

L bojūu ba jaa nye wō naa ka dābāē kpe ba. Ajienaa, ka a Yesu tān, "Yi nyōō nyāa! Maa le! Yi taa joro dābāē ε."

LI Ti pāa kpe a gboro pō ka a sesebe ηmaa vōor. Ka a nēer 'maa ba yōō jaa.

LII Baa dõo bõo a paanõosu ala par ε, bojũu a ba ju ba wõnõ nyaar ε.

LIII Ban wa gõo a man do lũ a gboro a Genesaretĩ gõon,

LIV ti tõo yi a gboro pɔ, nibe nye naa a Yesu bõo.

LV A nibe jon yɔ a wer 'lo wɔ jaa na ba tuo a ba baalsi ni sõn chiin jie jaa ban wõ ika wɔ be naa.

LVI Jie jaa won chen, tẽkpẽε pɔ bi, tẽbile pɔ bi, ka a tẽe kõkoor lẽεε, ba ma gaal naa a ba baalsi a chãa pɔ. Ba ma sɔɔɔ naa a Yesu ika wɔ sɔɔ ka ba sur a wɔ fuu nẽε gba, bala jaa na sur, ma sa naa.

VII

I A Faraseemine ni a Mosesi Nẽε wiwiilbe bamine yi naa a Jerusalem wa lõo a Yesu sã,

II na ba nye a wɔ poturbo ka ba dire ni nũdebe. Ka a le wiil ika baa pẽε a ba nuur a, "Puorfɔ pẽεfɔ 'lo ε."

III A Faraseemine ni a Juu nibe ba maa di ka bala ba pẽε a ba puorfɔ pẽεfɔ 'lo ε, na ba turo a le a ba nibeɛ na bin.

IV Bala wa yi daa wa, ba maa di ka bala ba pẽε a pẽεfɔ 'lo ε. Ban turo a ba bin yɔɔ ala jũu, ba ma pẽn a ηmama, doɔr ni a kulaar.

V Ala ε so ka a Faraseemine ni a Mosesi Nẽε wiwiilbe sɔɔr a Yesu, "Bo le so ka a fɔ poturbo ba turo a le a si nibeɛ na bin ε, na baa pẽε a ba nuur ε ti dire ni nũdebe!"

VI Ka a Yesu 'yer, "Sire jaa le a Isaiya dõo 'yer a yin nẽε ayi dẽme 'yer na wɔ seb. Nãanmĩn 'yer naa, 'A yin nibe banyãna 'yõonõ ma naa ni a yi nẽε, tiche ka a yi potier jãa a n sã.

VII Pɔɔɔ le yi puoro ma, bojũu yi wile naa nisaal nebinsi ti tier ika maa nẽε le." (Isaiya 29:13)

VIII Yi bar naa a Nãanmĩn Nẽε ti turo a le a yi nibeɛ na bin.

IX "A ba i ka yi de yẽ bar a Nãanmĩn Nẽε tufɔ ti turo a le a yin mãε na bin ε.

X Mosesi 'yer naa a Nãanmĩn gãn pɔ, "Yõonõ a fɔ sãa ni a fɔ ma." (A Yifɔ Gãn 20:12) Na wɔ mi le 'yer, 'Isɔɔ jaa wa pɔ 'yõo a wɔ sãa bi a wɔ ma, ba kɔ wɔ." (A Yifɔ Gãn 21:17)

XI Tiche ka yin 'yer ika a sɛε na, nire wa 'yer kɔ a wɔ sãa bi a wɔ ma, 'Bon jaa in naa kɔ fɔ, n den kɔ Nãanmĩn."

XII Yi maa le vẽ ka wɔ maal bon jaa kɔ a wɔ sãa bi a wɔ ma ε.

XIII Yin ire a nitõ jũu, ka yi kaara a Nãanmĩn Nẽε pɔɔɔ ti turo a le yin mãε na bin. Yelyɔɔ mi ben be yin ire ni nyetaa a nitõ."

XIV A Yesu le bõo buol a niyɔɔ ka ba lieb wa a wɔ sã. Ka wɔ 'yer, "Yi ãsɔɔ jaa wɔ chel wõ in 'yere ti na yi bõo a par.

XV Bon jaa ba be ka a yõo ka nire na de di ka a bõnyine vẽ ka wɔ dɛε ε, tiche bon 'lo

na yi a nure potter po le na vɛ ka wɔ dɛɛ." 1

XXVII Sɔɔ 'lo won wa bar a niyɔɔ bala ti kpe a yir, a wɔ poturbo sɔɔr wɔ naa a sɔkpa par.

XXVIII Ka a Yesu sɔɔr ba, "Yi mi ɪ naa a nibe bala na ba bɔɔ a par bi? Yaa bɔɔ ɪka bon jaa ba be be ka nure na de di na wɔ dɛɛ ɛ,

XXIX bojũu wɔ maa kpe a wɔ tier po ɛ, tiche pɔɔm le wɔ ma suu na wɔ ti yi." Yesu 'yer a nitɔ na wɔ wiil ɪka a bɔdiir a jaa seen difo.

XX Na wɔ mi le 'yer ɪka, "Bon nyã na yi a nure potter po le ma tɔɔ vɛ ka wɔ dɛɛ.

XXI Ala na ma yi a nure potter po le, tier debe, ni a sɛsɛyele, ni a nãnyuur, ni nure kɔfo, ni sɛfo,

XXII ni a nyuur, ni a putuo, ni jire, ni kakaba, ni bɔbier, ni yosɔɔ, ni polyele ni a jolyele.

XXIII A yeldebe anyãna a jaa le ma yi a nure potter po, vɛ ka wɔ dɛɛ."

XXIV Be le ka a Yesu yi a be na wɔ chen a Tire wer po. Wɔ ti kpe naa a yir ãsɔɔ po, ti waa bɔɔɔ ɪka nure jaa wɔ bɔɔ ka wɔ ben be ɛ. Tiche wɔ kɔ tɔɔ sɔɔl ɛ.

XXV Ala a pɔɔ na tara wɔ bipɔɔ ka a sɔdeer tara, ajienaa won wɔ wɔ a Yesu 'yer, wɔ wan wa lo gbur dumo a wɔ niem.

XXVI A pɔɔ ba dɔɔ ɪ a Juu nure ɛ, na wɔ dɔɔ yi be a Siriya Fonisiya paal po. Wɔ sɔɔr naa a Yesu ɪka, wɔ dii a sɔdeer bar a wɔ bipɔɔ po.

XXVII Ka a Yesu 'yer, "Bar ka a bibiir di a le ban bɔɔɔ, taa de a bibiir bɔdiir kɔ baar ɛ."

XXVIII Ka a pɔɔ mi 'yer, "Sɔre le, n Soro, tiche a baar mi ma dire naa a bɔ por por ala a bibiir na ma dire, tiche ka a loro a tɛe."

XXIX Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "A nitɔ fon 'yer jũu, kulo. A sɔdeer bar naa a fo bipɔɔ."

XXX Wɔ kul ti nye a bie na gã a gado ju, ti a sɔdeer yi.

XXXI Yesu le yi naa a Tire wer po, na wɔ tu a Sidon suu a Galilee man po, na wɔ ti chen a Dekapolis paal po.

XXXII Be le ka nibe bamine waan daba na ɪ wɔo, na waa tɔɔnɔ 'yere sɔ ɛ. Ba sɔɔr a Yesu ka wɔ sur a daba ni a wɔ nũu na wɔ sãa wɔ.

XXXIII Ka Yesu tara a daba yin chɛchɛɛ, na wɔ de a wɔ nubie su a daba tobɔɔr po, be le wɔ chir nataar ti sur a daba jãlbir.

XXXIV Na wɔ dɔl kaa a saaju ti vɔɔr na wɔ 'yer kɔ a daba, "Efata!", a par le a Yesu nibe kɔkɔr po, yuo.

XXXV Ajienaa ka a daba tobo yuo ka a jãlbir lɛb ka wɔ piel 'yere jaa cheche.

XXXVI Yesu kpaal ban jũu ɪka ba taa ɪre wa 'yere kɔɔ nure jaa ɛ. Tiche a le won kpãa ba le le ba mi 'yere yɔɔɔ ni a jie wɔ jaa.

XXXVII A nibe nɛɛ 'maan yɔɔ jaa ka ba 'yere, "Wɔ ɪn ye le jaa sɔ. Wɔ gba ma vɛ naa ka wɔo wɔnɔ, ti jãlbir lɛb 'yere cheche."

VIII

I A sōo 'lōnō pō, nuyōō le lōon taa go a Yesu sē, tī baa tara bon na di ε. Yesu buōl a wō poturbo ka ba wa a wō sē ka wō 'yer,

II "A nibe banyā ure naa nūbaal, bojūu ber ata nī nyā ban be a n sē, baa le tara bon na di ε.

III Maa mī bar ba ka ba kulo nī a kō, ban tī lon sōr pō, bojūu bamine yin tēer."

IV Ka a wō poturbo 'yer, "Tiche nyine le a kanaa a mōgōō pō nire na nye bōdiir kō ba?"

V Ka a Yesu sōor ba, "Paanōōsi anjmine le yī tara?" Ka ba 'yer, "Paanōōsi ayopōi."

VI Wō 'yer naa a nibe, ka ba jāne tēe, tī na wō de a paanōōsi ayopōi ala puor Nāanjmin yāan, tī ηma ηma de kō a wō poturbo ka ba de pō a nibe.

VII Ba tara naa a jābil amine, ka wō de a ala mī puor Nāanjmin yāan, tī 'yer ūka a poturbo ba de pō a nibe.

VIII Ba di naa tū tī che. Ka a wō poturbo wob a bōhjaara ala ban di faa 'yōō per ayopōi.

IX Ba ū naa tur anaar. Ka wō bar ba a sōr.

X Ajjienaa, 'lō nī a wō poturbo 'mantaa kpe a gboro pō, na ba chen a Dalmanuta paal pō.

XI Be le a Faraseemine wa sōō wō yelsōorst, buōō ūka ba beer wō kaa, na ba 'yer ūka wō wiil ba jāne kōō ka ba

bōō ūka wō yin a Nāanjmin sē.

XII Ka wō vōor le fāa tī 'yer, "Bo le so ka a yin pōpānyā nibe buōō jāne ūka yī nyē? Yelmāe le n 'yere kōō yī, yī kō nyē jāne jaa ε."

XIII Wō bar ba naa tī kpe a gboro gōōnō a man gōōn.

XIV A wō poturbo ūin naa ba tara paanōō ε, tī tara bō'yen tēe a gboro pō.

XV Ka a Yesu 'yer kō ba, "Yī bōōn a Faraseemine paanōō dābil nī a Herōd paanōō dābil mī."

XVI Ka a wō poturbo guor taa 'yere, "Sūn ba tara a paanōō le so."

XVII Yesu na bōōn a le ban 'yere, wō sōor ba naa, "Bāa 'yōō le yī 'yere ūka yaa tara paanōō ε? Yaa bōō a par sere ε? A yī nyāa kpēme na mī?"

XVIII Yī tara na nibe tī ba nyere ε, na yī tara tobo tī ba wōnō ε. Yī ūin bī?

XIX A paanōōsi anūu ūn dōō de ηma kō a dōōr tur anūu, per anjmine le yī wob a bōhjaara na che 'yōō?" Ka ba 'yer, "Per pie nī ayī."

XX Ka a Yesu le bōō 'yer, "In le de a paanōōsi ayopōi na n ηma kō a nibe tur anaar, per anjmine le yī le wob 'yōō?" Ka ba 'yer, "Per ayopōi."

XXI Ka wō 'yer kō ba, "Yaa bōō a par sere ε?"

XXII Ba wa ta na a Betusaida tēe pō, ka a nibe bamine tara jōō waan a Yesu sē wa sōōr wō, ka wō sūr a jōō ka wō nyere.

XXIII Yesu nyōō naa a jōō nūu tī tōō wō yin a tēe

chēche. Wō tī chur nataar 'yōō a daba nibie pō tī dōōl wō a nūu tī suor wō, "Fō nyen bon bu?"

XXIV Ka a daba dōō kaa tī 'yer, "N nyen nibē na kaara tūr kaar na ba vire yōōō."

XXV Ka a Yesu lē de a wō nuur pōō a daba nibie, ka a wō nibie yuo, ka wō nyere pāa nye bomo a jaa cheche.

XXVI Ka a Yesu 'yer kō wō, "Kulo, ta lē kpe a tēē pō ē."

XXVII Yesu nī a wō poturbo chen naa a tēn ala naa gbōr Sisariya Filipai. A sōr pō ban be chiine, a Yesu suor ba naa, "An lē a nibē 'yere ūka n ī naa?"

XXVIII Ka ba 'yer, "Bamīne 'yer naa ūka fōō lē a Jōōn 'lō na dōō suor a nibē a Nāanmīn kōō. Ka bamīne mī 'yer ūka Elaija. Ka a bamīne mī chene 'yere ūka fō ī naa Nāanmīn 'ye'yere āsōō na dōō be be."

XXIX Ka a Yesu suor ba, "Tiche an lē yī mī 'yer ūka n ī naa?" Ka a Pita 'yer, "Fōō lē a Nī-iraa, a Nāanmīn na tō ūka fō faa a wō nibē."

XXX Ka a Yesu kpāa ba, "Yī taa ūre wa 'yere a n 'yer kōōō nīre jaa ē."

XXXI Yesu piel wile ba na wō 'yere ūka a Nīsaal Bie na dīn dōōye yele yōō pō, ka a Juu nibere, nī a ba bōōrlo nibere nī a Mosesī Nēē wiwiilbe tōr wō bar, na ba kō wō. Tiche a ber ata daar won ir naa a kūu pō ī vor.

XXXII Wō 'yer naa anyā chāa pō, ka a Pita tara wō yin chēchēē tī piel mī 'yōō wō.

XXXIII Tiche ka a Yesu lieb kaa a wō poturbo tī mī mī 'yōō a Pita 'yere, "Tōō chen be, Satan! A fō tier īn nīre tier, waa ī Nāanmīn tier ē."

XXXIV Be lē wō bōōl a nīyōō nī a poturbo ka ba wa a wō sē, ka wō 'yer kō ba, "Nīre 'lō jaa na bōōō ūka wō turo ma, a nīnyīne na 'laara a wō māē tī de a daa na ī dōōye nī kūu, tī turo ma.

XXXV Nīre 'lō jaa na bōōō a wō nyevōr, a wō nyevōr na bōr na, tī nīre 'lō na sōō a wō nyevōr bōrfō a maa nī a 'yer nōō nyā jūu, na faa wō naa.

XXXVI Ala ī nīre tara naa a wer nyā bonstī a jaa tī a wō sīe wē, bo tōnō lē be be?

XXXVII Bū bō lē nīre na de tēēn a wō sīe?

XXXVIII Ala ī nīre mī nye naa a maa nī a n 'yerbie ka a ī vā yele a nibē banyā na tōr Nāanmīn bar, nī a putudēme sē, a Nīsaal Bie mī na kaa naa a nīnyīne 'lō ka wō ī vī sōō a sōō 'lō won wa lieb wa nī a wō Sāa tūr 'matāan a malaka chechestī."

IX

I Ka a Yesu 'yer kō ba, "Yelmāē lē n 'yere kōō yī, bamīne ara naa a kana na ba kō kpi ē, tiche na ba nye a Nāanmīn nāalōō na na wa nī kpēō."

II A ber ayōōb puor, Yesu tara naa Pita nī Jemesī nī Jōōn tēē na wō de ba nie ka ba 'mataa do tōwōō kōō ju. Be lē wō tī chil a ba niem.

III A wō fuu pel nīle gar bōpīla jaa nīre na maal a ka a wer pō.

IV Ka a Elaija ni a Mosesi, wa daa yi a ba sē. Ka bala ni a Yesu 'mataa 'yerε.

V Ka a Pita 'yer kɔ a Yesu, "Wiwile, a sεε naa sɪn be a ka. Sɔɔ, ka sɪ maal sεεr ata: f̄ɔɔ āsɔɔ, Mosesi āsɔɔ, Elaija mi āsɔɔ."

VI Pita ba b̄ɔɔ ηmɪnε wɔ na 'yer ε, bojūu dābāε kpε ba naa.

VII Ka a julōjuur wa pɔɔ ba, ti kɔkɔr 'yer a be a julōjuur pɔ, "N binōnāa le a nyāna. Yi chele a wɔ 'yer."

VIII Ajienna ban ɪka ba kaa, baa le nye nɪrε jaa ε, ti nye a Yesu tεε.

IX Ban wa yi a t̄ɔɔ ju suro, ka a Yesu kpāa ba ɪka ba taa wa 'yerε a le ban nye kɔrɔ nɪrε jaa ε, wa ti t̄ān a le a Nɪsaal Bie na ir yi a wɔ kūu pɔ.

X Baa 'yer kɔ nɪrε jaa ε, ti 'yerε na ba sɔrɔ taa a kūu pɔ irfɔ par.

XI Ka ba sɔur wɔ, "Bo le so ka a Mosesi Nεε wiwiilbe 'yer ɪka Elaija le na de nie wa?"

XII Ka a Yesu 'yer, "Sɪrε jaa le a Elaija de nie wa chɔɔr a ye le jaa. Ti ba mi seb ɪka a Nɪsaal Bie na din dɔɔye yɔɔ ka ba tɔr wɔ bar.

XIII Tɪche n 'yerε na kɔrɔ yi ɪka a Elaija wa naa ka ba ɪ a le jaa ban bɔɔrɔ kɔ wɔ nɪtāa a le ban seb a Nāanmɪn gān pɔ."

XIV Ban wa ta a poturbo ηmaa bala sē, ba nyen nɪyɔɔ na ara jilō ba ka a bala ni a Mosesi Nεε wiwiilbe chɪrε taa.

XV Ka nɪbe na wa nye a Yesu na waara, ka ba nεε 'maa ka ba jo tuor puor wɔ.

XVI Ka a Yesu sɔur a wɔ poturbo, "Bo le yi chɪrε taa a le?"

XVII Ka nɪrε āsɔɔ 'yer a be a nɪyɔɔ pɔ, "Wiwile, n bidaba le sɪdεεr nɪyɔɔ ka wɔ maa t̄ɔɔ 'yer ε, ka n waan a fɔ sē.

XVIII 'Lɔ wa ir wɔ, wɔ ma daa won lob tēe ka wɔ furo a natafuul ti ɔɔrɔ a nyɪmε ti t̄āa. Ka n wa sɔur a fɔ poturbo ɪka ba dii a sɪdεεr nyāna bar, ka baa t̄ɔɔ ε."

XIX Ka a Yesu 'yer, "Aa, a yɪn nɪbe banyā na ba tara sɔɔfɔ ε, n be a yi sē kor ta ηmɪnε? N tara kānyir ηmɪnε kɔ yi? Waan a bie wa kɔ ma."

XX Ka ba waan a bie. A sɪε na wa nye a Yesu, wɔ ir t̄āa a bie ka wɔ lo tēe, mɪrε ti bile ti furo a natafuul.

XXI Be le a Yesu sɔur a bie s̄āa, "S̄ɔɔ buor le a piel wɔ a nɪt̄ɔ?" Ka a s̄āa 'yer, "A bibile daar jaa le a piel wɔ.

XXII Wɔ ma daa won lob būu pɔ bu k̄ɔɔ pɔ bɔɔrɔ ɪka wɔ kpi. Ala ɪ fon t̄ɔɔ ɪ ye le k̄ɔɔ, kaa a sɪ nɪbaal ti na fɔ s̄ɔɔ sɪ."

XXIII Ka a Yesu mi 'yer, "Bo le so ka a fɔ 'yer ɪka ala ɪ ɪn t̄ɔɔ naa? Ye le jaa ɪn k̄ɔm̄ɔk̄ɔm̄ɔ kɔ a bala na sɔɔ de ma."

XXIV Ajienna le a bie s̄āa chɪr, "N sɔɔn de fɔ! S̄ɔɔ ma, a n sɔɔfɔ ba berma ε!"

XXV Yesu na wa nye a nɪyɔɔ na joro l̄ɔɔn̄ɔ taa a jie, wɔ t̄ān a sɪdεεr, "F̄ɔɔ sɪdεεr na ma vē ka nɪbe ɪ w̄ɔn, wa yi

a bie pɔ na fɔ taa lɛ ɪrɛ wa kɪɛrɛ a wɔ pɔ go ɛ!"

XXVI Ka a sɪɛ ɲmɛ chɛlma tɪ dʒɔnɔ a bie yɔɔ tɪ yɪ, ka a bie gā kaara fika kūu. Ka a nɪbɛ 'yer, "Wɔ kɪɛ naa!"

XXVII Tɪtʃɛ ka a Yesu nyɔɔ a wɔ nūu tɔɔ, ka wɔ ir ara.

XXVIII Yesu na wa kɛɛ a yir 'lo nɪ a wɔ poturbo tɛɛ, ka ba sʊʊr wɔ, "Bāa lɛ so ka sɪn ba tɔɔ a sɪdɛɛr nyā dii bar ɛ?"

XXIX Ka a Yesu 'yer, "Nāanmɪn sʊʊrfɔ tɛɛ lɛ na vɛ a fɔ dii a sɪɛ nyā ka wɔ yɪ."

XXX Ba yɪn a jie 'lo tɪ tu a Galilee tal. Yesu ba bʊʊrɔ ɪka nɪrɛ jaa wɔ bʊʊ a jie ban be ɛ,

XXXI bojūu wɔ wɪlɛ naa a wɔ poturbo, "Ban de naa a Nɪsaal Bie kɔ a nɪbɛ, ka ba kɔ wɔ. Ka a ber ata daar wɔn ir naa, na wɔ tara nyevɔr."

XXXII Tɪtʃɛ baa bʊʊ a par a lɛ wɔn 'yerɛ ɛ, tɪ joro dābāɛ ɪka ba sʊʊr wɔ.

XXXIII Yesu nɪ a wɔ poturbo wa ta na a Kapenahum. Ban wa kɛɛ a yir, a Yesu sʊʊr ba naa, "Bāa 'yɔɔ lɛ yɪ chɪrɛ taa a sɔr pɔ a lɛ?"

XXXIV Ka ba ɪ jaa gbulo, bojūu a sɔr pɔ ba chɪrɛ na taa ɪka an lɛ ɪ a kɛɛɛ.

XXXV Yesu na wa jānɛ wɔ bʊʊl naa a wɔ poturbo Pie nɪ Ayi na wɔ 'yer kɔ ba, "A yɪ āsʊʊ wa bʊʊrɔ ɪka wɔ de nie, a nɪnyɪnɛ 'lo wɔ ɪ a yɪ jaa bile, na wɔ ɪ a yɪ jaa tɔtɔnɔ."

XXXVI Yesu vɛ naa ka bibile kɔɔ ir ara a ba jaa sālsɔɔ. Wɔ 'mɔɔn a bie tɪ 'yer kɔ ba,

XXXVII "Nɪrɛ 'lo jaa na de a bibiir banyāna taaba a n jūu, maa lɛ wɔ de. Nɪrɛ 'lo jaa mɪ na de ma, a ba ɪ maa lɛ wɔ de ɛ, tɪtʃɛ a nɪrɛ 'lo na tɔ ma lɛ wɔ de."

XXXVIII Ka a Joon 'yer kɔ wɔ, "Wiwɪlɛ, sɪ nyɛ naa nɪrɛ āsʊʊ mɪ na de a fɔ yuor na wɔ dire nɪ a sɪdɛbɛ ka a yirɛ. Ka sɪ 'yer ɪka wɔ bar bojūu waa ɪ a sɪ āsʊʊ ɛ."

XXXIX Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ ta dii wɔ bar ɛ. Nɪrɛ 'lo jaa na de a n yuor tɔnɔ nɪ nɛ'maa tɔmɔ kɔ 'yer ma 'yerdɛɛr go ɛ.

XL Nɪrɛ jaa na ba jɛɛr nɪ sɪ ɛ, pɔɔ sɪ naa.

XLI Yelmāɛ lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ, nɪrɛ 'lo jaa na kɔ yɪ kɔ'maar nɪ ɲmɛlɛ, yɪn ɪ a maa sofo jūu, a nɪnyɪnɛ kɔ wa faa a wɔ sāyar ɛ.

XLII "Ala ɪ āsʊʊ jaa mɪ vɛ naa a bʊʊbil banyāna āsʊʊ na sɔɔ ma ɪ yɛlbɪɛr, a nɪnyɪnɛ 'lɔnɔ, bala 'mɔɔ nɪɛr lū yɔɔl a wɔ nyɪɛ pɔ daa 'yɔɔ a man pɔ, ala sa.

XLIII Ala ɪ a fɔ nūu vɛ naa ka fɔ ɪ yɛlbɪɛr, ɲmaa bar. Fɔn tɪ kɛɛ nyevɔr pɔ nɪ nūɲmaa sa naa fɔn tara a nuur a jaa ayi tɪ tɪ kɛɛ a wɔm jie a be a būu na ba kɛɪnɛ ɛ.
2

XLV Ala ɪ a fɔ gbɛr mɪ vɛ naa ka fɔ ɪ yɛlbɪɛr, ɲmaa bar fɔn tɪ kɛɛ nyevɔr pɔ nɪ gbɛɲmaa sa naa fɔn tara a

2 IX:XLIII 9:43 A gāma amune pɔ, baa 'yɔɔ a pɔfɔ ljaayi nɪ anaar ɛ ɪka, 44 Be lɛ a 'Bifulo ba kɪɛrɛ ɛ, ka a būu mɪ ba kɛɪnɛ ɛ.'

gbεε a jaa ayi ti ti kpe a wōm jie. 3

XLVII Ala ι a fō n̄bir m̄i v̄ē naa ka fō ι yelbier, 'loo bar. Fōn ti kpe Nāan̄m̄in n̄aalōō pō n̄i n̄ibif̄ie sa naa fōn tara a n̄ibie ayi ti ti kpe a wōm jie.

XLVIII Be ε a 'Bufulo ba kpire ε, ka a būu m̄i ba kp̄iine ε.' (Isaiya 66:24)

XLIX Dōoyε difū na heb n̄ire jaa n̄it̄āa le nyaar na ma wō bōdiir ka a nōm̄ō.

L "Nyaar ι naa, t̄iche a n̄ōō wa baar, ban le buol won nyaar o? Yi ι nyaar, na yi tara nyā'maar kō taa."

X

I Yesu p̄āa yin a jie 'lo na wa chen a Judiya paal, na wō ti gōō a Jordan man. N̄iyōō le wa naa a wō s̄ē go, ka wō wile ba n̄it̄āa a le won ma wile ba.

II A Faraseem̄ine bam̄ine wa naa ika ba wa b̄eer wō kaa, na ba s̄oor wō, "S̄or ben be ka daba na t̄or a wō pōō bar bu?"

III Ka a Yesu m̄i s̄oor ba, "N̄m̄ine le a Moses̄i dōō 'yer?"

IV Ka ba 'yer, "Moses̄i bar s̄or ika daba wō seb d̄āas̄ie ḡān ti na wō t̄or a wō pōō bar."

V Ka a Yesu 'yer kō ba, "A yi nyāk̄p̄āen jūu le so ka wō seb a le.

VI T̄iche a wer pielfō, Nāan̄m̄in maal daba n̄i pōō. (A Pielfō Ḡān 1:27)

VII A le jūu, daba na bar a wō s̄āa n̄i a wō ma t̄iche ka 'lo n̄i a wō pōō ι bō'yen,

VIII ka ba jaa ayi ι āḡān bō'yen. (A Pielfō Ḡān 2:24) Baa le ι ayi ε, ti ι bō'yen.

IX A le jūu, bon 'lo jaa Nāan̄m̄in na 'mataa, n̄ire wō ta nyōō wel ε."

X Ban wa heb kul a yir, a Yesu poturbo s̄oor wō naa a 'yer nyā go.

XI Ka wō 'yer kō ba, "Daba jaa na t̄or wō pōō bar ti kul pōō yuo, wō maal yelbier.

XII Le m̄i le, pōō wa t̄or a wō s̄ire bar ti kul dayuo wō m̄i maal yelbier."

XIII N̄ibe dōō waara n̄i a ba bibiir ika Yesu wō dōol ba a wō n̄ūu, t̄iche ka a wō poturbo mii 'yōō ba.

XIV Yesu na wa nye a le a wō poturbo na ι, wō nyen suur na wō 'yer kō ba, "Yi bar a bibiir ka ba wa a n̄ s̄ē, na yi ta ηmaa ba s̄or ε. A ba nyāna taaba le so a Nāan̄m̄in n̄aalōō.

XV Yelm̄āe le n 'yere kōō yi, n̄ire jaa na ba s̄ōō de a Nāan̄m̄in n̄aalōō n̄it̄āa a bibile ε, wō kō t̄ōō kpe be ε."

XVI Be le wō 'mōōr a bibiir, ti dōol ba nuur na wō s̄oor Nāan̄m̄in 'yōō ba.

XVII Yesu na wa de a s̄or chiine, daba jon var gbur dumo a Yesu niem ti s̄oor wō, "Wiwiilm̄āe, bo le in maal, naa nye nyev̄or na ba tara baarfō ε?"

XVIII Ka a Yesu 'yer kō wō, "B̄āa 'yōō le fū buol ma

3 IX:XLV 9:45 A ḡāma amune pō, baa 'yōō a pōfō lijaayi n̄i ayōōb ε ika, 46 Be le a 'Bufulo ba kpire ε, ka a būu m̄i ba kp̄iine ε.'

numãe? Nire jaa ba ı mãe ε,
ka Nãanmın tee ba le ε.

XIX Fõ bõõ naa a Nãanmın
Nεε. Taa kũ nire ε. Taa
sẽne ε. Taa juro ε. Taa
dire dãasjiri ε. Taa fõlo ε.
"Yõõõõ a fõ sãa ni a fõ ma."
(A Yifõ Gãn 20:12-16)

XX Ka wõ 'yer, "Wiwile, n
bile sõõ jaa le n turo a Nεε
anyãna wa tãn a dına."

XXI Yesu kaa naa a daba
ni nõfõ, ti 'yer kũ wõ, "A
che fon yelbõ'yen. Kul ti da
a fõ bonsı a jaa de põ nõn
dẽme, ala le fon tara bõmãe
a Nãanmın sã. Tı na fõ pãa
wa turo ma."

XXII A 'yer nyã vẽ naa ka a
daba sõ nie na wõ kul posõõ,
bojũu tara sõõ le wõ ı.

XXIII Be le ka a Yesu kaa
gõõr na wõ 'yer kũ a wõ
poturbo, "A tara sõõ kpefõ
a Nãanmın nãalõõ põ ın
kpẽõ!"

XXIV A 'yerie anyãna vẽ
naa ka ba nεer 'maa, tiche
ka wõ le 'yer go, "Bibiir, a ın
kpẽõ kũ nire jaa na na kpe a
Nãanmın nãalõõ põ!

XXV An ın kõmõkõmõ,
nyõõma na na kpe kparpĩ
bõõ põ gar tara sõõ na na
kpe a Nãanmın nãalõõ põ."

XXVI Ka a poturbo pãa ı
chĩcham, ti lieb sõõ taa,
"An le na pãa tõõ nye faafõ?"

XXVII Ka a Yesu kaa ba ti
'yer, "Nire sã 'lo, a ın tuo,
tiche Nãanmın sã ba le ε.
Nãanmın sã ye le jaa ba ı tuo
ε."

XXVIII Be le Pita 'yer kũ wõ,
"Nyε, sın bar bon jaa ti wa
turo fõ!"

XXIX Ka Yesu 'yer, "Yelmãe
le n 'yere koro yi, nire 'lo jaa
na bar a wõ yir bu yeer, bu
yepõõ bu a wõ sãa bu a wõ
ma, bu bibiir bu wer, ti 'la
maa ni a 'yer nõõ nyã jũu,

XXX won nyen yõõ a dına.
Won nyen yie, yeer, yepõõ,
mamine, bibiir ni wer dõõl
gbεε kõbaa, ni a gefõ! Tı a
sõõ 'lo na waara, ka wõ nye
nyevõr na ba tara baarfõ ε.

XXXI Tiche a nyõõõ bala na
de nie na wa ben puor, ka a
nyõõõ bala na be a puor mı
wa de a nie."

XXXII Ba dõõ de a sõr duoro
a Jerusalem ka Yesu de a nie,
tı a wõ poturbo nεer 'maa ka
bala mı na turo joro dãbãe.
Wõ tõõ naa a Pie Nı Ayi yin
chẽchẽ 'yer kũ ba a len na wa
a wõ sã.

XXXIII Yesu 'yer naa, "Sın
chiine a Jerusalem tẽe põ, be
le ban ti de a Nısaal Bie kũ a
Juu nıbe bõõrlo nıbere ni a
Mosesı Nεε wiwillbe, ka ba
ıka wõ seen kũu, na ba nyõõ
wõ kũ a nıbe na ba ı a Juu
nıbe ε.

XXXIV A banyãna na la wõ
naa, na ba chir nataar 'yõõ
wõ, na ba fõb wõ ti kũ wõ.
Ka a ber ata daar won ir naa
a kũu põ ı võr."

XXXV Be le a Jebedee bibiir
Jemesı ni Jõõn tõõ gbõr a
Yesu na ba 'yer, "Wiwile, sı
bõõrõ na ıka sı sõõr fõ ye le
kõõ ka fõ maal kũ sı."

XXXVI Ka a Yesu sõõr ba,
"Bãa le yi bõõrõ ıka n maal
kũ yi?"

XXXVII Ka ba 'yer, "Vẽ ka a sı
ãsõõ jãne a fõ nũsõõ loor, ka

'yen mi jāne a fɔ gɔba loor a fɔ nāalɔɔ pɔ."

XXXVIII Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yaa bɔɔ a bon yɪn sɔɔɔ ɛ. Yɪn tɔɔ nyūn a dɔɔye ŋmele 'lɔ ɪn wa nyūn, bu kpe a dɔɔye 'lɔ pɔ ɪn wa kpe a Nāanmɪn kɔɔ sofo kaar ɔ?"

XXXIX Ka a ba 'yer, "ɔɔ." Ka a Yesu 'yer, "Yɪn nyūn a ŋmele 'lɔ ɪn na nyūn, na yɪ so a kɔɔ 'lɔ ɪn na so,

XL tɪche a n nūsɔɔ loor nɪ a n gɔba loor 'lɔ n ba tara sɔɔ ɪka n kɔ yɪ ɛ. Nāanmɪn tɛɛ lɛ tara sɔɔ ɪka wɔ de a jɪir anyāna kɔ a bala wɔn chɔɔɔ."

XLI A poturbo pie bala na che na wa wɔ a yeke, ba nyen suur 'yɔɔ a Jemesɪ nɪ a Jɔɔn.

XLII Ka a Yesu bɔɔl ba jaa 'mataa tɪ na wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ bɔɔn naa a bala na ɪ a nāmɪne a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, ma fɪre naa a nɪbe, ka a nɪbere ma wile a ba kpāɛn.

XLIII A ba ɪ lɛ lɛ a yɪ sɛ ɛ. Nɪre 'lɔ jaa na bɔɔɔ ɪka wɔ ɪ a yɪ nɪkpɛɛ, wɔ ɪ a yɪ jaa tɔtɔnɔ,

XLIV ka a 'lɔ mi na bɔɔɔ ɪka wɔ ɪ a nɪdiere, wɔ ɪ a yɪ jaa gbāgbaa.

XLV A Nɪsaal Bie mi gba ba wa, ɪka ba wa tɔnɔ kɔɔ wɔ ɛ, tɪche wɔ wa naa ɪka wɔ wa tɔ kɔ ba, na wɔ de a wɔ nyevɔɔ lɛ faan nɪyɔɔ."

XLVI Ba pāa wa naa a Jeriko. Ban wa kpe a Jeriko tɪ yire, nɪyɔɔ turo naa Yesu nɪ a wɔ poturbo, ka a jɔɔ kɔɔ ban bɔɔlɔ Batimayus, Timeyus bidaba, jāne a sɔɔ kɔkɔɔ sɔɔɔ bomo.

XLVII Wɔn wa wɔ ka a Yesu na yɪ a Najaretɪ lɛ, ka wɔ piel gbɔlɔ, "Yesu, David Bie, kaa n nɪbaal!"

XLVIII Ka a nɪbe bamɪne ɪka wɔ pɔɔ a nɛɛ, tɪche ka wɔ pāa chene mal gbɔlɔ, "David Bie, kaa n nɪbaal!"

XLIX Be lɛ a Yesu tɛɛ ara tɪ 'yer, "Yɪ bɔɔl wɔ." Ka ba bɔɔl a jɔɔ 'yer wɔ, "Maa nyāa! Ir ara, wɔ bɔɔlɔ fɔ naa."

L Ka wɔ vaa ir lɔb a fɔbaa bar tɪ wa a Yesu sɛ.

LI Ka a Yesu sɔɔɔ wɔ, "Bāa fɔ bɔɔɔ ɪka n maal kɔ fɔ?" Ka wɔ 'yer, "Wiwile, n bɔɔɔ naa ɪka n nyere."

LII Ka a Yesu 'yer, "Chiine! Fɔ sa naa, fɔn sɔɔ ma jūu." Ajienaa, wɔ nyere naa, na wɔ turo a Yesu ka ba de a sɔɔ.

XI

I A lɛ ban wa gbɔɔ a Jerusalem, ba ta naa a tɛn ayi, Betefagɪ nɪ Betanɪ na be a Olive tɔɔ par, ka Yesu tɔ wɔ poturbo ayi.

II Wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ chen a tɛbile 'lɔ na be a yɪ niem, Yɪn wa kpɪere a tɛe pɔ, yɪn nyen bɔbɪle nɪre jaa na ba do wɔ sere ɛ, ban lū. Yɪ for waan.

III Ka nɪre wa sɔɔɔ yɪ ɪka bāa lɛ yɪ ɪre a lɛ, yɪ 'yer wɔ ɪka, a yɪ Soro lɛ bɔɔɔ wɔ, tɪ wɔn lɛb waan fɔɔ."

IV Ba chen tɪ nye a bɔbɪle ban lū a yɔɔ dɔdɔɔ nɛɛ. Ban wa foro,

V nɪbe bamɪne na ara a be sɔɔɔ ba naa, "Bāa lɛ yɪ foro a bɔbɪle ɪre nɪ?"

VI Ka ba 'yer a lɛ a Yesu na ɪka ba 'yer, ka a nɪbe bar ba.

VII Be le ba waan a bõbile wa ku a Yesu, na ba de a ba foor 'yer dool a bõbile ju, ka wõ do jãne.

VIII Niyoo na buoro ika ba 'yõo a Yesu jũu, ba den foor 'yer a sor po, ka bamine mi kar vat a por po wa 'yer a sor po.

IX Ka a bala na be a niem ni a bala na be a puor, pãa chule gõnõ 'yere, "Yãan yooo! Nãanmın wõ sõo a 'lo won tõi! (Yiel Gãn 118:25, 26)

X Nãanmın wõ sõo a si sãa David nãalõo na waara! Yãan yooo! Si dãn Nãanmın yoo jaa!"

XI Yesu na wa ta a Jerusalem, wõ chen ti kpe a Nãanmın Puorfõ Yir kaa a bomo a jaa. A wer na sooro jũu, 'lo ni a wõ poturbo pie ni ayi yin chen a Betanı.

XII A wer na wa chaar ka a Yesu ni a wõ poturbo lieb yi a Betanı waara a Jerusalem, kõ kpe naa a Yesu.

XIII Be le wõ nye a kõkõo tie na to vaar ara a niem, ka wõ chen ika wõ ti kaa wõmõ ben be bu. Wõ chen ti ta ka a i wõmõ ba be be e, vaar tee le, bojũu a ba i a wõmõ sõo le e.

XIV Ka a Yesu 'yer ku a tie, "Nire jaa kõ le wa por a fõ wõmõ di e." A wõ poturbo wõ naa a le won 'yer.

XV Ban wa ta a Jerusalem, Yesu chen ti kpe a Nãanmın Puorfõ Yir bechaar po dire a nibe bala na chiin a bonu ti daara ni a bala na daara. Wõ daa naa libiteerbe teebulsu lieb kpa, ti da a bala mi na daara a papasi dakoor lob.

XVI Waa soo ka a nire jaa tuo bon jaa tun a bechaar 'lo po e.

XVII Be le ka wõ pãa wile ba na wõ 'yer, "A Nãanmın 'yer naa a wõ gãn po, 'N yir i naa a yir a niburo ba jaa na wa puor ma,' (Isaiya 56:7) tiche ka a yin 'lo maal wõ a nifarba jie." (Jeremiya 7:11)

XVIII Ka a Juu nibe buorlo nibere ni a Mosesu Nee wiwillbe ni wa wõ a nitõ buoro sor 'lo ban tu ku wõ, ti na ba joro wõ dãbãe bojũu a niyoo neer 'maa ba naa a wõ wiilfo po.

XIX A jãanuro na wa ta, Yesu ni a wõ poturo lieb chen a Betanı.

XX A wer na wa chaar bibio ka ba lieb chiine a Jerusalem, ba nye naa ka i a kõkõtie na kpi lõon a nyibe.

XXI Be le ka a Pita tier a le a Yesu na 'yer ku a tie, na wõ 'yer ku wõ, "Wiwile, nye a tie 'lo fon po 'yõo! Wõ kpi naa!"

XXII Ka a Yesu 'yer ku ba, "Yi soo de Nãanmın.

XXIII Sure le n 'yere koro yi, ala i yi asoo soo naa de Nãanmın na waa baala a wõ tier po e, 'lo gba na tõi 'yer ku a tõi nyãna, 'Ir ti lo a man po,' a Nãanmın na soo naa ka a le i.

XXIV Ala le n 'yere koro yi, fõo puor Nãanmın suor bon jaa ti soo ika, won un ku fõ, won i naa.

XXV Fõo wa ika fõ puor, ti tara nire ni 'yer, vë ku a niyune. A fõ Sãa na be

a saaju mi na vē naa a fō yelbier kō fō." 4

XXVII Ba le wa naa a Jerusalem go, ka a Yesu ti kpe yōrō a Nāanmin Puorfō Yir bechaar pō. A juu nibe bōorlo nibeere ni a Mosesi Nee wiwilbe ni a nibeere wa naa a wō sē.

XXVIII Ba wa soor wō naa, "An le kō fō a sōr ka fō tōnō ni a anyā? Fō tara naa a sōr ika fō tōnō ni a anyā o?"

XXIX Ka a Yesu 'yer kō ba, "N soor yi soorfō bō'yen. Yin wa tōo wiil ma a par, n mi na wiil yi naa a nire 'lo na kō ma a sōr ka n tōnō ni a anyā.

XXX Joon na dōo suoro a nibe a Nāanmin kōo, Nāanmin le kō wō a sōr bi, nibe le kō wō a sōr? Yi 'yer n kaa!"

XXXI A ba lieb chire taa, "Sin be 'yer ika Nāanmin le tō wō, won soor si naa, ka bo le so ka saa soo wō ε?"

XXXII Tiche sin mi 'yer ika nire le tō wō, a ba i ε." Ba joro naa a nibe dābāe, bojūu nire jaa soo naa ika a Joon in Nāanmin 'ye'yere.

XXXIII Le le ba 'yer kō a Yesu, "Saa bōo ε." Ka a Yesu mi 'yer kō ba, "N mi kō 'yer kō yi a nire 'lo na kō ma a sōr ka n tōnō ni a anyāna ε."

XII

I Ka a Yesu le piel 'yere kōrō ba ni sukpa. Wō 'yer naa, "Daba le kō wō puo na wō bor tūwōnsi. Wō wōo

naa a puo wō jaa jilō, na wō tuu bōo ka ban ma pōr a wōmō 'yōo na ba nenmer ir a kōo. Wō men jie āsoo na do ka nire na ma do jē a be kaara a puo. Wō de naa a puo na wō kō nibe ika ba kaara ti na wō yō chen paal yuo pō.

II A wōfō sōo wa ta naa ka wō tō a wō gbāgbaa āsoo ika wō chen a nibe bala sē ti de a wōmō amine.

III Tiche ka ba nyoo wō ηme bar ka wō kul nūjaal.

IV Be le wō le tō a gbāgbaa āsoo ka ba le ηme wō a ju puo ti 'yōo wō vī.

V Wō le tōn āsoo ka ba kō a 'lo. Ka wō le bōo tō bamine, ka ba pōb bamine ti kō a bamine.

VI "Wō chen nibō'yen won na tō, 'lo le a wō bibō'yen won nō. 'Lo le wō wa tō a baaraa jaa na wō 'yer, 'Ban 'yōo naa a n bie.'

VII "Tiche a pokaarba na wa nye a bie, ba 'yer kō taa, 'A nyā le i a bōdire! Yi i a si kō wō, ti che ka a bonsi i a si sofo.'

VIII Be le ba nyoo wō kō lob bar a puo kōkoor.

IX "Nmine le yi tier ika a puo soo na i naa? Wōn wan wa kō a pokaarba banyāna ba jaa ti de a puo kō niyor!

X Yaa kar a jie nyā a Nāanmin gān pō ε? Wō 'yer ika, 'A kōsir 'lo a mimeterbe na tor bar le i a kōsir ju.

XI A si Soro le tō a nitō ka sob si a nibie." (Yiel Gān 118:22, 23)

4 XI:XXV 11:25 A gāma amine pō, baa 'yōo a pōfo hjer ni ayōob ε ika, 26 Ala i fōo ba wa vē kō a fō to soo ε, a fō Sāa mi na be a saaju mi kō vē a fō maal deer kō fō ε.

XII Be le a juu nɪberɛ bɔɔɔ sɔr ɪka ba nyɔɔ a Yesu, bojũu ba bõɔ naa ɪka bala le wɔ lob a sɔkpa gbɛb. Tɪche ba joro naa a nyɔɔ bala dābāɛ, na ba bar wɔ tɪ lɛb chen.

XIII Ba le tõ naa a Faraseemine bamine nɪ nɪbɛ bamine na yi a nāa Herod sɛ, ka ba wa ber Yesu nɛɛ nyɔɔ wɔ, a wɔ 'yerbie pɔ.

XIV Ba wa na wa 'yer kɔ wɔ, "Wiwile, sɪ bõɔ naa ɪka fɔ ɪn yelmāɛ sɔɔ. Nɪbɛ 'yerbie maa tõɔ a fɔ potɪɛr lɛb ɛ, bojũu fɔ maa chele a le nɪɛ jaa na be ɛ. Tɪche fɔ wile na a Nāanmɪn sɔr nɪ yelmāɛ. A tara naa sɔr ɪka sɪ yab a lõpɔ kɔ a nākpɛɛ Siisa bɪ?"

XV Sɪ yab bɪ sɪ ta yab ɛ?" Tɪche ka a Yesu bõɔn a ba nɛber yele ban waan, na wɔ sɔɔr ba, "Bo le yi bɔɔɔ ɪka yi bɛɛr ma kaa? Yi de a libir āsɔɔ waan ka n kaa."

XVI Be le ba de a libir kur āsɔɔ waan, ka wɔ sɔɔr ba, "An foto nɪ a yuor le be a libir pɔ?" Ka ba 'yer, "Siisa le."

XVII Le le ka Yesu 'yer kɔ ba, "Yɪ de a 'lɔ na ɪ a Siisa sofɔ na yi yab wɔ, na yi mɪ de a 'lɔ na ɪ a Nāanmɪn sofɔ na yi mɪ kɔ a Nāanmɪn." Ka ba faa tɪ nyɔɔr a nɛɛr ara nɪ.

XVIII A nɪbɛ bamine ban bɔɔɔ a Saduseemine na 'yer ɪka kũu pɔ ɪrfɔ ba be be ɛ, mɪ wa nāa wa sɔɔr wɔ,

XIX "Wiwile, Mosesɪ sɛb kɔ sɪ ɪka nɪɛ yebe wa kpi tɪ bar pɔɔ na ba tara bie ɛ, a wɔ yebe wɔ kul a pɔɔkɔɔr 'lɔ na

wɔ dɔɔ bibiir kɔ a wɔ yebe 'lɔ na kpi.

XX Yɛɛr ayopõi le dõɔ be be, ka ba kpɛɛ kul pɔɔ kpi tɪ che bar, waa tara bie ɛ.

XXI Ka a wɔ turo de a pɔɔkɔɔr kul, baa mɪ dɔɔ bie ɛ, tɪche ka wɔ mɪ kpi. A le nɛ nɪ wɔ ju mɪ le a turo ata sɔɔ.

XXII Yelmāɛ jaa a yɛɛr ayopõi banyāna ba jaa kulnaa a pɔɔ 'lõnõ, tɪ waa dɔɔ bie ɛ, a baaraa jaa ka a pɔɔ mɪ kpi.

XXIII Bala wa ɪr yi a kũu pɔ, an pɔɔ le won ɪ, an ɪ ba jaa kul won lõɔr taa?"

XXIV Ka a Yesu 'yer, "Yaa nyɛ yɪn bɔɔr, bojũu yaa bõɔ a Nāanmɪn sɛbɛ nɪ a wɔ kpɛɔ ɛ."

XXV Nɪbɛ wa ɪr a kũu pɔ ba kõ le kul taa ɛ, tɪ ban kaara naa fɪka a malakasi, baa kulo taa ɛ.

XXVI A kũu pɔ ɪrfɔ yele yɪ kar a Mosesɪ gān pɔ a sõɔ 'lɔ won nyɛ a tɪbile na 'lɪɛ bũu, ka a Nāanmɪn 'yer kɔ wɔ, 'N ɪ naa a Abraham Nāanmɪn nɪ a Isaaki Nāanmɪn nɪ a Jekɔb Nāanmɪn.' (A Yifɔ Gān 3:6)

XXVII Wɔ ɪ naa vɔr Nāanmɪn, waa ɪ kũn Nāanmɪn ɛ. Yɪ tul naa."

XXVIII A Mosesɪ Nɛɛ wile āsɔɔ wa ara na chɛl a le a Yesu nɪ a nɪbɛ na 'mataa 'yerɛ. Ka wɔ nyɛ ka a Yesu 'yer nõmõ. Ka wɔ mɪ sɔɔr a Yesu, "A Nāanmɪn nɛɛr a jaa pɔ, buor sɔɔ le ɪ kpɛɛ?"

XXIX Ka Yesu 'yer kɔ wɔ, "A 'lɔ na ɪ kpɛɛ gar a jaa nɪ nyā, 'A Isɪral nɪbɛ, yi chele! A sɪ Soro Nāanmɪn, wɔ ɪ naa Soro bõ'yen tɛɛ.

XXX Nõ a fõ Soro Nāanmın nı a fõ nyāa, nı a fõ nyevor wõ jaa, nı a fõ tıer wõ jaa, nı a fõ kpẽo wõ jaa.' (Mosesı Gāma Na Tu Anũu 6:4, 5)

XXXI A 'lo na tu nı nyā, 'Nõ a fõ tõ sɔɔ nitāa le fon nũ a fõ mǎe.' (Mosesı Gāma Na Tu Ata 19:18) Nee jaa ba be be ı kpe gar a anyā e."

XXXII Ka a daba 'yer, "Wi-wile, fõ 'yer yelmǎe, a le fon 'yer ıka Nāanmın bõ'yen tee le be be, ka āsɔɔ jaa ba le be be pɔɔ wõ e.

XXXIII A fõ nõ wõ nı a fõ nyāa, nı a fõ tıer wõ jaa, nı a fõ kpẽo wõ jaa, na fõ le nõ a fõ tõ sɔɔ nitāa a fõ mǎe, a ye le anyāna tufõ ın gar dõn fon kɔ chom kɔ Nāanmın nı bɔɔrlorsı a jaa."

XXXIV Yesu na nye a le a daba na 'yer nı yẽ ka wõ 'yer kɔ wõ, "Faa jāa nı a Nāanmın nǎalõ e." An yi a be chiine nıre jaa ba le 'la sɔɔr wõ sɔɔrfõ go e.

XXXV A le a Yesu na wile a Puorfõ Yir bechaar pɔ, wõ sɔɔr naa a nıbe, "N̄mıne le a ta ka a Mosesı Nee wiwiilbe 'yer ıka David bie le a Nı-iraa?"

XXXVI A ba ı a David mǎe pɔ le a Nāanmın Sıe, ka wõ 'yer ıka, 'A n Soro Nāanmın 'yer kɔ a n Soro nyā won ır, "Jāne a n nūsõɔ loor ka n wa de a fõ dõdeme bin a fõ gbɛe p̄ilem." ' (Yiel Gān 110:1)

XXXVII Ala ı David mǎe bɔɔl wõ naa a wõ Soro, n̄mıne le won le ı a wõ bie tee?" Ka a nıyɔɔ bala ara chele wõ nı pupel.

XXXVIII Yesu wile naa tı na wõ kpāa ba, "Yı gu yı mǎe a Mosesı Nee wiwiilbe s̄e, ba ma su naa a fuu veesi ala yɔɔrɔ ıka ba puor ba a dar pɔ.

XXXIX Bala be wa kpe a lõɔfõ jie, a niem le ba ma jāne.

XL Ba mı ma fɔlɔ naa a pɔɔkɔe, na ba mı ma puor Nāanmın kor, bɔɔrɔ ıka nıbe ba kaara ba. A nıbe banyāna 'yer tɔɔrfõ na kp̄eme naa."

XLI Yesu j̄en gbɔr a jie ban 'yõɔnõ a libie a Nāanmın Puorfõ Yir pɔ, na wa kaara a le a nıyɔɔ na 'yõɔnõ a ba libie. Tarea d̄eme yɔɔ jaa loorɔ naa yɔɔ.

XLII Be le ka a pɔɔkɔnõ sɔɔ mı be be na wõ mı waan libikue ayi na ı kobo wa 'yõɔ a libie pɔ.

XLIII Ka Yesu bɔɔl a wõ poturbo ka ba tɔɔ gbɔr wõ ka wõ 'yer kɔ ba, "Yelmǎe le n 'yere kɔrɔ yı, a pɔɔkɔnõ sɔɔ nyā lɔb gar ba jaa.

XLIV A tara d̄eme ma 'yõɔn tı che a libiyɔɔ amıne, tıche a pɔɔkɔnõ sɔɔ nyā 'lo, a jaa le wõ de 'yõɔ. Waa le tara bon jaa go e."

XIII

I Yesu na wa yire a Nāanmın Puorfõ Yir pɔ, a wõ poturo āsɔɔ 'yer kɔ wõ, "Wiwile, nye a kusıbe ban men a yir kp̄e nyā ka wõ kaara ka!"

II Ka a Yesu 'yer sɔɔ wõ, "Mı fõ nye naa a le ban me a yir kp̄e nyāna? A kusıvıel anyāna 'yen jaa kõ le wa

chene dööl wō tō ju ε. Ban dān a jaa lob.”

III Yesu na wa jāne a Olive Tur Tōō ju, a Nāanmın Puorfō Yir nidaa, Pita nı Jemesı nı Joon nı Andiru suor wō naa a ba tεε,

IV “Yer kō sı a daar 'lō a anyā na ı. Bo le na ı a jāne sere ti che ka a wa ı?”

V Ka a Yesu 'yer kō ba, “Yı bōōn ka nıre jaa ta wa bel yı ε!

VI Nıyōō na de naa maa yuor waan wa 'yere, 'Maa le a Yesu,' na ba wa bele nıyōō.

VII Yın wa wōn tam, ka ba 'yere a tam 'yer, yı taa nıre ε. A le na ı naa, tıche a wer baarfō chene na be puor.

VIII Nıbor dēdēme na yin tam, ka a nāmıne mı yi tam. Ka a tēgān dōōnō jıir yōō, ka kō mı lo. A döoye anyāna le ı a pielfō.

IX “Yı bōōn, ıka ban ma nyōor yın chiin a 'yer tōorfō jie, na ba le pōb yı, a lōōfō jıir. A maa yın sōō jūu, ban tara yın chiin a tēe nıbere nı a nāmıne jie, ıka ba ti tōor a yı 'yer, ti yın tu naa a be 'yer a Nāanmın 'yer nōō kō ba.

X A 'yer nōō nyā na den nie ta a nıborō ba jaa.

XI Bala wa nyōor yı chiin a 'yer tōorfō jie, yı ta vē ka tıer nyōō yı a le yın ti 'yer ε. Le jaa a Nāanmın na wiil yı a 'yer tōorfō sōō, 'yer wō. A ba ı yın le 'yer ε, tıche a 'yerbie yı naa a Nāanmın sıε sē.

XII “Yebe na gar 'yōō yebe, ka ba kō wō, ka a sāa mı gar 'yōō bie, ka ba kō wō. Bibiir kō le wōnō a ba sāamıne

toor ε, na ba vē ka ba kō a ba sāamıne.

XIII Nıre jaa na 'laar yı naa, yın sōō ma jūu, ti 'lō na sōō ti ta a baaraa, na nyen Nāanmın faafō.

XIV “Yın nye naa a yele 'lō a Nāanmın na 'laar (*Daniel 9:2*) na be a jie 'lō an ba sēε ε, na wō sōō a jie, na wō vē ka a wō suor dire. A fōō nyā na kara bōō a par. Yın wa nye a le, nıbe na be a Judiya ba jo do a tōō ju.

XV Nıre jaa na be gar ju, ta suu a die pō ti de bon jaa ε.

XVI 'Lō mı na be a puo pō, ta le chen ti de a wō fōbaa ε.

XVII A bıbir nyāna an ın tuo kō a pōōpōor nı a bala na tara a bı'yensı.

XVIII Yı suorō Nāanmın ka a ta wa ı uon ε.

XIX A ber ala pō, nıbe na din döoye yōō. Nāanmın na maal a wer baa di a döoye nyā borō ε, ti ba mı kō le wa di wō go ε.

XX Ala ı a Nāanmın ba ηmaa a ber ala bar ε, nıre jaa kō che ε. Tıche a bala won chel ir jūu, wō ηmaan bar.

XXI A sōō 'lōnō, nıre wa 'yer kō yı ıka yı nye a Nı-iraa a ka, bı kasen le wō be, yı taa suorō ε.

XXII Bojūu a jire Nı-iraa nı a jire 'ye'yerbe na wa na wa tōnō a le a nıbe na ba dōō nye ε, na ba maala yelbere fıka Nāanmın le kō ba a kpēō. Na ba suorō ıka ba bel a bala a Nāanmın na chel ir, ala ı ban tōō naa.

XXIII Yı bōōn! N den nie 'yer kō yı.

XXIV “Tiche a dooye nyā baarfō sōo, ‘Mōtōo na lii naa, ka a ηmeraa kō mī le chaar ε,

XXV Ka a ηmerbie pōrō yire a saaju loro, ti a saaju wō jaa dōonō.’ (Isaiya 13:10)

XXVI “A sōo ‘lōnō, ban nyen a Ntsaal Bie na waara a julōjuur pō, nī kpēo nī tūr.

XXVII Wōn tō naa a wō malakasi, ka ba wa lōo taa a bala wōn chel ir a wer wō jaa, ti yin a mōtōo purfō jie ti to a morfō jie.

XXVIII “Yi de a pōlpōl tē ye le jān yē. ‘Lō wa tōrō a vaar yi bōon ūka a tōl sōo gbōr naa.

XXIX A le mī nī wō ju le, yin wa nye a le n ‘yer kō yi na ire, yi bōon ūka a sōo gbōr naa jaa yēyē.

XXX N ‘yere naa yelmāe kurō yi, ūka a pōpānyā nibe kō kpi baar ε, ti yi nye a ye le anyāna ka a i.

XXXI A saaju nī a wer na wa baar naa tiche maa ‘yerbie dōo kō wa baar ε.

XXXII “Nire jaa ba bōo a bībir nyā ε, bī a sōo ε, a malakasi gba na be a saaju ba bōo ε, a Bie mī ba bōo ε, a Sāa tēε le bōo.

XXXIII Yi gu yi māε vīla! Yi kaar sō! Yaa bōo a sōo ε.

XXXIV An kaar naa fika yir sōo na wa yōrō ti de a wō yir ‘yōo a wō tōtōnbo nuur pō, na wō kō āsōo jaa nī wō tōmō, ti mī ‘yer kō a dōdōr guro ka wō kaara.

XXXV A le jūu yi kaara ti guro wō, bojūu yaa bōo a sōo ‘lō a yir sōo na na lieb wa ε. Amine kōo a wa i jāanōr,

bī tāsōo bāun, bī nōrsi na kōnō, bī bibio pipi.

XXXVI Yi ta wa yē ka wō wa dūu yi a yi be gōo pō ε.

XXXVII A le n ‘yer kō yi, nire jaa le n ‘yer kō yi kaar sō!”

XIV

I A chen ber ayi ka ban di a Gōl Bar Difō nī a Paanōkōo Lōofō, ka a Juu nibe bōorlo nibe nī a Mosesi Nēε wi-wiilbe bōorō vuo ‘lō ban na tu sōol nyōo a Yesu kō.

II Tiche ka ba ‘yer, “A ta i a lōofō sōo ε, ka a jēer taa ir a chara pō ε.”

III Yesu na wa be a Betani a Simon ‘lō na dōo i a kōkōn yir, ka ba ‘mataa dire, pōo kōo wa waan na pārtōvīla nī kānyūu kōo dafō na ba wōnō ε. A pōo kpīr naa a pārtōo nyīe ti kpaar a kānyūu ala dōol a Yesu ju.

IV Ka a nibe bala na be be nye suur ti ‘yere kurō taa, “Bo le so ka wō sōo a kānyūu nyā bar a nītō?

V Wōn taa den da nībō‘yen yuon gbul sāyar libie na wō de kō nōn dēme.” Ti mīi ‘yōo a pōo.

VI Ka a Yesu ‘yer kō ba, “Yi bar wō! Bāa ‘yōo le yi mīi ‘yōo wō? Wō maal vīla kō mā.

VII A nōn dēme ‘lō, yin nī bala ben ka. Yin tōo sōo ba sōo ‘lō jaa yin bōorō, tiche maa kō be a yi sē sōo jaa ε.

VIII Wō i naa a le wōn tōo. Wō kpaar a kānyūu ‘yōo ma ti che ka n ba kpi sere ε, na wō chōor ma guro nī a n ūufō.

IX Yelmāe le n ‘yere kurō yi, jie jaa ban wa ‘yer a ‘yer nōo

nyāna a wer wɔ jaa pɔ, ban 'yer naa a le a pɔɔ nyā na ɪ na ba chene tara a wɔ tɪɛr.”

X A Pie ni Ayi bala won kaa ir āsɔɔ ban bɔɔlɔ a Judas Isikariyot chen a Juu nɪbe bɔɔrlo nɪbere sɛ ti 'yer ba ɪka wɔ bɔɔrɔ na ɪka wɔ de a Yesu 'yɔɔ a ba nuur pɔ.

XI Ban wa wɔ a le won 'yer ka a nɔmɔ ba, ka ba 'yer ɪka ban kɔ won libie. Ka a Judas pāa bɔɔrɔ vuo 'lɔ won na tu de a Yesu kɔ ba.

XII A bɪbir dɔɔ 'lɔnɔ ɪ naa a Paanɔkɔ Lɔɔfɔ, ka ban na kɔ a pele na ba di a Gɔl Bar Difɔ, Yesu poturbo sɔɔr wɔ naa, “Nyɪne le fɔ bɔɔrɔ ɪka sɪ chen ti chɔɔr a Gɔl Bar nyā bɔɔdiir a fɔ ti di?”

XIII Wɔ tɔ naa a wɔ poturbo ayi, na wɔ 'yer kɔ ba, “Yɪ chen a tɛe pɔ, daba na tuo kɔɔ ni dɔɔr na tuor yɪ naa. Yɪ turo wɔ.

XIV A yir 'lɔ pɔ won wa ti kpɛ, yɪ sɔɔr a yir sɔɔ, ‘A Wiwile ɪka sɪ wa sɔɔr fɔ, “Nyɪne le a 'lɔ ni a wɔ poturbo na wa 'mataa di a Gɔl Bar Difɔ?”

XV Won wiil yɪ naa bɔɔpɪɛ ban chɔɔr. Yɪ maal a bɔɔdiir a be.”

XVI Ba yin chen a tɛe ti nye a le jaa a Yesu na 'yer kɔ ba. Ka ba maal a Gɔl Bar bɔɔdiir.

XVII Jāanɔɔr na wa ta, Yesu ni a wɔ poturbo Pie ni Ayi wa naa.

XVIII Ban wa dire, wɔ 'yer kɔ ba, “Yelmāe le n 'yere kɔɔr yɪ, a yɪ āsɔɔ na ti gar 'yɔɔ ma; āsɔɔ sɪn 'mataa dire ni a labɔ'yen pɔ.”

XIX Be le ka ba jaa pɔɔ sɔɔ ka ba sɔɔr wa bɔ'yen 'yen, “Maa le ɔ?”

XX Ka a Yesu 'yer, “A yɪ Pie ni Ayi āsɔɔ le! A yɪ āsɔɔ sɪn 'mataa tūno a labɔ'yen pɔ le.

XXI A Nɪsaal Bie na kpi naa nɪtāa le ban seb a Nāanmɪn gān pɔ. Tɪche a nɪre 'lɔ na gar 'yɔɔ a Nɪsaal Bie na din dɔɔye gar nɪre jaa! Ka bala ta ba dɔɔ wɔ ε, ala sa.”

XXII Ban wa dire ka a Yesu de a paanɔɔ puor Nāanmɪn yāan, ti ηmaa de kɔ a wɔ poturbo, na wɔ 'yer, “Yɪ de, a n āgān le.”

XXIII Wɔ le den a ηmele 'lɔ ban nyuro ni, na wɔ puor Nāanmɪn yāan ti le de kɔ ba, ka ba jaa nyū.

XXIV Be le a Yesu 'yer kɔ ba, “N jān le a anyā na vɛ a Nāanmɪn netraa na tara kpɛɔ, an chir naa, na a faa nɪyɔɔ.

XXV Yelmāe le n 'yere kɔɔr yɪ, n kɔ le nyū a dāa anyāna ε, wa ti tān a daar 'lɔ in na nyū a bɔpaalaa a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ.”

XXVI Ban wa yiel yiel dān Nāanmɪn, ba suun chen a Olive Tur Tɔɔ ju.

XXVII Yesu 'yer kɔ ba, “Yɪ jaa na jon ti bar ma, nɪtāa le a Nāanmɪn na 'yer a wɔ gān pɔ, In ηme naa pechine kɔ ka a piir yɛyɛl. (*Jekariya 13:7*)

XXVIII Tɪche maa wa ir a kūu pɔ, in de yɪn nie chen a Galilee.”

XXIX Ka a Pita che nyāa 'yer, “Ala ɪ gba, ba jaa sɔɔn bar fɔ ti maa 'lɔ kɔ bar fɔ ε.”

XXX Yesu 'yer kō a Pita, "Yelmāe le n 'yere korō fō, dīna tāsōō, a nōrdōō kō kō gbēe ayi sere ε, ti fō 'yer gbēe ata ūka faa bōō ma ε."

XXXI Tiche ka a Pita 'yer kpēō jaa ūka, "Maa ni fōō na 'mantaa kpi gba, ti n kō 'yer ūka n ba bōō fō ε." Ka a bala ni na che 'yer a le ne.

XXXII Yesu ni a wō poturbo chen naa a jie 'lo ban buōlo Getisemani, ka wō 'yer kō ba, "Yi jāne a kana, ti ka n chen ti puor Nāanmin."

XXXIII Be le wō tara Pita ni Jemesi ni Jōōn 'mataa chiin ka a wō pōō sōō yōō jaa, ka tier nyōō wō yōō.

XXXIV Ka wō 'yer kō ba, "N tier sōō naa, ti nyetāan kūu. Yi jāne a kana gu ma ti na yi taa guro ε."

XXXV Wō chen naa a niem bālāa ti lo kpa tēe sōōō Nāanmin ūka ala i a tara naa ifō kōō, wō vē ka a sōō nyāna pō wō.

XXXVI Wō 'yer naa, "N Sāa, yeje jaa ba gar a fō maalfō ε. De a dōōye ηmele nyāna bar a n sē, tiche a ta tu maa bōfō ε, a tu a le fōō na buōōō."

XXXVII Wō lieb chen a poturbo sē ti nye ka a i ba gur naa. Ka wō 'yer kō a Simon Pita, "Simon, fō guro naa o? A fō kō le tōō jē bālāa gu ma ε?"

XXXVIII Yi jē gu chele, na yi sōōō Nāanmin ka a beerkaa ta wa tōō yi ε. A yi tier 'lo buōōō naa tiche ka a yi āgāma ba tōōr ε."

XXXIX Wō le chen naa ti puor a Nāanmin a le ne ni wō ju.

XL Wō lieb wa nyē ba go ka a i ba gur naa bojūu gōō kpe ba naa. Baa bōō ηmine ban le 'yer kō a Yesu ε.

XLI Wō lieb wa a ba sē a gbēe ata sōō wa sūr ba, "Yi chene na gā guro na yi pēne o? A sere naa! A sōō ta naa. Nyē, ba gar 'yōō a Nīsaal Bie kō a yelbe-irbe!"

XLII Yi vaa ir, ka si chen a ba sē. Nyē, a n gagaraa na waara!"

XLIII Yesu na chene 'yere le ka Judas na i a wō poturo pie ni ayi āsōō ti daasāa, ni nibe na tara sōbere ni dakōrsi waara ni a Yesu nyōōfō jie. A Juu nibe bōōrlo nibe ni a Mosesi Nēe wiwiilbe ni a nibe le tō ba.

XLIV Judas dōō wiil a nibe mana ūka, "A 'lo in na ti puor mōōr a kōtir yi nyōō a 'lo, na yi bōō tara wō chiin."

XLV Ban wa ta, Judas pōōn chen a Yesu sē ti 'yer, "Wi-wile!" Ti puor wō ni mōōrfō.

XLVI Ka a bala won chiin nyōō a Yesu.

XLVII Be le ka a bala āsōō na ara gbōr a Yesu vōō a wō sōō chen a Juu nibe bōōrlo nāa gbāgbaa toor ηmaa.

XLVIII Ka a Yesu sūr ba, "A mō nibe le n i ka yi waan sōbere, ni dakōrsi a n nyōōfō jie o?"

XLIX Būbir jaa le n ma dōō be a yi sē, na n wile yi a Puorfō Yir pō, ti yaa nyōō ma ε. Tiche a i naa a le ūka a tu a le a Nāanmin gān na 'yer."

L Be le a Yesu poturbo ba jaa bar wō ti jo.

LI Pölbile kōō mī na vaar fōbaa tē turo nī a Yesu, ba nyōō wō naa.

LII Ka wō mur a fōbaa 'yōō ba tī jon sal'mōōr.

LIII Be le ba chiin a Yesu a Juu nibe bōōrlo nāa yir, ka a Juu nibe bōōrlo nibeere ba jaa nī a nibeere 'matāan a Mosesi Nēē wiwiilbe, na ī a 'yer tōōrfō nibeere, wa lōō taa.

LIV Pita mī turo naa a puor jaa na wō wa tī kpe a bōōrlo nāa yir bechaar pō, na wō 'mataa jāne nī a bala na kara a Puorfō Yir uoro būu.

LV Ka a Juu nibe bōōrlo nibeere nī a 'yer tōōrfō nibeere na che bōōrō yele kōō na wiil īka Yesu sēen kūu, tī baa nye ε.

LVI Nīyōō mī ηman jirsī 'yōō wō, tiche a ba 'yerbie ηma taa poe.

LVII Ka a bamine mī ir ηmaa jire 'yer īka,

LVIII "A ba sē, wō 'yer naa īka, 'A Puorfō Yir nyāna a nire nūu na mē, īn ηmer wō naa tī na n de ber ata men 'lō na ba ī nire nūu bōōmīeraa ε." "

LIX Tiche a ba 'yer mī ba ī bō'yen ε.

LX Be le ka a Juu nibe bōōrlo nāa ir ara tī sōōr a Yesu, "Faa 'yerē 'yer sōōrō ba bī? Bo dāastesī le anyāna ban dire dōōlo fō. A īn yelmāe o?"

LXI Tiche ka a Yesu ī jaa gbul, waa 'yer sōō wō ε. Ka a bōōrlo nāa le sōōr wō go, "Fōō le ī a Nāanmīn 'lō sīn 'Yōōnō Bie na ī a Nī-iraa o?"

LXII Ka a Yesu 'yer, "Maa le. Yīn nye naa a Nīsaal Bie na

jāne a Tōōfō Sōō nūsōō loor. Yī mī na le nyen won waara a julōjuur pō."

LXIII Ka a bōōrlo nāa tōō a fuu chīer nī suur, tī sōōr, "Bāa le sīn le bōōrō nire īka wō le 'yer a wō 'yer go?"

LXIV Yīn māē wō naa a le won fere. Nīmīne le yī tier?" Ka ba jaa 'yer īka wō sēen kūu.

LXV Be le a bamine piel chīre nataar 'yōōnō wō, ka a bamine mī pōō a wō nibe tī ηme wō, tī sōōr wō, "Wiil sī a nire 'lō na ηme fō." Ka a bala mī na guro a Puorfō Yir mī ηme ηme wō.

LXVI Pita jāne naa a be a bechaar pō, ka a bōōrlo nāa gbāgbapōōbile āsōō wa wa.

LXVII Wōn wa nye a Pita na uoro a būu, wō kaa wō naa lēē tī 'yer, "Fō mī dōō turo a Yesu na yī a Najaretī."

LXVIII Ka a Pita chīr tī 'yer, "N ba bōō a le fon 'yerē par ε." Tī na wō tōō chen tī ara a dōōdōr nēē.

LXIX A pōōbile na wa nye a Pita a be, wō le 'yer kō a nibe na ara a be, "A nyā mī ī naa a ba āsōō."

LXX Ka a Pita le chīr go. A ba kor ε, tī a bala na ara gbūr a Pita mī 'yer, "Sīre jaa le, fō ī naa a ba āsōō, bojūu Galilee le fō mī yī."

LXXI Ka a Pita pōō 'yōōnō a wō māē, tī pōō kūrō ba 'yerē īka, "N ba bōō a daba nyā 'yer yīn 'yer ε."

LXXII Ajienaa le ka a nōraa mī tōō kō a gbēē ayī sōō. Ka a Pita pāa tierō a le a Yesu na dōō 'yer kō wō, "Fōn chīr ma naa gbēē ata, tī ka

a nördõõ kõ gbεε ayi." Pita na wa tier bõõn a le, ka wo kõ yoo jaa.

XV

I A wer na wa chaar bibio, a Juu nibe bõorlo niberε ni a Mosesu Nεε wiwiilbe ni a niberε ba jaa ni a 'yer tõorfõ niberε na che, lõõn guor taa lū a Yesu tara wo chiin ti kō a nāa Pilate.

II Ka a Pilate suor wo, "Fõõ le i a Juu nibe nāa o?" Ka a Yesu 'yer, "O, a in a le fon 'yer."

III Ka a bõorlo niberε sõõnõ a Yesu yuor.

IV Be le a Pilate suor a Yesu, "Faa 'yerε 'yer jaa ε, nye le ban sõõnõ fu a yuor jā!"

V Tiche Yesu ba haa nεε ε, ka a 'maa a Pilate nεε.

VI A mi i naa a ba tõmõ le ka bala wa lõõ taa dire a Gõl Bar Difo, a ba nāa ma ir nure 'lo a nibe na bõorõ a põofõ die põ bar.

VII Barabası mi dõõ põõ a nibe bamine põ, na dõõ ir jεer ni a paal nikpēε na ba kō nibe, ka ba nyõõr ba põõ.

VIII Niyõõ wa naa a Pilate sē wa suor wo ika, wo i kō ba a le won ma i.

IX Ka a Pilate suor ba, "Yi bõorõ naa ika n ir a Juu nibe nāa kō yi bi?"

X Pilate bõõn naa ika a nyuur ban tara ni a Yesu le vē ban nyõõ wo waan a wo sē.

XI Tiche ka a bõorlo niberε dõ a nibe toor ika, ba 'yer ika, wo yuo a Barabası bar.

XII Ka a Pilate suor ba go, "Ti n i ηmine ni a 'lo yin bõõõ a Juu nibe nāa?"

XIII Ka ba tån, "Kpa wo a daa ju!"

XIV Be le ka a Pilate suor ba, "Bāa wo i? Bo tõdεer le wo tõ?" Tiche ka ba tāna kpēõ jaa, "Kpa wo a daa ju!"

XV Pilate na bõorõ ika wo pel a nibe põõ jūu, wo yuo nāa a Barabası kō ba. Wo vē naa ka ba fõb a Yesu yoo jaa, ti de wo kō a sojası ika, ba ti kpa wo a daa ju, ka wo kpi.

XVI Be le a sojası tara a Yesu kpēn a nāa yir kpēε 'lo põ, ti bõõl a ba taaba sojası lõõ taa.

XVII Ba den fuu jıε nāa fuu kaar su wo, na ba le de suor vil nāa jupil kaar su wo.

XVIII Ti pāa piel laara wo, "Yāan yooo, Juu nibe nāa!"

XIX Ti ma de daa ηmen wo a jūu ti chure nataar 'yõõnõ wo. Ba gbur dumo a wo niem puoro wo.

XX Ban wa la wo a nitõ wa baar, ba yaa naa a fuu 'lõnõ bar, ti de a wo māε fuu su wo, na ba pāa de wo chiin ika ba ti kpa wo a daa ju.

XXI A sör põ, ba nyen Simon na yi Sireni tēe põ, Aleksanda ni Worofos sāa le. Mõõ põ le wo yi tala, ka ba nyõõ wo fir ka wo de a Yesu daa tuo.

XXII Ba chiin naa a Yesu ti tån a be ban bõõõ a Yesu nibe kōkõr põ, Golgota. A par le ika, Julaa Jie.

XXIII Ka ba pāa de tāt kõõ 'yõõ a dāa põ, ika wo nyū, ti wo tōr.

XXIV Be le ba kpa wo a daa ju. Ba põ naa a wo fõõr na

ba ηme gbām bōo a ala āsuo jaa na na de.

XXV Bibipol le ba kpa wu.

XXVI Ba seb naa a yele 'lo jūu ban kon wu mar a daa jūu ɪka, "A JUU NIBE NĀA."

XXVII Ba mi kpan nānyisi ayi a dabābānsi mi ju, ka āsuo be a Yesu nūsōo loor ka a āsuo mi be a wu goba loor.
5

XXIX A bala na tala a be a wu kpafo jie toro wu, vavire a ba jur 'yere, "Wooo, a fōo nyā na 'yer ɪka fon sōo naa a Nāanmin Puorfō Yir nyā bar ti me wu a ber ata,

XXX wa suu a daa ju, na fu faa a fu mǎe!"

XXXI Le ni wu ju le, a juu nibe bōorlo niberē ni a Mosesi Nεε wiwiilbe mi laara wu, na ba 'yere koro taa, "Nyε, wu faan bamine, ti wu kō tōo a wu mǎe faa ε!

XXXII Vε a 'lo na 'yer ɪka, 'lo le ɪ a Ni-iraa, na wu ɪ a Isiral nibe nāa, suu a daa ju a si kaa, ti na si pāa sōo." A bala mi ban kpa gbōr wu, le le ba mi tō wu.

XXXIII A mōtōo na wa ara a gar ju sālsoo, a wer wu jaa sob naa wa ti tǎn a mōtōo balfō sōo.

XXXIV A sōo 'lōnō po le, ka a Yesu chur bōol, "Eloi, eloi, lama sabakatanɪ." A par le a Yesu nibe kōkōr po ɪka, "N Nāanmin, n Nāanmin, bo le so ka fu lɛb puor 'yōo ma?"

XXXV A bala na ara gbōr a be wō na ba 'yer, "Yɪ chele! Elaija le wu bōolo."

XXXVI Ka a daba āsuo jo chen ti 'moo sapo 'lor a dāmiir amine po, na wu chab daa tur a Yesu ɪka wu mōor, ti na wu le 'yer, "Yɪ vε a si kaara, Elaija na wa yoo wu naa bu."

XXXVII Be le a Yesu chur ti ηmaa a vōor.

XXXVIII Ka a Juu Nibe Puorfō Yir po, ban lū a fōbaa var a die chur a saaju ti gbem a par.

XXXIX A sojasɪ nɪkpεε na ara a be a Yesu niem na wō a wu churfo, ti nye a le mi won ηmaa a vōor, wu 'yer naa, "Yelmǎe jaa, a daba nyā ɪ naa a Nāanmin Bie."

XL A pōbo bamine lōon Mεer na yi Magdala tēe po, ni Salome, ni a Mεer na ɪ a Jemesi bile, ni Josesi ma mi ara na tεer jaa ti kaar wu.

XLI A Galilee po, a pōbo banyāna le turo wu, na ba sōnō wu. Ka a pōbo bamine mi na 'matāan wu wa a Jerusalem, mi be be.

XLII A daar 'lo ɪ naa a ba Chōorfō Bɪbir ban na chōor a ba mǎe, bojūu a mōtōo wa mōr, a Pēnfō Bɪbir piel naa. A jāanōor na wa tara

XLIII a Josefo na yi a Ari-matiya tēe po, na ɪ a nɪkpεε āsuo ban 'yōonō, ti mi dōo chele a Nāanmin Nāalōo, nyoon nyāa chen a Pilate sē, ti sōor a Yesu āgān ɪka wu ūu.

XLIV Pilate na wa wō ɪka a Yesu kpi naa, a 'maa won nεε. Be le wu bōol a sojasɪ

5 **XV:XXVII 15:27** A gāma amine po, baa 'yōo a pōfo lɪjer ni aniin ε ɪka, 28 A seb a Nāanmin gān po ɪka, "Ba sōr won 'yōo a tōdebe dēme po." (Isaiya 53:12)

nɪkpɛɛ ka wɔ wa, ka wɔ sɔʊr wɔ, "A Yesu kpin bu?"

XLV Ka a sojasɪ nɪkpɛɛ 'yer, "Ɔɔ, wɔ kpi naa." Ka a Pilate sɔɔ ɪka a Josefɔ wɔ ti yɔɔ a Yesu āgān.

XLVI Josefɔ dān fɔbaa na wɔ ti yɔɔ a Yesu āgān vil wɔ chiin ti ũu, a yaa ban chɪ kɔsɪr pɔ. Ba bil kɔsɪr wa pɔɔ a yaa nɛɛ.

XLVII A Mɛer na yi a Magdala, nɪ a Mɛer na ɪ a Josestɪ ma, nyɛ naa a jie 'lo ban ũu wɔ.

XVI

I A Pɛnfɔ Bɪbir na wa baar, Mɛer na yi a Magdala, nɪ Salome, nɪ a Mɛer na ɪ a Jemesɪ ma, ba dān a kānyũur ala ɪka ba chiin ti je a Yesu āgān.

II A Pɛnfɔ divɛ bio daar, bibio mɔtɔɔ na pur baar, ba chen naa a yaa par.

III A kɔsɪr na pɔɔ a yaa nɛɛ ba gbɔr ɛ, ka ba sɔrɔ taa, "An lɛ na ti bil a kɔsɪr bar sɪ a yaa nɛɛ?"

IV Tɪche ban dɔɔ kaa a ba nidaa, a kɔsɪr 'lo bil yi a yaa nɛɛ.

V Ban ti kɔtɛrɛ a yaa pɔ, ba nyɛn pɔlbile na su fuu pɪla jānɛ nɪ a nūsɔɔ loor, ka pɪla ɔɔ ba.

VI A pɔlbile 'yer kɔ ba, "Yɪ ta vɛ ka yɪ pɪla ɔɔrɔ ɛ. Yɪ bɔɔrɔ naa a Yesu 'lo na yi a Najaretɪ ban kpa a daa ju. Wɔ ir naa ɪ vɔr! Waa be a ka ɛ! Yɪ nyɛ a jie 'lo ban gaal wɔ.

VII Yɪ lɛb kul ti 'yer a wɔ poturbo nɪ a Pita ɪka, wɔ de yɪn nie chiine a Galilee, be lɛ yɪn ti nyɛ wɔ, nitāa a lɛ won dɔɔ 'yer kɔ yɪ."

VIII Chĩcham kɛ ba naa ka ba nɛɛ 'maa, ka ba jo yi a yaa par. Baa 'yer 'yer kɔ nɪrɛ jaa ɛ, bojũu dābāɛ kɛ ba naa.

IX A Pɛnfɔ divɛ bio daar bibio, Yesu na wa ir a kũu pɔ, wɔ den nie dũu a Mɛer na yi a Magdala, a 'lo pɔ won dɔɔ dii a sɪdɛbɛ ayopɔi bar ka a yi.

X A Mɛer chen ti 'yer kɔ a bala na dɔɔ be a Yesu sɛ, a bala a nie na sɔb ka baa kɔnɔ.

XI Ban wa wɔ ka wɔ 'yer ɪka a Yesu ir naa kũu pɔ ɪ vɔr, ka wɔ nyɛ wɔ, baa sɔɔ de ɛ.

XII A anyā puor lɛ, a Yesu lɛb nɪyuo na wɔ dũu a ba ayi na de sɔr chiine a tɛɛ āsɔɔ pɔ.

XIII Ba lɛb chen a Jerusalem ti 'yer kɔ a ba taaba, tɪche baa sɔɔ ɛ.

XIV A ba kor ɛ, ti a Yesu lɛ dũu a Pie nɪ Bõ'yen na 'mataa dire. Wɔ miin 'yɔɔ ba a ba ba sɔɔfɔ pɔ, nɪ a ba nyākpāɛn jũu, bojũu baa sɔɔ de a bala na nyɛ won ir a kũu pɔ 'yer.

XV Wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ yɔ a wer wɔ jaa, na yɪ mɔɔl 'yer a 'yer nɔɔ nyā kɔ a nɪbɔrɔ ba jaa.

XVI Nɪrɛ 'lo jaa na sɔɔ de a 'yer nɔɔ nyā, ka ba so wɔ a Nāanmɪn kɔɔ, won nyɛn a Nāanmɪn faafɔ, tɪche nɪrɛ 'lo jaa na ba sɔɔ de a 'yer nɔɔ nyā ɛ, a nɪnyɪnɛ na wɛ naa.

XVII A jānsɪ anyā na turo naa bala na sɔɔ. Ban de naa n yuor diin sɪdɛbɛ ka a yi, na ba lɛ bɔɔ 'yerbɔlsɪ 'yerfɔ.

XVIII Ban ma 'mooŕ waba. Bala wa nyũ bon na tara loo, ti a kō ı ba yelee ε. Baalaa ban dool a ba nũu, won sa naa."

XIX A Soro Yesu na wa 'yer a nitõ ku a wõ poturbo, Nãanmin vẽ naa ka wõ do a saaju ti jãne a wõ nũsõo loor.

XX Be le ka a poturbo yi chen ti moolo a 'yer nõo jie jaa. Be le ka a Soro 'mataa tõnõ ni ba, ka a wõ ne'maa tõmõ anyã ban tõnõ wiil ıka a wõ 'yer nõo ın yelmãe.

LE A LUKA NA SEB A YESU 'YER NŌO

I Nītāa le a nıyoɔ na mō man a le na ı a sı ber anyā pɔ,

II a le ın yelmāe, ba dōo be be na ba nyen nıbir a pielfo, na ba ı a 'yer nyā gbāgbaar.

III A le jūu n baraa Teofilusı, n mı mōn vıer a 'yer tı tån a pielfo nye ka a ı yelmāe le, ka n bɔɔɔ ıka n seb a le na tu taa kɔ fɔ.

IV Ka fɔ na tōo bōo ıka a le ban wiil fɔ ın yelmāe.

V A Judiya Nāa Herod sōo, a Juu nıbe bɔɔrloro āsɔo ben be ban bɔoɔ Jekariya wɔ pɔo naa a Abija gbul pɔ ka a wɔ pɔo yuor di Elijabetı na yi a Aaron bɔɔo pɔ.

VI Ba jaa ayi yele tor Nāanmın sē ka ba turo a le a Nāanmın nēe na 'yer na baa tara chεfɔ ε.

VII Tıche baa tara bie ε, bojūu a Elijabetı abbaa ka 'lo naa sıre jaa nyōo.

VIII A mı lɔɔr wa ta a Jekariya ka wōn tō a bɔɔr lofo tōmō kɔ Nāanmın.

IX Gbām le ba gba ir wɔ nıtāa le a ba bɔɔrlo tōmō na be, ka won ma kpe a puorfɔ yir tı chɔm a tāt nyūu vıla ala.

X Ka a sōo na wa ta ıka wɔ chɔm a tāt nyūu vıla anyāna, a nıbe ara naa a yōo puoro.

XI Be le a Nāanmın malaka wa dūu wɔ be a tāt nyūu vıla chɔmfɔ jie a nūsōo jie.

XII Jekariya na wa nye wɔ a le, pıla ɔɔ wɔ naa ka dābāe kpe wɔ.

XIII Tıche ka a malaka 'yer kɔ wɔ, "Jekariya ta joro dābāe ε, Nāanmın wōn a fɔ sɔɔrfɔ, a fɔ pɔo Elijabetı na dɔon dabile ka fɔ 'yōo a wɔ yuor Joon.

XIV A wɔ yele na ın nōo kpe fɔ ka fɔ chıle ka nıyoɔ mı chıle a wɔ dɔofɔ jūu.

XV An ı won ın kpēε a Nāanmın niem, wɔ kō nyū dāa ban 'yōo dābul ε, bojūu Nāanmın sıe na see won be a ma pɔom.

XVI Won lıeb naa a Isıral nıbe yɔo jie waan a ba Nāanmın sē.

XVII Won den a sı Soro nie nı a sıe nı a kpēo 'lo na dōo be a Elaija 'yōo, na wɔ lıeb sāmıne ka ba tara a ba bibiir tıer. Ka bawōnsı mı nye yē na ba maala yeltorsı na wɔ vē ka nıbe mı chɔɔr ba māe gun a sı Soro."

XVIII Ka a Jekariya sɔur a malaka, "Nmıne ın ıre wa sɔo a nıtō fon 'yer? Maa nı n pɔo jaa kor naa."

XIX Ka a malaka 'yer kɔ wɔ, "Maa le a Gabırel na ma ara a Nāanmın niem, 'lo le tō ma nı a 'yer nyā ıka n wa 'yer a 'yer nōo nyā kɔ fɔ.

XX A le jūu fon ın wōo fɔ kō le tōo 'yer 'yer ε, wa tån a bıbir 'lo a anyāna na ı bojūu faa sɔo de a 'yer ala na wa ı a sōo 'lo na see ε."

XXI A nıbe bala na be a yōo chele a Jekariya wōn kor a le a Nāanmın puorfɔ yir, ka chıcham kpe ba.

XXII Be le ka wu wa yi ti wu kō le tōo 'yer 'yer ε, ka a nibe bōon ũka wu nyen nyefo kōo bojūu nuur kaalfu le wu mana ni ba ti kō tōo 'yer ε.

XXIII A le a wu tōmō bibie na wa baar be a Nāanmūn puorfū yir, wu lieb kul a wu yir.

XXIV A anyā puor le ka wu pōo Elijabeti tara pōo na wu sool ηmersi anūu.

XXV Na wu pāa 'yere, "Nye le a Nāanmūn na maal ma, a wu maal vīla bībir vīe naa ka wu ir ma a vī yin a nibe niem bar."

XXVI Elijabeti pōo na wa ta ηmersi ayōob, Nāanmūn tō naa a Gabirel a tēe na be a Galilee paal pō ban bōolo Najareti,

XXVII be le pōosarbile kōo be, ka daba ban bōolo Josefū na i a Nāa David yōo ηmaa baraa na kul ka a pōobile yuor di Mēer.

XXVIII A malaka chen a wu sē ti 'yer, "N puorfū naa, fū un ni'yōo naa, Nāanmūn ben a fū sē."

XXIX Ka dābāe nyōo a Mēer ni a puorfū nyā bōo, na wu sorō wu māe a puorfū nyā par.

XXX Tiche ka a malaka 'yer ku wu, "Ta joro dābāe ε, fū un ni'yōo naa Nāanmūn niem.

XXXI Fūn tara na pōo dōo dabile, na fū 'yōo a wu yuor Yesu.

XXXII Wōn un kpēe, ka ba bōolo wu a Nāanmūn na be a Saaju Bie. A si Soro

Nāanmūn na den a wu sāa David nāalōo ko wu.

XXXIII 'Lo le na di a Jekōb yir nāa jaa kpo kpo, a wu nāa kō wa baar ε."

XXXIV Ka a Mēer sūr a malaka, "N ba ta daba sere ε, ti ηmine un ure wa dōo a bie?"

XXXV Ka a malaka 'yer ku wu, "Nāanmūn Sīe na wa kpe fū naa, ka a Nāanmūn kpēo wa ger pōo fū a bicheche 'lo fūn na dōo, ban bōolo wōn Nāanmūn Bie.

XXXVI Nye a fū yebe Elijabeti gba na i a pōo abbaa na wu nyōo ti wu tara na pōo na dōo bie, chuur ayōob ni nyā wōn gal.

XXXVII Yele jaa ba i tuo Nāanmūn sē ε."

XXXVIII Be le a Mēer 'yer, "Nye, Nāanmūn gbāgbaa le n i, a i a le ku ma fūn 'yer?" Ka a malaka bar wu ti chen.

XXXIX A sōo 'lōnō le a Mēer pōo yi do a tōo ju a Judiya tēe pō.

XL Wu ti kpe naa a Jekariya yir na wu puor a Elijabeti.

XLI Elijabeti na wō a Mēer puorfū ka a bie oob lieb be a wu pōom ka a Nāanmūn Sīe sere a Elijabeti.

XLII Ka wu ηme chelma 'yere, "Nāanmūn sōo fūn gar a pōob ba jaa, na wu ni sōo a bie 'lo na be a fū pōom.

XLIII Tiche nye 'yōofū na kaara, ka a n Soro ma wa a n sē?

XLIV In wa wō a fū puorfū a bie na gā a n pōom oon lieb ni popel.

XLV Popel sōo le fū i an i fū sōon de a le a n Soro na tō,

ka ba wa 'yer fo ɪka an ɪ naa a le."

XLVI Ka a Meer 'yer, "N peen Nāanmɪn nɪ a pɔɔ wɔ jaa.

XLVII A n sɪe chule naa a Nāanmɪn na ɪ a n Fafaara 'yɔɔ.

XLVIII An ɪ wɔ tɪertɔ a wɔ gbāgbapɔɔbile mǎe siirfo. An yi dɪna chiine, a dɔɔ tu taa ba jaa na buɔɔ ma naa bɔɔsɔn sɔɔ.

XLIX An ɪ a Tɔɔfo Sɔɔ le maal a le kɔ ma. A wɔ yuor un cheche.

L A wɔ nɪbaal be naa a bala na joro wɔ dābǎe sɛ, yi a yɔn tɪ tǎn a yɔn suulsɪ.

LI A wɔ nūu tɔn tɔbere, wɔ yɛyel naa a bala na buɔɔ a yuor a ba tɪer pɔ bar.

LII Wɔ dɔɔn nǎmɪne a ba nǎa dakɔɔr jur bar, tɪche na wɔ 'mɔɔr a bala na siir a ba mǎe ka ba do saaju.

LIII Wɔ kɔ naa a kɔ dɛme bɔsɔn, tɪ dii a tara dɛme bar nūjaalsɪ.

LIV-LV Wɔ sɔn a wɔ gbāgbaa Isural tɪ tɪertɔ ɪka wɔ kaa Abraham nɪ a wɔ yɔn nɪbaal bɪbir jaa, nɪtǎa le won dɔɔ 'yer kɔ a sɪ sǎamɪne."

LVI Meer jāne na a Elijabetɪ sɛ ŋmersɪ ata tɪ heb kul a wɔ tɛe.

LVII Elijabetɪ dɔɔfo bɪbir wa vɪe naa ka wɔ dɔɔ dabile.

LVIII Ka a bala na kɪere gbɔr a Elijabetɪ nɪ a wɔ yir dɛme na wɔ le a Nāanmɪn na maal vɪla kɔ wɔ ba pɔɔ mɪ pel naa a wɔ kaar.

LIX A ber aniin daar ba wa naa ɪka ba wa ŋmaa a bie yuɔr, na ba ta buɔɔ ɪka ba

de a sǎa yuor 'yɔɔ wɔ buɔɔ a Jekariya.

LX Tɪche ka a ma ba sɔɔ e, tɪ 'yer, "A bie yuor din Jɔɔn."

LXI A ba 'yer kɔ wɔ, "Fɔ bal nɪre jaa ba di a yuor nyǎ e."

LXII Tɪ na ba pǎa 'lɪr sɔɔr a sǎa a yobuor won buɔɔ ɪka ba 'yɔɔ a bie.

LXIII Ka wɔ man ba ɪka ba kɔ wɔ bon ka wɔ seb, won ben wa de a bon na wɔ seb, "A bie yuor din Jɔɔn." Ka neer 'maa ba jaa.

LXIV Ajienaa le a Jekariya nee mɪ 'laa ka a jǎlbir bal ka wɔ tɔɔ 'yere na wɔ peere Nāanmɪn.

LXV Ka dābǎe kpe a bala jaa na gbɔr a be ka nɪbe 'yere ka a jaar de a Judiya tɛn ala na be a tɔn ju.

LXVI Nɪre jaa na wɔ a nɪtɔ a ma 'maa won nee ka wɔ ma sɔɔr, "Ŋmɪne le a bie nyǎ na wa kaara?" Bojūu a Soro nūu dɔɔl naa a bie.

LXVII Jekariya na ɪ a sǎa, Nāanmɪn sɪe see wɔ naa ka wɔ 'yere,

LXVIII "Pɛefɔ wɔ ta a Isural Nāanmɪn, bojūu wɔ wa naa wa faa a wɔ nɪbe.

LXIX Wɔ kɔ sɪn gǎdaa ɪka wɔ faa sɪ na yi a wɔ gbāgbaa Nǎa David yir,

LXX nɪtǎa le won dɔɔ tu a wɔ 'ye'yerbe cheche bala sɛ a kɔr jaa ka ba 'yer,

LXXI ɪka wɔ faa sɪ a sɪ dɔdɛme sɛ, na wɔ faa sɪ a bala na laar sɪ nuur pɔ.

LXXII Wɔ maal a nɪtɔ ɪka wɔ wiil nɪbaal kɔ a sɪ sǎamɪne, na wɔ le tɪer a wɔ netɪr cheche 'lɔ,

LXXXIII a ɛ won pɔ kɔ a sɪ s̄aakp̄a Abraham.

LXXXIV Wɔ pɔn 'yer ɪka, won faa sɪ naa a sɪ d̄ɔd̄ɛme nuur pɔ, ka sɪ puoro wɔ k̄ɔ ɛ joro d̄ab̄aɛ ɛ,

LXXXV na sɪ ɪ cheche nɪ nɪtorsɪ a wɔ niem a ber a jaa.

LXXXVI A f̄ɔɔ na ɪ a n bie ban b̄ɔɔɔ fɔ naa a saaju N̄aan̄mɪn 'ye'yere, an ɪ f̄ɔɔ ɛ na de a sɪ Soro nie chɔɔr a wɔ sɔr,

LXXXVII na fɔ v̄ɛ ka wɔ nɪbe b̄ɔɔ a faafɔ sɔr, na ba nye yelbier v̄ɛ kɔfɔ.

LXXXVIII N̄aan̄mɪn na tara nɪ sɪ nɪbaal j̄u, wɔ v̄ɛ naa ka a fafaara pur chaar 'ȳɔɔ sɪ yɪ a saaju,

LXXXIX na wɔ chaar 'ȳɔɔ a bala na kp̄iere a libe pɔ, tɪ be a k̄u ḡaagiel p̄ilem, na wɔ wiil a sɪ gb̄eɛ ka a de nȳa'maar sɔr."

LXXX A bie n̄ɔɔ naa ka a sɪe kp̄eɔ be a wɔ s̄ɛ. Mɔḡɔɔ pɔ ɛ wɔ kp̄iere tɪ t̄an a bɪbir 'lɔ won na wiil a wɔ m̄aɛ kɔ a Isɪral nɪbe.

II

I A ber ala pɔ, a paal N̄akp̄ɛ Siisa Augustus 'yer naa ɪka ba sɔr a nɪbe ba jaa na be a Worom paal pɔ.

II A sɔrfɔ nȳa ɛ ɪ a sord̄ɔɔ ban sɔr a nɪbe ka a Kiriniyus mɪ ɪ a Siriya n̄a.

III Nɪre jaa kul a wɔ m̄aɛ t̄ɛ ka ban tɪ sɔr wɔ.

IV Ala ɛ so ka a Josefɔ mɪ na yɪ a Najaretɪ t̄ɛ na be a Galilee wer pɔ, na wɔ chen a Judiya wer pɔ, a N̄aa David t̄ɛ ban b̄ɔɔɔ a Betlehem,

boj̄u a N̄aa David yir ɛ wɔ yɪ tɪ ɛ ɪ a wɔ bal nɪre.

V Josefɔ tara na a M̄eer na tara a pɔɔ won b̄ɔɔɔ a kulɔ 'mataa chiin ka ban tɪ sɔr ba.

VI A ɛ ban be a Betlehem ka a M̄eer bie d̄ɔɔfɔ daar ta.

VII Ka wɔ d̄ɔɔ a pɔɔsarbɪe ka wɔ ɪ dabɪle a wɔ vil wɔ a fɔbaa gaal a d̄ɔn m̄ɔɔr 'wɔfɔ jie boj̄u baa nye jie na kp̄e a s̄aanba kp̄efɔ jie ɛ.

VIII Pechiinbe mɪ d̄ɔɔ gb̄or a t̄ɛ na ba ḡan a ba piir be a m̄ɔɔ pɔ kaara.

IX Ka a N̄aan̄mɪn malaka yɪ a saaju wa a ba s̄ɛ, ka N̄aan̄mɪn tɪur chaar pɔɔ ba, ka d̄ab̄aɛ kp̄e ba.

X Tɪche a malaka 'yer kɔ ba, "Yɪ ta joro d̄ab̄aɛ ɛ, 'yer n̄ɔɔ ɛ n waan a yɪ s̄ɛ, an ɪn chɪlfɔ kp̄ɛɛ kɔ a nɪbe ba jaa.

XI A d̄ɪna t̄asɔɔ ba d̄ɔɔ naa a Fafaara a yɪ 'ȳɔɔ a N̄aa David t̄ɛ pɔ. Wɔ ɪ naa a sɪ Soro nɪ a Nɪ-iraa.

XII J̄ane yɪn na de b̄ɔɔn wɔ nɪ nȳa. Yɪn nye naa a bipɪla ban vil a fɔbaa gaal wɔ a d̄ɔn m̄ɔɔr 'wɔfɔ jie."

XIII Ajienaa a saaju malakasɪ yɔɔ wa naa wa 'mat̄aan a malaka 'lɔ a ba d̄ana a N̄aan̄mɪn 'yere nɪ,

XIV "Tɪur wɔ ta a N̄aan̄mɪn na be a saaju, ka nȳa'maar mɪ be a nɪbe bala na peɛ a wɔ pɔɔ a wer pɔ."

XV A malakasɪ na wa bar ba tɪ lɛb do a saaju, ka a pechiinbe 'yere kɔɔ taa, "Yɪ ɪ a sɪ chen a Betlehem t̄ɛ pɔ, tɪ kaa a yelnyɪne na ɪ ka a N̄aan̄mɪn t̄ɔ 'yer sɪ."

XVI Be le ba pɔɔ chen ti nye a Mɛɛr ni a Josefɔ ni a biptla na gã a dõn mɔɔr 'wɔfɔ jie.

XVII A le ban wa nye wɔ, ba 'yer naa a le a malaka na 'yer kɔ ba a bibile ye.

XVIII A bala ba jaa na wõ a le a pechiinbe na 'yer a bie 'yer kɔ ba, ka nɛɛr 'maa ba jaa.

XIX Tiche ka a Mɛɛr 'yõɔ a anyãna a wɔ pɔɔm tara tiɛɛɛ.

XX A pechiinbe lɛb chen a piir jie ti dãna Nãanɔmɔn na ba pɛɛɛ wɔ a ala a jaa ban wõ ti nye a le a malaka na 'yer kɔ ba.

XXI A ber aniin na wa ta, ba nɔmaa wɔn a yɔɔr ti 'yõɔ wɔ a yuor Yesu, a yuor nyã le a malaka 'yer kɔ a Mɛɛr ti ka wɔ wa tara a pɔɔ.

XXII Mɛɛr na wa baar a padɔɔr a le a Mosesi nɛɛ na 'yer, Josefɔ ni a Mɛɛr den a bie chiin a Jerusalem na ti kɔ a Nãanɔmɔn.

XXIII Nitãa le a Soro na 'yer, "Yi de dabil dõɔ jaa kɔ a Soro." (*A Yifo Gãn 13:2, 12*)

XXIV Ba den a bɔɔrlo bomo ala a Soro na 'yer ika, "Nɔmama ayi bu papa pɔɔɔ ayi ti pɔɔl a ba mãɛ." (*Mosesi Gãma Na Tu Ata 12:8*)

XXV Daba kõɔ dõɔ be a Jerusalem ban bɔɔɔ Simeon na wɔ i nitor na waa baala Nãanɔmɔn ɛ. Wɔ mɔ dõɔ chele a Isral nibe faafɔ bɔbir ka a Nãanɔmɔn Siɛ be a wɔ sɛ.

XXVI A Nãanɔmɔn Siɛ 'yer kɔ wɔ ika wɔn nye naa a Nira a 'lo a Soro na tõ ni nɔbir ti kpi.

XXVII A Nãanɔmɔn Siɛ vɛn ka Simeon chen be a Nãanɔmɔn puorfɔ yir bechaar pɔ, ka a i a Josefɔ ni a Mɛɛr mɔ waan naa a ba bie Yesu a be na wa ir a nɛɛ.

XXVIII Ka a Simeon de a bie 'yõɔ a wɔ nũu pɔ ti puor Nãanɔmɔn yãan 'yerɛ,

XXIX "Tõɔnõ sɔɔ, nitãa le fon tir a fɔ nɛɛ kɔ a maa na i a fɔ gbãgbaa, fon tõɔ bar ma sɔr ni nyã'maar.

XXX Bojũu n nɔbir nye naa a fafaara,

XXXI 'lo fon choɔr ka nɛɛ jaa nye wɔ.

XXXII Wɔn in chãa wiil a nibe bala na ba i a Juu nibe ɛ, ti na wɔ i tir kɔ a fɔ nibe Isral."

XXXIII Ka a Yesu sãa ni a ma nɛɛ 'maa a le a Simeon na 'yer a wɔ ye.

XXXIV Ka a Simeon pãa 'yer nevila 'yõɔ ba, ti 'yer kɔ a Mɛɛr na i a ma, "A bie nyãna le Nãanɔmɔn kɔ a Isral nibe, ka ba yɔɔ na nɔme gber lo ti ir, na wɔ i jãne ka ban 'yerɛ kperɛ ni wɔ.

XXXV Nibe yɔɔ pɔtir na gãn chãa pɔ, ka a fõs mɔ pɔɔ sõɔ fika sɔɔ ban choɔr fɔ."

XXXVI Pɔɔ na i a Nãanɔmɔn 'ye'yerɛ ben be ban bɔɔɔ Ana na wɔ i Fanuwel bie na wɔ i Aseri bal nɛɛ, na wɔ i pɔɔ nyõɔ. Wɔ kul sɛɛ maal yuomo ayopõi.

XXXVII Ka a sɛɛ kpi ti wɔ i a pɔɔkɔɔr maal yuomo ljaanaar ni anaar (84). Waa gala a Nãanɔmɔn puorfɔ yir ɛ, tiche wɔ ma ben be na wɔ ma gal bõdiir ti sɔɔɔ Nãanɔmɔn tãɔɔ ni a mõtõɔ.

XXXVIII A sǝo 'lǝnǝ lɛ wɔ wa a ba sɛ tɪ dǎn Nǎanmɪn tɪ na wɔ 'yer a bie 'yer kɔ a bala jaa na chele a Jerusalem faafɔ bɪbir.

XXXIX A lɛ a Josefɔ nɪ a Mɛer na wa ir a nɛɛ maal a lɛ a Soro na bin, ba lɛɛb kul a Najaretɪ na ɪ a ba tɛɛ na be a Galilee wer pɔ.

XL Be lɛ a bie tɪ nǝɔnǝ nɪ fǝɔ na wɔ sɛɛn yɛ ka a Nǎanmɪn wǎɛfɔ be a wɔ sɛ.

XLI Yuon jaa a sǎa naa ma ma chen a Jerusalem tɪ lǝɔ na ba di a Gǝl Bar Difo.

XLII Yesu na wa nyɛ yuomɔ pie nɪ ayi ba tara wɔn don a Difo nyǎ jie nɪtǎa lɛ ban ma ɪɛ.

XLIII A Gǝl Bar Difo ber na wa baar, ba lɛɛb kulo a ba tɛɛ tɪche a Yesu bar a Jerusalem ka baa bǝɔn ɛ.

XLIV Ba tɪɛr ɪka wɔ taa pɔɔ a ba nɪbe kulo nɪ tɪ chen bɪbir bǝ'yen baa nyɛ wɔ ɛ, na ba pǎa yɔɔɔ bɔɔɔ wɔ a ba nɪbe nɪ a ba nɪbǝɔnsɪ nɪ a ba barmɪne sɛ.

XLV Ban ba wa nyɛ wɔ ɛ, ba lɛɛb chen a Jerusalem a wɔ bɔfɔ jie.

XLVI A ber ata daar lɛ a ba tɪ nyɛ wɔ a be a Nǎanmɪn puorfɔ yir bechaar pɔ, ka wɔ jǎne a wiwiilbe chara pɔ chele a lɛ ban 'yere na wɔ sɔɔɔ ba sɔorfɔsɪ.

XLVII Nɪɛ jaa na wǝ a lɛ wɔn ire a 'yersɪ par a chǝ chǝ nɛɛ 'maa ba naa.

XLVIII A sǎa nɪ a ma na wa nyɛ wɔ a ba nɛɛ mɪ 'maa ba naa ka a ma sɔɔr, "Pa n bie, bo lɛ fɔ maal sɪ a nɪtǝ, ka maa nɪ a fɔ sǎa yɔbɔ fɔ lɛɛɛ wa faa?"

XLIX Ka Yesu sɔɔr a ma, "Bǎa 'yǝɔ lɛ yɪ yɔɔɔɔ bɔɔɔɔ ma? Yaa bǝɔ ɪka ɪn be naa a n Sǎa yir ɛ?"

L Tɪche baa bǝɔ a anyǎna wɔn 'yer kɔ ba par ɛ.

LI A wɔ ir pɔɔ ba, a ba pǎa kul a Najaretɪ a wɔ tɪ wǝnǝ a ba toor, tɪche ka a ma 'yǝɔ a 'yer anyǎna a jaa a wɔ pɔɔm.

LII Ka a Yesu nǝɔnǝ nɪ yɛ nɪ a kpɛɛ ka wɔ yele nǝmǝ a Nǎanmɪn sɛ nɪ a nɪbe sɛ.

III

I Yuon pie nɪ anǝu lɛ a Tiberiyus Siisa di a nǎkpɛɛ ka a Pontius Pilate mɪ ɪ a Judiya paal nɪkpɛɛ ka a Herɔd mɪ di a Galilee nǎa ka a wɔ yebe Filip mɪ ɪ a Ituriya nɪ a Tɪrakonɪts nǎa. Ka a Lisaniyasɪ mɪ di a Abilenti nǎa.

II Anasɪ nɪ Kayafasɪ bala lɛ ɪ a Juu nɪbe bɔɔrlo nɪbere. Ka a Nǎanmɪn de a wɔ 'yer kɔ a Jekariya bidaba jɔɔn be a mǝgǝɔ pɔ.

III Wɔ yɔn a tɛn ala a jaa na jilǝ a Jordan man na wɔ 'yere kɔɔ a nɪbe, "Yɪ lɛɛb a yɪ tɪɛr na yɪ so a Nǎanmɪn kǝɔ, ka Nǎanmɪn vɛ a yɪ yeldebe kɔ yɪ."

IV Nɪtǎa lɛ a Isaiya na seb a wɔ gǎn pɔ, "Nɪɛ 'yere naa be a mǝgǝɔ pɔ, 'Yɪ chɔɔr a sɪ Soro sɔr, na yɪ maal a wɔ sɔr ka wɔ tor.

V Na yɪ 'mɔr a kɔlsɪ, na yɪ nɪmer a tǝn nɪ a gbɛgbɛnsɪ ka a jǎtaa. Yɪ maal a sǝgǝrsɪ a jaa ka a tor, na yɪ maal a sɔr nyara nyara ka wɔ sal.

VI Nɪsaal bɔrɔ ba jaa na nyen Nāanɲmɪn faafɔ.' " (Isaiya 40:3-5)

VII Ka a nɪyɔɔ bala na waara a Jɔɔn sɛ a Nāanɲmɪn kɔɔ sofo 'yɔɔ, ka wɔ sɔɔr ba, "Yɪn waa bibiir, an lɛ 'yer kɔ yɪ ɪka yɪ jo yɪ a Nāanɲmɪn suur na waara a yɪ sɛ?"

VIII Yɪ vɛ ka yɪ befɔ wiil ɪka yɪ lɛb a yɪ tɪɛr. Yɪ ta chɛnɛ 'yɛrɛ kɔrɔ a yɪ mǎɛ ɪka, Abraham lɛ ɪ a sɪ sǎa, n 'yɛrɛ na kɔrɔ yɪ ɪka Nāanɲmɪn na tɔɔn maal a kusɪbɛ anyǎna a ba lɛb ɪ a Abraham bibiir.

IX A 'lar dɔɔl a tɪɛ nyɪbɛ ju, tɪɛ jaa ba wa wɔnɔ wɔ sɔn ɛ, ban ɲmaa won lɔb 'yɔɔ bɪu pɔ."

X Ka a nɪyɔɔ bala sɔɔr wɔ, "Nɲmɪnɛ sɪn pǎa ɪ?"

XI Ka Jɔɔn 'yer kɔ ba, "ɪsɔɔ jaa na tara fuusɪ ayɪ, wɔ ir ǎsɔɔ kɔ a wɔ tɔ sɔɔ na ba tara ɛ, nyǎ mɪ na tara bɔdiir wɔ ɪ a lɛ."

XII Lɔpodierbe mɪ wan a Jɔɔn sɛ ɪka wɔ so ba a Nāanɲmɪn kɔɔ, na ba mɪ sɔɔr wɔ, "Wiwile sɪ mɪ ɪ ɲmɪnɛ?"

XIII Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ ta ma de dɔɔl a lɛ ban ɪka yɪ de ɛ."

XIV Sojasɪ bamɪnɛ mɪ wan wa sɔɔr wɔ, "Sɪn mɪ, sɪ ɪ ɲmɪnɛ?" Ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ ta fir nɪrɛ de libir ɛ, yɪ ta mɪ ɲmaa jir kara dɔɔl nɪrɛ ɛ, na yɪ vɛ ka a yɪ sǎyar sɛɛn yɪ."

XV Ka a nɪbɛ mɪ na dɔɔ 'yɔɔ toor chele, pǎa tɪɛrɛ ɪka a Jɔɔn lɛ tɔɔ ɪ a Nɪ-iraa.

XVI A Jɔɔn 'yer kɔ ba, "Maa 'lɔ kɔɔ lɛ n suoro yɪ, tɪchɛ

nɪrɛ ǎsɔɔ na gar ma na wa naa, a wɔ nafɔɔr mibe gba, n ba sɛɛ ɪka n for ɛ. 'Lɔ lɛ na de Nāanɲmɪn Sɪɛ nɪ bɪu son yɪ.

XVII A ɲmayɪlɛl naa ben a wɔ nɪu pɔ, a wɔ na yɪl a mɔɪ a vafɔ jie na wɔ kpaar a bie 'yɔɔ a boor pɔ tɪ chom a sɔsɔɔr nɪ bɪu 'lɔ na ba tara kpɪinfɔ bar."

XVIII Jɔɔn kpǎa ban nɪ yelyɔɔ na wɔ 'yer a Nāanɲmɪn 'yer kɔ ba.

XIX Tɪchɛ a nǎa Herɔd na de a wɔ yɛbɛ pɔɔ Herɔdiyas kul, Jɔɔn 'yer wɔ naa ɪka a ba tara sɔr ka wɔ kul wɔ ɛ, tɪ 'yer wɔ a dɛbɛ amɪnɛ won ɪ.

XX Herɔd lɛ maal dɛɛr won vɛ ka ba nyɔɔ Jɔɔn tɪ 'yɔɔ a pɔɔfɔ die pɔ.

XXI Ban ba nyɔɔ a Jɔɔn pɔɔ sɛrɛ ɛ, wɔ so naa a nɪbɛ a Nāanɲmɪn kɔɔ na wɔ mɪ so a Yesu a Nāanɲmɪn kɔɔ. Ka a Yesu sɔɔrɔ Nāanɲmɪn ka a saaju yuo.

XXII Ka a Nāanɲmɪn Sɪɛ de papa ǎgǎn suu wa 'mar a Yesu ju, tɪ a kɔkɔr yɪ be a saaju 'yer, "Fɔɔ lɛ ɪ a n Bidanɔnaa ka fɔ yele pel a n pɔɔ."

XXIII Yesu nyen yuon lɪjɛr nɪ pie tɪ piel a wɔ tɔmɔ, ka nɪbɛ tɪɛr ɪka wɔ ɪ naa a Josefɔ bidaba, na ɪ a Heli bidaba,

XXIV Matatɪ bidaba, Levi bidaba, Melki bidaba, Janai bidaba, Josefɔ bidaba,

XXV Matatɪyasɪ bidaba, Amosɪ bidaba, Nahum bidaba, Esili bidaba, Nagai bidaba,

XXVI Maat bidaba,
Matatiyası bidaba, Semeyin
bidaba, Josekı bidaba, Joda
bidaba,

XXVII Joanan bidaba, Aresa
bidaba, Jerubabel bidaba,
Sealtıel bidaba, Neri bidaba,

XXVIII Melki bidaba, Adi
bidaba, Kosam bidaba, El-
madam bidaba, Erı bidaba,

XXIX Josua bidaba, Eliyeja
bidaba, Jorim bidaba, Matatı
bidaba, Levi bidaba,

XXX Simeon bidaba, Juda
bidaba, Josefı bidaba,
Jonam bidaba, Eliyakim
bidaba,

XXXI Melea bidaba, Mena
bidaba, Matata bidaba,
Natan bidaba, David bidaba,

XXXII Jesı bidaba, Obed bid-
aba, Boajı bidaba, Salmon
bidaba, Nason bidaba,

XXXIII Aminadab bidaba,
Aram bidaba, Hejoron
bidaba, Perejı bidaba, Juda
bidaba,

XXXIV Jekıb bidaba, Isaaktı
bidaba, Abraham bidaba,
Tera bidaba, Nahor bidaba,

XXXV Serugu bidaba, Weru
bidaba, Peleg bidaba, Eber
bidaba, Sela bidaba,

XXXVI Kainan bidaba,
Afakadı bidaba, Sem bidaba,
Nowa bidaba, Lamektı
bidaba,

XXXVII Metusela bidaba,
Enok bidaba, Jared bidaba,
Mahalaleel bidaba, Kenan
bidaba,

XXXVIII Enosı bidaba, Setı
bidaba, Adama bidaba,
Nāanmın bidaba.

IV

I Nāanmın Sıe seen a Yesu

na wo heb wo yin a Jordan
man jie kpēn wo a mɔgɔɔ pɔ.

II Be ɛ a tı beer wo kaa
ber lujaayi, waa di bon jaa a
ber anyāna pɔ ɛ, ka a kɔ kpe
wɔ.

III A tı 'yer kɔ wɔ, "Ala ı
fɔɔ ɛ a Nāanmın Bie, 'yer
kɔ a kɔsıbe anyāna, ka a heb
bōdiir."

IV Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ ıka,
a seb a Nāanmın gān pɔ ıka,
"Bōdiir tɛɛ kɔ tɔɔ kɔ nıre
nyevɔr ɛ." (*Mosesı Gāma
Na Tu Anūu 8:3*)

V A tı ɛ tara won don tɔɔ
ju tı wiil wɔ a nāa di jiir a
jaa na be ka a wer pɔ

VI tı 'yer, "In kɔ fɔ naa
anyāna a jaa fɔɔ nı a ba
nāyele, maa ɛ ba de a ba fɔɔ
kɔ, ka n mı na de kɔ nıre 'lo
jaa ın bɔɔrɔ.

VII Ala ı, fɔ gbur dumo
puor ma fɔɔ ɛ so."

VIII Ka Yesu 'yer wɔ, "A
seb a Nāanmın gān pɔ ıka,
Nāanmın tɛɛ ɛ a see ıka fɔ
puor, na fɔ tɔnɔ kɔrɔ a 'lo
tɛɛ." (*Mosesı Gāma Na Tu
Anūu 6:13*)

IX A tı ɛ tara won chiin
a Jerusalem ka wɔ tı do a
puorfɔ yir jie 'lo na do na wɔ
'yer kɔ a Yesu, "Ala ı fɔɔ ɛ a
Nāanmın Bie ɔɔ lo a tēe,

X bojūu a seb a Nāanmın
gān pɔ ıka, 'Nāanmın na vē
naa ka a wɔ malakası wa gu
fɔ taa ɛɛ,

XI na ba nyɔɔ fɔ nı a ba
nuur ka a fɔ gber kɔ nme
kɔsır ɛ.' " (*Yiel Gān 91:11,
12*)

XII Ka a Yesu 'yer kɔ a tı,
a mı seb a Nāanmın gān pɔ
ıka, "Ta beer a fɔ Nāanmın

kaa ε." (*Mosesi Gāma Na Tu Anūu 6:16*)

XIII A tu na wa baar a bēer kaa anyāna wō bar won ti chen, ti le guro ni sōo kōo won le wa nyē jie.

XIV Yesu lēb kul a Galilee ni a Nāanmūn Siε kpēo ka a wō ye le yaar a wer 'lo wō jaa.

XV Wō ti wile naa a nibe a ba lōofō jiiir ka a nūrē jaa pēere wō.

XVI Yesu lēb chen a Najareti be won nōo, a Pēnfō Bībir Daar wō ti kpēn a ba lōofō yir an i le le wō ma ure na wō ir ara na won kar gān.

XVII Ka ba de Isaiya gān kō wō, ka wō nyoo 'yer a jie 'lo ban sēb,

XVIII "Nāanmūn Siε be naa a n 'yōo, bojūu wō ir ma naa ūka n ti 'yer a 'yer nōo kō a nōn dēme, naa mī ti 'yer kō gbāgbaar ka ban so ba mē, naa 'yer kō jōn ka ba yuo, naa 'yer faa a bala ban gere,

XIX naa 'yer a Nāanmūn maal vīla yuon kō ba." (*Isaiya 61:1, 2*)

XX Be le wō pilō a gān de kō a tōtōnō ti jānē, ka a nibe ba jaa na be a lōofō yir kpa a nibie 'yōo wō.

XXI Ka wō piel 'yere koro ba, "Dīna a le yin wō a Nāanmūn gān pō, a i naa a le."

XXII Ba jaa 'yere naa a wō sō 'yer ka ba nēer 'maa a 'yer vīelsi na yire a wō nēe pō ka ba sorō taa, "A ba i a Josefō bidaba le a nyā ε?"

XXIII Ka a Yesu 'yer kō ba, "Sūrē jaa le, yin sūr ma naa

ni a sokpa nyā, 'Tītule, tul a fō mē, maal a ala fon maal a Kapenahum ka a fō tēe.' "

XXIV A wō 'yer kō ba, "Yelmē le n 'yere koro yi ūka, ba maa de Nāanmūn 'ye'yere a wō mē tēe pō ε.

XXV Yelmē le n 'yere koro yi ūka pōokoyoo ben a Isral nibe wer pō a Elaija sōo, a war būu 'lo na dōo ηmaa a yuom ata ni ηmeri ayōob a wer wō jaa.

XXVI Tiche Nāanmūn ba tō a Elaija a pōokoe ba nyā āsōo jaa sē ε, ti tō wō a pōokoor na be a Jarefat na be a Sidon wer pō.

XXVII A Nāanmūn 'ye'yere Elisa sōo, kōkōn mī ben a Isral nibe wer pō ti āsōo jaa ba sa ε, ka Naaman na yi a Siriya wer pō ba le ε."

XXVIII A niyoo bala na be a lōofō yir 'lo pō, ka suur kpe ba jaa.

XXIX Ba ir da wō yin a tēe pō don a tōo 'lo ju a ba tēe na mē buoro ūka ba daa wō lob a tōo koro pō.

XXX Tiche ka wō fuol yi a niyoo bala sālsōo a le na wō chen.

XXXI Be le wō suu chen a Kapenahum na be a Galilee wer pō, ka a Pēnfō Bībir Daar ka wō piel wile a nibe.

XXXII Ka a wō wiilfo 'maa ba nēe bojūu a wō 'yer tara na kpēo.

XXXIII Daba mī ben a be a lōofō yir na tara a dēer sōo, ka a sūdeer be a wō 'yōo, a wō ηme chelma sūr,

XXXIV "Ai, a fōo Yesu na yi a Najareti, bo fō buoro ka a

si sē? Fō wa naa ɪka fō wa sōo si bar bu? N bōo naa a ninyine fon ɪ, fō ɪ naa a Nāanmɪn nɪcheche 'lo."

XXXV Ka Yesu t̃an wō, "Pōo a n̄e ti wa yi a daba 'yōo." A s̄id̄eɛr daan a daba lōb a n̄ibe niem ti na wō yi a daba 'yōo ti waa 'yōo wō baal ɛ.

XXXVI Ka a n̄eɛr 'maa a n̄ibe ka ba s̄oro taa, "Wiilbuor m̄i n̄i nyā? Wō den kp̄eɔ n̄i t̄ofo 'yer k̄u a s̄id̄eɛ ka a yi."

XXXVII Ka a wō ye le jaar de a t̄en ala na jilō a be.

XXXVIII Yesu yi naa a l̄ofo yir na wō chen a Simon yir. Ka āgān t̄o a Simon d̄aɛ ma ka ba s̄or a Yesu ɪka wō s̄o wō.

XXXIX Ka wō guun ger a p̄o na wō t̃an a āgān tol ka wō bar a p̄o, ka wō sa na wō ir maal b̄odiir k̄u ba.

XL A m̄ot̄o na wa m̄oro n̄ibe waan naa ba baals̄i a Yesu s̄e, ka wō d̄ool ba a wō n̄u na wō s̄a baal jaa b̄oro ban waan.

XLI S̄id̄eɛ yin a n̄yoo 'yōo t̃ana 'yerɛ, "Fō ɪn Nāanmɪn Bie." T̄iche ka a Yesu t̃an ba ka ba ta 'yerɛ ɛ, an ɪ ba b̄oon naa ɪka 'lo le ɪ a N̄i-iraa.

XLII A w̄er na wa chaar Yesu yin ti jāne a jie ās̄oo wō yō, ka a n̄ibe yōo wō ti nye a jie won be ba le b̄oro ɪka wō bar ba ti chen ɛ.

XLIII T̄iche ka wō 'yer k̄u ba, "A s̄eɛ naa ɪka n̄ 'yer a Nāanmɪn n̄aalōo 'yer k̄u a t̄en anyā m̄i bojūu a le 'yōo le a Nāanmɪn t̄o ma."

XLIV T̄i na wō chene 'yerɛ a Nāanmɪn 'yer be a a ba l̄ofo yie a Juu n̄ibe t̄e p̄o.

V

I B̄ibir ās̄oo Yesu be naa a Genesareti man n̄eɛ, ka n̄yoo ara jilō wō chele a Nāanmɪn 'yer.

II Wō nyen gbors̄i ayi a gogoro n̄eɛ a jānyooɔrbo na bar ti suu p̄eɛɛ a ba l̄o yaars̄i.

III Ka wō kpe a gboro ās̄oo p̄o na ɪ Simon bon ti s̄or wō ɪka wō daa wō ka wō jān a gogoro bālāa. Wō p̄a jāne naa a gboro p̄o ti wile a n̄ibe.

IV Wōn wa baar a 'yer ka wō 'yer a Simon, "Daa a gboro chiin a kōdie p̄o na fo ti lob a fo l̄o yaar."

V Ka a Simon 'yer, "Kp̄ākp̄āana, t̄as̄oo jaa le si lob l̄eɛ ti saa nyoo bon ɛ, t̄iche fon 'yer go, ɪn lōbaa."

VI Ban wa lob, ba nyoo jāyoo ka a l̄o yaars̄i ɪre na cher.

VII Ka ba 'h̄ur a ba taaba na be a gboro ās̄oo p̄o, ka ba wa s̄o ba. Ba wa naa ka a gbors̄i a jaa ayi wa s̄e ka ba ɪre na m̄or.

VIII Simon Pita na wa nye a le, wō lon kpa a Yesu niem ti 'yer, "N Soro ser chen ti bar ma yelbe-ɪre le n̄ ɪ."

IX A jāyoo anyā ban nyoo jūu, 'lo n̄i a wō taaba n̄eɛ 'maa naa.

X Le le a Jemes̄i n̄i Joon na ɪ a Jebedee bibiir na ɪ a Simon taaba. Ka Yesu 'yer k̄u a Simon, "Ta joro d̄āb̄aɛ ɛ, an yi d̄una chiine fon nyooɔ na n̄ibe 'yōonō Nāanmɪn n̄aalōo p̄o."

XI Be le ba t̄oo a gbors̄i waan a gogoro n̄eɛ wa bar bomo a jaa ti turo a Yesu.

XII Yesu na wa be a tēe āsɔɔ pɔ, daba kōkōmō baal na de a āgān wɔ jaa nyen a Yesu na wɔ lo kpa tēe a Yesu niem ti sɔɔr wɔ, “N Soro, fōɔ sɔɔ, sãa ma.”

XIII Ka Yesu tur a wɔ nũu sur a daba ti 'yer, “N sɔɔ naa sa.” Ajienaa ka a kōkōmō baal bar wɔ.

XIV Be le a Yesu 'yer kɔ wɔ, “Taa 'yere korɔ nɔre ε, ti chen ti wiil a fo mǎe kɔ a Juu nɔbe bɔɔrɔ na fo ir a nee 'lo a Mosesɩ na dōɔ 'yer ka a di dǎasɩ ɩka fo ɩn nɩsō.”

XV Tɩche ka a wɔ yele chene nme jaar a jie wɔ jaa ka a nɔɔɔ wa chele a wɔ 'yer ka wɔ sãa a ba baalsɩ.

XVI Tɩche wɔ ma chene na tɔɔ wɔ mǎe yin chēchē ti sɔɔɔ Nāanɩn.

XVII Bɩbir āsɔɔ Yesu na wile ka a ɩ a Faraseemɩne nɩ a Mosesɩ Nee wiwiilbe na yi a Galilee tēbil a jaa nɩ a Judiya ka bamɩne yi a Jerusalem mɩ ben be jāne. Ka a Soro kɔ a Yesu kpēɔ ɩka wɔ sãan baalsɩ.

XVIII Dɔɔr bamɩne tuon nɩre nɩ sɔɔ a nuur nɩ a gbɛɛ na kpi waan bɔɔɔ ɩka ba kpēn wɔ ti gaal a Yesu niem.

XIX Ban ba wa nyere sɔr a nɔɔɔ jũu, ba don naa gar ju ti yuo bɔɔ tur bar ka wɔ suun a sɔɔ a nɔbe sãlsɔɔ ti gã a Yesu niem.

XX Yesu na nye a le ban sɔɔ de, ka wɔ 'yer kɔ a baalaa, “N baraa, a fo yeldebe vẽn bar.”

XXI Ka a nee wiwiilbe nɩ a Faraseemɩne pǎa jē tiere, “An le a nyã na jāne fere sɔɔnɔ a Nāanɩn yuor a

nɩtō? An le na tōɔ nɩre yelbier vẽn bar ka Nāanɩn tēe ba le ε?”

XXII Yesu bōɔn a le ban tiere ka wɔ sɔɔr ba, “Bo le yi tiere a anyã a le a yi puɔm?”

XXIII 'Yer buor le ɩ kōmōkōmō? N 'yer ɩka a wɔ yeldebe vẽn bar bu n 'yer ɩka wɔ ir chiine?

XXIV Tɩche nɩtō le yin bōɔ ɩka a maa Nɩsaal Bie tara na kpēɔ a wer pɔ na vẽn yeldebe bar.” Ka wɔ 'yer kɔ a dagbere, “Fōɔ le n 'yere nɩ ir 'mɔɔ a fo sɔɔ kulo nɩ.”

XXV Ajienaa ka wɔ vaa ir ara a ba niem, 'mɔɔ a wɔ bōgānaa pɛere Nāanɩn kulo nɩ.

XXVI Ka nɩre jaa nee 'maa ka ba dāna Nāanɩn. Ka dǎbǎe kpe ba ka ba 'yere, “Si nyen yelkal bala dɩna.”

XXVII A anyã puor Yesu yin ti nye lōpodiere ban bɔɔɔ Levi na jāne diere wɔ lōpost, ka wɔ bɔɔɔ wɔ, “Ir turo ma.”

XXVIII Ka a Levi vaa ir bar bomo a jaa ti turo wɔ.

XXIX Levi maal bōdiir kɔ a Yesu a be a wɔ yir na wɔ bɔɔɔ a taaba lōpodierbe nɩ nɔɔɔ ka ba wa 'mataa dire.

XXX Tɩche a Faraseemɩne nɩ a Mosesɩ Nee wiwiilbe hũhũnɔ nɩ a yele nyã sɔɔ a Yesu poturbo, “Bo le so ka yi 'mataa dire nɩ a lōpodierbe nɩ a tōdebe tōnbɔ?”

XXXI Ka Yesu 'yer kɔ ba, “A ba ɩ nɩre na kpēmɩ le chiine titile jie ε, tɩche baalaa le ma chen.

XXXII N ba wa ɩka n wa bɔɔɔ a nɩtorsɩ ε, n wa naa ɩka n wa bɔɔɔ a tōdebe tōnbɔ ka ba wa lieb tier.”

XXXIII Ka ba le suor a Yesu, "N̄m̄ine a i ka Joon poturbo ni a Faraseem̄ine poturbo ma j̄en k̄õ suor̄ N̄aan̄m̄in, t̄iche ka a f̄õo poturbo ma t̄õo kpal a dib ni a nyũfo a le a t̄õt̄õ?"

XXXIV Ka a Yesu suor ba, "Fon t̄õo maal a bala ban buol a p̄oo paalaa jie ka ba j̄en k̄õ a p̄oo paalaa sire na chene be a ba s̄ẽ o?"

XXXV T̄iche b̄ibir k̄õo na wa vie naa ka a p̄oo paalaa sire yi a ba s̄ẽ, a ber ala p̄o 'lo ban j̄en ni k̄õ."

XXXVI Sukpa nyã le w̄o lob ku ba, "N̄ire maa n̄maa f̄opaalaa se choo f̄okoraa p̄o ε, 'lo be i a le a f̄opaalaa na ch̄eraa a f̄okoraa, b̄õpaalaa ni b̄õkoraa k̄õ t̄õo 'mataa ε."

XXXVII N̄ire maa 'ȳõo d̄ãb̄ãin a d̄ãa w̄okoraa p̄o ε, 'lo be i a le a d̄ãb̄ãin na pur naa a w̄o ka a d̄ãa kpaar ka a w̄o mi s̄õo.

XXXVIII Ba ma den d̄ãb̄ãin 'ȳõo a d̄ãa w̄opaalaa p̄o.

XXXIX N̄ire wa nyũ a d̄ãgaa w̄o maa le suor̄ a d̄ãb̄ãin ε, w̄o ma 'yer ika a d̄ãgaa in gar a d̄ãb̄ãin."

VI

I A P̄ẽnf̄o B̄ibir ãs̄oo daar, Yesu ni a w̄o poturbo kp̄en tala a puo s̄ãls̄oo, ka a w̄o poturbo piel f̄oro a b̄õbie na ba n̄m̄iene ni a nuur ooro.

II Ka a Farasee bam̄ine suor ba, "Bo le yi ire a le na ba tara suor a P̄ẽnf̄o B̄ibir Daar ε?"

III Ka a Yesu 'yer ku ba, "Yaa kar a N̄aan̄m̄in ḡan p̄o

nye a le a David na d̄õo i ni a w̄o n̄ibe a k̄õ na kpe ba ε?"

IV W̄o kp̄en a N̄aan̄m̄in yir ti de a paan̄õo ala ban bin ku N̄aan̄m̄in na w̄o 'wob an ba tara suor ε, ka a N̄aan̄m̄in b̄oorlorbo tee ba le ε. Ti de am̄ine mi ku a w̄o n̄ibe."

V Ka a Yesu p̄ãa 'yer ku ba, "Maa N̄isaal Bie le i a P̄ẽnf̄o B̄ibir Soro."

VI A P̄ẽnf̄o B̄ibir Daar ãs̄oo, w̄o ben a ba l̄õof̄o yir na w̄o wile, ka a daba ãs̄oo be be a n̄ũs̄oo na kpi.

VII A Faraseem̄ine ni a n̄ee wiwiilbe suor̄ suor na gar 'ȳõo a Yesu, le le ba t̄oo gb̄or kaara w̄o ika ba kaa ala i w̄on s̄ãan a baal a P̄ẽnf̄o B̄ibir o.

VIII T̄iche Yesu b̄õon a le ban t̄iere na w̄o 'yer ku a daba 'lo n̄ũu na kpi, "Ir ara ka n̄ire jaa nye f̄o." Ka a daba ir ara.

IX Ka a Yesu p̄ãa 'yer ku ba, "N suor yi kaa, bo le see ika a maal a P̄ẽnf̄o B̄ibir Daar, f̄o maal v̄ila bu f̄o maal deer? F̄o ku n̄ire bu f̄o faa n̄ire, bu f̄o s̄õo bar?"

X W̄o k̄ãan ba jaa suor ti 'yer a daba, "Tur a f̄o n̄ũu." A w̄o tur ka a n̄ũu w̄o jaa sa.

XI T̄iche ka a suor kpe ba ka ba guoro taa a le ban na i a Yesu.

XII A ber ala ãs̄oo p̄o, Yesu don a t̄õo ju N̄aan̄m̄in suor̄f̄o jie, w̄o suor N̄aan̄m̄in a t̄ãsoo 'lo w̄o jaa.

XIII A wer na wa chaar a bibio, w̄o buol naa a poturbo ka ba wa a w̄o s̄ẽ, ka w̄o ir a ba p̄o pie ni ayi buolo ba nitõnsi.

XIV A bala won ir ε, Simon won ε kɔ yopaalaa Pita, nɔ a wɔ yεβε Andiru, Jemesɔ, Jɔɔn, Filip, Batolomi,

XV Matiu, Tomasi, Jemesɔ na ɪ Alfayasɔ bidaba, Simon na mɔɔ nɔbir nɔ a wɔ wεr yele,

XVI Jemesɔ bidaba Judas, nɔ a Judas Isikariyot 'lɔ ε wa ɪ a gagaraa.

XVII Yesu tara ban suun ka ba tɪ ara a jie 'lɔ na j̄ataa, kaa poturbo yɔɔ be be, ka a nɔyɔɔ mɪ yi Judiya, Jerusalem, ka bamɔne mɪ yi a Tire t̄ee nɔ a Sidon t̄ee na be a man koor.

XVIII Ba wa naa ɪka ba wa chel a wɔ 'yer tɪ wɔ s̄aa a ba baalsɔ. Wɔ s̄aan a bala ba jaa na tara a sɪdeβε.

XIX Ka a nɔyɔɔ bala d̄ɔɔnɔ taa buɔɔ a Yesu sɪrfɔ boj̄uu kp̄εɔ yire naa a wɔ pɔ s̄aana a ba jaa baalsɔ.

XX Yesu kaara naa a wɔ poturbo tɪ 'yer, "Popel ε kɔ a yɪn banȳana na ɪ a n̄ɔn d̄eme. Yɪn ε so a N̄aanmɪn n̄aal̄ɔɔ.

XXI Popel ε kɔ a yɪn a k̄ɔ na kpe p̄ɔp̄anȳa yɪn ε na wa tɪ. Popel ε kɔ a yɪn na k̄ɔnɔ a p̄ɔp̄anȳa, yɪn wa laara naa.

XXII Popel ε kɔ yɪ a nɔβε na wa 'laar yɪ, na ba oo yɪ bar, tɪ torɔ yɪ na ba s̄ɔɔnɔ a yɪ yuor fɪka b̄ɔd̄εεr a maa Nɪsaal Bie j̄uu.

XXIII A bɔbir nȳa wa vɪε yɪ chɪle nɔ popel, boj̄uu a yɪ s̄ayar waa naa na be a saaju. Lε ε a ba s̄aakp̄amɔne d̄ɔɔ maal a N̄aanmɪn 'ye'yεrβε.

XXIV Nεbier pɔɔn a yɪn na ɪ a tara d̄eme, yɪn 'lɔ nyen a yɪ 'maalfɔ.

XXV Nεbier kp̄ɛn a yɪn na tɪ a p̄ɔp̄anȳa k̄ɔ na kpe yɪ naa. Nεbier kp̄ɛn a yɪn na laara a p̄ɔp̄anȳa, yɪn ε nɔbaal na wa kpe a yɪ k̄ɔnɔ.

XXVI Nεbier kp̄ɛn a yɪn nɔβε jaa na buɔɔ yɪ yo s̄, lε ε a ba s̄aakp̄amɔne mɪ d̄ɔɔ buɔɔ a jir 'ye'yεrβε a yos̄n.

XXVII "Tɪche n 'yεε na kɔɔ a yɪn na chele a n 'yer, yɪ n̄ɔ a yɪ d̄ɔd̄m̄ɔsɔ na yɪ maal vɪla kɔ a bala na 'laar yɪ.

XXVIII Yɪ 'yer nevɪla 'ȳɔɔ a bala na pɔ 'ȳɔɔ yɪ, na yɪ s̄uɔɔ N̄aanmɪn kɔɔ a bala na gere yɪ.

XXIX Nɪre wa 'ma fɔ tukpal pɔ, lε heb a b̄ɔ'yen ka wɔ lε 'ma, nɪre wa de a fɔ fuu kp̄εε ta m̄ɔɔ wɔ a fuu bile ε.

XXX Nɪre jaa wa s̄uɔr fɔ bon de kɔ wɔ, nɪre wa de a fɔ bon taa lε wa s̄uɔɔ wɔ go ε.

XXXI A lε yɪn buɔɔ ɪka a nɔβε ba maal kɔ yɪ, yɪ mɪ maal a lε kɔ ba.

XXXII "Ala ɪ yɪ n̄ɔ naa a bala na n̄ɔ yɪ, yobuor lε yɪ nyε? A yelbet̄ɔnbɔ gba mɪ n̄ɔn a bala na n̄ɔ ba.

XXXIII Ala ɪ yɪ maala na vɪla kɔɔ a bala na maal yɪ a vɪla, yobuor lε yɪn nyε? A yelbet̄ɔnbɔ gba mɪ ɪre naa a lε.

XXXIV Ka ala ɪ fɔ p̄εen a bala fɔn tɪεr ɪka ban wa yab fɔ naa, yobuor lε yɪn wa nyε? A yelbet̄ɔnbɔ ma p̄εen a ba taaba tɪεε ɪka ban wa yab a jaa.

XXXV Tiche yi nõ a yi dõdõmõsɪ na yi maal vɪla kɔ ba, yi pɛɛ ba na yi taa chele ɪka ba le wa yab yi ε. Ala le a yi s̄ayar na waa, ka yi na ɪ a saaju N̄ān̄m̄ɪn bibiir, bojũu 'lɔ le maala vɪla kɔrɔ a nihayasi ni putudẽme.

XXXVI Yi ɪ ni bibaal dẽme nit̄aa le a yi S̄aa na ɪ a ni bibaal sɔɔ.

XXXVII "Yi ta tɔɔr n̄ɪre 'yer ε, ka N̄ān̄m̄ɪn mi wa tɔɔr a yi 'yer ε. Yi ta 'yõɔ n̄ɪre 'yer ε, ka N̄ān̄m̄ɪn mi ta 'yõɔ yi 'yer ε. Yi v̄ẽ kɔ n̄ɪre ka N̄ān̄m̄ɪn mi v̄ẽ kɔ yi.

XXXVIII Yi de tɪr, N̄ān̄m̄ɪn mɪn kɔ yi naa, man vɪla ti dib 'yõɔ ti ye yeε ka a yaara, an kpaar dɔɔl a yi gbεε ju. A bon 'lɔ yin man tɪr, 'lɔ mi le a N̄ān̄m̄ɪn na man kɔ yi."

XXXIX Sokpa nȳã le a Yesu le lob kɔ ba, "J̄ɔɔ na t̄ɔɔn j̄ɔɔ tɔɔ? Ba jaa ayi k̄ɔ lo bɔɔ pɔ ε?"

XL N̄ɪre na j̄ãna wɔ k̄ɔ t̄ɔɔ gar a wɔ wiwile ε, ti 'lɔ wa j̄ãn baar won t̄ɔɔ kaara a wɔ wiwile kaar.

XLI "N̄m̄ɪne a fɔ kaara a dabile na be a fɔ yebe ni bir pɔ, ti ba chele a dakp̄ɛɛ na be a f̄ɔɔ ni bir pɔ ε?"

XLII Bu N̄m̄ɪne a ɪ ka fɔ 'yer kɔ a fɔ yebe, n yebe v̄ẽ ka n ir a a dabile bar a fɔ ni bir pɔ, ti ba ire a dakp̄ɛɛ na be a f̄ɔɔ ni bir pɔ ε? F̄ɔɔ ni bele nȳã, de nie ir a dakp̄ɛɛ a fɔ ni bir pɔ bar na fɔ p̄ãa nyere t̄ɔɔ ir a dabile a fɔ yebe ni bir pɔ bar.

XLIII "Tɪs̄õ ba w̄õn̄õ bidεbe ε, bu tɪd̄ɛr mi ba w̄õn̄õ

bis̄õn ε.

XLIV Tɪε jaa a wɔ w̄õm̄õ le ba ma de b̄õɔn wɔ. Ba maa p̄ɔr k̄ɔk̄ɔɔ gɔtɪε ju ε, bu p̄ɔr 'w̄ɔrɔ tamiir tɪε ju ε.

XLV Nɪs̄õ a yels̄õ ala na be a wɔ p̄ɔɔm le wɔ ma 'yerε, ka a ni d̄ɛr mi ma 'yerε a yeldebε ala na be a wɔ p̄ɔɔm. Ala na s̄εε a p̄ɔɔ le a n̄εε ma 'yerε.

XLVI "N̄m̄ɪne a yi bɔɔlɔ ma ɪka Soro, ti na yaa turo a le un 'yer ε?"

XLVII N̄ɪre jaa na wa a n s̄ẽ na wɔ w̄õ a n 'yer ti maala, un wiil yi naa a le won be.

XLVIII Wɔ kaara fɪka n̄ɪre na m̄ɪre yir na wɔ tuu a dachin par kparaa bɔɔ ti p̄ɔɔn kɔsɪr na m̄ε a dachin dɔɔl. K̄õɔ wa yaar yi jil̄õ a yir, ka a k̄õs̄εbe ηmiere a yir ti waa dam ε, bojũu ba m̄ε won s̄õ.

XLIX Tiche n̄ɪre 'lɔ na w̄õ a n 'yer ti na waa maala ε, wɔ kaara fɪka n̄ɪre na m̄ε yir dɔɔl a t̄ãn m̄ɔɔr ju, waa tuu ti m̄ε ε. A k̄õs̄εbe wa yin ηme a dachin, ka a dachin wɔ jaa lo ηm̄ɛr."

VII

I A le a ni be na w̄õ a 'yerɪ anȳãna a Yesu na 'yer kɔ ba baar wɔ chen a Kapenahum.

II Be le a soja ni diere gb̄ãgbaa won nõ yɔɔ jaa biere ire na ηmaa v̄ɔɔr.

III Soja ni diere na w̄õ a Yesu ye, wɔ t̄õn a Juu ni be ni diere bam̄ɪne ka ba ti s̄ɔɔr a Yesu ka wɔ wa s̄ãa a wɔ gb̄ãgbaa.

IV Ba wan a Yesu s̄ẽ wa s̄ɔɔr wɔ ȳãȳãabile 'yerε, "A

daba nyã sɛɛ naa ɪka fɔ tɪ sɔ̃ wɔ,

V bojũu wɔ nɔ̃n a sɪ nɪbɛ na vɛ̃ ka ba mɛ a sɪ lɔ̃ɔfɔ jie.”

VI Yesu pɔɔ ba naa ka ba 'mataa chiine tɪ gbɔrɔ a daba yir, ka wɔ tɔ̃ a wɔ barmine ka ba tuor 'yer a Yesu ɪka. “N Soro, ta bal a fɔ mɛ̃ ɛ, bojũu n ba sɛɛ ka fon wa kpɛ a n yir ɛ.

VII Ala lɛ so gba maa mɛ̃ na ba 'la wa a fɔ sɛ̃ ɛ. Tɪche 'yer bir tɛɛ an sãan a n gbãgbaa.

VIII Bojũu maa mɛ̃ tara na nɪbɛrɛ un joro dãbãɛ, naa mɪ tara a sojasɪ ka ba mɪ be a n pɪlem. Maa 'yer kɔ̃ ɛ̃sɔɔ ɪka wɔ, chen wɔ ma chen naa, bu ɛ̃sɔɔ ɪka wɔ wa, wɔ ma wa naa. N ma 'yer kɔ̃ a n gbãgbaa, maal anyã, ka wɔ ma maal.”

IX A lɛ a Yesu na wɔ̃ a nɪtɔ̃ a daba nyã na ba ɪ a Juu nɪrɛ na 'yer, ka nɛ'maa wɔ, ka wɔ lɪɛb 'yer kɔ̃ a nɪyɔɔ bala. “A Isral nɪbɛ pɔ̃ gba, n ba nyɛ a sɔ̃ɔfɔ nyã bɔrɔ ɛ.”

X Ka a wɔ barmine bala won tɔ̃ lɪɛb kpɛ a yir tɪ nyɛ ka a gbãgbaa sa.

XI Ala lɛ a wɛr chaar ka Yesu nɪ a wɔ poturbo 'matãan nɪyɔɔ na turo wɔ ka ba 'mantaa chen a tɛɛ ban bɔɔlɔ Nain.

XII Wɔn wa gbɔr a tɛɛ dɔ̃dɔr kpɪɛraa ba tuon kũu wa yin na ɪ a pɔɔ bidabɔ̃'yen tɪ wɔ ɪ pɔɔkɔɔr. Ka a tɛɛ 'lɔ nɪbɛ yɔɔ mɪ pɔɔ wɔ.

XIII A lɛ a Soro na wa nyɛ a pɔɔ, nɪbaal kpɛ wɔ naa ka wɔ 'yer kɔ̃ a pɔɔ, “Ta kɔ̃nɔ ɛ.”

XIV Tɪ na wɔ chen tɪ sur a kũu ban tuo, ka a bala na tuo a ba ara. Ka a Yesu 'yer, “Pɔ̃lbile, fɔ̃ɔ lɛ n 'yerɛ nɪ ir.”

XV Ka a kũu vaa ir jãnɛ tɪ piel na wɔ 'yerɛ ka Yesu de wɔ kɔ̃ a ma.

XVI Dãbãɛ kpɛ̃n ba jaa ka ba pɛɛrɛ Nãanmɪn 'yerɛ nɪ, “Nãanmɪn 'ye'yerkpɛ̃ɛ ɛ̃sɔɔ lɛ yɪ sɪ, Nãanmɪn wan ɪka wɔ wa sɔ̃ɔ a wɔ nɪbɛ.”

XVII Ka a Yesu yeɛ nɛme yaar a Judiya paal wɔ jaa nɪ a tɛn ala na gbɔr.

XVIII Jɔɔn poturbo tɪ man a yeɛ anyã a jaa kɔ̃ wɔ, ka wɔ bɔɔl a ba ayi

XIX na wɔ tɔ̃ ba a Soro sɛ̃ ka ba tɪ sɔ̃ɔr wɔ kaa, “Fɔ̃ɔ ɪ a 'lɔ na wa bu sɪ cheɛ nɪyɔɔ?”

XX Ka a nɪbɛ bala wa a Yesu sɛ̃ wa 'yer, “A Jɔɔn kɔ̃suor lɛ tɔ̃ sɪ a fɔ̃ sɛ̃ ɪka sɪ wa sɔ̃ɔr fɔ̃ kaa, fɔ̃ɔ lɛ ɪ a 'lɔ na wa bu sɪ cheɛ nɪyɔɔ?”

XXI A sɔ̃ 'lɔ̃nɔ̃ mɪ lɛ Yesu sãa baalsɪ, bala na tara a sɪdɛbɛ na wɔ yuon jɔ̃n nɪbie.

XXII Ka wɔ 'yer kɔ̃ a bala a Jɔɔn na tɔ̃, “Yɪ lɪɛb kul tɪ man kɔ̃ a Jɔɔn a lɛ yɪn nyɛ tɪ wɔ, jɔ̃n nyɛrɛ naa ka gberɪ chiine ka kɔ̃kɔ̃n sa, ka wɔn wɔ̃nɔ̃, ka kũusɪ ir ɪ vɔɛ, ka a 'yer nɔ̃ɔ mɪ ta a nɔ̃n dɛme.

XXIII Pɔpɛl sɔɔ lɛ a 'lɔ a n yeɛ na ba bãr wɔ lɔb ɛ.”

XXIV A bala a Jɔɔn na tɔ̃ na wa chen baar, Yesu piel 'yerɛ a Jɔɔn 'yer kɔ̃rɔ a nɪyɔɔ bala, “Bo lɛ yɪ dɔ̃ɔ kpɛ a mɔ̃gɔ̃ɔ pɔ̃ a kaafɔ̃ jie? A jimur a sɛsɛbɛ na dɔ̃ɔnɔ̃ bu?”

XXV Ala ba ɪ lɛ ɛ, bo yɪ chen tɪ nyɛ? Daba na su bɔ̃pɪɛl ɔ? Kai, a bala na suro a bɔ̃sɔ̃n,

na ba dire a bõsõn nãa yir le ba ma be.

XXVI Tiche bo le yi ti nye? Nãanm̄n 'ye'yere ɔ. Ɔɔ, n 'yere na koro yi ika wɔ gar Nãanm̄n 'ye'yere.

XXVII A anyã ye le seb a Nãanm̄n gãn pɔ ika, 'In tɔ naa a n tɔtɔnɔ ka wɔ de a fɔ nie na wɔ ti choɔr a fɔ sɔr kɔ fɔ.' (Malakai 3:1)

XXVIII N 'yere na koro yi ika bala pɔɔ na dɔɔ ka a wer pɔ ba i kpɛɛ gar a Ɔɔɔn ε, tiche 'lo m̄ na i jaa pɔɔr a Nãanm̄n nãalɔɔ pɔ gar wo naa."

XXIX Ka a nibe ba jaa lɔɔn a lõpodierbe gba na wɔ a le a Yesu na 'yer, ba sɔɔ naa ika Nãanm̄n ye le tor naa, na ba sɔɔ ka a Ɔɔɔn so ba a Nãanm̄n kɔɔ.

XXX Tiche a Faraseem̄ne ni a bala na bɔɔ a Mosesi Nεε, bala m̄ε tɔr naa a le a Nãanm̄n na bɔɔɔ, bojũu baa sɔɔ ka a Ɔɔɔn so ba a Nãanm̄n kɔɔ ε.

XXXI Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Ba boo le in de a dina nibe naa man? Bo le ba nyetãan?"

XXXII Ba nyentãan bibiir na jãne daa pɔ bɔɔlo taa, 'Si pɛele naa a laa 'lir ti yaa sɛere bãne ε, na si kɔnɔ kɔyiel ti yaa n̄mara nibikɔɔ ε.'

XXXIII A Ɔɔɔn kɔsuor na wa, waa dire bõdiir ε, waa nyuro dãa ε, ka yi 'yer ika sɔdɛɛr le wɔ tara.

XXXIV Ka a maa Nɔsaal Bie wa na n dire na n nyuro ka yi le 'yer, 'Wɔ dire na ba gala ε, na wɔ nyuro dãa, na wɔ i a lõpodierbe ni a tɔdetɔnbɔ baraa.'

XXXV Tiche a yẽ ma wiil a le won tor a wɔ bibiir pɔ."

XXXVI A Farasee n̄re ãsɔɔ bɔɔl a Yesu ika wɔ wa di bõdiir a wɔ yir, ka wɔ chen a Farasee n̄re 'lo yir ti jãne a bõdiir difo jie.

XXXVII Pɔɔ ben a tẽe pɔ na wɔ tɔnɔ tɔdɛbe, won wa wɔ ika a Yesu ben a Farasee yir, wɔ den a kãnyũvila na sɛε pãrtɔbile na wɔ chiin.

XXXVIII Wɔ ti kpɛn naa na wɔ ara a Yesu gbɛε par kɔnɔ. Wɔ soɔr a nibikɔɔ 'maan a Yesu gbɛε ti nyɔɔ a jukɔɔl fiɛl bar, ti m̄sor a gbɛε ti kpaar a kãnyũvila ala 'yɔɔ a Yesu gbɛε pɔ.

XXXIX Ka a Farasee n̄re 'lo na bɔɔl wɔ ka wɔ ti dire, na nye a le ka wɔ t̄ɛr, "Ala i a daba nyãna ta in Nãanm̄n 'ye'yere won taa bɔɔn naa a pɔɔ nyãna tɔ sɔɔ na s̄re wɔ, wɔ tɔnɔ na tɔdɛbe."

XL Ka a Yesu 'yer sɔɔ wɔ, "Simon, n tara na 'yer na suor fɔ." Ka a Simon 'yer, "Wiwile, suor ma."

XLI Ka a Yesu 'yer, "Nibe ayi kɔɔ le ti p̄εε n̄re ãsɔɔ libie, ãsɔɔ p̄εen kɔɔr anũu (500) ka ãsɔɔ m̄ p̄εε l̄jaayi ni pie (50).

XLII A nibe ayi banyãna ãsɔɔ jaa ba tara a libie na yab wɔ ε, ka a 'lo na so a libie 'yer, 'Yi ta le yab go ε, a sãn baar naa.' Buor sɔɔ le na n̄wɔ yɔɔ?"

XLIII Ka a Simon 'yer, "N t̄ɛr ika a 'lo sãn na waa le." Ka a Yesu 'yer, "S̄re fɔ 'yer."

XLIV Yesu l̄ɛb tor a pɔɔ ti pãa 'yer kɔ a Simon, "Fɔ nyen a pɔɔ nyãna? In wa

kpe a fu yir, faa ku ma kōo ũka n pɛɛ gbɛɛ ɛ, tiche a pɔɔ pɛɛn a n gbɛɛ ni a wɔ nɪbikōo ti de a wɔ jukool fiɛl bar.

XLV Faa soor ma kpāɛn ɛ, tiche a sōo 'lo jaa un wa kpe a pɔɔ nyā ba bar ma kpāɛn soorfɔ ɛ.

XLVI Faa pur kāa 'yōo ma a ju pɔ ɛ, tiche a pɔɔ kpaar a kānyūvɪla 'yōo ma a gbɛɛ pɔ.

XLVII A le jūu n 'yere na kɔrɔ fu ũka a wɔ tōdebe ala a jaa vɛn kɔ wɔ, bojūu a wɔ nōfo waa naa. Tiche a 'lo Nāanmɪn na vɛ jaa pɔɔr kɔ a wɔ nōfo mɪ un jaa pɔɔr."

XLVIII A Yesu pāa 'yer kɔ a pɔɔ, "A fu yeldebe vɛn bar."

XLIX Ka a bala na lōo jɛn wɔ 'yere kɔrɔ taa, "An le anyā, na wɔ mɪ ma vɛ nɪre yeldeɛr bar?"

L A Yesu 'yer kɔ a pɔɔ, "A fu soofɔ faa fu naa, chiine ni nyā'maar."

VIII

I A anyāna puor, Yesu yɔn a tēbere ni a tēbil 'yere a Nāanmɪn nāalōo 'yer kɔrɔ ba ka a wɔ nɪtōnsɪ Pie ni Ayi pɔɔ wɔ.

II Ka a pɔɔɔ bamɪne mɪ pɔɔ wɔ, bala le wɔ dōo dii a sɪdebe ka a yi na wɔ sāa a ba baalsɪ, āsɔɔ le ba buɔɔ Mɛer na yi a Magdala 'lo le wɔ dii a sɪdebe ayopōi ka a yi,

III Joana le a āsɔɔ na ɪ a Kuja na kaara a Herod yir pɔɔ, Susana le a āsɔɔ ni a pɔɔɔ yɔɔ bamɪne. Banyāna le de a ba bomo sōnō ni a Yesu ni a wɔ poturbo.

IV Nɪyɔɔ yin tɛn tɛn waara a Yesu sɛ, a nɪyɔɔ banyāna na wa duo, sokpa nyā le wɔ lob kɔ ba,

V "Kɔɔraa le yin wɔ bōbɔrɔ bɔrfɔ jie. Wɔ ti yaara naa yɔɔrɔ ni ka amɪne ti lo sɔr pɔ, ka ba ne neb ka lubil wa tuur di.

VI Ka amɪne mɪ ti lo kɔsɪr pān ju naa bul ti kpi bojūu tān ba be be ɛ.

VII Ka amɪne mɪ lo gɔɔr pɔ 'mataa bul ka a gɔɔr nōo fān ba.

VIII Tiche ka amɪne mɪ lo a kɔjō pɔ bul dɔɔ jur kɔɔkɔɔr naa gar a le won bɔr." Yesu na wa 'yer a nɪtō baar, wɔ 'yer kpɛɔ jaa, "Nɪre 'lo na tara tuor wōnō ni wɔ chele."

IX Ka a wɔ poturbo soor wɔ a sokpa nyā par.

X A wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪn 'lo, n vɛ naa ka yɪ bōo a Nāanmɪn nāalōo yelsɔɔlɪ, tiche a bala na che, sokpar le n 'yere kɔrɔ ba, 'Ba ma kaa naa ti maa nye ɛ, na ba ma wōnō ti ba bōo a par ɛ.' (Isaiya 6:9)

XI "A sokpa par ni nyā. Nāanmɪn 'yer le ɪ a bōbie.

XII A ala na lo a sɔr pɔ un a bala na wō a Nāanmɪn 'yer, tiche ka a tɪ wa ir naa a ba nyāa pɔ, ka ba ta sɔɔ de nye faafɔ ɛ.

XIII Ala mɪ na lo a kɔsɪr pān ju un a bala na wō a 'yer den popel, tiche baa tara nyɪbe ɛ. Ba soon ara bālāa tiche beer kaa wa wa ba ma lo naa.

XIV A bōbie ala na lo a gɔɔr pɔ un a bala na wō a 'yer, tiche ka a āgān nyā volaa ni

bõtarsı nı a bõbõarsı fãın ba ka baa tõõ döõ bie ε.

XV Tıche a bõbie ala na lo a kojõ põ, ın a bala na wõ a 'yer na ba sõi den nyãa ara nı popel, ka a kãnyir vë ka ba döõ jur.

XVI "Nıre jaa maa chom fãın de laa kpa põi ε, bu de su gado pılem ε. Tıche wo ma den döõl a döõlfõ jie ka a bala na kpiere nye a chãa.

XVII Bojũu bon jaa ba be be na sõi ka ba kõi nye wo ε, bu bon jaa ba be be sõi ka ba kõi bõõn ε, bu kõi yi chãa põi ε.

XVIII A le jũu, yi bõõnõ sõi a le yın chele. Nıre 'lo na bõõ a par Nãanmın na le kũ won döõl, nıre 'lo mı na ba bõõ a par ε, Nãanmın na den a bãlãa 'lo won tıer ıka wo bõõn a par."

XIX Yesu ma nı a wo yeer wan ıka ba wa nye wo, tıche a nıyõõ jũu ba kõi tõõ kpe ε.

XX Ka nıre ãsõi 'yer wo, "A fõ ma nı a fõ yeer le be a yõõ bõõrõ ıka ba nye fõ."

XXI A Yesu 'yer, "N ma nı a n yeer le a bala na wõ a Nãanmın 'yer na ba turo."

XXII Bıbir ãsõi le a Yesu 'yer kũ a wo poturbo, "Yı ı a sı gõõ a kasen a manyal gõõn." Be le ba kpe a gboro na ba gõõnõ.

XXIII Ban gõõnõ tı wo gã gur. Ka a kõsekpëe ire a man põi ka a kõi õõrõ kpiere a gboro põi, ka ba ıre na mõi.

XXIV Ka a poturbo tı sãı wo 'yerε, "Kpãkpãana, a kõi na di sı naa." Ka a Yesu ir tãn a sesebe nı a kõi na õõrõ, ka a

sesebe nımaa vuor ka a kõi mı lo jaa jomm....

XXV Tı pãa suor a wo poturbo, "Nyıne a yi sõiõ be?" Ka ba mı de dãbãε suor nı taa, "Nı an le anyã, na 'yer ka a sesebe nı kõi tu a wo neε?"

XXVI Ba yın a Galilee gõõn na ba gõõ a Gerasenı gõõn.

XXVII Yesu na wa yire a gogoro ju wo tuor daba na tara sıdebe na wo gele yi a tõe 'lo põi. Bojũu a kor won yi a yir na wo maa su fuu ε, tı na wo gãna a yar par.

XXVIII Won wa nye a Yesu wo nımen chelma tı lo a Yesu niem na wo tãna 'yerε nı, "Bo le fõ bõõrõ ka a n së, a fõõ na ı a saaju Nãanmın Bie? N suorõ fõ naa, ta ge ma ε."

XXIX Bojũu Yesu döõ 'yer kũ a sıdeer ıka wo yi a daba 'yõõ. Gbeε yõõ jaa le a ma ir a daba ka ba ma gbar a nuur nı a gbeε nı bõjõrsı kaara wo, tı wo ma kar a bõjõrsı bar ka a sıdeer ma dii wo bar be a mõiõõ põi wo yõ.

XXX Ka a Yesu suor wo, "A fõ yuor le di bo?" Ka wo 'yer, "Nıyõõ." Bojũu sıdeyõõ le kpe wo.

XXXI Ka a sıdebe suorõ a Yesu ıka wo ta dii ba 'yõõ be a bõõ fulom 'lo põi ε.

XXXII Doyõõ mı döõ ara be a tõi kõkoor dire, ka a sıdebe suor a Yesu ıka wo sõi ka ba yi tı kpe a dor ala põi, ka wo sõi kũ ba sõi.

XXXIII A sıdebe yın a daba põi tı kpe a dor põi, ka a tıgbil suu tı kpe a man kõi põi tı gbõm kpi kpi.

XXXIV A bala na kaara a dor na wa nye a le na i, ba jon kul a tēe pɔ, ni a tēbil ala na gbur ti 'yer a le na i.

XXXV Ka a nibe yi chen ika ba ti kaa a le na i. Ba chen a Yesu sē ti nye a dagēgelaa a sɔdebe na yi ti che bar ka wɔ chi na wɔ su a fuu jāne a Yesu gbɛɛ par, ka a dābāe kpe ba.

XXXVI A nibe bala na dōo nye a le an i ka a gēgelaa sa pāa mana korɔ a nibe.

XXXVII Ka a Geraseni paal nibe ba jaa sɔɔɔ a Yesu ika wɔ yi a be, bojūu dābāe kpe ba naa. Le le wɔ kpe a gboro yi a be chen.

XXXVIII Ka a daba 'lo pɔ a sɔdebe na yi sɔɔɔ a Yesu ika ba 'mataa chen, tiche a Yesu lɛb wɔ bar ti 'yer kɔ wɔ,

XXXIX "Lɛb kul a fɔ yir ti man a le a Nāanmin na i kɔ fɔ." Le le ka a daba kul a tēe pɔ ti mana korɔ a nibe a le a Yesu na i kɔ wɔ.

XL Yesu na wa lɛb wa, a niyɔɔ tuor de wɔ, bojūu ba dōo chele wɔ.

XLI Ka daba ban bɔɔɔ Jairusi na i a lōɔfɔ yir nidier, wa gbur dumo a Yesu niem sɔɔɔ wɔ yāayāabile ika wɔ wa a wɔ yir,

XLII bojūu a wɔ bipɔɔ bō'yen tɛɛ na nye yuom pie ni ayi le kpire. Yesu na de a sɔr chiine ka a niyɔɔ mɪl pɔɔ wɔ.

XLIII Ka pɔɔ mɪ be be na lo sɪɛ suoro faara yuom pie ni ayi, nɪɛ jaa ba tōɔ wɔ sāa ɛ.

XLIV A wɔ turo a puor ti sur a Yesu fuu nɛɛ ka a jāu nmaa ajienaa.

XLV Ka a Yesu sɔɔɔ, "An le sur ma?" Ka ba jaa chiir ika baa sur wɔ ɛ, tiche ka a Pita 'yer, "N Soro, a nibe waa naa na dara taa tier fɔ."

XLVI Tiche ka a Yesu 'yer, "Nɪɛ kōɔ le sur ma na wɔ sa ka n bōɔn."

XLVII A pɔɔ na wa nye ka i wɔ kō le tōɔ sɔɔɔ ɛ, wɔ mɪɛ naa wa lo gā a Yesu niem. A niyɔɔ bala niem ti na wɔ 'yer a le jūu won sur wɔ na wɔ sa ajienaa.

XLVIII Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "N bipɔɔ, a fɔ sɔɔfɔ sa fɔ naa, kulo ni nyā'maar."

XLIX Yesu na chene 'yere, nɪɛ kōɔ yin a lōɔfɔ nidier Jairusi yir wa 'yere, "A fɔ bipɔɔ kpi naa ta le fire a wiwile go ɛ."

L Yesu na wō a le ka wɔ 'yer kɔ a Jairusi, "Ta joro dābāe ɛ. Sɔɔ ma de. Won sa naa."

LI Won wa ta a Jairusi yir waa sɔɔ ka niyuo kpe be ɛ, ti tara Pita, Jɔɔn ni Jemesi ni a bi sāa ni a ma kpɛn.

LII Ka a niyɔɔ bala na kōnō nmiere a chɛlɛ, Yesu 'yer kɔ ba, "Yi bar a kōn waa kpi ɛ, wɔ gur naa."

LIII Ka ba laara wɔ ban bōɔn ika a bie kpi naa.

LIV Tiche ka a Yesu niyɔɔ a bie nūu ti 'yer, "N bie, ir."

LV Ka wɔ sɪɛ lɛb wa kpe ka wɔ vaa ir. Ka a Yesu pāa 'yer, yi kɔ wɔ bōkōɔ ka wɔ di.

LVI Ka a sāa naa ma niyɔɔ nɛɛ, tiche ka a Yesu kpākpāan ba ika ba taa ire wa 'yere korɔ nɪɛ jaa a le na i ɛ.

IX

I Yesu na wa buɔl a wɔ nɔtɔnsɩ pie ni ayi lɔɔ taa, wɔ kɔ ban kpɛɔ ni tɔɔfɔ ka ban diin sɩdebe ka a yi ti sãa baalsɩ.

II Wɔ tɔ ba naa ka ba chen ti 'yer a Nãanɔmɩn nãalɔɔ 'yer ti sãa baal.

III Wɔ 'yer kɔ ba, "Yɩ taa tara bon jaa chiine ε. Yɩ ta de dãgbal ε, bu wɔɔ ε, bu bɔdiir ε, bu libie ε, bu de fuusɩ ayi ε.

IV Yir jaa pɔ yɩn ti kpe, yɩ jãne a be ti tãn a daar 'lɔ yɩn na yi a tãe 'lɔ pɔ.

V Ala ɩ nɩbe ba wa de yɩ ε, yɩ yi a tãe 'lɔ pɔ, ti yɩn wa yire yɩ pɩ pɩ a yɩ gbɛɛ tã-uul ka a di a ba dãasɩε."

VI Be le ba yi lɔɔɔ a tãn tãn 'yere a 'yer nɔɔ nyã sãa na ni a nɩbe baalsɩ a jie wɔ jaa.

VII A Nãa Herɔd na wɔ a nɩtɔ na ɩre, ka tɩer nyɔɔ wɔ, bojũu bamune 'yere naa ɩka Joɔn le tɔɔ ir ɩ vor.

VIII Ka bamune mɩ 'yere ɩka a Elaija le tɔɔ yi, ka bamune mɩ chene 'yere ɩka a Nãanɔmɩn 'ye'yere ãsɔɔ le tɔɔ ir ɩ vor.

IX Tɩche ka a Herɔd 'yer, "N ɩmaan Joɔn ju, ti an 'yer le a nyã un wɔnɔ?" Na wɔ mɔɔɔɔ ɩka wɔ nye a Yesu.

X A nɩtɔnsɩ lɩɛb wa na ba wa man kɔ a Yesu a le ban tɔ. Ka wɔ pãa tara a bala tãe ka ba 'mataa chen a tãe ban buɔlɔ Betɩsaida.

XI Tɩche ka a nyɔɔ chene bɔɔn na ba bɩer chen a jie. Wɔ de ba naa na wɔ 'yer a Nãanɔmɩn nãalɔɔ 'yer kɔ

ba, ti sãa a bala na buɔɔ a sãafɔ.

XII Mɔtɔɔ na wa mɔɔɔ, a nɩtɔnsɩ pie ni ayi ti 'yer kɔ wɔ, "Wel a nɩbe bar a ba chen a tãbil anyã ni a por anyã na gbɔr na ba ti bɔ gaa jie ni bɔdiir di bojũu a ka un mɔgɔɔ."

XIII Ka wɔ 'yer sɔɔ ba, "Yɩn le na kɔ ba bɔkɔɔ ka ba di." Ka ba 'yer, "Paanɔɔsɩ anũu ni jãbie ayi tãe le sɩ tara, ka a ba ɩ sɩ chen ti da bɔdiir wa kɔ a nyɔɔ ba nyãna ε?"

XIV A nyɔɔ bala, dɔɔr tãe un tur anũu (5,000). Tɩche ka wɔ 'yer kɔ a poturbo, "Yɩ ɩma a nɩbe ka ba jãne jãne gbulsɩ lɩjaayi ni pie pie."

XV A poturbo un a le ka nɩre jaa jã tãe.

XVI Yesu den a paanɔɔsɩ a nũu ni a jãme ayi ala dɔl kaa saaju ti puor Nãanɔmɩn yãan, ti na wɔ ɩma ɩma, de kɔ a poturbo ɩka ba de pɔ a nɩbe.

XVII Ba jaa din tɩ, ka a poturbo wob a bɔɩmaar ala na che sɛɛ per pie ni ayi.

XVIII Daar kɔɔ le a Yesu tãe wa sɔɔɔ Nãanɔmɩn ka wɔ poturbo be be ka wɔ sɔɔr ba, "An le a nɩbe 'yere ɩka ni naa?"

XIX Ka ba 'yer, "Bamune 'yer ɩka fɔ un a Joɔn 'lɔ na dɔɔ suoro a nɩbe a Nãanɔmɩn kɔɔ, ka bamune mɩ 'yer ɩka Elaija le, ka bamune mɩ 'yer ɩka a Nãanɔmɩn 'ye'yere ãsɔɔ kɔɔ le lɩɛb wa."

XX Ka wɔ sɔɔr ba, "Tɩche yɩn mɩ, an le yɩ 'yer ɩka ni naa?" Ka a Pita 'yer, "Fɔ ɩ naa a Nɩ-iraa yi a Nãanɔmɩn sãe."

XXI Ka a Yesu kpākpāan ba ũka ba taa 'yere koro nure jaa ε.

XXII Ti na wɔ 'yer, "A maa Nisaal Bie na din dooye yoo ka a niberε ni a boorlo niberε ni a Mosesi neε wi-wiilbe tor ma bar, ka ba ko ma, ka a ber ata daar ka n ir i vor."

XXIII Be le wɔ 'yer kɔ ba jaa, "Ala i nure na turo ma naa, wɔ laar a wɔ mae ti tuo a wɔ daa turo ni ma.

XXIV Bojũu nure 'lo jaa na booro ũka wɔ faa a wɔ nyevor a wɔ nyevor na bor naa, tiche nure 'lo jaa na lob a wɔ nyevor bar a maa jũu na faa wɔ naa.

XXV Ala i nure tara naa a wer wɔ jaa bonɔ ti bor bu ka a wɔ siε we, bo tɔnɔ wɔ nye?

XXVI Ala i nure nye naa maa ni a n 'yer ka a i vi yele a wɔ sɛ, a maa Nisaal Bie ni na kaa naa ninyine ka wɔ i vi soɔ maa wa lieb waara ni a n tur ni a Sãa tur ni a malaka cheche bala.

XXVII Yelmãe le n 'yere koro yi ũka a yi bamine gba ara naa kana kɔ kpi ε, ti na ban nye a Nãanmɔn nãalɔɔ."

XXVIII Yesu na 'yer a 'yerbie anyãna baar a maal ber aniin ti wɔ tara Pita, Joɔn ni Jemesi don a tɔɔ ju Nãanmɔn soorfɔ jie.

XXIX Wɔn ti sooro a Nãanmɔn ka a nie lieb, ka a fuu pel nyile bũu 'lraa kaar.

XXX Ka a door ayi, Mosesi ni Elaija wa naa a wɔ sɛ.

XXXI Ba wa yin naa a saaju tur 'yere ni a Yesu. Ba

'mantaa 'yere a kũu a Yesu na ti kpi a Jerusalem 'yer.

XXXII Gɔɔ kpɛn a Pita ni a wɔ taaba, tiche ban wa joɔ ir ba nyen a wɔ tur ni a door ayi bala a ba ara a wɔ sɛ.

XXXIII A door bala na lieb chiine ka Pita 'yer, "N Soro, a seen ka sin kpere a ka. Bar a si 'yɔɔ seer ata, fɔɔ so asoɔ, Mosesi asoɔ Elaija ni asoɔ." Waa boɔ a le won 'yere ε.

XXXIV Wɔn chene 'yere a julɔjuur wa poɔn ba jaa ka a dãbãe kpe a Pita, Joɔn ni Jemesi.

XXXV Ka a kokor yi be a julɔjuur po 'yere, "Nyã le i a n Bie in ir, yi chele a wɔ 'yer."

XXXVI A kokor na wa 'yer baar, ba nyen a Yesu tee na ara. Ka a poturbo ba 'la man kɔ nure a le ban nye ε.

XXXVII A wer na wa chaar, ba yin a tɔɔ ju suu, a niyoo wa loɔ a wɔ sɛ.

XXXVIII Ka a daba boɔl be a niyoo bala po, "Wiwile, n sooro fo naa, kaa a n bidaba, 'lo tee le i a n bie.

XXXIX Siε kɔɔ le tara wɔ, ma ire wɔ ba gala ε. Wɔ maa nmen a chelma ti tãanaa ti furo a natafuul a neε po. Wɔ maa bara wɔ ε, na wɔ booro a wɔ soɔfo.

XL N soor a fo poturbo ũka ba dii a siε nyã bar tiche baa tɔɔ ε."

XLI Ka a Yesu 'yer, "Yin babãma dẽme na ba tara soɔfo ε, n be a yi sɛ naa tara yi ni kãnyir ti tãn dabor?" Ti 'yer a daba, "Tɔɔ a bie wa kɔ ma!"

XLII A bie na chene waara ka a sɔdeer ir a bie taa lɔb a tēe, tiche ka a a Yesu t̄an a sɔdeer na wɔ s̄aa a bie de kɔ a s̄aa.

XLIII Nɔbe ba jaa ne'maa naa ban nye a N̄aanm̄in kp̄ɛɔ. A nɔbe na chene kpire a le a Yesu na ɪ, tɪ wɔ 'yer kɔ a poturbo,

XLIV "Yɪ chele a le ɪn 'yere kɔrɔ yɪ, ban gar naa maa Nɪsaal Bie 'yɔɔ a nɔbe nuur pɔ."

XLV Tiche baa b̄ɔɔ a anyāna won 'yer par ε, a lii ba naa, ka ba b̄ɔɔ faa, tɪ joro dābāe ba 'la sɔr wɔ ε.

XLVI Nechure ir naa a Yesu poturbo pɔ ɪka a ba buor sɔɔ le na ɪ a ba kp̄ɛε.

XLVII Yesu na b̄ɔɔ a ba t̄ier, wɔ tɔɔn bibile wa lan a wɔ l̄oɔr.

XLVIII Tɪ p̄aa 'yer kɔ ba, "Nɪre jaa na de a bibile nyāna a maa j̄uu maa le wɔ de. Nɪre jaa mɪ na de ma wɔ mɪ den a 'lɔ na t̄ɔ ma. Boj̄uu nɪre 'lɔ na ɪ a yɪ jaa bile, 'lɔ le ɪ kp̄ɛε gar yɪ jaa."

XLIX Ka a Joɔn 'yer, "N Soro, sɪ nyen nɪre na de a fɔ yuor dire nɪ a sɔdebe ka a yire, ka sɪ 'yer wɔ ɪka wɔ ta ɪre a le ε, boj̄uu waa ɪ a sɪ āsɔɔ ε."

L Ka a Yesu 'yer, "Yɪ ta ŋmaa wɔ sɔr ε, boj̄uu nɪre 'lɔ na ba kperε yɪ ε, wɔ pɔɔ yɪ naa."

LI Le a s̄ɔɔ na wa gbɔrɔ ka Yesu na lieb do a saaju, wɔ ŋmen nyāa a Jerusalem chenfo.

LII Wɔ den nie t̄ɔ nɔbe ka ba de nie chen a Samariya t̄ebile āsɔɔ pɔ, na ban tɪ chɔɔr a jie bar wɔ.

LIII Tiche a t̄ee 'lɔ nɔbe ba sɔɔ de wɔ ε, boj̄uu Jerusalem le wɔ chiine.

LIV Ka a wɔ poturbo Jemesɪ nɪ Joɔn na wa nye a le, ka ba sɔr a Yesu, "Sɪ Soro, fɔ buɔrɔ naa ɪka sɪ buɔl b̄uu ka ayɪ saaju suu wa di ba bu?"

LV Tiche ka a Yesu lieb t̄an ba ɪka ba ta ɪ a le ε.

LVI Tɪ na ba chen t̄eyuo pɔ.

LVII A sɔr ban chene de chiine ka daba āsɔɔ 'yer kɔ a Yesu, "Jie jaa fɔn chiine ɪn turo fɔ naa!"

LVIII Ka a Yesu 'yer, "Mɔbaar tara naa buɔr ka a lubil mɪ tara choor, tiche maa Nɪsaal Bie ba tara jie na bin a n ju ε."

LIX Wɔ 'yer kɔ a daba āsɔɔ, "Turo ma." Tiche ka a daba 'yer, "N Soro, bar ma sɔr ka n kul tɪ ūu a n s̄aa baar."

LX Ka a Yesu 'yer kɔ a daba, "Bar ka a k̄un ūno ba m̄ae k̄un tiche f̄ɔɔ 'lɔ, chen tɪ m̄ɔɔlɔ a N̄aanm̄in n̄aal̄ɔɔ 'yer."

LXI Ka āsɔɔ mɪ 'yer, "N Soro, ɪn turo fɔ naa tɪ bar ma sɔr ka n kul tɪ 'yer a n yir d̄eme."

LXII Ka a Yesu 'yer, "Nɪre na nyɔɔ niin kuur tɪ lieb kaara a puor ba seen a N̄aanm̄in n̄aal̄ɔɔ t̄ɔm̄ɔ ε."

X

I A nyā puor Yesu le ir naa nɔbe lijaata nɪ pie nɪ ayi (72) bamune go, na wɔ t̄ɔ ba ayir yir ka ba de nie chen a t̄en nɪ a jiir ala a jaa won na yɔ.

II Wɔ 'yer kɔ ba, "A puo ber ma naa, tiche ka a bala na ŋmara ba waa ε, a le j̄uu yɪ sɔr a puo sɔɔ ka wɔ

waan tötönbo wa 'yõo a puo pɔ.

III Yı chen, yı kaara na fika piir ın tönõ ka yın ti kpe gbõgborosı pɔ.

IV Yı taa de libie ε, bı wɔɔ ε, bı na fɔɔr ε, na yı puor nıre taa wa jaa a sɔr pɔ ε.

V "Yir jaa pɔ yın wa kpe, yı de nie 'yer, 'Nyã'maar wɔ be a yir nyã pɔ."

VI Ala ı nyã'maar sɔɔ ben a yir pɔ, a yı nyã'maar na be naa a wɔ sɛ, ala ba ı le ε, an lieb wa a yı sɛ.

VII Yı jãne a yir nyıne pɔ dire na yı nyuro bon jaa ban wa kɔ yı, tötönõ säyar seen wɔ naa. Yı taa lɔɔɔ yie yɔɔɔ nı ε.

VIII Têe jaa pɔ yın wa kpe, ka ba de yı, yı dire bon jaa ban kɔ yı.

IX Yı säana a baalsı bala na be be ti na yı 'yer kɔ ba, 'A Nãanmın nãalõs gbor yı naa.'

X Tıche têe jaa pɔ yın wa kpe, ka baa de yı ε, yı yi de a têe sälsɔɔ ti 'yer,

XI 'A yı têe tã-uul gba na mar a sı gbεε, sı kpoor 'yõo yı. Yı bõɔn a nyãna ıka a Nãanmın nãalõs gbor naa.'

XII N 'yer kɔ yı ıka a Nãanmın 'yer tɔɔrfɔ bıbir, Sodom na sa naa a têe 'lõnõ.

XIII "Nebier ben a yın Kora-jin dême sɛ, nebir mı ben a yın Betsaida dême mı sɛ. A ne'maa tømõ ala ın tũ a yı jie, ala ı a mı ta tön a le a Tire nı Sidon têe pɔ, ban taa sun bõjarsı jën tãptel pɔ lieb ba tıer.

XIV Tıche a 'yer tɔɔrfɔ daar, a Tire nı a Sidon na sa yı naa.

XV A yın Kapenahum dême, ban 'mɔɔ yın don saaju bı? Kai, ban suun yı naa kpıısı têe.

XVI Nıre 'lo na chele a yın na ı a n poturbo na chel naa a n 'yer, nıre 'lo na tɔr yı mı tɔr ma naa. Tıche nıre 'lo na tɔr ma mı tɔr naa a 'lo na tũ ma."

XVII A nıbe lıjaata nı pie nı ayi bala won tũ lieb wa a wɔ sɛ chile 'yerε, "Sı Soro, a fı yuor jũu a sıdebe tu naa a sı neε na be yire a nıbe pɔ."

XVIII Ka Yesu 'yer sıre jaa le, "N nyen Satan na yi saaju lo fika saa na nyıı.

XIX N kɔ yın kpẽɔ ka yın neere waba nı lõn na yı tũo a yı dõdõmõ Satan, bon jaa kõ ı yı ε.

XX Yı ta chile a sıdebe na tu a yı neε ε, tıche yı chile a yı yuor seb bin be a saaju."

XXI A daar 'lõnõ le a Nãanmın Sıε nõɔ kpe a Yesu ka wɔ 'yer, "N dãn a fıɔ n Sãa na ı a saaju nı a têe Soro, bojũu fıɔ le sɔɔl a yele anyãna bar ka a bala na ı a yẽ dême nı a bala na jãn ba bõɔ ε, ti na fı de wiil kɔ bıbiir. Ɔɔ, n Sãa le le nõmõ fı ka fı maal.

XXII Maa le a n Sãa kɔ a yele a jaa, nıre jaa ba bõɔ a Bie ka a Sãa ba le ε. Nıre jaa mı ba bõɔ a Sãa ka a Bie ba le ε, tıche a bala a maa Nãanmın Bie na ir, na wiil naa a sãa kɔ ba. Ka ba bõɔ le a Nãanmın na be."

XXIII Tɪ p̄aa liɛb 'yer kɔ a wɔ poturbo tɛɛ, "Pɔpɛl dɛmɛ lɛ a bala nɪbir na nye a anyã yɪn nye.

XXIV Bojũu n 'yerɛ na kɔrɔ yɪ ɪka a Nãanmɪn 'ye'yerbe nɪ a nãmɪne dõɔ buɔrɔ ɪka ba nye a anyã yɪn nye, tɪ ba nye ɛ, na ba ta wõ a anyã yɪn wõ tɪ ba wõ ɛ."

XXV Nɪrɛ ãsɔɔ na bõɔ a Mosesɪ Nɛɛ buɔrɔ naa ɪka wɔ bɛɛr a Yesu kaa na wɔ ir sɔɔr, "Wiwile, n̄mɪne lɛ ɪn ɪ naa nye nyevɔr kpo kpo?"

XXVI Ka a Yesu sɔɔr wɔ, "Bo ba sɛb a Nãanmɪn gãn pɔ bin? N̄mɪne fɔ ma kar?"

XXVII Ka a daba 'yer, "Nõ a fɔ Nãanmɪn nɪ a fɔ nyãa wɔ jaa, nɪ a fɔ nyevɔr wɔ jaa, nɪ a fɔ kpɛɔ wɔ jaa, nɪ a fɔ tɪɛr wɔ jaa. (*Mosesɪ Gãma Na Tu Anũu 6:5*) Na fɔ nõ a fɔ tɔ sɔɔ nɪtãa a fɔ mãɛ." (*Mosesɪ Gãma Na Tu Ata 19:18*)

XXVIII Be lɛ a Yesu 'yer, "Fɔ 'yer vɪla, tɪ urɛ a lɛ, fɔn ben be kpo kpo."

XXIX Tɪche won ba urɛ a lɛ ɛ, tɪ buɔrɔ ɪka wɔ sɔɔl a wɔ mãɛ bar jũu, wɔ sɔɔr naa Yesu, "Nɪbuor lɛ ɪ a n tɔ sɔɔ?"

XXX Ka a Yesu 'yer, "Daba kõɔ lɛ dõɔ yɪ Jerusalem chine Jeriko ka a nãnyisɪ tɪ var wɔ be a sɔr pɔ. Ba yaar naa fuusɪ tɪ n̄me n̄me wɔ, ka wɔ vɔɔ che bãlãa naa kpi, ka ba bar wɔ tɪ chen.

XXXI A Juu nɪbe buɔrloro ãsɔɔ mɪ de a sɔr 'lõnõ, won tɪ nye a daba, wɔ gõl bar tɪ chen.

XXXII Ka a Nãanmɪn Puorfɔ yir tõtõnbɔ nɪrɛ ãsɔɔ mɪ

waara wa nye, na wɔ mɪ gõl tɪ jiyuo chen.

XXXIII Tɪche ka a nɪrɛ ãsɔɔ na ɪ a Samariya nɪrɛ mɪ tu a sɔr 'lo a daba na gã, won wa nye wɔ, nɪbaal kpe wɔ naa.

XXXIV Ka wɔ tɔɔ ta a daba pɔr dãa pɛɛn a natɛ bar, tɪ maal kãa fɔ, tɪ de fɔbaa lũ pɔɔ. Na wɔ 'mɔɔ a daba dɔɔl a wɔ bõɔ ju chiin a sãanba gaa jie tɪ gãn.

XXXV Wer na wa chaar, wɔ den a kpãna libikue ayi kɔ a nɪrɛ 'lo na kaara a sãanba tɪ 'yer, 'Kaara wɔ, maa wa liɛb gɔr, ala ba wa ta ɛ, ɪn lɛ yab kɔ fɔ.' "

XXXVI Ka a Yesu sɔɔr a daba, "A nɪbe ata banyãna, buor sɔɔ lɛ ɪ a daba nyã, a nãnyisɪ na n̄me tɔ sɔɔ?"

XXXVII A wɔ 'yer, "Nɪrɛ 'lo na kaa a wɔ nɪbaal." Ka a Yesu 'yer, "Mɪ chen tɪ maal a lɛ nɛ."

XXXVIII Yesu nɪ a wɔ poturbo na chiine ba vɪɛn kpe tɛbile kõɔ pɔ, ka pɔɔ ban buɔlɔ Mata ka wɔ de ba na ir ba sãan.

XXXIX A Mata tara na yebe ban buɔlɔ Mɛɛr, ka 'lo jãne a Soro gbɛɛ par chele a lɛ won 'yerɛ.

XL Tɪche ka a Mata wɔ yõ sõsoro nɪ a tõmõ, na wɔ wa tɔɔ ta a Yesu sɛ 'yer, "N Soro, a ba bã fɔ a n yebe na bar a tõmõ 'yõɔ ma ka n sõsoro nɪ ɛ? 'Yer wɔ ka wɔ ir wa sõu ma."

XLI Ka a Soro 'yer, "Mata, Mata fɔ fire na fɔ mãɛ ka suur kɔrɔ fɔ.

XLII Tɪche yelbõ'yen tɛɛ lɛ fɛr, Mɛɛr ir naa a bõsõ nɪrɛ

na kō tōo faa wu yin a wu sē ε."

XI

I Bɪbir āsɔo Yesu ben a jie kōo na wu sɔoro Nāanmɪn, won wa sɔor baar, ka a wu poturbo āsɔo 'yer kɔ wu, "Sɪ Sōro, wiil sɪ a Nāanmɪn sɔorfɔ, nitāa le a Jɔon na wiil a wu poturbo."

II A wu 'yer kɔ ba, "Yɪn ma wa sɔoro a Nāanmɪn yɪ 'yer, Sɪ Sāa, sɪ kɔ naa a fɔ yuor tɪr. A fɔ nāalōo wu wa."

III Na fɔ kɔ sɪ a sɪ bɪbir jaa bōdiir.

IV Vē a sɪ maal dɛbe bar, bojūu sɪ mɪ vɛn kɔ a bala jaa na maal sɪ a dɛr. Ta sɔo ka bɛr kaa nyoo sɪ ε."

V Be le wu pāa 'yer kɔ ba. "Ala ɪ a yɪ āsɔo tara na baraa na wu wa ir chen a wu sē tāsɔo bān tɪ 'yer, 'Pēe ma jō nɪ ŋmele,

VI bojūu n baraa āsɔo le wa suu a tāsɔo nyāna tɪ n ba tara bon na maal kɔ wu ε.'

VII Ka wu gā be a die pɔ tɪ 'yer, 'Ta dōonō ma ε, a pān pɔo naa ka maa naa bibiir be gā, n kō le tōo ir kɔ fɔ bon go ε.'

VIII N 'yere na koro yɪ, a wu baraa na ba sɔo ir kɔ wu a jō ε, tiche won chene ara kpākpāana, won wa ir kɔ wu jā a le won bɔoro.

IX "Le le n 'yere koro yɪ, yɪ sɔor, Nāanmɪn na kɔ yɪ naa. Yɪ kaa yɪn nye naa, yɪ kpoor a pān won yuo naa.

X Nɪre 'lo na sɔor, won nye naa, ka a 'lo mɪ na kaara nye, ka a pān mɪ yuo kɔ a 'lo na kpoor.

XI A yɪn na ɪ a sāmɪne, buor sɔo bie le na sɔor wu jān ka wu de waa kɔ wu.

XII Bɪ sɔor najel ka wu de lōo kɔ wu?

XIII Ala ɪ a yɪn gba na ɪ nɪdɛbɛ bōon vɪla ma ɪ kɔ a yɪ bibiir, ŋmɪne le an ɪ ka yɪ Sāa na be a saaju kō de a Sɪe kɔ a bala na sɔor wu ε?"

XIV Yesu dire naa a sɪdɛr na be daba yōo vē ka wu ɪ wōo. A sɪdɛr na wa yɪ a daba 'yōo, ka wu tōo 'yere, ka ne'maa a nɪbe.

XV Tiche ka a bamɪne 'yere, "A sɪdɛbe nāa Beel-jebul le wu de dire nɪ a sɪdɛbe."

XVI Ka a bamɪne mɪ bɛr wu kaara na ba bɔoro jāne na yɪ saaju.

XVII Yesu bōon a le ban tɪere na wu 'yer kɔ ba, "Nāa jaa na jɛere nɪ a wu māe a wu nāa na sōo naa. Yɪr nɪbe mɪ na ir jɛere taa kō tōo 'mataa kpe ε.

XVIII Le mɪ le, ala ɪ a Sa-tan lieb jɛere nɪ a wu māe, ŋmɪne a wu nāalōo na ɪ ara? N 'yer naa nɪtō bojūu yɪ 'yer ɪka a Beeljebul le n de dire nɪ a sɪdɛbe.

XIX Ala ɪ a Beeljebul le n tara dire nɪ a sɪdɛbe, tɪ a bala na ɪ a yɪ poturbo bo le ba tara dire nɪ a sɪdɛbe? A le jūu, bala le na ɪ a yɪ 'yer tɔorbo.

XX Tiche ala ɪ Nāanmɪn kpēo le n dire nɪ a sɪdɛbe ka a yire wiil yɪn ɪka a Nāanmɪn nāalōo wa naa a yɪ sē.

XXI "Gādaa na gu a wu yir nɪ jɛer bomo, a wu bonst maa dam ε.

XXII Tiche ala i nure asoo wa wa naa na wo kpeme gar wo, won faan a wo jeer bomo ala won diel ti de a wo bonsi pon nibe.

XXIII "Nure 'lo na ba be a n se e, wo tara man ni 'yer, nure 'lo na ba puo ma a si kaala lonoo taa e, wo ma yeyel bar.

XXIV "Sdeer ban wa dii bar ka wo yi nure po, wo ma chen dal puo ju ti buoro penfo jie, na waa nye e, na wo paa wa 'yer, 'In lieb kul a nure 'lo po in yi ti che bar.'

XXV Won wa lieb wa, wo nyen a nure 'lo na kaara yir kaar ban pur ti choor wo so.

XXVI Ka wo paa ti bo sur ayopoi na tara putuo gar wo ka ba chen ti kriere a be. Ka a daba paa i deer gar a le won doo be."

XXVII A nyana le a Yesu 'yere ka a poo nme chelma be a nyoo po ti 'yer, "Popel le ko a fu ma 'lo na doo fo, ni a wo bir fon 'yen."

XXVIII Ka a Yesu 'yer, "Le ba le e, a bala na wo a Naaanmin 'yer na ba turo, bala le i a popel deme."

XXIX A nibe na waara 'yoonoo ka Yesu 'yer, "A dina nibe banyana in putudeme ti buoro ne'maa tomo ka a na i jane, tiche ba ko nye asoo jaa e, ka a Jona jane ba le e.

XXX Bojuu, le a Jona na doo i jane ko a Ninive deme, le mi le a maa Nisaal Bie na i a jane ko a dina nibe.

XXXI A Siba Poo Naa na yin a 'yer toorfo daar na wo wa 'yoo a yin dina nibe 'yer,

bojuu wo doo yi be a teeter wa chel a Naa Solomon ye 'yer, tiche yi kaa a 'lo na gar a Solomon ben ka.

XXXII A 'yer toorfo daar Ninive nibe na ir 'yoo a yin dina nibe 'yer, bojuu ba lieb ba tier a Jona na doo 'yer a Naaanmin 'yer ko ba, yi kaa a 'lo na gar a Jona ben ka.

XXXIII "Nure jaa ba be na chom fatin na wo sool bar e, bu de laa kpa poo e. Wo ma dool bar a dool fo jie, ka a bala na kriere nye a chaa.

XXXIV A fu nibir in a agan fatin. A fu nibie wa i, a fu agan wo jaa ma seen ni chaa. Tiche ala ba wa i e, a fu agan wo jaa ma in libe.

XXXV Yi kaara so ka a chaa 'lo na be a yi po, taa lieb libe e,

XXXVI A le juu, ala i a chaa seen a fu agan wo jaa ka a libe balaa jaa ba be be e, wo jaa na in chaa nitaa le a fatin na ma chaar fo a wo chaa."

XXXVII Yesu na wa 'yer baar, Farasee nure asoo buol wo naa ka wo ti di boodiir, le le wo chen ti kpe jane a boodiir par.

XXXVIII Tiche ka a Farasee nure joro a Yesu ka a i waa pee a ba peefo e, ka nee 'maa wo.

XXXIX Be le a Soro paa 'yer ko wo, "Faa nye, a yin Faraseemine ma peer naa a nmama ni a laar dukur, tiche ka a yi puo seen folfo ni putuo.

XL Jolo banya, a ba i a 'lo na maal a yoo 'lo le mi maal a puo e?

XXI Tiche a ala na be a laa puom, yi de ku a nõn dēme ka a bonst a jaa pāa vīele ku yi.

XXII "Nebier ben a yin Faraseemine sē, bojūu bōbile jaa yin da lõon baduḡ gba vaar, yi ma ir a da ḡmaa ti na yi iin vīa maalfō ni Nāanmūn nõfō bar. Ala le yin taa ire na yi ta iin a ala na de nie bar ba maal ε.

XXIII Nebier ben a yin Faraseemine sē, bojūu yi nõ naa a nuberε jaa jie a yi lõofō yie pō na yi mi nõ a daa pō puorfō.

XXIV Nebier ben a yi sē, bojūu yi kaara naa fika yar nibe na ba bōo ε, ti do yuḡo.

XXV Ka a Mosesi Nεε wiwile āsuḡ 'yer, "Wiwile, a anyāna fon 'yer, si jaa le fō 'mataa tōro."

XXVI Be le a Yesu 'yer wō, "A yin Mosesi Nεε wiwiilbe nebier ben a yi sē, bojūu yi ma tuon nibe tuor na tire ti na yi maa ir a yi nubir gba tiε 'yōo ba ε.

XXVII Nebier ben a yi sē, bojūu a Nāanmūn 'ye'yerbe bala a yi sāamīne na ku, yin le me a ba yar.

XXVIII A le yin maal din dāasīε ika a yi sāamīne le. Bala le ku a Nāanmūn 'ye'yerbe ka yi mi me a ba yar.

XXIX A nutō jūu le a Nāanmūn na i yē suḡ 'yer, 'N tōn a n 'ye'yerbe ni a n nutōnst a ba sē, ka ban ir bamīne kō ti ge bamīne.'

L A le jūu, ye le tuon a yin dīna nibe. A Nāanmūn

'ye'yerbe bala ban ku a kōr jaa, yin le na yab a ba sān.

LI Piel a Abel jāi sōo ti tāt a Jekariya ban ku a Nāanmūn bōor lofō jie ni a puorfō jie chara pō. Oo, n 'yere na kuro yi ika a yin dīna nibe le na yab a jaa sān.

LII Nebier ben a yin Mosesi Nεε wiwiilbe sē, bojūu yin le tara a bōofō pān bir, yin māε ba kpiere ε, ti pōo var a bala na buro a kpefo."

LIII Yesu yin a be won 'yer a anyāna, ka a Faraseemīne ni a Mosesi Nεε wiwiilbe kpākpāana wō ni suur soro ni wō 'yer yoo.

LIV Na ba buro ika wō 'yer 'yer leb nyoo wō māε.

XII

I A sōo 'lōnō pō le, a niyoo turo turo tire taa na ba neere taa, ka Yesu piel kpāana a wō poturbo na wō 'yere, "Yi gu yi māε a Faraseemīne dābil pō, ala le i a ba neer ayi.

II Bon jaa ba be be na pōo naa kō wa yuo ε, bui sool ka ba kō bōon ε.

III Ala yin 'yer libe pō, na yin chāa pō, ka ba wō naa, ka a ala yin bol 'yer be a die pō, ban mool 'yer be a gar ju.

IV "N 'yere na kuro a yin na i a n barmīne ika, yi ta joro a bala na ku a yi āgān ε, ti na ba kō le tōo ye le jaa i ε.

V Tiche in wiil yi naa a 'lo yin na joro. Yi joro a 'lo na tōo ku yi, ti le tōo lob yi 'yōo a dooye jie. Oo, 'lo le n 'yere ika yi joro.

VI A ba ɪ kobsɪ ayi le ba ma dān tiitasɪ anūu ε? Tiche Nāanmɪn maa iin a ba bō'yen bar ε.

VII Sire jaa, Nāanmɪn sɔr a yɪ jukɔɔl a jaa bōɔ, yɪ ta joro dābāe ε, yɪ gar tiita yɔɔ.

VIII "N 'yerε na korɔ yɪ ɪka, nire 'lɔ jaa na wa 'yer chā a nibe niem, ɪka wɔ bōɔ naa a maa Nisaal Bie, 'lɔ le n mɪ na 'yer chā ɪka, n bōɔ wɔ naa a Nāanmɪn malakasɪ niem.

IX Tiche 'lɔ mɪ na chiir ma a nibe niem, 'lɔ le n mɪ na chiir a Nāanmɪn malakasɪ niem.

X Nire jaa na 'yer 'yer kpēn a maa Nisaal Bie na chene na nye vē kɔ fɔ, tiche nire 'lɔ na 'yer 'yerdeer 'yōɔ a Nāanmɪn Sɪe kō nye vē kɔ fɔ ε.

XI Bala wa nyɔɔr yɪ chiin a lōɔfɔ yie nɪbere nɪ a kpāen dēme sē, yɪ ta vē ka a ɪ yɪ tɪer a le yɪn na tɪ 'yer faa yɪ māe ε, bu a le yɪn na 'yer ε.

XII Bojūu a daar 'lōnō Nāanmɪn Sɪe na wiil yɪ naa a le yɪn na 'yer."

XIII Ka nire kōɔ na be a nɪyɔɔ bala pɔ 'yer kɔ wɔ, "Wiwile 'yer a n yebe ka wɔ ɪ a sɪ pō a kpīi bonsɪ."

XIV A Yesu 'yer wɔ, "Daba, an 'yōɔ ma ɪka n ɪ 'yer tɔɔrɔ naa pōnō yɪ kpīi bomo?"

XV Tɪ na wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪ kaara sō, na yɪ gu yɪ māe a bōyɔɔ bɔfɔ pɔ, nire bōyɔɔ ba korɔ wɔ nyevɔr ε."

XVI Be le wɔ lob a sɔkpa nyā kɔ ba, "Danāa kōɔ le dōɔ be be, na wɔ kɔ che yɔɔ jaa a wɔ puo pɔ.

XVII Na wɔ piel tɪere ɪka ηmɪne le won ɪ, 'In ba tara jie na bin a bonsɪ ε?'

XVIII Nitō le ɪn ɪ, 'In ηmer a bobo anyāna bar, tɪ naa me bōbere naa su a chi 'yōɔn a bonsɪ a be.

XIX Tɪ pāa 'yer kɔ n māe, āgān, penε, n tara na bōyɔɔ ɪn bin kɔ n māe yuon kō bōɔ sɔr ε. In dire naa, na n nyuro, na n chilε.'

XX Tiche ka a Nāanmɪn 'yer kɔ wɔ, 'Jɔl nyā, fɔn kpɪn a tāsɔɔ nyāna, tɪ a bonsɪ ala fɔn bin kɔ a fɔ māe, an le na de?'

XXI Nitō le an be nire jaa na bin bonsɪ kɔ a wɔ māe, tɪ ba ɪ tara sɔɔ Nāanmɪn sē ε."

XXII Kaa Yesu pāa 'yer kɔ a wɔ poturbo, "A le jūu, n 'yerε na korɔ yɪ ɪka, yɪ ta waala a yɪ nyevɔr 'yōɔ ε, 'yerε ɪka bo le yɪn di ε. Bu waala ɪka bo le yɪn su pɔɔ a āgān ε.

XXIII A nyevɔr gar naa a bōdiir, ka a āgān mɪ gar a fɔɔr.

XXIV Yɪ kaa a gagasɪ, ba maa bɔr ε, bu ηma ε, bu tara boor ma bin ε, tiche Nāanmɪn le guolo ba. Yɪn, yɪ gar a lubil.

XXV A yɪ buor sɔɔ le na waal na wɔ wa de bɪbir bō'yen pɔɔ a wɔ nyevɔr pɔɔ?

XXVI Ala ɪ yɪ kō tōɔ a yelbile nyāna ɪ ε, ηmɪne a yɪ tɪere a ala na che?

XXVII "Yɪ kaa nye a le a bonsɪ puul na ma nōɔ. Ba maa tō ε, bu wob fuu su ε, tiche a nāa Solomon gba nɪ a wɔ bōtarsɪ ba dōɔ su fuu ka wɔ vɪele gar naa ε.

XXVIII Ala ı nıtõ le a Nāanmın ma pāe a bonst puul a mōo pō ka a vıele a dına tıche ka a wēr chaar ka a būu di, wō kō pāe a yın gar a le ε? Yın soofu na ba jā bon ε.

XXIX Yı ta ir nyāa 'yõo a ala yın na di bu nyũ pō ε, yı ta v̄ẽ ka a yı pıla ooro ε.

XXX Nıre jaa, ala puor le ba turo, tıche a yı Sāa bõo naa ıka yı buoro naa a bonst anyāna.

XXXI Yı de nie bō a Nāanmın nāalõo, ka anyāna a jaa won den puo yı.

XXXII "Yın piir na ba jā bon ε, yı ta joro dābāe ε, bojūu a yı Sāa puo pel naa won kō yı a wō nāalõo.

XXXIII Yı da a yı bonst de a libie pō nōn dēme, yın tara naa a libie woor ala na ba sōonõ ε. Ka a yı bōtarst be a saaju, naa kō wur ε. Nānyie kō gb̄or be ε, kpolo ba be be na muo ε.

XXXIV Bojūu, a jie a yı bōtarst na be, be le a yı nyāa mı ma gā.

XXXV "Yı choor yı māe gu tı chom a yı fātınst ka a lıre.

XXXVI Yı kaara fıka tõtõnbō na chele a ba nıkp̄eε ka won yı a pōo kulfo jie wa. 'Lo wa kpoor a pān ban yuo won a pān ajienaa ka wō kpe.

XXXVII An ın boosõn kō a tõtõnbō banyāna a ba nıkp̄eε na wa nye ba ka ba chene jē gu wō. Yelmāe le n 'yere koro yı ıka won choor naa a wō māe ka ba 'mataa jāne a bōdiir jie ka wō pō ba a bōdiir.

XXXVIII An ın boosõn kō a tõtõnbō bala a ba nıkp̄eε na wa nye ban choor, ala ı gba ka tāsōo pōn le bu, ka nōrst kōnõ naa.

XXXIX Tıche yı bõo a par, ıka ala ı a yir soo bõo naa a sōo 'lo a nānyie na waara, wō kō soo ka a nānyie kar a pān tı kpe a yir ε.

XL A yın mı yı choor gu, bojūu a maa Nısaal Bie na lıeb wa a sōo 'lo yın ba le tıere ma ε."

XLI Ka a Pita soor wō, "N Soro, sın le fı lob a sokpa nyā kō bu nıre jaa le?"

XLII Ka a Yesu 'yer, "An le pāa ı a yelmāe nı a yē soo, a wō nıkp̄eε na 'yõo ka wō kaara wō a yir, na wō koro a tõtõnbō a ba bōdiir a sōo 'lo na seε?"

XLIII An ın boosõn kō a tõtõnõ nyāna a wō nıkp̄eε na wa nye won ıre a le.

XLIV Yelmāe le n 'yere koro yı ıka, won v̄en ka wō kaara a wō bonst a jaa.

XLV Tıche ala ı a tõtõnõ nyāna tier a wō nyāa pō ıka, a n nıkp̄eε kor a waa, tı piel pōoro a tõtõnbō bala na be a yir, tı pāa ma di na wō nyũ buu.

XLVI A tõtõnõ nyāna, a wō nıkp̄eε na wa dūu wō naa a bıbir 'lo won ba tıere nı a sōo 'lo won ba bõo ε. Won ηma won jaa gb̄ul gb̄ul, tı lob wō 'yõo a bala na ba soo de pō ε.

XLVII A tõtõnõ 'lo na bõo le a wō nıkp̄eε na buoro tı na waa choor tōn a le a nıkp̄eε na buoro ε, won nyen ηmefu yoo.

XLVIII Tiche a 'lo na ba bõõ ε, ti maal bõr ban ηme won jaa bālāa. Nire 'lo ban kũ yõõ ban bõõõ na yõõ yi a wõ sē, fõõ nũu põ ban 'yõõ yõõ, fõõ le ban sõõr yõõ.

XLIX "Bũu le n waan ıka n wa 'yõõ a wer põ, in taa bõõõõ naa ala ı a ben ta 'lire.

L Tiche n chene tara yelee in na ı Nāanmın kõõ sofo kaar ka a ı ma tier ti tãn in na wa baar.

LI Yı maa tãan nebõ'yen yelee le n waan a wer põ bu? Kai, n 'yer kũ yı, tiche ootaa le n waan.

LII An yi a dına nıbe anũu na kpiere yir na ηman jiir ayi. Ka ata jeere ni a ayi ka ayi mi jeere ni a ata.

LIII Ban ooro ni taa, sãa na oon bie ka a bie mi oo a sãa, ka a ma oo a bipõõ ka a bipõõ mi oo a ma. Põõ na oo naa a wõ bidaba põõ, ka a bidaba põõ mi oo a wõ sire ma."

LIV Ka a Yesu 'yer kũ a niyõõ bala, "Yın wa nye julõjuur na ire a mõtõõ morfõ jie yi ma 'yer ıka saa na wa naa, ka a ma ı a le.

LV Yın wa nye sesebe mi na furo duoro jũu, yi ma 'yer ıka tol na wa naa. Ka a ma ı a le.

LVI A yın neer ayi dēme banyāna. Yı bõõn a tēe ni a saaju 'yer ma 'yer, ηmine a yi kõ tõõ a dına 'yer 'yer ε?

LVII "Bo le so ka yın mãe kõ tõõ tõõr a le na tor ε?

LVIII An ı a yın ni a yi sãn sõõ le 'mataa chiine, yi mulo wõ a sõr põ, ka le ba le ε, won de yın 'yõõ a 'yer tõõõ

nũu põ, ka wõ de yı kũ a niyõõõõ ka wõ mi põõ yı bar.

LIX N 'yere na koro yi ıka, ala be ı a le, faa be na wa yi ka faa yab a fõ sãn baar ε."

XIII

I Nıbe bamine mi ben be a sõõ 'lõnõ, na ba pãa mana koro a Yesu a le a paal ni kpēe Pilate na dõõ kũ a Galilee dõõr bamine, a sõõ 'lo ban be a bõõr lofõ jie.

II A Yesu 'yer kũ ba, "Yı tier ıka bala le maal dēer gar a Galilee nıbe ba jaa, ala le so ban di a dõõye nyã bu?

III A ba ı le le ε, tiche n 'yere na koro yi ıka yın ba wa lieb a yi tier ε, yi mi na we naa.

IV Bu a nıbe pie ni aniin (18) bala a jiwõõ 'lo na kar lo kũ a Siloam, yi tier ıka bala le maal yeldēer gar a bala jaa na kpiere a Jerusalem bu?

V N 'yere na koro yi ıka le ba le ε, tiche yın mi baa lieb a yi tier ε, yi mi na we naa."

VI A sokpa nyã le Yesu pãa lob kũ ba, "Daba kõõ le tara kõkõtıe a wõ puo põ, a wõ wa chen ıka wõ ti kaa a tie wõn bu, tiche a tie ba wõ ε.

VII Be le wõ 'yer kũ a nıre 'lo won vē ka wõ kaara a puo, 'Bojũu, yuom ata ni nyã in yõ ka, ma bõõõõ a wõmõ ıka n põr ti ma wa bõ faa. Nmaa wõ lob, ηmine an ı ka wõ pii a wer ara ni?"

VIII Ka a 'lo na kaara a puo 'yer, 'Nıkpēe, bar wõ ka n tuu jilõ 'yõõ põõr ka yuon waara,

IX 'lo wa wõ go, ti 'lo ba wa wõ ε, ka n ηmaa wõ lob.' "

X A Pěnfɔ Bɪbir Daar Yesu ben a lɔɔfɔ yir ǎsɔɔ pɔ wile ba,

XI be le a pɔɔ be a sɪdebe na maal ka wɔ kab gɔmɔ yuom pie nɪ aniin (18), wɔ maa tɔɔ dɔl ɛ.

XII Yesu na nye a pɔɔ a le, wɔ buɔl wɔ naa ka wɔ wa a wɔ sɛ, ka wɔ 'yer kɔ wɔ, "Pɔɔ, a fɔ baal bar fɔ naa."

XIII Tɪ na wɔ pǎa de a wɔ nɪu dɔɔl a pɔɔ, ka a pɔɔ dɔl ajiēnaa na wɔ pɛere a Nǎanmɪn.

XIV Tɪche ka a suur kpe a lɔɔfɔ yir nɪdier Yesu na sǎa a baalaa a Pěnfɔ Bɪbir Daar jɪu, ka wɔ 'yer kɔ a nɪbe, "Bibie ayɔɔb ben be ka nɪre na de tɔn tɔmɔ, yɪ ma wa ka wɔ sǎana yɪ a ber ala pɔ, yɪ ta ma waara a Pěnfɔ Daar ɛ."

XV Ka a Soro 'yer kɔ wɔ, "Yɪn nɛer ayɪ dɛme banyǎna, a yɪ buor sɔɔ le maa yuo a wɔ niin bu a wɔ bon chiin tɪ 'yɔɔ kɔɔ a Pěnfɔ Bɪbir ɛ?"

XVI Ka a pɔɔ nyǎna na ɪ a Abraham bipɔɔ, a tɪ na lɪ yuom pie nɪ aniin (18), a ba sɛɛ ɪka wɔ for a Pěnfɔ Bɪbir Daar bu?"

XVII Wɔn wa 'yer a nɪtɔ ka a vɪ kpe a bala jaa na bere wɔ a nɛɛ, tɪche ka a nɪbe chɪle a tɔvɪle ala won tɔ.

XVIII A Yesu pǎa 'yer, "Bo le a Nǎanmɪn nǎalɔɔ nyetǎan? Bo le ɪn de man?"

XIX Wɔ kaara fɪka kɔkɔɔ bir nɪre na de bɔr a puo pɔ ka wɔ bul na wɔ ɪ tɪɛ, ka a lubil wa 'yɔɔ choor a wɪlɪ ju."

XX Wɔ le sɔɔr ban go, "Bo le ɪn de a Nǎanmɪn nǎalɔɔ

man?"

XXI Wɔ kaara fɪka dǎbɪl pɔɔ na de 'yɔɔ jɔ yɔɔ pɔ ka a ir vɔ."

XXII Yesu wile naa nɪbe be a tɛbere nɪ a tɛbil ala pɔ tɪ na won chen Jerusalem.

XXIII Be le a nɪre ǎsɔɔ sɔɔr wɔ, "N Soro, nɪbe bǎlǎa tɛɛ le na nye faafɔ bu?" Ka wɔ 'yer kɔ ba,

XXIV "Yɪ mɔ tu a dɔdɔ bile pɔ kpe, n 'yerɛ na korɔ yɪ ɪka nɪyɔɔ le na mɔɔrɔ buɔrɔ ɪka ba kpe tɪ kɔ tɔɔ kpe ɛ.

XXV A yir sɔɔ na wa ir pɔɔ a pǎn var yɪ bar be a yɔɔ, ka yɪ ara kpooro sɔɔrɔ, 'Nɪkpɛɛ, yuo sɪ a pǎn.' Tɪche ka wɔ 'yer kɔ yɪ, 'N ba bɔɔ yɪ ɛ, bu a jie yɪn yɪ ɛ.'

XXVI Ka yɪ pǎa 'yerɛ, 'Sɪn nɪ fɔɔ jaa 'mantaa di tɪ nyɪ, a fɔ wɪl sɪ be a sɪ tɛɛ sǎlsɔɔ.'

XXVII Tɪche ka won 'yer, 'N ba bɔɔ yɪ ɛ, bu a jie yɪn yɪ ɛ, yɪ tɔɔ yɪ tɪ che ma a yɪn na tɔnɔ a debe.'

XXVIII "Be le yɪn kɔnɔ ɔɔrɔ a nyɪme, yɪn wa nye a Abraham, Isaaki nɪ Jekɔb nɪ a Nǎanmɪn 'ye'yerbe ba jaa be a Nǎanmɪn nǎalɔɔ pɔ, tɪche ka a yɪn 'lo be a yɔɔ.

XXIX Nɪbe na yɪn a mɔtɔɔ purfɔ jie, a mɔrfɔ jie, a jɪu nɪ a par na ba wa jǎne dire be a Nǎanmɪn nǎalɔɔ pɔ.

XXX Sɪre jaa, nɪbe ben puor tɪ na ban wa de nie, ka a bala mɪ na be a niem mɪ wa be a puor."

XXXI A sɔɔ 'lɔnɔ pɔ le a Faraseemɪne bamɪne wa a Yesu sɛ wa 'yer kɔ wɔ, "Yɪ a ka chen jiyuo. A Herɔd buɔrɔ na a fɔ kɔfɔ."

XXXII Ka a Yesu 'yer kɔ ba, "Yi chen ti 'yer a mɔbaa 'lɔnɔ, un dii naa a sɪdɛɛ ka a yi ka n s̄aa a nɪɛ baalsɪ a dɪna nɪ bio ka a dayere daar ka n baar a n tɔmɔ.

XXXIII Lɛ jaa an ɪ, un chene na chiine a dɪna nɪ bio nɪ a dayere. Sɪrɛ jaa lɛ, Nāanmɪn 'ye'yere kɔ kpi ka Jerusalem ba lɛ ɛ.

XXXIV "Gboo yɪn Jerusalem dɛme, yɪn lɛ ma kɔrɔ a Nāanmɪn 'ye'yerbe ti lɔrɔ a bala Nāanmɪn na tɔ a yi s̄ɛ nɪ kɔsɪɛ. N ma bɔrɔ naa ɪka n kaal a fɔ bibiir 'mataa nɪt̄aa lɛ nɔɔ na ma kaal a wɔ bil 'mataa a wɔ pɪrɛ pɔ, ti yi maa sɔɔ ɛ.

XXXV Yi nye, a yi yir na lɛɛb dakpolo, ti ka n 'yere kɔrɔ yi ɪka yi kɔ lɛ nye ma go ɛ, ti t̄an a daar 'lɔ yɪn na 'yer, 'Nāanmɪn wɔ s̄ɔɔ a 'lɔ won tɔ!' " (Yiel Ḡan 118:26)

XIV

I A P̄ɛnfɔ Bɪbir āsɔɔ daar, Yesu chen a Faraseemɪne nɪdiere āsɔɔ yir difɔ jie ka ba jɔrɔ wɔ.

II Be lɛ ka daba kɔɔ na tara a baal v̄ɔ naa ara a wɔ niem.

III Ka a Yesu sɔɔr a Faraseemɪne nɪ a Mosesɪ nɛɛ b̄ɔɔnɔ, "A tara na sɔr ka fon s̄aa nɪrɛ na bɪere a P̄ɛnfɔ Bɪbir bu a ba tara sɔr ɛ?"

IV Tɪche ka ba ɪ jaa gbulo, ka Yesu de a n̄u dɔɔl a daba s̄aa a wɔ baal ti bar wɔ sɔr.

V Tɪ na wɔ p̄aa sɔɔr ba, "Ala ɪ a yi āsɔɔ bie bu a wɔ nadar lon bulo pɔ a P̄ɛnfɔ Bɪbir, wɔ kɔ chen ti ir wɔ fɔfɔɔ jaa bu?"

VI Baa lɛ tara 'yer na 'yer ɛ.

VII Yesu nyen a nɪɛ bala ban bɔɔl ɪka ba wa di, ka ba tuur a nɪɛrɛ jaa jiir j̄anɛ, ka wɔ lɔb a sokpa nȳa kɔ ba,

VIII "Nɪrɛ wa bɔɔl fɔ pɔɔ kulfɔ jie, f̄ɔɔ wa chen ta ti j̄anɛ a nɪɛrɛ jaa jie ɛ, amɪne wɔ bɔɔl nɪrɛ na gar fɔ ka won wa.

IX Ala wa ɪ a lɛ, won wa 'yer fɔ naa, 'Ir, ka a daba nȳa j̄anɛ a fɔ jaa jie.' Vi lɛ fon ir ti j̄anɛ nɪ a puor.

X Tɪche bala wa bɔɔl fɔ, ti j̄anɛ a puor, ka a 'lɔ na bɔɔl fɔ wa 'yer, 'N badaba wa j̄anɛ ka a niem, be lɛ fon p̄aa v̄ɔ a fɔ taaba niem.'

XI Boj̄u, nɪrɛ jaa na 'mɔɔrɔ wɔ m̄aɛ saaju, Nāanmɪn na siir wɔ naa, 'lɔ mɪ na siir a wɔ m̄aɛ, Nāanmɪn na 'mɔɔ won saaju."

XII Ka Yesu p̄aa 'yer kɔ a 'lɔ na bɔɔl wɔ, "F̄ɔɔ wa bɔɔl nɪrɛ ɪka wɔ wa di, taa wa bɔɔlɔ a fɔ barmɪne, bu a fɔ yeɛr, bu a fɔ bal nɪɛ, bu a fɔ tɔ dɛme bala na ɪ tara dɛme ɛ. Ala ɪ fɔ un a lɛ, ban bɔɔl fon daar kɔɔ ti yaa a s̄an.

XIII Tɪche f̄ɔɔ wa bɔɔlɔ nɪɛ ɪka ba wa di, bɔɔl a n̄ɔn dɛme, nɪ a gbersɪ, nɪ a nɪbaalsɪ, nɪ a j̄ɔn.

XIV F̄ɔɔ lɛ Nāanmɪn na s̄ɔɔ. Ban ba tara bon na yab fɔ ɛ, f̄ɔɔ lɛ na nye s̄ayar a lɛ a nɪt̄ɔnsɪ na wa ir a k̄u pɔ ɪ vɔ ɛ."

XV Ka a bala na l̄ɔɔ dire āsɔɔ na wɔ a nɪt̄ɔ, na wɔ 'yer kɔ a Yesu, "An un bɔɔsɔn kɔ a 'lɔ na wa j̄anɛ a Nāanmɪn n̄aal̄ɔɔ pɔ dire."

XVI Be le a Yesu lob a sokpa nyā, "Nɪkpɛɛ kɔɔ le dɔɔ chɔɔɔ na wɔ buɔɔ nɪyɔɔ ɪka ba wa di.

XVII A sɔɔ na wa ta, wɔ tɔn a wɔ tɔtɔnɔ ɪka wɔ chen ti 'yer a bala won buɔɔ ɪka wɔ maal ye le a jaa baar.

XVIII Tiche ka a ba āsɔɔ jaa 'yer ɪka ba kɔ nyɛ jie ε. Ka a 'lo ban dɔɔ ta ka wɔ 'yer, 'N dān popaalaa naa chiine ɪka n ti kaa, n kɔ tɔɔ ti ε.'

XIX Ka a āsɔɔ mɪ 'yer, 'N dān narkuɔrsɪ pie naa jāna n kɔ tɔɔ ti ε.'

XX Ka a āsɔɔ mɪ 'yer, 'Pɔɔ le n de n kɔ tɔɔ ti be ε.'

XXI "A tɔtɔnɔ lieb wa 'yer a nitɔ ku a wɔ nɪkpɛɛ, ka a suur kpe a nɪkpɛɛ ka wɔ 'yer ku a tɔtɔnɔ, 'Lieb chen fɔfɔɔ jaa a tɛe sālɔɔ nɪ a kɔkorsɪ pɔ, na fo ti buɔɔ a nɔn dɛme, a gbersɪ, jɔn nɪ a nɪbaalsɪ waan.'

XXII Ka a tɔtɔnɔ wa 'yer, 'Nɪkpɛɛ, n ɪ naa a le fon 'yer ɪka n ɪ, tiche ka a jie chene be be.'

XXIII Be le a nɪkpɛɛ pāa le 'yer ku a tɔtɔnɔ, 'Yi chen a sɔɪ pɔ, nɪ a sɛer pɔ ti buɔɔ nɪbe waan ka n yir wa sɛε.

XXIV N 'yerɛ na kuɔɔ yɪ ɪka āsɔɔ jaa kɔ lɛ maa ε.' "

XXV Yesu nɪ a nɪyɔɔ 'man-taa chiine, ka wɔ lieb kaa ba ti 'yer,

XXVI "Ala ɪ nɪrɛ na wa naa a n sɛ, na waa 'laar a wɔ sāa nɪ a wɔ ma, nɪ a wɔ pɔɔ, a wɔ bibiir, a wɔ yeer nɪ a wɔ yepɔɔ 'matāan a wɔ māe nyevɔr ε, wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ε.

XXVII Nɪrɛ 'lo mɪ na ba de a wɔ daa tuo turo nɪ ma ε, wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ε.

XXVIII "Ala ɪ a yɪ āsɔɔ buɔɔ na yir kpɛɛ mɛfɔ, a ba ɪ won den nie jāne guor kaa ala ɪ wɔ tara naa a libie na tɔɔ men baar ε?

XXIX Na wɔ taa kpar a yir ti ba tɔɔ baar ε, ka a wɔ taaba nyɛ laara wɔ

XXX 'yerɛ, 'Jaal piel a mɛfɔ ti na waa baar ε.'

XXXI Bɪ nābuor le buɔɔ ɪka wɔ ti jeb a wɔ nāa tɔ sɔɔ na waa de nie jāne kaa ɪka won tɔɔ de a wɔ nɪbe turo pie (10,000) ti jeb a 'lo na waara nɪ a wɔ nɪbe turo lɪjer (20,000) ɔ?

XXXII Ala ɪ wɔ kɔ tɔɔ ε, won tɔn nɪbe ka ba chen ti 'maal a nāa 'lo na chene be a tɛer.

XXXIII Le mɪ le, a yɪ āsɔɔ jaa baa bar a wɔ bonɪ a jaa ε, wɔ kɔ tɔɔ ɪ a n poturo ε.

XXXIV "Nyaar ɪ naa, tiche a wɔ nɔɔ wa baar, ηmɪne ban le ɪ wɔ ka wɔ le nɔmɔ go?

XXXV Wa vɪel ku a tāpuor tāna ε, ban lob bar. Nɪrɛ 'lo na tara toor wɔnɔ, vɛ ka wɔ wɔ naa."

XV

I A lɔpodierbe nɪ a tɔdetɔnbɔ lɔɔn taa na chel a Yesu 'yer.

II Tiche ka a Faraseemɪne nɪ a Mosesɪ nɛε wiwiilbe hūhūnɔ 'yerɛ, "A daba nyā diere naa tɔdetɔnbɔ ka ba 'mataa dire."

III A Yesu pāa lob a sokpa nyā ku ba,

IV "Ala ɪ a yɪ āsɔɔ tara na piir kɔbaa ka a bɔ'yen wa bɔr, a ba ɪ won bar a kɔbaa forbir ala a pechiin baa pɔ,

ti yooɔ bɔɔɔ a bõ'yen 'lo ti tãn a são 'lo jaa won wa ti nye wɔ bu?

V 'Lo wa nye a per nõo ma kpe wɔ naa ka wɔ 'moo dɔɔl bɔɔ ju

VI kulo ni a yir, ti pãa bɔɔɔ a wɔ barmine ni a wɔ taaba lão taa ti 'yer, 'Yi pɔɔ ma chule, bojũu n nye naa a n per 'lo na bɔr.'

VII N 'yere na kɔɔɔ yi ũka a le ne ni wɔ ju mi le, chul kpẽẽ na ben a saaju a tɔdetõnõ bõ'yen na lieb a wɔ tier gar a kɔbaa forbir bala na ba tara tier lieb fɔ ε.

VIII "Bu pɔɔ buor le tara libibie pie ka ãsoɔ bɔr, wɔ kɔ chom bũu den saar pur a die wɔ jaa na wɔ wa ti nye wɔ bu?

IX 'Lo wa nye wɔ, wɔ ma bɔɔl a wɔ barmine ni a wɔ taaba lão taa ti 'yer, 'Yi pɔɔ ma chule, n nye naa a n libir na bɔr.'

X Le ne ni wɔ ju mi le n 'yere kɔɔɔ yi ũka, nõo mi na kpe naa a Nãanmin malakasi ala i a tɔdetõnõ bõ'yen lieb a wɔ tier."

XI Yesu chene na 'yere kɔɔɔ ba, "Daba le tara wɔ dabil ayi.

XII Ka a bile soɔ wa 'yer kɔ a sãa, 'N sãa, pɔ a fɔ kpĩ bomo ir a n bon kɔ ma.' Ka a sãa de a wɔ kpĩ bomo pɔ ba.

XIII A ba kor ε, ka a bile 'lo lão taa a wɔ bon si a jaa yi chiin tẽyuo pɔ, na wɔ ti bũbur a bon si são a jaa bar.

XIV Won wa são a jaa baar, ka a kɔ lo a tẽe 'lo pɔ, ka a wɔm piel kpe wɔ.

XV Wɔ chen a tẽe 'lo pɔ nire ãsoɔ yir ti bɔ tɔmõ, ka a nire 'lo ma tã wɔ ka wɔ chen a puo pɔ ti 'yõo a wɔ dor bõdiir.

XVI A jõ pebe ala ma ire won volaa ka wɔ bɔɔɔ ũka wɔ 'wɔb ti, tiche nire jaa maa kɔ wɔ bon ε.

XVII "Ka a yẽ wa wɔ ka wɔ 'yer, 'N sãa tara na tɔtõnbɔ a ñmine a ba ma di bõdiir faa, tiche ka a maa wa kpire ni kɔ ka?

XVIII In lieb kul a n sãa sãe naa ti 'yer wɔ, n maal dɛer Nãanmin sãe ni a fɔ sãe.

XIX N ba le chene sɛe ka ban bɔɔl ma a fɔ bie ε, maal ma ka n i a fɔ tɔtõnõ ãsoɔ.'

XX Le wɔ ir kulo a sãa sãe. Tiche won chene be a nɔdaa waara, a sãa nye wɔ naa ka nɔbaal kpe wɔ ka wɔ jotuor a bie kɔr ti puor wɔ.

XXI Ka a bidaba 'yer kɔ wɔ, 'N sãa, n maal dɛer Nãanmin sãe ni a fɔ sãe, n ba le sɛen ka ban bɔɔl ma a fɔ bie go ε.'

XXII Tiche ka a sãa 'yer kɔ a gbãgbaar, 'Yi pɔɔ fɔɔ ti de fuu nyã na vɛle wa su wɔ, na yi de bõbile 'yõo wɔ a nubir pɔ, na yi de nafɔbɔ wa su wɔ.

XXIII Yi ti kaa nele na 'wɔr na yi waan wa kɔ ka si 'wɔb ti chule.

XXIV Bojũu a n bidaba nyãna dõo kpi ti le ir i vor, wɔ dõo bɔr ti si le nye wɔ.' Ka ba piel chule.

XXV "Tiche ka a bidakpẽe 'lo be a puo pɔ, na wɔ wa ir waara, won wa gbɔɔ a yir wɔ wɔn bãne ni chelsi.

XXVI Be le wɔ boɔl a gbāgbaa āsɔɔ na wɔ suɔr a yelnyɛ na be be.

XXVII Ka a gbāgbaa 'yer kɔ wɔ, 'A fɔ yebile le wa ka a fɔ s̄aa ɪ a ba kɔ nel'wɔr jaa, bojūu wɔ nyen a wɔ bie na lieb wa nɪ lāafɛ tɪ chene kp̄mɛ.'

XXVIII A suɔr kpɛ a yekarma ka wɔ jɛ, waa kpɛ ɛ. Ka a s̄aa yi 'maala wɔ ɪka wɔ kpɛ.

XXIX Tiche ka wɔ 'yer kɔ a s̄aa, 'Nyɛ le ɪn wōnō a fɔ toor naa tōnō kɔrɔ fɔ a yuom anyāna a jaa, n ba gōɔ fɔ nɛɛ jaa ɛ. Tiche faa mɪ wa kɔ ma bule gba ɪka, n mɪ kɔ ka maa nɪ a n barmine mɪ 'mataa di tɪ chule ɛ.

XXX Tiche a fɔ bibawōno nyāna na de a fɔ bonstɪ yin ka a 'lɔ nɪ a pɔɔ baar tɪ 'mataa sōɔ bar, tɪ lieb wa a yir ka fɔ ir kɔ nel'wɔr kɔ wɔ.'

XXXI Ka a s̄aa 'yer, 'Fōɔ 'lɔ, fɔ ben a n s̄ɛ, ka a bomo a jaa ɪn tara ɪ a fɔ bonstɪ.

XXXII Tiche a sɛɛ naa ka sɪn dāene na sɪ chule bojūu a fɔ yebile nyāna dōɔ kpɪ tɪ le ɪ vɔr go, na wɔ dōɔ bɔr tɪ sɪ le nyɛ wɔ.' "

XVI

I Yesu 'yer kɔ a wɔ poturbo ɪka, "Taraa sōɔ kōɔ le dōɔ be be, na wɔ tara nɪrɛ na kaara wɔ a bonstɪ, na wɔ pōpɔrɔ bara.

II Ka wɔ boɔl wɔ waan wa suɔr, 'N wōn ban 'yerɛ a fɔ 'yer yɔɔrɔ nɪ, man a le fɔn tō kɔ ma, bojūu fɔ kō le tōɔ tō a tōmō ɛ.'

III Ka a tōtōnō 'yer kɔ a wɔ m̄aɛ, 'N̄mɪnɛ le ɪn p̄aa

ɪ a pōp̄anyā? A n nɪkp̄ɛɛ faa man a tōmō, n mɪ ba le kp̄mɛ na tōɔ kɔ ɛ, a mɪ na ɪn v̄ɪ ɪn na suɔrɔ.

IV N bōɔ le ɪn na ɪ maa ba le wa tara tōmō ɛ, tiche ka nɪbe chene de ma a ba yie.'

V Be le wɔ boɔl a wɔ nɪkp̄ɛɛ s̄ama d̄eme ba jaa na wɔ suɔr a 'lɔ na de nie, 'A n̄mɪnɛ le fɔ di a n nɪkp̄ɛɛ s̄an?'

VI Ka wɔ 'yer, 'Kālaar kɔbaa (100) le n di a s̄an.' Ka a 'lɔ na kaara a bonstɪ 'yer, 'De a ḡan nyāna jen fɔɔ jaa na fɔ seb lɪjaayi nɪ pie (50).'

VII Tɪ na wɔ le suɔr a ayi sɔɔ, 'A n̄mɪnɛ fɔ mɪ di a n nɪkp̄ɛɛ s̄an?' Ka wɔ 'yer, 'Chi bɔtɔr kɔbaa (100) s̄an le n di.' Ka wɔ 'yer, 'De a fɔ ḡan na fɔ seb lɪjaa naar 'yōɔ (80).'

VIII Ka a nɪkp̄ɛɛ d̄an a tōtōnō nyāna na ba tara yelm̄aɛ ɛ, bojūu wɔ tɪɛr nɪdaar. A wer nyā nɪbe tara na ȳɛ a ba taaba jie gar a ch̄aa nɪbe.

IX "N 'yer na kɔrɔ yɪ ɪka, yɪ de a wer nyā bōtarstɪ na yɪ n̄man barmine ala wa baar, Nāan̄mɪn na de yɪn kp̄ɛn a yir kpo kpo 'lɔ pɔ.

X Nɪrɛ 'lɔ jaa na tara yelm̄aɛ nɪ a bōbile, won tara naa yelm̄aɛ nɪ a bōyɔɔ. Nɪrɛ 'lɔ jaa mɪ na ba tara yelm̄aɛ nɪ a bōbile ɛ, wɔ kō mɪ tara yelm̄aɛ nɪ a bōyɔɔ ɛ.

XI Ala ɪ yaa tara yelm̄aɛ nɪ a wer bōtarstɪ ɛ, an le na sɔɔ de a yelm̄aɛ bomo kɔ yɪ?

XII Ala ɪ yaa tara yelm̄aɛ nɪ nɪrɛ kōɔ bon ɛ, an le na kɔ yɪ a yɪ bon?

XIII Gbāgbaa kō tōo tō kō nɔberɛ ayi ε, won nōn āsɔo tɪ 'laar āsɔo, bɪ won wōnō na āsɔo toor tɪ ba wōnō āsɔo toor ε. Yɪ kō tōo tō kō Nāanmɪn nɪ libie ε.”

XIV A Faraseemɪne na nō libie na wō a lɛ a Yesu na 'yer, ka ba laara wō.

XV A Yesu 'yer kō ba, “Yɪ ma maal yɪ māɛ nɪtorsɪ a nɪbe niem, tɪche Nāanmɪn bōon a yɪ tɪɛ. Bon 'lo nɪbe na 'yōonō in Nāanmɪn bōchiiraa.

XVI “A Mosesɪ Nɛɛ nɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe 'yer wa tān a Joon sōo. An yɪ a sōo 'lo wō jaa, ba 'yer naa a Nāanmɪn nāalōo 'yer sōn ka a āsɔo jaa mɔoro wō sɔr, ɪka wō kpe.

XVII An in kōmōkōmō kō a saaju nɪ a tēe ka a po tal, gar a Nɛɛ 'yer bir na yɪ lo.

XVIII Nɪre jaa na dii a wō pɔo bar tɪ kul pɔo yuo, wō maal dɛɛr, ka a daba 'lo mɪ na kul a pɔo a sɪre na dii bar, mɪ maal dɛɛr.

XIX “Tara sɔo kōo lɛ dōo be be, na wō ma su kparsɪ nɪ fuu pɪɛl na wō dire bōnōn bɪbir jaa.

XX Ka a sɔsɔoro kōo yuor na di Lajarusɪ mɪ be be na ɪ natɪnara ma jāne a tara sɔo dōdɔr nɛɛ.

XXI Na wō ma bɔoro ɪka wō nye a bōdi pɔr pɔr ala a tara sɔo na dire ka a ŋmara loro, ka a baar gba ma wa lenɛ a wō natɛ.

XXII A sɔsɔoro nyāna wa kpi naa, ka a malakasɪ wa de wō chiine tɪ bin a Abraham sē. Ka a tara sɔo 'lo mɪ wa kpi ka ba ūu wō.

XXIII “A be a kpɪisɪ tēe, ka a ɪ dɔoyɛ jie lɛ, ka wō gbā nye Abraham tɛɛr jaa ka a Lajarusɪ jāne a wō lōboor.

XXIV Be lɛ wō bɔol, ‘N sāa Abraham, kaa n nɪbaal tɪ na fɔ tō a Lajarusɪ ka wō 'me kōo nɪ nubir wa 'maan ma jālbir, bojūu a wōnō ma naa ka a būu pɔ.’

XXV Tɪche ka a Abraham 'yer, ‘N bie, tɪɛr kaa fon dōo be a wɛr pɔ dire nōo, tɪche ka a Lajarusɪ mɪ dire dɔoyɛ, pōpāanyā, wō mɪ dire naa a nōo tɪche ka fɔ mɪ dire a dɔoyɛ.

XXVI A nyā gba ba ɪ yeɛ ε, a bɔo kpɛɛ nyā na be a sɪ chara pɔ, ka a bala na bɔoro ɪka ba yɪ a ka tɪ a yɪ sē kō tōo ε, āsɔo jaa kō tōo yɪ a be tɪ mɪ wa a sɪ sē ε.’

XXVII “Ka wō lɔb nūu 'yer, ‘Yāayāaabɪlɛ lɛ n sɔoro, n sāa, tō a Lajarusɪ ka wō kul a be a sāa yir,

XXVIII n tara na yeɛr anūu wō tɪ kpāa ba ka ba taa ɪre mɪ wa wa a dɔoyɛ nyā pɔ ε.’

XXIX Ka Abraham 'yer, ‘Mosesɪ nɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe a lɛ ban seb bin ben a ba sē, ba chele a ala ban 'yerɛ.’

XXX Ka wō 'yer, ‘Kai n sāa Abraham, ala ɪ nɪre lɛ ir a kūu pɔ tɪ 'yer kō ba ban lɛb a ba tɪɛr.’

XXXI Ka a Abraham 'yer kō wō, ‘Ala ɪ ba kō chɛl a lɛ a Mosesɪ nɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe na 'yer lɛb a ba tɪɛr ε, nɪre sɔo ir kūu pɔ tɪ 'yer an in pɔro.’ ”

XVII

I Yesu 'yer kɔ a wɔ por-turbo, "Yelsɩ ala na vɛ ka nɛɛ ɪ bier ben be na wa, tiche nɛɛ 'lo jie an tu wa ben pɔ'yɔɔ fɔ pɔ."

II A nɛnɛɛ 'lɔnɔ, bala 'mɔɔ nɛɛ lɩ yɔɔl a nyɛ pɔ daa lob a man kɔɔ pɔ, ala sa wɔn na vɛ ka a bɔbil banyāna āsɔɔ ɪ bier.

III Yɩ guro yɩ mǎɛ, ala ɪ fɔ yebe maal fɔn dɛɛr gɔ wɔ, 'lo wa de a bɔrfɔ vɛ kɔ wɔ.

IV Ala ɪ a bɩbir bɔ'yen pɔ le wɔ maal fɔ dɛɛr gbɛɛ ayopɔi tɩ mɩ lɛb wa a gbɛɛ ayopɔi wa de bɔrfɔ, vɛ kɔ wɔ."

V Ka a nɩtɔnsɩ 'yer, "Sɩ Soro, pɔɔ sɩ sɔɔfɔ."

VI Ka a Soro 'yer kɔ ba, "Yɩn tara sɔɔfɔ jaa pɔɔr fɩka kɔkɔɔ bir, yɩn tɔɔ 'yer kɔ a tɩkpɛɛ nyāna, 'Vɔɔ tɩ ba man pɔ, ka wɔ tu a le yɩn 'yer.'

VII "Ala ɪ a yɩ āsɔɔ tara na gbāgbaa ka wɔ kɔɔrɔ bɩ nmaara piir, 'lo wa yɩ a tɔmɔ jie wa, fɔn 'yer wɔ naa ɩka wɔ wa jāne di ɔ?"

VIII A ba ɪ fɔn 'yer wɔ naa, 'Maal a bɔdiir fɔɔ na fɔ chɔɔr a fɔ mǎɛ wa ara gu ma, ka n di tɩ nyū baar ka fɔ mɩ pāa di tɩ nyū ɛ.'

IX Wɔn puor naa a gbāgbaa nyāna wɔn 'yɔɔ ka wɔ maal bɩ?

X A yɩn mɩ le le, yɩn wa maal ala a jaa Nāanmɩn na 'yɔɔ yɩ, yɩn 'yer naa, 'Saa seen ɛ, gbāgbaar le sɩ ɪ na sɩ maal a le na ɪ a sɩ tɔmɔ.'

XI Yesu den a sɔr chiine a Jerusalem, wɔ kpɛn a

Samariya nɩ a Galilee chara pɔ.

XII Na wɔ chiine kpɛ a tɛbile āsɔɔ pɔ, ka a kɔkɔn pie tuor wɔ a be. Ba ara na tɛɛr jaa

XIII tɩ gbɔolo bɔɔlo, "Nɩkpɛɛ Yesu, kaa sɩ nɩbaal."

XIV Wɔn nyɛ ba a le, na wɔ 'yer kɔ ba, "Yɩ chen tɩ wiil a yɩ mǎɛ kɔ a Juu nɩbe bɔɔrlorbo." Ban chen a le, ka a ɪ ba sa naa.

XV A ba āsɔɔ na nyɛ ka a ɪ wɔ sa naa, wɔ lɛb wa de nɛkpɛɛ na wɔ pɛɛɛ nɩ Nāanmɩn.

XVI Wɔ lon kpa a Yesu gbɛɛ par tɩ puor wɔ, Samariya le wɔ yɩ.

XVII Ka a Yesu sɔɔr, "A ba ɪ pie le sa ɛ? Ka nyɛɛ a pie forbir be?"

XVIII ɩsɔɔ jaa ba lɛb wa ɩka wɔ wa puor Nāanmɩn yāan ka a sāan nyā ba le ɛ."

XIX Tɩ pāa 'yer kɔ wɔ, "Ir kulo, a fɔ sɔɔfɔ sa fɔ naa."

XX A Faraseemɩne le sɔɔr naa Yesu ɩka dabor le a Nāanmɩn nāalɔɔ na wa, ka a Yesu 'yer, "Nāanmɩn nāalɔɔ kɔ wa ka ba bɔɔn ɛ."

XXI Bɩ ka nɩbe 'yer, yɩ nyɛ wɔ ka, bɩ yɩ nyɛ wɔ kasen, bojūu Nāanmɩn nāalɔɔ ben a yɩ pɔ."

XXII Tɩ pāa 'yer kɔ a por-turbo, "Sɔɔ kɔɔ waara na a yɩn wa bɔɔrɔ ɩka yɩ nyɛ a maa Nɩsaal Bie nɩ nɩbir, tiche yɩ kɔ nyɛ ma ɛ."

XXIII Nɩbe na 'yer yɩ naa, 'Kasen le wɔ be,' bɩ 'Ka le wɔ be.' Yɩ taa ɩɛ wa joro turo ba chiine be ɛ.

XXIV A maa Nısaal Bie bıbir na kaara naa fıka a şaa na ma nyur a saaju yi a lõboor nyā ti gbem a lõboor āsɔɔ.

XXV Tıche ın den nie di dɔɔye yeke yɔɔ jaa pɔ, ka a dına nıbe tɔr ma.

XXVI "Le an dɔɔ kaara a Nowa sɔɔ, le mı le an kaara a maa Nısaal Bie sɔɔ.

XXVII Nıbe dire naa na ba nyuro ka dɔɔr nı pɔbɔ kulo taa, ti tån a bıbir 'lo a Nowa na kpe a gbor kpɛɛ pɔ, ka a kɔɔ paal wa sɔɔ ba jaa bar.

XXVIII "Le mı le a kaara a Lotı sɔɔ, nıbe dire naa, na ba nyuro, na ba daara lıeb daara, na ba bɔrɔ na ba mıere nı yie.

XXIX Tıche a bıbir 'lo a Lotı nı wa yi a Sodom bıu nı kɔsılrı yın saaju lo pɔɔ a nıbe ka ba jaa kpi.

XXX Le le a maa Nısaal Bie bıbir mı na kaara.

XXXI "A bıbir 'lɔnɔ, nıre na be a wɔ gar ju, ka a wɔ bonı be a die pɔ, wɔ kɔ suu ti de ɛ. Le mı le nıre na be puo pɔ kɔ kul ti de bon ɛ.

XXXII Yı tıer a Lotı pɔɔ.

XXXIII İsoɔ jaa na bɔrɔ ıka wɔ faa a wa nyevor na bɔr wɔ naa, nıre 'lo na lob a wɔ nyevor bar, won tara wɔ naa.

XXXIV "N 'yere na kɔrɔ yı ıka a tāsɔɔ 'lɔnɔ, nıbe ayi na gån gaa jie, ka a Nāanmın wa de bõ'yen ti che bõ'yen bar.

XXXV Ka a pɔbɔ ayi nıene jɔ, ka a Nāanmın de bõ'yen ti che bõ'yen bar.

XXXVI Dɔɔr ayi mı na ben puo pɔ, ka a Nāanmın wa de āsɔɔ ti che bõ'yen bar."

XXXVII Ka ba suor wɔ, "Sı Soro, nyıne?" Ka wɔ 'yer, "Jie bõkũu na be, be le sıdumosı ma loro."

XVIII

I Yesu pāa lob sokpa kɔ a wɔ poturbo na wɔ wiil ba a le ban na suor Nāanmın taa baala ɛ.

II Wɔ 'yer naa, "A tēe kɔɔ pɔ, 'yer tɔɔrɔ kɔɔ dɔɔ be be, waa joro Nāanmın dābāe ɛ, waa mı kaara nıre nıbaal ɛ.

III Ka a pɔɔ kɔɔr kɔɔ mı be be a tēe pɔ, na wɔ ma waara a wɔ sē wa 'yere, "Yer faa ma a n sān sɔɔ sē."

IV Bojũu, gbēe anmıne jaa le wɔ ma tɔr, ti wa 'yer kɔ wɔ māe, 'N gba ba joro Nāanmın dābāe ɛ, bı kaara nıre nıbaal le.

V Tıche bojũu, a pɔɔ kɔɔr nyāna na yɔrɔ dɔɔnɔ ma, ın tɔɔr a wɔ 'yer kɔ wɔ ka wɔ ta yɔrɔ bala ma ɛ." "

VI Ka a Soro 'yer, "Yı nye le a 'yer tɔɔr filefile nyā na 'yer.

VII Nāanmın mı kɔ 'yer faa a wɔ nı-ırsı na kɔnɔ kɔrɔ wɔ mɔtɔɔ nı tāsɔɔ jaa ɛ? Bı won lıere ban bara?

VIII N 'yere na kɔrɔ yı ıka Nāanmın na tɔɔr a ba 'yer fɔɔ jaa kɔ ba. A maa Nısaal Bie wa lıeb wa a wer pɔ, ın nyen nıbe ka ba tara sɔɔfɔ ɔ?"

IX Yesu le lob sokpa de man a nıbe bamıne na tıer ıka ba ın nıtorsı ti kaara a ba taaba pɔrɔ.

X "Nıbe ayi le dɔɔ do a Nāanmın puorfɔ yır ıka ba ti suor Nāanmın. İsoɔ ın Farasee nıre, ka a āsɔɔ mı t lõpodiere.

XI Ka a Farasee nire 'lo ir ara, ti suor a Nāanmūn 'yere ni, 'Nāanmūn n puor fon yāan, ni un ba kaara a nibe bamine kaar ε, nifarba, tōdetōnbō, sēsēnbe, bu a lōpodiere nyā kaar gba ε.

XII Maa 'lo, n ma gal kō gbεε ayi daa jaa pō, n bonst pie jaa pō, n ma ir naa a bō'yen.'

XIII Tiche ka a lōpodiere 'lo mi ara teer jaa na wō 'wor nuur, waa 'la dōo kaa saaju ε, ti na wō 'yer, 'Nāanmūn kaa n nībaal, yelbe-ure le n i.'

XIV A lōpodiere nyā yeletor naa a Nāanmūn sē, ka wō lieb kul gar, a Farasee nire 'lo. Bojūu nire jaa na 'mōoro wō māe saaju, Nāanmūn na siir wō naa, ti nire nyā mi na siir a wō māe, Nāanmūn na 'mōo won saaju."

XV Nibe dōo waara ni bibibil a Yesu sē ika wō sur ba, ka a poturbo na nye a le na ba mūi 'yōo ba.

XVI Tiche ka a Yesu bool a bibiir ka ba wa a wō sē, ka wō 'yer, "Yi bar a bibiir sor ka ba wa a n sē, na yi ta ηmaa ba sor ε, bojūu banyāna taaba le so a Nāanmūn nāalōo.

XVII Yelmāe le n 'yere koro yi, āsoo jaa ba wa de a Nāanmūn nāalōo nitāa a bibibile nyāna kaar ε, wō kō tōo kpe be ε."

XVIII A nidiere kōo suor a Yesu, "Wiwiilsō, bo le un i naa nye nyevor na ba tara baarfō ε?"

XIX Ka a Yesu suor wō, "Bāa 'yōo le fu bool ma

nūsō? Nire jaa ba i nūsō ka Nāanmūn tee ba le ε.

XX Fō bōo naa a Nāanmūn Nεε. Taa sēne ε, taa koro nire ε, taa juro ε, taa ηmaa jir kara 'yōo nire ε, na fu 'yōonō a fu sāa ni a fu ma." (A Yifō Gān 20:12-16)

XXI Ka a daba 'yer, "A anyāna a jaa le n turo a n bile sōo wa tān dīna."

XXII Yesu na wō a nitō ka wō 'yer kō wō, "A che fon yelbō'yen, ti da a fu bonst a jaa, de pō nōn dēme ka a fu tara bomo be a saaju, ti na fu pāa wa turo ma."

XXIII A daba na wō a nitō wō pōo sōo naa, bojūu tara sōo le wō i.

XXIV Yesu kaa won ti 'yer, "An un kpēo a tara soo na kpe Nāanmūn nāalōo pō.

XXV Sire jaa le, an un kōmōkōmō nyōoma na kpe kparpīi bōo pō, gar tara soo na kpe Nāanmūn nāalōo pō."

XXVI Ka a bala na wō a nitō suor a Yesu, "An le na pāa nye faafō?"

XXVII Ka a Yesu 'yer, "Ala na i tuo nire sē, Nāanmūn sē yeletor jaa ba i tuo ε."

XXVIII A Pita 'yer kō wō, "Sin bar bonst a jaa, ti wa turo fō."

XXIX Ka a Yesu 'yer kō ba, "Yelmāe le n 'yere koro yi, nire na bar a wō yir, bu pōo, bu yeer, bu a wō sāa naa ma, bu bibiir a Nāanmūn nāalōo jūu,

XXX won nyen dool taa a dīna ni daar kōo na wa loon nyevor na ba tara baarfō ε."

XXXI Yesu tɔɔn a Pie ni Ayi yin chēchē, ti 'yer kɔ ba, "Si ben duoro a Jerusalem, ala a jaa a Nāanmɪn 'ye'yerbe na seb 'yer a maa Nɪsaal Bie 'yer, an ti ɪ naa.

XXXII Ban ti nyɔɔ man kɔ a nɪbe bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, ka ba la ma, tɔrɔ ma, na ba chir nataar 'yɔɔ ma, na ba ge ma, ti kɔ ma.

XXXIII Ka a ber ata daar ka n ir ɪ vor go."

XXXIV A poturbo ba bɔɔ a anyāna won 'yer par bālāa jaa ɛ. A liin ba jaa, baa bɔɔ a ala won 'yere ɛ.

XXXV Yesu na wa gbɔrɔ a Jeriko, jɔɔ jēn be a sɔr kɔkoor na wɔ sɔrɔ.

XXXVI Wɔn wa wɔ a niyɔɔ na chiine tala, a wɔ sɔrɔ, ɪka bo le ure.

XXXVII Ka ba 'yer kɔ wɔ, "Yesu na yi Najareti le tala."

XXXVIII A wɔ gboolo, "Yesu, David Bidaba, kaa a n nɪbaal."

XXXIX Ka a bala na de a nie tān wɔ 'yere pɔɔ a nɛɛ, tiche ka wɔ chene gboolo bɔɔɔ, "Yesu, David Bidaba, kaa n nɪbaal."

XL Ka Yesu tɛɛ ara ti 'yer ɪka ba tara a daba waan. Le a jɔɔ na wa gbɔr a Yesu ka wɔ sɔr wɔ,

XLI "Bo le fɔ bɔrɔ ɪka n ɪ kɔ fɔ?" Ka a jɔɔ 'yer, "N Soro n bɔrɔ naa ɪka n nyere."

XLII Ka a Yesu 'yer, "Nyere a fɔ sɔɔfɔ sa fɔ naa."

XLIII Ajienaa ka a ɪ wɔ nyere naa, na wɔ dāna Nāanmɪn turo ni a Yesu. A nɪbe ba jaa na wa nye a le, ba mi dāna naa a Nāanmɪn.

XIX

I Yesu kpɛn a Jeriko tēe pɔ tala.

II Ka a daba kɔɔ be be ban bɔɔɔ Jakiyas, 'lo le ɪ a lɔpodierbe nɪkpɛɛ na wɔ ɪ tara sɔɔ.

III Wɔ bɔrɔ naa ɪka wɔ nye Yesu ni nɪbir, tiche ka a nɪbe waa, a wɔ kɔ tɔɔ nye wɔ ɛ, bojūu niŋmaa le wɔ ɪ.

IV Be le wɔ de nie jo chen ti do kɔkɔɔ tɛ ju ɪka wɔ nye a Yesu an ɪ a be le wɔ tu tala.

V Yesu na wa ta a tɛ pīlem, wɔ dɔɔn bɔɔl wɔ, "Jakiyas wa suu fɔɔ, a fɔ yir le un gā dɪna."

VI Ka a Jakiyas suu fɔɔ jaa na wɔ tuor de a Yesu ni pɔpɛl.

VII A nɪbe ba jaa nyen a le na ba piel hūhūnō 'yere, "Wɔ ben na ti kpɛ a yelbe ure nyāna sāan."

VIII Tiche ka a Jakiyas ir ara ti 'yer kɔ a Yesu, "Nye n Soro, un pō naa a n bōtarɪ ŋmaa, naa kɔ a nōn dēme, ala ɪ n mi fɔl nɪɛ jaa bon, un yab a le dɔɔl gbɛɛ anaar."

IX A Yesu 'yer kɔ wɔ, "Dɪna faafɔ wan a yir nyā pɔ, bojūu a daba nyā mi un a Abraham bie.

X Bojūu a maa Nɪsaal Bie wa naa ɪka n wa bɔ na n faa a bala na bɔr."

XI Ban chele a anyāna ka wɔ lɔb sɔkpa kɔ ba, bojūu ba gbɔrɔ naa a Jerusalem ka nɪbe tier ɪka a Nāanmɪn nāalɔɔ na tɔɔn daa yi ajienaa.

XII Wɔ 'yer kɔ ba, "Nābie āsɔɔ le ir na chen a tētɛɛr āsɔɔ ka ba ti su wɔ nāa, ka wɔ lieb wa.

XIII Na wɔ bɔɔl a wɔ gbāgbaar pie na wɔ de a selbie pie na wɔ kɔ ba ti 'yer, 'Yi de a libie anyāna tōnɔ nɪ, wa tān a sōo 'lo ɪn na lɛb wa.'

XIV Tɪche ka a wɔ tēe dēme 'laar wɔ, ir nɪbɛ tō won chen baar ka ba ti 'yer ɪka, 'Baa bɔɔrɔ a daba nyā ɪka wɔ wa ɪ a ba nāa ɛ.'

XV "Wɔ din a nāa na wɔ lɛb wa a wɔ tēe, wɔ wa tōn bɔɔl a wɔ gbāgbaar bala won kɔ a libie ka ba wa a wɔ sɔɔr kaa a lɛ ban tōn a libie.

XVI A 'lo na de nie wa 'yer naa, 'Nɪkpɛɛ, a fɔ libir dɔɔn pie dɔɔl.'

XVII Ka a nɪkpɛɛ 'yer, 'Fɔ maal vɪla fɔn ben tara yelmāɛ nɪ a bōbɪle nyā, ɪn vɛ naa ka fɔ kaara tēn pie.'

XVIII A ayi sɔɔ wa 'yer, 'Nɪkpɛɛ, a fɔ libir mɪ dɔɔn anūu dɔɔl.'

XIX Ka a wɔ nɪkpɛɛ 'yer, 'Mɪ kaara tēn anūu.'

XX "Ka ata sɔɔ mɪ wa 'yer, 'Nɪkpɛɛ nye a fɔ libir ɪn lū 'yōo fɔbaa pɔ bin.

XXI N joro fon dābāɛ, bojūu a fɔ yeke kpɛmɛ naa. Fɔ ma den a jie 'lo fon ba bin ɛ, na fɔ ŋma a jie 'lo fon ba bɔr ɛ.'

XXII Ka a wɔ nɪkpɛɛ 'yer, 'A fɔ nɛɛ 'yerbie lɛ ɪn de tɔɔr a fɔ 'yer, gbāgbadɛɛr lɛ fɔ ɪ. Fōo māɛ bōɔn naa ɪka a n yeke kpɛmɛ naa, ma de a be ɪn ba bin ɛ, na n ma ŋmara a jie 'lo ɪn ba bɔr ɛ.

XXIII Bɔ lɛ so ka faa de a n libir ti 'yōo a be a libie bɪnfɔ jie ɛ, ɪn ben ta wa, n kō naa de ka bon dɔɔl ɛ?'

XXIV Tɪ pāa 'yer kɔ a bala na ara a be, 'Yi faa a libir 'lo

a wɔ sɛ, na yi kɔ a 'lo na tara a libie pie.'

XXV Ka ba 'yer, 'Nɪkpɛɛ, pie lɛ wɔ tara.'

XXVI Wɔ 'yer naa, 'N 'yerɛ yi naa ɪka nɪrɛ 'lo na tara won lɛ nyen dɔɔl, tɪche nɪrɛ 'lo na ba tara ɛ, ti tara bālāa ban den a bālāa ala.

XXVII Tɪche a n dōdēme bala na ba bɔɔrɔ ma ɪka n ɪ a ba nāa ɛ, yi nyɔɔr ba waan wa kɔ a ka a n niem.'

XXVIII Yesu na 'yer a anyāna baar wɔ de ban nie ka ba duoro a Jerusalem.

XXIX A lɛ won wa gbɔrɔ a Betefagɪ nɪ a Betanɪ, tōɔ ben be ka ba bɔɔlɔ Olive Tɪr Tōɔ, wɔ tō naa a wɔ poturbo ayi ti 'yer kɔ ba.

XXX "Yi chen a tēbile 'lo a yi niem, yɪn wa kpɪrɛɛ a tēe pɔ yɪn nyen bōpɔlbɪle ban lū, baa do wɔ jaa sɛrɛ ɛ, yi for wɔ waan.

XXXI Ala ɪ nɪrɛ wa sɔɔr yi naa, 'Ŋmɪnɛ a yi foro a bōpɔlbɪle?' Yi 'yer wɔ, 'A sɪ Soro lɛ bɔɔrɔ wɔ.'

XXXII A bala won tō chen ti nye a lɛ nɛ won 'yer ba.

XXXIII Ban wa foro a bōpɔlbɪle, a bōpɔlbɪle dēme sɔɔr ba naa, "Ŋmɪnɛ a yi foro a bōpɔlbɪle?"

XXXIV A ba 'yer, "A sɪ Soro lɛ bɔɔrɔ wɔ."

XXXV Ba waan naa a bōpɔlbɪle wa kɔ a Yesu, na ba 'yɪr a ba fɔɔr dɔɔl a bōpɔlbɪle ju, ti nyɔɔ a Yesu ka wɔ do jānɛ.

XXXVI A lɛ won chiine, lɛ mɪ lɛ a nɪbɛ 'yɪrɛɛ a fɔɔr den a sɔr.

XXXVII Won chen wa gbɔrɔ a jie a sɔr na suu a Olive Tɪr

Tõõ ju, a niyõõ bala na turo wõ piel chule ni nekpeẽ na ba p̄eere Nāan̄m̄in a ne'maa tõmõ ala a jaa ban nye jũu.

XXXVIII "Nāan̄m̄in wõ sõõ a nāa 'lo won tõi! (Yiel Gān 118:26) Nyā'maar ben a saaju, ka a t̄ur be a saaju jaa saaju."

XXXIX Ka a Faraseem̄ine na be a niyõõ bala p̄õ, 'yer k̄õ a Yesu, "Wiwile t̄an a f̄õ poturbo a ba bar a ḡõn."

XL A Yesu 'yer k̄õ ba, "Ala i ba bar a ḡõn, kusibe na p̄õõõ naa ḡõmõ."

XLI Yesu na wa tara a Jerusalem na wõ nye a t̄ee wõ k̄õn k̄õ wõ,

XLII ti 'yer, "Ala i a f̄õõ, f̄õõ gba ta bõõ a bon 'lo a d̄ina b̄ibir ni taa waan nyā'maar, t̄iche a s̄ool naa a f̄õ s̄ẽ."

XLIII A b̄ibir na wa v̄ie yi naa, ka a yi d̄õd̄eme wa jilõ yi ḡõõr ḡõõr a jie wõ jaa.

XLIV Ban neb ȳin ηmer ni a yi bibiir ni a yi t̄ee ba k̄õ wa bar kus̄ir ka wõ d̄õõl wõ t̄õ ju ε, bojũu yaa t̄ier t̄õ a s̄õõ a Nāan̄m̄in na waara a yi s̄ẽ ε."

XLV Wõ p̄āa ti kpe naa a Nāan̄m̄in puorf̄õ yir bechaar p̄õ na wõ piel dire a bala na daara bara.

XLVI Na wõ 'yer k̄õ ba, "A seb a Nāan̄m̄in ḡān p̄õ ika, 'A n yir na i naa a puorf̄õ jie,' (Isaiya 56:7) t̄iche ka a ȳin maal wõ a 'nānyisi s̄oolf̄õ jie.' " (Jeremiya 7:11)

XLVII B̄ibir jaa le wõ wile ba be a Nāan̄m̄in puorf̄õ yir, t̄iche ka a Juu ni be b̄õõrlo ni be a Moses̄i N̄ee wiwi-

ilbe ni a ni be b̄õõrlo a wõ k̄õf̄õ.

XLVIII T̄iche baa bõõ le ban na i ε, bojũu ni be ba jaa 'yõõn toor chele a wõ 'yer.

XX

I A b̄ibir ās̄õõ Yesu ben a Nāan̄m̄in puorf̄õ yir bechaar p̄õ, wile a ni be 'yere a Nāan̄m̄in 'yer nõõ k̄õõõ ba. Ka a Juu ni be b̄õõrlo ni be ni a Moses̄i N̄ee wiwiilbe ni a ni be wa a wõ s̄ẽ.

II Na ba s̄õõr wõ, "Yer k̄õ si a jie f̄õn nye a s̄õr maala ni a anyāna, an k̄õ f̄õ a s̄õr nyā?"

III Ka a Yesu ni 'yer, "N tara na s̄õõrf̄õ na s̄õõr yi.

IV A J̄õõn na d̄õõ suoro a ni be a Nāan̄m̄in k̄õõ an le 'yõõ wõ, Nāan̄m̄in le 'yõõ bu ni re le 'yõõ wõ?"

V A ba lieb guor taa 'yere, "Ala i si ben 'yer ika Nāan̄m̄in le 'yõõ wõ, won lieb s̄õõr si, ηm̄ine a saa s̄õõ de wõ ε?"

VI T̄iche sin ni 'yer ika ni re le 'yõõ wõ, a ni be ba jaa na l̄õb sin ni kusibe, bojũu ba jaa s̄õõn de ika Nāan̄m̄in 'ye'yere le wõ i."

VII Be le a ba 'yer, "Saa bõõ a jie an yi ε."

VIII A Yesu ni 'yer k̄õ ba, "N ni k̄õ 'yer k̄õ yi a jie īn nye a s̄õr maala ni a anyāna ε."

IX Yesu chene na 'yere ni a ni be na wõ l̄õb a s̄õkpa nyā k̄õ ba, "Daba le b̄õr a t̄iwõns̄i de k̄õ t̄õt̄õnb̄õ a ba kaara, ti ȳõ chen t̄eer na wõ ti kor be jaa.

X Ka a t̄ur w̄õmõ m̄õõf̄õ s̄õõ wa ta ka wõ ir a t̄õt̄õnõ

āsoo tō a bala na kaara wo a puo ka ba por a wōmō amine tir. Tiche ka a nibe bala nme wo bar ka wo kul nūjaal.

XI Ka wo le tō a tōtōnō āsōo go, tiche a 'lo mi ba le nme nme naa ti tu tu wo bar, ka wo mi heb kul a nūjaala.

XII Ka wo le maal tō a ata soo ka ba nme a 'lo 'yōo baal 'moo lob bar a yōo.

XIII "A puo soo pāa 'yer, 'Nmine le in i? In tōn a n bidanōnaa amine sē ban jo won vī."

XIV Tiche a tōtōnō na wa nye a bidaba na waara a ba guor taa 'yer, 'Nyā le i a bōdire, yi i a si ku wo bar ti de a bonsi."

XV Na ba nyoo wo vu yin a puo kōkoor na ba ti ku wo. Bo le a puo soo na wa i a nibe banyāna?

XVI Won wa ku naa a nibe banyāna bar, ti de a puo ku nyor." Le a nibe na wa wō a 'yerbir nyā a ba 'yer, "A kō tōo i a le ε."

XVII Ka a Yesu kaa ba a le a tāu ti soor, "Ala i a kō i a le ε, a par ni bo an seb a Nāanmin gān pō ika, 'A kosir 'lo a mumerbe na tōr le i a kosir ju?' (Yiel Gān 118:22)

XVIII Isoo jaa wa lo a kosir nyā ju na kar kara, tiche 'lo mi wa lo dib āsōo won porpor wo naa."

XIX Ka a Mosesi nee wi-wiilbe ni a juu nibe bōorlo nibere kaara sor 'lo ban na tu nyoo wo fōo, bojūu ba bōon naa ika bala le wo lob a sokpa gbēb, tiche na ba joro a nibe dābāe.

XX Ba joro naa Yesu, na ba ir nibe tō ka ba ti maala fika nisōn ti joro wo. Ba bōoro naa ika ba wō a wo nee 'yerbie de nyoon wo 'yōo kpēo soo nūu pō, na i a paal nikpēe.

XXI A neber nibe banyāna soor wo naa, "Wiwile si bōo naa ika fo ma 'yer naa na fo wiil a le na tor, faa 'yōonō nibe gar taa ε, tiche na fo wile a nibe Nāanmin sor ni yelmāe.

XXII Sor ben be a sin yab a lōpo ku a Nākpēe Siisa bu sor ba be be ε?"

XXIII Yesu nyen a ba yē na wo 'yer ku ba,

XXIV "Yi wiil ma a libikur. An ju nmaa ni a wo yuor le be be?"

XXV A ba 'yer, "A Nākpēe Siisa le." A wo 'yer ku ba. "Yi ku a Nākpēe Siisa a ala na i a Nākpēe Siisa bon na yi mi de a ala na i a Nāanmin bon mi ku a Nāanmin."

XXVI Ba ber won a nee faa a anyāna won 'yer a chāsara, ka neer 'maa ba ni a 'yer nyāna won 'yer, a ba i gbulo gbulo.

XXVII A Saduseemine na 'yer ika a kūu pō irfo ba be be ε, bamine wan a Yesu sē wa soor wo.

XXVIII "Wiwile, Mosesi seb 'yōo a wo gān pō ku si ika, ala i daba kul pōo na wo wa kpi, tiche ka a pōo ba dōo bie ε, a yebe wo de a pōo kōor kul na wo dōo bie ku a yebe.

XXIX Yeer ayopōi le dōo be be, ka a ba kpēe kul pōo na wo kpi, ti baa dōo bie ε.

XXX Ka a wo turo

XXXI nɪ a ata sɔɔ mɪ kul a pɔɔ, tɪ kpi, lɛ a yɛɛr ayopɔi bala mɪ, kul a pɔɔ tɪ kpi baa dɔɔ bie ɛ.

XXXII A baaraa jaa ka a pɔɔ mɪ kpi.

XXXIII An be a lɛ, bala wa ir a kũu pɔ, buor sɔɔ pɔɔ lɛ won ɪ, an ɪ ba jaa ayopɔi kul wɔ naa?"

XXXIV A Yesu 'yer kɔ ba, "Nɪbe na be ka a wer pɔ, kulo nɪ taa.

XXXV Tɪche a bala na sɛɛn na ir a kũu pɔ a bɪbir 'lɔ, bala ba kulo taa ɛ.

XXXVI Bala kɔ lɛ kpi go ɛ, nɪtãa lɛ a malakasi na ba kpɪre ɛ. Ba ɪ naa Nãanmɪn bibiir an ɪ bala lɛ ɪ a kũu pɔ irfɔ bibiir.

XXXVII A kũu pɔ irfɔ, Mosesɪ mɪ wiil sɪ naa ɪka a un yelmãe a lɛ won seb a wɔ gãn pɔ, a Nãanmɪn na 'yere nɪ wɔ a tɪbile na 'lɪre a bũu, ka wɔ seb ɪka Nãanmɪn bɔɔl wɔ mãe, Abraham, Isaaki nɪ a Jekob Nãanmɪn. (A *Yifɔ Gãn* 3:6)

XXXVIII Waa ɪ kũn Nãanmɪn ɛ, tɪche wɔ un a vɔɛ Nãanmɪn a wɔ 'yɔɔ lɛ ba jaa ɪ vɔɛ."

XXXIX Ka a Mosesɪ nɛɛ wi-wiillbe bamɪne 'yer, "Wiwile, fɔ 'yer vɪla."

XL Nɪre jaa ba lɛ 'la sɔɔr wɔ go ɛ.

XLI Yesu pãa sɔɔr ba naa, "Nɪmɪne lɛ a ɪ ka a nɪbe 'yere ɪka a Kɪrɪsɪto un a Nãa David Bidaba?"

XLII A Nãa David mãe 'yer a wɔ yiel gãn pɔ, 'A n Soro Nãanmɪn 'yer kɔ a n Soro nyã won ir, "Jãne a n nũsɔɔ jie,

XLIII ka n wa de a fɔ dɔdɛme bin a fɔ gbɛɛ pɪlem." ' (Yiel *Gãn* 110:1)

XLIV A Nãa David bɔɔl wɔ naa a wɔ Soro, nɪmɪne won lɛ ɪre wa ɪ a wɔ bie?"

XLV A nɪbe na chele a lɛ won 'yere, ka Yesu 'yer kɔ a poturbo.

XLVI "Yɪ gu yɪ mãe a Mosesɪ nɛɛ wiwiillbe 'yɔɔ. Ba nɔ naa fuu vɛɛsɪ sufɔ, na ba nɔ ɪka ba puoro ba a dar pɔ. A ba lɔɔfɔ yie a niem lɛ ba ma jãne na ba jãne a jibere jie bala wa lɔɔ dire.

XLVII Bala lɛ ma fɔlɔ a pɔɔ kɔɛ yie na ba ma sɔɔr Nãanmɪn kor bɔɔrɔ ɪka a nɪbe ba kaara ba. Ban nyen ge dɛɛr."

XXI

I Yesu dɔɔn kaa nye a tara dɛme na 'yɔɔnɔ a ba libie be a Nãanmɪn puorfɔ yir.

II Wɔ nyen pɔɔ kɔɔr nɔɔ sɔɔ mɪ na 'yɔɔ kɔbsɪ ayi.

III A Yesu 'yer kɔ ba, "Yelmãe lɛ n 'yere kɔrɔ yɪ ɪka a pɔɔ kɔɔr nɔɔ sɔɔ nyã 'yɔɔn gar ba jaa.

IV A nɪbe banyãna ma ir 'yɔɔ tɪ che a libie amɪne, tɪche a pɔɔ nyã bon jaa won tara lɛ wɔ de 'yɔɔ."

V A Yesu poturbo bamɪne 'yere na a lɛ ban maal a Nãanmɪn puorfɔ yir nɪ a kɔsɪr vɪɛlɪ, nɪ a kɔfɔsɪ ban kɔ Nãanmɪn. Tɪche ka Yesu 'yer kɔ ba,

VI "A kɔsɪbe anyãna yɪn nye a kana, sɔɔ waara naa, ãsɔɔ jaa kɔ dɔɔl a wɔ tɔ ju ɛ, a jaa na wel gã tɛe."

VII Ka ba suor wu, "Wiwile, dabor le an i? Bo le na i a jãne ala wa buoro a ifu?"

VIII A wu 'yer ku ba, "Yi gu yi mae ka nire taa bel yi e. Bojũu niyoo le na de a n yuor waan wa 'yere ika, 'Maa le ba i,' ka a i, 'Soo gbor naa.' Yi taa turo ba e.

IX Yin wa wo jeer ni faa taa, yi ta ve ka dabae kpe yi e. A anyana le na de nie wa, tiche a ba i a baarfo le e."

X Ti paa 'yer ku ba, "Nibe na ir ti jeer ni a tee asoo nibe, ka a namune ni ir jeere taa.

XI A tee na mur naa a jie wu jaa ka a ko lo ka a baal debe de jir a jaa ka a dabae ni jãne yi saaju.

XII "Sere tiche ka anyana na wa i ban ge yi naa, na ba nyoor yi chiin a lofo jir na ba fir yi chiin ti poo. Ban fir yin chiin a namune yie ni a paal niberie jie a n yuor juu.

XIII A anyana na ku yin sor ka yi di a n daasie ku ba.

XIV Tiche yi ta i ka a i yi tiere a le yin na ti 'yer faa yi mae e.

XV Bojũu maa le na ku yi a 'yer ni a ye ka a yi sama deme ko too nye jie chir yi e.

XVI A yi samune ni a yi mamune, yeer ni a yi bal nibe ni a yi barmune na gar 'yoo yi ka ba ku a yi bamune.

XVII Nibe ba jaa na 'laar yi naa a maa juu.

XVIII Tiche a yi jukoolbir ko wa we e.

XX Yin chene soo Nãanmin ni yelmãe yin faan yi mae.

XX "Yin wa nye a sojasi a ba wa nmaa jilo a Jerusalem, yi boo ika a wu welfo gbor jaa yeye.

XXI Ka a bala na paa be a Judiya ba joro duoro a ton jur. A bala ni na be a a Jerusalem tee po, yi joro yire, ka a bala ni na be a tee kookoor ba ta le kpe a tee po go e.

XXII A soo nyana le a Nãanmin na kpaa a Isural nibe, a kpaafo nya na in a le ban seb a Nãanmin gan po.

XXIII A bibir nya na in wom ku a poo suor ni a bipile deme, dooye kpee na ben a wer po, bojũu Nãanmin suur le dire a wu nibe.

XXIV Sokpee le ban kon ba, ti nyoor ba nyoor si kaar ku a paalsi. Ka a bala na ba i a juu nibe na neere naa a Jerusalem wa ti tan a soo 'lo a Nãanmin na 'yoo ku ba.

XXV "Yin nyen jansi a motoo po, nmera po ni a nmerbie po. Tuo na poon niboro jaa na be ka wer ju, ka dabae kpe a nibe, a man kpee ko na kara na a ooro.

XXVI Dabae nya na ve naa ka a nibe pel, bojũu ba boon naa a dooye nya na waara a wer po, a saaju bomo a jaa na doonoo naa.

XXVII A daar 'lonoo le ban nye a maa Nisaal Bie na yi a julduur po, waara ni a kpee ni a tir kpee.

XXVIII A yele anyana wa ire, yi ir ara ti jeer a yi jur, bojũu a yi faafo gboro naa."

XXIX Sokpa nya le a Yesu lob ku ba, na wa 'yer, "Yi kaa

a polpol tɛ nɪ a tur a jaa.

^{XXX} Yɪn wa nyɛ ka a tɔɔrɔ a vaar yɪ ma bɔɔn naa ɪka tɔl tara naa.

^{XXXI} A lɛ mɪ lɛ, yɪn wa nyɛ a yɛlsɪ anyāna ka a ɪrɛ, yɪ bɔɔn ɪka a Nāanmɪn nāalɔɔ gbɔr naa.

^{XXXII} “Yelmāɛ jaa lɛ n 'yɛrɛ kɔrɔ yɪ ɪka nɪsaal jaa kɔ kpi baar ɛ, tɪchɛ ka a yɛlsɪ anyāna ɪ ɛ.

^{XXXIII} A saaju nɪ a tɛɛ, a jaa na wa baaraa, tɪchɛ a maa 'yɛrbie kɔ wa baar ɛ.

^{XXXIV} “Yɪ guro yɪ māɛ, ka a yɪ nyāa taa pɔɔ ɛ, nɪ dāa kuolfɔ nɪ a āgān nyā bɔbɔɔrsɪ ka a bɪbɪr nyā taa wa dūu yɪ fɪka chebaa na tɛb ɛ.

^{XXXV} Bojūu a lɛ na ɪ ɪn na wa, pɔɔn nɪrɛ jaa na be ka a wɛr nyā pɔ.

^{XXXVI} Yɪ kaara na yɪ sɔɔrɔ Nāanmɪn, na yɪ tɔɔ jo yɪ a ala a jaa na wa wa ɪ pɔ, na yɪn tɔɔ ara a maa Nɪsaal Bie niem.”

^{XXXVII} A Yesu ma wile naa a nɪbɛ be a Nāanmɪn puorfɔ yɪr, tɪchɛ ka a tāsɔɔ ka wɔ ma do a tɔɔ 'lɔ ban bɔɔlɔ a Olive Tur Tɔɔ tɪ gā a be.

^{XXXVIII} Ka a nɪbɛ ma chɛnɛ ŋmaa ɪr a bibio wa be a Nāanmɪn puorfɔ yɪr ɪka ba wa chɛl a wɔ 'yɛr.

XXII

^I A Paanɔkɔo Lɔɔfɔ ban bɔɔlɔ a Gɔl Bar Difo gbɔrɔ naa.

^{II} Ka a Juu nɪbɛ bɔɔrlo nɪbɛrɛ nɪ a Mosesɪ Nɛɛ wi-willbe bɔɔrɔ sɔr 'lɔ ban na tu nyɔɔ a Yesu jaa jom, bojūu ba joro naa a nɪbɛ dābāɛ.

^{III} Ka a Satan pāa kpe a Judas na yɪ a Isɪkariyot na ɪ a nɪtɔnsɪ pie nɪ ayɪ āsɔɔ.

^{IV} Wɔ ɪr chɛn a bɔɔrlo nɪbɛrɛ nɪ a Nāanmɪn puorfɔ yɪr gugurbo sɛ, ka ba tɪ man taa lɛ wɔn na ɪ, ka ba nyɔɔ a Yesu.

^V Ba pɔɔ pɛl naa ka ba sɔɔ ɪka ban kɔ wɔ naa libie.

^{VI} Judas sɔɔ naa na wɔ kaara bɔɔrɔ sɔr 'lɔ wɔn na nyɔɔ a Yesu kɔ ba ka a nɪyɔɔ ba be be ɛ.

^{VII} A Paanɔkɔo bɪbɪr yɪɛ naa, ka ban kɔ a Gɔl Bar Difo pɛr.

^{VIII} Yesu tɔn a Pita nɪ Joɔn na wɔ 'yɛr, “Yɪ chɛn tɪ chɔɔr jie ka sɪ chɛn tɪ di a Gɔl Bar Difo.”

^{IX} Ka ba sɔɔr wɔ, “Nyɪnɛ lɛ fɔ bɔɔrɔ ɪka sɪ chɛn tɪ chɔɔr?”

^X A wɔ 'yɛr, “Yɪn wa tɪ kpe a tɛɛ pɔ, yɪn tuor daba na tuo kɔɔ nɪ yuor yɪ turo wɔ tɪ kpɛn a yɪr 'lɔ pɔ wɔn kpe.

^{XI} Na yɪ tɪ 'yɛr a yɪr sɔɔ, a wiwile lɛ 'yɛr ɪka sɪ wa sɔɔr fɔ kaa, ka nyɪnɛ lɛ a sāanba die be, ka 'lɔ naa wɔ poturbo na wa di a Gɔl Bar Difo?

^{XII} Wɔn wiil yɪn bɔɔpɛ dikpɛɛ ban chɔɔr yɪ maal a bɔɔdiir a be.”

^{XIII} Ba chɛn tɪ nyɛ a lɛ nɛ a Yesu na 'yɛr na ba chɔɔr a bɔɔdiir a be.

^{XIV} A sɔɔ na wa ta Yesu nɪ a wɔ nɪtɔnsɪ wa jānɛ naa a bɔɔdiir par.

^{XV} Be lɛ wɔ 'yɛr kɔ ba, “N bɔɔrɔ na yɔɔ jaa ɪka n 'mataa din yɪ a Gɔl Bar nyā bɔɔdiir tɪ na n di a dɔɔyɛ.

^{XVI} Bojūu n 'yɛrɛ na kɔrɔ yɪ ɪka n kɔ lɛ di yaa go ɛ, wa

ti tãn yelee jaa na maal baar a Nãanmın nãalõõ pɔ.”

XVII Wɔn wa de a dãa naa nmele wɔ puor Nãanmın yãan ti 'yer kɔ a wɔ nitõnsı, “Yı de a anyã nyũ lɔor taa.

XVIII Bojũu n 'yere na kɔrɔ yı ıka n kõ le nyũ a dãa anyãna go ε, ti tãn a Nãanmın nãalõõ waa daar.”

XIX Wɔ le den a paanõõ puor Nãanmın yãan ti na wɔ nma de kɔ ba ti 'yer, “A maa ãgãn le a nyãna un diere kɔrɔ yı, yı maala a nitõ tıere ni ma.”

XX Le ni wɔ ju le ban wa di baar wɔ den a nmele ti 'yer, “A nmele nyã un a netır paalaa na ı a maa jãt na kpaar a yı jũu.

XXI “Tıche a 'lo na garɔ 'yõõ ma le n 'mataa dire ni a bõdiir.

XXII A maa Nısaal Bie na chen naa nitãa le a Nãanmın na bin, tıche nebier ben a nıre 'lo na garɔ 'yõõ ma.”

XXIII A ba piel sorɔ taa ıka a ba buor sorɔ le na pãa tõ a nitõ.

XXIV Ka nechure mı ir a nitõnsı pɔ, a ba chıre taa bɔrɔ ıka ba bõõ buor sorɔ le na ı a ba jaa nıkpẽε.

XXV A Yesu 'yer kɔ ba, “A bala na ba ı a Juu nıbe nãmıne ε, ma fıre naa a nıbe, ka a bala mı na wıle a ba kpãen bɔrɔ ba mãε, nısõnbɔ.

XXVI Tıche yın 'lo a ba ı le le ε, a 'lo na ı a yı kpẽε, 'lo le na ı a yı jaa bibile, a 'lo na kaara yı, 'lo le na tõnõ kɔrɔ yı.

XXVII Nıbuor sorɔ le ı kpẽε, a 'lo na jãne a bõdiir par, bu a 'lo na põnõ? A ba ı a 'lo na jãne a bõdiir par ε? Tıche a maa na ı a yı nıkpẽε ben a yı sẽ, ı a yı bõ põnõ.

XXVIII “Yın le ı a nıbe bala na chene ara gu ma a n wõm pɔ.

XXIX N kɔ yın a nãalõõ nitãa le a n Sãa na kɔ ma a nãalõõ.

XXX Ka maa ni yın lõõ di ti nyũ be a n nãalõõ pɔ, na yı jãne a nãa dakɔõ ju tɔrɔõ a İsrıl balsı pie ni ayı 'yer.

XXXI “Simon, Simon, a Satan sorɔ sorɔ Nãanmın sẽ ıka wɔ yıel yı chi kaar.

XXXII Tıche a fõõ Pita n sorɔ Nãanmın kɔ fõ ıka, a fõ sorɔfɔ ta bõbur ε, a fõõ wa lıeb puor, fõ 'yõõ a fõ taaba ãkpãen.”

XXXIII Tıche ka a Simon 'yer, “N Soro, n choor naa ıka maa ni fõõ le na lõõ kpe a pɔrɔfɔ die pɔ, na sı 'mataa kpi.”

XXXIV A Yesu 'yer, “A fõõ Pita, sere ka a nɔraa kõ a dına fon chıur gbεε ata ıka faa bõõ ma ε.”

XXXV Be le a Yesu pãa sorɔ ba, “In dõõ tõ yı a nũjaala, yaa tara libie ε, bu wɔõ ni nafɔr ε, yı dõõ bɔ bon faa bu?” A ba 'yer ıka baa bɔ bon jaa faa ε.

XXXVI A wɔ 'yer kɔ ba, “Tıche põpãanyã, fõõ nyã na tara libie de, fõõ nyã mı na tara wɔõ de, fõõ nyã na ba wa tara sokpẽε ε, de a fuu da na fõ dãn a sokpẽε.

XXXVII A seb a Nāanmın gān pɔ ɪka, 'Ba sɔr won 'yɔɔ a tɔdebe dēme pɔ.' (Isaiya 53:12) N 'yere na korɔ yi ɪka maa le ban maal a le ne, ɔɔ, a le ban seb a n ye le a gbɔrɔ na tafu."

XXXVIII Ka a poturbo 'yer, "Si Soro nye sɔbere ayi." A wɔ 'yer, "A see naa."

XXXIX Yesu yin duoro a Olive Tur Tɔɔ ju, ntāa le won ma ure ka a wɔ poturbo turo wɔ.

XL Wɔn wa ta a jie wɔ 'yer kɔ ba, "Yi sɔrɔ Nāanmın na yi taa lo a beer kaa pɔ ε."

XLI Wɔ tɔɔn jāa ba bālāa fika kusir fon na lɔb ka wɔ ta, na wɔ gbɔr dumo sɔrɔ Nāanmın 'yere,

XLII "N Sāa, ala ɪ fɔ bɔrɔ naa, de a dɔoye nmele nyāna bar ma, a ɪ a fɔ bɔfɔ a ta ɪ a maa bɔfɔ ε."

XLIII Be le a malaka yi be a saaju wa a wɔ sē wa 'yɔɔ wɔ ākpɛɔ.

XLIV A nıbaal na kpe wɔ a le, ka wɔ sɔrɔ Nāanmın kpɛɔ jaa ka a nyīe hāna wɔ loro tēe fika jāi.

XLV Wɔn wa ir a Nāanmın sɔrfɔ jie heb chen ti nye ka a wɔ poturbo gā gur ni pusɔɔ.

XLVI Ka wɔ sɔr ba, "Nımıne a yi gā guro? Yi ir sɔrɔ Nāanmın na yi taa lo a beer kaa pɔ ε."

XLVII Wɔn chene 'yere a le ka a ɪ a nyɔɔ daan sāa, ka a 'lɔ ban bɔlɔ a Judas a Pie Ni Ayi āsɔɔ le de ba a nie. Wɔ tɔɔn ta a Yesu puor wɔ.

XLVIII Tıche ka a Yesu sɔr wɔ, "Judas, fɔ ben de puorfɔ garɔ 'yɔɔ a maa Nısaal Bie?"

XLIX Yesu poturbo na nye a le na ure ka ba sɔr wɔ, "Si Soro, si chiere ni a sɔbere bu?"

L Ka a ba āsɔɔ che a Juu nıbe bɔrlo nıkpɛε gbāgbaa nūsɔɔ toor nmaa.

LI Tıche ka a Yesu 'yer, "Yi ta le maal a le ε." Ti na wɔ sɔr a daba toor ka wɔ choo.

LII A Yesu pāa sɔr a Juu nıbe bɔrlo nıbere ni a Nāanmın puorfɔ yir gugurbo nıbere ni a Juu nıbe nıdierbe, "A mɔ nıbier le n ɪ ka yi waan sɔbere ni dakorsı a n nyɔɔfɔ jie bu?"

LIII Maa ni yın le be be bıbir jaa be a Nāanmın puorfɔ yir bechaar pɔ, yaa nyɔɔ ma ε, tıche a yi bıbir vıe naa ka a libe mı di nāa."

LIV Ba nyɔɔ naa Yesu, na ba chiine a bɔrlo nāa yir, ka a Pita mı be a puor na wɔ turo.

LV Ban ti ta ba gbɔɔn būu be a bechaar sālɔɔ 'mataa jāne ka a Pita mı ti pɔɔ ba ka ba 'mataa jāne.

LVI Ka a gbāgbapɔɔbile nye wɔ a būu na chaar na wɔ kaara wɔ jaa tāu ti wa 'yer, "A daba nyā mı ın a wɔ poturo āsɔɔ."

LVII Tıche ka a Pita chiir 'yer, "Pɔɔ, n ba bɔɔ wɔ ε."

LVIII A ba kor ε ka a nıre āsɔɔ nye wɔ na wɔ 'yer, "Fɔ mı ın a ba āsɔɔ." Ka a Pita 'yer, "Daba, n ba ɪ a ba āsɔɔ ε."

LIX A ba le kor ε, ka a nıre āsɔɔ mı 'yer, "A ba ɪ baal ε, a daba nyā ın a ba āsɔɔ bojūu

Galilee le wo yi."

LX Ka a Pita 'yer, "Daba, n ba bõo a ala fon 'yere ε." Ka a nõraa mi tõo kõ a le ne.

LXI Ka a Yesu lieb na wo kaa a Pita, a wo tõo tier to a le a Yesu na 'yer ku wo ika, "Sere tiche ka a nõraa kõ a duna fon chiir man gbæ ata."

LXII Ka a Pita ir yi a yõo na wo ti kõ nibaal kõn.

LXIII A döör bala na nyoo a Yesu, piel na ba ire wo laara ti ñmiere wo.

LXIV Ba pöö wo naa nibie ti sör, "Bõo na fu 'yer ku si a ninyine na ñme fö?"

LXV Ba le den 'yerbidæbe yoo to tun wo.

LXVI A wer na wa chaar, a Juu nibe ndierbe ni a ba bõorlo nibe, ni a Mosesi Næ wiwilbe lõon taa, ka ba tara a Yesu waan a be.

LXVII A ba sör wo, "Ala i föo le a Ni-iraa 'lo, 'yer ku si." Ka a Yesu 'yer, "Maa 'yer, yi kõ soo ε.

LXVIII Ala i n sör yin 'yer yi kõ haa ma næ ε.

LXIX Tiche an yi a duna chiine, a maa Nisaal Bie na jãne naa Nãanmin kpõo soo nüsõo jie."

LXX Ka ba sör wo, "Fõo le i a Nãanmin Bie o?" Kaa a Yesu 'yer, "Yin le 'yer ika le n i."

LXXI Ka ba pãa 'yere koro taa, "Bãa 'yõo le si le bõoro dãaste go? Si wõn yi a wo mãe næe pö."

XXIII

I Be le a nyoo bala pãa tara a Yesu chiin a be a paal

nukpõe Pilate sã.

II Na ba ti piel 'yere a 'yersi anyãna döolo wo, "Si nyen a daba nyãna ka wo 'yõonõ a nibe 'yer, a ba ta yab a lõpo ku a Nãa Siisa ε, na wo le 'yer ika 'lo le i a Ni-iraa na i a nãa."

III Ka a Pilate sör a Yesu, "Fõo le i a Juu nibe nãa o?" Ka a Yesu 'yer, "Oo, föo baa 'yer."

IV Ka a Pilate pãa 'yer ku a bõorlo nibe, ni a nibe, "N ba nye chefõ jaa a daba nyã jie ε."

V Tiche ka a nibe tor ti chene 'yere, "Wiilfo nyãna le wo tara döonõ ni a nibe be a Judiya. Galilee le wo piel a yeke nyãna be wa tãn a ka."

VI Pilate na wõ a nitõ ka wo sör, Galilee le a daba yi bu?

VII Wõn wa bõon ka a Herod paal nibe le, wo vë naa ka ba tara wo chiin ti ku a Herod, ka i a Jerusalem le wo mi be a sõo lõnõ.

VIII Herod na wa nye a Yesu, wo pöö pel naa, bojüu a kor won wõ a Yesu yeke na wo bõoro a wo nyefõ, ka wo tã a ne'maa tõmõ.

IX Na wo sör a Yesu sör yoo ti waa haa wo næe ε.

X Ka a Juu nibe bõorlo nibe, ni a Mosesi Næ wiwilbe na ara a be 'yere 'yer kpãen döolo wo.

XI Herod ni a wo sojasu maal a Yesu deer na ba ire wo laara. Ba su wo naa a nãa fuu ti lieb wo chiin a Pilate sã.

XII Herod ni a Pilate döo tara taa ni 'yer, ti a daar lõnõ le ba maal a 'yer.

XIII Be le a Pilate bõol

a boorlo nɪberɛ, nɪ a t̄ɛɛ nɪberɛ, nɪ a nɪbɛ ba jaa l̄ɔɔ taa.

XIV Na wɔ 'yer kɔ ba, "Yɪn lɛ waan a daba nyāna a n s̄ɛ wa 'yer ɪka wɔ s̄ɔɔn̄ɔ naa a nɪbɛ. N vɪɛr naa a wɔ 'yer a yɪ jaa niem ka a ala yɪn 'yer dɔɔl wɔ ba ɪ yelm̄ɛ ɛ.

XV Herɔd mɪ ba nyɛ yele jaa a wɔ jie ɛ, ala lɛ so ka wɔ lɛ lɪɛb wɔ wa kɔ sɪ, yɪn m̄ɛ nyɛ naa won ba maal yele jaa na sɛɛn k̄uu ɛ.

XVI A lɛ j̄uu ɪn v̄ɛ naa ka ba fɔb wɔ tɪche kaa n bar wɔ." 1

XVIII Ka ba jaa n̄me chel daa 'yerɛ, "N̄maa daba nyā ju tɪ na fɔ yuo a Barabasɪ na fɔ kɔ sɪ."

XIX Ba pɔɔ naa a Barabasɪ, boj̄uu 'yer d̄ɔɔ lo be a t̄ɛɛ pɔ, ka wɔ kɔ nɪɛ.

XX Pilate na boorɔ ɪka wɔ bar a Yesu wɔ lɛ 'yer kɔ a nɪbɛ go.

XXI Tɪche ka ba chɛnɛ n̄miere a chɛlsɪ 'yerɛ, "Kpa wɔ a daa ju, kpa wɔ a daa ju."

XXII Gbɛɛ ata lɛ wɔ sɔɔr ba, "Bo? Bāa dɛɛr lɛ wɔ ɪ? Maa ba nyɛ dɛɛr jaa won sɛɛn k̄uu ɛ. A lɛ j̄uu ɪn v̄ɛn ka ba fɔb wɔ tɪ bar wɔ."

XXIII Tɪche ka ba chɛnɛ tāna boorɔ ɪka wɔ kpa wɔ a daa ju, ka a ba ḡɔm̄ɔ wa t̄ɔɔ wɔ.

XXIV Lɛ lɛ a Pilate 'yer ɪka won ɪ naa a lɛ ban 'yer.

XXV A Barabasɪ 'lo na d̄ɔɔ dam a t̄ɛɛ na wɔ kɔn nɪɛ ka ba nyɔɔ wɔ pɔɔ, wɔ yuo won

bar tɪ kɔ ba a Yesu.

XXVI A lɛ ban chiine a Yesu, ba nyɔɔn daba yuor na di Simon, Sirenɪ lɛ wɔ yɪ na wɔ yɪ a ȳɔɔ tɪ kpɪɛɛ a t̄ɛɛ pɔ. Ba fir won de a Yesu daa tuo wɔ ka wɔ turo nɪ wɔ.

XXVII Nɪyɔɔ turo wɔ naa l̄ɔɔn pɔbɔ, bala lɛ k̄ɔn̄ɔ waala kɔrɔ wɔ.

XXVIII Ka a Yesu lɪɛb 'yer kɔ ba, "Jerusalem pɔɔbil, yɪ ta k̄ɔn̄ɔ kɔrɔ ma ɛ, yɪ k̄ɔn̄ɔ kɔrɔ a yɪ m̄ɛ nɪ a yɪ bibiir.

XXIX Boj̄uu bɪbɪr k̄ɔɔ na wa vɪɛ naa ka yɪ 'yer, 'Popɛl lɛ kɔ a pɔbɔ bala na ab nɪ pɔɔ 'lo jaa na ba d̄ɔɔ bie ɛ, bɪ bɪɛ ala jaa na ba 'yɛn kaa ɛ.'

XXX 'A ban pāa 'yerɛ kɔrɔ a t̄ɔbɛɛ, "Yɪ lo pɔɔ sɪ, na yɪ ũu sɪ." ' (Hosea 10:8)

XXXI Ala ɪ nɪbɛ maala naa a nɪt̄ɔn̄ɔ kɔ a tɪɛ na chɛnɛ ɪ a 'maar, n̄mɪnɛ ban ɪ wɔ 'lo wa kɔ?"

XXXII Dɔɔr ayɪ na maal dɛɛr, ka ba nyɔɔr ba 'matāan a Yesu chiine a kɔfɔ jie.

XXXIII Ba chiin ban tɪ t̄ɛn a jie ban boorɔ Julaa, be lɛ ba kpa āsɔɔ jaa a wɔ daa ju, ka a nɪdɛbɛ ayɪ bala ka a āsɔɔ be a Yesu n̄s̄ɔɔ jie, tɪche ka a āsɔɔ mɪ be a wɔ gɔbaa jie.

XXXIV Be lɛ a Yesu 'yer, "N Sāa, v̄ɛ kɔ ba, baa b̄ɔɔ a lɛ ban ɪɛ ɛ." Gbām lɛ ba gba na ba p̄ɔn a wɔ fuusɪ.

XXXV Ka a nɪbɛ ara kaara wɔ, ka a Juu nɪbɛ nɪberɛ ara kpɛɛɛ wɔ na ba 'yerɛ, "Wɔ ma faan bamɪnɛ, v̄ɛ a wɔ faa

1 **XXIII:XVI 23:16** A gāma amune pɔ baa 'ȳɔɔ a p̄ɔfɔ pie nɪ ayop̄ɔi ɛ ɪka, 17 Bala wa dire a Gōl Bar Difo yuon jaa a Pilate ma ir nɪɛ a pɔɔfɔ die pɔ kɔ ba.

a wɔ mǎe ala ɪ 'lɔ lɛ ɪ a Nɪ-iraa 'lɔ a Nāanmɪn na ir."

XXXVI Ka a sojasɪ mɪ wa ɪrɛ wɔ laara, na ba de a dāmiir kɔ wɔ.

XXXVII Tɪ na ba 'yerɛ, "Ala ɪ fɔɔ lɛ ɪ a Juu nɪbɛ nāa, faa a fɔ mǎe."

XXXVIII Ba sɛb sɛbie mar be a wɔ ju pɔ ka a 'yer, "Nyāna lɛ ɪ a Juu Nɪbɛ Nāa".

XXXIX A nɪdɛbɛ bala ban lɔɔ kpan wɔ, āsɔɔ tɔrɔ wɔn 'yerɛ, "A ba ɪ fɔɔ lɛ ɪ a Nɪ-iraa ɛ? Faa a fɔ mǎe tɪ mɪ faa sɪ."

XL Tɪchɛ ka a wɔ tɔ sɔɔ 'lɔ gɔnɔ wɔ 'yerɛ, "Faa joro Nāanmɪn dābāɛ ɛ, an ɪ a kūu 'lɔ lɛ fɔ mɪ kpɪrɛ.

XLI Sɪn gefɔ sɛɛn sɪ naa, sɪ nyɛn a lɛ na sɛɛ sɪn maal, tɪchɛ a daba nyā 'lɔ ba maal dɛɛr jaa ɛ."

XLII Tɪ pāa 'yer kɔ a Yesu, "Tɪɛr tɔ ma fɔɔ wa kpe a fu nāalɔɔ pɔ."

XLIII Ka a Yesu 'yer, "Yelmǎe lɛ n 'yerɛ kɔrɔ fɔ, dɪna maa nɪ fɔɔ lɛ a Nāanmɪn tɛvɪla pɔ."

XLIV A mɔtɔɔ dɔɔ gbɔrɔ a garju sǎlsɔɔ tɪchɛ ka a chāa ɪ jaa gbɛb, ka a mɔtɔɔ wa tɪ vɪɪ.

XLV A mɔtɔɔ ba lɛ chaar go ɛ, ka a fɔbaa 'lɔ ban lū var a Nāanmɪn puorfɔ yir die pɔ 'mar ayi.

XLVI Be lɛ a Yesu tǎn kpɛɔ jaa 'yer, "N Sāa, fɔ nūu pɔ lɛ n de a n sɪɛ 'yɔɔ." Wɔn wa 'yer a nitɔ baar, tɪ vɔɔr a wɔ vɔɔr baaraa.

XLVII A sojasɪ nɪkpɛɛ na nyɛ a lɛ na ɪ wɔ dān Nāanmɪn tɪ

'yer, "Sɪrɛ jaa a daba nyā ɪn nɪtɔr."

XLVIII Ka a nɪbɛ ba jaa na lɔɔ taa a be nyɛn a lɛ na ɪ ka ba lɛb pɔsɔɔ, na ba waala kulo.

XLIX Tɪchɛ a wɔ nɪbɔɔnsɪ pɔɔn a pɔbɔ bala na tɪ wɔ yi a Galilee ara tɛɛr tɪ kaara a lɛ na ɪrɛ.

L Daba āsɔɔ mɪ ben be ban bɔɔlɔ Josefɔ, wɔ pɔɔ naa a nɪbɛrɛ pɔ, na wɔ ɪ nɪsɔ nɪ nɪtɔr.

LI Wɔ tɔr naa a lɛ ban 'yer nɪ a lɛ ban ɪrɛ. Wɔ yi naa a Judiya paal pɔ tɛɛ ban bɔɔlɔ Arimatiya, wɔ mɪ dɔɔ chele a Nāanmɪn nāalɔɔ.

LII 'Lɔ lɛ chɛn a Pilate sɛ tɪ sɔɔr a Yesu āgān ɪka wɔ ũu.

LIII Na wɔ pāa yɔɔ a kūu suun tɪ vil wɔ a fɔpɪla pɔɔ tɪ ũu wɔ a yaa ban chɪ kɔsɪr pɔ, ban ba ũu nɪrɛ sɛrɛ ɛ.

LIV A daar 'lɔnɔ lɛ ba mɪ chɔɔrɔ ka a Pɛnfɔ Bɪbir na piel.

LV A pɔbɔ bala nɪ a Yesu na 'mataa yi a Galilee wa, ba tu naa a Josefɔ tɪ nyɛ a yaa nɪ a lɛ ban ũu a Yesu.

LVI Tɪ na ba pāa lɛb kul tɪ chɔɔr a tǎt nɪ a kānyūu vɪla na tɪ fɔ a Yesu āgān, tɪchɛ a Pɛnfɔ Bɪbir jūu, baa dam ɛ, ba pɛn naa a lɛ a Mosesɪ Nɛɛ na 'yer.

XXIV

I A Pɛnfɔ Bɪbir divɪɛ bio bibio, a pɔbɔ den a kānyūur vɪla ala ban chɔɔr chiin a be a yaa par.

II Ba tɪ nyɛn ka a kɔsɪr bil yi a yaa nɛɛ pɔ.

III Ka ba kpe tɪchɛ baa nyɛ a Yesu āgān ɛ.

IV A ba ara bēne a le ne ka a door ayi wa dūu ba ka a ba bōsursi pel saa nyurfō kaar.

V Ka a dābāe kpe a pobo, ka ba kpa kpa jur a tēe, tiche ka a door suor ba, “Bo so ka yi booro a vor a kūusi po?”

VI Waa be ka e. Wō ir naa. Yi tier a le won 'yer kō yi a sōo 'lo won be a yi sē, be a Galilee.

VII 'Ban nyoo naa a maa Nisaal Bie 'yōo a nidebe nuur po, ka ba kō ma a daa ju, tiche a ber ata daar, ka n le ir i vor. ”

VIII Be le ba pāa tier to a wō 'yerbie.

IX Ban wa yi a yaa par kul, ba ti man a anyāna kō a Pie Ni Bō'yen ni nire jaa.

X Mēer na yi Magdala, ni Joana ni a Jemesi ma Mēer ni a bamine na pōo ba le man a anyāna kō a nitōnsi.

XI Tiche baa soo de a pobo 'yer e, bojūu a ba 'yer nyentāan jire.

XII An be a le ka Pita vaa ir jo chen a yaa par, na wō ti guun muul kaa na wō nye a fopila na for gā wō yō, ka wō leb yi ti bēne a le na i.

XIII A daar 'lōnō a wō poturbo ayi chiine naa a tēbile āsōo ban booro Emayusi na ba jāan a Jerusalem e.

XIV Ka ba pāa 'yere koro taa a le jaa na i.

XV A le ban 'yere na ba mana a anyāna koro taa, ka a Yesu māe wa pōo ba a ba 'mataa chiine.

XVI Tiche ka a li ba a baa bōo wō e.

XVII Ka wō suor ba, “Bo le yi chiine mana koro taa a le

mō?” Ka a nūbaal kpe ba a ba tee ara.

XVIII Ka ba āsōo yuor na di Kileopasi suor wō, “Fōo tee le i sāan be a Jerusalem na faa bōo le na i a be a ber ayi anyāna e?”

XIX A wō suor, “Bo yele?” Ka ba 'yer, “A Yesu na yi a Najareti, Nāanmūn 'ye'yere le wō i, ka a wō 'yer ni a wō maalfō kpēme a Nāanmūn ni a nibe niem.

XX A booro nibe ni a si nibe nyoo won tir ika ba kō, ka ba kpa wō a daa ju.

XXI Tiche 'lo le sin mi tier e ika won faan a Isral nibe. A ala na i deer jaa ni nyā, ber ata ni nyā a le na i.

XXII A si pobo bamine le wa 'maa si nee, a bibio nyāna le ba chen a yaa par,

XXIII tiche baa ti nye a wō āgān e. Na ba wa 'yer kō si ika ba nyen malakasi ka ba 'yer ika wō ir i vor.

XXIV Ka a si taaba bamine pāa mi chen a yaa par ti nye ka i a le ne a pobo na 'yer le, tiche a 'lo māe baa nye wō e.”

XXV Ka wō 'yer kō ba, “Nmine le yi faa tier le, na yaa tōo tier to na yi soo de a le a Nāanmūn 'ye'yerbe na 'yer e?”

XXVI A ba i a Ni-iraa na din a dooye anyāna ti na wō pāa kpe a wō tir po e?”

XXVII Wō piel naa Mosesi ni a le a Nāanmūn 'ye'yerbe ba jaa, na wō pāa wiil ba a par a le a Nāanmūn gān na 'yer a wō māe 'yer.

XXVIII A le ban wa tara a tēe 'lo po ban chiine, a Yesu po

naa fika t̄eer won chiine.

XXIX Tiche ka ba suor wo yāayāabile 'yere, "Lieb kpe wa gā a si sē, bojūu mōtōo 'mur baar." Ka wo lieb kpe na gā a ba sē.

XXX Be le a ba ti 'mataa jāne a bōdiir par na di, ka wo de a paanōo na puor Nāanm̄in yāan, ti piel ḡmara pōnō ba.

XXXI Ka a ba nibie pāa yuo, ka ba bōon ūka a Yesu le, ti wo bor a ba niem.

XXXII Ka ba 'yere kurō taa, "Ala le so won 'yere ni si a sor pō ka a nōo kpe si a le, won wiil si a le na seb a Nāanm̄in gān pō."

XXXIII Be le ba vaa ir fōo jaa lieb chen a Jerusalem ti nye a Pie Ni Bō'yen ni a Yesu poturbo bamine na lōo taa.

XXXIV Na ba 'yer kō ba, "Sire jaa le a si Soro ir i vor, na wo ir a wo m̄ae wiil a Simon."

XXXV A ba ayi bala pāa man a le na i a sor pō ni a le ban de bōon ūka a Yesu le won wa ḡma a paanōo.

XXXVI A anyāna ban chene 'yere ka a Yesu m̄ae wa ara a ba sē ti 'yer kō ba, "Nyā'maar wo be a yi sē."

XXXVII Ka a dābāe kpe ba a ba mii a le a gbe gbe, tier ūka kp̄iin le ba nye.

XXXVIII A wo suor ba, "Bo le so ka a dābāe kpe yi a le, a ni bo le so ka yi baala a le?"

XXXIX Yi kaa nye a n nuur ni a gb̄ee, maa m̄ae le, yi sur ma kaa, kp̄iin ba le ε. Kp̄iin maa tara āgān nōn ni kōor nitāa le yin nye ma in tara ε."

XL Won 'yer a nitō baar, wo wiil ban a wo nuur ni a wo gb̄ee.

XLI Tiche baa chene soo de sere ε, nōo kpe ba naa ka a neer 'maa ba, ka wo suor ba, "Yaa tara bon na ku ma ka n di ε?"

XLII Be le ba kō wo jānmaa ban wō,

XLIII ka wo 'wob be a ba niem.

XLIV Wo pāa 'yer kō ba, "A anyāna le n 'yere kurō yi in dōo chene be a yi sē. Yele a jaa na seb a Mosesi nee pō, ni a ala na seb a Nāanm̄in 'ye'yerbe gān pō, ni a yiel gān pō, a n jūu na i naa le."

XLV Be le wo pāa yuo a ba tier ka ba tōo bōo a Nāanm̄in 'yer ala na seb a wo gān pō.

XLVI Wo 'yer kō ba, "A anyāna le seb a Nāanm̄in gān pō, a Ni-iraa na din dooye na wo kpi na wo le ir i vor a ber ata daar.

XLVII Ban den a wo yuor muol kō niborō ba jaa, ka āsōo jaa wa lieb a wo tier, Nāanm̄in na v̄ē naa a wo yeldeer bar, Jerusalem le an piel.

XLVIII Yin le i a anyāna dāas̄e dēme.

XLIX A maa na ti tō naa a 'lo a n Sāa na tir a nee kō yi, tiche yi chene jāne a Jerusalem, ka a kp̄ēo 'lo wa yi a saaju wa pōo yi."

L Wo tara ban yin ti gb̄orō ni a Betan̄i na wo tur a nuur saaju suor Nāanm̄in 'yōo ba.

LI A le won suor a Nāanm̄in kō ba, wo bar ba naa ka Nāanm̄in 'mōo wo don be a saaju.

LII A ba pãa gbør dumo
puor wø tɪ lɛb pɔpɛl kul a
Jerusalem.

LIII Bɪbir jaa lɛ ba ma chen
be a Nãanmɪn puorfø yir tɪ
dãna a Nãanmɪn.

LE A JOON NA SEB A YESU 'YER NŪO

I A pielfo daar a 'lo ban buolo a 'Yer ben be, ka a 'Yer be a Nāanmūn sē, ka a 'Yer i Nāanmūn.

II Wō dōo be a Nāanmūn sē a pielfo daar.

III A 'Yer nyā le Nāanmūn maal bomo a jaa. Bon jaa ba maal ka a ba tu a 'Yer nyā pō ē.

IV A wō pō le nyevor be, a wō nyevor nyā le koro bomo a jaa chāa.

V A chāa nyā le chaara a libe pō, ka libe ba tōo wō kpīin ē.

VI Nāanmūn tōn daba na di Joon.

VII 'Lo le wa di a dāaste na wō 'yer a chāa nyā 'yer, ka a nire jaa na tu a wō sē soo de a chāa.

VIII Joon ba i a chāa ē, ti wō wa naa ika wō wa 'yer a chāa 'yer.

IX A yelmāe chāa nyā le chaara 'yōonō nire jaa na waara a wer pō.

X A 'yer dōo be a wer pō, ka a Nāanmūn gba maal a wer tu a wō 'yōo, tiche āsōo jaa ba bōo wō ē.

XI Wō wa naa a wō māe paal pō, tiche a wō māe nibe ba de wō ē.

XII Tiche nibe bamine de wō naa, na ba soo de a wō yuor, ka wō kō ba sōr ka ba i Nāanmūn bibiir.

XIII Baa i Nāanmūn bibiir nire doofō kaar ē, bu nire

bofo pō ē, tiche Nāanmūn māe le maal ba a wō bibiir.

XIV A 'yer wa i naa nire na wō jāne a si sē. Si nye naa a wō tur, a tur nyā na i a Sāa Bidabō'yen tēe. 'Lo le yi a Sāa sē wa, na wō tara wāefo ni yelmāe.

XV Joon 'yer a wō 'yer, na wō tāna 'yere, "Nyā le n 'yer yi ika won wa naa, 'lo na be a n puor waara gar ma naa, bojūu wō dōo be be ti ba wa dōo ma."

XVI A wāefo sēe wō naa, ka a wō maal vīla lōor si jaa bō'yen 'yen doolo taa waara a si sē.

XVII Bojūu, Mosesi le dōo waan a nēe, tiche Yesu Kiriisto mi le waan a wāefo ni yelmāe.

XVIII Nibō'yen jaa ba nye Nāanmūn ē, tiche a Bidabō'yen tēe 'lo na be a Sāa lōboor le wiil si a le Nāanmūn na be.

XIX A nibeere na be a Jerusalem tōn a Juu nibe boorlorbo ni a Juu nibe puorfō jie sōsōnbo ka ba ti suor Joon, nibuor le wō i,

XX Ka a Joon 'yer ba, "N ba i a Nāanmūn Ni-iraa 'lo won tō ika wō wa faa a wō nibe ē."

XXI Ka ba le suor wō ika 'lo le i a Elaija bu? Ka wō 'yer, "N ba i wō ē." Ka ba le suor wō ka 'lo le a Nāanmūn 'ye'yere o? Ka wō ika, "Kai."

XXII Ka ba suor wō, "Ti an le fū pāa i? A sin ti 'yer kō a balā na tō si, 'yer si a nire 'lo fon i."

XXIII Joon den a le a Isaiya na dōo seb na wō 'yer, "Maa le a kōkōr 'lo na tāna a

dālpwɔ pɔ, ɪka yɪ choɔr a Soro sɔr.” (Isaiya 40:3)

XXIV A Faraseemɪne tɔn nɪbe bamɪne a Joon sɛ.

XXV Ba wa suor wɔ naa, “Ala ɪ fɔɔ baa ɪ a Nāanmɪn Nɪ-iraa ε, bu a Elaija ε, bu a Nāanmɪn 'ye'yerε āsɔɔ ε, ηmɪne a fɔ suor a nɪbe a Nāanmɪn kɔɔ?”

XXVI Be le a Joon 'yer ba, “Maa den kɔɔ suor nɪ a nɪbe, tɪche nɪre kɔɔ ben a yɪ pɔ, yɪn ba bɔɔ ε.

XXVII An ɪ maa le de nie wa gba, n ba sɛε ɪka n for a wɔ nafɔbɔ mibe gba ε.”

XXVIII Joon be naa a mɔtɔɔ puorfɔ jie suor a nɪbe a Nāanmɪn kɔɔ, a Jordan man gɔɔn na be a Betanɪ, be le wɔ 'yer a 'yer anyāna.

XXIX Wer na wa chaar, Joon nyen a Yesu na tor wɔ waara ka wɔ 'yer, “Nye a Nāanmɪn Peraabile, 'lo le na de a wer nɪbe yeldebe bar.

XXX Wɔ ɪ naa a 'lo ɪn 'yer ɪka, 'nɪre āsɔɔ na wa naa, wɔ gar ma naa, bojju 'lo dɔɔ be be tɪ ba wa dɔɔ ma.’

XXXI Maa ba bɔɔ a nɪnyɪne won ɪ ε, tɪ naa wa suor yɪ nɪ kɔɔ ka bala jaa na be a Isral na nye wɔ.”

XXXII A Joon dāasɪε nɪ nyā, “N ben be nye a Nāanmɪn Sɪε na yɪ saaju fɪka ηmam, wa 'mar wɔ, ka a Sɪε be a wɔ 'yɔɔ.

XXXIII N ba dɔɔ bɔɔ a nɪnyɪne won ɪ ε. A 'lo na tɔ ma ɪka n wa suor a nɪbe a Nāanmɪn kɔɔ 'yer kɔ ma, 'A nɪre 'lo 'yɔɔ fon wa nye a Sɪε na suu wa 'mar na waa

yɪ ε, 'lo le na suor a nɪbe nɪ a Sɪε.’

XXXIV N nyen a anyā na ɪ, 'yerε kɔɔ yɪ ɪka 'lo le a Nāanmɪn Bidabɔ'yen.”

XXXV A wer na chaar go, Joon ara na a be nɪ a wɔ poturbo ayi.

XXXVI Be le wɔ nye Yesu na tala, ka wɔ 'yer, “Yɪ nye a Nāanmɪn Peraabile.”

XXXVII A Joon poturbo ayi bala na wɔ a le won 'yer, ka ba turo a Yesu chiine.

XXXVIII Yesu na wa lɪeb nye ba, wɔ suor ba naa, “Bo yɪ bɔɔrɔ?” Ka ba 'yer, “Wiwile nyɪne fɔ kpɪεrε?”

XXXIX Ka a Yesu 'yer, “Yɪ wa bɔɔ a jie.” Ba jāne naa a wɔ sɛ, bojju mɔtɔɔ bal baar a daar 'lɔnɔ.

XL A nɪbe ayi bala na wɔ a le Joon na 'yer ka ba turo a Yesu, āsɔɔ le Andiru na ɪ a Simon Pita yebe.

XLI Le a Andiru na de nie ɪ le, wɔ bɔ naa a wɔ yebe Simon 'yer wɔ, “Sɪ nyen a Nɪ-iraa 'lo na wa faa a wɔ nɪbe ban bɔɔlɔ a Kɪrɪsɪto.”

XLII Andiru tara naa a yebe waan a Yesu sɛ. Yesu na wa nye wɔ, ka wɔ 'yer, “Joon bidaba Simon, ban bɔɔlɔ fɔ naa Sɪfasɪ.” A wɔ par le Pita.

XLIII A ber anaar daar, Yesu chiine naa a Galilee, be le wɔ nye Filip na wɔ bɔɔl wɔ ɪka wɔ wa turo wɔ.

XLIV A Filip yɪn Betɪsaida, Andiru nɪ Pita tɛe.

XLV Filip mɪ chen tɪ nye Natanɪel 'yer kɔ wɔ, “Sɪ nyen a 'lo a Mosesɪ nɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe na seb a

wō yele, 'lō lē ɪ a Yesu na yi a Najaretɪ, Josefō bidaba.”

XLVI Be lē a Nataniel sōor wō, “Yelsō na tōō yi a Najaretɪ tēe ɔ?” Ka a Filip 'yer, “Wa kaa.”

XLVII Yesu na wa nye a Nataniel na tor wō waara, wō 'yer naa, “Yi nye a si sākpa Isral yōō na ba tara belfō ɛ.”

XLVIII Ka a Nataniel sōor a Yesu, “Nm̄ine fū ure wa bōō ma?” Ka a Yesu 'yer, “Filip na wa bōōlō fū, ka n nye fū naa a kōkōō tɛ p̄ilem.”

XLIX Be lē a Nataniel 'yer, “Wiwile, fū ɪn Nāanm̄in Bie nɪ a Isral Nāa.”

L Ka a Yesu 'yer sōō wō, “Fū sōō ma naa, bojūu ɪn 'yer ɪka n nye fū naa a kōkōō tɛ p̄ilem ɔ? Fōn nyen yelbere ka a gar lē.

LI Na wō 'yer, sɪrē jaa lē n 'yerē korō fū ɪka fōn nyen saaju na yuo ka a Nāanm̄in malakasɪ surō tɪ duoro a maa Nɪsaal Bie 'yōō.”

II

I A ber a nyā puor, Yesu ma M̄eer be naa a pōō ban kulo a tēe na be a Galilee paal pō, ka ba bōōlō Keena.

II Ba bōōl Yesu nɪ a wō poturbo ka ba mɪ be be a pōō kulfō jie.

III A dāa na wa baar, M̄eer 'yer kō Yesu, “A nɪbe dāa baar naa.”

IV Ka a Yesu 'yer, “N ma, n sōō ba ta ɛ, ta wiil ma a lē ɪn na ɪ ɛ.”

V M̄eer lɛb 'yer kō a tōtōnbō, “Yi ɪ lē Jaa a Yesu na wa 'yer ɪka yi ɪ.”

VI Kōsɛ dōor ayōōb ben be, be lē a nɪbe ma ãō a kōō p̄rē a ba m̄aē lē a ba puorfō na ɪka ba ɪ. Yoi anaar bu anūu lē ma s̄eē āsōō jaa.

VII Yesu 'yer a tōtōnbō ɪka ba ãō kōō s̄eē a dōor.

VIII An wa s̄eē ka wō 'yer kō ba, “Yi p̄āa ãō a kōō am̄ine kō a nɪkp̄ē ɛ 'lō na kaara a pōō paalaa yele.” Ka a tōtōnbō ɪ a lē a Yesu na 'yer ba.

IX Ka a nɪkp̄ē ɛ 'lō na wa nyū a kōō ala na lɛb ɪ dāa, waa bōō a jie a dāa na yi ɛ. A tōtōnbō 'lō bōō naa. Be lē wō bōōl a pōō paalaa sɪrē yin ch̄ēch̄ē,

X na wō 'yer, “Nɪbe ma den nie waan a dānōō, bala wa nyū tɪ baar, ka ba p̄āa waan a ala na ba bōō nōmō ɛ. Tɪchē fōō 'lō bin a dānōō bar wa ta a baaraa.”

XI A n̄e'maa yele nyā lē de nie Yesu na ɪ a Keena na be a Galilee paal pō. Be lē Yesu wiil a wō tɪr, ka a wō poturbo sōō de wō.

XII A nyā puor, 'lō naa ma nɪ a wō yebil naa poturbo 'mantaa chen Kapenahum ɪka ba tɪ j̄ē bālāa.

XIII A kō lē kor ɛ, ka a Juu nɪbe Gōl Bar Difō ta, Yesu don a Jerusalem.

XIV Be lē wō tɪ nye nɪbe na daara niin, piir nɪ papar, a Juu nɪbe puorfō yir bechaar pō. Wō nyen bam̄ine mɪ na j̄ēn t̄ēbōl̄sɪ t̄ērē libie.

XV Wō den miir maal kpaara diin ba bar a puorfō yir bechaar pō, nɪ a ba piir nɪ a niin. Wō tɛ naa a

libiteerbe teebolsi lob ka a libie yeyel.

XVI Yesu 'yer ku a bala na daara a papar, "Yi yin a papar a ka, na yi ta maal ma a Saa yir daa difo jie e."

XVII Ka a poturbo paa tier to le a Naaŋmun gān na 'yer, "Le in nõ a fo yir 'moro man fika bũu." (Yiel Gān 69:9)

XVIII A Juu nibeere paa suor a Yesu, "Jāne buor le fun maal wiil si ka a i fo tara na sor fun maal a le?"

XIX Ka Yesu 'yer, "Yi ŋmer a puorfo yir nyāna, ti ka n de ber ata men wõ go."

XX Ka a nibeere 'yer, "Yuom ljaayi ni ayõob le ba de men a puorfo yir nyā, ŋmine fõõ na i de ber ata tee men wõ?"

XXI Tiche a puorfo yir nyā a Yesu na 'yere, i naa a wõ āgān le wõ 'yere.

XXII Yesu na wa ir a kũu põ, ka a wõ poturbo tier yuo a le won 'yer, na ba paa soõ de le a Naaŋmun gān na 'yer ni le mi a Yesu na 'yer.

XXIII A be a Jerusalem a Gõl Bar Difõ na wa ta, niyõõ soõn de a wõ yuor, bojũu ba nyen a ne'maa tõmõ won tõ.

XXIV Tiche Yesu na bõõ nire jaa tier, waa soõ de wõ mæe ku ba e.

XXV A ba i nire le na 'yer wõ le nibe na be e, bojũu wõ bõõn nire jaa tier.

III

I Daba dõõ be be a Faraseemine põ, ka a wõ yuor di Nikodiması, wõ mi i naa a Juu nibe nidiere āsõõ.

II Wõ dõõ chen a Yesu sã tāsõõ na wõ ti 'yer, "Wiwile,

si bõõn naa ika Naaŋmun le tõ fo ika, fo wa wiil si. Fo kõ naa tõõ a ne'maa tõmõ anyāna tõ e, ka Naaŋmun ba be a fo sã e."

III Ka a Yesu haa 'yer, "Yelmæ le n 'yere koro fo, fõõ ba nye dõõ paalaa e, fo kõ tõõ kpe a Naaŋmun nāalõõ põ e."

IV A Nikodiması suor wõ, "Ŋmine le ban le i dõõ nikoraa gbæe ayi? Wõ kõ le tõõ kpe a wõ ma puõ põ ka wõ le bõõ dõõ wõ go e."

V Ka a Yesu 'yer, "Yelmæ le n 'yere koro fo, fõõ na kpe a Naaŋmun nāalõõ põ, ka baa dõõ wõ ni a kõõ ni a Sıe e.

VI A 'lo a nire na dõõ i naa nire bie, Naaŋmun Sıe mi le na tõõ nire heb ka wõ i Naaŋmun bie.

VII Ta i a nee 'maa fo in 'yer ika a see naa ka ba dõõfo dõõ paalaa e.

VIII Naaŋmun Sıe tee le tire a nyevor paalaa. A Sıe kaar naa sesebe na furo chiine jie 'lo won buõõ, fun tõõn wõ a dõõn, tiche fu kõ tõõ bõõ a jie won yi e, bu a jie won chiine e."

IX Ka a Nikodiması suor wõ, "Ŋmine an i wa i a le?"

X Ka a Yesu haa 'yer, "Ŋmine fo i a Isıral nibe wiwile ti ba bõõ a anyāna e?"

XI Yelmæ le n 'yere koro fo, si 'yere naa ala sın bõõ, na si di a ala sın 'yere dāsıe, tiche yi āsõõ jaa ba de a le sın 'yer e.

XII Ala i yaa soõ de a wer nyā bonsı 'yer e, ŋmine yin ire wa soõ de ala i, n 'yer naa saaju bonsı 'yer?

XIII Nire ba do saaju jaa ε, ka a Nisaal Bie na yi a be wa tee ba le ε.

XIV A Nisaal Bie na 'moon saaju nitāa le a Mosesi na maal a kur jie 'moo a mōgōo pō.

XV Ka nire 'lo jaa na pāa soo de a Nisaal Bie na tara na nyevor 'lo na ba tara baarfō ε, Nāanmın sē.

XVI "Nāanmın nō naa a nibe na be ka a wer pō yoo jaa, na wō de a wō Bidabō'yen tee kō si, nire jaa wa soo de wō, wō kō we ε, ti tara a nyevor 'lo na ba tara baarfō ε, Nāanmın sē.

XVII Bojūu, Nāanmın ba tō a wō Bidabō'yen nyā a wer pō ika wō wa soo a nibe ε, tiche wō wa naa ika wō wa faa ba.

XVIII Nire 'lo jaa na wa soo de a Nāanmın Bidabō'yen nyā, wō kō soo wō ε, tiche nire 'lo jaa na ba wa soo de wō ε, won soo won bar, bojūu waa soo de a Nāanmın Bidabō'yen tee nyā yuor ε.

XIX A baaraa ni nyā, chāa wan ka a wer pō, tiche a nibe nōn libe gar a chāa, bojūu a ba maalfō in bier.

XX A nibe bala na ire a bier 'laar chāa, ba kō soo yi chāa pō ε, bojūu a chāa na wiil naa a le ban be.

XXI Tiche āsoo jaa na be be ni yelmāe ma wan chāa pō, bojūu ba bōoro naa ika a ba taaba ba bōo ika Nāanmın le maala a le ban maala."

XXII A nyā puor, Yesu ni a wō poturbo 'mantaa chen Judiya be le wō jēn ba

bālāa, na wō suoro nibe a Nāanmın kōo.

XXIII Joon mi dōo suoro a nibe a Nāanmın kōo be a Ainon, a be ba jāa naa Salim ε, bojūu kōo dōo be be yoo. Nibe dōo chiine a wō sē ka wō suoro ba a Nāanmın kōo.

XXIV Baa na nyoo a Joon pōo sere ε.

XXV Joon poturbo bamine ni a Juu nire āsoo chire ni taa ni a āgān pēefo yele.

XXVI Ba chen a Joon sē ti 'yer, "Wiwile, fo 'yer a daba 'lo sē fon dōo be a Jordan man gōon. Wō suoro na nibe a Nāanmın kōo ka nire jaa chiine a wō sē."

XXVII Ka Joon haa 'yer, "Nire jaa kō tōo i bon jaa ε, ka Nāanmın na be a saaju baa soo ε.

XXVIII Yin mǎe chene na tier a ηmine in dōo 'yer yi ika n ba i a Ni-iraa ε. Tiche wō tō ma naa ka n de a wō nie.

XXIX A 'lo na kulo a pōo, 'lo le i a pōo soo. A wō bibiele pōo ma pel naa won ara a be wōnō a pōo soo kōkōr. Ala le so ka a n pōo mi pel.

XXX A sēe naa ika Yesu wō do, tiche ka maa suu.

XXXI "Nāanmın Bie nyā le yi a saaju, 'lo le gar ba jaa, nire na yi ka a tēe in a tēe tōor na wō ma 'yere a tēe bomo 'yer. A 'lo na yi a saaju wa gar a bomo a jaa.

XXXII Wō ma 'yer naa a le won nye ni a le won wō ti āsoo jaa maa soo de wō ε.

XXXIII Nire 'lo jaa na wa soo de, a wiil naa ika Nāanmın i naa yelmāe soo.

XXXIV Bojūu, Nāanmīn tō naa a wō Bie ka wō wa 'yer a wō 'yer. Nāanmīn vē naa ka a wō Sīe sēe wō.

XXXV A Sāa nō naa Bie na wō de yele a jaa 'yōō a wō nūu pō.

XXXVI Nīre jaa na sōō de a Bie tara na nyevōr 'lō na ba tara baarfō ε, Nāanmīn sē, tiche nīre 'lō na tōr wō, ba tara a nyevōr nyā ε, tī Nāanmīn suur be a wō sē."

IV

I Yesu bōōn naa ūka a Faraseemīne wō naa won nyere nibe suoro ba a Nāanmīn kōō, ka a bala na turo wō gar a bala na turo a Joon.

II Tiche Yesu poturbo le dōō suoro a nibe a Nāanmīn kōō, a ba i Yesu māe le ε.

III Yesu bar naa Judiya tī lēb chiine a Galilee go.

IV Ka a i Samariya le a sēe ūka wō tu.

V A sōr 'lō won tu tī yi naa a Saika tēe pō, na wō gbōr a wer 'lō a Jekōb na dōō de kō a wō bidaba Josefō a kōr jaa.

VI A lō-ōō a Jekōb na dōō tuu chene na be be, ka a Yesu jē gbōr a lō-ōō bojūu wō chen bal. Mōtōtuō sōō le.

VII Ka a Samariya pōō suu a lō-ōō pō kōō ōōfō jie. Ka a Yesu sōōr wō, "Pōō yāyāabile, ōō a kōō kō ma ka n nyū."

VIII A Yesu poturbo mī kpēn a tēe pō ūka ba tī da bōdiir.

IX Ka a Samariya pōō 'yer, "Fōō Juu nīre, maa mī Samariya pōō, taa i nīmīne ka fō ūka n kō fō kōō ka fō

nyū," sīn nī Juu nibe na ba mōōrō taa būu ε?

X A Yesu 'yer wō, "Faa bōō a bon a Nāanmīn na bōōrō ūka wō kō fō ε. Faa mī bōō a nīre 'lō na sōōrō fō a kōō ūka wō nyū ε, fōō ta bōō, fōn taa sōōr man a kōō 'lō na kōōrō nyevōr."

XI A pōō 'yer, "Nīkpēε, faa tara bō-ōōnaa ε, ka a lō-ōō mī yulō, nyīne le fōn nyē a kōō ala na kōōrō a nyevōr?"

XII A sī sāakpā Jekōb le tuu a lō-ōō nyāna kō sī, ka wō yōn nī a wō dōn nyuro. Fōō berma gar a Jekōb bu?"

XIII Ka Yesu 'yer, "Isōō jaa na nyū a kōō nyāna, kōnyūur na kpe wōn go.

XIV Tiche āsōō jaa na nyū a kōō ala ūn na kō wō, kōnyūur kō le kpe wō go ε. A kōō ala ūn na kō wō kaara kōbulaa na yire, naa kōōrō nyevōr na ba tara baarfō ε."

XV Ka a pōō 'yer, "Nīkpēε yāyāabile, kō ma a kōō ala ka n nyū, ka a kōnyūur ta le nyōō ma ka n suu a lō-ōō nyā pō go ε."

XVI A Yesu 'yer wō, "Kul tī tara a fō sīre waan."

XVII Ka a pōō 'yer, "N ma tara sīre ε." A Yesu 'yer, "Yelmāe fō 'yer ūka faa tara sīre ε.

XVIII Fō dōō kul sīrbe anūu, tī a daba 'lō sē fōn be a pōpānyā ba i a fō sīre ε."

XIX Ka a pōō 'yer, "Nīkpēε n nyē naa a fō i Nāanmīn 'ye'yere.

XX A sī sāakpāmīne, a tōō nyā ju le ba ma do tī puor a Nāanmīn tiche a yīn Juu

nibe 'yer ɪka Jerusalem tɛɛ le
ɪ a puorfɔ jie."

XXI Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ,
"Pɔɔ sɔɔ de ma, sɔɔ waara
an kɔ ɪ a tɔɔ nyā ju bu
Jerusalem yɪn do ti puor a
Sāa Nāanmɪn go ɛ.

XXII A yɪn Samariya nibe ba
bɔɔ a 'lo yɪn puoro ɛ, a sɪn
Juu nibe bɔɔ naa a Nāanmɪn
'lo sɪn puoro. Bojūu a sɪ jie
le Nāanmɪn na tu faa nibe.

XXIII Tɪche a sɔɔ waara, wɔ
gɔr ta baar, a bala na puoro
a Nāanmɪn sɪre jaa, a sɪe
na wiil ba naa ka ba puor
a Sāa Nāanmɪn nɪ yelmāɛ.
Ba nyāna puorfɔ le a Sāa
Nāanmɪn bɔɔɔ.

XXIV Nāanmɪn ɪn sɪe, bala
na puoro wɔ a sɪe pɔ won
wiil ba naa ka ba puor wɔ
nɪ yelmāɛ pɔ."

XXV Ka a pɔɔ 'yer, "N bɔɔ
naa ɪka a Nɪ-iraa na wa naa,
a 'lo sɪn na bɔɔɔ a Kɪrɪstɔ.
'Lo wa wa, won wiil sɪ naa
yele a jaa par."

XXVI Ka a Yesu 'yer kɔ a
pɔɔ, "Maa le a nɪre 'lo nɪ fɔɔ
na 'yere a pɔpāanyā."

XXVII Ka a ɪ a poturbo mɪ
tɔɔ ta nye won 'yere nɪ a pɔɔ
ka a nɛer 'maa ba. Tɪche ba
āssɔɔ jaa ba 'la sɔɔr wɔ bo le
wɔ bɔɔɔɔ bu bāa 'yɔɔ le wɔ
'yere nɪ a pɔɔ ɛ.

XXVIII A jie le a pɔɔ bar a
yuor ti jo kul a tɛɛ pɔ ti 'yer
kɔ a nibe,

XXIX "Yɪ wa nye daba na
'yer ma ala a jaa n na dɔɔ
maal. Kaa 'lo le ɪ a Nɪ-iraa
naa 'lo bu?"

XXX Nɪre jaa na be a tɛɛ pɔ
yɪn chen na ti kaa a Yesu.

XXXI An wa ɪre a le ka a po-
turbo sɔɔr a Yesu. "Wiwile
yāayāabile, di bɔɔdiir."

XXXII Tɪche ka a Yesu 'yer
kɔ ba, "N tara na bɔɔdiir yɪn
ba bɔɔ a ye le ɛ."

XXXIII Ka wɔ poturbo piel
sɔɔɔ taa, "Nɪre kɔɔ le tɔɔ
waan bon kɔɔ wa kɔ wɔ ka
wɔ di bu?"

XXXIV A Yesu 'yer, "N bɔɔdiir
le ka n ɪ a le Nāanmɪn na
bɔɔɔɔ, 'lo le tɔ ma, ka n baar
a tɔmɔ 'lo won kɔ ma ɪka n
tɔ.

XXXV Yɪn 'lo 'yer naa ɪka
a chen nɛmɛrsɪ anaar ka a
nɛmab ta, maa 'yer kɔ yɪ ɪka,
yɪ kaa yɪn nyen a por bonɪ
na mɔɔ sɛɛ nɛmab.

XXXVI Pɔpāanyā gba, a
tɔtɔnɔɔ bala na nɛmara
nyere naa a ba sāyar, ban
lɔɔnɔ a bɔnɛmɛrsɪ waara nɪ
nyevor na ba tara baarfɔ
ɛ Nāanmɪn sɛ. Ka a
bala na bɔr a bɔbie nɪ
a nɛmanɛmarba pāa 'mataa
chɪle.

XXXVII A sɔkpa na ɪ yelmāɛ
ɪka, bamɪne le bɔr ka
bamɪne mɪ nɛma.

XXXVIII Maa tɔnɔ yɪ naa ɪka,
yɪ chen ti nɛma a puo 'lo pɔ a
bamɪne na tɔ hān."

XXXIX Nɪyɔɔ na yɪ a
Samariya tɛɛ pɔ sɔɔn de
Yesu, bojūu a pɔɔ 'yer kɔ ba
ɪka, "A daba nyā 'yer naa a
le jaa n na dɔɔ maal."

XL Ba wan wa sɔɔr wɔ ɪka
wɔ jāne a ba tɛɛ, ka wɔ jɛ be
ber ayi.

XLI A Samariya tɛɛ dɛme
yɔɔ jie mɪ le sɔɔn de Yesu
bojūu ba won a le won 'yer.

XLII Be a ba 'yer kō a pōo, "A ba ɪ lɛ fon 'yer kō sɪ jūu sɪ sōo de a Yesu ε, sɪn mǎe wō naa a lɛ won 'yer kō sɪ, ka sɪ bōō ɪka 'lɔ lɛ na faa a wɛr nɪbɛ."

XLIII A ber ayi na po, wō yin a be na wō chen Galilee.

XLIV Yesu 'yer naa, "Nāaηmɪn 'ye'yerbɛ nyɛɛ na 'yōōfɔ jie jaa, tɪtʃɛ a ba tɛɛ dɛmɛ ba 'yōōnō ba ε."

XLV Wōn wa ta a Galilee, a nɪbɛ de wōn nuur ayi a be, bojūu ba mɪ dōō chen a Jerusalem a Gōl Bar Difɔ jie tɪ nyɛ a lɛ jaa won maal.

XLVI Yesu na wa be a Galilee, wō lɛb chen a Keena tɛɛ pō be wōn dōō lɛb a kōō ka a ɪ a dǎa. Nɪkpɛɛ kōō ben Kapenahum ka a wō bie bɪɛɛ.

XLVII Wōn wa wō ɪka a Yesu yin a Galilee wa a Judiya, wō chen tɪ sōor wō ɪka wō sǎa a wō bie na kpɪɛ.

XLVIII Ka a Yesu 'yer kō a nɪkpɛɛ, "Yɪn baa nyɛ jānɛ nɪ nɛ'maa yele ε, yɪ kō sōo de ε."

XLIX Ka a daba 'yer, "Nɪkpɛɛ, yǎayǎabile, wa ka a n bie ta kpɪ ε."

L A Yesu pǎa 'yer, "A fɔ bie sa naa, kulo a yir." A daba soon de a lɛ a Yesu na 'yer na wō lɛb kulo a yir.

LI Ka a tōtōnbō na yi a nɪkpɛɛ yir tuor wō a sōr pō 'yer, "A fɔ bie sa naa."

LII A wō sōor ba a sōō buor a bie na sa, ka ba 'yer, "Jǎa

mōtōō na vɪrō lɛ a āgǎn tul bar wō."

LIII Ka a bie sǎa tɪɛr tō an ɪ a mōtōō vɪr naa a jāa, a Yesu na 'yer, "A fɔ bie sa naa." A daba naa bala ba jaa na be a wō yir soon de a Yesu.

LIV A nɛ'maa yɛlɪ ayi lɛ anyǎ Yesu na tō won yi a Judiya na wō chen a Galilee.

V

I A anyǎ puor, a Juu nɪbɛ tara na lōō di ka a Yesu chen a be a Jerusalem.

II A tɛɛ pō, gbatarbile ben be ka a jēbersɪ anūu be be. A jie gbɔr a be ban bɔolɔ a piir dōdɔr, ka a Juu nɪbɛ kōkɔr pō a ba bɔolɔ Betesda.

III A jēbersɪ ala pō baal bɔrsɪ ben be, jōn, bamɪnɛ gbɛɛ na kpɪ kpɪ nɪ gbɛrsɪ ka ba gǎ kōō a kōō. 1

V A gbatarbile 'lōnō koor mɪ lɛ nɪbaala na bɛ yuom lɪjɛr nɪ pie nɪ aniin (38) na wō gǎ a be.

VI Yesu na wa nyɛ a daba, wō bōōn naa won gbɛr kor, ka wō sōor wō, "Fɔ bɔorɔ naa ɪka fɔ sa bu?"

VII Ka a daba 'yer, "Nɪkpɛɛ, n ba tara nɪɛ na 'mōō ma 'yōō a kōō pō 'lɔ wa dōōnō ε, n ma mɔorɔ naa ɪka n kpɛ, tɪtʃɛ ka a nɪɛ ma dōō ma nie kpɛ."

VIII A Yesu pǎa 'yer wō, "'Mōō a fɔ bōgǎnaa chiine."

IX Ajienaa ka a daba sa, na wō 'mōō a sōō chiine. A Pɛnfɔ Bɪbir daar lɛ a anyǎna ɪ.

1 **v:iii 5:3** A gǎma pō baa 'yōō a pōfɔ anaar ε ɪka, 4 A Nāaηmɪn malaka ma wan sōō jaa wa dōōnō a kōō, ka nɪɛ 'lɔ jaa na de nie kpɛ a kōō pō, ma sa naa ala ɪ wō tara na baal jaa bɔrɔ.

X A Juu nɪberɛ na wa nyɛ a daba na tuo a sɔɔ, ka ba 'yer kɔ wɔ, "Pɛnfɔ Bɪbir lɛ, nɪrɛ jaa ba tara sɔr ɪka wɔ tuo a wɔ sɔɔ a Pɛnfɔ Bɪbir ɛ."

XI Tɪche ka wɔ 'yer, "A daba 'lo na sa ma lɛ 'yer kɔ ma ɪka n 'mɔɔ a sɔɔ chiine."

XII Ka ba sɔɔr wɔ, "Nɪbuor lɛ 'yer fɔ ɪka fɔ 'mɔɔ a sɔɔ tuo chiine?"

XIII A daba ba dɔɔ bɔɔ a Yesu a nɪbuor won ɪ ɛ, Yesu kpɛn a nɪyɔɔ bala pɔ.

XIV A nyã puor, a Yesu nyen a daba a Nãanɪmɪn puorfɔ yir pɔ na wɔ 'yer wɔ, "Fɔ pã sãn pɔpãanyã, taa wa ɪrɛ yeldɛɛr go ɛ, ka amɪne wa pɔɔ fɔ gar a lɛ ɛ."

XV Ka a daba chen tɪ 'yer kɔ a Juu nɪberɛ, Yesu lɛ ɪ a nɪrɛ 'lo na sa ma.

XVI Ba piel bɔɔrɔ sɔɪ na ɪ Yesu yele bojũu wɔ ma tɔnɔ naa a anyãna a Pɛnfɔ Bɪbir Daar.

XVII Ka a Yesu 'yer ba, "N Sãa ba vɛ anyãna tɔfɔ ɛ, ala lɛ sɔ ka n mɪ tɔnɔ."

XVIII A nɪberɛ tara na yele ayi ban bɔɔrɔ ɪka ba kɔn Yesu. Wɔ sɔɔ naa a Pɛnfɔ Bɪbir yele, tɪche a dɛɛr 'lo jaa lɛ won 'yer ɪka Nãanɪmɪn ɪ naa a wɔ Sãa, na wɔ de a wɔ mãɛ ka 'lo nɪ Nãanɪmɪn ɪ bɔ'yen.

XIX A Yesu 'yer kɔ a nɪbe, "Yelmãɛ lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ ɪka a Bie kɔ tɔɔ maal bon jaa ɛ. Won tɔɔ ɪ a lɛ tɛɛ won nyɛ a Sãa na maala, bojũu a Bie ma maal naa a lɛ nɛ won nyɛ a Sãa na maala.

XX A Sãa nɔn a Bie na wɔ wiil wɔ a yele a jaa won

maal. A Sãa gba na wiil won yelberɛ ka yɪ nɛɛr 'maa.

XXI A lɛ a Sãa na ma sãɪ a kũu na wɔ kɔ wɔ nyevɔr, lɛ lɛ a Bie mɪ na kɔ a ãsɔɔ jaa won bɔɔrɔ a nyevɔr.

XXII A Sãa gba ba tɔɔrɔ nɪrɛ jaa 'yer ɛ, tɪche wɔ ɪka a Bie wɔ tɔɔr nɪrɛ jaa 'yer.

XXIII A Sãa bɔɔrɔ naa ɪka ba 'yɔɔnɔ a Bie nɪtãa lɛ ban 'yɔɔnɔ wɔ. ɪsɔɔ jaa wa tɔr ba 'yɔɔ a Bie ɛ, lɛ mɪ lɛ wɔ tɔr, ba 'yɔɔ a Sãa na tɔ wɔ ɛ.

XXIV "Yelmãɛ lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ ɪka, ãsɔɔ jaa na wɔ a lɛ ɪn na 'yer tɪ sɔɔ de a 'lo na tɔ ma, tara na nyevɔr 'lo na ba tara baarfɔ ɛ, Nãanɪmɪn sɛ. Ba kɔ 'yɔɔ wɔ 'yer ɛ. Wɔ yin kũu pɔ, tɪ kpe nyevɔr pɔ.

XXV Yelmãɛ lɛ n 'yerɛ kɔrɔ yɪ ɪka, sɔɔ waara, wɔ ben ta ka a kũn na wɔ a Nãanɪmɪn Bie kɔkɔr. A bala na wɔ naa, na ɪr tara nyevɔr.

XXVI Bojũu a Sãa tara na kpɛɔ kɔrɔ nyevɔr. Wɔ den a kpɛɔ 'lo kɔ a Bie ka wɔ mɪ tara nyevɔr.

XXVII Wɔ kɔ won sɔr ɪka wɔ tɔɔr nɪrɛ jaa 'yer, bojũu wɔ ɪ naa Nɪsaal Bie.

XXVIII "Yɪ ta vɛ ka a 'maa yɪ nɛɛ ɛ. A sɔɔ na wa naa, ka a kũn wɔ a Nɪsaal Bie kɔkɔr,

XXIX na ba yire a ba yar pɔ. ɪsɔɔ jaa na maal vɪla, na yin kpe nyevɔr pɔ, ka a ãsɔɔ jaa mɪ na maal dɛɛr na yin kpe sɔɔfɔ pɔ.

XXX N kɔ tɔɔ maal bon jaa nɪ maa mãɛ kpɛɔ ɛ. 'Lo lɛ 'yer ma a lɛ ɪn na tɔɔrɔ ka a n tɔɔrfɔ tara sɔr bojũu n

turo naa a wɔ nɛɛ, a ba ɪ n ure na le un bɔɔɔ ɛ.

XXXI “Maa 'yere 'yɔɔnɔ a n mǎɛ, sɔr jaa ba be be na wiil ɪka yelmǎɛ le ɛ.

XXXII Nɪrɛ kɔɔ ben be na 'yere 'yɔɔnɔ ma, ka n mɪ bɔɔ ɪka a le won 'yere un yelmǎɛ.

XXXIII “Yɪ tɔn nɪbe a Joon sɛ ka wɔ tɪ 'yer ba a yelmǎɛ.

XXXIV N ba dɪɛl le nɪbe na 'yere a n 'yer ɛ, tɪche n 'yere yɪ naa anyǎna ka yɪ na tɔɔ nye faafɔ.

XXXV Joon dɔɔ ɪ fɪka fātɪn na chaar yɔɔ ka yɪ pɔɔ pɛl, a yɪ chɪl a chǎa nyǎ pɔ bǎlǎa.

XXXVI “Bon kɔɔ na tɪrɛ gar a le a Joon na dɔɔ 'yer a n 'yer, naa tɔmɔ ala a Sǎa na kɔ ma ɪka n tɔ. A anyǎna a jaa 'yere na kɔɔ ma, naa wiil ɪka a Sǎa le tɔ ma.

XXXVII A Sǎa mɪ na tɔ ma 'yere na kɔɔ ma, tɪche yaa wɔ a wɔ kɔkɔr bɪ nye a wɔ nie jaa ɛ.

XXXVIII Yaa sɔɔ a wɔ 'yer ɛ, bojũu yɪ tɔr na yaa sɔɔ de a 'lɔ won tɔ ɛ.

XXXIX Yɪ ma chɛpɛ naa a Nǎanmɪn gǎma, bojũu yɪ tɪr naa ɪka be le yɪn nye nyevɔr na ba tara baarfɔ ɛ. Maa 'yer le a gǎma anyǎna 'yere.

XL Tɪche yɪ tɔr naa na wa a n sɛ wa nye nyevɔr 'lɔ na ba tara baarfɔ ɛ Nǎanmɪn sɛ.

XLI “N baka ba be nɪrɛ pɛɛfɔ pɔ ɛ.

XLII Tɪche n bɔɔn naa ɪka a yɪ ǎsɔɔ jaa ba nɔ Nǎanmɪn ɛ.

XLIII Maa waan naa a n Sǎa yuor, ka yaa de ma ɛ. Tɪche

yɪn den nɪbe na waan ba mǎɛ yuor.

XLIV Nɪmɪnɛ yɪn ure wa sɔɔ? Yɪn na bɔɔɔ ɪka a yɪ barmɪnɛ ba pɛere yɪ, ka yɪ baka ba be a pɛɛfɔ 'lɔ a Nǎanmɪn tɛɛ na kɔ yɪ ɛ.

XLV “Tɪche, yɪ taa tɪr ɪka un 'yɔɔ yɪn 'yer a Sǎa niem ɛ. Yɪ den a yɪ tɪr dɔɔl Mosesɪ, 'lɔ nɪ wɔ ju le na 'yɔɔ yɪ 'yer.

XLVI Maa 'yer le a Mosesɪ na dɔɔ sɛb, ala ɪ yɪn ta sɔɔ wɔ, yɪn taa sɔɔ mǎ naa.

XLVII Tɪche yɪn ba sɔɔ a le a Mosesɪ na dɔɔ sɛb ɛ, nɪmɪnɛ yɪn ure wa sɔɔ a le un 'yer?”

VI

I A anyǎ puor, Yesu gɔɔ naa a Galilee man gɔɔn be ban bɔɔɔ a Tiberiyas.

II Nɪyɔɔ tu won chen ban nye won tɔ nɛ'maa tɔmɔ na wɔ sǎa baalsɪ.

III Ka a Yesu pǎa do a tɔɔ ju, na wɔ tɪ jǎnɛ nɪ a wɔ poturbo.

IV Ka a Juu nɪbe Gɔl Bar Difɔ mɪ gbɔr.

V Yesu na wa nye a nɪyɔɔ ka ba waara a wɔ sɛ, wɔ sɔɔr Filip, “Nyɪnɛ le sɪn nye bɔdiir kɔ a nɪbe banyǎna?”

VI Wɔ sɔɔr a nɪtɔ ɪka wɔ bɛɛr a Filip kaa, tɪ bɔɔn a le won na ɪ.

VII Ka a Filip 'yer, “Faa bɔɔ ka an den nɪmɛrɪ aniin sǎyar a fon dǎn paanɔɔ jaa pɔɔr kɔ a nɪbe banyǎna ɛ?”

VIII Andiru na ɪ a Simon Pita yɛbɛ, a Yesu poturo ǎsɔɔ le, ka wɔ 'yer.

IX “Dabile ben ka na wɔ tara a chi jɔn paanɔɔ anũu

ni jāme ayi, ti bo an maal a niyɔɔ banyāna?"

X Mɔɔr pɔɔn a tēe wɔ jaa, ka a Yesu 'yer kɔ a poturbo ka ba ɪ a nibe jāne jāne. A nibe bala dɔɔ ɪ tur anūu (5,000).

XI Yesu den a paanɔɔ 'yɔɔ a wɔ nūu pɔ ti puor Nāanmɪn yāan, ti de a paanɔɔ pɔ a nibe, na wɔ le de a jāme mɪ pɔ ba.

XII Ka a nibe di le ban buɔɔ, ka a Yesu 'yer kɔ a poturbo ɪka ba wob a bōnmaara ala na che, ka a bon jaa ta we ε.

XIII Le le ba wob a ala na che 'yɔɔ per pie ni ayi a chi paanɔɔ anūu ala.

XIV A nibe na wa nye a anyā baar le a Yesu na tɔ a ne'maa tōmɔ, ba piel 'yere, "A nyā le tɔɔ ɪ a Nāanmɪn 'ye'yere 'lo na wa a wer pɔ."

XV Yesu na wa bɔɔn ɪka ba buɔɔ naa na fir wɔ ka wɔ ɪ a ba nāa, wɔ don a tɔɔ ju wɔ yɔ.

XVI A jāanɔɔr 'lɔnɔ, a Yesu poturbo lieb suu a man pɔ.

XVII Na ba ti kpe a gboro pɔ piel gɔɔnɔ a Kapenahum. A jāanɔ'maar 'lɔnɔ Yesu ba wa a ba sē sere ε.

XVIII A sesekpēe furo na ka a kɔɔ dādaala.

XIX Ka a poturbo na wa mɔ kpe sɔɔ jaa, ba nyen a Yesu na chiine a kɔɔ ju waara a gboro par ka dābāe kpe ba.

XX Tiche ka wɔ 'yer kɔ ba, "Maa le, yi ta joro dābāe ε."

XXI Ka ba ta ɪka ba de wɔ 'yɔɔ a gboro pɔ, ti ajienaa ka a gboro mɪ ta a gogoro nee a jie 'lo ban chiine.

XXII A wer na wa chaar, a niyɔɔ bala na jāne a man gɔɔn bɔɔn na ɪka gboro bō'yen tee le dɔɔ be be. Ka Yesu naa poturbo ba 'mataa kpe wɔ ε, tiche bala tee le chiine.

XXIII Ka gboi amune na yi Tiberiyas wa ara gbor a be a Yesu na dɔɔ puor Nāanmɪn yāan ti ka a nibe di a bōdiir.

XXIV A nibe na wa nye ka a Yesu bu a wɔ poturbo ba be be ε, ba kpēn a gboi ala chiine a Kapenahum na ti bo a Yesu.

XXV Ban wa ti nye wɔ a manyal gɔɔn, ba sɔɔr wɔ naa, "Wiwile, dabor fɔ wa ka?"

XXVI Ka a Yesu 'yer, "Yelmāe le n 'yere kɔɔrɔ yi, yi yuɔɔ na buɔɔ ma a ba ɪ a ne 'maa tōmɔ yɪn nye ɪn tɔ ε, tiche a bōdiir yɪn di tu jūu.

XXVII Yi ta tōnɔ buɔɔ bōdiir anyā na sɔɔ ε, ti yi tōnɔ buɔɔ bōdiir anyā na kɔ yi nyevor 'lo na ba tara baarfɔ ε, ala le a maa Nɪsaal Bie na kɔ yi. Bojūu 'lo le a Sāa Nāanmɪn kɔ sɔr ɪka wɔ ɪ a le."

XXVIII Be le ba sɔɔr wɔ, "Bāa le sɪn na ɪ na sɪ tɔ a le a Nāanmɪn na buɔɔ?"

XXIX Ka a Yesu 'yer, "Nāanmɪn tōmɔ ni nyā ɪka yi sɔɔ de a 'lo won tɔ."

XXX Le le ba sɔɔr wɔ, "Ne'maa tōbuor le fon tɔ ka sɪ nye ti sɔɔ de fɔ? Bo le fon ɪ?"

XXXI A sɪ sāakpāmune din a maana a mɔgɔɔ pɔ nitāa le an seb. Wɔ kɔ ba naa a

bõdiir na yi saaju ka ba di.”
(A Yifo Gån 16:4)

XXXII Ka a Yesu 'yer kɔ ba, “Yelmãε le n 'yere kɔɔ yi ɪka, a ba ɪ Mosesɪ le dõɔ kɔ yi a bõdiir ala na yi a saaju ε, tiche a n Sãa le dõɔ kɔ yi a yelmãε bõdiir ala na yi a saaju.

XXXIII A Nãanmɪn bõdiir ɪ naa a 'lo na yi a saaju wa, na wɔ wa kɔɔ a wer nibe nyevɔr.”

XXXIV Ka ba 'yer, “Nɪkpẽε, an yi a dɪna tɪ chiine, kɔɔ sɪ a bõdiir ala.”

XXXV Be a Yesu pãa 'yer, “Maa le a bõdiir ala na kɔɔ nyevɔr, 'lo jaa na wa n sã kõ le chiin kõ ε. 'Lo jaa mɪ na sɔɔ de ma, kõnyũur kõ le kpe wɔ ε.

XXXVI Tiche a le n na 'yer kɔ yi, yi nye ma naa tɪ yaa sɔɔ de ma ε.

XXXVII Bala ba jaa a Sãa na kɔ ma, ban wan a n sã. ɪsɔɔ jaa mɪ wa wa a n sã, n kõ dii wɔ bar ε.

XXXVIII Bojũu, n ba yi a saaju wa ɪka n wa ɪ a n bɔfo ε, tɪ n wa naa ɪka n wa ɪ a Sãa bɔfo. 'Lo le tã ma.

XXXIX A nyã le ɪ a 'lo na tã ma bɔfo, ka n taa ɪre wa vẽ ka bala jaa won kɔ ma bɔr ε, tiche ka n sã ba, ka ba ir ɪ vɔε a ber baaraa daar.

XL Bojũu, a n Sãa bɔfo nɪ nyã ɪka, nɪre jaa na kaa a Bie na wɔ sɔɔ de wɔ, ban tara naa a nyevɔr 'lo na ba tara baarfɔ ε, ka n sã ba, ka ba ir ɪ vɔε a ber baaraa daar.”

XLI Ka a Juu nibe piel hũhũnõ bojũu a Yesu 'yer ɪka, 'lo le ɪ a bõdiir 'lo na yi a saaju wa.

XLII Ka ba 'yere, “A ba ɪ a Yesu le a nyã ε, a Josefo bidaba, a wɔ sãa nɪ a wɔ ma sɪn bõɔ ε? Nɪmɪne wɔ ɪre wa 'yer ɪka saaju le n yi wa?”

XLIII Ka a Yesu 'yer ba, “Yɪ bar a hũhũfo.

XLIV Nɪre jaa kõ tõɔ wa a n sã ε, ka a Sãa na tã ma baa tɔɔ wɔ waan ε, ka n sãt wɔ ka wɔ ir ɪ vor a ber baaraa daar.

XLV A Nãanmɪn 'ye'yerbe āsɔɔ dõɔ seb, ‘Nãanmɪn na wiil ba jaa.’ (Isaiya 54:13) ɪsɔɔ jaa na chele a Sãa sã, na wɔ jãn yi a wɔ sã, na wa naa a n sã.

XLVI Nɪre jaa ba nye a Sãa ε, a nɪre 'lo na yi a Nãanmɪn sã, 'lo tεε le nye a Sãa.

XLVII Yelmãε le n 'yere kɔɔ yi, nɪre 'lo na sɔɔ de ma tara na nyevɔr 'lo na ba tara baarfɔ ε, Nãanmɪn sã.

XLVIII Maa le ɪ a bõdiir ala na tara nyevɔr.

XLIX A yi sãakpãmɪne dõɔ di a maana a mɔgõɔ pɔ tɪ chene kpi.

L Tiche a bõdiir 'lo na yi a saaju wa nɪ nyã, 'lo le nɪre na di na wɔ kõ kpi ε.

LI Maa le ɪ a nyevɔr bõdiir 'lo na yi a saaju wa. Ala ɪ nɪre di naa a bõdiir nyãna, won ben be jaa kpo kpo. A bõdiir nyã ɪ naa a n āgãn ɪn de kɔɔ a nibe na be a wer pɔ, ka ba na nye nyevɔr.”

LII Ka a Juu nibe piel chɪre taa nɪ suur na ba 'yere, “Nɪmɪne le a daba nyãna na ɪre wa kɔ sɪ a wɔ āgãn ka sɪ 'wɔb?”

LIII A Yesu 'yer kɔ ba, “Yelmãε le n 'yere kɔɔ yi.

Yin baa 'wob a Nısaal Bie ägän na yi nyü a wö jâi ε, yaa tara nyevör ε.

LIV Nıre 'lo jaa na 'wob a n ägän na wö nyü a n jâi tara na a nyevör 'lo na ba tara baarfö ε, tı ka n sâi wö a wö ir i vör a ber baaraa daar.

LV A n ägän i naa bödimäe, ka n jâi mı i bönyümäe.

LVI Nıre 'lo jaa na 'wob a n ägän na wö nyü a n jâi, be naa a n 'yöo ka n mı be a wö 'yöo.

LVII Nıtâa le a Sâa na i a nyevör soo na tö ma ka n be be a Sâa jüu, nıre 'lo mı na 'wob ma mı na ben be a maa jüu.

LVIII A bödiir nyä le yi a saaju wa. Si säakpämıne döo di a maana tı kpi, tıche nıre 'lo na di a bödiir nyä na ben be kpo kpo."

LIX Yesu na döo wile ba a Juu nıbe löofö yir a Kape-nahum ala le wö 'yer a nyäna.

LX Yesu poturbo yoo na wa wö a le won 'yer, ka ba 'yer, "A fö wiilfo nyä kpeme na kpe, an le na töo de?"

LXI Yesu na böön a le a poturbo na hühünö, ka wö soor ba, "A nitö che yin bı?"

LXII Nmıne an paa kaara, yin wa nye a Nısaal Bie na duoro a jie 'lo won döo be?

LXIII 'Lo na kuro a nıre nyevör i naa Näanmın Sıe. Nıre mäe föo kö töo maal bon jaa ε. A 'yer ala ın 'yer yi, i naa Näanmın Sıe 'yer, naa i Nyevör.

LXIV Tıche a yi bamıne ba soo ε." Bojüu, Yesu böön naa

a pielfö a 'lo na ba soo de wö ε, nı a 'lo na gar 'yöo wö.

LXV Be le wö 'yer, "Nıtö le so ka n 'yer ıka äsoo jaa kö töo wa a n sē ε, ka a Sâa baa waan wö ε."

LXVI An yi a daar 'lönö a poturbo yoo nmaan yi na baa le turo wö go ε.

LXVII Ka a Yesu soor a Pie Nı Ayi bala, "A yin mı, yi büoro naa ıka yi nmaa yi bı?"

LXVIII Be a Simon Pita 'yer, "N Soro, an sē le sın chen? An i föo tēε le tara a nyevör 'lo na ba tara baarfö ε.

LXIX Si soön de na si böo ıka fö i naa a cheche soo 'lo a Näanmın na tö."

LXX Ka a Yesu haa 'yer, "A ba i maa le ir a yi Pie Nı Ayi ε? Tıche ka a yi äsoo i Satan töor."

LXXI Wö 'yere naa a Judas na i a Pie Nı Ayi äsoo na wa gar 'yöo wö. Wö i naa a Si-mon bidaba na yi Isıkariyot.

VII

I A anyä puor, Yesu yi naa Judiya tı yüoro a Galilee paal po, bojüu a Juu nıbe büoro naa a wö köfo.

II Tıche a Juu nıbe seer po löo di bıbir na wa gboro,

III a Yesu yebil 'yer wo naa, "Yi a ka chen a Judiya ka a fö poturbo mı tı nye a fö ne 'maa tömö.

IV Nıre jaa na büoro ıka ba büolo a wö yuor ba soolo ε. Fön maala a nyäna, wiil a fö mäe ka nıbe jaa nye fö."

V Bojüu a wö mäe yebil ba soo de wö gba ε.

VI A le jũu, a Yesu 'yer ba, "A n bɪbir ba vɪe ε, yɪn bɪbir vɪe naa.

VII A wer nɪbe kõ tõo 'laar yɪ ε, tɪche ba 'laar ma naa bojũu n 'yer ba naa ɪka a le ban ɪre un dɛer.

VIII Yɪn, yɪ chiine a lõo di jie. Maa ba chiine a lõo di jie sere ε, bojũu n bɪbir ba vɪe ε."

IX Wɔ 'yer naa le tɪ chene jãne a Galilee.

X A wɔ yebil na wa chen a lõo di jie baar ka wɔ mɪ ir sool chen.

XI A lõo di jie le a Juu nɪbe joro wɔ tɪ sorɔ taa, "Nyɪne le a daba 'lõnõ be?"

XII A nɪyoo bala bɔlo na 'yere kõro taa, "A Yesu un nɪsõ." Ka bamune mɪ 'yere, "Nɪbele le wɔ ɪ."

XIII Tɪche baa 'lara 'yere ka a yire chãa pɔ ε, bojũu ba joro naa a Juu nɪbere dãbãe.

XIV A lõofu na wa põ jãtaa, Yesu don kpe a Juu nɪbe puorfo jie na wɔ tɪ piel wile.

XV Ka a neer 'maa a Juu nɪbere ka ba sorɔ taa, "Nɪmune a daba nyã ɪre wa bõo a nitõ won ba jãn ε?"

XVI A Yesu 'yer kɔ ba, "A wiilfu nyã ba yɪ a n sã ε, a yɪ naa a nɪre 'lo na tõ ma sã.

XVII Nɪre 'lo na kaa ir ɪka won ɪ naa Nãanmɪn bɔfo, won bõo naa ɪka a wiilfu nyã yɪn Nãanmɪn sã bu n mãe le n wile.

XVIII Nɪre 'lo na 'yere a wɔ mãe 'yer, bɔoro na 'yõofu koro a wɔ mãe. Tɪche nɪre 'lo na tõnõ bɔoro 'yõofu koro a 'lo na tõ wɔ, a nɪnyne un

yelmãe soo ka a belfo ba be a wɔ jie ε.

XIX Mosesɪ baa dõo bin a Nee kɔ yɪ ε? Tɪ yɪ ãsoo jaa ba tõo tu ε. Bo 'yõo le yɪ bɔoro ɪka yɪ kɔ ma?"

XX Ka a nɪyoo bala 'yer, "Sɪdɛer le fo tara, an bɔoro fo kɔfo?"

XXI A Yesu 'yer kɔ ba, "Gbebõ'yen tɛε le n be tõ, tɪche ka a be 'maa yɪ a nee a nitõ?"

XXII Mosesɪ le dõo wiil yɪ a yoor nɪmaafu an ba ɪ 'lo sã le a dõo yɪ ε, tɪ yɪ a sãakpãmune sã, ka ba ma nɪmaa yoor a Pẽnfo Bɪbir Daar.

XXIII Ala ɪ yɪn tõo nɪmaa bibile yoor a Pẽnfo Bɪbir Daar tɪ ka a Mosesɪ nee 'lo won bin ba sõo ε, bo le so ka yɪ nye suur 'yõo ma nɪre un sa a Pẽnfo Bɪbir Daar?

XXIV Yɪ ta bõnõ toor ε, tɪ yɪ tooro a le na tor."

XXV Nɪbe bamune na yɪ Jerusalem piel sorɔ taa, "A ba ɪ a daba nyã le ba bɔoro a kɔfo ε,

XXVI nye won ara 'yere chãa pɔ, ka baa 'yere 'yer ε? A nɪbere bõon naa ɪka 'lo le a Nɪ-iraa bu?"

XXVII Tɪche sɪn bõo naa a jie 'lo a daba nyãna na yɪ. A Nɪ-iraa 'lo wa wa, nɪre jaa kõ bõo a jie won na yɪ ε."

XXVIII Yesu chene na wile a be a Nãanmɪn puorfo yir bechaar pɔ, na wɔ tãna 'yere, "Joo yɪ bõo ma naa, na yɪ le bõo a jie 'lo n na yɪ. N ba be ka nɪ n mãe kpẽo ε, tɪche a nɪre 'lo na tõ ma un yelmãe soo, yɪn ba bõo ε.

XXIX Tiche maa böö wö naa, wö sē le n yi, 'lo le tō ma."

XXX A anyā le ba ta böörö a wö nyöfo, tiche nire jaa ba lieb wö nüu sur wö ε, bojūu a wö bibir ba vie ε.

XXXI A nyöo bala pö, bamine chene na söo de wö na ba 'yere, "A Ni-iraa 'lo wa wa, won tön ne'maa tömō gar a daba nyā bu?"

XXXII Faraseemine wön a le a nyöo bala na bölo 'yere a Yesu 'yer, ka a bala naa Juu nibe böörlo niberε tō a puorfo yir kakaarba ka ba ti nyöo wö waan.

XXXIII Be a Yesu 'yer kō ba, "N be naa yi sē bālāa, ti naa pāa le lieb chen a 'lo na tō ma sē.

XXXIV Yin wa yöörö na böörö ma, tiche yi kō nye ma ε, a be n na be yi kō tōo wa be ε."

XXXV Ka a Juu nibe pāa söör taa, "Nyune le a daba nyā na pāa chen ka si kō nye wö ε? Wön chen naa be a si nibe na yaar jer a bala na ba i a Juu nibe ti wile ba bu?"

XXXVI Nmüne le wö 'yer ika, yin wa yöörö na böörö ma ti yi kō nye ma ε, a be n na be yi kō tōo wa be ε."

XXXVII A bibir baaraa daar na i a löo di bibir kpēε, Yesu ir ara ti tån 'yer, "Kōnyūr wa kpe nire, wö wa a n sē wa nyū.

XXXVIII Nire 'lo jaa na söo de ma nitāa le a Nāanmün gän na 'yer, nyevor kōo na joro na yire a wö 'yöo."

XXXIX Nāanmün Sie 'yer le wö döo 'yere, a bala na söo

de wö ka won kō ba. A Sie ba döo wa ε, an i a Yesu ba nye a tur sere ε.

XL A nibe na wa wö a le won 'yer, ka bamine 'yer, "A daba nyā in Nāanmün 'ye'yere yelmāε."

XLI Ka bamine mi 'yere, "A nyā le i a Nāanmün Ni-iraa." Ka bamine mi 'yer, "Nmüne le a Ni-iraa 'lo na ire wa yi Galilee?"

XLII Nāanmün gän ba 'yer ika David yöo le won i na wö yi Betlehem, a tēε 'lo a David na döo kpere ε?"

XLIII Ka a nibe nma dē dē a Yesu juu.

XLIV Bamine mi ta böörö na ika ba nyöo wö tiche nire jaa ba 'la sur wö ni wö nüu ε.

XLV A puorfo yir gugurbo lieb chen a Farasee ni a Juu nibe böörlo niberε sē, ka ba söör ba, "Nmüne wö i ka yaa waan wö ε?"

XLVI Ka a bala ban tō, ka ba 'yer, "Nire jaa ba 'yer 'yer a daba nyā kaar ε."

XLVII Ka a Faraseemine söör ba, "Wö mi ben bel yi we?"

XLVIII Yi nyen a Faraseemine ni a niberε ka ba söo de wö?

XLIX Kai, tiche a nyöo ba nyāna ba böö a Nāanmün neε ε, ba ben pö 'yöfo pö gba."

L Nikodimasu na döo chen a Yesu sē mi i naa a ba āsöo söör ba,

LI "A neε ba kō si söör ika si 'yöo nire yele ka saa wö a le won 'yer bu maala ε?"

LII Ka ba söör wö, "Fö mi yin Galilee bu? Juör kaa, a la

ι fō nyen Nāanmūn 'ye'yere na yi Galilee."

LIII Ka ba jaa yaar kul a ba yie.

VIII

I Tiche ka a Yesu mī do a Olive Tur Tōō ju.

II Wer na wa chaar bibio pipi, Yesu lieb wa kpe a Nāanmūn puorfō yir bechaar pō, be le a nibe ŋmaa jilō wō tī wō jāne wile ba.

III Be le a Mosesi Nee wi-wilbe, nī a Faraseemine wa 'mataa waan pōō ban nyōō na gān daba. Ba vēn ka a pōō ir ara a ba jaa niem,

IV tī ba 'yer kō a Yesu, "Wiwile, a pōō nyāna le gān daba ka sī nyōō.

V A Mosesi Nee 'lo 'yer ika sī lob wō nī kusie kō."

VI Ba 'yer naa a le bōōōō ika ba beer Yesu kaa na ba tōō nye 'yer, 'yer a wō yele. Tiche ka a Yesu guun de a nubir seere nī a tēe.

VII Tī ba chene sōōō wō, ka wō dōl 'yer kō ba, "Ala ι a yī āsōō jaa ben ka ba maal dēer ε, a ninyine wō de nie lob a pōō nī a kusir."

VIII Tī na wō le guun seere a tēe go.

IX A anyāna ban wō, ba piel yire bō'yen 'yen, a danyōn le de nie. A wa tī che naa a Yesu nī a pōō tee na ara a be.

X Yesu dōl ir sūr a pōō, "Nye ba be? Isōō jaa ba 'yōō fō yele ε?"

XI Ka a pōō 'yer, "Kai nīkpēε." Ka Yesu mī pāa 'yer wō, "Maa mī kō 'yōō fō yele

ε, chiine, taa le wa maala yeldēer go ε."

XII Yesu le bōō 'yer kō a nibe na wō 'yer, "Maa le a wer nyā chāa, nire 'lo jaa na turo ma kō le chen libe pō ε, tī won tara na nyevor na ι chāa."

XIII Ka a Faraseemine chire wō 'yere, "Fō bōōō na yuor 'yōōōō fō māε, ka a fō yobō ι pōōō."

XIV Ka a Yesu 'yer, "Ala ι n bōōōō naa yuor 'yōōōō a n māε, a n yobō tara na sōr. Bojūu n bōō naa jie in yi wa, naa le bōō a jie in chiine. Tiche yin, yaa bōō a jie in yi wa ε, yaa le bōō a jie in chiine ε.

XV Yī den nīsaal tīersī tōōōō nī 'yer, maa ba tōōōō nire jaa 'yer ε.

XVI Tiche ala ι in tōōō naa 'yer, a le in na tōōō na tor naa bojūu n ba ι n yō ε, a Sāa na tōō ma pōō ma naa.

XVII A seb a yī neer pō ika, nibe ayi 'yer in yelmāε.

XVIII N 'yere na 'yōōōō a n māε, ka a Sāa mī na tōō ma 'yere 'yōōōō ma."

XIX Ka ba sūr wō, "Nyine a fō Sāa be?" Ka Yesu 'yer "Yaa bōō ma ε, bu a n Sāa ε, ala ι yī ta bōō ma naa, yin taa bōō naa n Sāa mī."

XX Yesu 'yer naa a 'yer nyā won wile ba a puorfō yir bechaar pō gbor a libie lob fō jie. Tī nire jaa ba nyōō wō ε, an ι a wō bībir ba vie ε.

XXI Yesu 'yer kō ba go, "N chiine na, yin wa yōōōō na bōōōō ma tī na yī kpin a yī yelbier. Jie in chiine, yī kō tōō wa be ε."

XXII Ka a Juu nibe pãa sorõ taa, "Won kon wõ mãe bu? Ala le so won 'yer ıka, 'A jie un chiine yi kõ tõõ wa be e.'" "

XXIII Tıche ka a Yesu chene 'yere, "Yın yin ka tõe, maa yin saaju. A wer nyã põ le yi yi, maa mı ba yi a wer nyã põ e."

XXIV N 'yer kũ yi ıka yın kpin naa yi yelbier, ala ı yaa sõi de ma ni a le in 'yer ıka n ı naa e, sire jaa le, yın kpin naa yi yelbier."

XXV Ka a nibe suor wõ, "An fõ ı?" A Yesu 'yer ba, "N ı naa a 'lõ in 'yer kũ yi a kõr jaa."

XXVI N tara na yõõ in taa 'yer tõi a yi 'yer, tıche a 'lõ na tõ ma in yelmãe sõi, ala in wõ yi a wõ sõi le n 'yere kõi a wer nibe."

XXVII Baa bõõ a par ıka a wõ Sãa 'yer le wõ dõõ 'yere e."

XXVIII Be a Yesu 'yer, "Yın wa 'mõõ a Nısaal Bie a saaju yın bõõ naa a nıre 'lõ in ı, na yi mı bõõ ıka n ba ıre ye le ni maa kpõõ e, tıche n 'yere naa a le a Sãa na wiil ma."

XXIX A 'lõ na tõ ma be naa n sõi, waa bar ma n yõ e, bojũu n ma ıre naa le na pele a wõ põõ."

XXX Won 'yere a le ti niyõõ soon de wõ."

XXXI Yesu 'yer kũ a Juu nibe bala na sõi de wõ, "Ala ı yi soon turo a le in wiil yi, yın ı naa a n poturbo yelmãe."

XXXII Yın bõõn a yelmãe, ka a yelmãe for yi bar ka yi so yi mãe."

XXXIII Ka ba 'yer, "Sın ı naa Abraham yõn, na saa ı nıre jaa gbãgbaar e, ımıne le fõ 'yer ıka ban for sın bar ka sı so sı mãe?"

XXXIV A Yesu 'yer kũ ba, "Yelmãe le n 'yere kõi yi, nıre jaa na maal dõer in a dõer gbãgbaa."

XXXV Gbãgbaa maa be a yir kor e, a bie 'lõ ma ben be kor."

XXXVI Ala wa ı a Bie for fon bar, fon son fõ mı sire jaa."

XXXVII N bõõn na yın ı Abraham yõn ti bõõõ ıka yi kũ ma, bojũu yaa sõi a n 'yer e."

XXXVIII Maa 'yere yi naa a le in nye a n Sãa sõi, ka yın mı ıre a le yın wõ a yi sãa sõi."

XXXIX Ka ba 'yer, "Abraham le ı a sı sãa." Be a Yesu 'yer, "Ala ı Abraham bibiir le yi ta ı, yın taa maal a le a Abraham na dõõ maal."

XL Yi ben bõõõ ıka yi kũ ma a nıre na 'yer yi a yelmãe in wõ a Nãanmın sõi. Abraham ba dõõ maal le e."

XLI Yi ıre naa a le a yi sãa mãe na dõõ ı." Ka ba 'yer, "Saa ı sõi sõi bibiir e, sın Sãa tee sın tara le Nãanmın."

XLII Ka a Yesu 'yer kũ ba, "Ala ı Nãanmın le ta ı a yi Sãa, yın taa nõ ma naa. Nãanmın sõi le n yi naa be be ka a põpãanyã. N ba waan a n mãe yuor e, 'lõ le tõ ma."

XLIII Bo le so ka a le in 'yer ba chaar kũ yi e? Bojũu yaa tõõ wõ a le in 'yer e."

XLIV A yi sãa in ti, a yi bõõõõ ıka yi maal a le won bõõõõ. An yi a pielfõ jaa nıkõõõ le wõ ı, waa tara yelmãe e, yelmãe bãlãa jaa

ba be a wɔ 'yɔ̃ɔ ɛ. 'Lɔ wa ŋmaara a jire, le wɔ be, jir ŋmara le wɔ ɪ, na wɔ ɪ a jie a jaa sãa.

XLV Tiche maa na 'yere a yelmãe yaa sɔɔ de ma ɛ.

XLVI A yi ɔ̃sɔɔ na 'yer ɪka wɔ nyen in maal deer ɔ? Ala ɪ yelmãe le n 'yere, bo le so ka yaa sɔɔ de ma ɛ?

XLVII Nire 'lo na ɪ Nãanmɪn tɔɔr wɔ̃nɔ̃ naa a le won 'yere. Yin ba ɪ a Nãanmɪn tɔɔr ɛ, yaa wɔ̃nɔ̃ a le won 'yere ɛ."

XLVIII Ka a Juu nibe sɔɔr, "Yelmãe le sɪ 'yere ɪka Samariya le fɔ yi na fɔ tara a sɪdeer."

XLIX A Yesu 'yer, "Maa ba sɪdeer ɛ, tiche n 'yɔ̃ɔnɔ̃ naa a n Sãa, tɪ yin ba 'yɔ̃ɔnɔ̃ ma ɛ.

L N ba bɔɔrɔ tur kɔrɔ a n mãe ɛ, tiche nire kɔ̃ɔ bɔɔrɔ naa a le. 'Lɔ le ɪ a 'yer tɔɔrɔ.

LI Yelmãe le n 'yere kɔrɔ yi, ala ɪ nire turo naa maa 'yer, wɔ kɔ̃ le bɔ̃ɔ kɔ̃u ɛ."

LII A anyãna le ka a Juu nibe pãa 'yere, "Põpãanyã, sɪ bɔ̃ɔn naa fon tara a sɪdeer. Abraham kpi naa, ka a Nãanmɪn 'ye'yerbe kpi, tiche ka fɔ 'yer ɪka ala ɪ nire turo naa a fɔ 'yer wɔ kɔ̃ bɔ̃ɔ kɔ̃u ɛ.

LIII Fɔ̃ɔ berma gar a sɪ sãa Abraham bu? Wɔ kpi naa, ka a Nãanmɪn 'ye'yerbe mɪ kpi. An fɔ tier ɪka fɔ pãa ɪ naa?"

LIV Ka a Yesu 'yer, "Ala ɪ n ben 'yɔ̃ɔnɔ̃ a n mãe tur, a n tur na in pɔrɔ. A n Sãa 'lo yin 'yere ɪka a yi Nãanmɪn le, 'lo le kɔrɔ ma a tur.

LV Yin ba bɔ̃ɔ wɔ gba ɛ, maa bɔ̃ɔ wɔ naa. Ala ɪ n 'yer naa ɪka n ba bɔ̃ɔ wɔ ɛ, in ɪ naa jir ŋmara a yi kaar. Tiche maa bɔ̃ɔ wɔ naa, naa turo a wɔ 'yer bie.

LVI A yi sãa Abraham dɔ̃ɔ chule tier ɪka won taa nye naa a n bɪbir. Wɔ nyen ka nɔ̃ɔ nyɔɔ wɔ."

LVII Ka a Juu nibe sɔɔr wɔ, "Faa ta yuom lijaayi ni pie (50) sere ɛ, tɪ na fɔ nye Abraham?"

LVIII Ka a Yesu 'yer, "Yelmãe le n 'yere kɔrɔ yi, sere tɪ ba wa dɔ̃ɔ Abraham, ka maa dɔ̃ɔ be be."

LIX A nyãna, ka ba wob kɔsɪbe ɪka ba lob wɔ kɔ, tiche ka a Yesu sɔɔl fɔɔl na wɔ yi a be a ba puorfɔ yir pɔ.

IX

I Yesu na chiine a le, wɔ nyen daba ban dɔ̃ɔ ka wɔ ɪ jɔ̃ɔ.

II Ka a poturbo sɔɔr wɔ, "Wiwile, an le maal deer, a dajɔ̃ɔ bu a wɔ sãa naa ma le maal deer, a dajɔ̃ɔ bu a wɔ sãa naa ma le maal a deer dɔ̃ɔn wɔ, ka wɔ ɪ a jɔ̃ɔ?"

III A Yesu 'yer kɔ ba, "A daba nyã ba maal deer ɛ, a wɔ sãa naa ma mɪ ba maal deer ɛ, tiche a in a le ka Nãanmɪn tɔ̃mɔ̃ na tɔ̃ a wɔ 'yɔ̃ɔ.

IV An chene ɪ mɔ̃tɔ̃ɔ, sɪn tɔ̃ naa a 'lo na tɔ̃ ma tɔ̃mɔ̃. Wer na sɔb naa ka nire kɔ̃ le tɔ̃ tɔ̃mɔ̃ tɔ̃ ɛ.

V In chene be a wer pɔ, maa le a wer chãa."

VI Wōn wa 'yer a le baar, wō chir nataar bun tãn a tēn na wō be a daba nıbie.

VII Tı na wō 'yer kō a daba, "Chen, tı pēē a Siloam kōō pō." A Siloam par le, Tōfō. Wō chen tı pēē nyere wa a yir.

VIII Ka a nıbōonsı bala na dōō ma nye wō na sōōō, ka ba sōōō taa, "A ba ı a daba nyāna le ma sōōō ē?"

IX Bamıne 'yer ıka 'lo le, ka bamıne mı 'yer, "Nınyetaa le." Tıche ka wō 'yer, "Maa le."

X Ka ba sōōō wō, "Nımıne a nıbie ıre wa yuo fō?"

XI Ka a daba 'yer kō ba. "Daba ban bōōō Yesu le bu tãn be ma a nıbie tı 'yer ma ıka n chen a Siloam tı pēē. Le le n chen tı pēē naa nyere."

XII Ka ba sōōō wō, "Nyıne le wō be?" Ka wō 'yer, "N ba bōōō ē."

XIII Be le ba tara a daba 'lo na dōō ı a jōō chiın a Faraseemıne sē.

XIV A bıbir 'lo a Yesu na dōō bu a tãn na wō yuon a daba nıbie in a Pēnfō Bıbir Daar.

XV Ka Faraseemıne sōōō a daba le won ıre wa nyere. Ka wō 'yer, "Tãn le wō be ma a nıbie ka n pēē be nyere."

XVI Ka a Faraseemıne bamıne 'yer, "A daba nyā ba yi Nāanmın sē ē, waa sōnō a Pēnfō Bıbir ē." Tıche ka a bamıne mı sōōō, "Nımıne le yelbe-ıre na tōō tō a ne'maa ye le nyā?" Na ba nıma jıir ayı.

XVII Ka ba lıeb sōōō a daba, "Bo fō tara na 'yer a wō 'yer? Fō nıbie ba le wō yuo." Ka a

daba 'yer, "Nāanmın 'ye'yere le wō ı."

XVIII Ka a Juu nıbere ba sōō de ε ıka a daba dōō jōō tı wa nyere ε, ka ba bōōō a sãa naa ma.

XIX Ba sōōō ba naa, "A yı bie le a nyā o? A nyā le yı dōō ka wō ı a jōō? Ka nımıne wō ıre wa nyere?"

XX Ka a sãa naa ma 'yer, "Sı bōōō naa ıka sı bie le, a sı dōō wō ka wō ı jōō.

XXI Tıche le won ıre wa nyere a pōpāanyā saa bōōō ε, bı nıre 'lo na yuo wō a nıbie saa bōōō ε. Waa ı bıbile ε, yı sōōō wō, won 'yer kō wō māē."

XXII A sãa naa ma 'yer naa nıtō bojūu ba joro naa a Juu nıbe dābāē, ba den nie 'yer ıka nıre jaa wa 'yer ıka a Yesu le a Nı-ıraa 'lo, ka ban dıi won bar a ba lōōfō jie.

XXIII Ala le so ka a sãa naa ma 'yer, "Waa ı bıbile ε, yı sōōō wō."

XXIV A Faraseemıne le bōōō naa a daba 'lo na dōō ı a jōō a gbēē ayı sōō 'yer wō, "'Yer yelmāē kō Nāanmın, sın bōōō naa a daba nyā na ı yelbe-ıre."

XXV Ka a daba 'yer, "Ala ı wō ın yelbe-ıre bı waa ı ε, n ba bōōō ε, yelbō'yen ın bōōō nı nyā. N dōō ı jōō tıche pōpāanyā, n nyere naa."

XXVI Be le ba sōōō wō, "Bo le wō ı fō? Nımıne le wō ı yuo fō a nıbie?"

XXVII Ka a daba 'yer, "N ba dōō 'yer tı yaa chele ε. Bo yı bōōōō ıka yı le wō ka a ı go? Yı bōōōō naa ıka yı mı lıeb a wō poturbo bı?"

XXVIII A ba toro wo 'yere, "Fõo le i a wo poturo, sin i naa Mosesi poturbo.

XXIX Si bõon na ika Nāanmin 'yer 'yer kō Mosesi, tiche a daba 'lo saa bõo jie won yi gba ε."

XXX Ka a daba 'yer, "A 'maa man nēe yin ba bõo jie won yi ε, ti yuo ma a nibie.

XXXI Si bõo naa ika Nāanmin ba chele a yelberbe ε. Wō ma chele naa a bala na joro wō ti maala a le won booro.

XXXII Nire jaa ba dõo wõ ika ba yuon nire ban lõo dõon jõo ε.

XXXIII Ala i a daba nyā ba ta yi Nāanmin sē ε, wō kō naa tōo bon jaa maal ε."

XXXIV Ka a Juu niberē 'yer kō a daba, "A fõo, yelbier pō le ba dōo fō, ηmine fon ure wa wiil si," ti dii wō bar a ba pō.

XXXV Yesu na wõ ika ba dii naa a daba bar, wō bō won wa nye wō, na wō suor wō, "Fō soon de a Nisaal Bie o?"

XXXVI Ka a daba suor wō, "Nikpēε an le, wiil ma ka n soo de wō."

XXXVII A Yesu 'yer, "Fō nye wō naa pōpānyā, sire jaa, 'lo le 'yere ni fō."

XXXVIII Ka a daba pāa 'yer, "N Soro n soon de," ti gbur dumo puor wō.

XXXIX Be le a Yesu 'yer, "'Yer tōorfō jie le n wa ka a wer pō. Jõn na nyere naa ka nibinyere mi lieb i jõn."

XL Ka a Faraseemine bamine na be a wō sē wõ a le na ba suor, "Bo ya! A sin mi in a jõn o?"

XLI A Yesu 'yer ba, "Ala i yi ta in jõn, yi kō naa tara chefo a dēer pō ε. Tiche, yin ben 'yer ika yi nyere naa, yi chene na be a yi dēer pō."

X

I Ka a Yesu 'yer, "Yelmāε le n 'yere koro yi, nire 'lo jaa na maa tu a piir joo dõdor nēe ti do a dachin kpe, in nānyie ni nifara.

II Nire 'lo na tu a dõdor nēe kpe 'lo le i a pechine.

III A dõdõguro ma yuon a pān kō a pechine, ka a piir chele a wō kōkor. Wō maa bool naa a wō piir yoe, na wō ηmaa ba yin.

IV 'Lo wa ηmaa a wō piir a jaa ka a yi, wō ma den nie ka a turo wō, bojūu ba bõo naa a wō kōkor.

V Tiche ba kō wa tu sāan jaa ε, ban jon yi a wō sē bojūu baa bõo sāan kōkor ε."

VI Yesu lob a sukpa nyā tiche baa bõo a par a le won 'yere ba ε.

VII A le jūu le a Yesu 'yer ba go, "Yelmāε le n 'yere koro yi, maa le a piir dõdor nēe.

VIII A bala ba jaa na dõo ma nie wa in nānyisi ni nifarba, tiche a piir ba chele ba ε.

IX Maa le a dõdor, nire jaa na tu ma kpe, won nyen faafō. Won ma kpēn ti yi na wō nyere bõdiir.

X Nānyie ma wa naa ika wō wa ju, na wō kō, ti sōo bar. Maa wa naa ka ban nye nyevor, na ba nye wō ti pōn bar.

XI “Maa le a pechiin sō, a pechiin sō soon kpi a wō piir 'yōō.

XII A pechine 'lo ban yara, waa so a piir ε. 'Lo wa nye gbōgboro na waara, wō ma teen a piir bar ti jo, ka a gbōgboro yēyel a piir ti nyōor amine.

XIII Wō ma jon a le an i libie tōmō le wō tōnō, a piir yele ba bā wō ε.

XIV “Maa i naa a pechiin sō, n bōō naa a n piir, ka n piir mi bōō ma.

XV Nūtāa le a Sāa na bōō ma ka n mi bōō a Sāa, in soon kpi a piir 'yōō.

XVI N tara na piir amine na ba be a jōō nyā pō ε, in waan ba naa, ka ba mi wa chele a n kōkōr, ka ba i pegbul bō'yen na ba tara pechiin bō'yen.

XVII A n Sāa na nō ma par ni nyā, n soō naa na kpi ti le ir i vōr go.

XVIII Nire baa faara wō ε, tiche maa māe le soō na kpi. N tara na kpēō na bar a nyevor naa le tara kpēō na de wō go. A nyā le a n Sāa 'yer ma ika n i.”

XIX A 'yer nyā le vē ka a Juu nibe ηma dē dē.

XX Ka a ba yōō 'yere ika, “Sudeer le wō tara, na wō gele, bo 'yōō yi chele a le won 'yere?”

XXI Tiche ka a bamine 'yere, “A nyāna ba i nire na tara sudeer 'yer ε, a sudeer na tōon yuo jōō nibe o?”

XXII A i naa uon ka ba maala a ba puorfū yir Pōlfū lōō di be a Jerusalem.

XXIII Ka Yesu be be a Nāanmūn puorfū yir bechaar āsōō pō, na wō yōōō a be ban buolo a Solomon Jēber.

XXIV Be a Juu nubere bamine ηmaa jilō wō sorō, “A baalfū nyā fon 'yōō si, dabor an wa baar? Ala i fōō le i a Ni-iraa 'lo, 'yer kō si chāa pō.”

XXV Ka a Yesu 'yer, “N dōō 'yer yi, yin le ba soō de ε. A ne'maa tōmō in tō ni a n Sāa yuor, 'yer naa n 'yer.

XXVI Tiche yin le ba soō de ε, bojūu yaa i a n piir ε.

XXVII A n piir ma chele naa a n kōkōr, n bōō ba naa ka ba ma turo ma.

XXVIII N kō ban nyevor na ba tara baarfū ε. Ba kō we ε, nire jaa kō tōō ba 'loo faa a n nūu pō ε.

XXIX A n Sāa 'lo na de ba kō ma, wō gar bomo a jaa. Nire jaa kō tōō ba 'loo faa a n Sāa nūu pō ε.

XXX Maa naa n Sāa jaa in bō'yen.”

XXXI Ka a Juu nubere wob kosibe ika ba lob wō go.

XXXII Tiche ka a Yesu suor ba, “N tōn ne'maa tōyōō yi a Sāa sē, buor soō 'yōō yi pāa be loōō ma?”

XXXIII Ka ba 'yer, “Saa loōōō fū a anyā āsōō jaa 'yōō ε, ti fon fere soōnō a Nāanmūn yuor, ti mi i nisaal.”

XXXIV A Yesu 'yer ba, “A ba seb a yi Nee pō ika, 'N 'yer naa ika, yi in ηmume ε?” (Yiel Gān 82:6)

XXXV Ala i Nāanmūn buol naa a bala a wō 'yer, na wa a

ba sē, ημμε, Nāanmın sēer
ba be na wa sōo ε.

XXXVI Njmine le a 'lo a Sāa
na kaa ir a wō bōfō pō, na
wō tō ka a wer pō. Bo le so
ka yaa bara ma ε, bojūu n
'yer ıka Nāanmın Bie le n ı?

XXXVII Yı taa sōo de ma ε,
ala ı n ba maala a le a Sāa
na maala ε.

XXXVIII Tıche ala ı n tō naa,
yın gba ba sōo de ma ε, yı
sōo de a ne'maa tōmō, yın
bōon a par ıka a Sāa ben a n
'yōo ka n mı be a Sāa 'yōo."

XXXIX Ka ba le buoro a wō
nyoofo go, ti che ka wō fool
yi.

XL Be le a Yesu lieb gōo a
Jordan man gōon, a jie 'lo a
Joon na dōo suoro a nıbe a
Nāanmın kōo na wō jē a be,

XLI ka nyoo wa a wō sē
wa 'yere, "Joon gba ba dōo tō
ne 'maa tōmō ε, a ala a jaa
won 'yer a daba nyā 'yer, ın
yelmāε."

XLII Be le a nyoo sōo de
wō.

XI

I Daba ban buolo Lajarusı
dōo bıere, wō ın Meer nı
Mata yedaba na ba kpiere a
Betanı tēe pō.

II A Meer nyā na dōo kpaar
a kānyūu 'yōo a Yesu ti de a
wō jukool fiel, a wō yedaba
Lajarusı le a nyā na bıere.

III Ka a yepobo tō 'yer a
Yesu, "Sı Soro, a fı baraa
bıere naa."

IV Yesu na wō a le, a wō
'yer, "A baal nyā ba ı kūu
baal ε, ti an wiil Nāanmın
tıur ti mı vē ka Nāanmın Bie
yuor yi."

V Yesu nōn Mata nı a wō
yēbe nı a ba yedaba La-
jarusı.

VI Tıche won wō a Lajarusı
baal ti na wō chene jāne a be
won be ber ayi.

VII Tı pāa 'yer kō a wō
poturbo, "Yı ı a sı lieb chen
a Judiya."

VIII Tıche ka a poturbo 'yer,
"Wiwile, daar yē yē nyāna
ba le a Juu nıbere ta buoro
ıka ba lob fı ε, tıche a fı le
chiine a be go?"

IX Ka a Yesu 'yer kō ba, "A
ba ı a bıbir tara na a wō
mōtōo chaarfō sōo ε? Nıre
wa chiine a mōtōo wō maa
ηme gber ε, wō nye naa a
mōtōo chāa.

X Bojūu ala ı tāsōo le
wō chiine, won ηmen gber,
bojūu waa tara chāa ε."

XI Won wa 'yer a le baar,
wō 'yer kō ba, "A sı baraa
Lajarusı gur naa, tıche ın
chen ti sāı wō."

XII Ka a wō poturbo 'yer, "Sı
Soro, ala ı wō gur naa, won
ir naa."

XIII Yesu 'lo 'yer naa ıka wō
kpi naa, tıche ka a poturbo
'lo tıer ıka a gōo sōo le wō
'yere.

XIV Ala le so a Yesu pāa 'yer
ka a chaar ıka, "Lajarusı kpi
naa.

XV A yı jūu, a nōmō ma
naa ın ba be be ε, ka yı na
sōo de ma. Tıche, yı ı a sı
chen a wō sē."

XVI A wō poturo āsōo ban
buolo Toması na ba le buolo
wō Naa 'yer kō a bala na che,
"Yı ı a sı 'mataa chiin wō mı
tı kpi."

XVII Yesu na wa ta a be, wõ nyen ka a ı ba ũu naa Lajarusı maal ber anaar.

XVIII Betanı nı a Jerusalem mı ba jãa ε.

XIX Ka a Juu nıbe yoo chen ıka ba ti puor a Mata nı a Mээр a ba yedaba kuor.

XX Mata na wa wõ ıka Yesu waara naa, wõ yin ti tuor wõ, tıche kaa Mээр 'lo jãne a yir.

XXI Be le a Mata 'yer kó a Yesu, "N Soro, fõõ ta dõõ be ka, a n yedaba kõ naa kpi ε.

XXII Tıche n bõõ naa põpãanyã gba ıka, bon jaa fon suor a Nãanmın sã, won kó fõ naa."

XXIII A Yesu 'yer kó wõ, "A fõ yedaba na ir naa a kũu pó ı vor."

XXIV Be le a Mata 'yer kó a Yesu, "N bõõn na won na ir a kũn irfõ daar, a ber baaraa sõõ."

XXV A Yesu 'yer kó wõ, "Maa le ı a kũu pó irfõ, nı nyevor, nıre 'lo na sõõ de ma, 'lo kpi gba, ti won tara na nyevor.

XXVI Nıre 'lo na ba kpi ε, ti na wõ sõõ de ma, kõ le kpi ε, fõ sõõ naa a le ı?"

XXVII Ka a Mata 'yer, "Õõ, n Soro, n sõõn de ıka fõõ le ı a Nı-ıraa na ı Nãanmın Bie, 'lon na wa ka a wer pó."

XXVIII Won wa 'yer a le baar wõ heb kul ti bõl 'yer kó a yebile Mээр, "A wiwile ben ka ti soró fõ."

XXIX A Mээр na wa wõ a le, ka wõ vaa ir chen a Yesu sã.

XXX Yesu ba kpe a tõe pó sere ε, ti chene ara a be a Mata na tuor wõ.

XXXI A Juu nıbe bala na wa a kuor puorfõ jie be a Mээр sã a yir, na nye a le won vaa ir yire, ka ba turo wõ tıer ıka a yaa par le wõ chiine a kõn jie.

XXXII Mээр na ti ta a jie nye a Yesu a be, wõ gbur dumo a Yesu niem ti 'yer, "N Soro, fõõ ta dõõ be ka, a n yedaba kõ naa kpi ε."

XXXIII Yesu na nye a le won kõnõ ka a Juu nıbe bala na bıel wõ mı kõnõ, nıbaal kpe wõ naa ka a suur nyoo wõ.

XXXIV A wõ suor ba, "Nyıne yı ũu wõ?" Ka ba 'yer, "N Soro, wa nye a jie."

XXXV Ka Yesu kó.

XXXVI Ka a Juu nıbe pãa 'yere koró taa, "Nye le won nõ a Lajarusı."

XXXVII Tıche ka bamıne pãa 'yer, "Won dõõ yuo a jõõ nıbie, kaa ı wõ kõ naa tõõ vã ka a Lajarusı ta kpi bı?"

XXXVIII Ka nıbaal kpe a Yesu, ka wõ tóõ ta a yaa par. Kósr bıõ le, ka ba 'moo a kósr ásuõ póõ a neε.

XXXIX A Yesu 'yer, "Yı bil a kósr bar." Tıche a Mata an ı a wõ yedaba le kpi, ka wõ 'yer, "N Soro, won nyuro naa, ber anaar nı dına ban ũu wõ."

XL Ka Yesu 'yer, "N ba 'yer fõ ıka fõõ sõõ de, fon nyen Nãanmın tur ε?"

XLI Be le ba bil a kósr bar, a Yesu kaa saaju ti 'yer, "N Sãa, fõ son puorfõ, fon wõ a n suorfo.

XLII N bõõn naa fon wõnõ a n suorfo, tıche n 'yer naa ka a na sõõ a nıbe banyãna

na ara a ka, a ba soɔ de ɪka, fõɔ le tõ ma."

XLIII Yesu na 'yer a nitõ wo bool kpẽɔ jaa, "Lajarusɪ, wa yi."

XLIV Ka a kũu yi, ka a gbɛɛ naa nuur ban vil a fɔpɪɛl pɔɔ ka a fɔbaa mi pɔɔ a ju. A Yesu 'yer kũ ba, "Yɪ yaar a kũu fɔɔr bar wo ka wo chen."

XLV Ala le so ka a Juu nɪbe bala na wa ɪka ba wa puor a Mɛɛr, nyɛn a le a Yesu na ɪ, a ba soɔ wo.

XLVI Tɪche ka a bamɪne chen a Faraseemɪne sɛ̃ tɪ man a le a Yesu na maal.

XLVII Be le a Faraseemɪne nɪ a boɔrlo nɪberɛ bool taa lɔɔfɔ na ba 'yer, "Nɪmɪne sɪn ɪ, a daba nyã na ben tɔnɔ a ne'maa tɔmɔ a nitõ?"

XLVIII Ala ɪ sɪn be bar wo ka wo maala le, nɪre jaa na soɔn a wo yele, a Worom nɪbe wa wõ a yele ban wa wel sɪ naa a jisõ nɪ a tɛe bar."

XLIX Ka a ba ãsɔɔ ban boolɔ Kayafasɪ na ɪ a boɔrlo nɪkpɛɛ a yuon 'lɔnɔ 'yer, "Yaa tara tɪɛr jaa ɛ.

L Yaa bõɔ ɪka a sɛɛ naa ka nɪbõ'yen na kpi kũ a nɪyɔɔ gar a nɪyɔɔ ba jaa na we ɛ."

LI A nyã ba yi a wo mãe sɛ̃ ka wo 'yer ɛ, tɪche wɔn ɪ a boɔrlo nɪkpɛɛ a yuon 'lɔ, ala le wo de nie dõɔ 'yer ɪka a Yesu na kpin kũ a Juu nɪbɔrɔ ba jaa.

LII A ba ɪ bala tɛɛ ɛ, tɪche ka wo lɔɔ taa a Nãanɪmɪn bibiir bala na yɛyɛl na wo maal ba a ba ɪ bõ'yen.

LIII An yi a daar 'lɔnɔ ba boɔrɔ na sor na kũ a Yesu.

LIV A le juu Yesu ba le yɔɔrɔ chãa pɔ a Juu nɪbe jie ɛ, tɪ chen jiyuo na gbɔr a mɔgõɔ na wo tɪ kpɪɛɛ a tɛbile ban boolɔ Eferem, be le wo tɪ 'mataa jɛn a wo poturbo.

LV A Juu nɪbe Gõl Bar Difo gbɔr naa, ka ba yɔɔ yi a tɛbil do a Jerusalem tɪ pɔlɔ a ba mãe chele nɪ a bɪbir.

LVI Ba kaara na boɔrɔ a Yesu a be a Nãanɪmɪn puorfɔ yir, sorɔ taa, "Nɪmɪne yɪ tɪɛr, wɔn wa naa a lɔɔfɔ jie bu?"

LVII Tɪche ka a boɔrlo nɪberɛ nɪ a Faraseemɪne 'yer, "Nɪre jaa wa bõɔ a jie a Yesu na be, wo 'yer ka ba tɪ nyɔɔ wo."

XII

I A chen ber ayɔɔb ka a Gõl Bar Difo bɪbir ta. Yesu chen a Betanɪ na ɪ a Lajarusɪ 'lɔ na kpi ka wo sãt kpɪɛɛ.

II Ba maal bõdiir kũ wo a be, ka a Mata põnɔ a bõdiir. Lajarusɪ pɔɔ naa a nɪbe bala na lɔɔ jɛn Yesu a bõdiir jie.

III Be le Mɛɛr de kãnyũu vɪla daa na ɪ tuo wa pɔr 'yõɔ a Yesu gbɛɛ pɔ, tɪ liɛb a jukɔɔl fiɛle nɪ ka a nyũu de a yir wo jaa.

IV Tɪche a wo poturo ãsɔɔ ban boolɔ Judas na yi a Istkariyot, 'lɔ le na wa gar 'yõɔ a Yesu sɔɔr,

V "Bo le so ka baa da a kãnyũu nyãna ɛ, a libie na tãn nɪre yuon gbul sãyar na ba de kũ nõn dɛme ɛ?"

VI A nõn dɛme yele ba bã wo ɛ, bojũu nãnyie le wo ɪ an ɪ 'lɔ le tara a ba libie wɔɔ,

na wō ma juro a ala ban 'yōō a be sōnō ni wō māē.

VII A Yesu 'yer, "Bar a pōō jaa jomm, wō bin a kānyūu nyāna gun a n ūufō bībir.

VIII A nōn dēme na ben a yi sē bībir jaa, tiche maa kō be a yi sē bībir jaa ε."

IX A Juu yōō jie na wō ūka Yesu be naa a Betanī, ba wa naa a ba ı a 'lo tēē 'yōō ε, tiche ba bōōō na ūka ba nye a Lajarusı 'lo won sāt a kūu pō, ka wō ir ı vor.

X A le 'yōō, a bōōōlo nıbere mı guoro ni taa ūka ba mı n kō naa a Lajarusı.

XI A wō jūu le a Juu nıbe yōō jie tōr a ba nıbere wiilfō ti sōōō a Yesu.

XII Wer na wa chaar, a niyōō bala na wa a Gōl Bar Difo jie, wō naa ūka Yesu ben a sōr pō waara a Jerusalem.

XIII Ba 'mel be vai yi tuoro ni wō pāa chule gōnō, "Yāan yōōō, Nāanmın wō sōō a 'lo won tō. (Yiel Gān

118:25, 26) Nāanmın wō sōō a 'lo na ı a Isıral nāa."

XIV Yesu nyen a bōpōl na wō do jāne nitāa le an seb a Nāanmın gān pō,

XV "A yın Jerusalem nıbe, yi ta joro dābāē ε, Yi nye a yi nāa na do bōpōl waara ni." (Jekariya 9:9)

XVI A wō poturbo ba dōō bōō a anyāna a jaa par ε, ti a Yesu na wa ir ı vor, ba tıer yuo ūka anyāna le ba dōō seb a Nāanmın gān pō a wō 'yōō ka ba mı maal a le kō wō.

XVII A niyōō bala na dōō be a wō sē na ba nye a le won bōōl a Lajarusı ka wō yi a

yaa pō ı vor, ba chene na mana kōō a nıbe.

XXVIII Ala le so ka a niyōō yi tuoro wō, bojūu ba wō naa ūka wō tōn ne'maa tōmō.

XIX Be le ka a Faraseemıne pāa 'yere kōō taa, "Yı nye, saa le tōōō bon jaa maala ε. Nye, a nıbe ba jaa ben turo wō."

XX A nıbe bamıne mı na ba ı a Juu nıbe ε, pōō naa bala na do a puorfo jie a Jerusalem a Gōl Bar Difo sōō.

XXI Ba chen a Filip na yi a Betısaida na be a Galilee wer pō sē ti 'yer, "Nıkpēē, sı bōōō naa ūka sı nye a Yesu."

XXII Filip chen ti 'yer kō Andıru ka ba 'mataa chen ti 'yer a Yesu.

XXIII A Yesu 'yer ba, "A sōō ta naa ka Nāanmın na kō a Nısaal Bie tıur.

XXIV Yelmāē le n 'yere kōō yi, chibir baa ūu tēē ε, won chene na ı a chibir bō'yen. Tiche 'lo wa lo tēē kpi, wō ma dōōn chibiyoō.

XXV Nıre 'lo na nō a wō nyevōr na bōr wō naa, tiche 'lo na 'laar a wō nyevōr a wer nyā pō, won tara na a nyevōr 'lo na ba tara baarfo ε.

XXVI Ala ı āsōō jaa bōōō naa ūka wō sōō ma tō, wō turo ma, jie jaa ın be a nıre 'lo na sōnō ma tōnō mı na ben be. Ka a n Sāa 'yōōnō a 'lo na sōnō ma tōnō.

XXVII "Pōpāanyā, n pōō sōō naa, ti n 'yer bō? N 'yer ūka a Sāa wō faa ma a sōō nyāna pō bu? Kai, a sōō nyāna 'yōō le n wa.

XXVIII Sāa, kō a fı yuor tıur." Be le a kōkōr pāa 'yer

yi saaju, "N dõo kɔ wɔ a tɛr, un lɛ kɔ wɔ naa a tɛr go."

XXIX Ka a nɛyɔɔ bala na ara a be wõ naa na ba 'yer, saa lɛ tãna, ka bamine mi 'yer malaka ãsɔɔ lɛ 'yerɛ ni wɔ.

XXX A Yesu 'yer ba, "A ba i maa 'yõɔ lɛ a kɔkɔr 'yer ε, ti yɛn 'yõɔ lɛ.

XXXI Põpãanyã a sɔɔ ta naa ka a wer nyã 'yer na tɔɔr. Põpãanyã, ban ir naa wer nyã nãa Satan bar.

XXXII Tiche maa, bala wa 'mɔɔ ma a saaju, un tɔɔn nibe ba jaa waan a n sã."

XXXIII Wɔ 'yer a lɛ na wɔ wiil kũu 'lɔ tɔ won na kpi.

XXXIV Ka a nɛyɔɔ bala 'yer, "Si wõn yi a Nɛɛ pɔ ika, a Ni-iraa naa 'lɔ na ben be kpo kpo, ti ηmine a i a fɔ 'yer ika ban 'mɔɔn a Nɪsaal Bie a saaju? An lɛ a Nɪsaal Bie 'lɔ?"

XXXV A Yesu pãa 'yer ba, "Ber bãlãa lɛ a chãa na be a yi sã, yi chiine a chãa pɔ won chɛnɛ be be ka a libe taa pɔɔ yi ε. Nɛrɛ na be libe pɔ ba bõɔ a jie won chiine ε.

XXXVI Yi sɔɔ de a chãa, yɛn chɛnɛ tara wɔ na yi tõɔ i a chãa bibiir." Yesu na wa 'yer a lɛ baar, wɔ yin chen a baa nyɛ wɔ ε.

XXXVII Yesu gba, won tã a nɛ'maa tõmõ a ba sã, ti baa chɛnɛ sɔɔ de wɔ ε.

XXXVIII Ka a Isaiya 'yer i yelmãε. Lɛ won 'yer a kõr jaa, "Si Soro an lɛ sɔɔ de a si 'yer, an lɛ a Soro mi wiil a wɔ kpɛɔ?" (Isaiya 53:1)

XXXIX Ban ba tɔɔrɔ sɔɔrɔ ε, bojũu a Isaiya 'yer jie ãsɔɔ,

XL "Wɔ jõɔn a ba nɛbie bar. Na wɔ pɔɔ a ba tɛr bar, baa lɛ nyɛrɛ ε. Ba kõ mi lɛ bõɔ a par a ba tɛr pɔ ε, na ba lɛb wa a n sã ka n sãa ba ε." (Isaiya 6:10)

XLI Isaiya 'yer naa nitõ, bojũu wɔ dõɔ nyɛ a Yesu tɛr na wɔ 'yerɛ a wɔ 'yer.

XLII An sɔɔ be a lɛ ti nɛberɛ yɔɔ bamine sɔɔn de wɔ. Tiche a Faraseemine dãbãε jũu baa 'lara 'yerɛ ε, ka ba taa dii ba bar a ba lõɔfɔ jie ε.

XLIII Bojũu ba nõn nɛrɛ pɛɛfɔ gar Nãanmɛn pɛɛfɔ.

XLIV Be lɛ a Yesu 'yer kpɛɔ jaa, "Nɛrɛ 'lɔ na sɔɔ de ma a ba i maa tɛɛ lɛ wɔ sɔɔ de ε, tiche wɔ sɔɔn de a 'lɔ na tã ma.

XLV Nɛrɛ 'lɔ na nyɛ ma mi nyɛn a 'lɔ na tã ma.

XLVI N wan a wer pɔ nitãa chãa, ka nɛrɛ 'lɔ na sɔɔ de ma kõ lɛ be libe pɔ ε.

XLVII "A nɛrɛ 'lɔ na wõ a n 'yer, ti na waa tu ε, n kõ tɔɔr a wɔ 'yer ε. N ba wa ika n wa tɔɔr a wer 'yer ε, ti n wa faa wɔ.

XLVIII A 'yer tɔɔrɔ ben be, nɛrɛ 'lɔ na tor ma na waa de a n 'yer bie ε, a 'yer 'lõnõ ni wɔ ju un 'yer lɛ na 'yõɔ wɔ a 'yer a ber baaraa daar.

XLIX N ba 'yerɛ n mãε 'yer ε, tiche n 'yer naa a lɛ a Sãa na tã ma 'yer ma ika n 'yer.

L N bõɔ naa ika a wɔ 'yer kɔrɔ na nyevɔr na ba tara baarfɔ ε. Ala lɛ so ka n 'yer yi a lɛ nɛ a Sãa na 'yer."

XIII

I A kõ lɛ kor ε, ti a Gõl Bar

Difo ta, Yesu bõon naa ɩka a wɔ bɩbir vɛ naa ka won yi ka a wer nyã pɔ lɛb chen a Sãa sã. Wɔ nõ naa bala na ɩ a wɔ tɔɔr a wer nyã pɔ, wɔ nõ ban tɩ tãn a wɔ kũu.

II Ba põn a jãanɔɔr bõdiir, ka a ɩ tɩ de nie kpe Judas na ɩ Simon na yi Isikariyot bidaba ka wɔ tɩ gar 'yõɔ a Yesu.

III Yesu bõon naa ɩka a Sãa den bomo a jaa 'yõɔ a wɔ nũu pɔ, an ɩ a Nãanmɩn sã le wɔ yi na wɔ le lɛb chiine a wɔ sã.

IV Be le wɔ bar a bõdiir tɩ ir na wɔ yaa a fuu bar tɩ de fɔftɛlaa sɛ a sɩɛ pɔ.

V Na wɔ por kõɔ 'yõɔ la'yelma pɔ piel pɛɛɛ a wɔ poturbo gbɛɛ tɩ ma fɛl a fɔftɛlaa 'lo won sɛ a sɩɛ pɔ bar.

VI Won wa ta a Simon Pita ka wɔ 'yer, "N Soro, fõɔ le na pɛɛ a maa gbɛɛ ɔ?"

VII A Yesu 'yer wɔ, "Faa bõɔ a le ɩn ɩɛ a põpãanyã ɛ, tɩche fun wa bõon daar kõɔ."

VIII Ka a Pita 'yer, "Kai, faa be na wa pɛɛ a n gbɛɛ ɛ." A Yesu 'yer kɔ wɔ, "Maa ba pɛɛ a fõ gbɛɛ ɛ, saa le be taa ɛ."

IX Ka Simon Pita pãa 'yer, "N Soro ala be le, a ta ɩ a gbɛɛ tɛɛ ɛ, pɛɛ a nuur nɩ a ju mɩ."

X A Yesu 'yer, "Nɩɛ na so kõɔ baar gbɛɛ tɛɛ le wɔ ma wa pɛɛ, a wɔ āgãn wɔ jaa yi naa. A yɩn mɩ yi naa an ba ɩ yɩ jaa le ɛ."

XI Yesu bõon a lon na gar 'yõɔ wɔ, ala le so ka wɔ 'yer ɩka a ba ɩ ba jaa le yi ɛ.

XII Won wa pɛɛ a ba jaa gbɛɛ baar, wɔ le den a fuu

su tɩ jãne nɩ a wɔ jie, tɩ sɔɔr ba, "Yɩ bõon a nɩtõ ɩn ɩ par ɔ?"

XIII Yɩ ma buɔl ma naa Wiwile bɩ Soro, yelmãɛ yɩ 'yer an ɩ a le n ɩ.

XIV Ala ɩ maa na ɩ a yɩ Soro nɩ a yɩ Wiwile pɛɛn a yɩ gbɛɛ, yɩ mɩ pɛɛɛ taa gbɛɛ.

XV N maal wiil yɩ ɩka yɩ maala a le ɩn ɩ kɔ yɩ.

XVI Yelmãɛ le n 'yerɛ kɔɔ yɩ ɩka, gbãgbaa ba ɩ kpɛɛ gar a wɔ soro ɛ. Tõtõnõ mɩ ba ɩ kpɛɛ gar a 'lo na tõ wɔ ɛ.

XVII Põpãanyã yɩn bõɔ a anyãna, an ɩn sõɔfɔ ala ɩ yɩ ɩɛ yaa naa.

XVIII "Yɩ jaa ba le n 'yerɛ ɛ, n bõɔ naa a bala ɩn ir. Tɩche le an seb a Nãanmɩn gãn pɔ na ɩ naa a le an seb, 'A 'lo ɩn lõɔ dire nɩ na lɛb ɩ ma bier.' (Yiel Gãn 41:9)

XIX "N 'yer yɩn a põpãanyã tɩche ka a ba ta sɛɛ ɛ, ala wa ta ka yɩ sɔɔ de ma ɩka Maa le.

XX Yelmãɛ le n 'yerɛ kɔɔ yɩ, nɩɛ 'lo na sɔɔ de a 'lo ɩn tõ, maa le wɔ sɔɔ de. Nɩɛ 'lo mɩ na sɔɔ de ma mɩ sɔɔn de a 'lo na tõ ma."

XXI Yesu na 'yer a nɩtõ baar a wɔ puɔ sõɔ naa ka wɔ 'yer kɔ ba, "Yelmãɛ le n 'yerɛ kɔɔ yɩ, a yɩ āsɔɔ na tɩ gar 'yõɔ ma."

XXII Ka a poturbo kaara taa buɔɔɔ ɩka ba bõɔ a buor sɔɔ won 'yerɛ.

XXIII A Yesu poturo āsɔɔ won nõ na jẽ gbɛb wɔ,

XXIV 'lo le a Simon Pita 'lɩr 'yer, "Sɔɔr wɔ kaa, an le wɔ 'yerɛ?"

XXV Ka a poturo 'lo diel a Yesu ti suor wõ, "N Soro, an le fõ 'yere?"

XXVI A Yesu 'yer, "A 'lo un na ηmaa a paanõõ suun a jier kũ, 'lo le." Wõ ηmaa naa a paanõõ suun a jier de kũ a Judas na yi Isikariyot na i Simon bie.

XXVII Judas na 'wõb a paanõõ baar ka Satan kpe wõ. Ka Yesu 'yer wõ, "A le fon buõõõ ıka fõ maal, põõ fõõ maal."

XXVIII Tıche a bala na be a bõdiir jie, äsõõ jaa ba bõõ a par a le Yesu na 'yer kũ wõ ε.

XXIX An i a Judas le tara a ba libie wõõ, ka bamıne tıer ıka Yesu tõõ 'yere wõ ıka wõ da bon kõõ waan a ba wa maal a lõõ di jie bu wõ kũ nõn dẽme bon kõõ.

XXX A le a Judas na wa de a paanõõ baar wõ yi naa, tãõõ mı le.

XXXI Wõn wa yi baar, Yesu 'yer naa, "Põpãanyã maa Nısaal Bie nyen tıur ka Nãanmın mı nye tıur tu a wõ 'yõõ.

XXXII Ala i Nãanmın nyen tıur tu a wõ 'yõõ, Nãanmın na kũ naa a Bie tıur, wõn maal naa le ajienaa.

XXXIII "N bibiir, n kõ le be a yi sã kor ε. Yın wa yuõõõ na buõõõ ma ti a le un 'yer kũ a Juu nıbe, le mı le n 'yer kũ yi a põpãanyã. A jie 'lo un chiine yi kõ tõõ wa be ε.

XXXIV "Bin paalaa le n kũõõ yi, yi nõ taa nitãa le un nõ yi. Yi mı nõ taa.

XXXV Yın wa nõ taa, nıbe ba jaa na bõõn naa ıka yın le i a n poturbo."

XXXVI Ka a Simon Pita suor wõ, "N Soro, nyıne fõ chiine?" A Yesu 'yer, "A jie un chiine, fõ kõ tõõ tu a põpãanyã ε, tıche daar kõõ fon tu naa."

XXXVII Ka a Pita suor wõ, "N Soro, bo le so ka n kõ tõõ tu fõ a põpãanyã ε? In sõõn kpi a fõ jũu?"

XXXVIII A Yesu 'yer wõ, "Fõn sõõn kpi kũ ma? Yelmãε le n 'yere kũõõ fõ ıka nõraa kõ kõ sere ε, ti fõ chiir gbεε ata ıka faa bõõ ma ε."

XIV

I Yesu 'yer kũ a poturbo, "Yı ta vẽ ka a yi potıer vavire ε, yi sõõ de Nãanmın na yi mı sõõ de ma.

II De yõõ be na a n Sãa yir, ala ba ta i le ε, n kõ naa 'yer kũ yi ε. N chiine naa na ti chõõr a jie kũ yi.

III Maa wa chen ti chõõr a jie baar, un lıeb wa de yi ka yi ti be a n sã, ka yi mı ti be a jie 'lo un be.

IV Yı bõõn a jie 'lo un chiine suor."

V Ka Toması suor wõ, "N Soro, sın ba bõõ a jie fon chiine ε, ηmıne sın ıre wa bõõ a suor?"

VI A Yesu 'yer, "Maa le a suor, a yelmãε, nı a nyevor. Nıre jaa kõ tõõ chen a Sãa sã, na waa tu a n jie ε.

VII Ala i yi bõõõ ma naa, yın bõõn a Sãa mı. An be yi a dına yi bõõõ wõ naa, na yi nye wõ mı."

VIII Ka Filip 'yer, "N Soro, wiil si a Sãa a le na see si naa."

IX A Yesu 'yer, "Filip, a mō faa bōo ma o, a kōr jaa in be a yi sē? Nire 'lo jaa na nye ma nyen a Sãa. Nmune fo 'yer ika n wiil yi a Sãa?"

X Faa soo de ika n ben a Sãa 'yōo ka a Sãa mi be a n 'yōo ε? A 'yerbie ala in 'yer kō yi a ba i maa mǎe 'yer ε, ti a Sãa na be a n 'yōo le tōnō a wō tōmō.

XI Yi soo de a le in 'yer ika n be naa a Sãa 'yōo ka a Sãa mi be a n 'yōo, bu yi soo de a ne'maa tōmō ala.

XII Yelmǎe le n 'yere koro yi, nire 'lo jaa na soo de ma, won tōnō naa a tōmō ala in tōnō. Won tōn tōbere gar anyāna, bojūu n chiine naa a Sãa sē.

XIII Bon jaa yin de a yuor soor, in maal won kō yi, ka a Sãa nye tur tu a Bie 'yōo.

XIV Yi de a n yuor soor ma bon jaa, in maal wō naa.

XV "Ala i yi nō ma naa, yin tu naa a le in 'yer.

XVI Ka n soor a Sãa ka wō kō yi a Sōnō āsōo, ka wō be a yi sē jaa kpo kpo.

XVII A yelmǎe Sīe 'lo, a wer nibe na kō tōo de wō ε, bojūu baa nye wō ε, bu bōo wō ε. Tiche yin 'lo bōo wō naa an i wō kpiere naa a yi sē, na won be a yi 'yōo.

XVIII N kō bar yi nitāa kpur ε, in lieb wa a yi sē.

XIX A chen bālāa a wer nibe kō le nye ma go ε, tiche yin 'lo na nye ma naa. Bojūu in tara na nyevor ka yin mi na a nyevor.

XX A bibir 'lo wa vīe, yin bōo ika n be naa a n Sãa 'yōo, ka yi mi be a n 'yōo, ka n mi be a yi 'yōo.

XXI Nire 'lo jaa na de a n 'yer na wō turo, 'lo le i nire 'lo na nō ma. 'Lo jaa mi na nō ma, a n Sãa mi na nō wō naa, ka maa mi nō a ninyine, naa wiil wō a n mǎe."

XXII Be le ka a Judas, a ba i a Judas 'lo na yi a Isikariyot ε, 'lo le 'yer, "Tiche, n Soro bo le so ka fo wiil a fo mǎe kō si, ti na faa wile a fo mǎe koro a wer nibe ε."

XXIII A Yesu 'yer, "Ala i āsōo jaa nō ma naa, won turo naa a n wiilfo. A n Sãa na nō wō naa, ka si wa be a wō sē.

XXIV Nire 'lo na ba nō ma ε, wō kō tōo tu a n wiilfo ε. A 'yerbie anyāna yin wō ba i maa mǎe 'yer ε, a yin a Sãa na tō ma sē.

XXV "A anyāna a jaa le n 'yer kō yi, in chene be a yi sē.

XXVI Tiche a Sōnō 'lo na i a Nāanmin Sīe, 'lo le a Sãa na tōn a n yuor. Won wiil yi naa a ye le a jaa, na wō mi jeo yi ala a jaa in dōo 'yer yi.

XXVII Nyā'maar po le n bar yi, a maa mǎe nyā'maar le n bar kō yi. N ba kō yi nitāa le a wer nibe na ma kō ε. Yi ta vē ka yi tier vavire ε, ka yi joro dābāe ε.

XXVIII "Yi wōn a le in 'yer ika n chiine naa ti in lieb wa a yi sē. Ala i yi ta nō ma naa, yi puo naa pel naa in chiine a Sãa sē an i a n Sãa le berma gar ma.

XXIX N den nie 'yere koro yɪ, tɪche ka a na wa ɪ, ala wa ɪ, yɪn soɔn de.

XXX Maa nɪ yɪn kō le 'yer kor ε, bojūu a wer nyā nāa Satan waara naa, tɪ waa tara kpɛɔ a n 'yɔɔ ε.

XXXI Tɪche a wer nɪbe na bōɔn ɪka n nō naa n Sāa naa maal a le ne a n Sāa na 'yɔɔ ma. Yɪ ir a sɪ chen."

XXV

I A Yesu 'yer, "Maa le ɪ a tɪwōn sō ka a n Sāa mɪ ɪ a tɪkaara.

II Wō ma ŋman a wɪsɪ ala na be a n 'yɔɔ tɪ ba wōnō ε. A wɪsɪ ala mɪ na wōnō, wō ma choɔr 'mel bar ka a wō yɔɔ.

III Yɪn 'lo, a 'yer ɪn 'yer kō yɪ choɔr yɪ naa.

IV Yɪ mar a n 'yɔɔ, ka n mɪ mar a yɪ 'yɔɔ. Wile jaa kō wō wōmō a wō mǎε ε, ka waa mar a tɪwōnaa 'yɔɔ ε. Yɪn mɪ kō tōɔ wōmō wō ε. Yɪn mɪ kō tōɔ wōmō wō ε, ka yaa mar a n 'yɔɔ ε.

V "Maa le ɪ a tɪε, yɪn mɪ le a wɪsɪ, ala ɪ nɪre be naa a n 'yɔɔ ka n mɪ be a wō 'yɔɔ, wōn wōn wōmō yɔɔ. Maa ba be a yɪ sē ε, yɪ kō tōɔ bon jaa ɪ ε.

VI Ala ɪ āsɔɔ jaa ba be a n 'yɔɔ ε, wō nyentāan a wile ban lōb bar ka wō ko. Ba ma wob a wɪlbie anyāna lōb 'yɔɔ būu pō ka a di.

VII Ala ɪ yɪ be naa a n 'yɔɔ, ka a n 'yer be a yɪ 'yɔɔ, yɪ soɔr bon jaa yɪn bɔɔrɔ, yɪn nyε naa.

VIII A nyā le ɪ a n Sāa tɪr yɪn wa wōnō wōmō yɔɔ, a

mɪ nɪ wiil naa ɪka yɪ ɪ naa n poturbo.

X "Le a Sāa na nō ma, le mɪ le n nō yɪ. Yɪ ara a n nōfō pō.

XI Ala ɪ yɪ tu naa a le ɪn 'yer, yɪn be naa a n nōfō pō, nɪtāa le ɪn tu a n Sāa 'yer naa be a wō nōfō pō.

XII A anyāna le n 'yer kō yɪ ka n popel be a yɪ sē, ka a yɪ chɪlfō mɪ sεε.

XIII A n 'yer ɪn koro yɪ nɪ nyā. Yɪ nō taa nɪtāa le ɪn nō yɪ.

XIV Yɪn le ɪ a n barmine ala ɪ yɪ ɪre naa a le ɪn 'yer.

XV N ba le bɔɔlɔ yɪ gbāgbaar go ε, bojūu tōtōnō ba bōɔ le a wō nɪkpɛε na ɪre ε. N bɔɔlɔ yɪ naa n barmine, bojūu n 'yer yɪn a le jaa ɪn wō yɪ a n Sāa sē.

XVI Yɪn baa ir ma ε, tɪche maa le ir yɪ ɪka yɪ tɪ wō wōmō, a wōmō ala na kō sōɔ ε. A Sāa na pāa kō yɪ naa bon jaa yɪn soɔr a n yuor pō.

XVII A nyāna le n 'yer ɪka, yɪ nō taa.

XVIII "Ala wa ɪ a wer nɪbe 'laar yɪ naa, yɪ bōɔ ɪka ba dōɔ de nie 'laar ma.

XIX Ala ɪ yɪ ta ɪ naa a wer nɪbe, a wer nɪbe naa nō yɪ naa nɪtāa a wō bon. Yaa ɪ a wer nyā tɔɔr ε. Tɪche an ɪ n oo yɪn ir a wer nɪbe pō, ala le so a ba 'laar yɪ.

XX Yɪ tɪer tɔ a 'yer 'lo ɪn 'yer kō yɪ. Gbāgbaa ba ɪ kpɛε gar a wō soro ε. Ala ɪ ba ge ma naa, ba mɪ na ge yɪ naa. Ala

ι ba tu naa a n wiilfo, ba mi a n tu naa a yi wiilfo mi.

XXI Ban maal yi naa a nitõnõ a n yuor jüu, bojüu baa bõo a nire 'lo na tõ ma ε.

XXII Ala ι n ba ta wa 'yer 'yer kü ba ε, ba kõ naa tara yeldεer ε, pöpāanyā baa tara a ba yeldεer heb tunfo jie ε.

XXIII A 'lo na 'laar ma mi 'laara a n Sāa mi.

XXIV Maa ta ba tötömõ na ba sõo nire jaa na ba ι ε, ba kõ naa tara yeldεer ε. Tiche pöpāanyā ba nyen a ne'maa tõmõ in tõ, ti chene 'laar ma ni a n Sāa.

XXV Tiche a anyā ι naa ka a ι yelmāe a le an seb a Nεε pɔ, 'Ba 'laar man pɔɔ.' (*Yiel Gān 35:19*)

XXVI "A Sõnõ na wa na, a 'lo na yi a Sāa sē. A yelmāe Sιε 'lo wɔ yin a Sāa sē, won 'yer yi naa a n 'yer.

XXVII Yi mi na 'yer naa a n 'yer bojüu yi ben a n sē a pielfo jaa."

XVI

I A Yesu 'yer, "A anyāna a jaa le n 'yere kuro yi, ka yi taa bar yi a soofu pɔ ε.

II Ban dii yin bar a ba lõofu jie. Bbir kõo na vie naa, ka ba kɔ yi ti tier ika Nāanmin tõmõ le ba tõ.

III Ban ι naa anyāna, bojüu baa bõo a Sāa ε, bu a maa ε.

IV N 'yere yi naa anyāna ka a bbir wa vie yin tier tɔ, ika n dõo kpāa yi. N ba dõo 'yer kü yi ε, bojüu n be naa a yi sē.

V "Pöpāanyā n chiine naa a 'lo na tõ ma sē, tiche a āsoo

jaa ba soor ma a jie in chiine ε.

VI A anyāna in 'yer kü yi jüu le a yi soor sõo o?

VII Tiche yelmāe le n 'yere kuro yi ika, a yi jüu a see naa ika n chen. Maa ba chen ε, a Sõnõ kõ wa a yi sē ε, tiche maa chen in tõ won ka wɔ wa a yi sē.

VIII 'Lo wa wa, won wiil a wer nibe a ba bõo ika ba bɔr naa, le a yeldεer ni yeltorsi na be, ni le won na toor a ba 'yer.

IX Won vē naa a ba bõo a ba yeldεer ban ba soo de ma ε.

X Ba bɔr naa ni a yeltorsi, bojüu n chiine naa a Sāa sē, yi kõ le nye ma go ε.

XI Ba mi bɔr naa ni a 'yer toorfo yele, bojüu a wer nyā nāa Satan 'yer toor naa.

XII "N chene na tara 'yer yoo ni taa 'yer yi tiche a pöpāanyā, yi kõ tõo bõo a par ε.

XIII Tiche a yelmāe Sιε 'lo wa wa, won wiil yi naa a yelmāe wɔ jaa par. Wɔ kõ 'yer a wɔ māe 'yere ε, ti won 'yer naa a le tee won wõ, na wɔ le 'yer yi a ala na wa.

XIV Won waan na tier wa kɔ ma, na wɔ vē ka yi bõo a ala na ι a n bon.

XV Ala a jaa a Sāa na so ι naa a n bon. Ala le so ka n 'yer ika a Sιε na vē naa ka yi bõo a ala na ι a n bon.

XVI "A chen bālāa yi kõ nye ma go ε, ka a pāa le ι bālāa ka yi nye ma go."

XVII Ka a poturbo bamine sooro taa, "A par ni bo won 'yer ε ika, 'A chen bālāa yi kõ le nye ma go ε, ka a pāa

le ı bālāa ka yı le nye wō go, nı won le 'yer ıka, n chiine naa a Sāa sē?' "

XXVIII Ba chene na sorō taa, "A chen bālāa par nı bo? 'Sāa bōō a par a le,' won 'yere ε."

XXIX Yesu bōōn naa ban buōō ıka ba suor wō ka wō 'yer kō ba, "Yı sorō nı taa a le ın 'yer ıka, 'A chen bālāa yı kō nye ma go ε, ka a le ı bālāa ka yı nye ma go'?"

XX Yelmāe le n 'yere kōōō yı ıka yın kōnō na ka yı pōōr sōō, tıche ka a wer nıbe chıle. Yı pōōr na sōō naa, tıche ka a yı pōōō na lieb pōpel.

XXI Pōō wa dōōō āgān ma chıre wō naa ka a oōō wō bojūu a wō dōōfō bıbir vıe naa. Tıche 'lo wō dōō baar, wō ma ın naa a wō dōōye bojūu wō dōōn nıre a wer pō.

XXII Le nı wō ju le a yın mı, yı pōōr na sōō naa a pōpāanyā, tıche ın le wa nye yın go ka yı pōōl pel, ka a nıre jaa kō tōō faa wō ε.

XXIII A bıbir 'lo wa vıe, yı kō le suor ma bon go ε. Yelmāe le n 'yere kōōō yı ıka, a n Sāa na kō yın bon jaa yın suor a n yuor pō.

XXIV An wa ta a pōpāanyā, yaa de a n yuor suor bon gba ε. Yı suor, yın nye naa, ka yı pōpel na sεε.

XXV "Sokpar le n loōōō 'yere nı yı a anyāna, a bıbir wa vıe, n kō le lob sokpar go ε, tıche ın 'yer yı naa a n Sāa 'yer chāa pō.

XXVI A bıbir 'lōnō, yın suor naa nı a n yuor. N ba 'yere ıka maa le na suor a Sāa kō yı ε.

XXVII An ı a Sāa nō yı naa bojūu yı nō ma naa na yı sōō de ıka a Nāanmın sē le n yı.

XXVIII A Sāa sē le n yı wa ka a wer pō, pōpāanyā n le bara naa a wer tı lieb chiine a Sāa sē."

XXIX Ka a Yesu poturbo pāa 'yer kō wō, "Pōpāanyā fı pāa 'yer ka a chaar faa le loōōō sokpar go ε.

XXX Pōpāanyā sı nyen ıka fı bōōn ye le a jaa, na faa le buōōō ıka nıre wō suor fı suor fıōō ε. Ala le sō ka sı sōō de ıka Nāanmın sē le fı yı."

XXXI Ka a Yesu suor ba, "Yı pāa sōōn de a pōpāanyā o?"

XXXII Tıche bıbir kōō na wa vıe naa, wō ben ta, ka yı jaa na yēyel ka āsōō jaa kul a wō yır tı che ma bar a n yō. Tı n ba ı a n yō ε, a n Sāa be naa n sē.

XXXIII "N 'yer yı naa anyāna ka yı na tara nyā'maar an ı yı ben a n 'yōō. A wer nyā pō yın din dōōye, tıche yı nyōō nyāa, bojūu n tōōn a wer."

XVII

I A Yesu na wa 'yer a anyāna baar, wō kāan saaju tı 'yer, "N Sāa, a bıbir vıe naa, kō a fı Bie a tur ka a fı Bie mı kō fı a tur.

II Bojūu, fıōō le kō wō sōr ka wō tōō a nıbe ba jaa na wō kō ba a nyevōr 'lo na ba tara baarfō ε, a bala ba jaa fıōō de kō wō.

III A nyevōr 'lo na ba tara baarfō nı nyā, ka ban bōō

a fõõ Nāanmın tēē, na ı yelmāē sōō, nı a Yesu 'lo fon tō.

^{IV} N waan na tur wa kō fō a ka a wer pō, naa baar a tōmō ala fon kō ma ıka n tō.

^V Pōpāanyā, n Sāa kō ma a tur a fō niem, a tur 'lo ın dōō tara tıche na fō wa maal a wer.

^{VI} "N wiil fon kō a bala fon de kō ma ka a wer pō, fõõ le dōō so ba tı na fō wa de ba kō ma, ba tu naa a fō 'yer.

^{VII} Pōpāanyā ba bōō naa ıka bon jaa ın tara yin a fō sē.

^{VIII} Bojūu, a 'yer ala fon kō ma, n 'yer kō ba, ka ba sōō de. Ba bōōn yelmāē jaa ıka fõõ sē le n yi naa wa, na ba sōō de ıka fõõ le tō ma.

^{IX} Bala 'yōō le n sōōrō fō, n ba sōōrō fō kōrō a wer nıbe ē, tıche a bala fon kō ma an ı fõõ le so ba.

^X Bon jaa ın tara ı naa a fō sofō, ka bon jaa fon mı na tara ı a n sofō. N nyen tur yi a ba jie.

^{XI} Maa kō le be ka a wer pō go ē, tıche bala 'lo chene na be ka a wer pō, n waara a fō sē. Sāa sō, gu ba nı a fō yuor kpēō 'lo pō, a yuor 'lo fon kō ma ka ban ı bō'yen, nıtāa le maa nı fõõ na ı bō'yen.

^{XII} In be a ba sē, n gu ban naa kpēō 'lo fon kō ma. İsoō jaa ba bōr ē, ala ba ı a 'lo tēē an sēē ıka wō bōr ka a le na seb a Nāanmın gān pō na ı yelmāē.

^{XIII} "N waara naa a fō sē a pōpāanyā, tıche ın chene be ka a wer pō le n 'yerē a anyāna ka ban tara a n pupel wō jaa.

^{XIV} N kō ban a fō 'yer, ala le so ka a wer nıbe 'laar ba, baa le chene pōō ba go ē, nıtāa maa na ba pōō ba ē.

^{XV} N ba sōōrō fō ıka fō ır ba yin ka a wer pō ē, tıche fō guro ba a deēr sōō 'yōō.

^{XVI} Baa le pōō a wer nıbe pō ē, nıtāa n mı na ba pōō ba ē.

^{XVII} Oo ba nı a fō yelmāē, a fō 'yer ın yelmāē.

^{XVIII} Nıtāa le fon tō ma a wer nıbe sē, le le n mı tō ba a wer nıbe sē.

^{XIX} A ba 'yōō le n oo a n māē kō fō, ka ba mı na oo a ba māē sıre jaa kō fō.

^{XX} "A ba ı bala tēē 'yōō le n sōōrfō ē, n mı sōōrō na kōrō a bala na wa sōō de ma tu a ba 'yōō.

^{XXI} N sōōrō fō naa ıka fō vē ka ba jaa ı bō'yen. N Sāa, nıtāa le fon be a n 'yōō, ka n mı be a fō 'yōō. Ba mı be a sı 'yōō ka a wer nıbe na sōō de ıka fõõ le tō ma.

^{XXII} N kō ban a tur 'lōnō nı wō ju fon kō ma, ka ba na ı bō'yen nıtāa maa nı fõõ na ı bō'yen.

^{XXIII} N ben a ba 'yōō, ka fō mı be a n 'yōō. Ka ba jaa mı na 'mataa ı bō'yen ka a wer nıbe bōō ıka fõõ le tō ma na fō nō ba gba nıtāa a le fon nō ma.

^{XXIV} "N Sāa, n bōōrō naa ıka a bala fon kō ma, ba mı be a jie 'lo ın na be, na ba nye a n tur. A tur 'lo fon de nie kō ma, bojūu fō nō ma naa tı na fō wa maal a wer.

^{XXV} "N Sāa, a fō yele tor naa, tı a wer nıbe ba bōō fō ē, maa bōō fō naa, ka a n

poturbo mi böö ika föö le tö ma.

^{XXVI} N ven ka ba böö fö, un chene na maal ba ka ba böönö fö pöörö ka a nöfo 'lo fon nö ma na be a ba 'yöo ka n mi be a ba 'yöo."

XVIII

^I Yesu na söör a Sää a nitö baar, 'lo naa poturbo göö naa a Kidiron kola göön. 'Lo ni a wö poturbo chen a jie a kää tur na be.

^{II} Judas na gar 'yöo wö mi böön a jie nyä, bojüu Yesu naa wö poturbo ba gala a be lööfo e.

^{III} Be le Judas tara a Worom sojası, ni a puorfö die gugurbo bala a böörlo ni berge ni a Faraseemine na tö chiin a jie 'lo. Ba tara na büüsü, fätınsı ni jeer bomo.

^{IV} Yesu na böö le na waara a wö së, wö tuor söör ba, "An yi böörö?"

^V Ka ba 'yer, "Yesu na yi Najaretı le si böörö." Ka a Yesu 'yer, "Maa le." Ka a Judas 'lo na gar 'yöo wö löön ba ara.

^{VI} Yesu na wa 'yer ika, "Maa le." Ba leeb puor lo lo teë.

^{VII} Wö le söör ban go, "An le yi böörö?" A ba 'yer, "Yesu na yi Najaretı."

^{VIII} A Yesu 'yer, "N ba 'yer yi ika 'Maa le.' Ala i maa le yi böörö, yi i ka a ni be banyä chine."

^{IX} Yesu 'yer a nitö ka a le won döo 'yer i yelmäe ika, "A bala fon kü ma, n ba vë ka äsöö jaa bör e."

^X Be le a Simon Pita na tara söö na wö vöo chen a böörlo

nıkpëe gbägbaa nüsöö toor ηmaa. A gbägbaa yuor din Malkusı.

^{XI} A Yesu 'yer kü a Pita, "Su a söö a sokpa pö, n ta nyün a döoye ηmele 'lo a Sää na kü ma bü?"

^{XII} Ka a sojası ni a ba nıkpëe 'matäan a gugurbo bala ban tö, nyöö a Yesu na ba lü.

^{XIII} Ba den nie tara wö chiin Anası së, wö i naa a Kayafası däe na wö mi i böörlo näa a yuon 'lönö.

^{XIV} A Kayafası nyäna le döo 'yer kü a Juu ni be ika a un sö, ka ni bö'yen na kpi kü a ni be.

^{XV} Simon Pita ni a poturo äsöö turo naa a Yesu, bojüu a poturo nyä böön a böörlo näa ala le so ka wö tu a Yesu kpe a böörlo näa bechaar pö.

^{XVI} Tıche ka a Pita 'lo ara a yöö döödör nee. A poturo nyä a böörlo näa na böö, yin wa 'yer a pööbile 'lo na kaara a döödör nee ti tara a Pita kpën.

^{XVII} Ka a pööbile 'lo na kaara a döödör nee, söör a Pita, "A föö, faa mi i a daba nyä poturo äsöö e?" Ka a Pita 'yer, "N ba i a wö poturo äsöö e."

^{XVIII} Öör kürö naa ka a gbägbaar ni a gugurbo bala gböö saalaa büu ara uoro ka a Pita mi ti ara uoro.

^{XIX} A böörlo näa söör naa a Yesu, ba boo le i a wö poturbo ni bo le wö ma wile?

^{XX} A Yesu 'yer kü wö, "Chää pö le n ma 'yere a n 'yer kürö a ni be. N ma wile ba naa a ba lööfo jie ni a ba Näanmın puorfö jıir, be le a

Juu nibe ba jaa ma lõo. N ba sool 'yer 'yer jaa ε.

XXI Bo le so ka fõ sorõ ma a le? Sõor a bala na wõ a n 'yer, ba bõon a le in 'yer."

XXII Yesu na 'yer a nitõ ka a guguro äsõõ na ara gbor wo 'ma wo ti 'yer, "Le le a see ika fo 'yer kõ a bõorlo nãa õ?"

XXIII A Yesu 'yer, "Ala i a le in 'yer n bõr naa, wiil a n bõrfõ jie. Tiche ala i yelmãe le n mi 'yer, bo 'yõõ fo 'ma ma?"

XXIV Wõ chene na lü tiche ka a Anasõ vë a ba tara wo chiin a bõorlo nãa Kayafasõ sã.

XXV A Simon Pita na chene ara uoro a büu, ba sõor wo naa, "A fõõ, fõ i naa a daba nyã poturo äsõõ õ?" Ka Pita chiir 'yer, "N ba i a wo poturo äsõõ ε."

XXVI A bõorlo nãa gbãgbaa äsõõ, wo nire äsõõ toor le a 'lo a Pita na dõõ che nmaa 'yer, "A ba i n nye fõ naa fon be a wo sã a kãa tur jie 'lo ε?"

XXVII Ka a Pita le chiir, ka a nõraa mi tõõ kõ ajienaa.

XXVIII Be le ba tara a Yesu yin a Kayafasõ yir bibio pipi na ba chiin a Worom nikpëe yir. A Juu nibe mãe ba kpe be ε, bojõu baa bõorõ ika ba sõõ ba mãe na ba kõ tõõ di a Gõl Bar Difõ ε.

XXIX Le le a Pilate yi a yõõ ti sõor ba, "Bo yelbier yi ika a daba nyã i naa?"

XXX Ka ba 'yer, "'Lo ba ta maal yelbier ε, si kõ naa tara wo waan a fõ sã ε."

XXXI Ka Pilate 'yer kõ ba, "Yin mãe, yi de wo ti tõõr a wo 'yer, a le a yin mãe nẽe

na 'yer bin." Tiche ka a Juu nibe 'yer, "Saa tara sõr na kõ nire ε."

XXXII A in a le a Yesu na dõõ 'yer wiil a kũu 'lo tõõ won na kpi.

XXXIII Pilate heb kpe ti bool a Yesu sõor, "Fõõ le i a Juu nibe nãa bu?"

XXXIV A Yesu sõor wo, "Fõõ le tier a le bu nibe le 'yer a n 'yer kõ fõ?"

XXXV Ka a Pilate 'yer, "Fõõ tier ika n in Juu nire bu? A fõ mãe nibe ni a bõorlo nibere baa nyõõ fõ waan a n sã, bo fõõ i?"

XXXVI A Yesu 'yer, "A n nãalõõ ba yi ka a wer põ ε, ala i a wer põ le wo dõõ yi, a n poturbo naa jeb faa ma ka a Juu nibere ta nyõõ ma ε. Tiche a n nãalõõ ba yi a ka ε."

XXXVII Ka a Pilate pãa sõor wo, "Ka ala i a le, nãa le fõ i we?" Ka Yesu 'yer, "Fõ 'yer vıla fon 'yer ika nãa le n i, ala 'yõõ le ba dõõ ma ka n wa ka a wer põ, naa wa 'yer a yelmãe 'yer. Nire 'lo jaa na i yelmãe sõõ chele naa le in 'yerε."

XXXVIII Ka Pilate sõor wo, "Bo le i a yelmãe?" Won sõor a nitõ baar, wo yin a yõõ a Juu nibere sã ti 'yer, "N ba nye yelsõõnaa jaa a wo 'yõõ ε.

XXXIX Tiche a yi binfõ le ika n ma ir nire a põõfõ die põ kõ yi a Gõl Bar Difõ daar. Yi bõorõ naa ika n yuo a yi nãa kõ yi bu?"

XL A ba tãna 'yerε, "Kai, saa bõorõ wo ε, Barabasõ le

si b̄oɔɔ.” Tiche a Barabasi mi in nikɔɔ.

XIX

I Pilate v̄e naa ka ba nyɔɔ a Yesu chiin ti fɔb.

II Ka a sojasi de gɔɔr wob jupil su a Yesu, ti mi de fuu jā ile ile na ba su wɔ.

III Ti p̄aa ma tɔɔ ta a wɔ s̄e 'yere, “Si puor fɔ naa Juu nibe n̄aa,” ti ma 'ma 'ma wɔ.

IV Pilate le yin wa a Juu niberɛ s̄e go wa 'yer kɔ ba, “Yi nye, in v̄en ka ba yi waan wɔ, ka yin m̄ae nye ɪka, n ba nye yelbier jaa a wɔ 'yɔɔ ɛ.”

V Ban wa yin a Yesu, wɔ sun a gɔɔr jupil ni a fuu jā ile ile 'lo, ka a Pilate 'yer kɔ ba, “Yi nye a daba.”

VI A b̄oɔɔlo niberɛ ni a puorfɔ yir gugurbo, ban wa nye a Yesu, ka ba tāna 'yere, “Kpa wɔ a daa ju. Kpa wɔ a daa ju.” Tiche ka a Pilate 'yer kɔ ba, “Yin, yi de wɔ ti kpa wɔ a daa ju, maa 'lo n ba nye yelbier jaa a wɔ 'yɔɔ ɛ.”

VII Tiche ka a Juu niberɛ 'yer, “Si tara na n̄eɛ, sin 'yer, ka a n̄eɛ 'lo ɪka wɔ s̄een k̄uu, boj̄uu wɔ b̄oɔɔlo naa wɔ m̄ae N̄aan̄min Bie.”

VIII Pilate na w̄o a nit̄ɔ ka d̄ab̄ae gba kpe wɔ.

IX Ka wɔ lieb kpe na wɔ ti s̄oor a Yesu, “Nyine fɔ yi?” Tiche Yesu ba haa n̄eɛ s̄oo wɔ ɛ.

X A Pilate s̄oor wɔ, “Faa haar ma n̄eɛ ɛ? Faa b̄ɔɔ ɪka n tara na s̄or na v̄e ka ba kɔ fɔ, naa le tara s̄or na faar fɔ bar ɛ?”

XI Be le a Yesu 'yer wɔ, “Faa tara kp̄eɔ b̄āl̄aa jaa a n jie ɛ, ala ɪ N̄aan̄min ba de yin

saaju kɔ fɔ ɛ. A le j̄uu nire 'lo na nyɔɔ ma wa kɔ fɔ, wɔ lon yeld̄er pɔ gar fɔ.”

XII An yi a be chiine, ka Pilate p̄aa m̄oɔɔ ɪka wɔ faar a Yesu, tiche ka a Juu niberɛ tāna 'yere, “F̄oo v̄e ka a daba nȳa chen, faa ɪ a Siisa baraa go ɛ. Nire jaa na ɪka n̄aa le wɔ ɪ, wɔ j̄ere ni naa a Siisa.”

XIII Pilate na w̄o a nit̄ɔ, wɔ yin naa Yesu ti jāne ni a 'yer t̄oorfɔ dakɔɔ ju, a jie ban b̄oɔɔlo K̄osip̄an. Ka a Juu niberɛ mi b̄oɔɔlo a jie Gabata.

XIV A Ḡol Bar Difɔ b̄ans̄i daar m̄ɔt̄ɔtuo s̄oo, Pilate 'yer kɔ a Juu niberɛ, “Yi nye a yi n̄aa.”

XV Tiche ka ba tāna 'yere, “Kɔ wɔ. Kɔ wɔ. Kpa wɔ yɔɔl a daa ju.” Ka a Pilate s̄oor ba, “N kpa a yi n̄aa?” A ba 'yere, “Saa tara n̄aa jaa ka n̄aa Siisa ba le ɛ.”

XVI Ka Pilate v̄e a ba nyɔɔ a Yesu chiin na ti kpa ka a sojasi tara wɔ.

XVII Yesu yin tuo a wɔ m̄ae daa chiin a jie 'lo ban b̄oɔɔlo a Julaa Jie. Tiche ka a Juu nibe mi b̄oɔɔlo a jie, Ḡolgota.

XVIII Be le ba kpa wɔ 'mat̄aan nibe ayi, ka bala be a l̄obobo tiche ka a Yesu be a s̄als̄oo.

XIX Pilate seb sebie 'mar a daa ju ɪka, YESU NA YI NAJARETI, A JUU NIBE N̄AA.

XX K̄ok̄oe ata le wɔ seb, a Juu nibe k̄ok̄or, Worom nibe k̄ok̄or ni a Greek d̄eme k̄ok̄or. Ka a Juu nibe yɔɔ kar a sebie boj̄uu a jie ban kpa wɔ ba jāan a yir ɛ.

XXI Ka a bōorlo nūbere 'yer kō a Pilate, "Ta seb ūka a Juu nūbe nāa ε, fon taa seb ūka a daba nyā 'yer ūka 'lo le ι a Juu nūbe nāa."

XXII Ka a Pilate 'yer, "A le ιn seb n seb baar."

XXIII A sojasι na wa kpa a Yesu baar, ba pōn a wō fuusι jιir anaar ka āsōo jaa 'mōo wō bon. A wa chen a fuu wōo 'lo na ba tara nεε ε, bōbō'yen le ba wob yin a saaju tι baar a gbεε pō.

XXIV Ka ba 'yere kōrō taa, "Yι ta ι a sι chιer a fuu nyā ε, yι ι a sι gba gbām kaa an le na di?" Ba ιn a le ka a ala na seb a Nāanmūn gān pō na ι yelmāε, "Ba pōn a n fuur tι de a n fuu gbān gbām." (*Yiel Gān 22:18*) Le le a sojasι ι.

XXV Yesu ma nι a wō ma yebe, Klopasι pōo Meer nι a Meer 'lo mι na yι a Magdala ara naa be a wō daa par.

XXVI A Yesu na nye a wō ma na ara, ka a poturo 'lo won nō mι ara gbōr wō, ka wō 'yer kō a ma, "A fō bie le a 'lo."

XXVII Na wō mι 'yer kō a poturo 'lo mι, "A fō ma le." Ala le so ka a poturo 'lo tara a Yesu ma kul a wō yir.

XXVIII Yesu bōon naa pōpāanyā ūka yele a jaa pāa baar naa ka a le na seb a Nāanmūn gān pō, na ι yelmāε, ka wō 'yer, "Kōnyūur kpe ma naa."

XXIX Dōs ben be ka a dāmiir sεε ka ba de sapō 'lor ir chab urbanyūu daa pō tur a Yesu.

XXX Wōn wa mōor a dāmiir ala baar, ka wō 'yer,

"A baar naa," tι sur a ju na wō ηmaa a vōor.

XXXI A bībιr chiiraa Chōorfō Bībιr Daar le ka a wer na chaar ι Bībιr Kpēε, ala le so ka a Juu nūbe ba bōorō ūka a kūn a chene be a daar jur ε. Ba sōor a Pilate ūka wō vē ka ba kar a ba gbεε tι yōo ba.

XXXII Be le a sojasι chen tι kar a bala ban lōo kpan a Yesu gbεε.

XXXIII Tiche ban wa ta a Yesu sē, ba nyen ka a ι wō kpi naa ka baa kar a wō gbεε ε.

XXXIV Ka a sojasι āsōo de a pīi wōo 'lo chor a Yesu lōboor ka jāi nι kōo yι ajienaa.

XXXV A nire 'lo na nye a anyāna le di a dāasιε, ka wō dāasιε ι yelmāε. Wō bōo naa ūka a le won 'yer ιn yelmāε, ka yι mι na sōo de.

XXXVI A anyāna ι naa ka a le na seb a Nāanmūn gān pō ι yelmāε ūka, "A wō kōor kō kab ε." (*A Yifō Gān 12:46*)

XXXVII Ka ba le seb a Nāanmūn gān jie āsōo ūka, "Ban kaa naa a 'lo ban chor." (*Jekariya 12:10*)

XXXVIII A Josefō na yι Ari-matiya, ι naa a Yesu poturo, tι a Juu nūbere dābāε jūu, waa dōo vē ka ba bōon ε. 'Lo le sōor a Yesu a Pilate sē. Pilate sōo naa ka wō tι yōo a Yesu.

XXXIX A 'lo nι a Nikodimasι nyā na dōo chen a Yesu sē a tāsoo pōo wō naa, na wō mι waan a kānyūur ala ban bōolo sιmura nι alosι. An tān nūgbulo lijaata nι pie nι a nūu (75).

XL A ba jaa ayi den a Yesu vil wɔ a fɔpɪla tɪ jɛ wɔ a kãnyũu ala tu a lɛ a Juu nɪbe na ma ɪ tɪ ũu a nɪɛ.

XLI A jie 'lo ban kpa a Yesu, pobile ben be, ka yaa paalaa mɪ ban ba ũu nɪɛ jaa ɛ, mɪ be be.

XLII Bojũu an ɪ a bɪbir ch-iraa Chɔɔrfɔ Bɪbir Daar lɛ, tɪche ka a yaa mɪ gbɔr a be jũu, ba ũun a Yesu a be.

XX

I A daa gbɪl bɪbir dõɔ daar wɛr na chaara wa la la la, Mɛɛr na yi a Magdala chen naa a yaa par tɪ nyɛ ka ɪ a kɔsɪr 'lo ban pɔɔ a yaa yuo naa.

II Wɔ jon chen a Simon Pita nɪ a poturo 'lo a Yesu na nõ sɛ tɪ 'yer, "Ba ir naa a Soro āgān a yaa pɔ, ka saa bõɔ a jie ban bin wɔ ɛ."

III Ka a Pita nɪ a poturo yi na chen a yaa par.

IV Ba jaa 'mantaa joro, tɪche ka a poturo 'lo jo vɪɛ a Pita bar tɪ de nie ta a yaa par.

V Na wɔ muul nyɛ a fɔpɪla 'lo na gã, tɪ waa kpe ɛ.

VI Be lɛ ka a Pita na turo a puor mɪ ta, na wɔ kpe a yaa pɔ, na wɔ nyɛ a fɔpɪla mɪ na gã.

VII Ka a fɔ-ũu naa 'lo ban vil a Yesu ju mɪ pil yi a fɔpɪla pɔ gã wɔ yõ.

VIII A poturo 'lo na dõɔ de nie ta a yaa par mɪ pãa kpe, na wɔ nyɛ a lɛ tɪ sɔɔ de.

IX Baa na bõɔ a par sɛɛ ɛ, ɪka lɛ a Nãanmɪn gãn na 'yer ɪka a Yesu na ir naa a kũu pɔ, ɪ vɔr ɛ.

X A poturbo ayi bala lɛb kul a ba taaba sɛ.

XI Tɪche ka a Mɛɛr ara a yaa par kõnõ. Wɔ kõn wa muul kaa a yaa pɔ,

XII na wɔ nyɛ a malakasɪ ayi na su fuu pɪɛl be a yaa pɔ, ka a āsɔɔ jãɛ a ju jie, ka a āsɔɔ mɪ jãɛ a gbɛɛ jie, a jie ban dõɔ gaal a Yesu.

XIII Ka ba sɔɔr wɔ, "Pɔɔ, bãa 'yõɔ lɛ fɔ kõnõ?" A wɔ 'yer ba, "Ba ir naa a n Soro, ka n ba bõɔ a jie ban bin wɔ ɛ."

XIV A nɪtõ won 'yer, tɪ lɛb nyɛ a Yesu na ara, tɪche waa bõɔ ɪka 'lo lɛ ɛ.

XV Ka Yesu sɔɔr wɔ, "Pɔɔ, bãa 'yõɔ lɛ fɔ kõnõ? An lɛ fɔ bɔɔrɔ?" Mɛɛr tɪɛr naa ɪka a jikaara lɛ, tɪ 'yer, "Nɪkpɛɛ, ala ɪ fõɔ lɛ ir wɔ, wiil ma a jie fon bin, ka n chen tɪ 'mɔɔ wɔ."

XVI A Yesu bɔɔl, "Mɛɛr!" Ka wɔ lɛb 'yer nɪ a Juu nɪbe kɔkɔr, "Woroboni." A par lɛ, Wiwile.

XVII A Yesu 'yer, "Ta gɔɔ ma ɛ, n ba chen a n Sãa sɛ sɛɛ ɛ. Chen a n poturbo sɛ tɪ 'yer ba, n lɛb chiine a n Sãa Nãanmɪn mɪ na ɪ a yɪ Sãa Nãanmɪn sɛ."

XVIII Ka a Mɛɛr na yi a Magdala chen a poturbo sɛ tɪ 'yer, "N nyen a Soro," na wɔ mɪ man a ala a Yesu na 'yer kɔ wɔ.

XIX A daa gbɪl bɪbir dõɔ daar jãanɔɔr, a poturbo lõɔn taa a die pɔ, tɪ kpal a pãma a Juu nɪbe dãbãɛ jũu. A Yesu tɪ kpe ara a ba sɛ tɪ puor ba 'yer, "Nyã'maar wɔ be a yɪ sɛ."

XX Won 'yer a nitõ, wo wiil ba naa a nuur ni a lõboor. Nõo kpēn a poturbo ban nye a Soro.

XXI Yesu le 'yer ku ba go, "Nyā'maar wu be a yi sē, le a Sāa na tō ma, le le n mi tōnō yi."

XXII Ti pāa vuur 'yõo ba ti 'yer, "Yi de a Nāanmın Sıe."

XXIII Ala i yi vñn nıre yeldēer bar, Nāanmın mi na vñn bar wu. Ala i yaa mi wa vñ bar ε, Nāanmın mi kũ vñ bar ε.

XXIV Toması ban le buolo Naa na i a Poturo Pie Ni Ayi āsuo ba dõo be be a Yesu na wa ε.

XXV Ka a poturbo bala na be be nye a Yesu 'yer ku wu, "Si nyen a Soro," ti wu 'yer, "Maa ba nye a natıe a wu nũu pɔ ε, naa de a n nubir tũ a kpafu jie ε, naa mi le de nũu tũ a lõboor bɔɔ pɔ ε, n kũ sɔɔ de jaa ε."

XXVI A ber aniin daar, a wo poturbo ba jaa le lõon taa a yir pɔ, ka a Toması mi be be. A pāma kpal naa, tıche ka a Yesu wa ara a ba sē puor ba ti 'yer, "Nyā'maar wu be a yi sē."

XXVII Ti pāa 'yer ku a Toması, "Tur a fu nubir a ka, nye a n nuur na fu tur a fu nũu su a n lõboor bɔɔ pɔ, na fu bar a baal ti sɔɔ de."

XXVIII Ka a Toması 'yer, "N Soro ni n Nāanmın."

XXIX A Yesu pāa suor wu, "Fon nye ma jũu le fu sɔɔ de ɔ? Popel dēme le a bala na ba nye ε, ti sɔɔ de."

XXX Yesu tōn ne'maa tō yɔɔ a wo poturbo niem, ban ba sɛb 'yõo a gān nyā pɔ ε.

XXXI Tıche a anyāna sɛb naa ka yın sɔɔ de ıka, a Yesu le a Ni-iraa, na i a Nāanmın Bie. Yın sɔɔ de jũu, yın tara naa nyevor yin a wu yuor pɔ.

XXI

I A anyā puor, Yesu le ir wu mǎe wiil ku a wo poturbo be a Tiberiyas man pɔ. Nitõ le a tu.

II Simon Pita, Toması ban buolo Naa, Natanıel na yi Keena na be a Galilee paal pɔ, Jebedee bibiir ayi puon a poturbo ayi bamıne 'mantaa.

III Ka a Simon Pita 'yer ku ba, "Maa chiine naa jǎme nyɔɔrfu jie." Ka ba mi 'yer, "Sın 'mantaa chen!" Ba yin kpe a gboro chen, tıche a tāsɔɔ 'lõnõ baa nyɔɔ bon ε.

IV Bibio pipi Yesu ben a gogoro ju ara, tıche a poturbo ba bõo ıka 'lo le ε.

V Ka wu buol ba suor, "Barmıne, yaa nyɔɔ jǎm ε?" Ka ba 'yer "Kai."

VI A Yesu 'yer ba, "Yi lob a loyaar 'yõo a gboro nũsõo jie, yın nyɔɔr amıne." Ban lob a loyaar 'yõo, baa le tōonõ tɔɔɔ ε, bojũu wo nyɔɔr jǎyɔɔ.

VII Ka a poturo 'lo a Yesu na nõ 'yer ku a Simon Pita, "A sı Soro le." A le a Pita na wõ ıka, "A sı Soro le," wu sun a fuu won dõo yaa bar na wo ɔɔ lon a kũo pɔ.

VIII Ka a poturbo ba nyā na che turo ni a gboro tɔɔɔ a loyaar na seen a jǎme. Baa

jāan a gogoro ε, an un gbεε koor ata (300).

^{IX} Ban wa do a gogoro ju, ba nyen saalaa būu jāme na be be ni paanōo.

^X A Yesu 'yer kɔ ba, "Yi ir a jāme ala yin nyoor a pōpāanyā amune waan."

^{XI} Ka a Simon Pita kpe a gboro pɔ, ti tɔɔ a loyaar na seen a jābere don a gogoro ju. A un jāme kɔbaa lɔjaayi ni pie ni ata (153), an i a yoo a le, tiche a loyaar ba chier ε.

^{XII} A Yesu 'yer kɔ ba, "Yi wa suor nεε." Ti a poturbo āsɔɔ jaa ba 'la suor wɔ ɔka, "An le fɔ i?" Ba jaa bōon naa ɔka a Soro le.

^{XIII} Yesu ir a paanōo na wɔ kɔ ba, ti le ir a jāme ni kɔ ba.

^{XIV} A nyā le i gbεε ata Yesu na ir a wɔ mǎε wiil a poturbo won ir a kūu pɔ i vor.

^{XV} Ban di baar ka Yesu suor a Simon Pita, "Simon, Joon bie, fɔ nō man gar a banyāna ɔ?" Ka wɔ 'yer, "Ɔɔ, n Soro, fɔ bōo naa un nō fɔ." A Yesu 'yer wɔ, "Koro a n pelsi a bōdiir."

^{XVI} Yesu le suor go, "Simon, Joon bie, fɔ nō man sire jaa?" Ka wɔ 'yer, "Ɔɔ, n Soro, fɔ bōon naa un nō fɔ." Ka a Yesu 'yer kɔ wɔ, "Bōo kaara ma a piir."

^{XVII} Yesu le suor won gbεε ata, "Simon Joon bie, fɔ nō ma naa?" Ka a Pita pɔɔ sōo bojūu gbεε ata ni nyā a Yesu na suor wɔ, ɔka wɔ, "Nō wɔ naa?" Ti 'yer, "N Soro fɔ bōon ye le a jaa, fɔ bōo naa

un nō fɔ." A Yesu 'yer kɔ wɔ, "Koro ma a piir bōdiir."

^{XVIII} Yelmǎε le n 'yere koro fɔ, a fɔ pɔlbile daar fɔ mǎε ma sun fɔ fuusi na fɔ chiin jie 'lo jaa fon bōoro. Tiche fōo wa kor baar, fɔ ma jān a nuur ka nire kōo su fɔ a fuu ti tɔɔ fɔ chiin a jie 'lo fon ba bōoro ε."

^{XIX} Yesu 'yer a nitō na wɔ wiil a kūu 'lo tɔ Pita na wa kpi 'yōo Nāanmin yuor tur. Ti pāa 'yer kɔ a Pita, "Turo ma."

^{XX} Pita lieb nye a poturo 'lo a Yesu na nō ka wɔ turo ba. A poturo nyā le dōo diel a Yesu le ban dire a di baaraa, na dōo suor a Yesu, "N Soro, an le na gar 'yōo fɔ?"

^{XXI} Pita na nye won turo ba, ka wɔ suor, "N Soro, ti nyā mi?"

^{XXII} A Yesu 'yer, "Maa nō ɔka wɔ be be ti tǎn un na lieb wa, a i bo a fɔ soro? Fōo turo ma."

^{XXIII} A anyāna jūu le a poturbo 'yer yooro ni ɔka a poturo 'lo kō kpi ε. Tiche Yesu ba 'yer ɔka wɔ kō kpi ε, wɔ 'yer ɔka, "Maa nō ɔka wɔ be be ti tǎn un na lieb wa, a i bo a fɔ soro?"

^{XXIV} A poturo nyāna le di a anyāna dāaste na wɔ seb bin, ka si bōon a wɔ dāaste na i yelmǎε.

^{XXV} Yesu tōn tōyoo mi, ala i a jaa ta seb bō'yen 'yen, a wer wɔ jaa kō naa tara jie bin a ala na seb ε.

A NITÖNSI TÖMÕ GÄN

I Teofilusı a n gän dõo 'lo pɔ, n seb a ala a jaa a Yesu na dõo piel maal ti na wɔ wiil a nıbe.

II Yesu tu naa a Nāanmın Sıe pɔ na wɔ wiil a nitönsı bala won ir le ban na ıre ti a Nāanmın de wɔ don a saaju.

III A wɔ döoye difɔ puor, wɔ wiil wɔ mæe kɔ a nıbe banyāna, ka a chaar ba nie ıka wɔ ir naa na wɔ ı vor. A ber lıjaayi daar le wɔ wa dūu ba, na wɔ 'yer a Nāanmın nāalõo 'yer.

IV Won wa lõon ba ka ba 'mataa dire, ka wɔ kpākpāan ba nı a 'yer bir nyā, "Yı taa ıre wa yire a Jerusalem ε, yı chele a kufɔ 'lo a n Sāa na pōl ka n 'yer kɔ yı.

V Joon 'lo, kõo le wɔ de son a nıbe, tıche yın 'lo, a kō le kor ε, Nāanmın na so yı naa nı a wɔ Sıe."

VI Ba le wa lõon naa a Yesu go, na ba sūr wɔ, "Sı Soro, a sōo nyāna pɔ le fon lieb a Isıral nāalõo kɔ ba bı?"

VII A wɔ 'yer kɔ ba, "A ba ı yı 'yer ε, ıka yı bõo a sōo bı a bıbir a Sāa na bin a wɔ kpēo pɔ ε.

VIII Tıche yın nyen kpēo a Nāanmın Sıe wa wa a yı sē, ka yı ı a n dāasıe dēme, a Jerusalem, nı a Judiya paal wɔ jaa, nı a Samariya paal ti tån a wer tēefɔ jie."

IX A anyāna le wɔ 'yer baar ti duoro a saaju a le ne a ba

nıbiru ka a julõjuur ti pɔo wɔ.

X Ka ba chene dol kaara a saaju a le ne won duoro, be le a döor ayi na su fuu piel wa dūu ba a le ne ara a ba sē.

XI Na ba sūr ba, "Galilee döor, bāa le so a yı kaara a saaju a le mō? A Yesu nyāna nı wɔ ju yın nye na duoro a saaju, na lieb a le ne nı wɔ ju wa, nitāa a le ne yın nye won duoro a saaju."

XII A ba yı a tōo ban bɔolo a Olive Tur Tōo lieb kul a Jerusalem na ba jāan a tēe ε, a fon tōo chen a Pēnfɔ Bıbir Daar.

XIII Ban wa ta, ba don a bɔopıe pɔ, be le ba dõo lõo taa. Ka a bala na dõo be be le Pita, Joon, Jemesı nı Andıru. Filip, Toması, Batolomi nı Matıu nı Alfayası bidaba Jemesı nı Simon na mōo nıbir nı a wɔ wer yeke, nı a Jemesı bidaba Judas.

XIV A banyāna ba jaa le lõo taa nı nebõ'yen sūrɔ a Nāanmın, ka a pɔbo bamıne pɔo ba ka a Yesu yeer nı a wɔ ma Mēer mı be be.

XV Bıbir āsɔo le a wɔ poturbo wa lõo taa na ba ı nıbe kobaa döol hıjer. Ka Pita ir ara a ba pɔ

XVI ti 'yer, "Yeer, a sēe naa ka sın maal a le a Nāanmın Sıe na dõo tu a Nāa David nee pɔ, a wɔ 'yer na wɔ seb bin a kōr jaa nitāa le a Judas nyā na dõo de a nıbe nie a ba wa nyoo a Yesu.

XVII Wɔ dõo ı a sı āsɔo na wɔ pɔo sı a tōmõ nyā pɔ."

XVIII Judas putuyar won nye le ıka wɔ dān wer, be le

wɔ chor ju pur ka a nyaba a jaa yi.

^{XIX} Nɪrɛ jaa na be ka a Jerusalem lɛ wõ a 'yer nyã na ba buɔɔ a jie a ba kɔkɔr pɔ ɪka, Akeldama. A par lɛ, Jã Wɛr.

^{XX} Ka a Pita 'yer, "Nɪtõ lɛ a Nãa David sɛb a wɔ yiel gãn pɔ, 'A wɔ jie wɔ lɛɛb dãlpɔɔ, ka a nɪrɛ jaa taa kɪɛɛɛ be ɛ,' (Yiel Gãn 69:25) ka, 'A nɪrɛ ãsɔɔ, wɔ de a wɔ jie.' (Yiel Gãn 109:8)

^{XXI} "A lɛ jũu, nɪyuo lɛ sɪn ir ka a nɪnyɪnɛ ɪ a 'lo na dõɔ pɔɔ sɪ 'mataa yɔɔɔɔ nɪ a Yesu.

^{XXII} Piel a Jɔɔn Nãanmɪn kõɔ sofɔ sõɔ wa tãn a sõɔ nyã a Yesu na yi a sɪ sã do a saaju. A nɪrɛ 'lo lɛ na pɔɔ sɪ dire a wɔ kũu pɔ irfɔ dãasɛ."

^{XXIII} Be lɛ ba tɪɛr 'yõɔ nɪbɛ ayi. Josefɔ ban buɔɔ Basabasi na ba lɛ buɔɔ wɔ Jusɪtɪsɪ nɪ Matɪyasɪ.

^{XXIV} Na ba pãa sɔɔɔɔ Nãanmɪn 'yerɛ, "Sɪ Soro, fõɔ lɛ bõɔ nɪrɛ jaa pɔtɪɛr, wiil sɪ a nɪbɛ ayi banyãna ãsɔɔ fon na ir.

^{XXV} Ka won de a nɪtõnsɪ tãmõ jie a Judas na bar, tɪ chen a jie won pɔɔ."

^{XXVI} A ba pãa gba gbãm ka a gbãbie tɪ ir Matɪyasɪ a wɔ pɔɔ a nɪtõnsɪ pie nɪ bõ'yen pɔ.

II

^I A Pentikost na wa ta, ba jaa ben a jibõ'yen.

^{II} Ajienaa lɛ ka a damfɔ na kaara fɪka sɛsɛkpɛɛ na furo

yi a saaju wa sɛɛ a die 'lo pɔ ban jãnɛ.

^{III} Be lɛ ba nyɛ bũu 'lɪraa na nɪmara jaa pɔɔpɔɔ dɔɔɔ ãsɔɔ jaa bõ'yen 'yenɪ.

^{IV} Ka ba jaa sɛɛn a Nãanmɪn Sɪɛ na ba piel 'yerɛ kɔkɔyɔr lɛ a Sɪɛ na kɔ ba.

^V A Juu nɪbɛ na joro a Nãanmɪn dãbãɛ na ba yi a tɛn tɛn wa kɪɛɛɛ a be a Jerusalem.

^{VI} Ban wa wõ a gõmõ nyã, a nɪyɔɔ ba nyãna ba jaa wa lõɔn taa na ba ɪ chɪcham, bojũu ãsɔɔ ma wõn ban 'yerɛ a wɔ kɔkɔr.

^{VII} Ka a ɪ yel dũu naa, na a 'maa ba jaa nɛɛ ka ba sɔɔɔ taa, "A ba ɪ Galilee dɛmɛ lɛ a banyãna na 'yerɛ ɛ?"

^{VIII} Tɪ nɪmɪnɛ a ɪ ka a sɪ ãsɔɔ jaa wõnõ ban 'yerɛ nɪ a sɪ kɔkɔɛ?"

^{IX} Parti dɛmɛ, Mede dɛmɛ, nɪ a Elam dɛmɛ. Bamɪnɛ nɪ yɪn Mesopotamiya, Judiya, Kapadosiya nɪ Pontus nɪ Asiya.

^X Ka bamɪnɛ nɪ yi Fɪrgiya, nɪ Pamfiliya, nɪ Ijipitɪ, nɪ a Libiya dɛmɛ na gbor a Sirent wer nɪ a sãanba na yi a Worom,

^{XI} a Juu nɪbɛ mãɛ nɪ a bala na lɛɛb a Juu nɪbɛ, bamɪnɛ yɪn Kɪɛɛɛ nɪ a Arabiya dɛmɛ. Sɪ wõn ban de a sɪ mãɛ kɔkɔr 'yerɛ nɪ a Nãanmɪn tõberɛ won tõ."

^{XII} Ka a anyãna sɔb ba nɪbir ka ba nɛɛr 'maa a ba sɔɔɔ taa, "A anyãna par nɪ bo?"

^{XIII} Tɪchɛ ka a bamɪnɛ kɔɔɔɔ 'yerɛ, "Dãa lɛ maal ba a lɛ nɛ."

XIV Ka a Pita ni a Pie Ni Bõ'yen pãa ir ara ka wõ 'yer kpẽõ jaa kũ a nibe, "Juu nibe ni nire jaa na kpiere ka a Jerusalem, yi vẽ ka n wiil yi a par. Yi chele a le un na 'yer.

XV A nibe banyãna ba nyũ dãa ε, nitãa a le yin tier ε, a chene na i bibi'maar.

XVI Nitõnõ le a Nãanmın 'ye'yere Joel dõõ 'yer,

XVII 'Nãanmın 'yer ıka a ber baaraa daar, won kpaaraa a wõ Sıe 'yõõ a nibe ba jaa. Ka a yi dabil ni a põobil 'yere a 'yersı ala a Nãanmın na kũ ba, ka a yi dabil nyere nyefosı, ka a yi danyõn mı jãna jãnsı.

XVIII A bala gba na i a n gbãgbadõõr ni a põõõ, ba jaa põ le un kpaar a n Sıe 'yõõ ba a ber ala põ, ka ba 'yere a n 'yer.

XIX In wiil ban yelfersı na yi saaju ka a jãnsı mı be ka a tõe, jãı, bũu ni jũõr na den jie wõ jaa.

XX Ka a mõtõõ lıeb lıi ka a nmera mı lıeb jãı kaar tıche ka a sı Soro bıbir 'lon na chaar pãa wa.

XXI Be le nire jaa na pãa bõõõ a sı Soro yuor na nyen faafõ.' (Joel 2:28-32)

XXII "Isıral nibe yi chele ka, A Yesu nyã na yi a Najaretı 'lo le a Nãanmın ir kũ yi, na wõ de wõ tõn a ne'maa tõmõ, ni tõfersı, ni jãnsı tõmõ a yi põ, ka yi mõe bõõn.

XXIII Ba nyõõn a daba nyãna 'yõõ a yi nuur põ nitãa le a Nãanmın na dõõ tu a wõ bõõõ ni a wõ bõõõõ põ, de nie 'yer bin, ka a

putudẽme sõõ yi ka yi kpa wõ a daa ju a wõ kpi.

XXIV Tıche ka a Nãanmın sãı wõ a kũu põ, na wõ faa wõ a kũu wõm põ, bojũu a kũu ba tara kpẽõ na nyõõ wõ taa le ε.

XXV "A Nãa David dõõ 'yer a wõ 'yer, 'Bıbir jaa le n nyere a n Soro, bojũu wõ ben a n nũsõõ jie, n kõ wa lõõ gber ε.

XXVI Ala le so ka n põõ pel ka n jãlbir chule, ka a n ägãn mı tara tier tõõõ jie.

XXVII Bojũu fõ kõ wa bar ma be a yaa põ ε, bıı ka fõ bar a fõ Cheche Sõõ 'lo ka wõ põõ ε.

XXVIII Fõ wiil man a nyevõr sõr, fõn vẽn ka nõõ kpe ma a fõ niem.' (Yiel Gãn 16:8-11)

XXIX "N yeer, n 'yer chãa põ kũ yi ıka a sı sãakpã David kpi naa a ba ũu, a wõ yaa le anyãna na be ka dına.

XXX Tıche wõ dõõ 'yer a le a Nãanmın na tır nee kũ wõ ıka, won vẽn naa ka 'lo David yõõ jãne a wõ nãa dakõõ ju.

XXXI David den nie nye a le na be a wõ niem, ala le so ka wõ 'yer a Kırısto kũu põ irfõ 'yer, na wõ 'yer ıka wõ kõ gã be a yaa põ ε, bıı ka a wõ ägãn põõ ε.

XXXII "Nãanmın sãı naa a Yesu nyãna ka wõ ir i vor, sın le i a anyãna a jaa dãasıe dẽme.

XXXIII 'Lo le wõ 'mõõ don bin a wõ nũsõõ jie, ka a Sãa kũ a Yesu a wõ Sıe 'lo won tır a nee kũ wõ. A Sıe nyã le wõ kpaar 'yõõ sı ka yi nye ti be wõnõ.

XXXIV David ba dõo do a saaju ε, ti wõ 'yer naa, 'A Soro 'yer kũ a n Soro, "Jãne a n nũsõo jie,

XXXV ka n wa de a fõ dõdẽme ka ba ι a fõ gbεε dõolfõ jie." ' (Yiel Gãn 110:1)

XXXVI "A ε jũu, vẽ ka a Isıral nıbe ba jaa bõo sıre jaa ıka Nãanmın maal naa Yesu nyã yın kpa a daa ju ka wõ ι a sı Soro nı a Nı-ıraa."

XXXVII A nıbe na wõ a nıtõ, ka a ηmara ba a nyãn, ka ba sũor a Pita nı a nıtõnsı, "N yeer, ηmıne sun ι?"

XXXVIII Ka a Pita 'yer kũ ba, "Yı lıeb a yı tıer, ka ba de a Yesu yuor son yı a Nãanmın kõo, ka a yı yelbier baar. Ka a Nãanmın kũ yı a wõ sıε.

XXXIX Yın nı a yı bibiir le a Nãanmın tır a wõ nεε kũ, yın nı a bala ba jaa na be a tεer, nı a bala ba jaa a sı Soro Nãanmın na wa bũol."

XL Pita den 'yer yõo kpãan ba, na wõ kpãkpãan ba 'yerε, "Yı faa yı mãε yin a dına nıfilefıesı põ."

XLI Ka a bala na sõo de a wõ 'yer, ba so naa a Nãanmın kõo, ka nıbe tur ata (3,000) põo ba a daar 'lõnõ.

XLII Ba den ba mãε kũ a nıtõnsı wiılfõ, na ba tara nebõ'yen lõo dire, na ba lõo puoro a Nãanmın.

XLIII Dãbãε kpẽn nıre jaa a le ban nye ka a nıtõnsı tõ a tõfersı nı a ne'maa tõmõ.

XLIV A bala na sõo de, ba jaa lõon taa jibõ'yen na ba sõnõ taa.

XLV Na ba daara a ba bõtarsı na ba ma põ ir kũ taa le jaa ãsũo na bũoro.

XLVI Bıbir jaa le ba ma lõonõ taa be a Nãanmın puorfõ yir bechaar põ, na ba yũoro taa yie ηmara a paanõo dire nı popel nı potıer bõ'yen.

XLVII Ba pεere naa Nãanmın ka a nıbe ba jaa mı ara a ba puor. A sı Soro ma vẽ naa ka a bala na nye faafõ, põo ba bıbir jaa.

III

I Bıbir ãsũo Pita nı Jõon duoro naa a Nãanmın puorfõ yir kpεε põ, a puorfõ jie mõtõo na gõr.

II Ka a daba ban lõo dõon a wõ gber, a ba ma tuo wõ tı bin a be a Nãanmın puorfõ yir dõdor nεε 'lo ban bũolo, Vıla. Be le ba ma tuo wõ tı bin bıbir jaa a wõ ma sũoro a bala na kpıere a Nãanmın yir bechaar põ libie.

III Wõn wa nye a Pita nı a Jõon na kpıere, a wõ sũoro ba a libir.

IV Ka a Pita nı a Jõon kaara wõ a le a tãu, ka a Pita wa 'yer, "Kaara sı."

V Ka a daba tõo fur a nıbir a le chir chir chir 'yõo ba tıere ıka wõn nyen bon.

VI A Pita pãa 'yer, "N ba tara libir bı, selma koro fõ ε, tıche a 'lo ın tara le ın kũ fõ. Yesu Kırısıto na yı a Najaretı yuor põ, ir chiine."

VII Tı na wõ nyõo a daba nũsõo sũõ wõ ka wõ ir ka a ι a gbεpele nı a nakõotıe kpẽme naa.

VIII Ka a daba ɔɔ chør a gbεε na wɔ piel chiine, na wɔ pãa tu ba kpɛn be a Nãanmɪn puorfɔ yir bechaar pɔ. Be le wɔ ti ɔɔɔ yɔɔɔ na wɔ pεere a Nãanmɪn.

IX A nibe ba jaa na wa nye wɔ, a le won chiine pεere a Nãanmɪn,

X ba bõɔ wɔ naa an ɪ 'lo le ma jãne sɔɔɔ libie be a Nãanmɪn puorfɔ yir dõdɔr 'lo ban bɔɔɔ a, Vɪla. Ka a ɪ ba chĩcham naa 'maa ba nee a le na ɪ.

XI An ɪ a daba chene na pɔɔ a Pita ni a Jɔɔn ka a nibe neer 'maa a ba jo wa titaa a be ban bɔɔɔ a Solomon Bechaar pɔ.

XII Pita na nye a le ka wɔ 'yer kɔ a nibe, "Isral dɔɔr woi, bãa le so ka a neer 'maa yi a le mõ? Bãa le yi fur a nibir 'yõɔ si fika sɪn mãe kpɛɔ bu sɪn mãe maal vɪla le si maal a daba nyã ka wɔ chiine?"

XIII A Nãanmɪn nyã na ɪ a Abraham, Isaaki ni a Jekɔb Nãanmɪn ni a si sãakpãmune Nãanmɪn le 'yõɔ a wɔ tõtõnõ Yesu yuor. Yin le nyɔɔ wɔ tir ɪka ba kɔ wɔ, ka a Pilate nme nyãa na bar wɔ ti yi 'yer ɪka yaa bõɔ wɔ ε.

XIV Yi 'yer naa ɪka yaa bõɔ a cheche sɔɔ ni a yelmãe sɔɔ ε, ti na yi sɔɔr ka ba yuo a nɪkɔɔ kɔ yi.

XV Yin le kɔ a nyevor sɔɔ, tiche ka a Nãanmɪn sãi wɔ a kũu pɔ. Sɪn le nye anyãna ni nibir.

XVI A daba nyãna ni a sɪn na 'mataa sɔɔ a Yesu le sa a daba nyãna baal yɪn nye na yi bõɔ, sɪre jaa sɪn sɔɔ de a Yesu yuor le wɔ sa, a daba nyãna yɪn ben nye.

XVII "Põpãanyã, yeer, n bõɔ naa ɪka ba bõɔ fu le vɛ ka yi tõ a le ne a yi nibere na dõɔ tõ.

XVIII Tiche Nãanmɪn ɪ naa a le won dõɔ vɛ ka a wɔ 'ye'yerbe 'yer ɪka, a wɔ Ni-iraa na din dɔɔye.

XIX Yi pãa lieb a yi tier, na yi lieb wa a Nãanmɪn sɛ, ka wɔ fiel a yi yeldεbe bar. A ãkpɛɔ paalaa yɪn na nye na yin a si Soro sɛ,

XX ka wɔ gba na tõ a Yesu Kirɪsito 'lo won dõɔ ir bin kɔ yi.

XXI Won chene na jãne be a saaju, ti tãn a sõɔ 'lo Nãanmɪn na 'mataa a bonst a jaa nitãa le won tir a nee a kõr jaa tu, a wɔ 'ye'yerbe chechesi sɛ.

XXII Bojũu Mosesi dõɔ 'yer, 'A Soro Nãanmɪn na ir 'ye'yere a n kaar ka wɔ ɪ a yi mãe nɪre, a yi chele a ala a jaa won na 'yere kɔɔ yi.

XXIII 'Isɔɔ jaa ba wa chele a le won na 'yere ε, ban ir wɔ nũu bar a wɔ nibe pɔ.' (Mosesi Gãma Na Tu Anũu 18:15, 18, 19)

XXIV "Sɪre jaa, a Nãanmɪn 'ye'yerbe ba jaa na yi a Samuwel sõɔ mi 'yer naa a bibie anyãna 'yer.

XXV Yin le ɪ a Nãanmɪn 'ye'yerbe banyãna bibiir ni a netiraa 'lo a Nãanmɪn na tara ni a si sãamune. Wɔ 'yer

ku a Abraham, 'An tu naa a fu yon pɔ, ka a nibe ba jaa na be ka a tēe na nye sōfo.' (A Pielfo Gān 22:18)

XXVI Nāanmɪn na wa ir a wɔ tɔtɔnɔ, yɪn sē lɛ wɔ de nie tɔ wɔ ka wɔ tɪ sɔw yɪ na wɔ lɛb a yɪ āsɔɔ jaa yɪn a wɔ putusɔr pɔ."

IV

I A lɛ a Pita nɪ a Jɔɔn na chenɛ 'yerɛ nɪ a nibe, a Juu nibe bɔɔrlorbo nɪ a puorfɔ yir nɪdiere 'matāan a Saduseemɪne wan a ba sē.

II Ba wa nyɛn suur, bojūu ba wile naa a nibe ɪka Yesu jūu nɪrɛ jaa na ir naa kūu pɔ.

III Be lɛ ba nyɔɔ a Pita nɪ a Jɔɔn na ba 'yɔɔ ba pɔɔfɔ die pɔ bar ka wer na chaar, bojūu mɔtɔɔ mɔr baar.

IV Tɪche a bala na wɔ a lɛ a Pita na 'yer a Yesu 'yer na ba sɔɔ de na ɪn dɔɔr tur anūu (5,000).

V A wer na wa chaar, a ba nɪdierbe nɪ a ba niberɛ 'matāan a Mosesɪ nɛɛ wiwiilbe lɔɔn taa be a Jerusalem.

VI Ka Anastɪ na ɪ a Juu nibe bɔɔrlo nɪkpɛɛ nɪ Kayafasɪ, Jɔɔn nɪ Aleksanda 'matāan a Juu nibe bɔɔrlo nɪkpɛɛ nibe bamɪne.

VII A ba tɪ yuo a Pita nɪ a Jɔɔn waan a ba wa sɔrɔ ba, "Kpɛɔ buor nɪ yobuor lɛ yɪ de tɔnɔ nɪ a anyāna?"

VIII Ka a Pita na sɛɛn a Nāanmɪn Sɪɛ 'yer ku ba, "A yɪn nɪdierbe nɪ a yɪn niberɛ,

IX ala ɪ yɪ ben bɔɔl sɪ dɪna ɪka sɪ wɔ man a maal vɪla nyā na vē ka a gberɛ sa.

X Yɪ pāa bɔɔ ɪka yaa, a yɪn nɪ nɪrɛ jaa na be a Isural, ɪka a Yesu Kɪrɪsɪto nyā na yɪ a Najaretɪ yuor pɔ, a 'lɔ yɪn kɔ a daa ju, tɪche ka a Nāanmɪn sɪɪ wɔ a kūu pɔ, ka wɔ ɪ vor, lɛ sa a daba nyāna na ben ara a kana.

XI Wɔ ɪ naa 'A kɔsɪr 'lɔ a yɪn mɪmɪerbɛ na tɔr bar, 'lɔ lɛ wa ɪ a kɔsɪr ju.' (Yiel Gān 118:22)

XII Fafaara jaa ba lɛ be be ɛ, bojūu yuor jaa ba lɛ be ka a tēe pɔ, na tɔɔ nɪrɛ faa ɛ."

XIII Ban nye a lɛ a Pita nɪ a Jɔɔn na ba joro dābāɛ ɛ, tɪ mɪ bɔɔn ban ba jān gān chen tɛɛr ɛ, ka nɛ'maa ba. Ka ba tɪɛrtɔ ban dɔɔ be a Yesu sē.

XIV Tɪche ba mɪ nyɛn a daba 'lɔ na sa 'mataa ara nɪ ba, baa lɛ tara 'yer na 'yer ɛ.

XV Lɛ lɛ ba 'yer ba a ba yɪ chɛchɛɛ, tɪ ba pāa guoro taa 'yerɛ,

XVI "Nɪmɪnɛ lɛ sɪn ɪ a nibe banyāna? Nɪrɛ jaa na be ka a Jerusalem bɔɔn naa a nɛ'maa tɔmɔ ban tɔ a sɪ kɔ tɔɔ chiir ɛ.

XVII Tɪche ala ɪ sɪn pɔɔ naa a yeke nyāna sɔr ka nɪrɛ kɔ lɛ wɔ naa ɛ, yɪ ɪ a sɪ fuu ba ka ba taa ɪrɛ wa porɔ a yuor nyāna korɔ nɪrɛ jaa ɛ."

XVIII Be lɛ ba bɔɔl ba a ba kpɛ ka ba kpākpaan ba ɪka, ba taa ɪrɛ wa 'yerɛ bɪ wile nɪ a Yesu yuor go ɛ.

XIX Tɪche ka a Pita nɪ a Jɔɔn 'yer ku ba, "Yɪn māɛ yɪ pɛ kaa, a sɛɛn Nāanmɪn sē ka sɪn tu a yɪ nɛɛ gar a Nāanmɪn bɪ?"

XX Bojũu sũn 'lo kõ tõõ bar a 'yer sũn nyen nũbir tũ wõ 'yerfõ ε."

XXI Le ε ba vuur ba tũ bar ba a ba chen. Baa bõõ kpãa buor le ban kpãa ba ε, bojũu a nũbe ba jaa pẽere naa Nãanmũn a le na ı.

XXII Bojũu a daba nyãna na sa a ne'maa safõ nyãna kor gar yuomo lĩjaayi (40).

XXIII Ban wa bar a Pita nũ a Joon, ba chen a ba taaba sũ tũ man ala a jaa a bõõrlo nũbere nũ a nũbere na 'yer kũ ba.

XXIV A ba taaba na wõ a nũtõnõ, ba jaa 'mantaa nũ nebõ'yen puor Nãanmũn na ba 'yere, "Tõõnõ Sõõ, fõõ le maal a saaju nũ a tõe nũ a man kpẽε nũ bon jaa na be a põ.

XXV Fõõ le dõõ vẽ ka a fõ Sũε haa a fõ gbãgbaa na ı a sũ sãa David neε ka wõ 'yer, 'Bo le so ka a paalsũ nye suur, ka a nũbe ŋmara a dõõl põrsũ?

XXVI A wer nãmũne tũõõõ naa gbẽchile, ka a nũbere mũ lõõ taa jẽere nũ a Soro nũ a fõ Nũ-iraa.' (Yiel Gãn 2:1, 2)

XXVII Sũε jaa le a Herõd nũ a Pontius Pilate lõõ taa nũ a bala na ba ı a Juu nũbe ε, nũ a Juu nũbe a tõe nyãna põ, na ba jeb a fõ tõõtõcheche Yesu, a 'lo fũn ir.

XXVIII Ba maal naa a le fũn kaa ir na ı a fõ põtũε, nũ a fõ kpẽõ, nũ a fõ bõfõ fũn dõõ de nie chõõr tũ a wa ı.

XXIX "Põpãanyã sũ Soro, kaa le ban fuu sũ, tũ na fõ sõõ a fõ gbãgbaar a sũ mũõl a fõ 'yer nũ 'lafõ.

XXX Tur a fõ nũu sãan baalsũ, na fõ tõõ ne'maa tõmõ

nũ a fõ tõõtõcheche Yesu yuor."

XXXI Ban wa puor baar, a jie 'lo ban lõõ taa damaa. Ka ba jaa sũen a Nãanmũn Sũε, na ba 'yere a Nãanmũn 'yer nũ 'lafõ.

XXXII Ka a bala na sõõ de, ba jaa tara na tũer bõ'yen nũ nyãbõ'yen. Isõõ jaa maa 'yer ıka a wõ bonsũ ı naa a 'lo tẽε bon ε, ba ma põn bon jaa ban tara.

XXXIII A nũtõnsũ den kpẽõ mana nũ a sũ Soro Yesu kũu põ irfõ 'yer, ka a Nãanmũn wãεfõ be a ba jaa sũ.

XXXIV Ba ãsõõ jaa ba dõõ faa bon ε, sõõ jaa le a bala na tara por nũ yie ma da na ba ma waan a libie,

XXXV wa bin a nũtõnsũ sũ, ka ba ma põ ir kũ ãsõõ jaa le an sũen wõ.

XXXVI Josefõ na yi Sipurusũ na wõ ı a Levi bal nũre, kaa a nũtõnsũ bõõlõ wõ Banabasũ. A par le nũre na 'yõõnõ ãkpãen.

XXXVII Wõ dãn a wõ puo, na wõ de a libie waan wa bin a nũtõnsũ sũ.

V

I Ka a daba ãsõõ na be be di Ananias ka a wõ põõ mũ di Safira. Ba mũ den a ba pobile da.

II Wõ ir naa libie amũne bin ka a põõ bõõn, tũche na wõ chiin a ŋmaa tũ bin a nũtõnsũ sũ.

III Ka a Pita sũõr a Ananias, "Bo le so ka a Satan sũε fõ a nyãa a fõ ŋmaa jir kara yõõ a Nãanmũn Sũε, na fõ ir a libie amũne a le fũn da a puo bin?

IV A ba ı fõõ le so na fõ de da ε? Fũn wa da baar a ba ı

fõõ le so a libie ε? Bo le ι a fõ t̄ier a fõ maal a nitõ? N̄ire ba le fõ ηmaa a jir nyã 'yõõ ε, tiche Nāan̄m̄in le."

V Ananias na wõ a nitõnõ na wõ lo kpi a jie. Ka a dābāe kpe a bala jaa na wõ naa.

VI Ka a polbil ir a ba pɔ 'mɔɔ a kũu lũ tuo yin ti ũu.

VII An wa kor bālāa ka a wɔ pɔɔ mi wa bõn dɔɔl ba bõɔ a le na ι ε,

VIII ka a Pita suor a pɔɔ, "A libie a jaa le a anyāna a fõõ ni a Ananias na da a puo nye ɔ? 'Yer kɔ ma." A wɔ 'yer, "Ɔɔ, le le."

IX A Pita 'yer kɔ wɔ, "N̄m̄ine le a ι a yi guor taa ũka yi beer a si Soro Siε kaa? Nye a nibe bala a dõdɔr neε bala le tuo a fõ siε yin ti ũu, ba m̄in tuo fõn yin."

X Ajienaa ka a ι wɔ mi lon kpi be a Pita niem. A polbil bala na ben wa kpe nye ka a ι wɔ kpi naa, ka ba tuo wɔ yin ti ũu lan a siε.

XI Ka a dābāe kpe a pupuorbiir ba jaa ni n̄ire jaa na wõ naa.

XII A nitõnsi t̄õn ne'maa t̄õ yɔɔ a nibe s̄õɔ. Ka a bala na s̄õɔ de, ba jaa tara na nebõ'yen ma l̄õɔ taa a be a Solomon Bechaar pɔ.

XIII N̄ire jaa kpire ba naa, ti āsɔɔ jaa maa 'la l̄õɔn ba ε.

XIV Tiche n̄iyɔɔ jaa chene na waara, ka d̄ɔɔr ni pɔbɔ na s̄õɔ de a si Soro p̄ɔɔɔ 'yõõnõ.

XV A le v̄e naa ka a nibe yin a ba baalsi ti gaal ba a gador ju ni a s̄õn pɔ a s̄ɔr k̄õk̄oor

chele ni a Pita, ũka 'lo wa tala a wɔ gāagiel wɔ pɔɔ ba.

XVI N̄iyɔɔ yin a tēbil ala na jilõ a Jerusalem waan a ba baalsi wa l̄õɔn 'matāan a bala a siδεbe na tara, ka ba jaa sa.

XVII Ka a nyuur kpe a Juu nibe b̄ɔɔrlo n̄ikp̄ēε ni a wɔ taaba bala na pɔɔ a Saduseem̄ine gbul pɔ.

XVIII A ba nyɔɔr a nitõnsi 'yõõ pɔɔfɔ die pɔ bar.

XIX Tiche a tāsɔɔ a si Soro t̄õ naa a wɔ malaka ka wɔ wa yuo a pɔɔfɔ die p̄an na wɔ t̄ɔɔ ba yin

XX ti 'yer, "Yi chen a Nāan̄m̄in puorfɔ yir bechaar pɔ na yi ti 'yer a nyev̄ɔr paalaa nyã 'yer kɔ a nibe."

XXI A wer na wa chaar ba kp̄ēn be a Nāan̄m̄in puorfɔ yir bechaar pɔ, nitāa le a malaka na 'yer ba ti piel wile a nibe. A Juu nibe b̄ɔɔrlo n̄ikp̄ēε ni a wɔ taaba mi wa l̄õɔn taa na ba b̄ɔɔl a Juu nibe n̄idierbe ba jaa l̄õɔ taa na ba na guor a 'yer, na ba p̄āa t̄õ ũka ba chen a pɔɔfɔ die pɔ ti yuo a nitõnsi waan.

XXII Tiche ban wa ti ta a pɔɔfɔ die pɔ baa nye n̄ire jaa ε. A ba l̄ieb chen ti mana k̄ɔɔ ba,

XXIII "Si chen ti nye a pɔɔfɔ die d̄õdɔr na chene kpal, ka a n̄ire 'lo na ara gu chene ara a d̄õdɔr neε, tiche sin wa yuo a p̄an n̄ire jaa ba be be a die pɔ ε."

XXIV Ban wa wõ a anyāna ban man ka a Nāan̄m̄in puorfɔ yir guguro n̄ikp̄ēε ni a Juu nibe b̄ɔɔrlo nām̄ine ka

a i ba chīcham, a ba baala baa bõõ len na i ε.

XXV Ka a nire āsõ wa 'yer kō ba, "Yi nye a nibe bala yin nyõõr põõ, ba ben be a Nāanmın puorfõ yir bechaar põ wile a nibe."

XXVI Ka a Nāanmın puorfõ yir guguro nıkpēε tara a wõ tõtõnbõ chiin tı tara a nitõnsı jaa jom waan. Baa tı fir ba ε, bojūu ba joro na dābāε ıka a nibe na lōb ban nı kōstbe.

XXVII Ban wa waan ba, ba vñn ka ba ara a nıbere niem, ka a juu nibe bõõrlo nıkpēε na sõõr ba 'yer,

XXVIII "Saa kpākpāan yı jaa 'yer ıka, yı taa le ure wa põõ a yuor nyāna wile nı nire jaa go ε? Tıche a yı chene tõr tı sēε a Jerusalem nı a yı wilfõ nyāna, na yı bõõrõ ıka yı de a daba nyāna jāi yele dõõl st."

XXIX Ka a Pita nı a nitõnsı bala na che 'yer, "Sın tun Nāanmın neε gar nısaal.

XXX A sı sākpāmıne Nāanmın le sāt a Yesu a kūu põ, a 'lõ yin yõõl a daa ju ka wõ kpi.

XXXI Nāanmın 'mõõ won don bin be a wõ nūsõõ jie, ka wõ i Nāa nı Fafaara ıka wõ kō a Isıral nibe sör ka ba lıeb ba tıer, na ba nye vñ kofõ.

XXXII Sın le i a anyāna dāasıε dēme nı a Nāanmın sıε 'lõ won de kō a bala na tu a wõ neε."

XXXIII Ban wa wõ a anyāna, ba suur ir naa ka ba bõõrõ a ba kofõ.

XXXIV Tıche ka a Faraseε āsõõ ban bõõlõ Gamaliel na i a Mosesı Neε wiwile, nıre

jaa 'yõõnõ wõ naa, ka wõ ir ara a nıdierbe põ tı 'yer ıka, ba vñ ka a dõõr bala yı yõõ bālāa.

XXXV Tı na wõ pāa 'yer kō ba, "Isıral dõõr, yı bõõnõ sõ a le yin bõõrõ ıka yı maal a nıbe banyāna.

XXXVI Sõõ kõõ le a Tiudası dõõ ir 'yer gādaa 'yer ıka nıkpēε le wõ i ka a dõõr kõõr anaar (400) ir turo wõ. Ba kō wõ naa ka a nıbe bala yēyel ka a jaa i põõrõ.

XXXVII Ala puor le ka a Judas na yı a Galilee a nıbe sörfõ yuon ir nıyõõ ka ba turo wõ. Ba mı kō wõ naa ka a bala jaa na turo wõ mı būbur.

XXXVIII A le jūu, maa na 'yer yı naa ıka yı ir nūu, tıche a nıbe ba nyā bar. Yı bar ba a ba chiine. Ala i a le ban maala in nıre le bin an in põõrõ.

XXXIX Tıche ala i Nāanmın sē le a yı, yaa be jaa na wa tõõ ηmaa a nıbe banyāna sör ε, yin wa bõõn naa ka a i Nāanmın māε le yı jεere nı."

XL A nıbere tu naa a le a Gamaliel na 'yer, tı na ba bõõl a nitõnsı fõb ba tı kpākpāan ba ıka ba taa le ure wa 'yere 'yer põõrõ nı a Yesu yuor go ε, tı bar ba a ba chen.

XLI A nitõnsı na wa yı a nıbere banyāna niem, ba chule naa, bojūu ba seen naa a dõõye nı a vñ difõ a Yesu yuor jūu.

XLII Bıbir jaa le ba ma be a be a Nāanmın puorfõ yir bechaar põ wile a nıbe na ba mı yõõrõ a yie ba gala ε, na

ba wile a nibe ti 'yere a 'yer
nõõ ıka a Yesu le ı a Nı-iraa.

VI

I A ber ala pō, a poturbo na
waara pōōō a bala ban dōō
a paal yuo pō, ka baa tōōō
'yere a Juu kōkōr ε, hūhūnō
na 'yōōnō a bala na ı a Juu
nibe, bojūu a ba pōōōē maa
nye a bıbir jaa bōdiir ban ma
pō ε.

II Be le a nıtōnsı pie nı ayı
bōōl a poturbo ba jaa lōō taa
wa 'yer, "A ba tara sōr ka sın
bar a Nāaηmın 'yer 'yerfō tı
pōnō bōdiir ε.

III A le jūu yeer, yı kaa a
yı pō na yı ir dōōr ayopōi,
bala yın bōō ka ba seen a
Nāaηmın sıe tı mı tara yē,
ka sın de a tōmō nyā kō ba.

IV Tıche a sın 'lo mōō nıbir
nı a Nāaηmın sōōrfō nı a wō
'yer."

V A 'yer nyā pel ba jaa
na duo a be pōō, ka ba ir
a nibe banyāna. Siteven
a Nāaηmın sıe na see ka
wō mı tara sōōfō, nı Filip,
nı Porokorusı, nı Nıkanor,
nı Tımon, nı Pamenası, nı
Nikolası na yi Antiok na wō
lıeb kpe a Juu nibe puorfō
pō.

VI A nibe banyāna le ba ir
waan a nıtōnsı sē, ka ba dōōl
ba nuur sōōr Nāaηmın kō
ba.

VII Ka a Nāaηmın 'yer jaar,
ka a poturbo mı na be a
Jerusalem pōōō 'yōōnō. A
Juu nibe bōōrlorbo yōō jie
mı sōōn de a 'yer.

VIII Nāaηmın wāefō ben a
Siteven sē ka wō tara kpēō

tōnō nı a ne'maa tōyōō a
nibe sē.

IX A nibe bamıne na yi a ba
lōōfō jie a ba bōōl ba, Māe
Sorbo, nı a Juu nibe bamıne
na yi a Sirentı nı a Alek-
sandiriya, ka bamıne mı yi
a Sılsıya nı Asıya. A nibe
banyāna le piel a nechıre na
ba chıre nı a Siteven.

X Tıche baa tōōō wō ε, a
yē 'lo a Nāaηmın sıe na kō
wō a wō 'yere nı.

XI A ba pāa sōōl tō nibe
bamıne ka ba ηmaa jir 'yer
ıka, "Sın le wō a Siteven na
fere 'yere 'yerdeer 'yōōnō a
Mosesı nı a Nāaηmın."

XII Tı tō a nibe nı a nıbere
nı a Mosesı nee wiwiilbe
'yōō ka ba nyōō a Siteven
chiin a ba 'yer tōōrbo sē.

XIII Be le ba waan jir
ηmarba ka ba wa 'yer, "A
daba nyāna ba gala 'yer debe
won 'yere 'yōōnō a Nāaηmın
puorfō yir cheche nyāna ε,
nı a Mosesı nee won bin ε.

XIV Sın māe le wō won 'yer
ıka a Yesu na yi a Najaretı na
ηmer a jie nyāna, tı na wō
lıeb a bınfō ala a Mosesı na
dōō bin kō sı."

XV Ka a bala jaa na jāne a
be a 'yer tōōrfō jie, kāan a
Siteven nie ka wō kaara fıka
a malaka nie.

VII

I Be le ka a Juu nibe bōōrlo
nıkpēe sōōr wō, "Sıre le a
anyāna ban 'yer bı?"

II Ka a Siteven haa 'yer,
"Yeer nı sāmıne, yı chele.
A Nāaηmın tıur sōō dōō yi a
sı sāa Abraham le won dōō
chene be a Mesopotamiya

wer pɔ sere ti wa chen a Haran.

III A Nāanmɪn 'yer kɔ wɔ, 'Yi a fɔ tēe na fɔ bar a fɔ nɪbe ti na fɔ chen wer yuo pɔ in na wiil fɔ.' (A *Pielfɔ Gān 12:1*)

IV "A wɔ yi a Chaldea wer pɔ na wɔ chen ti jāne a Haran wer pɔ. A wɔ sāa na wa kpi baar le a Nāanmɪn waan wɔ a kana yɪn ben kpiere.

V Nāanmɪn ba kɔ wɔ bon jaa a kana ε, waa kɔ wɔ jibile jaa gba ε, bu gber nefɔ jie ε. Tiche Nāanmɪn tir nee kɔ wɔ ɪka 'lɔ nɪ a wɔ yɔn le na so a jie, ti waa tara bie gba ε.

VI Nɪtõ le a Nāanmɪn 'yer kɔ a Abraham, 'A fɔ yɔn na ɪ naa sāanba paal sāan pɔ, na ba ɪ gbāgbaar ka ba ge ba yuom kɔɔr anaar (400).

VII Tiche Nāanmɪn 'yer naa, ɪka wɔn yaa naa a sān a paal 'lɔ na maal ba a gbāgbaar. A anyā puor le ban wa puor ma a jie nyāna.' (A *Pielfɔ Gān 15:13, 14*)

VIII Nāanmɪn tir nee kɔ a Abraham a yɔɔr ŋmaafɔ yele. Abraham na wa dɔɔ a Isaaki, wɔ ŋmaa wɔn a yɔɔr a ber aniin daar. Ka a Isaaki mɪ dɔɔ a Jekɔb, ka a Jekɔb mɪ dɔɔ a sɪ sāamɪne pie nɪ ayi.

IX "A sɪ sāamɪne banyāna na tara nɪ a ba yebile Josefɔ nɪ nyuur jūu, na ba nyɔɔ wɔ da kɔ a Ijipiti dēme. Tiche ka a Nāanmɪn be a wɔ sē.

X Na wɔ faa wɔ yɪn a wɔ wõm a jaa pɔ. Wɔ kɔ naa

a Josefɔ yē na wɔ sõu wɔ a wɔ nye 'yõɔfo a Faaro na ɪ a Ijipiti nāa niem, na wɔ maal wɔ ka wɔ ɪ a Ijipiti nɪ a nāa jie wɔ jaa nɪkpēε.

XI "Ka a kõ lo Ijipiti nɪ a Kanaan wer wɔ jaa waan dɔɔye, ka a sɪ sāamɪne ba nyere bõdiir ε.

XII Jekɔb na wa wõ ɪka bõdiir ben a be Ijipiti, wɔ tɔn a sɪ sāamɪne ka ba chen.

XIII A gbεε ayi sɔɔ ban chen le a Josefɔ wiil a wɔ mǎε kɔ ba, ka a Faaro mɪ pāa bõɔ a Josefɔ yir nɪbe.

XIV A anyā puor le a Josefɔ tõ buɔl a wɔ sāa Jekɔb nɪ a wɔ yir dēme, a ba jaa ɪ nɪbe lɪjaata nɪ pie nɪ anūu (75).

XV Jekɔb chen a be a Ijipiti nɪ a sɪ sāamɪne be le ba jaa ti kpi.

XVI Ba tuo naa a ba āgāma waan a Sekem wa ūu ba a yaa 'lɔ pɔ a Abraham na da a Hamor bibiir sē a be a Sekem.

XVII "A sõɔ na wa gbɔr ka a Nāanmɪn na maal a le wɔn tir a nee kɔ a Abraham, a sɪ nɪbe na be a Ijipiti dɔɔn paal.

XVIII Ala le ka a nāyuo wa di na wɔ kaara a Ijipiti na waa bõɔ a Josefɔ yele ε.

XIX Wɔ maal naa a sɪ nɪbe putuyele na wɔ ge ba, na wɔ ma fir a pɔɔ pɔɔr ka bala wa dɔɔ bipule ba lɔb ba 'yõɔ a kõɔ pɔ a ba kpi. (A *Yifɔ Gān 1:22*)

XX "A sõɔ nyāna le ba dɔɔ a Mosesɪ, ka wɔ ɪ bivɪla a Nāanmɪn niem. A ba guol

wõ ñmersı ata be a wõ sãa yir.

XXI Ban wa yin wõ ti bar a yõo, Faaro bipɔɔ de wõn guol ka wõ ı a wõ mãe bid-aba.

XXII Ba jãn naa Mosesı a Ijipiti tõe yẽ a jaa, ka wõ kpẽme a wõ 'yer ni a wõ tömõ pɔ.

XXIII "A le a Mosesı na wa ta yuom lijaayi (40), wõ ti er naa a wõ yeer Isıral nibe na wõ ıka wõ chen ti piir ba kaa.

XXIV Wõ ti nyen a ba ãsɔɔ a Ijipiti nure ãsɔɔ na gere ka wõ ñmaa de na wõ kɔ a Ijipiti nure 'lo.

XXV Mosesı ti er le ıka a wõ mãe nibe na bõon naa ıka 'lo le a Nãanmın na de faan ba, tiche baa tiertɔ a le ε.

XXVI A wer na wa chaar, wõ ti nyen a Isıral nibe ayi ni na jeere taa. Ka wõ 'maal ba ti sorɔ ba, 'Yın yeer nara, bo le so a yi jeere taa?'

XXVII Tiche a 'lo sɔɔ na tõi a wõ tɔ sɔɔ daan a Mosesı bar ti suor wõ, 'An tõi fu ıka fu wa kaara sı na fu tɔɔɔ a sı 'yer?'

XXVIII Fu bɔɔɔ naa ıka fu ni kɔ ma nitãa le fon kɔ a Ijipiti nure a jãa we?' (A *Yifõ Gãn* 2:14)

XXIX Mosesı na wõ a 'yer nyãna ka wõ jo chen ti kpıere a Midiyan, be le wõ be na wõ wa dɔɔ dabil ayi.

XXX "Yuom lijaayi (40) na wa pɔ, malaka wa lieb bũu lire tibile pɔ, na wõ dũu a Mosesı be a mɔgõɔ pɔ na gbur a Sinai tõi par.

XXXI Wõn wa nye a le ka a ne'maa wõ, a wõ tɔɔ gbur ıka wõ kaa. Be le wõ wõ a Soro kɔkɔr na 'yer,

XXXII "Maa le ı a fu sãamıne Nãanmın, Abraham, Isaaki ni a Jekɔb Nãanmın.' Ka a dãbãe kpe a Mosesı waa le 'lara na kaa ε. (A *Yifõ Gãn* 3:6)

XXXIII "Ka a sı Soro pãa 'yer kɔ wõ, 'Yaa a fu nafɔɔr bar, a jie fon ara ı naa jicheche.

XXXIV N nye naa a n nibe be a Ijipiti pɔ ban gere, n wõ naa ba hõonfɔ naa suu ıka n wa faa ba. Wa, ka n tõi fu a be a Ijipiti.' (A *Yifõ Gãn* 3:5-10)

XXXV "A Mosesı nyãna ni wõ ju ban tɔr bar ti suor wõ, 'An le 'yõɔ fu ıka fu kaara sı na fu tɔɔɔ a sı 'yer?' 'Lo le a Nãanmın mãe tõi a sõɔ 'lo a malaka na wa dũu wõ 'lire a bũu a tibile pɔ, ıka wõ ti ı a ba nıkpẽe ni a ba fafaara.

XXXVI 'Lo le ti de ba nie na wõ tõi tõi yɔɔ be a Ijipiti tõe pɔ, ni a Man Jıe par ni a mɔgõɔ pɔ ban be a yuom lijaayi (40).

XXXVII A Mosesı nyãna ni wõ ju le 'yer kɔ a Isıral nibe ıka, 'Nãanmın na tõi naa a 'ye'yere ãsɔɔ a maa kaar ka wõ yi a yi mãe nibe pɔ.'

XXXVIII Wõ dõɔ pɔɔ a niyɔɔ bala pɔ be a mɔgõɔ pɔ, 'matãan a sı sãakpãmıne ka a malaka 'yer 'yer kɔ wõ be a Sinai Tõi par na ı nyevor 'yer ka wõ 'yer kɔ sı.

XXXIX "Tiche a sı sãakpãmıne tɔr wõ naa, na baa tu a wõ nee ε. Ba tɔr

won bar ka a ba tier heb
chen be a Ijipiti.

XL Ba 'yer ku a Aaron,
'Maal ηmume ku si ka a ma
de si nie, a Mosesi 'lõnõ na
yin si a Ijipiti saa bõõ bo ni
tara wo ε.' (A *Yifo Gån* 32:1)

XLI A ba me botu a daar
'lõnõ ka wo nyetāan nele, na
ba waan bomo wa lon bõõr
a jie na ba dāen 'yõõn a ba
nūu bõmaalaa nyāna.

XLII Tiche ka a Nāanmūn
heb puor 'yõõ ba, na wo
bar ba ka ba puoro a saaju
bomo. Ka anyāna ti tuor a le
a Nāanmūn 'ye'yere āsõõ na
dõõ seb, wo suor naa, 'A yin
Istral nibe, yin be a mōgõõ
põ a yuom lijaayi (40) na
yi dõõ waan a bõõrlo bomo
maa le yi wa ku bu?

XLIII Kai, ti a botibe ala yin
kaara le a Moloku ni ηmerbir
ηmūn Arefan, a tibe anyāna
le yi dõõ maal puoro. A le
jūu, in vë naa ka ba nyõõr
yi chiin a Babilon puor ka yi
ti kpiere a be.' (Amosi
5:25-27)

XLIV "A si sāakpāmune dõõ
maal gāma yir be a mōgõõ
põ ka a i dāaste, ba maal
wo naa nitāa le a Nāanmūn
na man wiil a Mosesi ka wo
nye.

XLV A gāma yir nyā le a si
sāakpāmune tara ka a Josua
de ba a nie ka ba waan, a ba
wa faa a wer nyā põ a niyor
na dõõ kpiere ka a Nāanmūn
dii ba bar. A gån yir nyā ben
be lëee ti tån a Nāa David
sõõ.

XLVI Nāanmūn maal vīla ku
wo ka wo ūka won men yir
ku a Jekõb Nāanmūn.

XLVII Tiche Solomon le wa
me a yir ku a Nāanmūn.

XLVIII "Fõõ kaa, a Nāanmūn
nyā na i a saaju sõõ, ba
kpiere a yie anyā nibe na
me ε. Nitāa le a Nāanmūn
'ye'yere āsõõ na dõõ 'yer,

XLIX 'Saaju le i a maa
nakõõ, ka a tēe i a n gbēe
dõõlfu jie. Ka a si Soro suor,
yir bo to le yin me ku ma?
Bu nyune le na i a n pēnfu
jie?

L A ba i a maa nūu le maal
anyāna a jaa ε?' (Isaiya
66:1-2)

LI "Yin nyākpāen dēme na
i nibe na ba wõnõ 'yer ε, yi
kaara a yi sāamune kaar. Yi
maa sõõ ku a Nāanmūn Siε
sor ε.

LII Nāanmūn 'ye'yere jaa ba
be be ka a yi sāamune ba ge
wo ε. Ba gba ku naa bala na
de nie mool 'yer a Torfu Sõõ
'lo waa 'yer. A pōpāanyā, yin
gba le gar 'yõõ wo na yi ku
wõ.

LIII Yin le de a Nāanmūn
neε won ku a malaka a wo
wa ku yi ka yi de tõnõ ni,
tiche a yi tōr bar."

LIV A 'yer nyāna ban wa
wõ, ka ba suor ir a ba kpar
kparaa jur 'yõõnõ wo.

LV Tiche a Siteven a
Nāanmūn Siε na sēε a wo
dõl kaa saaju na wo nye a
Nāanmūn tur, ka a Yesu ara
a Nāanmūn nūsõõ jie.

LVI Ka wo 'yer, "Yi nye ka,
n nye naa saaju na yuo ka
a Nīsaal Bie ara a Nāanmūn
nūsõõ jie."

LVII A anyāna ban wõ ba
põõn a tobo ti ηme chelma
na ba ti ml wo,

LVIII na ba tɔɔ wɔ yin a tēe chēchēe ti piel lɔɔɔ wɔ ni kɔsɪbe. Ka a bala na di dāasɪe yaar a ba fuusɪ bin pɔlbile kōɔ ban buɔɔ Sɔɔl sē.

LIX Ban lɔɔɔ wɔ a le ne na ku ka wɔ sɔɔr Yesu, "N Soro Yesu de a n sãe."

LX Wɔ lon gbur dumo ti pãa ηme chelma 'yer, "N Soro taa ure wa yaara ba sãn ε." A anyãna le wɔ 'yer baar ti ηmaa vuor.

VIII

I A Sɔɔl mɪ dōɔ sɔɔ ɪka ba kɔ a Sɪteven. A daar 'lɔnɔ jaa le ba piel gere a Nãanmɪn puorbo be a Jerusalem. Ka ba jaa ηma yaar a bamɪne chen Judiya a bamɪne mɪ chen Samariya tiche a nitõnsti tēe be a Jerusalem.

II Nibe bamɪne na joro a Nãanmɪn 'mɔɔn a Sɪteven ũu ti na ba kō a kuor.

III Tiche ka a Sɔɔl mōɔ nɪbir bur buro a pupuorbiir gbulsɪ bara, na wɔ yɔɔɔ kɔɪere a yie nyɔɔɔ dɔɔr ni pɔbo ti 'yõɔnɔ a pɔɔfɔ die pɔ.

IV A bala na jo ηma a dēdēme chene na mɔɔɔ a Nãanmɪn 'yer jie jaa ban chen.

V Filip chen Samariya tēe pɔ, na wɔ ti 'yer ɪka Yesu le a Nɪ-iraa a be.

VI A nyɔɔ na wa wõ a le a Filip na 'yer ti mɪ nye a ne'maa tōmõ won tō, a ba yuo toor chele a le won 'yere.

VII A sɪdebe ala na dōɔ pɔɔɔ a nibe ηmen chelsɪ wa yin a nibe pɔ, ka a gbekũn ni a gbersɪ yɔɔ jaa sa.

VIII Ka a tēe 'lo dēme ba jaa chule.

IX Daba kōɔ dōɔ be be ban buɔɔ Simon na wɔ ma tōnɔ tãɔɔ tōmõ ka a 'maa a Samariya nibe nee, na wɔ ma wile a wɔ mãe ɪka nɪkpēe le wɔ ɪ.

X A nibe ba jaa, a bere ni a bil ba jaa ma yuon toor chele wɔ ti 'yere, "A daba nyã 'lo kpēɔ ɪ naa a gãdaa sɔɔ kpēɔ."

XI Ba turo wɔ naa bojũu a kor naa won tōnɔ a tãɔɔ tōmõ ka a 'maa ba nee.

XII Tiche a le ban wa sɔɔ de a le a Filip na 'yer a 'yer nōɔ nyã na ɪ a Nãanmɪn nãalõu 'yer, ni a Yesu na ɪ a Nɪ-iraa yuor, dɔɔr ni pɔbo ba jaa son a Nãanmɪn kōɔ.

XIII A Simon mɪ sɔɔ naa ka ba so wɔ a Nãanmɪn kōɔ a wɔ turo a Filip yɔɔɔ, a ne'maa tōyɔɔ won nye won tō.

XIV A nitõnsti na be a Jerusalem na wa wõ ɪka a Samariya nibe mɪ sɔɔn de a Nãanmɪn 'yer, ba tōn Pita ni Joɔn a ba sē.

XV Ban ti ta, ba sɔɔr Nãanmɪn ku a nibe ka ban nye a Nãanmɪn Sɪe.

XVI Bojũu Nãanmɪn Sɪe ba kpe ãsɔɔ jaa sere ε, tiche a Nãanmɪn kōɔ le ba so ba, ni a sɪ Soro Yesu yuor.

XVII Ka a Pita ni a Joɔn pãa dɔɔl ba a nuur a ba nye a Nãanmɪn Sɪe.

XVIII Simon na nye a le a nitõnsti na dɔɔl ba a nũu ka ba nye a Nãanmɪn Sɪe, a wɔ de libie kɔ ba,

XIX ti 'yer, "Yɪ mɪ kɔ ma a kpēɔ nyãna ka maa wa dɔɔl

nire jaa a n nõu, a wõ mī ma nye a Nāanmīn Sīe.”

XX Ka a Pita 'yer kō wõ, “Fõõ nī a fõ libie jaa yī wē, bojūu fõ tīer ıka fõn tōõ da a Nāanmīn kōfõ nī libie.

XXI Faa tara sōr na lõõ tōn sī ε, bojūu a fõ nyāa ba tor a Nāanmīn sē ε.

XXII Līeb a fõ pututīer nyāna na fõ sōr a sī Soro amīne sē wõn vēn kō fõ a fõ tīer dēer nyāna fõn tara.

XXIII N nyen bōõn fõn ı pubier sōõ ka a yelbier nyõõ fõ pōõ.”

XXIV A Simon pāa 'yer, “Yī sōr a Nāanmīn kō ma ka ala yīn 'yer taa waara a n sē ε.”

XXV A le Pita nī a Jōõn na wa man 'yer a Nāanmīn 'yer baar, ba līeb kulo a Jerusalem ba 'yere naa a 'yer nõõ nyāna a tēbil ala na cheel a Samariya.

XXVI Nāanmīn malaka 'yer kō a Filip, “Ir suu de a sōr 'lõ na yī a mōgõõ pō tu a Jerusalem chen a Gaja.”

XXVII Le le wõ ir chiine, na wõ tī tuor a Etiyopiya daba āsōõ ban maal ka wõ ab na wõ ı nīkpēε kaara a Etiyopiya nāpōõ ban bōõlõ Kandast libie. Jerusalem le wõ chen tī puor,

XXVIII na wõ līeb kulo jāne a wõ wīi torko pō na wõ kara a Nāanmīn 'ye'yere Isaiya gān.

XXIX Ka a Nāanmīn Sīe 'yer a Filip, “Chen tī gbur a torko

par.”

XXX A Filip jo chen a be a torko par na wõ wõ a daba na kara a Isaiya gān a wõ sōr wõ, “Fõ bōõ naa le par fõn kara õ?”

XXXI Ka a daba 'yer, “Nīmīne ın ıre wa bōõ a par, ka nire baa wiil ma ε?” Tī na wõ bōõl a Filip ka wõ do jāne a torko pō.

XXXII A anyāna le a da-abbāa 'lõnõ dõõ kara a Nāanmīn gān pō, “Ba nyõõ won chiine fika per na tī kō, Wõ ın jaa gbul fika pele ban pōnõ a kōõl na waa haa neε ε.

XXXIII Wõ siir a wõ māε a le ban ba tōõr a wõ 'yer kaa tor ε. An le na tōõ 'yer a wõ bal nibe 'yer? A wõ nyevõr ba tal teer a ka a wer pō ε.” (Isaiya 53:7, 8)

XXXIV Ka a da-abbāa nyā sōr a Filip, “Yāayāabile, 'yer kō ma, an 'yer le a Nāanmīn 'ye'yere nyā 'yere? Wõ māε 'yer le wõ 'yere bī nire kōõ 'yer le wõ 'yere?”

XXXV A Filip pāa piel na wõ de a Nāanmīn gān 'yer nyāna man a Yesu 'yer nõõ kō wõ.

XXXVI Ban 'mataa chiine tī ta kōõ kōõ par a sōr pō, ka a da-abbāa 'lõ 'yer, “Nyε kōõ, bāa le so ka fõ kōõ so ma a Nāanmīn kōõ ε?” 1

XXXVIII Tī na wõ tōõ a torko a wõ ara, ka a 'lõ nī a Filip 'mataa kpe a kōõ pō, ka a Filip so wõ a Nāanmīn kōõ.

1 VIII:XXXVI 8:36 A gāma amīne pō, baa 'yõõ a pōfõ ljer nī pie nī ayopõi ε ıka, 37 Ka a Filip 'yer, “Ala ı fõ sōõn de a Yesu Kırısıto nī a fõ nyāa wõ jaa.” Ka a daba 'yer, “N sōõ naa a Yesu Kırısıto ıka, 'lõ le a Nāanmīn Bidaba.”

XXXIX Ban wa yi a kõõ pō, Nāanm̄n S̄ie wa jaa naa a Filip chiin ka a da-abbaa 'lo ba le nye wō go ε. T̄i de wō s̄or ch̄ile kulo.

XL T̄iche ka a Filip t̄i yi naa Ajotus̄i na wō 'yer̄e a Nāanm̄n 'yer a t̄ēn ala a jaa t̄i t̄ān Sisariya.

IX

I A s̄õõ 'lõnõ le a S̄ool ch̄ene p̄ur̄õ a s̄i Soro poturbo ju, na wō b̄ur̄õ ūka wō k̄u ba. Wō ch̄en naa a Juu n̄ibe b̄ur̄lo n̄ikp̄ē s̄ē,

II na wō t̄i s̄ur̄ s̄or de ḡān na chiin a ba l̄õf̄õ jiir ala na be a Damaskus ūka 'lo wa t̄i nye n̄ire na turo a S̄or nyā, ka p̄õõ le b̄u daba le wō t̄õõ nyõõr ba waan a Jerusalem.

III Ala le wō de a s̄or chiine t̄i gb̄ur̄õ a Damaskus ka ch̄āa yi be a saaju ajienaa wa nyur̄ jil wō.

IV Ka wō lo t̄ē t̄i wō k̄ok̄or na b̄ur̄õ wō s̄ur̄õ, "S̄ool, S̄ool, bo le so a f̄õ gere ma a le?"

V Ka a S̄ool s̄ur̄, "An le f̄õ ū Soro?" Ka wō 'yer, "Maa le ū a Yesu fon gere.

VI P̄õp̄ānyā, ir na f̄õ kp̄e be a t̄ē p̄õ, ban wiil f̄õ naa a le fon na ū."

VII Ka a d̄ur̄ bala n̄i a S̄ool na 'mataa chiine ḡīe ara, na ba wō a d̄õn, t̄iche baa nye n̄ire ε.

VIII Ka a S̄ool ir a t̄ē ara na wō yuo a n̄ibie t̄i waa le nyere ε. A ba nyõõ wō a n̄ũ t̄õõ kp̄ēn be a Damaskus.

IX Wō maal ber ata waa le nyere ε, waa di b̄õdiir b̄u nyū kõõ ε.

X T̄iche a poturo ās̄õõ ben a be Damaskus a ba b̄ur̄õ wō Ananias ka a s̄i Soro wa b̄ur̄õ wō a jāna p̄õ, "Ananias." A wō s̄õõ, "J̄õ, n Soro."

XI Ka a Soro 'yer k̄u wō, "Ir de a S̄or D̄ēd̄ēe chiine na f̄õ t̄i ta a Judas yir s̄ur̄ daba na yi Tasus̄i a ba b̄ur̄õ S̄ool, be le wō be s̄ur̄õ Nāanm̄n.

XII A wō jāna p̄õ, wō nyen daba ban b̄ur̄õ Ananias na d̄ur̄õ wō n̄ũ ka wō le nyere."

XIII A Ananias 'yer, "N Soro, n wōn a daba nyā yelyõõ a le wōn ge a f̄õ n̄s̄õn a be a Jerusalem.

XIV A ka m̄i a Juu n̄ibe b̄ur̄lo n̄ibere m̄i k̄u wōn s̄or ūka wō wa nyõõr a bala jaa na b̄ur̄õ a f̄õ yuor."

XV T̄iche ka a Soro 'yer k̄u a Ananias, "Chen, a daba nyāna le ū a n b̄õ-iraa ka wōn tuo a maa yuor chiin a bala na ba ū a Juu n̄ibe p̄õ, n̄i a ba n̄ām̄ine s̄ē, l̄õõn a Is̄iral n̄ibe.

XVI In wiil wō naa a le wōn na di d̄õye a n yuor j̄ũ."

XVII Be le a Ananias ir ch̄en t̄i kp̄e be a yir, na wō t̄i d̄ur̄õ wō a n̄ũ t̄i 'yer k̄u wō, "N yebe S̄ool, a s̄i Soro Yesu na yi f̄õ be a s̄or p̄õ fon waara le t̄õ ma a f̄õ s̄ē ka fon le nyere go, na f̄õ s̄ēn a Nāanm̄n S̄ie."

XVIII Ajienaa ka b̄õnȳn̄s̄i 'l̄õõr a S̄ool n̄ibie p̄õ lo a wō le nyere go. Wō ir naa a ba t̄õõ so wō a Nāanm̄n kõõ.

XIX Wōn wa di a b̄õdiir baar wō le nyen kp̄ēõ, na wō jāne a poturbo bala s̄ē a be a Damaskus b̄ālāa.

XX Ajienaa, wō piel 'yer̄e a Nāanm̄n 'yer be a ba l̄õf̄õ

jiir, na wõ 'yere ıka a Yesu ı naa Nāanmın Bie.

XXI Bala jaa na wõ a wõ 'yer ka a 'maa ba nēē a ba sorō, "A ba ı a daba nyāna le ir gere a bala a be a Jerusalem na buolo a yuor nyāna e? Na wõ wa a ka mı ıka wõ wa nyoor a bala mı chiin ti kō a Juu nıbe buorlo nıberē e?"

XXII Tıche ka a Sool kpēō chene puoro 'yōōnō ka wõ 'yer tōō a Juu nıbe na kpiere a Damaskus na wõ wiil ba ıka a Yesu le ı a Nı-iraa.

XXIII Ber yōō na wa po, a Juu nıbe guor taa ıka ba kō a Sool,

XXIV tıche kaa a Sool bōōn a ba guorfo. Mōtōō nı tāsōō jaa le ba mōō nıbir guro wõ a tēē dōdōı nēer, buoro a wõ kō fo.

XXV Tıche ka a bala na turo wõ 'mōō wõ 'yōō pıe pō tāsōō na ba tur wõ bar ka wõ tu a dāpuor dachın pō suu.

XXVI Wōn ti ta Jerusalem, wõ buoro naa ıka wõ lōōnō nı a poturbo tıche a ba joro wõ dābāē, baa sōō ıka wõ ı naa a poturo āsōō e.

XXVII Tıche ka a Banabası tara wõ chiin be a nıtōnsı sē. 'Lō le pāa man kō ba a le a Sool na nye a sı Soro a sor pō, ka a Soro 'yer 'yer kō wõ. Wõ 'yer ıka a be a Damaskus wõ mool 'yer a Yesu yuor 'yer, na wõ ta jo dābāē e.

XXVIII A Sool jāne a be a ba sē na wõ so wõ māē yuoro be a Jerusalem na wõ muolo a sı Soro Yesu yuor 'yere ba joro dābāē e.

XXIX Wõ ma 'yere naa ka a 'lō nı a Juu nıbe bala ban dōō

a paal yuo pō ka baa tuoro 'yere a Juu kōkōr e, ma chure taa, ka ba buoro a wõ kōfo.

XXX A poturbo na wa wõ a nıtō ba tara wōn chiin a Sisariya ti bar ka wõ chen Tasusı.

XXXI Damfō ba le be a bala na puoro be a Judiya, Galilee nı a Samariya, ka a nyā'maar. Ba kpēme naa ka a Nāanmın Sıe 'yōō ba ākpēō ka ba nōōnō na ba joro a sı Soro dābāē.

XXXII Ka a Pita yuoro a tēn na wõ wa chen Lida ıka wõ ti piir a Nāanmın puorbo kaa.

XXXIII Be le wõ ti nye daba ban buolo Aınyas na gber gā yuomo aniin.

XXXIV Ka a Pita buol wõ, "Aınyas, Yesu yuor pō, sa. Ir saaju na fı pilō a fı bōgānaa." Ajienaa le a Aınyas ir saaju.

XXXV Ka a Lida nıbe ba jaa nı a Saron nıbe na nye a le, a ba lıeb puoro a sı Soro.

XXXVI Pōō kōō mı na dōō puoro ben a be Jopa, ka ba buolo wõ Tabita, a yo bō'yen 'lōnō le ba lıeb buolo Dōokas. Wõ ma maala na vıla na wõ sōnō a nōn dēme.

XXXVII A sōō 'lōnō le wõ ı baal na wõ kpi, a ba so wõ a kōō don gaal be a buorpe pō.

XXXVIII Lida nı a Jopa mı ba jāa e, kaa a pupuorbo wō ıka a Pita ben a Lida, a ba tō nıbe ayı ka ba ti suor wõ, "Yāayāabile a wõ wa fıō."

XXXIX Ka bala naa Pita jaa 'mataa chen, wōn wa ta ba de wōn don be a buorpe die pō. A pōokōē ba jaa ara

na jilõ wõ kõnõ na ba wile a Pita a fuusi nı a foor a Dookas na maal won dõõ chene be a ba sē.

XL Pita diin ba jaa a ba yi a be a die pō, ti na wõ gbur dumo suor Nāanmın, na wõ lıeb tor a kũu ti 'yer, "Tabita ir." A wõ yuo a nıbie nye a Pita na wõ ir jāne.

XLI Ka a Pita nyõõ wõ a nũu sõõ wõ a wõ ir ara, ti pāa buol a bala na sõõ nı a pōokõε ka ba kpe wa nye a wõ ı nı nıbir.

XLII Ka a yeke nyāna yaar a Jopa wõ jaa ka a nıbe yõõ jie wa sõõ a sı Soro.

XLIII A Pita jēn be a Jopa bālāa a daba kõõ ban buolo Simon na ma nõnõ gāma yir.

X

I Be a Sisariya, daba kõõ dõõ be be a ba buolo wõ Konılyõs, wõ be naa a sojası gbul 'lo pō a Itali nıbe na buolo a sojası kōbaa nıkpēε.

II 'Lo naa wõ yir dēme ba jaa puoro naa na ba joro Nāanmın dābāε, na wõ ma kuro a nıbe bala an wõnõ pōõ, na wõ mı ma suor a Nāanmın ba gala ε.

III Bıbir āsõõ le a mōtõõ na wa bal, a wõ gā jān jaa cheche nye a Nāanmın malaka a wõ wa ara a wõ sē ti buol wõ, "Konılyõs."

IV Ka wõ chaal a le 'yõõ wõ ti suor, "Bo le N Soro?" Ka a malaka 'yer, "A fı puorfõ nı a kofõ fon kuro a nõn dēme don ti pōõ a Nāanmın ka wõ tara a fı tıer.

V Põpāanyā, tõ nıbe ka ba chen a Jopa ti tara daba kõõ

na di Simon ti ba buolo wõ Pita a wõ wa.

VI Wõ kpiere naa a daba na nõnõ gāma mı na di a Simon yir, ka a wõ yir gbur a man kpēε gogoro."

VII A malaka na wa chen baar, Konılyõs buol naa a wõ tõtõnbõ ayi nı a soja āsõõ mı na puoro na ma sõnõ wõ.

VIII Wõ man a le jaa na ı ti tõ ba a Jopa.

IX A wer na wa chaar mōtõtuõ sõõ, ka ba be a sor pō chiine ti gburõ a tēe, a Pita mı don a gar ju Nāanmın suor fı jie.

X Ka a kõ kpe wõ a wõ buoro bõkõõ na di, ban chene maala a bõdiir ka a dedee kpe wõ.

XI A wõ nye saaju na yuo a wõ nye bõkõõ fıka fõkpēε na gbũ jıir anaar ka wõ suro wa gburõ a tēe.

XII Ka a dõgbεε anaar a jaa burõ be be nı a tēe bõvõõrsı nı a lubılõõrsı a jaa.

XIII Be le a kōkõr pāa 'yer kũ wõ, "Pita, ir kũ 'wõb."

XIV Tıche ka a Pita 'yer, "Sıre jaa, kai. N Soro, n ba 'wõb a dõdεbe anyāna nı a dõchiirsı anyāna āsõõ jaa ε."

XV Ka a kōkõr le 'yer go, "Ta buol bon jaa bõdεer 'lo a Nāanmın na maal a wõ ı bõsõ ε."

XVI Gbεε ata le a ı, tıche ka a fõbaa le jaa a le ne don a saaju ajienaa.

XVII Le a Pita na chene pere a nyefõ nyā par, ka a dõõr bala a Konılyõs na tõ mı

nyen a Simon yir na ba ara a dõdõr n̄e.

XXVIII Ba bõol s̄õr, "Daba na di Simon ti ba bõolo wõ Pita ka le wõ kp̄ere ɔ?"

XXIX Le a Pita na chene tiere a nyefõ nyāna ka a Nāan̄m̄in Siē 'yer k̄o wõ, "Simon, dõr ata le bõoro fõ s̄õr.

XX Ir suu a ba s̄ē, taa ure wa baala fon na lõõ chiin ba ε, maa le tõ ba."

XXI Ka a Pita ir suu ti nye a nibe na wõ 'yer, "Maa le i a nire yin bõoro, bāa 'yõõ yi wa?"

XXII A ba 'yer, "Kon̄lyõs na i a sojasi nikp̄ēē s̄ē le si yi. A wõ yele tor naa ka wõ i nire na joro Nāan̄m̄in dābāē ka a Juu nibe ba jaa 'yõõnõ wõ. A Nāan̄m̄in malaka wa 'yer k̄o wõ ika wõ bõol fõ a fõ wa be a wõ yir a wõ wõ le jaa fon na man."

XXIII A Pita pāa tara ba kp̄ēn ti gaal. Ka a wer chaar, a bala ni a Pita ni a pupuorbiir bam̄ine na yi a Jopa p̄õõ ba a ba 'mataa chen.

XXIV Ba chen ka a wer ti chaar a ba ta a Sisariya, ka a i a Kon̄lyõs mi chele ba naa na wõ bõol a wõ yir dēme ni a wõ barm̄ine ba jaa lõõ taa a ba j̄ē gu.

XXV Le a Pita na ta kp̄ere a Kon̄lyõs yir wõ ir tuor a Pita gbur dumo a wõ niem na wõ puor wõ ni 'yõõfõ.

XXVI Tiche ka a Pita nyõõ wõ a wõ ir, ka wõ 'yer, "Ara, a maa mi nusaal le n mi i."

XXVII Wõ 'yer wõ naa le ti kpe a die p̄õõ ti nye niyõõ na duo.

XXVIII A wõ 'yer k̄o ba, "Yin m̄āē bõõn naa an ba tara s̄õr ika a sin Juu nibe ba lõõnõ ni a yin bala na ba i a Juu nibe ε. Tiche Nāan̄m̄in wiil ma naa ika n taa bõol nire jaa nideer ε, bu nisõõ naa ε.

XXIX Ala le so yin wa bõol ma n ba baala ε, bu 'yer ika n k̄õ wa ε, bo 'yõõ le yi bõol ma?"

XXX Ka a Kon̄lyõs 'yer, "Ber anaar ni dina in be a die p̄õõ s̄õrõ Nāan̄m̄in a m̄õtõõ na bal baar. Ajienaa le ka a i daba na su fuu ka wõ nyle wa ara a n s̄ē,

XXXI ti na wõ bõol ma, 'Kon̄lyõs, Nāan̄m̄in wõn a fõ s̄õrfõ na wõ tier a fõ kufõ fon k̄õrõ a nõn dēme.

XXXII Tõ nire a wõ chen a Jopa ti bõol Simon ban le bõolo Pita, wõ be naa a daba ban bõolo a Simon na nõnõ gāma ka a yir gbur man gogoro.'

XXXIII Ala le so ka n mi tõ a fõõ a le ne bõol fõ, a fõ mi pel p̄õõ ti wa. Põpāanyā, Nāan̄m̄in niem le si jaa jāne ti na chel bon jaa a si Soro na t̄õn fõ ika fõ wa 'yer k̄o si."

XXXIV Ka a Pita pāa piel na wõ 'yerε, "Põpāanyā n pāa bõõn naa ika Nāan̄m̄in ba ooro ε.

XXXV Tiche wõ ma den nibõrõ ba jaa na joro wõ dābāē ti maal a le na tor.

XXXVI A 'yer nõõ nyā le a Nāan̄m̄in tir k̄o a Isiral nibe ni a nyā'maar 'yer na tu a Yesu K̄ir̄isto na i a bon jaa Soro s̄ē.

XXXVII Yi bõõn naa ala na i a Judiya paal wõ jaa na piel a Galilee a le a Jõõn na wa

mool a Nāanmūn kōõ sofo 'yer baar.

XXXVIII Le a Nāanmūn na ir a Yesu na yi Najareti na wo de a wo Sīe ni a wo kpēõ ko wo. Wo yon a ka wo jaa jilõ na wo maala vīla sāana ni baalsi ni a bala jaa a deer soõ na tara, bojūu Nāanmūn ben a wo sē.

XXXIX "Sūn le nyen nibir, a ala a jaa won tō a Juu nibe tēn pō, ni a Jerusalem. Ba nyoo won kpa yool a daa ju ka wo kpi.

XL Tiche Nāanmūn sāt wo naa a kūu pō, a ber ata daar a wo ir i vor na wo vē a ba nye wo.

XLI Nibe ba jaa ba le nye wo ε, tiche a sūn na i a dāasie dēme a Nāanmūn na de nie ir, sūn ni 'lo 'mantaa di ti nyū won wa ir a kūu pō baar.

XLII 'Lo le kpākpāan si ūka si mool 'yer ko a nibe ūka 'lo le a Nāanmūn ir ka wo i a voe ni a kpīisi 'yer tooro.

XLIII 'Lo le a Nāanmūn 'ye'yerbe ba jaa 'yer a wo 'yer ūka, nire jaa wa soõ de wo, won nyen yelbier vē kofu tu a wo yuor pō."

XLIV Le a Pita na chene 'yere a anyāna, ka a Nāanmūn Sīe wa kpe a bala jaa na wōnō a 'yer nyāna.

XLV Ka a Juu nibe bala na soõ de na tu a Pita wa, nee 'maa ba naa a le ban nye a Nāanmūn na por a wo Sīe 'yōõ a bala na ba i a Juu nibe ε.

XLVI A ba wō ban 'yere kōkoyor na ba peere ni a Nāanmūn. Ka a Pita pāa 'yer,

XLVII "Nire na tōõ ηmaa a nibe banyāna sor ka ba ta so a Nāanmūn kōõ ε? Ba mi nyen a Nāanmūn Sīe nitāa a sūn."

XLVIII Wo 'yōõ ba naa ka ba so a Nāanmūn kōõ ni Yesu Kūristo yuor, a ba pāa soor a Pita ka wo be a ba sē bālāa.

XI

I A nitōnsi ni a yeer na be a Judiya wō naa ūka a bala na ba i a Juu nibe ε, mi soõn a Nāanmūn 'yer.

II Le a Pita na wa lueb chen a Jerusalem a bala na ηmaa a yoor ti sool mii 'yōõ wo 'yere,

III "Fu ben chen a bala na ba ηmaa a yoor yir ti lōõ din ba we?"

IV Ka a Pita pāa piel mana a le jaa na i na wo ko ba,

V "N ben a Jopa tēe pō naa sooro Nāanmūn ka a wa i ma jaa de dee, ka n nye nyefu kōõ. N nyen bōkōõ fika fōkpēe ban tur bar ka wo yi saaju suu na wo gbū jiiir anaar ka wo suu wa ara a be in be.

VI Be le n muul kaa naa nye dōgbēe anaar jaa boro na de ka a wer pō, mōdōn, bōvsoosi lōõn a lubil.

VII Ka n wō kōkor na 'yer, 'Pita ir na fu ko 'wob.'

VIII Ka n haa 'yer, 'Kai, n Soro bon jaa na i deer na ba vīele ε, ba kpe n nee pō jaa ε.'

IX Ka a kōkor le 'yer yi a saaju go, 'Ta bool bon jaa Nāanmūn na maal a wo vīele bōdeer ε.'

X A anyãna ı naa nitõnõ gbεε ata ti le tɔɔ a jaa don be a saaju go.

XI "Ajienaa, ka a ı a nibe ata ban tõ a n sã na yi Sisariya mi tãn a yir 'lo pɔ un kpiεε dõdɔr nεε.

XII Ka a Nãanmın Sıε 'yer kɔ ma ka n tu ba chen naa taa baala ε. Maa ni a yeε ayɔɔb banyãna le 'mataa chen na sı ti kpe a daba yir.

XIII A wɔ man kɔ sı a le a malaka na wa a wɔ yir wa 'yer, "Tõ nibe a Jopa ka ba ti buɔl daba na di Simon ban le buɔlɔ Pita.

XIV 'Lo le na waan 'yer wa 'yer kɔ fɔ ka a fõɔ ni a fɔ yir dẽme ba jaa tu a 'yer 'lo pɔ nyε faafɔ.'

XV Ala le ka n piel a 'yer naa 'yerε, ka a Nãanmın Sıε wa a ba sã a le won dõɔ wa a sı sã a pielfɔ.

XVI Ka n pãa tiertɔ a le a sı Soro na dõɔ 'yer, 'Jɔɔn den kõɔ son, tiche yin 'lo Nãanmın na den a wɔ Sıε son yi.'

XVII Ala ı Nãanmın le kɔ ba, a kɔfɔ bõ'yen 'lõnõ won dõɔ kɔ sı a sõɔ 'lo sɔn sɔɔ de a sı Soro Yesu Kırısıto, maa mi ni ana, na ɨmaa Nãanmın sɔr?"

XVIII Ban wõ a anyãna, baa le haa nεε ε, ti pεεε Nãanmın 'yerε, "Nãanmın pãa yuon sɔr kɔ a bala na ba ı a Juu nibe ε, ka ban lıεb a ba tier nyε nyevɔr."

XIX A sõɔ 'lõnõ ban kɔ a Siteven ka a pupuorbo bamıne yẽyel ti yi Fonisiya, Sipurusı ni Antiok, na ba

mana a 'yer kɔrɔ a Juu nibe tεε.

XX Ka a pupuorbo bamıne na yi a Sipurusı ni a Sirenı, chen a Antiok na ba mi ti piel 'yerε a sı Soro Yesu Kırısıto 'yer nõɔ nyã kɔrɔ a bala na ba ı a Juu nibe ε.

XXI A sı Soro nõu dõɔ pɔɔ ba ka a nıyɔɔ dõɔ sɔɔ de na ba lıεb turo a sı Soro.

XXII Ka a 'yer nyã lo a pupuorbo na be a Jerusalem toor pɔ, a ba ir Banabası tõ a be Antiok.

XXIII Won ti ta nyε a le Nãanmın na wãε ba, nõɔ kpe wɔ naa ka wɔ 'yõɔ ba ãkpẽɔ ti 'yer, ka ba ara ni yelmãε ni a ba nyãa wɔ jaa kɔ a sı Soro.

XXIV Banabası mi dõɔ ı nıɔn na seen a Nãanmın Sıε na wɔ tara sɔɔfɔ na wɔ mi tɔɔ nıyɔɔ waan a ba wa turo a sı Soro.

XXV Ala puor le ka a Banabası pãa yi a be tu Tasusı ti buɔrɔ a Sɔɔl.

XXVI Won ti nyε wɔ, ba lıεb wa Antiok na ba be be yuon gbul, ka a Banabası naa Sɔɔl wile a nıyɔɔ bala. Be a Antiok le a pupuorbo nyε a yuor, "Kırısıto turbo."

XXVII A sõɔ nyãna le a Nãanmın 'ye'yere yi be a Jerusalem wa Antiok.

XXVIII A ba ãsɔɔ yuor na di Agabus ir ara, ka Nãanmın Sıε kpe wɔ a wɔ 'yer, "Kõkpẽε na lon a Worom wer wɔ jaa." A kõ nyãna wa lo naa a sõɔ 'lo a Kılaudiyus na di a nãa.

XXIX A poturbo banyãna mõ naa na ba ir bõkõɔ le a ba

fõõ na jã na ba sõõn a yeer bala na be a Judiya.

XXX Ban wa ir a kofu anyãna, Banabasi ni a Sool le ba tõn a ba ti ko a nberẽ.

XII

I A sõõ nyãna le a Nãa Herod nyõõr a pupuorbo bamine na won ge.

II Wõ vë naa ka ba ñmaa Jemesi na i a Joõn yebe ju.

III A Herod nyen a le ka a pel a Juu nibe pöö, ka wo nyoo a Pita mi. A anyãna i naa a sõõ 'lo ban tara a Paanõkõo Lõõfo.

IV Won nyoo a Pita a le, a pööfu die pö le wo ti pöö wo, ti na wo 'yõõ sojasi jiir anaar ka ba joro taa kaara ni wo. Bojũu wo buoro naa ika a Gõl Bar Difõ wo po baar tiche ka wo tõõr a wo 'yer ka nire jaa nye.

V Le le ba gu a Pita be a pööfu die pö, tiche ka a pupuorbiir mõõ nibir soro Nãanmun koro wo.

VI A tãsoõ 'lõnõ a wer na chaar ka a Herod na vë ka ba waan a Pita ka wo tõõr a wo 'yer, bõjõrsi ayi le ba 'yõõ a Pita gbẽb sojasi ayi ka wo be a ba sãlsoõ gã guro, ka a sojasi bamine ara a pööfu die dõdõr nẽe gu.

VII Ajienaa le a si Soro malaka wa kpe ara a wo sã be a pööfu die pö, ka a die wo jaa chaar. Ka a malaka ñme a Pita jaa 'me 'me 'me, sãt wo 'yer, "Pöö fõõ jaa ir," ka a bõjõrsi for a Pita nũ'yõõ pö lo.

VIII Be le a malaka 'yer ko a Pita, "Su a fuu ni a nafõõ

na fu 'moo a fõbaa vaar na fu turo ni ma." Ka a Pita i a le a malaka na 'yer.

IX Pita tu won a le ti yin a pööfu die pö, tiche nibir ba yuo wo a wo bõõn ika a le a malaka na 'yõõ a wo maala un sire e, wo tier man tãa jãn le wo jãna.

X Ba ti yin a dõdõr dõõ 'lo pö, na ba le ti yi a dõdõr ayi soro pö, ti pãa ta a yõõ dõdõr a kur pãn na pöö. Ban wa ta a wo yuo wo yõ a ba yi. A malaka tara na a Pita den a sor dedee asõõ chiin bãlãa ti bar wo ti chen ajienaa.

XI Ka Pita tier pãa yuo a wo 'yer, "Põpãanyã n bõõn naa an ba i baal e, ika a Nãanmun le tõ a wo malaka a wo wa 'loo ma faa a Herod nõu pö, ni a le jaa a Juu nibe na tier ika ba ge ma."

XII A anyãna won wa tier yuo, wo chen a Meer na i a Joõn Maakõ ma yir, be le a pupuorbiir yoo lõõ taa soro Nãanmun koro wo.

XIII Pita wa kpoor a yõõ dõdõr pãn, ka a gbãgbaa pööbile ban buolo Woroda chen a pãn yuofu jie.

XIV Won wa wõ ka a i Pita kõkõr le ka a nõõ kpe wo ti põn bar, waa yuo a pãn e, ti lĩeb jo kpe a die pö ti 'yere, "Pita le be a yõõ dõdõr nẽe!"

XV A ba tãn wo pipii bar ti 'yer ko wo, "Gelfõ baal le kpe fu!" Ti wo chene mõõ nibir 'yere ika sire jaa le, ka ba 'yer, "A wo malaka tõõ le."

XVI Tiche ka a Pita chene kpooro a pãn, ka ba ti yuo

nye ka a ı 'lo le ka a nee 'maa ba.

XVII Ka a Pita wılwıl ba a nüu a ba bar gõn tıche ka wõ man a le a sı Soro na yın wõ a pöofõ die pö. Wõ 'yer kõ ba ıka ba tı 'yer kõ a Jemesı nı a yeeı, na wõ bar ba tı yi chen jiyuo.

XVIII A wer na chaar bibio, ka a sojası ı chıcham na ba sorõ taa, "Bo le na tara a Pita?"

XIX Herõd vẽn ka ba yõbo wõ faa na baa nye wõ ε, na wõ kpâkpâan a sojası mı faa tı 'yer ıka ba kõ ba. Ka a Herõd pâa yi a Judiya na wõ chen a Sisariya na wõ tı jâne a be bälâa.

XX A Herõd döõ tara a Tire nıbe nı a Sidon nıbe nı jeeı, ka ba nyetaa nee na wa a nâa 'maalfõ jie. Blastus na ı a nâa gbâgbaa won 'yõõõõ së le ba tõ ıka wõ 'maal a nâa kõ ba bojũu a wõ wer põ le ba nyere a ba bödiir.

XXI Bıbir kõõ, a Nâa Herõd sun a wõ nafõõr jâne nı a nâa dakõõ ju, na won 'yer 'yer kõ a nıbe.

XXII Ka a nıbe ηmiere chelsı 'yere, "Nımın kókõr le a nyâna na 'yere, nıre ba le ε."

XXIII Ajienaa le ka a sı Soro malaka wa 'yõõ wõ baal bojũu waa de a 'yõõfõ kõ a Nâanımın ε, ka a bufulo 'wõb a nyaba ηma ka wõ kpi.

XXIV Tıche ka a Nâanımın 'yer chene yaara.

XXV Le a Banabası nı a Sõõl na wa tõ a ba tõmõ baar a Jerusalem, ba tara naa Jõõn Maakı 'mataa chiin.

XIII

I A Nâanımın puorbo bala na be a Antiok, ba tara naa bamıne ka ba 'yere a Nâanımın 'yer ka a bamıne mı ı wiwilbe, Banabası nı Simeon ban bõõõ Nısoõlaa, Lusiyusı na yi a Sirenı tõe põ, nı Manayen ban döõ 'mataa guol a Nâa Herõd, nı a Sõõl.

II A le ban gal a kõ na ba sorõ a sı Soro, ka a Nâanımın Sıe 'yer kõ ba, "Yı ir a Banabası nı a Sõõl kõ ma ka ba tõ a tõmõ 'lo 'yõõ ın bõõl ba."

III A le ban gal a kõ ba di bon jaa ε, ba döõl ban a nuur sorõ Nâanımın kõ ba tı bar ba sor ka ba chen.

IV A nıbe ayi banyâna den a sor ka a Nâanımın de ba nie suun be a Selusiya na ba tı kpe a gboro chiine a Sipurusı.

V Le ban tı ta a Salamis, ba mõõl a Nâanımın 'yer a be a Juu nıbe lõõfõ jıir. Ka a Jõõn Maakı be a ba së na wõ sõõõ ba.

VI Ba yõn a man döõdol wõ jaa tı ta Pafos, be le ba tuor a Juu nıre jıborõ âsõõ na ma ηmara jırsı ka a wõ yuor di Bar-Yesu.

VII Wõ döõ be a Segiyusı Põõlusı na kaara a döõdol na ı yê sõõ, a tẽkaara nyâna le bõõl a Banabası nı a Sõõl bõõrõ ıka wõ wõ a Nâanımın 'yer.

VIII Tıche a Eliması na ı a jıborõ a wõ yuor par le a le ne, ηmaan a Banabası nı a Sõõl sor ba bõõrõ ıka a tẽkaara nyâna wõ sõõ a Yesu ε.

IX Ka a Sool nyāna ban boolo a Pool na seen a Nāanmūn Siε kaara a Elimasi jaa tāu ti wa 'yer kō wō.

X "Fō un Satan bie na fō i bōsōn a jaa dōdōmō. A fō puo seen naa belfo ni belfo 'yer bie, fō kō bar a jir fon buoro ika fō sōon a si Soro sor dēdēe bar ε?"

XI Pōpāanyā a si Soro na nme fō naa ka fō jōo ti tån sōo kōo, fō kō le tōo nye mōtōo chāa ε." Ajienaa le a Elimasi nūbie de, ka a libe puo wō, ka wō boolo buoro nure na nyoo wō nūu.

XII A le a tēkaara na nye a le na i, wō soon de, bojūu neε 'maa wō naa a le ban wile a si Soro yele.

XIII Pool ni a wō taaba kpēn a gboro yi a Pafos chen be a Perga na be a Pamfiliya be le a Joon Maaki ti bar ba ti lieb chen a Jerusalem.

XIV Ka ba yi a Perga chen Antiok na gbōr a Pisidiya, a Pēnfō Būbir daar ba kpēn a lōofō jie na ba ti jāne.

XV Ban wa kar a Mosesi Neε ni a ala a Nāanmūn 'Ye'yerebe na seb baar, a lōofō jie nūbere suor naa Pool ni a wō taaba, "Yeεr, yin tara 'yer na sōon a nūbe si kō yin sor, yi 'yer."

XVI Ka a Pool vaa ir wīlwīl ba a nūu ti 'yere, "Isral nūbe woi, ni a yin na ba i a Isral nūbe ε, na puoro a Nāanmūn, yi chele a le un 'yere.

XVII A Nāanmūn nyā a sūn Isral nūbe na puoro le dōo chel ir a si sāakpāmīne na wō vē ka ba dōo paal be a

Ijipiti pō. Kpēo le wō de faan ba yin a paal 'lo pō,

XVIII na wō bōo tara ba be a mōgōo pō yuom lijaayi (40).

XIX Paal bōrsi ayopōi le a Nāanmūn dii bar be a Kanaan ti de a wer 'lo kō a wō nūbe ka a i ba sofō.

XX "A anyāna a jaa lōon taa i yuom kōor anaar dōol lijaayi ni pie (450). A anyā puor, Nāanmūn kō ban 'yer tōorbō ti tån a Samuwel na i a Nāanmūn 'ye'yere sōo.

XXI Be le ka a nūbe pāa wa suor Samuwel a wō bō nāa kō ba, ka Nāanmūn de a Sool na i a Kisi bidaba kō ba na i a Benjamin bal nūre a wō i a ba nāa yuom lijaayi (40).

XXII Wōn wa ir a Sool bar, wō den a David ka wō i a ba nāa. Nāanmūn 'yer naa, 'N nyen a David na i a Jesi bidaba ka a n āgān 'maa, wōn maal yele a jaa un buoro ika wō i.'

XXIII "A Nāa David nyāna bal par pō le a Nāanmūn ir a Fafaara Yesu kō a Isral nūbe nūtaa le wōn dōo tir a neε.

XXIV Sere tiche ka a Yesu wa, Joon mōolo naa a tier liebfō 'yer na wō suoro a Isral nūbe ba jaa a Nāanmūn kōo.

XXV Le a Joon na wa baaraa a wō tōmō, wō 'yer kō ba, 'An le yi tier ika n i naa? N ba i a 'lo yin tier ε, tiche wō ben a n puor waara, n ba see ika n for a wō nafōbō ε.'

XXVI "Maa yeεr na i Abraham yōn ni a yin na joro a Nāanmūn dābāe na i a bala na ba i a Juu nūbe ε, sūn 'yōo le a faafō nyāna wa.

XXVII Bojũu, a nibe na be a Jerusalem ni a ba niberẽ ba chel a Yesu ε, na ba 'yõ wõ 'yer ka a le a Nãanmũn 'ye'yerbe na seb a ba ma kara a Pẽnfo Bĩbir jaa ι.

XXVIII Ba gban ba dõo nye yeke jaa na wiil ιka wõ seen kũu ε, ti ba suor a Pilate ιka wõ vẽ ka ba kũ a Yesu.

XXIX Ban wa maal a le jaa ban seb a wõ yeke baar, a wõ poturbo yoo won a daa ju na ba ti ũu a yaa põ.

XXX Tiche ka a Nãanmũn ir wõ a kũu põ.

XXXI A ber yoo na wa po, a bala won dõo lõo yon yin a Galilee ti tãn a Jerusalem, ba nye wõ naa, bala le ι a dãaste dẽme a põpãanyã kũ a si nibe.

XXXII "Sĩn 'yere naa a 'yer nõo nyãna koro yĩ, a Nãanmũn na dõo tir a nee kũ a si sãakpãmĩne.

XXXIII Nãanmũn maal kũ a sũn na ι a yon a le won dõo tir a nee kũ a si sãakpãmĩne, na wõ sãĩ a Yesu yin a kũu põ. Nĩtãa le an seb a Yiel Gãma ayi põ, 'Fõ ι naa a maa bie, dũna n lieb a fõ sãa.' (Yiel Gãn 2:7)

XXXIV Le a Nãanmũn na sãĩ wõ a kũu põ ni nyã, wõ kõ le kpi põo go ε, a 'yer nyãna le wõ 'yer, 'In kũ yĩ naa a yelsõn ni a sõõfo 'lo in tir a nee kũ a David.' (Isaiya 55:3)

XXXV A jie ãsõo le 'yer ιka, 'Fõ kõ vẽ ka a fõ Cheche Sõo kpe põõfo jie ε.' (Yiel Gãn 16:10)

XXXVI "A Nãa David na wa

tõ le a Nãanmũn na bõõõ a wõ sõõ, wõ kpi naa ka ba ũu wõ be a wõ sãamĩne yar par, ka a wõ ãgãn põo.

XXXVII Tiche a 'lo a Nãanmũn na sãĩ a kũu põ, ba kpe põõfo jie ε.

XXXVIII "A le jũu n yeer, n bõõõ naa ιka yĩ bõõ ka a tu naa a Yesu 'yõõ ka ba mool yelbier vẽ kofõ kũ yĩ.

XXXIX A tu naa a wõ 'yõõ ιka nĩre jaa na sõõ de, Nãanmũn na faa won yin a ala a jaa a Mosesĩ Nee na kõ naa tõõ faa wõ ε.

XL Yĩ bõõõõ sõ, ka a le a Nãanmũn 'ye'yerbe na dõõ 'yer taa wa a yĩ sã ε.

XLI 'Nye a yĩn na kperẽ, yĩ bõõõõ na yĩ wẽ, bojũu in maal yeke kõõ a yĩ sõõ yĩn ba be na sõõ de ε, ala ι nĩre ãsõõ gba 'yer kũ yĩ.' " (Habakuk 1:5)

XLII Le a Põõl ni a Banabasĩ na wa yire a ba lõõfo jie, a nibe le suor ba naa ιka ba le wa a Pẽnfo Bĩbir Daar wa 'yer a 'yer nyãna go.

XLIII Le a lõõfo dẽme na wa yaar, a Juu nibe yoo jie ni a bala na lieb a Juu nibe turo naa Põõl ni a Banabasĩ na ba bõõõ ni ba kpãkpãana ba 'yere ka ba mõõ nĩbir ni a Nãanmũn wãefõ nyã põ.

XLIV A Pẽnfo Bĩbir na le wa ta, a tẽdẽme yoo jie ti lõõõ taa na wõ a si Soro 'yer.

XLV Le a Juu nibe na nye a nĩyoo ba nyãna, nyuur kpe ba naa ka ba turo chire ni le a Põõl na 'yere.

XLVI Ka a Põõl ni a Banabasĩ ba jo ba dãbãe ε, ti 'yer kũ ba, "Sĩn 'lo, sũn den nie

'yer a Nāanmın 'yer kō yı. Tıche yın ben tōr bar na yaa kaa a yı mǎe ıka yı seen naa a nyevōr na ba tara baarfō ε, pōpāanyā 'lō sın lıeb chen a bala na ba ı a Juu nıbe sē.

XLVII Nıtō lε a sı Soro kpākpāan sı ıka sı ı, 'In maal fō naa ka fō ı chāa kō a bala na ba ı a Juu nıbe ε, ka fon chiin a faafō 'yer tı tǎn a tēe baaraa.' " (Isaiya 49:6)

XLVIII A lε a bala na ba ı a Juu nıbe ε, na wō a 'yer ba pōō pel naa ka ba de 'yōōfō kō a sı Soro 'yer, ka a bala jaa a Nāanmın na ir ıka ba nye a nyevōr na ba tara baarfō ε, sōō de.

XLIX Ka a sı Soro 'yer jaar a paal 'lō wō jaa.

L Tıche ka a Juu nıbe dam a pōōō bala na turo a Juu nıbe puorfō tı ba ı a Juu nıbe ε, nı a tēe nıdierbe 'yōō ka ba dii a Pōōl nı a Banabası bar a paal 'lō pō.

LI Ka ba pāpā a ba gbēe tā-uul 'yōō ba ka a wiil ıka Nāanmın na ge ba naa tı na ba chen a İkoniyum.

LII Ka a nōō kpe a poturbo bala ka ba seen a Nāanmın sıε.

XIV

I Be a İkoniyum lε a Pōōl nı a Banabası ma chen a Juu nıbe lōōfō jie, be lε ba man a 'yer jaa ne ne ne ka a nıyōō bamıne na ı a Juu nıbe nı a bala na ba ı a Juu nıbe ε, sōō de a 'yer.

II Tıche ka a Juu nıbe bala na ba sōō de ε, dam a bala na ba ı a Juu nıbe ε, sōō a ba tıer ka baa bara a yeer ε.

III Pōōl nı a Banabası jēn a be na ba kor bālāa, na ba 'yere a sı Soro 'yer ba joro dābāe ε, ka a sı Soro mǎe wiil ıka a wō wǎefō 'yer ın yelmǎe na wō sōō ba a ba tōō tō yelwiılsı nı ne'maa tōmō.

IV Ka a tēdēme ηma jıir ayı, a bamıne pōō a Juu nıbe, ka a bamıne mı pōō a nıtōnsı.

V Nεchıre lon a Juu nıbe nı a bala na ba ı a Juu nıbe ε nı a ba nıbere chara pō, ka ban maal Pōōl nı a Banabası deer lob ba nı kusıbe.

VI Tıche a ba bōōn na ba jo chen a tēn anyāna na be a Likoniya paal pō, Lıstıra nı a Debi nı a tēn ala na jılō a be.

VII Be lε ba chene mōō nıbir na ba mōōlō a 'yer nōō.

VIII A be a Lıstıra, dagbere kōō ben be ban lōō dōōn ka waa chen kaa jaa ε.

IX Wō chele naa lε a Pōōl na 'yere ka a Pōōl kaa wō jaa tǎı nye na wō bōōn won tara sōōfō na sa.

X A wō bōōl a daba 'yer, "İr ara naa fō gbēe." Ka a daba vaa ir na wō piel chiıne.

XI Lε a nıbe na wa nye a lε a Pōōl na ı, ka ba ηme chelma nı a Likoniya kōkōr pō, "A ηmıme lıeb nıbe suu wa a sı sē!"

XII Ba bōōlō naa a Banabası "Jeyusı," na ba bōōlō a Pōōl

2 **XIV:XII 14:12** A Jeyusı ın ηmın a Greek nıbe na dōō puoro. A Hemıstı lε ba mı dōō tıer ıka 'lō lε ı a wō tōtōnō.

mü "Hemüsi," bojüü 'lo le dõõ
ı a 'ye'yere. 2

XIII Ka a Jeyusi nyā puorfö
yir na dõõ ara a tēe kõkoor
bõõrloro waan nı nadai nı a
vapuulsi bojüü 'lo nı a nıyõõ
bala bõõrõ naa ıka ba lo
bõõr kũ ba.

XIV Tıche le a nütõnsı, Ban-
abası nı a Põõl na wa wõ a
le, ba tõõn a ba fuusi chıer
tı jo kpe be a nıyõõ bala põ
tı tãna,

XV "Nıbe, bãa le yı maala a
le? Sın mü ın nıbe, nısaalba
a yı kaar. Sın waan naa a
'yer nõõ nyā wa kũ yı, na
sı 'yere yı ıka, yı lieb yı a
yelpõrsı anyãna põ, tı turo
a Nãanmın vör. 'Lo le maal
a saaju, nı a tēe, nı a man
kpēε, nı bon jaa na be be.

XVI A kõr jaa wõ dõõ bar ka
nıre jaa turo a wõ sör.

XVII Tıche wõ ma wiil a le
won ı maal vıla sõõ, na wõ
ma wiil a wõ maal vıla vë
ka a saa yı saaju waara, ka a
bõbõõrsı sõõ mü be be. Wõ
ma kũ yın a bõdiir yõõ ka yı
põõ pel."

XVIII A 'yer nyãna gba ban
'yer, tıche a chene na ı tuo
ka ban nımaa a nıbe sör ka
ban bar a bõõr lofõ.

XIX Ka a Juu nıbe bamıne
na pãa yı a Antiok nı a
Ikoniyum wa tõn a nıyõõ
bala 'yõõ ka ba lob a Põõl
nı kũsıbe vu yın bar a tēe
kõkoor tıer man tãa wõ kpi
naa.

XX Tıche ka a Nãanmın
puorbo tı nımaa jilõ wõ ara
nı ka wõ ir kpe a tēe põ. A
wer na wa chaar ka 'lo naa
Banabası chen a Debi.

XXI Be le ba tı mõõl a 'yer
nõõ a tēe 'lo põ, ka a nıyõõ
jaa sõõ turo a Yesu. A ba pãa
lieb chen a Lıstıra, Ikoniyum
nı a Antiok,

XXII tı mõõl a pupuorbiir
'yõõn ba äkpäen ka ba ara
nı yelmãe a sõõfõ põ, na ba
'yere, "Dõõye yõõ põ le sın
tı tı kpe a Nãanmın nãalõõ
põ."

XXIII Põõl nı a Banabası ir
nıdierbe kũ ba a ba kaara a
puorfö dēme äsõõ jaa. Ba
gal kõõ na ba sõõr Nãanmın
tı de ba 'yõõ a sı Soro ban
sõõ nüü põ.

XXIV Ba kpēn tala a Pi-
sidiya, ba wa ta naa Pamfil-
iya,

XXV ban wa mõõl a 'yer a
Perga, ba suun chen be a
Ataliya.

XXVI Be a Ataliya le ba yı tı
kpe a gboro chen a Antiok.
Be le ba dõõ de ba 'yõõ a
Nãanmın nüü põ ka wõ sõõ
ba, a ba tõõ a tõmõ a be tõ
baar.

XXVII Ban tı tara jaa le ba
bõõl a pupuorbiir lõõ taa na
ba man a le jaa a Nãanmın
na de ba tõn nı a le mü won
yuo sör kũ a bala na ba ı a
Juu nıbe ε, ka ba tõõ sõõ de.

XXVIII Ba jēn a be kor bālãa
nı a poturbo.

XV

I Nıbe bamıne yın be a
Judıya suun wa a Antiok wa
wile a yeer 'yere, "Yın baa
sõõ ka ba nımaa yı a yõõr
nıtãa le a Mosesı na bin ε,
yı kõ nye faafõ ε."

II A anyāna vë naa ka a Pool ni a Banabasi ni a nibe mii 'yõo taa ka a i nechure. Be le a ba ir Pool ni a Banabasi ni a pupuorbiir bamine 'yõo ika ba chen a Jerusalem ti nye a nitõnsti ni a niberi ni a 'yer nyāna.

III A pupuorbiir na wa bar ba a sor, ba chen ti yi a Fonisiya ni a Samariya na ba man a le a bala na ba i a Juu nibe e, na lieb puoro a Nāanmūn. Ka a yeer ba jaa pōo pel ni a 'yer nyā.

IV Ban wa ta Jerusalem, a pupuorbiir ni a nitõnsti ni a niberi de ban nuur ayi, ka ba man a le jaa a Nāanmūn na de ba tōn.

V Ka a pupuorbiir bamine na chene tara a Farasee wiilfo ir ara ti 'yer, "A niyor banyāna, a see naa ka ban ŋma a ba yoi na ba tu a le a Mosesi na bin."

VI A nitõnsti ni a niberi lõon taa na ban guor a 'yer nyāna.

VII A le ban mana taa ti ta sōo, Pita ir 'yer kō ba, "Yeer, yi bōo naa ika sōo kōo Nāanmūn ir man a yi pō, ka a bala na ba si a Juu nibe e, mi na wō a faafu 'yer nōo 'yer yi a n nee pō, na ba sōo de.

VIII Nāanmūn na bōo nire jaa nyāna le wiil ika wō sōon de ba na wō kō ba a wō Siē nitāa le wōn kō si.

IX Waa maal a sin ni a bala ka si tee taa e, wō pēen a ba nyāna ban sōo jūu.

X A le jūu, bāa 'yõo le yi mōoro ika yi beer Nāanmūn kaa, na yi tuo a poturbo tuor a si sākāpamine na ba dōo

tōo tuo e?

XI Kai, sin sōo naa ika a tu naa a si Soro Yesu wāefo jūu le si nye faafu nitāa a bala kaar."

XII Ka a niyōo bala na duo i jaa gbulo, ti chele a le a Pool ni a Banabasi na mana a yelfersi ni a ne'maa tōmō a Nāanmūn na de ba tōn a bala na ba i a Juu nibe bala pō.

XIII Ban wa 'yer baar ka a Jemesi mi 'yer, "Yeer, yi chele ka.

XIV Simon man kō si a le a Nāanmūn na dōo tierto a bala na ba i a Juu nibe e ika wōn ir nibe a ba pō, kō a wō māe.

XV Ka a le na dōo seb a Nāanmūn gān pō ni a 'yer nyā i yelmāe.

XVI 'A anyā puor, un lieb ti me a Nāa David yir 'lo na lo. In men a 'lo na ŋmer, naa le maal wō.

XVII Ka a nibe bala na che pāa na yō bō a Soro ni a bala na ba i a Juu nibe e na bōolo a n yuor, le le a si Soro 'yer na maal a yeke anyāna,' (Amosi 9:11-12)

XVIII ka ba bōon a kōr jaa jaa.

XIX "Maa 'yer ni nyā ika si ta vë ka a i tuo kō a niyor banyāna na liere waara a Nāanmūn sē e.

XX Tiche yi i a si seb kō ba ika yaa, ba taa dire ti bon e, na ba taa sēne e, dōo na var kpi ba taa ooro e, na ba taa ooro jāi e.

XXI Bojūu, le le a Mosesi bin a nee ka a Juu nibe ma mōolo a 'yer nyāna a tēn a jaa ka ba mi ma kar naa a ba

lõõfo jiiir a Pēnfõ Būbir Daar jaa.”

XXII Ka a nütõnsi ni a nuberē lõõn a pupuorbiir ba jaa pāa kaa ir nibe a ba pō, ka ban 'matāan a Pōol ni a Banabasī tō ka ba chen a Antiok. Judas ban bōōlō Basabasī ni Silasī le ba ir, a nibe ayi banyāna mi dōō i nuberē pōō a yēer.

XXIII Bala le ba tōn a gān nyāna, “A sūn nütõnsi ni a nuberē na i a yi yēer puor naa a yin na ba i a Juu nibe ε, na i a si yēer be a Antiok ni a Siriya ni a Silisya paal pō.

XXIV Si wōn a bamine na yi a si sē sūn ba kō ba sōr ε, ti vuro yi dōōnō ni yi 'yere.

XXV Ala le so ka si jaa sōō ir nibe bamine tō ka ban wa a yi sē, 'matāan a si barmine Pōol ni a Banabasī,

XXVI a nibe banyāna le sōō kūu a si Soro Yesu Kirisito yuor jūu.

XXVII A le jūu le si tōn a Judas ni a Silasī ka ban ti mañ a ba nēe a le sūn seb.

XXVIII A vīele na kō a Nāanmūn Siε ni a sūn mi sē, ka si kō le tuo yi tuor dōōl a anyāna ju ε.

XXIX Yi taa dire ti bon ε, yi taa cōrō jāi ε, na yi taa cōrō dōō na var kpi nōn ε, bu sēne ε. Yi mō na yi nyōō yi māe a yelsi anyāna pō. Yi jē vīla.”

XXX Ban wa bar a Pōol, ni a Banabasī, ni a Judas ni a Silasī sōr, ka ba suu chen be a Antiok, be le ba ti lõō taa

a bala na puoro ba jaa na ba de a gān kō ba.

XXXI A nibe na wa kar a gān a 'yōō ban ākpāen ka ba pōō pel.

XXXII Judas ni a Silasī mi na i a Nāanmūn 'ye'yerbe 'yer 'yer yōō 'yōōn a yēer ākpāen.

XXXIII Ban wa jē a be kor bālāa, ka a yēer le bar ba sōr ni nyā'maar ka ba līb chen a bala na tō ba sē. ³

XXXV Tiche ka a Pōol ni a Banabasī jē be a Antiok, be le a bala ni a ba taaba bamine wile ti mōōlō a si Soro 'yer.

XXXVI A mūn le wa kor bālāa ka a Pōol 'yer kō a Banabasī, “Vē ka si le chen ti piir a yēer kaa a tēn ala pō sūn mōōl a si Soro 'yer na si kaa ŋmine le ba ire.”

XXXVII Ka a Banabasī bōōrō ūka wō de a Jōōn Maaki ka ba 'mataa chen.

XXXVIII Tiche ka a Pōol ba tier ūka a ba tara sōr ε, bojūu wō dōō bar ba be a Pamfiliya ba le pōō ba chen a tōmō jie ε.

XXXIX Be le ba tān tān taa na ba ŋma dēdēme, ka a Banabasī de a Jōōn Maaki na wō kpēn a gboro chiin be a Sipurusī.

XL Tiche ka a Pōol mi ir a Silasī ka a yēer de ba 'yōō a si Soro nūu pō, ka won sōō ba.

XLI Wō tun a Siriya ni a Silisya 'yōōnō a bala na puoro ākpāen.

³ XV:XXXIII 15:33 A gāma amine pō, baa 'yōō pōfo hjer ni pie ni anaar ε ūka, 34 Tiche ka a nōmō a Silasī ka wō jāne a be.

XVI

I Pööl ti chen a Debi na wo ti po chen a Listira, be le wo ti nye a pupuoro äsöo ban böölö Timoti ka a wo ma i Juu nire na wo puoro, tiche ka a wo säa ba i a Juu nire ε.

II Ka a yeer na be a Listira ni a Ikoniyum por a Timoti yovila.

III A Pööl böörö ika wo tara wo 'mataa chiine na wo ηmaa wo a yoor, bojüu a Juu nibe na kpiere a be böön naa a Timoti säa na ba i a Juu nire ε.

IV A le ban löörö a tēn, le mi le ba mana korö ba le a nitönsi ni a nidierbe na be a Jerusalem na 'yer bin ka nibe ba turo.

V Ba 'yöön a pupuorbiir äkpäen ka a nibe mi waara pöörö bibir jaa.

VI Pööl ni a wo taaba tun a Firgiya ni a Galatiya paal pö, ka a Nāanmün sie ηmaa ba sör a ba taa müölö a 'yer a be a Asiya ε.

VII Ban wa gbör a Misiya wer pö, ba ta müörö naa ika ba chen a Bitiniya tiche a Nāanmün sie ba kō ba sör ε.

VIII A ba vie a Misiya bar ti suu chen be a Toroyas.

IX A täsöo le a Pööl nye jāna pö, daba na yi Masedoniya ara söörö wo 'yere, "Göo wa ka a Masedoniya wa söo si."

X Pööl na nye a nyefö nyāna, si ir choor a le ne na si chen a Masedoniya, na si böön ika Nāanmün le bööl si a si ti müöl a wo 'yer nöo kō ba.

XI A Toroyas sin yi töo kpe a gboro a dēdēe a le ne chen

a Samotirasi, ka a wer na wa chaar, si tēn a Neapolis.

XII Be le si yin gbēe chiin a Filipai, Worom dēme le döo kpiere a be na wo mi i a Masedoniya jikpēe, be le si jāne maal ber anmine jaa.

XIII A Pēnfö Bibir Daar, si yin a tēe pö suu a pōn pö, be le si tier ika sin nyen jie ban ma söörö Nāanmün. Si jāne naa be na si piel 'yere 'yer korö pöbo na löo a be.

XIV A pöbo banyāna na chele äsöo yuor din Lidiya na yara föjur, na wo yi a Tayatira tēe pö, wo mi puoro naa Nāanmün. A si Soro yuon a wo tier ka wo söo de a le a Pööl na 'yer.

XV 'Lö ni a wo yir dēme ba jaa na wa so a Nāanmün köo, wo bööl si naa a si wa a wo yir a wo wa 'yer, "Ala i yi söo naa ika n söön de a si Soro, sire jaa yi wa jē a n yir." Le le wo müölö si.

XVI Daar köo sin le chiine a jie 'löñö a Nāanmün söorfö jie, si tuor gbāgbapöobile na tara a sideer na wo ma 'yere ye le na i daar köo. A le won 'yere na wo nyere libiyöo korö a bala na so wo.

XVII Ka a pöobile nyāna turo a Pööl na wo turo si tāna 'yere, "A nibe banyāna i naa a Nāanmün nyā na be saaju tötönbo na ba wile yi a faafö sör."

XVIII Le le a pöobile mar bibir jaa ka a Pööl wa vöör faa ti lieb 'yer kō a sie 'lö na be a pöobile pö ika, "Yesu Kırısıto yuor pö, n 'yer kō fu ika fu wa yi a pöobile pö."

Ajienaa ka a sɛ yi tɛhe wɔ bar.

XXIX A pɔɔbile sorbo na wa bɔɔn ɪka baa le nyere tɔnɔ a pɔɔbile sɛ ɛ, ba nyɔɔn a Pɔɔl nɪ a Silasɪ tɔɔ chiin be a daa pɔ a nɪbere niem.

XX Ba chiin ban tɪ kɔ a 'yer tɔɔrbo tɪ 'yer, "A nɪbe banyāna ɪ naa a Juu nɪbe na ba wa kpe dɔɔnɔ sɪ a tɛe.

XXI Ba tara na yelsɪ kɔɔ an ba tara sɔr kɔ a sɪn Worom nɪbe a sɪn sɔɔ bu maal ɛ."

XXII Ka a nyɔɔ bala ir pɔɔ na baa bara a Pɔɔl nɪ a Silasɪ ɛ, ka a 'yer tɔɔrbo vɛ ka ba yaar a Pɔɔl nɪ a Silasɪ fuusi bar tɪ 'yɔɔ a ba fɔb ba.

XXIII A le ban wa fɔb ba sɛɛ, ba nyɔɔr ban 'yɔɔ a pɔɔfɔ die pɔ, tɪ 'yer kɔ a 'lɔ na guro a pɔɔfɔ die, a wɔ bɔɔ kaara ba.

XXIV Wɔn wɔ a nitɔ, wɔ tɛ ban 'yɔɔ a die 'lɔ na be a sɔlsɔɔ tɪ lɪ a ba gbɛɛ mar daa.

XXV A tɔsɔɔ bɔɪn le a Pɔɔl nɪ a Silasɪ sɔɔrɔ Nāanmɪn, na ba yiele nɪ a Nāanmɪn yiel, ka a ba taaba ban lɔɔ pɔɔn ba chele.

XXVI Ajienaa ka a tɛe dam kpɛɔ jaa, ka a pɔɔfɔ yir par kparaa mɪ dam. Ka a pɔɔfɔ der dɔɔdɔɪ yuo yuor a jaa, ka nɪre jaa bɔjɔrma ban lɪn wɔ for for.

XXVII Ka a 'lɔ na guro a pɔɔfɔ die jɛɔ ir na wɔ nyɛ a le a pɔɔfɔ der dɔɔdɔɪ na yuor, ka wɔ vɔɔ sɔɔ ɪka wɔ kɔn wɔ mɛɛ, bojɪu wɔ man tɔa a pɔɔfɔ dɛme yin jo.

XXVIII Tɪche ka a Pɔɔl tɔn, "Ta ge fɔ mɛɛ ɛ, sɪ jaa ben

ka."

XXIX A wɔ bɔɔl a ba waan fɔtɪn wa kɔ wɔ a wɔ pɔɔ kpɛn be a die pɔ, na wɔ tɪ lo gbur dumo mɪre a Pɔɔl nɪ a Silasɪ niem.

XXX Tɪ pɔa ir tara ba yin tɪ sɔɔr, "Nɪbere, nɪmɪne le ɪn ure wa nyɛ faafɔ?"

XXXI A ba 'yer kɔ wɔ, "Sɔɔ de a sɪ Soro Yesu, fɔɔ nɪ a fɔ yir dɛme na nyɛn faafɔ."

XXXII Be le ba pɔa 'yer a sɪ Soro 'yer kɔ wɔ nɪ a bala jaa na be a wɔ yir.

XXXIII A sɔɔ 'lɔnɔ le a pɔɔfɔ die guguro de ba yin a tɔsɔɔ 'lɔnɔ na wɔ tɪ pɛɛ a ba natɛ tɛhe a ba mɪ tɔɔ so a 'lɔ nɪ a wɔ yir dɛme ba jaa a Nāanmɪn kɔɔ.

XXXIV Ka a pɔɔfɔ die guguro tara ba kpɛn a wɔ yir tɪ maal bɔɔdiir kɔ ba, ka nɔɔ kpe a wɔ yir dɛme, bojɪu 'lɔ nɪ a wɔ yir dɛme ba jaa sɔɔn de a Nāanmɪn.

XXXV Wɛr na wa chaar a 'yer tɔɔrbo ir a ba tɔtɔnbo tɔ na ba 'yer kɔ ba, "Yɪ chen tɪ 'yer kɔ a 'lɔ na guro a pɔɔfɔ die ɪka, a wɔ yuo a dɔɔr bala bar."

XXXVI Ka a pɔɔfɔ die guguro 'yer kɔ a Pɔɔl, "A 'yer tɔɔrbo tɔn ɪka n yuo a fɔɔ nɪ a Silasɪ bar. A le pɔpɔanyā yɪn tɔɔ chiine, yɪ chiine nɪ nyā'maar."

XXXVII Tɪche ka a Pɔɔl 'yer kɔ a bala ban tɔ, "Chāa pɔ jaa le ba vɛ a ba fɔb sɪ, baa tɔɔr a sɪ 'yer ɛ, sɪ gba ɪ naa a Worom dɛme tɪ ba 'yɔɔ sɪ a pɔɔfɔ die pɔ. Pɔpɔanyā a ba le bɔɔrɔ ɪka ba sɔɔl yuo

sı bar? Bala mǎe ba wa yuo sı bar.”

XXXVIII A tötönbo na ti man a le ko a 'yer tcorbo, ban wa wõ ıka a Pool ni a Silası ı naa Worom dēme, dābǎe kpe ba naa.

XXXIX Ka a bala mǎe pǎa chen ti 'maal ba yin a pcofu die po, ti suor ba ıka ba yi a tēe 'lo po.

XL Pool ni a Silası na wa yi a pcofu die po, ba chen a Lidiya yir, be le ba ti tuor a yeer ka ba 'yõo ba ākpāen ti pǎa yi a be chen.

XVII

I Ba tun a Amfipolis ni Apoloniya na ba wa a Tesalonika, be le a Juu nibe lõofu yir be.

II Le a Pool na ma ire le wo chen be a lõofu yir, Pēnfosu gbēe ata jaa le wo kpe a be ka a 'lo ni a bala viere a Nāanmın gāma.

III Wo mana na wile a le an see a Ni-iraa na di dooye ti na wo ir a kũu po ı vor, “A Yesu nyāna ın ben 'yere a wo 'yer, le ı a Ni-iraa.”

IV Ka a Juu nibe bamıne soo a le na ba pco a Pool ni a Silası, 'matāan a bala na ba ı a Juu nibe na dõo puoro a Nāanmın lõon pco 'yõonsı.

V Tıche ka a nyuur kpe a Juu nibe, ka ba bo a ba taaba nıbomo be a daa po lõo taa, na ba piel gõmõ be a tēe po. Ba ti seen a Jason yir booro a Pool ni a Silası ıka ba yin chiin ba a nıyoo bala niem.

VI Tıche ban ba wa ti nye ba e, ba nyoon a Jason ni a yeer bamıne chiin a tēe

nıbere niem ti tǎna 'yere. “A door banyāna le dõonõ a wer wo jaa, ba wa tǎn ka põpǎanyǎ

VII ka a Jason tuor de ba 'yõo a wo yir. Ba sõonõ naa a Nāa Siisa chire na ba 'yere ıka nāa āsuoo ben be ban boolo Yesu.”

VIII A le a tēe nıbere ni a nıyoo bala na wõ a 'yer nyāna, a dam ba naa.

IX A ba pǎa 'yõo a Jason ni a yeer bala a ba yab libie ti ba bar ba sor.

X A le a wer na wa tõo sob, ka a yeer bar a Pool ni Silası sor ka ba chen be a Beriya. Ban ti ta, ba chen be a Juu nibe lõofu yir.

XI A Juu nibe bala na be a Beriya ın chechelbe gar a bala na be a Tesalonika, bojũu ba den a 'yer ni chilfo na ba viere a Nāanmın gāma kaara bıbir jaa ıka ba kaa le a Pool na 'yere ın yelmǎe bı.

XII A Juu nibe yoo jie soon de a 'yer lõon a bala na ba ı Juu nibe door yoo jie, ni a pco 'yõonsı bamıne yoo jie.

XIII A Juu nibe na be a Tesalonika na wa bõon ıka a Pool ben a Beriya moolo a Nāanmın 'yer, ba chen a be ti chǎgbala a nıbe dõonõ ni ba.

XIV Ka a yeer mı tõo 'yõo a Pool a man sor a wo chen, tıche ka a Silası ni a Timoti 'lo jē be a Beriya.

XV A nıbe bala na bıel a Pool ba ti tǎn won a Atensı, bala le wo lıeb tõ ıka a Silası ni a Timoti a ba wa fco a wo sē.

XVI A le won chene chele ba be a Atensı, suor wa ti kpe

wõ naa a le won nye a tõe na seen a tibe.

^{XVII} Le le 'lo ni a juu nibe ni a greek bala na puoro a Nāanmūn ma mana taa be a ba lõõfo yir, ni a bala won ma pōō a daa pō bībir jaa ni nire jaa won tuor.

^{XVIII} Ka a bõbõõnbo bamine na yi a Epikuriya ni a Sitoyik gbul pō piel chire ni a Pōol. Ka a bamine sorō, "Bo le a dabulõbulo nyāna ara 'yere?" Ka a bamine mi 'yere, "Nmin sāansi kōō 'yer le wõ 'yere." Ba 'yere naa nitõ bojūu, Pōol muulo naa a Yesu 'yer nõõ ni a kuu pō irfõ 'yer. 4

^{XIX} Be le ba pāa buul wõ chiin be a lõõfo jie a Areyopagusi na ba 'yer, "Fun tōō wiil si a fõ wiil paalaa nyāna fon wile a si bõõ bu?"

^{XX} 'Yer sāan le a nyā fun waan a si wõnõ na si buorõ ika si bõõ a par."

^{XXI} Atensi dēme ba jaa lõõn a sāanba na kpiere a be, baa tara tõmõ le pōō a 'yer paalaa ban ma 'yere na ba chele ni yelpaalaa na ire.

^{XXII} Le le a Pōol pāa ir a nibe na lõõ a Areyopagusi na wõ 'yer, "Atensi dōor, n nyen bõõn yin nõ nmime puorfõ.

^{XXIII} Bojūu un yuorõ kaara a yi tibe jiiir, n ti nyen a buor lofo jie āsõõ yin seb 'yõõ, NMIN 'LO SIN BA BÕÕ E. A Nāanmūn 'lo gba yin mæe na

puoro ti ba bõõ wõ ε, 'lo le n waan ika n wa muol kō yi.

^{XXIV} "A Nāanmūn 'lo na maal a wer ni a bomo a jaa na be a pō, 'lo le i a saaju ni a tõe jaa Soro, na waa gāna a yie ala a nibe na men a ba nuur kō wõ ε.

^{XXV} Waa diel nire nūu tõmõ ala i wõ buorõ na bon kōõ ε, bojūu 'lo mæe le kō nire nyevor, ka wõ vorõ ni bon jaa.

^{XXVI} Dabõ'yen pō le wõ tu na wõ maal a niborsi, ka ba kpiere a wer wõ jaa. A wõ man a sōosi kō ba, ni a jiiir ala ban na kpiere.

^{XXVII} Nāanmūn maal naa nitõ ka nire na tōõ yobõ wõ, amine sē ban nye wõ naa, bojūu waa jāan a si āsõõ jaa ε.

^{XXVIII} 'Bojūu, a wõ 'yõõ le si chene na si be ka a tõe pō,' na si yuorõ nitāa le a yin mæe nibe bamine na dõõ 'yer, 'A wõ bibiir le si i.'

^{XXIX} "Sin i a Nāanmūn bibiir jūu, yi taa i a si tier ika a Nāanmūn nyā kaara naa fika bon nire na de wõ yē bu bõõfo men, selma, bu libipila, bu kusir kaar ε.

^{XXX} A kōr jaa 'lo, Nāanmūn lieb puor 'yõõ a si ba bõõfo, tiche pōpāanyā 'lo, wõ kpākpāana na nire jaa jie jaa ika, ba lieb ba tier.

^{XXXI} Bojūu wõ ir bībir bin won na de a daba 'lo won ir, na wõ tuor a wer 'yer ni yeltorsi pō. Wõ vën ka a

4 XVII:XXIII 17:18 A Epikuriya dēme sōõ naa ika popel wõ i yeie ban buorõ na gā a ba niem ka baal ni dābāe taa nyuorõ ba ε. Ka a Sitoyik dēme mi sōõ ika nibe ba kaara ba ni a le ban buorõ na ba sōõ a le ban be ka nõõ bu baal taa nyuorõ ba ε.

chaar kō nure jaa won sãt wo a kũu pō.”

XXXII Ban wa wõ a kũu pō irfō 'yer, bamine lan wuol, tiche ka bamine mi 'yer, “Sın bũcõcõ naa ıka sı le wõ a 'yer nyã nıdaar.”

XXXIII A le, Põol bar ba naa a lõõfõ jie.

XXXIV Tiche ka a nibe bãlãa turo a Põol na ba sõõ de a 'yer, a ba ãsõõ le Diyonıstı na ı a Areyopagustı lõõfõ nure, ka a põõ ãsõõ mi na põõ yuor di Damarıstı nı bamine mi na põõ.

XVIII

I A anyã puor, Põol yin a Atenstı na wõ chen be a Korıntı.

II Be le wõ tuor a Juu nure na di Akuila na wõ ı Pontus bal nure, 'lo nı a wõ põõ Pırusıla na yi a Itali wa a ba kor ε, bojũu a Nãa Kılaudıyus 'yer naa ıka a Juu nure jaa wõ yi a Worom. Ka a Põol chen ıka wõ piir ba kaa.

III Wõ tı jẽn a be a ba 'mataa tõnõ bojũu ba jaa bõõn a gãma tõmõ.

IV A Pẽnfo Bbir Daar jaa Põol ma chen a ba lõõfõ yir ma tı 'yere a 'yer bũcõcõ ıka wõ lieb a Juu nibe nı a bala na ba ı a Juu nibe tıer.

V Le a Silastı nı a Timoti na wõ yi a Masedonıya wa a Korıntı, Põol den a wõ sõõ wõ jaa na wõ mũõõõ mana kũcõ a Juu nibe ıka a Yesu le a Nı-ıraa.

VI Tiche ka Juu nibe 'yere a Põol kpõkpoor 'yer, a wõ pãpã a fõbaa 'yõõ ba tı 'yer

kõ ba, “A yı jãt a lieb dõõl a yı ju, a ba le ı maa 'yer ε, an yi dına chiine, n chiine naa a bala na ba ı a Juu nibe jie.”

VII Põõl yin be a lõõfõ yir na wõ guor a daba ãsõõ na di Titıyustı Jusıtustı na ba ı a Juu nure ε na puoro ka a wõ yir gbõr a lõõfõ yir.

VIII Ka a Kırısıpustı na ı a lõõfõ yir nıdiere nı a wõ yir dẽme ba jaa sõõ de a sı Soro 'yer nı a Korıntı dẽme yõõ na wõ a le won 'yer, a ba sõõ a wõ so ba jaa a Nãanmın kõõ.

IX A tãsõõ ãsõõ, a sı Soro 'yer 'yer kō a Põõl jãna pō ıka, “Taa joro dãbãe ε, mõõ nıbir mũõõõ a 'yer ta põõ nẽe ε.

X Bojũu, ın põõ fı naa, nure jaa kõ nyõõ fı bı maal fı deer ε, bojũu n chene na tara nıyõõ a tẽe nyã pō.”

XI Be le a Põõl jẽ a be a Korıntı yuon gbul nı bõõnmaa na wõ wile ba a Nãanmın 'yer.

XII A sõõ 'lõnõ le a Galıo ı a Akaya nıkpẽe, ka a Juu nibe guor taa na ba nyõõ a Põõl chiin be a 'yer tũõrfõ jie.

XIII Be le ba tı 'yer, “A daba nyãna le bũcõcõ ıka wõ lieb a nibe tıer ka ba puoro Nãanmın na ba tu a le a sı nebınstı na 'yer ε.”

XIV Ka a Põõl haa nẽe ıka wõ 'yer 'yer, tiche ka a Galıo 'yer kō a Juu nibe, “A yın, ala ta ı yeldeer bı yelbier kõõ 'yõõ le, ın taa 'maan ãgãn chele.

XV Tiche an ben wa lõõ taa nı a yı 'yer bie nı yoe 'matãan a yı nebinãa yın

mãe yi maal, maa kõ tõõ a 'yer nyāna tōor ε."

XVI Le le wõ vë a ba dii ba bar be a 'yer tōorfõ jie.

XVII A ba lieb nyõõ a Sosenesi na i a lõõfõ jie nıkpëe na ba ηme be a 'yer tōorfõ yir dōdōr nεε, tıche a Galio baka ba be be ε.

XVIII Põõl jën be a Korıntı tēe kor bālāa, ti pāa bar a yeer na wõ kpe a gboro chine a Siriya ka a Pırisıla ni a Akuila pōõ wõ. Sere tıche ka wõ chen, wõ vën ka ba pō wõ a ju be a Senkereya, bojūu wõ dōõ pōl 'yõõ a wõ mãe.

XIX Ba tån be a Efesus tēe pō, ka a Põõl bar a Pırisıla ni a Akuila ti na wõ mãe chen be a lõõfõ jie ka a 'lo naa Juu nıbe ti mana taa.

XX A ba sōor wõ ka wõ jāne a be bālāa ti waa sōõ ε.

XXI Tıche wõn wa chiine wõ tır nεε kō ba, "Ala i Nāanmın wa sōõ naa, in lieb wa." Be le wõ kpe a gboro yi a be a Efesus tēe pō.

XXII Wõn ti ta a Sisariya wõ don be a Jerusalem na wõ ti puor a bala na puoro, ti pāa suu chen a Antiok.

XXIII Põõl na ti jë a be a Antiok kor bālāa, wõ pāa yin yōõõ a Galatiya paal 'lo wõ jaa ni a Fırgiya na wõ 'yõõõ a poturbo ākpāen.

XXIV Ka a Juu nıre āsōõ yuor na di Apolosi yin be a Aleksandiriya na wõ wa a Efesus tēe pō. Wõ i naa nıre na jån na wõ bōõ a Nāanmın gāma ti bōõ 'yer sō.

XXV Apolosi nyā dōõ jån a sı Soro sōr defõ, na wõ 'yere

ni nıbijıe na wõ wile ni Yesu yeke ka a tor, tıche ka a i Jōon Nāanmın kōõ sofõ tεε le wõ bōõ.

XXVI Wõ piel na wõ 'yere ni nyāa be a Juu nıbe lõõfõ yir. A Pırisıla ni a Akuila na wa wõ a wõ 'yer, ba bōõl wõn be a ba yir na ba pāa wiil wõ a Nāanmın sōr jaa dē dē.

XXVII Apolosi wa bōõõõ naa Akaya chenfõ, ka a yeer 'yõõ wõ ākpëõ ti seb gån kō a bala na puoro a be a ba de wõ. Wõn ti ta a be a in sōõfõ kpëe kō a bala a Nāanmın wāefõ na vë ka ba sōõ de a Yesu.

XXVIII Wõ 'yer kpëõ jaa lob a Juu nıbe chāa pō, na wõ chıre ba yuoro ni a Nāanmın gāma wile ba ıka a Yesu le i a Nı-ıraa.

XIX

I Le a Apolosi na chene be a Korıntı, Põõl den a mōgõõ sōr na wõ ti ta a Efesus tēe pō. Be le wõ nyε a poturbo bamıne,

II na wõ sōor ba, "A sōõ 'lo yın sōõ de a Yesu, yi nyen a Nāanmın sıε bıı?" Ka ba 'yer, "Kai, saa gba wõ ıka Nāanmın sıε ben be ε."

III Ka a Põõl sōor ba, "Ti kōbuor le yi so?" Ka ba 'yer, "Jōon kōõ le sı so."

IV A Põõl 'yer kō ba, "A bala na lieb a ba tıer le a Jōon so ba Nāanmın kōõ, ti na wõ 'yer kō a nıbe ıka ba sōõ de a 'lo na waara a wõ puor, 'lo le i a Yesu."

V A nıbe na wa wõ a anyāna ba sōõ naa ka wõ so

ba a Nāanmın kōõ, nı a sı Soro Yesu yuor.

^{VI} Ka a Pōol döol ba a wō nuur ka Nāanmın Sıe wa kpe ba a ba 'yere kōkōyor, na ba ma piel 'yere le Nāanmın na wiil ba.

^{VII} Ban ın döör pie nı ayi.

^{VIII} Njmersı ata le wō be a be na wō ma kpıere a ba lōõfō jie na wō ma kpırkpıre ba wile ba a Nāanmın nāalōõ 'yer.

^{IX} Tıche a bamıne kpēme naa a ba nyāa na ba tōr baa sōõ ε, tı na ba kperε a Sōr. Ka a Pōol bar ba, tı na wō ma tara a bala na sōõ de, ma kpēn be a Tiranusı jānfō diyal 'lo pō, a ba ma tı mana taa.

^X Le le wō tara tı tān yuom ayi, ka a Juu nıbe nı a bala na ba ı a Juu nıbe, bala jaa na be a Asıya paal pō wōn a sı Soro 'yer.

^{XI} Nāanmın den a Pōol tōn ne'maa tōyōõ.

^{XII} A Pōol fōbile wōn ma fıe le nı nyıe nı a wō pēpele ala wa sıur baalaa, a baalsı ba jaa ma sa naa, ka a sıdebe ma yire a nıbe pō.

^{XIII} Ka a Juu nıbe bamıne mı yi yōrō na dii a sıdebe ka a yi na ba fere de a sı Soro Yesu yuor 'yere kōrō a bala na tara a sıdebe, "A Yesu 'lo a Pōol na mōõlō, a wō yuor pō le sı 'yere kōrō yi, yi wa yi."

^{XIV} A Juu nıbe bōõrlo nıkpēe na di Sekeva dabil ayopōi le döõ maala a le nε.

^{XV} Daar kōõ a sıdeer sōõr ba naa, "N bōõn Yesu naa

bōõ Pōol, tıche a yın mı ba boo yi ı?"

^{XVI} Ka a daba 'lo na tara a sı deer pāa ö nyōör ba jaa, na wō njme ba jaa pırpır tōör a ba bonsı chıer ka ba jo yi a die pō nı sal'mōi.

^{XVII} A Juu nıbe nı a bala na ba ı a Juu nıbe, na kpıere a be Efesus tēe pō, ba jaa bōõn naa a ye le nyāna, ka dābāe kpe ba a baa le tara a sı Soro Yesu yuor dāene nı ε.

^{XVIII} Ka a nıyōõ bala na sōõ de, yi chāa pō, na ba 'yere a ba maal debe.

^{XIX} A jıbuorbō bala mı na sōõ, waan naa a ba jıbuorgāma wa chom a nıbe ba jaa niem, ban wa sōr a gāma ala ban chom libie ka a ı libipıla turo ayi döol lıjaayi nı pie (50,000).

^{XX} A sōr nyāna le a sı Soro 'yer jaar de jie wō jaa nı kpēõ.

^{XXI} A anyāna a jaa na wa ı, Pōol njmen nyāa ıka wōn chen a Jerusalem na wōn tu a Masedonıya nı Akaya, "Maa wa ta a be baar, ın chen a Worom mı."

^{XXII} Wō tōõ naa a nıbe ayi a bala na sōnō wō Timoti nı Erastus ka ba chen a Masedonıya, tıche ka a 'lo jāne be a Asıya paal pō kor bālāa.

^{XXIII} A sōõ nyāna le a damfō ir a Sōr tōfō 'yōõ.

^{XXIV} Sāa kuro kōõ yuor na di Demetirus, wō ma den a kpāna na wō kur a Atemısı puorfō yırbil ka a bala na ı a tōtōnbō nyere libie.

^{XXV} A Demetirus bōol a wō tōtōnbō ba jaa lōõ taa nı a bala jaa mı na bōõ a maalfō

na wõ 'yer kõ ba, "Yeer, yì bõõn naa tõõõ sin nyere a tõmõ nyã põ."

XXVI Yìn mãe nye naa na yì wõ a le a Põõl nyãna na 'yere na wõ liere a nyõõ tierstì a ka Efesus tõe põ, nì a Asiya wer wõ jaa. Wõ 'yer naa ìka a ñmume ala ban maal nuur ba ì ñmume ε.

XXVII A ba ì a sì yara na lo tee le ε, tiche ba kõ le 'yõõõõ a Atemisì puorfõ yir kpẽε go ε. Ka a Asiya nì a wer wõ jaa kõ le puoro a ñmìn põõ nyã go ε."

XXVIII Ban wõ le a Demetirus na 'yer, ka a suur nyõõ ba a ba tãna 'yere, "A sìn Efesus ñmìn Atemisì berma naa."

XXIX Ajienaa le a tõe wõ jaa põõn gõmõ, ka a nibe nyõõ a Gayus nì Aristakus, Põõl tõõtãaba le a ba 'mataa yì a Masedoniya na ba ñmõr ba a le chiin a jie 'lõ a tõe nibe na ma lõõ dãεε.

XXX Ka a Põõl mì ta bõõrõ ìka wõ daa yì a be a nyõõ bala põ, tiche ka a poturbo ba sõõ ε.

XXXI A niberε bamine gba na yì a paal 'lõ põ na ì a Põõl barmine, tõn nibe ka ba sõõr wõ ìka wõ taa ire wa yire be a dãεn jie ε.

XXXII Burbur kpẽn a nyõõ bala na duo a be, ka bamine 'yere turo nì ka sen, ka bamine mì 'yere turo nì jã yuo, ka bamine mì gba ba bõõ bo 'yõõ ban be be ε.

XXXIII Ka a Juu nibe daa Aleksanda 'yõõ be a niem, ka a nyõõ bala tãna mana wõ

le won na 'yer. Wõ wìlwìl ban nuur ìka, ba bar gõn tì wõ 'yer a ba kaa.

XXXIV Tiche ban wa bõõn ìka Juu nire le wõ ì, ba jaa ñmen chel bõ'yen lẽεε tì na ba 'yere, "A sìn Efesus ñmìn Atemisì berma naa."

XXXV A tõe gãn seere vẽn ka a nyõõ bala ñmaa võõr tì wõ 'yer kõ ba, "Efesus dẽme woi, a wer wõ jaa bõõn naa ìka a Efesus tõe le kaara a Atemisì kpẽε nyã puorfõ yir a wõ kòsìr 'lõ na yì a saaju lo.

XXXVI A nõtõõõ jũu, nire kõ tõõ chur ε, yì ì jaa gbul na yì ta põõrõ yelsì ε.

XXXVII A nibe banyãna yìn waan a kana ba ju bon jaa a puorfõ yir ε, bu 'yer 'yerdeer jaa 'yõõ a sì ñmìn põõ nyã ε.

XXXVIII Ala ì a Demetirus nì a wõ tõõtõnõõ wa tara nire nì 'yer, a 'yer tõõrõõ bibie ben be nì a niberε ban tõõ chen a be tì bõõl taa.

XXXIX Ala ì yele kõõ mì ben be a yì bõõrõ ìka yì 'yer, ban tõõ maal a be a nyõõ ba jaa niem.

XL A le an sì ben 'yer põ, a damfõ nyã na dam a dĩa jũu. A 'yer nyãna jũu, saa be jaa na tõõ wiil a par ε, bojũu a ba tara par ε."

XLI A anyãna won 'yer baar tì na wõ wel a nyõõ bala bar.

XX

I Le a gõmõ na wa baar, Põõl tõn bõõl a poturbo ka ba wa, a wõ 'yõõ ba ãkpãen tì bar ba tì chen a Masedoniya.

II Be le wo tu a tēn ala po na wo 'yer 'yer yoo 'yōon a bala na puoro ākpāen na wo ti tān a Greek wer po,

III wo jēn a be ηmersi ata. Bojūu a Juu nibe dōo guoro taa a wo yele, ala le so waa le kpe a gboro chen a Siriya ε, ti na wo lieb tu a Masedoniya sor ni gbεε.

IV Ka a bala na puo wo a ba 'mataa chen le, Sopater a wo sāa le Pirihust na yi Beriya, Aristakus ni Sekundus ni na yi Tesalonika, Gayus na yi Debi ni Timoti ni Tichikus ni a Torofimus na yi a Asiya paal po.

V A nibe banyāna le de nie ti chele si be a Toroyas.

VI Tiche a Paanōkōo Lōofu di na wa baar, si kpēn a gboro yi be a Filipai tēe po na si maal ber anūu ti na si puo ba a be Toroyas jāne a be ber ayopōi.

VII A Pēnfu divie bio daar jāanōor, si jaa lōon taa na sin 'mataa di. Pōol 'yere naa a Nāanmūn 'yer korō a nibe bojūu wer wa chaar, won chen naa. Wō 'yer kor jaa ka wer ti pō.

VIII A be a bōopie po sin lōo ba chom fātunsi yoo bin.

IX Pōlbile kōo yuor na di Yutikus jāne naa a tokoro neε ka a gōo kpe wo. Le a Pōol na 'yer kor a wo gur jaa chāu na wo yi a be a saaju faa lo a be tēe, bojūu ba men a bōopie dōol taa ata ka ba suu 'moo ka i wo kpi naa.

X A Pōol suun ti lo bib a kūu ti kōr wo ti 'yer kō a nibe, "Yi ta kōnō ε, wō chene na vōo."

XI Wō pāa don be a bōopie po, ka wo ti ηma a paanōo ka ba 'mataa di ti wo le 'yer lēε ka wer ti chaar ka wo yi a be chen.

XII Tiche ka pōlbile ir kpēmε ka ba āgān 'maa a ba tara wo kul a yir.

XIII Sin den nie kpe a gboro na si chiine a Asosi, be le sin ti 'moo a Pōol, le le wo dōo man si ti chiine ni gbεε a be.

XIV Le won ti tuor si a be Asosi, si 'moo won 'yōo a gboro po na si chiine be a Mitilene.

XV Wer na wa chaar, si yin a be ti ta Kiyosi ka a wer le bōo chaar si go kaa i si vien Samosi bar. A ber ata daar le si pāa ta a Miletusi.

XVI Pōol bōoro naa ika wo po a Efesus tēe bar na wo ta gā be a Asiya paal po ε, bojūu wo bōoro na fōo ika 'lo tōo, wo ta a Jerusalem a Pentikosi bibir daar.

XVII Pōol na chene be a Miletusi le wo tō bōol a bala na puoro a be a Efesus, a ba nudierbe ka ba wa.

XVIII Ban wa ta, wo 'yer kō ba, "Yi bōo le in be dōo kpiere a yi sē, yi a daar 'lōnō jaa in wa a Asiya paal po.

XIX Māε siirfo ni nibikōo le n tōnō ni a si Soro tōmō, bojūu a Juu nibe ba maal ma vīla ε.

XX Yin māε bōon naa ika n ba sōol yi yele jaa na sōo yi ε, tiche n wile yin chāa po, ni a yi yie po.

XXI N kpākpāan naa a Juu nibe ni a bala na ba i a Juu nibe ε, ika ba lieb wa a Nāanmūn sē, na ba lieb a ba tier sōo de a si Soro Yesu.

XXII “Pöpāanyā 'lo, Nāanmın Sıe 'yer man ka n chiine a Jerusalem, n ba bõo len na ti pɔɔ ma a be ε.

XXXIII Yelbõ'yen tεε le n bõo ıka, tēe jaa pɔ, a Nāanmın Sıe ma v̄en ka n bõon ıka die pɔ pɔɔfo, nı wõm le in ti tuor.

XXXIV Tıche a anyāna maa bā ma ε, ala ı in tōo jo ta a baaraa naa tō a le a sı Soro Yesu na kɔ ma a tōmõ, ıka n 'yer a Nāanmın wāefo 'yer nōo.

XXV “Yı nyε, pöpāanyā a yın bala jie in yɔ naa mool a Nāanmın nāalõo 'yer, yı kō le nyε ma go ε.

XXXVI A le jūu, n 'yere na korɔ yı a dına ıka āsɔo jaa wa bɔr; n nūu ba pɔɔ be ε.

XXXVII Bojūu n ba dõo sɔol yı yele jaa ε, ti man a le jaa a Nāanmın na bɔɔrɔ kɔ yı.

XXXVIII Yı gu yı māe nı a nıbe bala 'yõo a Nāanmın Sıe na maal yı a yı ı a nıdierbe. Yı kaara a Nāanmın pupuor-biir bala won dān a wõ māe jāı.

XXXIX N bõon naa ıka maa wa chen baar, nıbe na lıeb gbõgboi kpe a yı pɔ, ba kō bar yı ε.

XXX Bamıne na yın a yın māe pɔ gba, na ba jer a yelmāe bel nıbe ka ba turo ba.

XXXI A le jūu yı guro yı māe na yı tıer kaa, yuom ata nı nyā in ba v̄e a yı āsɔo jaa wiilfo ε, nıbikõo le n wile nı yı mōtõo nı tāsɔo.

XXXII “Pöpāanyā, n de yın 'yõo a Nāanmın nūu pɔ, nı a wõ wāefo 'yer bie pɔ, a yı na

tōo nōo a wõ kɔ yı a bõsõn ala won tara kɔ a wõ nıbe.

XXXIII N ba tara nyuur nı āsɔo jaa libir, bı selma, bı a fɔɔr ε.

XXXIV Yın māe bõon naa ıka a n bõbɔrsı, a n nūu pɔ le a yı, naa sõo a bala in lõo tōnõ nı.

XXXV Bon jaa in maal, n wiil yı naa ıka a tōkpāen a nıtōnõ pɔ le, sın tu na sı sõo a nıbaalsı, yı tıere a le a sı Soro Yesu na dõo 'yer, ‘An in bõsõn kɔ a 'lo na de bon kɔ nıre, gar a 'lo na de.’ ”

XXXVI Won 'yer a anyāna baar, wõ gbur dumo ka ba jaa 'mataa sɔɔr a Nāanmın.

XXXVII Ba jaa nman nıbikõo ti na ba kōr kōr wõ.

XXXVIII A le na maal sõo a ba pɔɔ nı nyā, a le won 'yer ıka ba kō le nyε wõ go ε, ti na ba bıel wõ suun a gboro jie.

XXI

I Sın wa bar taa baar, sı kpēn a gboro na sı tor a Kos a dēdēe a le ne, a wer na wa chaar ka a ı sı tān a Worodesı yi a be chen a Patara.

II Sı nyen a gboro āsɔo na chiine a Fonisiya ka sı kpe chiine.

III Sın wa nyere a Sipurusı tēe sı lan won bar a guba jie ti ta a Siriya tēe pɔ. Tire le sı ta ara an ı be le a gboro na wel a tuor won tuo.

IV Be le sı nyε a poturbo bamıne na sı jāne a ba sē ber ayopõi. Ka a Nāanmın Sıe tu a ba 'yõo a ba 'yer kɔ a Pɔol ıka wõ taa chiine a Jerusalem ε.

V Tiche a si biebie na wa ta, si yin de a si sor. Ka a poturbo bala ba jaa ni a ba pobo ni a ba bibiir ba jaa biele si yin a tee po, ti tan a man gogoro nee, ka si gbur dumo sor Naaḡmɪn.

VI Sɪn wa bar taa baar, si kpɛn a gboro po, ti ba mi lieb kulo a yir.

VII A Tire sɪn be yi, a man po le si chen bālāa ti ta a Tolemaisi be le si puor a yeer bamine na be be na si gā a be bibir bō'yen.

VIII Sɪn ir a be chiine si tan be a Sisariya na si chen a Filip na mɔɔɔ a Naaḡmɪn 'yer nõo na wɔ mi i a nibe ayopõi bala āsɔɔ ban dõo ir be a Jerusalem yir.

IX Wɔ dõo tara pɔɔsarsɪ anaar na ba kul surbe e, ka Naaḡmɪn ma kɔ ba a wɔ 'yer a ba 'yere.

X Si jɛn a be kor bālāa ka a Agabus yi be a Judiya na,

XI wɔn wa a si sɛ. Wɔ den a Pɔɔl siɛ gān na wɔ lūn a wɔ mǎe nuur ni a gbɛɛ ti na wɔ 'yer. "A Naaḡmɪn siɛ 'yer naa, 'Nɪtõnõ le a Juu nibe na be a Jerusalem na lū a nire 'lo na so a siɛ gān nyāna, na ba 'yõo a bala na ba i a Juu nibe nuur po.' "

XII A le sɪn wõ a nɪtõnõ ka a sɪn ni a nibe bala na be a be 'maṭaa sor a Pɔɔl ika wɔ taa chiine a Jerusalem e.

XIII Tiche ka a Pɔɔl 'yer, "Bāa 'yõo le yi kõnõ na yi chire ma a āgān a le? N sɔɔ naa, a ta i a lūfu tɛɛ e, tiche n kpi be a Jerusalem a si Soro Yesu puor jūu."

XIV A le sɪn sor wɔ faa si mi bar naa ti 'yer "A si Soro bɔfɔ a i."

XV A anyā puor le si chɔɔr na si do be a Jerusalem.

XVI Ka a poturbo bala na be a Sisariya biele si na ba waan si a daba 'lo na di a Minason yir be le sɪn wa kpɛre, Sipurusɪ tee po le wɔ yi ti na wɔ i a poturo kor.

XVII A le sɪn wa ta a Jerusalem, a yeer de sɪn nuur ayi.

XVIII Ka a wer na wa chaar, sɪn ni a Pɔɔl jaa 'mantaa chen ika si ti nye a Jemesɪ ka a i be le a nɪbere ba jaa lõo taa.

XIX Pɔɔl na puor ba jaa baar, wɔ man naa ye le a jaa kɔ ba, a le a Naaḡmɪn na de wɔ tɔn be a bala na ba i a Juu nibe po.

XX A le ban wõ anyāna ba jaa pɛen Naaḡmɪn ti na ba pāa 'yer kɔ a Pɔɔl, "Yebe faa nye, a Juu nibe turo turo na sɔɔ de, tiche ba chene na tara nɪbijie ni a nɛbināa.

XXI Ba man kɔ ba ika fõo le wile a Juu nibe bala na kpɛre a bala na ba i a Juu nibe po, ka ba taa turo a Mosesɪ e, na fɔ le wile ika ba taa ḡmara a ba bibiir yɔi e, na ba taa ire a le a Juu nibe na ma ire e.

XXII Ban wõn ika fɔ wan a ka, ḡmine sɪn i?

XXIII Fõo bɔɔɔ fɔ tu a le sɪn na 'yer. Dɔɔr anaar ben ka a si sɛ na ba pɔl 'yõo a ba mǎe.

XXIV De a nibe banyāna na fɔ pɔɔ ba, a yi ti pɔl a fɔ yab a ba jur põfɔ sāma. Ka nire jaa na pāa bõon ika a le

ban man 'yõõfõ ba ı yelmãe ε, tıche a fõõ mãe mı turo naa a nebinãa.

XXV Tıche a nıyor bala na sõõ de, sı seb gãn kũ ba a le sın 'yer ıka, ba taa dire tıbe bomo ε, bı ɔɔɔ jãı ε, bı 'wob dõõ na var kpi ε, na ba taa sãne ε."

XXVI Wer na wa chaar, Põõl den a dõõr anaar bala ka ba 'mataa tı põl a ba mãe. Tı na wõ pãa chen be a Nãanmın puorfõ yir na tı 'yer a bıbie ala a ba põlfõ na baar nı a bõõrlo bomo ala a ba ãsõõ jaa na ir.

XXVII A le a ber ayopõı na wa gbõõ a baarfõ, a Juu nıbe bamıne na yi a Asıya paal põ nyen a Põõl a be Nãanmın puorfõ yir, na ba dam a nıyõõ bala a ba nyõõ wõ.

XXVIII Ba gboolo naa, "İsral nıbe wõı, yı wa sõõ sı yooo. A daba le anyãna na wile a nıbe jie jaa ka ba kperε a sı nıbe nı a nebinãa lõõn a jie nyãna. Le tεε gba ba le ε, wõ tara na a bala na ba ı a Juu nıbe ε, kpẽn ka a Nãanmın puorfõ yir na wõ sõõ a jivıla nyãna."

XXIX Ba dõõ nye a To-rofımu sı na yi a Efesus nı a Põõl a ba tıer man tãa a Põõl tara won kpẽn be a Nãanmın puorfõ yir.

XXX A tẽdaa wõ jaa kab, ka a nıbe yire a tẽe wõ jaa joro waara na ba wa nyõõ a Põõl. Ba nyõõ won a le tõõ yin a Nãanmın puorfõ yir jie tı põõ a pãma ajienaa.

XXXI Ka ba ta bõõrõ ıka ba kũ a Põõl ka a yele tı

ta a Worom sojası ba jaa nıkpẽε ıka a Jerusalem wõ jaa dõõnõ naa.

XXXII A wõ vaa ir a le na wõ tara a nıbere bamıne nı a sojası na wõ suu chiin be a nıyõõ bala põ. Le ban wa nye a nıkpẽε nı a wõ sojası a ba bar a Põõl ımfefõ.

XXXIII Le a sojası ba jaa nıkpẽε na wa ta wõ tı nyõõn a Põõl na wõ vẽ ka ba gbãr wõ nı bõjõrsı ayı. Tı pãa sõõr ıka nı ana le, nı bo le wõ maal.

XXXIV Bamıne na be a nıyõõ bala põ 'yere na turo nı jıyuo ka bamıne mı 'yere turo nı jıyuo a sojası ba jaa nıkpẽε na ba nye a yelmãe ε, a gõmõ jũu, wõ vẽn ka ba tara a Põõl gõõr be a sojası kpefõ jie.

XXXV Le a Põõl na wa ta a dofõ jie a nıbe pır pırfõ jaa waa naa ka a sojası 'mõõ a Põõl.

XXXVI Ka a nıyõõ bala na turo tãna 'yere, "Yı kũ wõ."

XXXVII Le a sojası na wa ıka ba kpẽn a Põõl a be a ba kpefõ jie wõ sõõr naa a sojası ba jaa nıkpẽε ıka, "N 'yer 'yer kõõ kũ fõ bı?" Ka a nıkpẽε sõõr wõ, "Fõn tõõn 'yer a Greek kõkõr bı?"

XXXVIII A ba ı fõõ le a İjıpitı nıre 'lo na dõõ ımaa a jεer na fõ tõõ dõõr turo anaar (4,000) kpẽn be a mõgõõ põ ε?"

XXXIX Ka a Põõl 'yer, "N ı naa Juu nıre naa yi a Tasu sı na be a Sılısıya paal põ, naa yi a tẽe nyãna põ nıre jaa na bõõn, yãayãabile sõõ ka n 'yer 'yer kũ a nıbe."

XL A sojası ba jaa nıkpõẽ kon a Põol sör, ka a wõ ir ara a dofõ jie, na wõ wılwıl a nıyõõ bala a nuur ka ba bar gõmõ. A le ban wa nımaa a võõr wõ den a ba Juu nıbe kõkõr na 'yerẽ nı.

XXII

I "N yerẽ nı n sãamıne yı chele a n 'yer ın 'yerẽ a põpãanyã."

II A le ban wa wõ won 'yerẽ nı a ba mãe Juu nıbe kõkõr ka ba jaa nımaa võõr, tı a Põol pãa 'yerẽ,

III "Maa ın Juu nıre ka ba dõõ ma a Tasusı na be a Sılsıya paal põ, tıche a kana a Jerusalem le ba guol ma. A wiwile Gamaliel pılem le n jãne ka wõ wiil ma a neer ala a sı sãakpãmıne na dõõ turo ka n mı turo a Nãanmın nı a n nyãa wõ jaa, nıtãa a yı ãsõõ jaa na be turo a dına.

IV N gen a nıbe bala na turo a Sör nyãna naa kũ, n nyõõr dõõr nı põõõ jaa 'yõõ a põõõ die põ.

V A bõõrlo nıkpõẽ nı a nıbere na tõõn di ma dãasıe, ba sã le n de gãma na chiin a ba yerẽ sã be a Damaskus, n chen ıka n tı nyõõr a nıbe banyãna waan a Jerusalem ka ba kpãa ba.

VI "Mõtõtuo sõõ le n chiine tı gborõõ a Damaskus, ajienaa ka ı chãa yin be a saaju na wõ wa chaar jılõ ma.

VII Ka a n tõõ lo a tõe a le ne tı naa wõ kõkõr na sorõõ ma, 'Sõõl, Sõõl, bo le fı gere ma a le?'

VIII Ka n sõõr, 'Soro, an le fı ı?' Ka a kõkõr 'yer, 'Maa

le a Yesu na yı a Najaretı a 'lo fon gere.'

IX A maa nı a bala na lõõõ chiine ba nyen a chãa, tıche baa bõõõ a nınyıne kõkõr le won 'yerẽ nı ma par ẽ.

X Ka n sõõr, 'Soro, nımıne le ın ı?' Ka a Soro 'yer, 'Ir na fı kpe be a Damaskus tõe põ, be le ban tı man fı a le ın bõõrõõ ıka fı ı.'

XI Ka n lõõõturbo bala nyõõõ ma a nıu tõõõ kpẽn be a Damaskus tõe põ, bojũu a chãa 'lõnõõ na chaar 'yõõõ ma a le ne n ba le nyere ẽ.

XII "Daba kõõõ yuor na di Ananias wan ıka wõ wa nye ma, wõ ın Nãanmın puoro na wõ turo a nebinãa ka a Juu nıbe ba jaa na kpiere a be 'yõõõõ wõ.

XIII Wõ wa ara na gbeb ma tı 'yer, 'N yebe Sõõl, le nyere,' ka a ı ajienaa ka a ı n nye wõ naa.

XIV Be le wõ pãa 'yer kũ ma, 'A sı sãakpãmıne Nãanmın le ir fı ıka fı bõõõ a le won bõõrõõ, na fı le nye a cheche sõõõ 'lo, na fı wõõõ a 'yer bie yı a wõ nee põ.

XV Fõõõ le na ı a dãasıe sõõõ na fı kũ a nıbe ba jaa, a ala fon nye, nı a ala fon wõ.

XVI Põpãanyã, bo le fı le chele go? Ir a ba so fı a Nãanmın kõõõ, ka a na pee a fı yeldẽbe bar a fı bõõõõõ a sı Soro yuor.'

XVII "A le ın lıeb wa a Jerusalem naa tı sõõrõõ Nãanmın be a puorfõ yir, ka a wa kaara ma jãna kaar.

XVIII Ka n nye a sı Soro na 'yerẽ 'yer kõrõõ ma. Wõ 'yer naa, 'Põõõ fıõõõ na fı yı ka

a Jerusalem ajienaa, bojũu nure jaa kõ soo a le fon na 'yer a n 'yer ε.'

^{XIX} Ka n 'yer soo wõ, 'N Soro a nibe banyãna bõon naa a le in yooro a lõofõ jiiir naa nyooro ba pooro ti nmiere a bala na soo de fõ.

^{XX} A daar lõnõ ban kuro a fõ dãasi dire Steven maa ni bala jaa in nebõ'yen ka n kaara a ba fuusi ti ba kõ wõ.'

^{XXI} Ka a si Soro pãa 'yer kõ ma, 'Chen, in tõ fon teer jaa be a bala na ba i a Juu nibe põ.' "

^{XXII} A nuyoo bala chele naa le a Põol na 'yere wa tãn a jie won 'yer a nuyor põ chenfo 'yer, a ba pãa tãna 'yere, "Yi nmaa wõ ju, a ba see ika wõ le chene voo ε."

^{XXIII} Le le ba pooro a gõmõ ti looro a ba foor õonõ a tãna looro a saaju.

^{XXIV} Ka a sojasi ba jaa nikipõee vë ka ba tara a Põol kpõn be a sojasi yir. Wõ 'yer ika ba fõb a Põol a wõ wiil ba bãa le so a nibe pooro a gõmõ 'yõonõ wõ a le.

^{XXV} A le ban lü a Põol ika ba fõb, ka wõ suor a sojasi nidier na ara a be, "A tara na sor ka yin fõb a Worom nure na yaa suor kaa a yelnyine won i ε?"

^{XXVI} Le a sojasi nidier na wa wõ a nitõ wõ chen a ba jaa nikipõee së ti 'yer, "Nmine le fon i? A daba nyã in Worom nure."

^{XXVII} Ka a sojasi ba jaa nikipõee chen a Põol së ti suor wõ, "Yer kõ ma, Worom nure le fõ i õ?" Ka a Põol 'yer ika, "õõ."

^{XXVIII} A sojasi ba jaa nikipõee pãa 'yer, "Maa 'lo, libiyoo le n yab ti jãne a ka." Tiche ka a Põol 'yer, "Maa 'lo, ka le ba doo ma."

^{XXIX} Ka a bala na ara gu a wõ fõbfõ mi too yaar ajienaa. Dãbãe mi kpõn a sojasi ba jaa nikipõee a le won wa bõon ika a Põol in Worom nure tiche ka wõ vë a ba lü wõ.

^{XXX} A wer na wa chaar, a sojasi ba jaa nikipõee suor naa ika wõ bõo bãa 'yõo le a Juu nibe ba bara a Põol ε. Wõ for won bar ti bool a Juu nibe boorlo nibere ni a 'yer toorbo nibere ka ba jaa lõo taa. Ti wõ pãa suu waan a Põol a wõ wa ara a ba niem.

XXIII

^I Põol kãan a nibere a le a dõdõe ti 'yer, "N yeer, n tõn a le na see kõ Nãanmin wa ta a duna ti n nyãa ba dõonõ ε."

^{II} A anyãna won 'yer ka a Ananias na i a Juu nibe boorlo nikipõee 'yer kõ a bala na ara gbõr a Põol ika ba 'ma wõ a nẽe põ.

^{III} Ka a Põol pãa 'yer kõ wõ, "Nãanmin na 'ma fõ naa a fõõ na i a tãpriel dachin nyã. Fõ jën a be ika fõ toor a n 'yer a le a nẽe na bin ti na fõõ mãe le sõonõ a nẽe, na fõ 'yer ika ba 'ma ma."

^{IV} A bala na ara gbõr a Põol 'yer kõ, "Aa! Boorlo nikipõee le fõ tooro õ?"

^V Ka a Põol 'yer, "Yeer n ba bõo ika a boorlo nikipõee le wõ i ε, bojũu a seb a Nãanmin gãn põ ika, 'Taa

ure wa 'yere 'yerdæer 'yõõnõ
a fõ nibe nıder ε.' " (A Yifo
Gån 22:28)

VI Põol na wa bõõn ıka
a Saduseemine jer naa
Faraseemine põ ka wõ tån
kpõõ jaa be a nıbere põ na
wõ 'yer, "N yeer, Farasee le n
ı, ka a Farasee nıre dõõ ma.
N ara naa kana a ban tõõr a
n 'yer, bojũu n sõõ naa ıka
kũu põ irfõ ben be."

VII A le won wa 'yer
a nıtõnõ ka a nechure
lo a Faraseemine nı a
Saduseemine chara põ, ka
a lõõfõ ŋma jiir ayi.

VIII Saduseemine 'yer ıka
kũu põ irfõ ba be be ε,
malakası nı a nısur mı ba be
be ε, tıche ka a Faraseemine
'lo sõõn ıka a jaa ben be.

IX A gõmõ põõfõ tı gar naa
ka a Mosesı nee wiwiilbe
bamıne na ı a Faraseemine
ir ara tı chur kpõõ jaa ıka,
"Sın 'lo ba nyε a daba nyã
chefõ jie ε, tı ala wa ı sıε
kõõ bu malaka le 'yer 'yer kõ
wõ?"

X A nechure wa tı gar naa,
ka a dãbãε kpe a sojası ba
jaa nıkpõε a wõ man tãa ban
wa tõõr a Põol 'mel, ala le so
ka wõ vë a sojası suu tı faa
a Põol don be a sojası yir.

XI A tãõõ 'lõnõ, a sı Soro
wa ara na gbor a Põol tı 'yer,
"Nyõõ nyãa, a le fon man a n
yelmãε a ka a Jerusalem mı
tı man a le ne a be a Worom
tëe põ."

XII Wer na wa chaar bibio,
a Juu nibe bamıne jën guor
taa na ba põ'yõõ a ba mãε
'yere ıka ba kõ di bon jaa ε,

bu nyũ bon jaa ε, ka bala
baa kõ a Põol ε.

XIII Ba gar dõõr lıjaayi na
guor a guorfõ nyãna.

XIV Ba chen a bõõrlo
nıkpõε nı a nıbere së, na ba
tı 'yer, "Sı bin neε ıka sı kõ
di bon jaa ε, ka sın baa kõ a
Põol baar ε.

XV Põpãanyã, yun nı a 'yer
tõõrbo nıbere yı tõ 'yer a
sojası ba jaa nıkpõε a wõ
waan a Põol a yı soor yele
kõõ bõõ a par. Sın na var gu
be a sör põ kõ wõ ka waa ta
a be a yı së ε."

XVI Tıche ka a Põol arbile
wõ a guorfõ nyã na wõ chen
be a sojası yir na wõ tı 'yer
kõ a Põol.

XVII Ka a Põol bõõl a so-
jası nıkpõε ãsõõ na wõ 'yer,
"Tara a põbıle nyãna chiin
a yı jaa nıkpõε së wõ tara na
'yer na 'yer kõ wõ."

XVIII Le le wõ tara a põbıle
chiin a ba nıkpõε së na wõ
tı 'yer, "A Põol na be a põõfõ
die põ le tõ bõõl ma na
wõ 'yer ıka n tara a põbıle
nyãna waan a fõ së, ka wõ
tara na 'yer na 'yer kõ fõ."

XIX Ka a sojası ba jaa
nıkpõε nyõõ a põbıle nũu
tõõ yin chëchëε tı soor wõ,
"Baa le fõ bõõrõ ıka fõ 'yer
kõ ma?"

XX A wõ 'yer, "A Juu nibe
guor taa na ban soor fõ ka
fon waan a Põol a 'yer tõõrbo
së a bio ka a kaara fıka ba
bõõrõ naa ıka ba soor wõ
yele kõõ bõõ a par.

XXI Ta sõõ ε, bojũu ba gar
nıbe lıjaayi na var gu wõ, ba
põn 'yõõ a ba mãε ıka ba kõ
di bon ε, bu nyũ bon jaa ε,

ka bala ba ku wo ε. Bala ben choor baar a pöpāanyā ti chele a fu neε.”

XXII Ka a nukpēε bar a polbile sor ti kpāa wo 'yer, “Taa ure wa vē ka nure jaa bōon ika fu wan a n sē ε.”

XXIII Ti pāa buol a wo nibere ayi na wo 'yer ku ba, “Yi choor sojasi koor ayi (200) na yi le choor a sojasi ljaata ni pie (70) na bōo wiisi dofo, ni sojasi koor ayi (200) mi na bōo a pāi woor ala lobfo ka yi chen a Sisariya a tāsōo nyāna.

XXIV Yi bo a wii āsōo ku a Pōol a wo do jāne a yi chiin wo vīla ti ku a paal nukpēε Feliksi.”

XXV A gān won seb 'lo ni nyā,

XXVI “Maa Kīlaudiyus Lisiyasi le seere a gān nyāna kuro a fōo Feliksi a paal nukpēε 'yōo naa, n puor fu naa.

XXVII A daba nyāna le a Juu nibe nyoo na ba ta ika ba ku, tiche un wa bōon ika Worom nure le wo ι, n chiin naa a n sojasi ti faan wo.

XXVIII N ta buoro na ika n bōo a ye le 'lo jūu ban ba bara wo ε, naa de wo chiin be a 'yer toorbo nibere sē.

XXIX Naa ti nye ka ι a ye le ι naa a ba nebināa ye le. Tiche saa le nye ye le jaa won maal na wo seen kūu bi die po pōof ε.

XXX Le ban wa man ku ma ban guoro a daba nyā ye le, ala le so ka n vē ka ba tara wo a fōo a le ne waan a fu sē. N mi 'yer ku a bala na tuoro wo a ye le ika ba wa a fu sē wa 'yer a fu mi kaa.”

XXXI A sojasi tun a le a ba nukpēε na 'yer na ba de a Pōol a tāsōo 'lōnō jaa na ba ti tān Antipatursi tēe po.

XXXII Wer na wa chaar, ba vēn ka a wiir dēme tara a Pōol chiine, tiche ka a gbēε dēme lueb wa a sojasi yir.

XXXIII Le ban ti ta a Sisariya tēe po ba den a gān na ba ku a nukpēε ti de a Pōol mi 'yōo a wo nūu po.

XXXIV Ka a paal nukpēε kar a gān ti na wo suor a Pōol a tēbuor won yi, won wa bōon ika a Sūsiya le wo yi.

XXXV Ka a nukpēε 'yer, “A bala na tuo fo a ye le wa ta ala le un wō a fu 'yer.” Wo vēn ka ba tara a Pōol kpēn be a yir kpēε 'lo po a Nāa Herod na dōo me ti guro wo.

XXIV

I A ber anūu puor le ka a Juu nibe buoro nukpēε Ananias suun chen be a Sisariya ni a nibere bamine, ka a Tetulusi na ι a 'yer tooro po ba a ba 'mataa chen na ti 'yer a Pōol 'yer a nukpēε niem.

II Ban buol a Pōol kpēn ka a Tetulusi na man a wo ye le ku a Feliksi na wo 'yere, “Si din nōo kor a fu jūu, ka a fu yē her yelvielsi ku a fu paal.

III Jie jaa ni sor jaa po fo un nukpēvīla, a si sōo de fo ni nuur ayi ni popel.

IV Tiche n ba buoro ika n dam fu yoo ε, yelbō'yen tee le n buoro ika n suor jaa bālāa ka fu di kānyir ku si.

V Si nyen a daba nyāna ka wo ι gōbuoro, a Juu nibe ba jaa le wo ma to a ba

jur gbõtaa a wer wõ jaa, na wõ ı a nıbe bala na turo a Najareti nıre 'lõnõ nıdiere.

^{VI} Na wõ bõro a Nãanmın puorfõ yir sõo barfõ, ala le so ka sı nyõo wõ. 5

^{VIII} Fõõ mãe fõ suor wõ kaa fon nyen bõo ıka a ala sın 'yerẽ dõolõ wõ ın yelmãe."

^X Ka a Juu nıbe ba jaa na be be 'yer ıka a le a Tetulusı na 'yer ın yelmãe.

^X A paal nıkpẽe kon a Põol sör a wõ 'yer, ka a Põol 'yer, "N bõon naa an ı yuom yõo le fõ kaa a paal nyãna, a nõmõ ma naa ka n na 'yer a n 'yer.

^{XI} Fõõ suor ban 'yer ıka a ba gar ber pie nı ayi ın chen be a Jerusalem ıka n tı puor Nãanmın ẽ.

^{XII} Ba ãsõo jaa ba nye ma ka n chıre nı nıre jaa be a Nãanmın puorfõ yir ẽ, bu dõonõ nıyõo be a ba lõofõ jiir ẽ, bu a tõe põ jie jaa ẽ.

^{XIII} A anyãna ban 'yerẽ 'yõonõ ma ãsõo jaa kõ tõo wiil ma a yelmãe ẽ.

^{XIV} Tıche n sõo naa ıka n puoro naa a Nãanmın 'lõ a sı sãakpãmıne na dõo puoro naa le turo a Sör 'lõ ban bõolõ a sör yuo. N sõon de a ala a jaa, na a sõo le a nee na sõo nı a ala a jaa a Nãanmın 'ye'yerbe na dõo seb.

^{XV} N mı tara naa a tıertõ bõ'yen 'lõnõ a Nãanmın 'yõo nıtãa a ba kaar ıka nısõn nı a putudẽme na ır ı võe.

^{XVI} Ala le so ka n mõoro sõo jaa ıka a n potıer wõ chaar

Nãanmın nı a nıre niem.

^{XVII} "N yin kor, tı naa le lıeb wa a Jerusalem nı libie ıka n wa kõ a nõn dẽme tı naa mı lo bõor kõ a Nãanmın.

^{XVIII} N dõo põl a n mãe baar a le ban nye ma a Nãanmın puorfõ yir bechaar põ. Nıyõo ba dõo põo ma ẽ, n mı ba dõonõ damfõ jaa ẽ.

^{XIX} Tıche a Juu nıbe bamıne na yi a Asıya paal põ wa, bala mı le a ta sõe ıka ba be ka na ba 'yer a n 'yer.

^{XX} Bu a banyãna na be ka a ba wiil a yelnyıne ban nye ın maal, a le ın ara a 'yer toorbõ niem.

^{XXI} Ala ba ı a 'yer bir bõ'yen nyãna tee ın 'yer kpẽõ jaa a le ın ara a ba niem naa 'yer, 'A kün na ır ı võe, naa be ara a yı niem a yın toor a n 'yer a dına.' "

^{XXII} A Feliksı na wa pãa bõon a Sör yeke wõ wel a nıbe bar tı 'yer, "A Lisıyası na ı a sojası nıkpẽe wa wa ala le ın 'yer a fõ 'yer."

^{XXIII} Wõ den a Põol kõ a sojası nıkpẽe tı 'yer ıka a wõ ma kõ wõ sör tı sõo ka a Põol barmıne ma sõnõ wõ nı a wõ bõbõorsı.

^{XXIV} A maal ber anmıne jaa tıche ka a Feliksı tara a wõ põo Durusıla na ı a Juu nıre waan. Wõ tõn ka ba waan a Põol a wõ chele a le won mana a le fon na sõo de a Yesu Kırısıto.

^{XXV} Põol 'yer naa a le ne wa por yeltorsı puor nı mãe

5 **XXIV:VI 24:6** A gãma amıne põ, baa 'yõo a põfo ayopõi ẽ ıka, 7 Tıche ka a Worom sojası ba jaa nıkpẽe Lisıyası wa, na wõ wa faa wõ nı kpẽõ yin a sı nuur põ.

nyoofo ni le a 'yer toofo na waara. Ka a dābāe kpe a Feliksi a wo 'yer, "Põpāanyā a seen le, chiine maa wa tara jaa in tōn bool fo."

XXVI Wo t̄er man taa Pool na ko won libie, na wo ma boolo a Pool jaa tōtō ma 'yere ni wo.

XXVII Yuom ayi na wa po Pōstiyus̄ Festus den a Feliksi jie, tiche a Feliksi na booro ika wo pel a Juu nibe p̄o jūu, wo bar a Pool a be a poofu die po.

XXV

I Festus na de a wo tōmõ maal ber ata wo yin be a Sisariya chen a Jerusalem.

II Be le a Juu nibe booro nibere ni a ba ndierbe man a 'yer ala ban tara ni, a Pool ko wo.

III Ba soor a Festus nibijie jaa ika a le ban sooro wo a wo soo na wo v̄e a ba tara a Pool waan be a Jerusalem an i ba choor ūu gu na ko a Pool a be a sor po.

IV Ka a Festus 'yer, "A Pool ben a be a Sisariya a maa m̄e a kō kor ε, tiche ka n chen a be.

V Yi v̄e ka a yi nibere bamine p̄o ma a si 'mataa chen, ala i wo maal yeldeer a yi 'yer n kaa."

VI Won wa maal a be ber aniin bi pie wo chen a Sisariya, won ti ḡa ir wo jāne naa a 'yer toofo jie ti na wo 'yer ika ba waan a Pool.

VII Ban wa waan a Pool a Juu nibe bala na yi a Jerusalem wa ara na jilō wo ŋmara jir kara doolo wo

tiche ba maa tōo wiil a par ε.

VIII A Pool p̄a 'yer, "Maa ba maal deer jaa ε, naa sōo a Juu nibe nebināa ni a Nāan̄min puorfo yir ε, bi 'yer 'yerdeer 'yōo a Nākp̄e Siisa ε."

IX Festus booro naa ika wo pel a Juu nibe p̄o na wo soor a Pool, "Fo booro naa ika fo do a Jerusalem ka a 'yer anyāna ban 'yer dool fo ka n ti tooor a be bi?"

X A Pool 'yer, "Põpāanyā, n ben ara a Nākp̄e Siisa 'yer toofo jie a be an see ika ba tooor a n 'yer. N mi ba maal yeldeer jaa a Juu nibe s̄e ε, a le a f̄oo m̄e na bōon.

XI Maa ta maal deer naa seen k̄uu n kō naa tor ika n kpi ε. Tiche a 'yer anyāna a Juu nibe na 'yer dool ma na ba i yelm̄e ε, nire jaa ba tara sor na fir ma ko ba ε. Siisa s̄e le in chen ka wo ti tooor a n 'yer."

XII Le a Festus ni a wo nibere na wa man taa baar wo 'yer ko a Pool, "F̄oo le soor ika a Siisa s̄e le fon chen, be le fon chen."

XIII A kor bālāa ka a Nāa Agripa ni a wo yep̄oo Bernis̄ wa be a Sisariya ika ba wa puor a Nīkp̄e Festus.

XIV An i ban j̄en a be kor jūu, Festus mana naa a Pool yele koro a Nāa Agripa 'yere, "Daba kōo le be a poofu die po a Feliksi na p̄o.

XV A le in chen a Jerusalem, a Juu nibe booro nibere ni a ba ndierbe den yelyoo dool wo na ba soor ma ika n tooor a wo 'yer ge wo.

XVI “Ka n 'yer kō ba a Worom nibe maa tōor nure 'yer ala i a ninyune ban 'yer a 'yer dōol ba wa ara a bala na tara nı wō a 'yer niem na wō 'yer a wō nee 'yer ε.

XVII Ala le so ka ba pōo ma a sı 'mataa wa a ka, n ba wa jēn a 'yer ε, a wer na wa chaar n jē naa na tōor a 'yer naa vē ka ba waan a daba.

XVIII A bala na tara nı wō a 'yer na wa ir ara na 'yer, baa 'yer 'yer jaa na i dēer nıtāa le un tter ban taa 'yer ε.

XIX Tıche a ba 'yer ti i naa a ba puorfō ye le nı daba kōo na di Yesu na kpi ka a Pōol 'yer ıka wō ir naa na wō i vor.

XX Ka a ye le nyā sob ma nıbir, n ba bōo ηmune un na i vier a ye le nyā ε, ala le so ka n sōor wō ala i won bōoro naa ıka wō chen a Jerusalem ka ba ti tōor a 'yer anyāna a be.

XXI Pōol 'lo bōoro naa ıka a Nākpēε Siisa wō tōor a wō 'yer, n vēn a ba tara wō ti tān a le un na bar sōr ka ba tara wō chiin a Siisa sē.”

XXII Ka a Nāa Agripa pāa 'yer kō a Festus, “Maa māe naa bōoro naa ıka n wō a daba mı kōkōr.” Ka a Festus 'yer, “Bio fon wōn a wō kōkōr.”

XXIII A wer na wa chaar, a Nāa Agripa nı a Bernıstı wa naa ka a nıbe de 'yōōfo kō ba ka ba ti kpēn be a dikpēε 'lo pō ban ma lōonō nı a sojası nıberε nı a tēe nıberε. Ka a Festus vē a sojası tara a Pōol waan.

XXIV Ka a Festus 'yer, “Nāa Agripa nı a yın bala jaa na

be ka a sı sē, yı nye a daba nyāna, a Juu nıbe ba jaa 'yer a wō 'yer kō ma be a Jerusalem nı a ka a Sisariya tāna 'yerε ıka a ba sēε ka wō le chene go ε.

XXV N mı ba nye ye le jaa won i ka a tara sōr ka sın kō wō ε, tıche bojūu wō sōor sōr ıka wō chen a Nākpēε Siisa sē, n mı na bar won sōr ka wō chen a Worom.

XXVI Tıche n ba tara a wō ye le ala na sēε ka n na sēb kō a Nākpēε ε. A le jūu n waan wō naa a yı jaa niem nı a fōō Nāa Agripa niem a fō mı jōor a wō ye le kaa, ka n bōo a le un na sēb.

XXVII Bojūu, a ba sēen ma ε, ka n na vē ka ba tara nıre ban pōo chiine naa ba wiil a yelnyne won maal ε.”

XXVI

I Kaa Agripa pāa 'yer kō a Pōol, “Fō tara na sōr na 'yer a fō nee 'yer.” Pōol tur naa a nūu ti piel mana a wō māe ye le,

II “Nāa Agripa, a i man bōosōn un ara a fō niem a dına naa na man a n ye le ala a jaa a Juu nıbe na 'yer dōol ma.

III Yelmāe jaa le, a fōō māe jaa bōon naa a Juu nıbe yelbinsı a jaa nı a ba nechure, a le jūu n sōor fō naa ka fō di kānyir chele ma.

IV “A Juu nıbe ba jaa bōon a le un be a bibile daar jaa, a maa paal pō nı a ka a Jerusalem mı.

V Ba bōo man kor na ban tōo di a le dāasıε ala i ba bōoro naa. Ba bōon ma naa

un turo yele jaa ne ne ne a si puorfõ pɔ, naa ɪ a Farasee nɪrɛ.

VI A põpāanyā a le a Nāaŋmɪn na dõɔ tɪr a nɛɛ kɔ a si sāakpāmune ka n tara a tɪer jūu le so ka n 'yer be tɔɔrɔ a dɪna.

VII A ne tɪra anyāna jūu le a sɪn bɔrɔ pie nɪ ayɪ ɪ a si tɪertɔ fɔ jie, ka a na wa ɪ a si mõɔ nɪbir puoro a Nāaŋmɪn mõtõɔ nɪ tāsɔɔ. A fõɔ nāa a tɪertɔ nyāna jūu, a Juu nɪbe 'yõɔnõ ma a 'yer.

VIII Bo le so ka yɪ tɪer ɪka Nāaŋmɪn kõ tõɔ sāi kūu ɛ?

IX "A maa mɪ dõɔ ŋme nyāa naa ɪka ɪn ɪ naa le jaa ɪn na tõɔ naa sõɔ a Yesu na yɪ a Najareti yuor.

X Nɪtõ le n ɪ be a Jerusalem. A Juu nɪbe bɔɔrlo nɪbere kɔ man sɔr ka n nyɔɔr a Nāaŋmɪn puorbo yɔɔ naa pɔɔ, bala wa kɔrɔ ba n ma sɔɔ naa.

XI Sõɔ yɔɔ jaa, n ma chen a be a ba lõɔfɔ jiir naa tɪ ge ge ba, naa ma fire ba 'yer 'yer dɛbe tɪche a maa tõɔ ɪ a le ɛ. A le a ba yele na dire ma a suur n ma chen a wer yuo pɔ tɪ ge ba a be.

XII "Ala jūu le a bɔɔrlo nɪbere dõɔ kɔ ma a sɔr ka n chiine a Damaskus.

XIII Mõtõtuosõ le fõɔ nāa, a le ɪn be a sɔr pɔ, n nyen chāa na yɪ saaju chaar mõtõɔ na wɔ jilõ ma nɪ a bala ɪn lõɔ chiine.

XIV Sɪ jaa lon tēe tɪche ka n wõ nɪrɛ na sɔrɔ ma nɪ a Heburu kɔkɔr, 'Sɔɔl, Sɔɔl bo le fɔ gere ma a le? Fɔ wõn tuo fõn tɛb a dakora.'

XV Be le n pāa sɔɔr, 'Fõɔ nɪ ana, Soro?' A wɔ 'yer, 'Maa le a Yesu 'lo fõn gere.

XVI Põpāanyā ir ara, n yɪ fɔ naa, naa ir fɔ a fõn ɪ a n tõtõnõ na fɔ mɔɔlɔ a ala fõn nye a dɪna nɪ a ala ɪn na wiil fɔ.

XVII ɪn faa fɔ naa a fõɔ māe nɪbe nuur pɔ, nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe nuur pɔ. Maa le tõnõ fɔ,

XVIII tɪ yuo a ba nɪbie na fɔ tɔɔ ba yɪn a libe pɔ, waan a chāa pɔ, na fɔ yɪn a Satan kpɛɔ pɔ, waan a Nāaŋmɪn sɛ, a wɔ vɛ a ba yelbier kɔ ba ka ba mɪ nye jie nɪ a bala na sɔɔ de ma, ka n faa ba.'

XIX "A le jūu, Nāa Agripa, n ba tɔr a nyefɔ nyā na yɪ a saaju ɛ.

XX N den nie man kɔ a Damaskus dēme, nɪ a Jerusalem dēme, nɪ a Judiya wer wɔ jaa, nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe mɪ. N mɔɔl kɔ ba ɪka ba lɪɛb a ba tɪer, na ba lɪɛb wa Nāaŋmɪn sɛ, na ba vɛ ka ba tõmõ wiil ɪka ba lɪɛb a ba tɪer.

XXI Ala le so a Juu nɪbe nyɔɔ ma a ba puorfɔ yir bechaar pɔ bɔɔrɔ ɪka ba kɔ ma.

XXII Tɪche Nāaŋmɪn le sõɔ ma wa tån a dɪna, ka n be ara na man kɔ nɪrɛ jaa. N ba 'yer 'yer jaa tɪ põn a le a Nāaŋmɪn 'ye'yerbe nɪ a Mosesɪ na 'yer ɪka an ɪ naa ɛ,

XXIII ɪka a Nɪ-iraa na din dɔɔye na wɔ mɪ ɪ nɪrɛ na de nie ir a kūu pɔ, na wɔ man a chāa 'yer kɔ a wɔ nɪbe nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ."

XXIV Kana le a Pööl ta ka a Festus kpe tån wõ ti 'yer, "Pööl a tter bõr fõ naa, a jån yoo vën ka fõ gele."

XXV Ka a Pööl 'yer, "Nikpëe Festus n ba gele ε, ala in 'yere in yelmæ ni yë 'yer."

XXVI A nãa bõon a yele anyãna ala le so ka n lob yãan bar ti 'yere ni wõ. N soõ naa ika a yele anyãna ba sool wõ ε, bojũu a yele nyã ba i libe põ ε.

XXVII Nãa Agripa, fõ soon a Nãanmın 'ye'yerbe bu? N bõon naa ika fõ soõ naa."

XXVIII Ka a Nãa Agripa pãa soor a Pööl, "Fõ tter man tãa a dına tee le fon heb ma ka n i a Kırısıto turo bu?"

XXIX A Pööl 'yer, "Ka dına tee le bu daar kõõ le yo, n soorõ naa Nãanmın ika a ta i a fõõ tee ε, ti nıre jaa na chele a 'yer nyãna a dına ka yı kaara a n kaar ti na ba taa 'yõõnõ yı a bõjorsı anyãna ε."

XXX Ka a nãa vaa ir ni a wõ nıbere ni a Bernıst lõon a bala won 'mataa jãne ni.

XXXI Ba yin a die põ, pãa 'yere 'yer korõ taa na ba 'yere, "A daba nyãna ba maal yele jaa na seen kũu bu poofo ε."

XXXII Ka a Agripa 'yer ku a Festus, "Fon taa tõõ bar a daba nyãna ala i waa ta soor sor ika won chen a Nãkpëe Siisa së ε."

XXVII

I An wa ta ika sın chen a Itali, ba den a Pööl ni a bamıne ban põõ ku a sojası

nıkpëe ban boolõ Julius, wõ i naa a nãkpëe soja kpëe äsoõ.

II Sı kpën a gboro kpëe na yi a Adıramatıyum ka wõ ir an i Asıya kõkoor le won lana. Aristakus na i a Masedonıya paal nıre na wõ yi a Tesalonıka põõ sı naa.

III A wer na wa chaar, sı tån a Sidon tõe põ, ka a Julius maal a Pööl vıla na wõ bar wõ sor ka wõ chen a wõ barmıne së ka ba ti sõnõ wõ.

IV Be le sı le yin a gboro lana a Sipurustı bojũu a sesebe furo na tuoro sı.

V A le sın wa gõõ a man sãlsõõ Sıhsıya ni a Pamfıliya kõkoor le sı wa ara ni a Mira na be a Lısiya wer põ.

VI Be le a soja nıkpëe nye a Aleksandırıya gboro kpëe na chiine a Itali ka wõ wel sı 'yõõ.

VII A ber waa naa sın maal a sor põ, jaa vë ne ne ne le sı chiine ka a wõ sı ti sı ti ta a Sınıdustı tõe põ. Le a sesebe na ba soorõ a sı chiine a dedëe ε, a gboro tun sı naa a Kırete a Salmone tõe puor.

VIII A man kõkoor le sı lana ka a wõ sı ti tån a jie ban boolõ a Gboro Juvıla Ara A Jie na gbõr a Lasea tõe.

IX Sı sõon sõõ yoo a sor põ a sesebe na furo jũu, ka a gboro chenfo mı korõ dãbãe bojũu Kõ Galfõ sõõ 'lo mı po naa, ka a Pööl kpãana ba 'yere,

X "Nıbe, n kãan nye ka a dãbãe be a sı chenfo põ, yelyoo na sõõ naa, a gboro tuor ni a sın mæ mı."

XI Tıche a sojası nıkpëe ba chele a le a Pööl na 'yere ε, ti

sɔɔ a le a gboro mǎnǎ nɪ le a gboro sɔɔ na 'yer.

XII A gboro ara a jie ba seen ban na ara a be a ɔɔr sɔɔ ε, a ba yɔɔ jaa 'yer naa ɪka ba po chiine, tɪere ɪka ban tǎn a Fonɪksɪ na ba ara a be. A Kirete gboro ara a jie le na tor a mǎtɔɔ purfɔ jie guba nɪ a nɪsɔɔ jie.

XIII Le a sesebaalɔɔ na wa furo yire a guba jie, ba tɪer ɪka ba nyen a le ban buɔɔɔ, ba for a kur nebie bara tɪ lana nɪ a gboro a Kirete gogoro.

XIV An wa kor bǎlǎa, ka a sesebe kpɛɔ 'lo ban buɔɔɔ a mǎtɔɔ purfɔ jie guba sesebe fun yi a be wa.

XV A sesebe tɔɔn a gboro a waa le tɔɔnǎ chiine a niem ε, ka a sesebe pǎa tara sɪ chiine.

XVI A le sɪn wa pǎ a dǔdolbile āsɔɔ ban buɔɔɔ Kawuda, a ɪn tuo kɪ sɪ ka sɪn 'mɔɔ a gborbile.

XVII Le a nɪbe na wa 'mɔɔ a gborbile ka wɔ do, ba den miir lɪ gbeb a gborkpɛε. Sɪ joro na dǎbǎe ɪka sɪ taa ɪre wa tɪ mɔr a Sirtɪsɪ bire pɔ ε, ka ba bar a kur nebie ka a gboro pǎa tɔɔɔɔ.

XVIII A sesekpɛε nyǎ mǎn sɪn jaa ka wer wa char ka ba piel wele a tuor lɔɔɔɔ 'yɔɔnǎ a kɔɔ pɔ.

XIX A ber ata daar a gboro dɛme mǎe foro naa a gboro bomo nɪ a ba mǎe nuur lɔɔɔɔ 'yɔɔnǎ a kɔɔ pɔ.

XX Le a mǎtɔɔ nɪ a ɲmarbie na ba le wa nyɪr ε, a ber waa naa tɪche ka a sekpɛε chene ire ka a sɪ

chǎefɔ tɪerto jie baar.

XXI A ber wa po naa tɪ baa di bon jaa ε, ka a Pɔɔl ɪr ara a ba sǎlsɔɔ tɪ 'yer kɪ ba, "Nɪbe, yɪn ta sɔɔ tu a n nεε ka sɪ ta chene be a be Kirete a wǔm nyǎna kɔ naa pɔɔ sɪ ε, ka a bonɪ be wε ε.

XXII Tɪche n sɔɔɔɔ yɪ naa, yɪ nyɔɔ nyǎa bojɪu āsɔɔ jaa kɔ bɔr ε, a gboro tεε le na wε.

XXIII Jǎa tǎsɔɔ a Nǎanɲmɪn nyǎ na so ka n tǔnǎ a wɔ tǔmǎ tǔn a wɔ malaka ka wɔ wa ara a n lǔboor,

XXIV na wɔ 'yer kɪ ma, 'Pɔɔl taa joro dǎbǎe ε, fon nyen a Nǎkpɛε Siisa nɪ nɪbir ka wɔ tɔɔr a fɔ 'yer. Ka a bala jaa fon lǔɔ chiin Nǎanɲmɪn den a ba nyevɔr 'yɔɔ a fɔ nɪu pɔ.'

XXV A le jɪu yɪ nyɔɔ nyǎa nɪbe, n sɔɔn de Nǎanɲmɪn ɪka won ɪ naa a le won 'yer kɪ ma.

XXVI Tɪche sɪn don dǔdol kɔɔ ju ara."

XXVII A ber pie nɪ anaar daar, a sesebe chene na mɔɔɔɔ nɪ sɪ be a Adiriya man yal pɔ, a tǎsɔɔ bǎɪn ka a bala na kaara a gboro tɪer man tǎa ba gborɔ na gogoro.

XXVIII Ba den a bon 'lo ban ma mana nɪ a kɔɔ, man ka a man yulǔfɔ ɪ gbεε kɔbaa dɔɔl lɪjer (120). Ban wa chen bǎlǎa ba le man kaa ka a yulǔfɔ le ɪ gbεε lɪjaanaar nɪ pie (90).

XXIX Ba joro na dǎbǎe ɪka a gboro wɔ taa tǔn sɪ kusɪr ε, a ba wel a nebie ala anaar na ma nyɔɔ a gboro lɔb 'yɔɔ a man pɔ tɪ pǎa sɔɔɔɔ ɪka wer wɔ char fɔɔ.

XXX Ka a gboro dēme bōōō sōr ban na yi a gboro pō jo na ba for a gborbile bar ka wō suu a man pō ti maala fika a nebinyōōrsi ala le ba foro bara a niem.

XXXI A Pōōl pāa 'yer kō a sojasi nīkpēē ni a sojasi, "Yin baa vē ka a gboro dēme banyāna be a gboro pō ε, si wē naa a le nē."

XXXII Ka a sojasi ηmaa a miir 'lo na nyōō a gborbile taa le ka wō lo.

XXXIII Le a wer na ure a wa lalala, Pōōl sōōr ba jaa na wō 'yer kō ba, "Yi di a bōōdiir bojūu ber pie ni anaar ni nyā yin jēn baal na yaa di bon jaa ε.

XXXIV Pōpāanyā, n sōōōō yi naa ika yi di a bōōdiir na yi tara kpēō, a yi āsōō jaa jukōōlbir kō vōō a wō ju pō ε."

XXXV A anyāna le wō 'yer baar ti na wō de a paanōō amine puor Nāaηmūn yāan a ba jaa niem, ti pāa ηmaa na wō oōōō.

XXXVI Ka a 'yōō ba jaa ākpēē ka a ba māē di a bōōdiir amine.

XXXVII A sūn bala na be a gboro pō i naa nūbe kōōr ayi dōōl lijaata ni pie ni ayōōb (276).

XXXVIII Le ban wa di tu baar, ba wel a bōōdiir ala na che lob 'yōō a man pō tiche ka a gboro i dēfere.

XXXIX Le a wer na wa chaar, baa bōō a jie ban be ε, tiche na ba nye a jie na gōr ka a bire be be a ba bōōōō ika ala i ba tōō naa a ba ti ara.

XL Ba ηman a mibe ala na nyōōr a nebinyōōrsi ala bar, na ba mi le for a vuulsi ala na ma dene a gboro ti pāa yer a fōbaa bar a gboro niem ka a sēsēbe pāa tōōōō ba chiine a bire pō.

XLI Tiche ka a gboro ti tō a bire na duo a jie āsōō, ka a gboro niem mōr wō jaa na wō kō tōō chen ε. Ka a kōsēbe ηmiere a gboro pāa wēle.

XLII Ka a sojasi i nebō'yen bōōōō ika ba kō a bala ban pōō ka a āsōō jaa taa dūu yi jo ε.

XLIII Tiche a sojasi nīkpēē na bōōōō ika wō faa a Pōōl jūu, waa sōō ika ba i a le ε. Wō 'yōō naa a bala na bōō a dūufō ka ba oō lo a kōō pō de nie dūu do a gogoro ju.

XLIV Ka a bala na che mi nyōōr a gboro daar bu a gboro da'mele ala, nītōnō le ba i ka ba āsōō ti jaa do a gogoro ju ka yeke ba tara ba ε.

XXVIII

I Si jaa na wa do baar, ba 'yer ika a dōōdol yuor din Malta.

II A nūbe bala na be a be maal sūn vīla, ba gbōōn būu na ba bōōl si a si ti uoro, bojūu saa le waara ka oōr kōōō.

III Ka a Pōōl mi vaar delsi wa 'yōōnō a būu pō, ka a dōpān na be a delsi pō, a būu tōl kpe ka wō yi dō a Pōōl nūu mar taale.

IV Le a gogoro dēme bala na wa nye a le a waa na mar a Pōōl nūu pō jōjōlō, ka ba 'yere kōōō taa, "A daba

nyāna na in nūkorō, a man na ba di wō gba ε, tiche yeltorsı kō sōō ka wō be be ε.”

^V Tiche ka a Pōol mır a waa 'yōō a būu pō ti ye le jaa ba tara wō ε.

^{VI} A nibe tier man tāa a nūu na mōr wō naa bu a wō vaa lo kpi. Tiche ban chel lēēē wa faa ka a ye le jaa ba ure ε, ba heb a ba tier 'yere korō taa, “Nmin le wō ı.”

^{VII} A dōdol 'lo nūkpēē ban bōōō Pūbilusı tara na jie na gbor a be a wō de sı sāan, na wō kō sı bōdiir ber ata.

^{VIII} A Pūbilusı sāa biere na gā, āgān tol ni masomō le wō nyere. Pōol kpēn ti nye wō, won wa sōōr Nāanmin baar wō dōol wō naa nūu sāa wō.

^{IX} Le a anyāna na wa ı, baalsı bala jaa na be a jie 'lo mı wa naa ka Pōol sāa ba jaa baalsı.

^X Ba den 'yōōfō kō sı sōı jaa pō, a le sın wa chōōr na yi, ba kō sın bon jaa sın na bōōō.

^{XI} Sı maal a be ηmersı ata ti na sı le kpe a gboro āsōō na ara a be a sāē. A gboro yin Aleksandiriya na wō tara ηmin yibe Kastor ni Poluksı.

^{XII} Sı ti ara naa Sırakusı maal ber ata a be.

^{XIII} Be le a gboro yin sı tān a be a Wuregiyum. Wer na wa chaar ka a ı a guba jie sesebe furo naa, a ber ayi daar ka sı ta a be Puteyoli na sı suu a be.

^{XIV} Be le sı pōō a Nāanmin puorbo bamine ka ba bōol sı ka sı ti maal daa gbul a ba

sē. Le le a ı ti sı pāa wa ta a Worom.

^{XV} A Nāanmin puorbo na be a Worom na wa wō ıka sı waara naa, ba yin tuor sı ti ta Apiyusı Daa pō na ba pōō sı a Sāanba Kpēfō Jiir Ata. A le a Pōol na wa nye a nibe banyāna wō puor Nāanmin yāan ka a 'yōō wō ākpēō.

^{XVI} Le sın wa ta a Worom, ba sōō naa ka a Pōol kpere a wō yō tiche ka a soja kaara wō.

^{XVII} Pōol na wa maal ber ata, wō bōol naa a Juu nibe nıdierbe lōō taa. Le ban wa duo ka wō 'yer kō ba, “N yeer, n gba na ba maal ye le jaa bōr a sı nibe sē ε, bu 'mab a sı sāakpāmıne yel-ırsı ε, ti ba nyōō ma naa be a Jerusalem na ba kō a Worom nibe.

^{XVIII} Ba chēpēn a ye le faa na ba ta bōōō ıka ba bar ma bojūu n ba maal ye le jaa na seen kūu ε.

^{XIX} Tiche ka a Juu nibe na ba sōō ε, ka n faa ti sōōr sōr ka ba chiin ma a Nākpēē Siisa sē. A ba ı n tara na ye le kōō na de dōol a n nibe ε.

^{XX} A le jūu le so ka n bōōō ıka n nye yı naa 'yer yı. Bojūu a Isıral nibe tıertōfō jie jūu le ba gbar ma ni a bōjōrsı anyāna.”

^{XXI} Ka ba 'yer, “Saa nye gān jaa yi a Judiya dēme sē ε, ka a sı yeer bala mı na yi a be wa ba 'yer a fō 'yerdeer jaa kō sı ε.

^{XXII} Tiche sın bōōō naa ıka sı bōō a le fon nyōō, bojūu sı bōōn naa ıka jie jaa nibe 'laar naa a ye le nyāna.”

XXIII Ba 'yõon bɪbir ban le wa a Pɔɔl sɛ̃, a bɪbir na wa vɪɛ ba wan yɔɔ jaa a be won kpɪɛɛ. An yi a bibio ti tãn a jãanɔɔr na wɔ mana a Nãanmɪn nãalõɔ koro ba, na wɔ de a Mosesɪ nɛɛ ni le a Nãanmɪn 'ye'yɛɛbe na seb bɔɔɔ ɪka wɔ lieb a ba tɪɛ ka ba sɔɔ a Yesu.

XXIV Bamɪne lieb ba tɪɛ a le won 'yɛɛ, tɪche ka a bamɪne ba sɔɔ de ɛ.

XXV Ba chɪɛ ni taa na ba piel yire le a Pɔɔl na wa 'yɛɛ a wɔ 'yɛɛ baaraa na wɔ 'yɛɛ, "A Nãanmɪn Sɪɛ 'yɛɛ yelmãɛ kɔ a yɪ sãakpãmɪne a le won de a wɔ 'ye'yɛɛ Isaiya nɛɛ

XXVI 'yɛɛ, 'Chen a nɪbe banyãna sɛ̃ ti 'yɛɛ kɔ ba, "Yɪn wõn lɛɛɛ ti yɪ kõ wa bõɔ a par ɛ, yɪn fur nɪbir 'yõɔ ti yɪ kɔ wa nye bon jaa ɛ."

XXVII Bojũu a nɪbe banyãna nyãn kpɛ̃mɛ naa, baa wõnõ ɛ, ba ma ùun a ba nɪbie, ka le ba le ɛ, ban taa nyen naa ba nɪbie na ba wõn a ba tobo bõɔ a par na ba lieb wa a n sɛ̃ ka n sãa ba.' (Isaiya 6:9)

XXVIII A le jũu, n bɔɔɔ naa ɪka yɪ bõɔ ɪka a Nãanmɪn den a wɔ faafɔ 'yɛɛ ti kɔ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ na chele naa." 6

XXX Pɔɔl yab a yir 'lo pɔ won kpɪɛɛ yuom ayi, ti ma de nɪɛ jaa na ma wa a wɔ sɛ̃.

XXXI Yele jaa ba ηmaa wɔ sɔɔ ɛ, ka wɔ 'lara na wɔ mɔɔɔ a Nãanmɪn nãalõɔ 'yɛɛ na wɔ wile ba ni a sɪ

Soro Yesu Kɪrɪsɪto 'yɛɛ.

A PƆOL GĀN WŪN SEB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A WOROM

I Maa PƆol na ɪ a Yesu Kɪrɪsto gbāgbaa, Nāanmɪn na kaa ir bɔɔl ka n ɪ a wɔ nɪtōnāa naa ɪ a wɔ 'yer nōɔ 'yerɛ, lɛ seere koro a yɪn na be a Worom.

II A 'yer nōɔ nyā won dōɔ tur nɛɛ a kōr jaa tu a wɔ 'ye'yerbe sē ka ba seb 'yōɔ a Nāanmɪn gān pɔ,

III na ɪ a wɔ Bie 'yer, ban dɔɔ ka wɔ ɪ a Nāa David bal nɪrɛ.

IV A tu naa a Nāanmɪn Sɪɛ pɔ wiil kpēɔ ɪka a Nāanmɪn Bie lɛ, na wɔ ir yi a kŭn pɔ ɪ vor, 'lo lɛ ɪ a Yesu Kɪrɪsto na ɪ a sɪ Soro.

V A tun a wɔ 'yōɔ nɪ a wɔ yuor jūu, sɪ nyen wāɛfɔ nɪ a nɪtōnsɪ tōmō na sɪn bɔɔl nɪrɛ jaa, ka ba wa wōnō a wɔ toor nɪ sɔɔfɔ.

VI Yɪn mɪ pɔɔn a bala a Nāanmɪn na bɔɔl ka yɪ ɪ a Yesu Kɪrɪsto sofɔ.

VII N seere na koro a yɪn bala jaa na be a Worom a Nāanmɪn na nō, na wɔ bɔɔl yɪ a yɪ ɪ a wɔ nɪbe. Wāɛfɔ nɪ nyā'maar na yi a sɪ Sāa Nāanmɪn nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsto jie a be a yɪ sē.

VIII N den nie puor a maa Nāanmɪn yāan a yɪ jaa jūu tu a Yesu Kɪrɪsto 'yōɔ, bojūu a yɪ sɔɔfɔ nmen yaar a wer wɔ jaa.

IX A Nāanmɪn nyā ɪn tōnō koro nɪ a n nyāa wɔ jaa, naa mɔɔlo a 'yer nōɔ nyā na ɪ a wɔ Bie 'yer, di man dāasɪɛ lɛ ɪn ma tiere a yɪ yele.

X N ma sɔɔrɔ naa Nāanmɪn ba gala ɛ, naa sɔɔrɔ ɪka a wɔ bɔfɔ a ɪ, ka wɔ yuo sɔr a pōpānyā ku ma ka n wa a yɪ sē.

XI N bɔɔrɔ naa yɪ nyefɔ naa na tōɔ wiil yɪ a Nāanmɪn Sɪɛ kɔfɔ amɪne ka a 'yōɔ yɪ ākpēɔ.

XII Lɛ lɛ, a yɪn nɪ maa na pāa nōɔ kpēme a sɪ sɔɔfɔ pɔ.

XIII N yeer, n bɔɔrɔ naa ɪka yɪ bōɔ a lɛ ɪn mɔɔrɔ sōɔ yɔɔ jaa, ɪka n wa a yɪ sē tɪche ka a sɔr pɔɔ wa tān dɪna. In taa nyen a yɪ bamɪne a ba puoraa nɪtāa lɛ ɪn nye a yɪ bamɪne na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, tɪ puoro.

XIV N din a Juu nɪbe nɪ a bala mɪ na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, nɪ a yē dēme nɪ a jolo sān.

XV Ala lɛ so ka n mɔɔrɔ ɪka n mɔɔl a 'yer nōɔ ku a yɪn mɪ na be a Worom.

XVI Vā ba koro ma nɪ a 'yer nōɔ nyāna 'yerfɔ ɛ, bojūu a ɪ naa a Nāanmɪn kpēɔ won de faara nɪ nɪrɛ jaa na sɔɔ, a Juu nɪbe lɛ de nie, ka bala mɪ na ba ɪ a Juu nɪbe ɛ, mɪ tu.

XVII Bojūu a 'yer nōɔ nyā na wiil nɪrɛ lɛ won na tor Nāanmɪn sē, torfɔ 'lo na yi sɔɔfɔ pɔ, yi a pielfɔ tɪ tān a baaraa nɪtāa lɛ an seb a Nāanmɪn gān pɔ, "Nɪrɛ 'lo na tara sɔɔfɔ, tor naa, won tara na nyevor na ba tara baarfɔ ɛ." (Habakuk 2:4)

XVIII Nāanmūn vēn ka a wō suur yele yi a saaju gā chāa pō, ūka wō nyen suur 'yōō a bala na ba puoro ε, nī putudēme bala na pōō a yelmāe nī a ba putuyle.

XXIX An ı a ala ban na de bōōn a Nāanmūn gān chāa pō, bojūu Nāanmūn māe le ir wiil ba.

XX Bojūu, an yi a le daar jaa a Nāanmūn na me a wer, nibe na tōō bōō ūka a Nāanmūn kpēō ba tara baarfō ε, ka wō ı Nāanmūn māe nī a bonst ala won maal, a le jūu, tu yifō jie ba le be be go ε.

XXI Bojūu, ban soō bōōn a Nāanmūn a nūtōnō, tī baa kō wō tūr ε, bu dāna wō ε, tiche a ba tierst in burbur, ka a ba jol nyān ala pāa lii.

XXII Ban soō 'yer ūka yē bōōnbō le ba ı, ba in jolo,

XXIII an ı ba lieb a tūr 'lo ban taa kō a Nāanmūn nyā na ba kpire ε, na ba kō a butibe ala ban pēn, ka a kaara a nibe kaar na kpire, nī lubil, nī dōn, nī dōgbee anaar jaa bōō.

XXIV Ala le so ka Nāanmūn ir nūu tiche ba bar be a ba volder pō, ka ba bōnō gāna nī taa, sōōnō taa nī a ba āgāma.

XXV Ba den a Nāanmūn yelmāe teen jire, na ba puoro tī tōnō kōō a bonst ala a Nāanmūn na maal, tī bar a Nāanmūn na ı a ma maala 'lo a pēfō na seen bībir jaa. A ı a le.

XXVI A anyāna jūu, Nāanmūn de ban bar be a vā volaa pō. Ka a ba pōō gba

ma lieb gāna nī a ba pōō taa ba.

XXVII A le nī wō ju le a dōōr mī bar a pōō bōfō, ka a volaa vē ka ba lieb bōōō a ba taa dōōr. Dōōr na lieb tōnō a vā tōmō nyāna nī a ba taa dōōr ba nyen a ba tōdeer toor tōfō.

XXVIII Baa nye a Nāanmūn bōōfō a wō seen ba ε, ka a Nāanmūn bar ba a be a ba tier sōōnaa pō, ka ba maala a ala na ba seen maalfō ε.

XXIX Ba seen naa putuo jaa bōō, bier ūfō, bōgar dēme, nī bier maalfō. Nyuur seen ba naa, na ba ı nīkōrō, bōōō jēer, na ba be le taa, na ba tierē taa sōōfō. Ba in gagarı,

XXX sōōnō nī taa yoe, 'laar Nāanmūn, kperē taa, māe 'mōōfō nī yoboyele. Ba bōōn soō ban ma tu maal bier, baa turo a nibe bala na dōō ba nēε ε.

XXXI Baa tara tier ε, baa tara yelmāe ε, baa tara nōfō ε, baa kaara nire nībaal ε.

XXXII Ban soō bōō a Nāanmūn toraa nyāna bīfō, ūka a nibe bala na maala a anyāna seen nī kūu, bala māe tee ba le maala a anyāna ε, tiche ba ma soō naa a bala na tōnō a anyāna.

II

I Yın a le jūu, yaa mī tara tu yifō jie ε, a yın bala na ma tōōō a bamıne 'yer. Yele jaa pō fon tōōr a fō tō soō 'yer fō mī 'yōōn fō māe 'yer, bojūu fō mī in a yele 'lōnō a fō tō soō na ı, a fō tōōr a wō 'yer.

II Pōpānyā, sī bōō naa ūka Nāanmūn na tōōr naa a bala

na ure a yelsi anyāna 'yer tun yelmāe sor pɔ.

III A le a f̄o nisaal mi na tɔɔɔ nibe 'yer, ti na f̄o mi maal a yele ala ni a ju, f̄o tier ɪka fon pol yi a Nāan̄m̄in 'yer tɔɔɔf̄o pɔ ɔ?

IV Bu yi nye naa Nāan̄m̄in yē b̄oɔn yɔɔ j̄u, ni a w̄o maalv̄ila, ni a w̄o kānyir, na yaa b̄oɔn ɪka a Nāan̄m̄in maalv̄ila wile yin tier lieb f̄o sor ε?

V Tiche a yi nyāk̄pāen ni yin ba lieb a yi tier j̄u, yi guoro naa a Nāan̄m̄in sutuo bine k̄ɔɔ a yi m̄āe guro ni a w̄o suur b̄ibir 'lɔ won na tɔɔ nure jaa 'yer ni torf̄o.

VI Nāan̄m̄in "na yab nure jaa le won t̄u j̄ā." (*Yiel Gān 62:12*)

VII Bala na mar ara na ba t̄oɔ v̄ila b̄ɔɔɔ tur, ni 'ȳɔf̄o, ni a ala na ba p̄ɔɔɔ ε, won k̄o ban nyevor na ba tara baarf̄o ε.

VIII Tiche bala na b̄ɔɔɔ a ba m̄āe b̄ɔb, na ba t̄ɔɔ a yelmāe ti turo d̄eer, Nāan̄m̄in suur ni a w̄o kp̄āaf̄o ḡān k̄u ba.

IX W̄om ni tuo difo na ben be k̄u nisaal jaa na ure yelbier. An piel naa a Juu nibe s̄ē, ti mi l̄ɔɔ a bala na ba ɪ a Juu nibe ε.

X Tiche tur ni 'ȳɔf̄o ni nyā'maar na ben be k̄u nure jaa na maala v̄ila, a Juu nibe ni a bala na ba ɪ a Juu nibe ε.

XI Bojūu Nāan̄m̄in ba tara kaa gar taa ε.

XII Bala jaa na ba b̄ɔɔ a Mosesi n̄ee ti t̄ɔ d̄eer, m̄in we naa ban ba b̄ɔɔ a n̄ee j̄u,

ka bala jaa m̄in b̄ɔɔ a Mosesi n̄ee ti t̄ɔ a d̄eer Nāan̄m̄in na den a n̄ee nyā t̄ɔɔɔ a ba 'yer.

XIII Bojūu a ba ɪ a bala na w̄oɔ a n̄ee le tor a Nāan̄m̄in niem ε, tiche a bala na turo a le a n̄ee na 'yer bala le a Nāan̄m̄in na 'yer ɪka ba tor naa.

XIV Sure jaa a bala jaa na ba ɪ a Juu nibe ε, na baa tara a Mosesi n̄ebināa ε, ba gba ma ɪ naa a yelsi a n̄ee na 'yer, bojūu bala m̄āe in a n̄ee ban s̄ɔɔ ba tara a n̄ee ε.

XV Ba wiil ɪka a le a n̄ee na b̄ɔɔɔ seb 'ȳɔɔ be a ba nyāa pɔ, ka a ba tier mi di d̄āasie ma ḡoɔɔ ba bu 'yere p̄ɔɔɔ ba.

XVI A anyāna na ɪ naa a daar 'l̄oɔ a Nāan̄m̄in na tu a Yesu K̄iris̄ito 'ȳɔɔ na w̄o t̄ɔɔ nure jaa yels̄ɔɔs̄i nit̄āa le in 'yere a n 'yer n̄ɔɔ.

XVII P̄ɔp̄āanyā a f̄o, ala ɪ f̄o b̄ɔɔɔ na a f̄o m̄āe Juu nure, na f̄o d̄iel a Mosesi n̄ee na f̄o jure le f̄o ni a Nāan̄m̄in na tara n̄eb̄o'yen,

XVIII ala ɪ f̄o b̄ɔɔ naa a w̄o b̄ɔf̄o na f̄o b̄ɔɔ a 'lɔ na gar a jaa bojūu a n̄ee le wiil f̄o,

XIX ala ɪ f̄o chen nyāa ɪka j̄t̄ɔɔɔ le f̄o ɪ, na f̄o ɪ ch̄āa chaara a bala na be a libe pɔ,

XX na f̄o wile a j̄ɔɔ, na f̄o wile a bibiir, bojūu a Mosesi n̄ee pɔ le f̄o nye a b̄ɔɔf̄o ni a yelmāe.

XXI F̄o nyā na wile a f̄o taaba, faa wiil a f̄o m̄āe ε? F̄o nyā na ma 'yere ɪka jufo ba ɪ ε, f̄o ma ju naa ɔ?

XXII F̄o na ma 'yere ɪka nibe ba ta s̄ēne ε, f̄o ma s̄ēn

bii? Fõõ nyã na kperε a tibe ti fo ma juro naa a tibe der bonsi bu?

XXIII Fõõ nyã na jire ni a Mosesi neε nyã, fu ma 'yõõn Nãanm̄n vã fon sõõnõ a neε o?

XXIV Nıtãa le an seb a Nãanm̄n gãn pɔ, "A yi jũu le a bala na ba i a Juu nibe ε, sõõnõ a n yuor." (Isaiya 52:5)

XXV Yũor ηmaaafu tara na tõnõ ala i fo turo naa le a neε na 'yer, tiche ala i fõõ baa turo a neε ε, fon kaara fika faa ηmaa yũor ε.

XXVI Ala i a bala na ba ηmaa a yũor ε, turo na le a neε na bin, ba kõ kaara fika yõnmarba le ba i ε?

XXVII Nire 'lo na ba ηmaa a yũor a āgãn pɔ ε, tiche na wɔ turo a neε jaa ne ne na 'yõõ yin 'yer, a yin bala gba na tara a nebinsi gãn na fo ηmaa a yũor ti faa turo a nebinsi ε.

XXVIII Nire na i a Juu nire ba i a āgãn nyã ye le tεε le ε, bu a yũor ηmaafo na i a āgãn ye le ε.

XXIX Kai, wɔ in a Juu nire na be a pɔm, ka a wɔ yũor ηmaafo i a Nãanm̄n Siε na ηmaa a wɔ nyãa yũor a ba yi a nebinsi gãn pɔ ε. A nire nyãna pεεfu ba yire nibe s̄ε ε, tiche a yin Nãanm̄n s̄ε.

III

I Bo tõnõ le a Juu nire tara, bu bo tõnõ le be be a yũor ηmaafo pɔ?

II Sɔr jaa pɔ, ala na de nie le ika bala le Nãanm̄n de nie kɔ a wɔ 'yerbie.

III Bo le na i ala i bamine ba tara sɔɔfu ε? A ba ba sɔɔfu na tõon s̄õõ a Nãanm̄n yelmãε bar bu?

IV Kai, sɔr ba be be ε! Vẽ a Nãanm̄n i yelmãε sɔɔ, tiche ka a nire jaa i jir ηmara. Nıtãa le an seb a Nãanm̄n gãn pɔ, "Le le na wiil ika fo tor naa a fo 'yerbie pɔ, na fo tõõ a 'yer tɔɔrfu jie." (Yiel Gãn 51:4)

V Tiche ala i a si ba torfo vẽn ka Nãanm̄n torfo gã chãa pɔ, si le 'yer bo? Si 'yer ika Nãanm̄n ba tor ε, won vẽn ka a wɔ sutuo dire si o? Nısaal nechire le a nyãna.

VI Siε jaa ba le ε. Ala i le, ηmine le a Nãanm̄n na i tɔɔr a wer nibe 'yer?

VII Nire āsɔɔ na chire na, "Ka ala i a n ba torfo wiil naa ika a Nãanm̄n in yelmãε sɔɔ ka a wɔ tur pɔɔ 'yõõ, bãa 'yõõ le a Nãanm̄n na le 'yõõ ma 'yer ika yelbe-ıre le n i?"

VIII Bo le so ka si kõ 'yer nıtãa le a yosõõnbɔ na 'yer ka a bamine mi 'yerε ika si 'yer ika, "Yi i a si maala deer ti ka a liere vıla?" A ba s̄õõfu seen ba naa.

IX Bãa le sin pãa de baar? Sin le sa ba bu? Kai, sɔr ba be be ε. Si den nie 'yer ika a Juu nibe ni a bala na ba i a Juu nibe ε, ba jaa nyentaa na ba be a yelbier pɔ.

X Nıtãa le ban seb a ba ye le 'yõõ a Nãanm̄n gãn pɔ, "Nıtoraa jaa ba be be ε, nıbõ'yen gba ba be be ε.

XI Nıbõ'yen jaa ba be be bõõnõ 'yer par ε, nıbõ'yen jaa ba yũorɔ bũorɔ Nãanm̄n ε.

XII Ba jaa heb puor, ka ba jaa heb ɪ nɪsɔɔnsɪ. ɪsɔɔ jaa ba maala vɪla ɛ, nɪbɔ̃'yen gba ba be be ɛ." (Yiel Gān 14:1-3)

XIII "A ba kɔkɔbɔɔr yuon fika yar, ka a ba jālbie bɔɔ bɛlfɔ." (Yiel Gān 5:9) "Dɔpān lɔɔ jɛlaa a ba nɛgāma." (Yiel Gān 140:3)

XIV "Pɔ'yɔɔfɔ nɪ 'yer bitor ɛ ma yire a ba nɛɛr pɔ." (Yiel Gān 10:7)

XV "A ba gbɛɛ ma pɔɔrɔ naa jāi kpaarfɔ 'yɔɔ.

XVI Sɔr jaa ban de, sɔɔfɔ nɪ dɔɔyɛ ɛ ma ɪ a jānɛ.

XVII Baa bɔɔ nyā'maar sɔr ɛ." (Isaiya 59:7, 8)

XVIII "A ba nɪbie ba joro Nāanmɪn dābāɛ ɛ." (Yiel Gān 36:1)

XIX Pɔpāanyā, sɪ bɔɔn naa ɪka ɛ jaa a Mosesɪ nɛɛ na 'yer, wɔ 'yer kɔ a bala na be a nɛɛ pɔ ɪka, a kpal nɪre jaa nɛɛ, ka a wer nɪbe ba jaa wa man a ba nɛɛ 'yer kɔ a Nāanmɪn.

XX A ɛ jūu, nɪre jaa kɔ ɪ nɪtor a Nāanmɪn niem won turo a nɛɛ jūu ɛ, an ɪ a tun a nɛɛ nyā pɔ, ka sɪ bɔɔ bier.

XXI Tɪche pɔpāanyā, a chaar naa ɪka a torfɔ na yi a Nāanmɪn sɛ, ba yi a Mosesɪ nɛɛ pɔ ɛ, ala ɛ a nɛɛ nɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe di dāasɛ.

XXII A torfɔ nyā na yi a Nāanmɪn sɛ, ɪn a sɔɔfɔ na tu a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, kɔ a bala jaa na sɔɔ de. Tɛɛ taa jaa ba be be ɛ.

XXIII Bojūu nɪre jaa maal dɛɛr na baa ta a Nāanmɪn tɪr ɛ.

XXIV A Nāanmɪn wāɛfɔ jūu, wɔ vɛn ka sɪ tor na wɔ 'yerfaa sɪ pɔɔ tu a faafɔ 'lɔ na yi a Yesu Kɪrɪsɪto sɛ.

XXV Nāanmɪn de won a wɔ ɪ a bɔɔrlo bon, a won de a wɔ jāi pɛɛn nɪre jaa tu a sɔɔfɔ jūu. Nāanmɪn maal a anyā na wɔ wiil a wɔ torfɔ, bojūu a wɔ kānyir vɛ naa ka wɔ bar a ba yelɛbe ala ban dɔɔ maal gefɔ.

XXVI Wɔ maal naa ɛ na wiil a wɔ torfɔ a pɔpāanyā, na wɔ ma vɛ ka nɪre jaa na sɔɔ de a Yesu ye, tor.

XXVII Nyɪnɛ ɛ a yoboyele ɛ be? A ba pɔɔ be ɛ. Yelbuor jūu? A Mosesɪ nɛɛ ban turo jūu bu? Kai, sɔɔfɔ jūu ɛ.

XXVIII Ala ɛ so ka sɪn chɛnɛ sɔɔ ɪka nɪre ye le ma tor naa won tara sɔɔfɔ a ba ɪ won turo a nɛbināa jūu ɛ.

XXIX Nāanmɪn ɪn a Juu nɪbe tɛɛ Nāanmɪn bu? Waa ɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe mɪ Nāanmɪn ɛ? Ɔɔ, wɔ ɪn a bala na ba ɪ a Juu nɪbe mɪ tɔɔr.

XXX An ɪ a Nāanmɪn bɔ̃'yen tɛɛ ɛ be be, 'lɔ ɛ na vɛ ka a yɔɔmarba ye le tor sɔɔfɔ jūu, na wɔ mɪ vɛ ka a bala na ba ŋmaa a yɔɔr ɛ, ye le mɪ tor a sɔɔfɔ jūu.

XXXI Sɪ pāa den a sɔɔfɔ nyā sɔɔn a nɛbināa bar bu? Kai, sɔr ba be be ɛ. Sɪn ɛ pāa bɔɔ turo wɔ.

IV

I Nɪmɪnɛ ɛ sɪn pāa 'yer a sɪ sāakpā Abraham 'yer, a ye le nyāna pɔ?

II Ala ı sɪre jaa Abraham yele d̄ɔɔ tor a wɔ t̄ɔm̄ɔ j̄u, won taa tara na yele k̄ɔɔ buɔɔ nɪ yuɔr, tɪche a k̄ɔ naa ı a N̄aan̄mɪn niem le ɛ.

III Bo le a N̄aan̄mɪn ḡan 'yer? Wɔ 'yer ıka, "Abraham soon de N̄aan̄mɪn ka a le v̄ɛ ka wɔ ı n̄itor." (*A Pielfɔ Ḡan 15:6*)

IV P̄ɔp̄aanȳa nɪre wa t̄ɔt̄ɔm̄ɔ, a wɔ s̄aȳar ba ı kɔfɔ ɛ, tɪche a wɔ t̄ɔm̄ɔ s̄aȳar le.

V Ala le so nɪre 'lo an ba ı t̄ɔm̄ɔ le ɛ, tɪche won soɔ a N̄aan̄mɪn 'lo na ma v̄ɛ ka a putud̄eme yele tor, a wɔ soɔfɔ le ma v̄ɛ ka wɔ ı a n̄itor.

VI A N̄aa David mɪ d̄ɔɔ 'yer a 'yer bir nȳana nɪ wɔ ju, na wɔ 'yer ıka, buɔs̄ɔn soɔ le a 'lo a N̄aan̄mɪn na v̄ɛ a wɔ ı n̄itor ka t̄ɔm̄ɔ ba puɔ ɛ.

VII "Buɔs̄ɔn d̄eme le a N̄aan̄mɪn na v̄ɛ a ba b̄ɔrfɔsɪ kɔ ba, ka a ba yelbebe ala puɔ.

VIII Buɔs̄ɔn le a 'lo a sɪ Soro na ba le soɔɔ a wɔ yelbier d̄ɔɔɔ wɔ ɛ." (*Yiel Ḡan 32:1, 2*)

IX A buɔs̄ɔn nȳana ın a yɔɔmarba t̄ɛɛ bon bu, a mɪ ın a bala na ba ɲmaa a yuɔr ɛ, bon? Sɪ 'yer ıka Abraham soɔfɔ v̄ɛn ka wɔ ı n̄itor.

X ɲmɪne le anȳana d̄ɔɔ ı kɔ wɔ? Won ɲmaa a yuɔr baar le bu won ba ɲmaa sere le? A ba ı won ɲmaa baar ɛ, tɪche won d̄ɔɔ ba ɲmaa sere le.

XI N̄aan̄mɪn wa b̄ier man wɔ a yuɔr ɲmaafɔ yele, ka a ı j̄ane ıka a wɔ yele tor naa a wɔ soɔfɔ j̄u won d̄ɔɔ ba

ɲmaa a yuɔr sere ɛ. Le le wɔ p̄aa ı a bala jaa na soɔ de s̄aa, tɪche na baa ɲmaa a ba yɔɪ ɛ, ka a N̄aan̄mɪn v̄ɛ a ba ı n̄itor.

XII Wɔ mɪ ı naa bala jaa na ɲma a yɔɪ s̄aa. A ba ı yuɔr ɲmaafɔ t̄ɛɛ 'ȳɔɔ le ɛ, tɪche ban tara a soɔfɔ na ba turo nɪ a le a sɪ s̄aa Abraham na d̄ɔɔ turo tɪ wa ɲmaa a yuɔr.

XIII A ba ı a nebin̄aa j̄u le a N̄aan̄mɪn d̄ɔɔ tɪr a neɛ kɔ a Abraham nɪ a wɔ yɔɪ ıka bala le na so a wer ɛ, tɪche won ı n̄itor a wɔ soɔfɔ j̄u le.

XIV Ala ı a bala na turo a nebin̄aa le so a wer ɛ, soɔfɔ ba le tara t̄ɔn̄ɔ ɛ, ka N̄aan̄mɪn neɛ won tɪr mɪ ı puɔɔ.

XV Boj̄u a nebin̄aa waara nɪ naa N̄aan̄mɪn suur. A jie 'lo mɪ a nebin̄aa na ba be ɛ, a neɛ b̄ɔrfɔsɪ mɪ ba be be ɛ.

XVI A le j̄u, a netɪraa wa naa a soɔfɔ j̄u, ka a N̄aan̄mɪn w̄aefɔ na s̄ɔɔ a Abraham yɔɪ ba jaa, a ba ı a bala na turo a neɛ t̄ɛɛ ɛ, tɪche a bala na tara a Abraham soɔfɔ, 'lo le ı a sɪ jaa s̄aa.

XVII Nɪt̄aa an seb a N̄aan̄mɪn ḡan pu, "N maal fɔ naa a fɔ ı a paal yɔɔ s̄aa." (*A Pielfɔ Ḡan 17:5*) 'Lo le ı a sɪ s̄aa a N̄aan̄mɪn s̄ɛ, a 'lo won soɔ de, a N̄aan̄mɪn nȳa na ma v̄ɛ ka k̄un ı vuɛ, na wɔ ma buɔl bonɪ ala na ba d̄ɔɔ be be ɛ, ka a be be.

XVIII Tɪertɔfɔ jie ba le be be ɛ, tɪ Abraham tara tɪertɔ jie, na wɔ soɔ de ka a le v̄ɛ ka wɔ ı a paal yɔɔ s̄aa, nɪt̄aa le a N̄aan̄mɪn na d̄ɔɔ 'yer kɔ wɔ,

"Le le a fu yon na wa be." (A Pielfo Gån 15:5)

XXIX Waa bal a wu soofu po e, wu mæ nyen böön a wu ägån na kor jool, bojüu yuom kobaa le wu nye ka a Saara mi ab.

XX Tiche Abraham ba tara baal a wu soofu po, ni le a Nāanmin na tir a wu nēē e, tiche wu nyen kpēō a wu soofu po, na wu de tur ku a Nāanmin.

XXI Wu soön de nuur ayi ika Nāanmin tara na kpēō na maal a le won tir a wu nēē.

XXII A anyāna le so ka a Nāanmin, vë a wu i nitor.

XXIII A 'yerbir na 'yer ika, Nāanmin vën a wu i nitor, a ba seb a 'lo tēē 'yōō e,

XXIV tiche a mi in a si bon, Nāanmin mi na vën a si yeke ka a tor, sin bala jaa na soō ika, 'lo le sāt a Yesu na i a si Soro a kuu po.

XXV A si yelbebe jüu le ba döō kon wu, tiche ka a Nāanmin sāt wu a kuu po a wu i vor, na wu vë ka si tor.

V

I Won ben vë a si tor a si soofu jüu, si tara na nyā'maar Nāanmin sē tu a si Soro Yesu Kırısto 'yōō.

II A wu 'yōō le si tu nye sör a si soofu jüu kpe a Nāanmin wāefo nyā po sin ben ara a pöpānyā, na si chule a Nāanmin tir terto nyā jüu.

III A ba i le tēē e, tiche si mi chule na a si döoye po, bojüu si böön naa ika a döoye le na waan kānyir,

IV ka a kānyir wiil a le fon be, ka a le fon be mi waan tertofo jie.

V Ka a tertofo jie kō 'yōō si vā e, bojüu Nāanmin kpaar naa a wu nöfu 'yōō a si nyān po, tu a wu Siē 'lo won de ku si.

VI Yaa nye, a söō 'lo na sēē le, sin soō chene ba tara kpēō e, ti Kırısto kpin ku a bala na ba puoro e.

VII An kpēme naa ika nire na soön kpi ku nire yeke na tor, amine nire āsoō na töön soō kpi ku nire na i nisö.

VIII Tiche Nāanmin wiil a wu mæ nöfu a nitö ku si, a söō 'lo sin chene i yelbe-irbe, Kırısto kpin ku si.

IX An ben ika pöpānyā wu ben vë a si tor a wu jāi jüu, ηmine le an pāa kaara won faa si yin a Nāanmin suur po.

X Bojüu ala i a le sin döō i a Nāanmin döōdēme, ka a wu Bie kuu wa 'maal wu ku si, a le won ben 'maal si, won faa si naa tu a wu nyevor po.

XI A ba i anyā tēē le e, tiche si chule naa a Nāanmin 'yōō tu a si Soro Yesu Kırısto 'yōō, tu a 'lo 'yōō sin ben nye a 'maalfu a pöpānyā.

XII Nitö jüu le a yelbier kpe a wer po tu nibö'yen 'yōō, ka a kuu mi tu a yelbier 'yōō mi wa, sör nyā le a kuu mi tu poō nire jaa, bojüu ba jaa maal yelbier.

XIII Sere tiche ka a Mosesu wa bin a nēē, yelbier den nie be ka a wer po, tiche le a nebināa na ba döō be be e, ba maa de yelbier maal bon e.

XIV Tiche kũu din nãa yi a Adama s̄o tu tãn a Mosesi s̄o, na w̄o gba mi t̄o a bala na ba maal a yelbier s̄o a n̄e a Adama kaar ε, Adama le d̄o i a 'lo na wa wa ḡaagiel.

XV Tiche a kuf̄o ba kaara a b̄of̄o kaar ε, bojũu ala i niȳo kpi naa nibõ'yen b̄of̄o jũu, Nãan̄min wãef̄o ni a w̄o kuf̄o ala na wa tu a nibõ'yen Yesu Kirisito wãef̄o jũu, na yaar ku niȳo gar a le.

XVI A Nãan̄min kuf̄o gba ba nyetãan a nibõ'yen yelbier 'lo ε. 'Yer t̄or̄f̄o tun a yelbe bõ'yen 'lo na w̄o waan s̄ofo, tiche a kuf̄o mi tun a b̄of̄osi ȳo p̄o, naa waan torf̄o.

XVII Bojũu ala i a nibõ'yen b̄of̄o jũu kũu din nãa tu a nibõ'yen 'lo 'ȳo, ηmine le a bala na nye a Nãan̄min wãef̄o ni a kuf̄o 'lo na i a torf̄o, na din nãa a ba nyevor p̄o tu a nibõ'yen Yesu Kirisito 'ȳo.

XVIII An i nibõ'yen b̄of̄o jũu le waan s̄ofo wa 'ȳo a nibe ba jaa, le le so nibõ'yen mi na maal ka a tor, mi le v̄e ka a nibe ba jaa tor na ba nye nyevor.

XIX Nitãa le a bawõno bõ'yen na v̄e ka a niȳo i yelbe-irbe, le mi le a tu nibõ'yen na tu Nãan̄min n̄e mi v̄e, ka a niȳo mi i nitorsi.

XX A n̄e p̄oon 'ȳo, ka a b̄of̄osi mi waa. Tiche jie 'lo a yelbier na p̄o 'ȳo, Nãan̄min wãef̄o ma p̄oon 'ȳo gar a le.

XXI Nitãa le a yelbier na di nãa a kũu p̄o, le mi le a Nãan̄min wãef̄o na di a nãa tu a yeltorsi p̄o, na w̄o waan nyevor na ba tara baarf̄o ε, tu a Yesu Kirisito na i a si Soro 'ȳo.

VI

I Si pãa 'yer ika bo? Si chene ure a yelbier tiche ka a Nãan̄min wãef̄o p̄oo 'ȳoon̄?

II Kai, sor ba be be ε! Si kpin ku yelbier, ηmine le a i a sin le chene be a p̄o?

III Bu yaa b̄o ika a sin bala jaa na so a Nãan̄min k̄o, w̄o p̄ol si 'ȳo a Yesu Kirisito p̄o, a si l̄o kpin w̄o ni a w̄o kũu p̄o ε?

IV A le jũu, ba ũu si naa a k̄o p̄o, a kũu kaar, ka a le a Kirisito na d̄o ir a kũu p̄o, tu a Sãa tur p̄o, ka si mi na be be tara nyevor paalaa.

V Ala i sin ni 'lo 'mantaa a w̄o kũu p̄o, sin ni 'lo na 'mantaa ir a kũu p̄o.

VI Si b̄oon naa ika a si agãn koraa p̄o naa a Kirisito 'ȳo, a ba kpan w̄o a be a daa ju, ka a yelbier agãn ba le tara kp̄e a si 'ȳo, saa le i a yelbier gbãgbaar ε.

VII Bojũu n̄re 'lo jaa na kpi, w̄o yin yelbier p̄o.

VIII Ala i sin ni Kirisito le 'mataa kpi, si s̄o naa ika sin ni 'lo le na 'mataa be be tara a nyevor.

IX Bojũu si b̄oon naa ika a Kirisito na ir a kũu p̄o, w̄o k̄o le kpi go ε, kũu ba le t̄o w̄o ε.

X A kũu won kpi, w̄o kpin ku yelbier gbẽbõ'yen ku

nire jaa, tiche a wo nyevor po won be, wo ben be ko Naaŋmun.

XI A le ne ni wo ju mi le ɪka, yi kaa a yi mae ɪka, yi kpin ko yelbier, ti be be ko Naaŋmun, Yesu Kirisito juu.

XII A le juu, yi ta soo ka yelbier le di naa a yi agan nyan na kpi ka yi turo a wo deer bofo e.

XIII Yi taa ure wa diere a yi agan jie asoo jaa koroo yelbier maalfu e, ka a i putuyele totobomo e. Tiche yi soo de a yi mae ku a Naaŋmun, nitaa nibe na yi kuu po tara nyevor, na yi soo de a yi agan jiir ku wo, ka a i yeltorsu totobomo.

XIV Bojuu, yelbier ba le i a yi nukpe e, bojuu yaa chene be a Mosesu nebinaa pilem e, tiche yi ben a Naaŋmun waefo pilem.

XV Ka bo go? Si chene ure a yelbier bojuu sin ba le chene be a nee pilem o, ti be a waefo pilem bi? Kai, sor ba be be e!

XVI Yaa booo ɪka ala i fo wa den fo mae ku nire na fo turo a wo nee gbagbaa kaar, fo in gbagbaa ko a nire lo nee fon turo, ka yelbier gbagbaa le fo i a lo na chiine a kuu po, bi a Naaŋmun nee tufu lo mi na chiine ni fo a yeltorsu jie.

XVII Tiche n puor Naaŋmun yaan, yin doo gba i a yelbier gbagbaar, ti yi wa soon naa a yi nya wo jaa na yi de a yi mae yoo a wiilfo nya po.

XVIII Naaŋmun faa yin yin a yelbier po a yi so yi mae, na

yi lieb yeltorsu gbagbaar.

XIX Nisaal yer le n de man a yi agama yin ba tooonoo nyoooro juu. Nitaa le yin doo ma de a yi agan jiir ka a i gbagbaar ku a ala na ba vɛl e, naa ma puoro putuyele yooonoo, popaanya lo, yi de a yi mae ka a i yeltorsu ni cheche ifo gbagbaar.

XX Yin doo i a yelbier gbagbaar, a yeltorsu ba so yi e.

XXI Toonoo buor le yi nye yin a soo lo a yelsu ala na ben i va a popaanya? A bomo ala baarfo daar in kuu.

XXII Tiche popaanya, Naaŋmun na ben faa yi yin a yelbier po a yi i a wo gbagbaar, a tooonoo yin nye in cheche ifo ka a baaraa i nyevor na ba tara baarfo e.

XXIII Bojuu yelbier sayar in kuu, tiche ka a Naaŋmun kufu i nyevor na ba tara baarfo e, tu a Yesu Kirisito na i a si Soro yoo.

VII

I Yaa be booo e, yee, n yere na koroo a bala na booo a nebinaa ɪka a nebinaa ma tooon nire na chene ni nibir e?

II De man pooo na kul sire, a nee lu won mar a sire ka wo chire dayuo na gan wo, a sire na chene ba kpi e, tiche a sire wa kpi, a kul taa nee lo ba le lu wo go e.

III Lo wa ti ir dayuo a sire na chene voo, ban yer naa ɪka wo soo naa. Tiche ala i a sire kpi naa, a nee ba le lu wo go e, ala i wo gba na kul dayuo, waa soo e.

IV Le le, n yeer yi mi kpin ko a nebināa tu a Kirisito āgān po, ka yin be be ko niyuo, a 'lo na ir a kuu po ka sin too wo womo ko Nāanmın.

V Bojūu a soo 'lo a yelbier āgān na so si, ka a yelbier volaa ma de a nebināa tōnō ni tōmō a si āgān po a si wōnō kuu womō.

VI Tiche pōpāanyā, si kpin ko a 'lo na doo lu si, si son si mae yi a nebināa 'lo po, na si paa tōnō a sopaalaa nyā po na i a Nāanmın si na ba i a sokoraa ban seb 'yoo a gan po e.

VII Bo le sin le 'yer go? A nebināa in yeldēer bu? Kai, sor ba be be e! Waa i yeldēer e. Sire jaa n ko naa boo yelbier e, ala i a nebināa ba be be e. Bojūu n ko naa boo jelfo e, ala i a nebināa ba ta 'yer ika, "Taa jiele nire bon e." (A Yifo Gan 20:17)

VIII Tiche a yelbier far kpe na wo nye sor a nebināa se ve ka n wo jelfo jaa boro volaa. A nebināa baa be be e, yelbier in bokuu.

IX In doo be be ba boo a nebināa e, tiche a nebināa na wa wa, yelbier faan a nyevor, ka a kuu ko ma.

X Be le n nye ika a nebināa 'lo naa waan nyevor, kuu le wo bar ti waan.

XI Bojūu a yelbier nyen sor a nebināa na ko wo, a wo far kpe na wo bel ma, ka a tu a nebināa nyā po, ka a kuu ko ma.

XII A le juu, a nebināa in cheche, ka a nebināa 'yer mi i cheche, naa tor i vula.

XIII Bon 'lo na i bovula paa lieb kuu wa ko ma? A ba i le le e. Tiche n boon naa ika a in yelbier, na a lieb kuu ko ma tu a bon 'lo na i vula po. A tu naa 'yer bināa po, ka bier na i yelbier sire jaa.

XIV Sin boon naa ika a nebināa in Nāanmın si bon le, tiche ka a maa i āgān yelbier na da ka n i a wo gbāgbaa.

XV N maa boo a le in maala e, bojūu a ala in boro ika n maal n maa maal e, tiche a ala in 'laar le n ma maala.

XVI Ala i n ma maala naa ala in ba boro ika n maala e, n soo naa ika a nebināa in vula.

XVII An ben be a le, a ba i maa mae le boon ti ure e, tiche a yelbier 'lōnō na be a n po le ure.

XVIII N boon naa ika yelvula jaa ba be a n 'yoo e, a maa yelbier āgān tee le. Bojūu n ma boro naa ika n maal vula ti naa maa too maal e.

XIX Bojūu a ala in maala ba i a vula ala in boro a maalfō e. Kai, a bier ala in ba boro a maalfō le, ala le n ma maala.

XX Pōpāanyā, ala i n maala naa a ala in ba boro ika n maal e, a ba le i maa le le maala go e, tiche a yelbier 'lōnō na be a n 'yoo le maala.

XXI Le le, n nyen a le a nebināa na tōnō, maa wa boro ika n maal vula, a yelbier le ma too gbor ma jaa ye ye.

XXII N boro naa Nāanmın nebināa ni a n po wo jaa,

XXIII tiche n nye naa a nebināa asoo na tōnō ni a n

āgān jiir amūne. Wō jēere nī naa a n tīer na wō maal ma ka n ī a yelbier nīpōōraa a n āgān jiir pō.

^{XXIV} Nījarma le n pāa ī! An le na faa ma yīn a yelbier āgān nyā na chiine ma a kūu jie?

^{XXV} Nāanmūn son puorfō tu a Yesu Kīrisito na ī a sī Soro 'yōō! A maa māe a n tīer pō, n īn a Nāanmūn nēe gbāgbaa, tīche a n yelbier āgān mī ī gbāgbaa kō a yelbier nēe.

VIII

^I A le jūu pōpāanyā, yele ba pōōrō a bala na be a Yesu Kīrisito 'yōō ē.

^{II} A tun a Yesu Kīrisito 'yōō jūu, a nēe 'lō na ī a Nāanmūn Sīe nyevōr faa man yīn a nēe 'lō na ī yelbier nī kūu pō.

^{III} Bojūu a bon 'lō a Mosesī nēe na ba dōō tara kpēō na maal ē, a sī yelbier āgān na bal bar, Nāanmūn maal naa na wō tō a wō māe Bie a wō nyetāan a sūn na maala a yelbier kaar a wō wa ī a yelbier bōōrlo bon. Le le wō sōō yelbier a nūsaal pō bar,

^{IV} ka a le a Mosesī nebināa na bōōrō ka a sēe a sī 'yōō, a sī kō le turo a le a yelbier āgān na bōōrō ē, tī turo a le a Nāanmūn Sīe na bōōrō.

^V A bala na turo a ba yelbier āgān, ba den a ba tīer 'yōō a ala na ī a āgān vōlaa pō, tīche a bala mī na turo a le a Nāanmūn Sīe na bōōrō, mī den a ba tīer 'yōō a ala a Nāanmūn Sīe na bōōrō.

^{VI} Yelbier sōō tīer īn kūu, tīche a tīer 'lō a Nāanmūn Sīe na so īn nyevōr nī nyā'maar.

^{VII} A yelbe-īre tīer ma 'laar Nāanmūn, wō maa siir wō māe kō a Nāanmūn nēe ē, wō mī kō tōō ī ē.

^{VIII} Bala na turo a le a ba āgān na bōōrō, kō tōō pel Nāanmūn pōō ē.

^{IX} Yīn 'lō ba le turo a le a yelbier āgān na bōōrō ē, tīche yī turo naa a le a Nāanmūn Sīe na bōōrō, ala ī a Nāanmūn Sīe ben a yī 'yōō. Ala ī āsōō jaa ba wa tara a Kīrisito Sīe ē, waa ī a Kīrisito tōōr ē.

^X Tīche ala ī Kīrisito ben a yī 'yōō, a yī āgān kpi naa a yelbier jūu, tīche ka a yī sūr tara nyevōr a yeltorsī jūu.

^{XI} Ala ī a Nāanmūn Sīe 'lō na sāī a Yesu a kūu pō, ben a yī 'yōō, 'lō na sāī a Kīrisito a kūu pō, na kōn a yī āgān kūn nyevōr tu a wō Sīe pō, a 'lō na be a yī 'yōō.

^{XII} A le jūu n yēer, sī din sān, tīche a ba ī a sī yelbier āgān nyā le ē, a sūn turo a le wōn bōōrō ē.

^{XIII} Bojūu ala ī yī turo naa a le a yī yelbier āgān na bōōrō, yīn kpi naa, tīche ala ī yī den a Nāanmūn Sīe kōn a āgān ma maal bidebe bar, yī ben a nyevōr sōr pō.

^{XIV} Bojūu bala jaa a Nāanmūn Sīe na chiine, bala le ī a Nāanmūn bibiir.

^{XV} A ba ī a Nāanmūn Sīe wōn kō yī, waa maala yī gbāgbaar ka a dābāe kōrō yī go ē, tīche wō kō yīn a wō Sīe a yī lēb a wō bibiir. A

SIE nyã le si ma de boolɔ wɔ,
“N Sãa Nãanmɩn.”

XVI A Nãanmɩn SIE m̄e din
d̄asie ni a si sɩr ɩka si ɩn
Nãanmɩn bibiir.

XVII Põp̄anyã, ala ɩ si ɩ naa
Nãanmɩn bibiir, sɩn le so a
bõsõn ala a Nãanmɩn na tɩr
a wɔ n̄e, 'matãan a Kɩrisito.
Ala ɩ sɩre jaa, si l̄õn won
di a wɔ d̄oye, le le si mɩn
'matãan wɔ p̄õ a wɔ tɩr.

XVIII N man nye a si d̄ina
d̄oye ka waa jã bon ε, ɩn de
man a Nãanmɩn tɩr 'lo na
wa nyɩr a si s̄e.

XIX A bõmaalsɩ a jaa
nyonyolɔ naa chule ni a
Nãanmɩn bibiir won wa v̄e
a ba nyɩre.

XX Bojũu a bõmaalsɩ a jaa
ben a āgãn sal p̄ilem an ba ɩ
a ba m̄e bɔfɔ ε,

XXI ti ɩ a 'lo na maal ba
bɔfɔ, na wɔ chene tara ba ni
tɩer s̄õ, ɩka a Nãanmɩn na wa
faa ban yin a gb̄agbaa 'lo na
s̄õnõ kpe a m̄e sofɔ 'lo na
ɩ a Nãanmɩn bibiir tɩr pɔ.

XXII Bojũu si bõõn naa a
bõmaalsɩ a jaa na h̄õnõ, ka
a ɔɔɔ ba fika pɔɔ na d̄ɔɔɔ
yi a le daar jaa wa tãn a d̄ina.

XXIII A ba ɩ le t̄eε le ε,
t̄iche a sɩn m̄e le tara a
Nãanmɩn SIE kofɔ bid̄õ, mɩ
ɔɔ a si p̄oom na si nyonyolɔ
chele ni won wa l̄ieb si a
wɔ bibiir, ni a faafɔ won wa
faan a si āgãma.

XXIV A t̄iertɔ nyãna jũu le si
nyen a faafɔ. T̄iche bon fon
nyen n̄bir, fɔ maa le tara a
wɔ t̄ier go ε. An le ma t̄iere
bon won tara baar?

XXV T̄iche ala ɩ si t̄iere na
bon sɩn ba tara sere ε, si ma
din kãnyir chele.

XXVI A le ni wɔ ju mɩ le a
Nãanmɩn SIE ma s̄õnõ si a
si balfɔ pɔ. Saa b̄õ a le sɩn
taa ma s̄ɔɔr a Nãanmɩn ε, a
Nãanmɩn SIE m̄e le ma de
h̄õnfɔ 'lo sɩn k̄õ t̄õɔ man
a 'yerbie ε, na wɔ ma s̄ɔɔɔ
k̄ɔɔ si.

XXVII N̄ire 'lo na ma chel a
si nyãa b̄õõn a Nãanmɩn SIE
t̄ier, bojũu a Nãanmɩn SIE
nyãna le s̄ɔɔɔ a Nãanmɩn
k̄ɔɔ a wɔ n̄ibe ni a le won
b̄ɔɔɔ.

XXVIII Si b̄õõn naa ɩka a ye
le a jaa pɔ, Nãanmɩn ma t̄õn ka
a ɩ s̄õ k̄ɔ a bala na n̄õ wɔ,
a bala won tu a wɔ t̄ier pɔ
bool.

XXIX Bojũu bala a Nãanmɩn
na de nie b̄õõn na wɔ chel
ir ka ba l̄ieb kaara a wɔ Bie
kaar, ka won ɩ a yeer ba jaa
pɔ Bidad̄õ.

XXX A bala won de nie ir,
bala le wɔ bool, a bala won
bool, bala le wɔ v̄e ka a ba
yele tor, a bala mɩ won v̄e ka
a ba yele tor, bala mɩ le wɔ
'ȳõɔ tɩr.

XXXI Bo le sɩn p̄aa 'yer ni a
yele nyãna? Ala ɩ Nãanmɩn
ben a si s̄e, an le na t̄õɔ jeb
si?

XXXII A 'lo na ba m̄õɔ si a
wɔ m̄e bie ε, t̄iche na wɔ
s̄ɔɔ bar s̄ɔɔr ka ba k̄ɔ wɔ a
si jũu, bo le na ŋmaa wɔ
s̄ɔɔr ka wɔ k̄õ de a wɔ w̄aefɔ
'matãan a bomo a jaa k̄ɔ si
ε?

XXXIII An le na t̄õɔ 'yer 'yer
d̄ool a bala a Nãanmɩn na ir?
Nãanmɩn m̄e le maal ba a
ba tor.

XXXIV An 'lo le na tōo 'yōo ba 'yer? Nure jaa ba be be ε. A Yesu Kırısıto nyā na kpi, 'lo le a Nāanmın mı sātı ka wō ir ı yor na wō ara Nāanmın nūsōo jie, 'lo le sōoro a Nāanmın koro sı.

XXXV An le na tōo tōo sı yin a Kırısıto nōfo nyā pō? Wōm, bu woor, bu gefo, bu kō, bu sal'moor, bu dooye, bu ban na kō sı nı sōo?

XXXVI Nitāa le an seb a Nāanmın gān pō, "A yi jūu, sı ma tuor kūu bıbir jaa. Ba ma kaa sın fıka piir ban chiine nı kōkōe ηmafō jie." (Yiel Gān 44:22)

XXXVII Kai, a anyāna a jaa pō, sı ı naa tōtōonbo tu a 'lo na nō sı 'yōo.

XXXVIII Bojūu n bōon sıre jaa ıka kūu, bu nyevor, bu malakası, bu a sıdebe, bu ka dına le, bu nıdaar, bu ka kpāen dēme le,

XXXIX ka dofō le, bu suufō le, bu bon jaa na be a bōmaalsı pō le, āsōo jaa kō tōo tōo sı yin a nōfo a Nāanmın na nō sı a sı Soro Yesu Kırısıto 'yōo ε.

IX

I Yelmāe le n 'yere a Kırısıto 'yōo, n ba ηmara jırsı ε, a n tıer mı dın dāasıe a Nāanmın sıe pō.

II Nıbaal kpe man tı pōn bar, ka woor sεε ma a nyāa.

III An taa nōmō ma naa ıka n ben pō'yōofō pō naa ba le pōo a Kırısıto pō ε, a n yeer İsral nıbe jūu, bala le ı a n māe nıbe.

IV A İsral nıbe bala le a Nāanmın de ka ba ı a wō

bibiir, na wō kō ba a wō tır nı a netırsı won pōn ba, na wō kō ba a nebināa, nı a le ban na puoro wō a wō puorfō yir nı a neer won tır kō ba.

V Bala le ı a sākpaamine, a ba pō le ba bıer a Kırısıto mı na ı a nısaal yi, na wō ı a Nāanmın kaara a bomo a jaa, 'lo le ban peere bıbir jaa. A ı a le.

VI A ba ı fıka a Nāanmın 'yer ın faa ε, bojūu a ba ı a bala jaa ban dōo a İsral nıbe pō, ba jaa le ı a İsral nıbe ε.

VII A ba ı baa yi a wō par pō ε, ba jaa baa ı Abraham bibiir ε, tıche Nāanmın dōo tır nee kō a Abraham ıka, "İsaaku 'yōo le a fı yon na yi." (A Pielfō Gān 21:12)

VIII A ba ı a āgān vaar bibiir le ı a Nāanmın bibiir ε, tıche a bibiir bala a Nāanmın na tır a nee a wō dōo, bala le wō kaa a ba ı Abraham bibiir.

IX Bojūu nıtō le a Nāanmın dōo tır a nee 'yer, "A daar wa ta, ın heb wa ka a Saara dōo dabile." (A Pielfō Gān 18:10, 14)

X A ba ı anyā tee le ε, tıche a Worbeka dōon dabil ayi ka ba sāa ı bō'yen tee na ı a sı sākpa İsaaku.

XI Sere tı ka wō wa dōo a yıbe banyāna, baa mı maal ye le jaa vıla bu deer ε, tı nıtō le a ı ıka a Nāanmın bofo pō le wō ma tu ir a nıre.

XII A kō ı a fı tōmō jūu ε, tıche a 'lo na bool fı. Nāanmın 'yer kō a Worbeka, "A yekarma na tōnō na koro

a yebile.” (A Pielfo Gãn 25:23)

XIII Le mi le a seb a Nãanmın gãn pɔ, “N nõn Jekob tiche naa 'laar a Esau.” (Malakai 1:2, 3)

XIV Bo le sın pãa le 'yer? Nãanmın ın nıfilefile bu? Kai. Sɔr ba be be ε!

XV Bojũu wɔ 'yer kɔ a Mosesi, “Nıre 'lo ın na kaa nıbaal le ın na kaa nıbaal, naa maal vıla kɔ a 'lo ın na maal vıla kɔ.” (A Yifo Gãn 33:19)

XVI A le jũu a ba ı le nıre na buɔɔ ε, bu na tɔnɔ le ε, tiche a yin Nãanmın nıbaal kaafɔ pɔ.

XVII Bojũu Nãanmın dɔɔ 'yer kɔ a Ijipiti nãa Faaro ıka yaa, “Maa le bin fɔ a yeke nyãna jũu, ıka n wiil a n kpɛɔ a fɔ 'yɔɔ, ka ban buɔɔ a n yuor a wer wɔ jaa.” (A Yifo Gãn 9:16)

XVIII A le jũu, Nãanmın ma kãan nıre 'lo won buɔɔ nıbaal, a 'lo wɔ mın buɔɔ, wɔ ma vɛn ka a wɔ nyãa kpɛme.

XIX İsoɔ na suur ma naa ıka, “Bo le so ka a Nãanmın na de yeke dɔɔl sɔ? Bojũu nıre jaa kɔ tɔɔ tɔr a le a Nãanmın na buɔɔ ε?”

XX Tiche fɔɔ mi nı ana, nısaal na fon 'yer lıer Nãanmın? “Laa na tɔɔn suur a 'lo na me wɔ ıka, 'Bo le fɔ me ma a nıtɔ ɔ?’ ” (Isaiya 29:16)

XXI A lamıere ba tara sɔr ıka wɔ de a yɔɔr bɔ'yen 'lɔnɔ men bɔɔdɔɔ tiche men ladıraa ε?

XXII Bo le, ala ı Nãanmın le kaa ir ıka wɔ wiil a wɔ

suur na wɔ vɛ a ba bɔɔn a wɔ kpɛɔ, tı na wɔ chene tara kãnyir nı a bonstı ala won choor gun a sɔɔ barfɔ?

XXIII Bo le, ala ı wɔ maal a nıtɔ ıka a bonstı ala na ı a wɔ nıbaal bomo, ka a bɔɔn a wɔ tıɔr tɔnɔ, a bala won de nie choor gun a wɔ tıɔr,

XXIV a sın gba wɔ mi na buɔɔl, na ba ı a Juu nıbe tee ε, tiche na wɔ buɔɔl a bala na ba ı a Juu nıbe mi?

XXV Nıtãa le a Nãanmın na vɛ ka a wɔ 'ye'yere Hosea seb a wɔ gãn pɔ, “In buɔɔl ban a maa nıbe, a bala na ba ı a n nıbe ε, naa buɔɔl wɔ a n nı nɔ naa, 'lo na ba dɔɔ ı a n nı nɔ naa ε.” (Hosea 2:23)

XXVI Ka wɔ seb a nıtɔnɔ an ı a jie 'lɔnɔ won 'yer ıka, “Yaa ı a n nıbe ε, bala naa le ban le buɔɔl a Nãanmın vor bibiir.” (Hosea 1:10)

XXVII Isaiya mi dɔɔ mɔɔl a İsral nıbe na wɔ 'yer, “Ala ı a İsral nıbe gba waan fıka man neε bire, a bãlãa bala na wa che, le na nye faafɔ.

XXVIII Bojũu a sɔ Soro na pɔɔn naa a wɔ 'yer tɔɔrfɔ na wɔ ηmaa a ju.” (Isaiya 10:22, 23)

XXIX Isaiya dɔɔn de nie 'yer, “Ala ba ı a sɔ Soro na ı a gãdaa jaa gãdaa sɔɔ le dɔɔ bar a sɔ par ηmaa ε, sın taa mi nyɔɔl kaara a Sodom nı a Gomora tɛn kaar.” (Isaiya 1:9)

XXX Bo le sın pãa le 'yer? A bala na ba ı a Juu nıbe ε, na ba dɔɔ turo a yeltorstı ε, bala le be tara yaa. A ba yeke tor naa ban tara sɔɔfɔ jũu.

XXXI Tiche a Isral nibe na turo a yeltorsɩ ba tara yaa ε,

XXXII Bo le so? Bojũu baa turo ni soofɔ ε, ti turo ni tɔmɔ̃, na ba b̃ar a kɔsɩr b̃araa.

XXXIII Nit̃aa le na seb a Ñaañmɩn g̃an pɔ a wɔ 'yer, "Nye, n bin a kɔsɩr be a Jiyon ka nibe na b̃ara ni a pie 'lo na ṽe ka ba loro, ka nire 'lo jaa na soɔ de wɔ, ṽa k̃o kpe wɔ ε." (Isaiya 8:14)

X

I N yeer, le a n nỹaa na buɔɔ ka n suɔɔ ni Ñaañmɩn le ɩka, a Isral nibe ba nye faafɔ.

II Bojũu ɩn t̃ɔɔn di a ba d̃aasɩ ɩka ba tara na nibijɩe ni a Ñaañmɩn yelee, tiche b̃ɔɔfɔ le ba puɔ a ba nibijɩe pɔ ε.

III Ban ba b̃ɔ a Ñaañmɩn yeltorsɩ ε, ti na ba buɔɔ ɩka ba bin a ba m̃ae yeltorsɩ, baa siir ba m̃ae kɔ a Ñaañmɩn yeltorsɩ ε.

IV Kirisito le ɩ a nebiñaa t̃eefɔ jie, ka nire jaa na soɔ de wɔ, won ṽen ka a ninyɩne yelee tor.

V Nit̃ɔ le a Mosesɩ man a le a nebiñaa na ma ṽe ka nire yelee tor, "A nire 'lo na maala a le a nebiñaa na 'yer, na tara na nyevɔr." (Mosesɩ G̃ama Na Tu Ata 18:5)

VI Tiche a yeltorsɩ ala na yire a soofɔ pɔ 'yer naa, "Ta tier a fɔ nỹaa pɔ soɔr ɩka, 'An le na do a saaju?' (Mosesɩ G̃ama Na Tu Anũu 30:13) Ka a le wiil ɩka, ti tara a Kirisito suu waan.

VII Bu suɔr a fɔ m̃ae ɩka, 'An le na chen a kp̃ii t̃ee?'

" (Mosesɩ G̃ama Na Tu Anũu 30:13) Ka a le wiil ɩka, ti ir a Kirisito a k̃uu pɔ waan.

VIII Tiche bo le a 'yer a Ñaañmɩn g̃an pɔ? "A 'yer gbor fɔ naa, a ben a fɔ nee pɔ, naa be a fɔ nỹaa pɔ." (Mosesɩ G̃ama Na Tu Anũu 30:14) Ala le ɩ a soofɔ 'yer nỹa sɩn muɔlo.

IX Ala ɩ fɔ haan a fɔ nee chiir a fɔ puɔ 'yer ɩka, "A Kirisito le ɩ a Soro," na fɔ soɔn a fɔ nỹaa wɔ jaa ɩka, Ñaañmɩn ir won a k̃uu pɔ, fon nyen faafɔ.

X Bojũu a fɔ nỹaa 'lo fon soɔ den le na ṽe ka a fɔ yelee tor, ka a fɔ nee 'lo fon haan 'yer le na faafɔ.

XI Nit̃aa le an seb a Ñaañmɩn g̃an pɔ, "Nire 'lo jaa na soɔ de wɔ, ṽa k̃o kpe wɔ ε." (Isaiya 28:16)

XII Bojũu t̃ee taa ba be a Juu nire ni a 'lo na ba ɩ a Juu nire ε. A Soro b̃ɔ'yen 'lɔñɔ le ɩ ba jaa Soro, na wɔ s̃ɔñɔ a bala jaa na buɔlo a wɔ yuor.

XIII Bojũu a seb a Ñaañmɩn g̃an pɔ ɩka, "Bala jaa na buɔlo a Soro yuor ɩka wɔ s̃ɔs̃ɔ ba, na nyen faafɔ." (Joel 2:32)

XIV Ñmune le ban ɩre wa buɔl a Ñaañmɩn 'lo ban ba soɔ ε? Ñmune le ban ɩ wa soɔ a nire 'lo ban ba w̃o a wɔ 'yer ε? Ñmune le ban ɩre wa w̃o a wɔ 'yer ka nire k̃ɔɔ ba wa muɔl a wɔ 'yer kɔ ba ε?

XV Ñmune le ban ɩre wa muɔl ka baa t̃ɔ ba ε? Nit̃aa le an seb a Ñaañmɩn g̃an pɔ, "Nye le a bala na waara ni a 'yer ñɔɔ gb̃ee na ṽiele ka."

(Isaiya 52:7)

XVI Tiche a ba i a Isral nibe ba jaa le lieb kaa a 'yer nõo nyã ε. Bojũu Isaiya dõo suor, "Si Soro, an le soo de a si 'yer?" (Isaiya 53:1)

XVII Sure jaa le ika 'yer fon ma wõ po le fo ma soo, ka a 'yerbie ala ban wõ in a Kirisito 'yer.

XVIII Tiche ka n suor, a mõ baa wõ naa ε? Sure jaa le ba wõ naa naa. "A ba kãkãr yin de jie wõ jaa, ka a ba 'yer ti ta a wer teefo jie." (Yiel Gãn 19:4)

XIX N le suor kaa go, a mõ a Isral nibe ba bõo a par ε? Mosesi dõo de nie 'yer, "A bala na ba i paal ε, in maal ba naa ka nyuur kpe yi, naa le maal a paal lo na ba bõo bon jaa ε, ka suur kpe yi." (Mosesi Gãma Na Tu Anũu 32:21)

XX Ka Isaiya mi ba dõo jo dãbãe ε, ti 'yer ika, "A bala na ba dõo suor suor ma ε, ba nye ma naa, n wiil naa n mãe kã a bala na ba dõo suor ma ε." (Isaiya 65:1)

XI Tiche a Isral nibe lo, nitõ le wõ 'yer, "Bibir jaa le n ma tur a n nuur buolo a bibawõnsti ni a nidebe, na turo a soi ala na ba viele ε suor a ba mãe tersi bõbõorsti." (Isaiya 65:2)

XI

I N pãa suor naa, a Nãanmın ben tãr a wõ nibe bar bi? Kai! A maa mãe in a Isral nire, naa i a Abraham yõo yi a Benjamin suor po.

II Nãanmın ba tãr a wõ nibe bar ε, bala le wõ de nie

bõo. Yaa bõo a le a Nãanmın gãn na 'yer, le a Elaija na dõo suor Nãanmın waala dõolo a Isral nibe,

III "N Soro, ba kon a fo 'ye'yerbe, na ba wel a fo suor lofo jiir bar. Maa tee le che, ti a ba suor a n kofõ." (Nãmıne Gãn Dõo 19:10, 14)

IV Bo le a Nãanmın 'yer kã a Elaija? Wõ 'yer naa, "N chene na tara nibe tur ata koor anũu (7,000) na ba gbur dumo puor a ti Baal ε." (Nãmıne Gãn Dõo 19:18)

V Le mi le a dına, nibe bamıne che naa ka Nãanmın na ir ba a wõ wãefo jũu.

VI Ala be i a wãefo jũu le, a ba le i tõmõ 'yõo le go ε, ka le ba le ε, a wãefo kõ le i wãefo le go ε.

VII Bo pãa le? A ala a Isral nibe na suor nibijie baa nye ε, tiche a bala a Nãanmın na ir le nye. Ka a bala na che kpẽme a ba nyãa.

VIII Nitãa le an seb a Nãanmın gãn po, "Nãanmın vãn ka ba i jaa bũrtũm wa tãn a dına. A ba nıbie ala maa tõo nye bon ε, ka a ba tobo ala maa tõo wõ 'yer ε." (Mosesi Gãma Na Tu Anũu 29:4)

IX A Nãa David mi dõo 'yer a ba 'yer a wõ gãn po, "Vẽ ka a ba bõdiir difo jie ka a lieb bõnyõorsti ni cheer, ka a i a ba bãr lofo jie ni a ba sãyar.

X A ba nıbie a jõo, a ba kõ tõo nye jaa ε, na ba kab gũmõ kõ le tõo dol ε." (Yiel Gãn 69:22, 23)

XI N le suor go, ba ben bãr na lo na ba kõ tõo ir jaa ε?

A ba ɪ le ε. A ba maal bɔrfɔ jũu, a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, nyen faafɔ ka nyuur na kpe a Isral nibe.

XII Tiche ala ɪ a ba maal bɔrfɔ vɛn ka a wer wɔ jaa le, ka a ba bɔrfɔ mi le a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, a bala mæe wa pɔɔ ηmine le an kaara!

XIII Yɪn na ba ɪ a Juu nibe le n 'yerε korɔ, an ben ɪka maa le a Nāanmɪn ir tɔ a yɪ pɔ, ka n ɪ a nitɔnāa a yɪn na ba ɪ a Juu nibe pɔ. N mɔɔn nɪbir nɪ a tɔmɔ nyā.

XIV A maa tier le ɪka nyuur wɔ kpe a maa mæe nibe ka n tɔɔ a bamɪne faa.

XV Bojũu ala ɪ a ba tɔr barfɔ ɪn 'maalfɔ kɔ a wer, ka a Nāanmɪn le wa de ba, ηmine le an kaara, a kɔ kaara fɪka nɪre na yɪ kũu pɔ tara nyevɔr ε?

XVI Ala ɪ fɔ den a paanɔdɔɔ kɔ Nāanmɪn, a paanɔɔ ala na che, a jaa ɪn cheche. Ala ɪ fɔ den a tie nyur kɔ Nāanmɪn, a tie wɪstɪ mi ɪn cheche.

XVII Ala ɪ ba 'mel a tie mæe wile āsɔɔ bar tɪ ηmaa a yɪn na ɪ a mɔɔ pɔ tie wile wa mar ka yɪ 'mataa tɔɔɔ nyuro a kɔbɔ'yen yire a tie āgān pɔ nɔɔnɔ,

XVIII taa tier ɪka fɔ sa naa a wɪstɪ ala ε. Fɔɔ wa 'mɔɔɔ fɔ mæe, lɛb tier kaa ɪka a ba ɪ a fɔɔ na ɪ a wile le tuo a nyibe ε, tɪ a nyibe le tuo a fɔɔ na ɪ a wile.

XIX Yɪn 'yer yɪn pāa na 'yer nɪ nyā, “Ba 'mel a wɪstɪ ala bar tɪ pāa na de ma mar.”

XX A le ɪn yelmæe, tiche ba dɔɔ 'mel ba bar a ba ba sɔɔfɔ

jũu, tiche ka a yɪn ara nɪ sɔɔfɔ. Yɪ ta bɔɔɔ yuor ε, tiche yɪ joro dābæe.

XXI Bojũu ala ɪ Nāanmɪn ba dɔɔ bar a tie mæe wɪstɪ ε, wɔ kɔ bar a yɪn mi ε.

XXII Yɪ tier kaa le a Nāanmɪn na ɪ a maal vɪla sɔɔ ka a wɔ ye le mi kpɛme, a wɔ ye le kpɛme na kɔ a bala na lo, tiche na wɔ maal vɪla kɔ a yɪn, ala ɪ yɪ chene na chiine a wɔ maal vɪla pɔ. Ka le ba le ε, wɔn ηmaa yɪn bar.

XXIII Ala wa ɪ ba teen a ba baal bar, Nāanmɪn na tɔɔn de ba le mar a tie 'yɔɔ, Nāanmɪn na tɔɔn le de ba mar a le go.

XXIV Yɪ kaa, ala ɪ a yɪn ban ηmaa yɪn a mɔɔ pɔ tie pɔ wa mar a yir tie ban sel, an le ɪn tuo a yir tie wɪstɪ ala ban dɔɔ 'mel bar marfɔ bu?

XXV N ba bɔɔɔ ɪka n vɛ ka a yelsɔɔlāa nyā sɔɔl a yɪn na ɪ a n yeer tɪ ba ɪ a Isral nibe ε, ka yɪ taa bɔɔɔ yuor nɪ a ye le nyā ε. A Isral nibe tara na a nyākpāen a le ne na tɪ tān a sɔɔ 'lo a bala na ba ɪ a Isral nibe ε, na wa tɪ nyε a faafɔ baar.

XXVI Le le na ɪ tɪ a Isral nibe ba jaa pāa nyε faafɔ nitāa le na seb a Nāanmɪn gān pɔ, “Fafaara na yɪn be a Jiyon wa, na wɔ wa lɛb tier jaa na ba vɪle ε, yɪn a Jekɔb bal nibe pɔ bar.

XXVII A neturaa le a nyāna ɪn na tara nɪ ba, a sɔɔ 'lo ɪn wa de a ba yelɛbe a jaa bar.” (Isaiya 59:20, 21)

XXVIII Fɔɔ kaa, a 'yer nɔɔ nyā vɛn ka ba ɪ Nāanmɪn

dōdēme a yin na soɔ de jūu. Tiche ala ɪ a irfo pɔ mɪ le, bala le a Nāanmɪn nŏ yoo a ba sāakpāmune jūu.

XXXIX Bojūu Nāanmɪn kofu ni a wɔ boɔlfo kŏ tŏɔ lieb jaa ε.

XXX Nɪtāa le a yin mɪ na ba ɪ a Juu nibe ε, na yaa dŏɔ wŏnŏ a Nāanmɪn toor ε, tiche pŏpāanyā yɪ nyen a wɔ nɪbaal a ba bawŏfo jūu.

XXXI Le le a bala mɪ na ɪ a Juu nibe, ba mɪ lieb ɪ bawŏnsɪ, na ba pāa mɪ na nye a Nāanmɪn nɪbaal a pŏpāanyā, nɪtāa le a sɪn mɪ na nye a Nāanmɪn nɪbaal.

XXXII Bojūu Nāanmɪn pɔɔn a nibe ba jaa a bawŏnsɪ die pɔ, na won tŏɔ kaa ba jaa nɪbaal.

XXXIII Nye le a Nāanmɪn lefo na suu jā. A wɔ yē ni a wɔ bŏɔfo ba gbɔr ε! A wɔ 'yer tɔɔrfɔ ba be bŏɔfo ε. A wɔ sɔɪ mɪ ba be bɪerfo ε!

XXXIV "An le dŏɔ bŏɔ a sɪ Soro tier? Bu an le mɪ dŏɔ ɪ a wɔ 'yer sŏnŏ." (Isaiya 40:13)

XXXV "An le dŏɔ de nie kɔ Nāanmɪn bon, ka wɔ pāa wa yara a sän?" (Job 41:11)

XXXVI Bojūu wɔ jie le a bomo a jaa yɪ. 'Lo le maal a jaa, na wɔ so a bonst a jaa. 'Lo le so a tɪr bɪbir ni bɪbir jaa. A ɪ a le.

XII

I A le jūu, n sɔɔrɔ yɪ naa yeer, a Nāanmɪn nɪbaal nyā jūu, yɪ de a yɪ māe na ɪ bŏnɪbie lon bɔɔr kɔ Nāanmɪn. A ɪn cheche naa

pele a Nāanmɪn pɔɔ. Le le ɪ a puorfo na tara par.

II Yɪ taa le wa liere maala a le a wer nibe na maala go ε, tiche yɪ maala a le na liere yɪ a tier paalaa nyā yin nye. Yin pāa tŏɔn beer na yɪ bŏɔ a Nāanmɪn bɔfo, a ala na ɪ vɪla naa pele a wɔ pɔɔ naa ɪ cheche.

III A Nāanmɪn wāefɔ nyā won wāe ma jūu, n sɔɔrɔ naa a yɪ āsɔɔ jaa ɪka, ta tier a yɪ māe tɪ pŏn bar a le yin taa tier ε, tiche yɪ ma tier a yɪ māe 'yer tɔɔrfɔ nɪbijɪe jaa jā a soɔfo 'lo a Nāanmɪn na kɔ yɪ.

IV Nɪtāa le a sɪ āsɔɔ jaa na tara āgān tɪ ka a tara jidēdēme, a jidēdēme anyāna ba tŏnŏ tŏbŏ'yen ε.

V Le mɪ le a Kɪrɪsɪto pɔ, a sɪn bala na ɪ yoo tɪ lŏɔ āgān bŏ'yen pɔ, a jidēdēme anyā a jaa 'mantaa tŏnŏ.

VI Sɪ jaa tara na kofosɪ na tee taa, tu a le a Nāanmɪn wāefɔ won wāen sɪ. Ala ɪ a āsɔɔ kofu ɪn a Nāanmɪn 'yer 'yerfo le, wɔ ma 'yere jā a le a wɔ soɔfo na ta.

VII Ka ala ɪ tŏmŏ tŏfo mɪ le, vē ka wɔ ma tŏnŏ, ala ɪ wiilfo mɪ le, vē ka wɔ ma wile.

VIII Ala ɪ ākpēɔ 'yŏɔfo le, vē ka wɔ ma 'yŏɔnŏ a ākpāen. Ka ala ɪ a wɔ kofu le nɪbaalsɪ sŏufɔ, vē ka wɔ ma sŏnŏ ba ni pupel. Ala ɪ nɪdiere tŏmŏ le, vē a wɔ ma mŏɔ nɪbir ni a tŏmŏ. Ala wa ɪ nibe 'maalfɔ tŏmŏ le, wɔ ma maala a le ni chulfo.

IX Nŏfo wɔ ɪ yelmāe nŏfo. 'Lar bon 'lo na ɪ deer, tɪ 'mar

bon 'lo na ı sō.

X Yı chele taa yele, na yı de a yeer nõfu nõn taa. Yı 'yõõõ a yı taaba gar a yı mæ.

XI Yı ta ı ni tütülsı ε, tıche yı vë ka a nõmõ yı a yı mõõ nıbir ni a sı Soro tõmõ.

XII Yı chile ni a yı tiertõfo jie, na yı tara kányir a yı wõm pɔ, na yı tara yelmæ ni a yı Nāaŋmın sɔɔrfɔ pɔ.

XIII Yı ma lõɔ põn a Nāaŋmın nıbe bala na ba tara bon jaa ε, na yı ma diere sãanba a yı yie pɔ.

XIV Na yı 'yerε nevila 'yõõõ a bala na gere yı, na yı 'yer nevila 'yõõ ba, yı ta pɔ 'yõõ ba ε.

XV Yı chile ni a bala na chile, na yı mı pɔɔ a bala na kõnõ na yı kõnõ.

XVI A yın ni a bala na kpiere, yı tara tier bõ'yen. Yı ta kaara ba pɔɔ ε, tıche yı sɔɔ 'matãan a nıbe bala na ba jã yı ε. Yı ta kaa ıka yın in yë dëme ε.

XVII Yı ta de bier yãan bier sãn ε. Yı bõõõõ sõ, na yı maala a ala na vıele nıre jaa niem.

XVIII Ala ı an tõɔ naa, an ı yın mæ le, yı tara nyã'maar ni a bala jaa yın lõɔ kpiere ni.

XIX N barmıne, yı taa ıre wa yaara taa sãn ε, tıche yı baraa kɔ a Nāaŋmın suur. Bojũu a seb a Nāaŋmın gãn pɔ ıka, "Maa le so a sãn yaafɔ, in lıeb yaa a sãn." Le le a Soro 'yer. (*Mosesı Gãma Na Tu Anũu 32:35*)

XX Le an na ı le ıka, "Ala ı kõ kpën a fı dõsɔɔ, kɔ

wɔ bõdiir a wɔ di. Ala ı kõnyũur wa kpe wɔ naa, kɔ wɔ kõɔ a wɔ nyũ. Fõs be maala a nıtõ, an kaara fıka bũu saalbie le fı mõɔ dɔɔl wɔ a jum." (*Sokpar Gãn 25:21, 22*)

XXI Yı ta vë ka bier tõɔ yı ε, tıche yı de vıla tõõn bier.

XIII

I A yı āsɔɔ jaa wɔ ma siir a wɔ mæ kɔ a paal nıbere, bojũu kpëɔ jaa ba be be ka a ba ı Nāaŋmın le bin ε. Kpëɔ sɔɔ jaa ba be be ka Nāaŋmın ba le bin wɔ ε.

II A le jũu, nıre 'lo jaa na chıre ni a kpãen dëme ba nyãna, a Nāaŋmın na bin ba le wɔ chıre ni, ka a bala na ıre a le na 'yõõn ba mæ 'yer.

III Bojũu a kpãen dëme maa diere bier dɔɔlɔ a bala na maala vıla ε, tıche a bala na maala a dëer le ba ma de yele dɔɔlɔ. Fı bɔɔɔ naa ıka fı ta joro a kpãen dëme dãbãe bı? Fı pãa maala a le na vıele, ban dãna fı naa.

IV Bojũu wɔ in Nāaŋmın tõtõnõ ıka wɔ maal fı vıla. Tıche fıõs wa maal dëer 'lo, vë ka dãbãe kɔɔ fı, a ba ı pɔɔ 'yõõ le wɔ tara a sɔɔ ε. Nāaŋmın tõtõnõ le wɔ ı na ara kɔ yeltorsı ıka wɔ kpãana a bala na maala dëer.

V A le jũu, a tara na sɔɔr ka yı siir yı mæ kɔ a kpãen dëme, a ba ı ban na kpãa yı tee jũu ε, tıche an ı a yın mæ mı bõõ nyɔɔfɔ jũu.

VI A anyãna jũu le so yın yara lõpoo kɔɔ a kpãen dëme na ı a Nāaŋmın

tõtõnbɔ na de a ba sɔɔ wɔ jaa tɔnɔ nɪ.

^{VII} Nɪrɛ jaa sãn fɔn wa di, yab wɔ. Ka ala ɪ lõpoo le faa yab ɛ, yab. Ka tẽmaal libie yabfɔ le bu, yɪ ma yab, na yɪ joro a 'lɔ a jɔfɔ na sɛɛn, tɪ 'yɔɔnɔ a 'lɔ mɪ a 'yɔɔfɔ na sɛɛn.

^{VIII} Yɪ taa pẽnɛ taa libie ka sãn ma gã a yɪ chara pɔ ɛ, a sãn 'lɔ tɛɛ na gã a yɪ chara pɔ le, nõfɔ yɪn na nõ nõ taa, bojũu nɪrɛ 'lɔ jaa na nõ a wɔ tɔ sɔɔ tun a le a nebinãa na 'yer a jaa.

^{IX} A 'yerbinsɪ le a anyãna, "Ta sɛ ɛ." "Ta kɔ nɪrɛ ɛ." "Ta ju nɪrɛ bon ɛ." "Ta jɪelɛ nɪrɛ bon ɛ." (*A Yifɔ Gãn 20:13-17*) A 'yerbinsɪ ala a jaa nɪ pãa chɛ, ba den a jaa 'yer 'yer bir bõ'yen ɪka, "Nõ a fɔ tɔ sɔɔ nɪtãa a fɔ mãɛ." (*Mosesɪ Gãma Na Tu Ata 19:18*)

^X Fõɔ wa nõ nɪrɛ, faa maala wɔ bier ɛ. Ala le so, fõɔ wa tara nõfɔ, fɔ tu naa a le jaa a Mosesɪ nɛɛ na 'yer.

^{XI} Yɪ maala a nɪtõ, bojũu yɪ bõɔn naa le a dɪna sɔɔ nyã na kaara. A sɔɔ ta naa ɪka yɪ jɛɔ ir a yɪ gõɔ pɔ, bojũu a sɪ faafɔ gbɔr jaa yẽyẽ gar a bɪbir 'lɔ sɪn dõɔ sɔɔ de.

^{XII} A chen bãlãa ka a tãsɔɔ baar, tiche ka a ɪ a wer mɪ tõɔ chaar a le nɛ. Yɪ ɪ a sɪ yaar a tãsɔɔ bomo bar tɪ de a chãa bomo su.

^{XIII} Yɪ ɪ a sɪ kpɪrɛɛ jaa kãkar fɪka a mõtõɔ nɪbɛ, na sɪ ir sɪ mãɛ yin dãen bɔyɔr pɔ, dãa buufɔ pɔ, sɛsɛyele pɔ, nɪ folaa ɪfɔ pɔ, bu gõmõ bɔfɔ nɪ nyuur pɔ.

^{XIV} Tiche yɪ de a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto na yɪ su pɔɔ a

yɪ mãɛ, na yɪ ta le tɪrɛ ɪka yɪ ɪrɛ a le a yɪ ãgãn volaa na buɔrɔ go ɛ.

XIV

^I Nɪrɛ 'lɔ sɔɔfɔ na ba jã bon ɛ, yɪ ma sɔɔ de wɔ na yɪ ta tɔɔrɔ a wɔ yelbil 'yer ɛ.

^{II} ɪsɔɔ sɔɔfɔ ma vɛn ka waa chire bon jaa ɛ, ka a ãsɔɔ sɔɔfɔ mɪ na bal ka 'lɔ mɪ dire jɛvai tɛɛ.

^{III} A nɪrɛ 'lɔ na ba chire bon jaa ɛ, wɔ ta kaara a 'lɔ na ba dire a jaa pɔrɔ ɛ, a fõɔ nyã mɪ na ba dire a jaa ɛ, ta kpɛrɛ a 'lɔ na dire a jaa ɛ, bojũu Nãanmɪn de wɔ naa.

^{IV} Fõɔ mɪ nɪ anã na fɔn tɔɔr nɪrɛ kõɔ tõtõnɔ 'yer? A wɔ mãɛ nɪkpɛɛ sɛ ka wɔ ara na bu wɔ lo naa, won le ara na, bojũu a wɔ Soro na tõɔn maal wɔ a wɔ ara.

^V Nɪrɛ ma kãan a bɪbir ãsɔɔ a wɔ gar ãsɔɔ, ka ãsɔɔ kaa a bɪbie a jaa ka a ɪ bõ'yen. ɪsɔɔ jaa wɔ ma tɪr kaa a wɔ mãɛ tɪr pɔ.

^{VI} Nɪrɛ 'lɔ na de a bɪbir ãsɔɔ a wɔ gar a jaa, wɔ ɪrɛ a le a sɪ Soro jũu. 'Lɔ na ɔɔrɔ a nõn, wɔ ɔɔrɔ a sɪ Soro jũu, bojũu wɔ ma sɔɔr Nãanmɪn 'yõɔ. A 'lɔ mɪ na ba ɔɔrɔ ɛ, wɔ mɪ ɪrɛ a le a sɪ Soro jũu, wɔ mɪ ma puor Nãanmɪn yãan.

^{VII} Bojũu nɪrɛ ãsɔɔ jaa ba be be kɔ a wɔ mãɛ tɛɛ 'yõɔ ɛ. Nɪrɛ ãsɔɔ jaa mɪ ba kpi kɔ a wɔ mãɛ tɛɛ ɛ.

^{VIII} Ala ɪ sɪ ben ka, sɪ ben be kɔ a sɪ Soro. Ala ɪ sɪ mɪ kpi naa, sɪ kpin kɔ a sɪ Soro. Ka sɪ chɛnɛ na vɔrɔ, bu sɪ kpi naa, a sɪ Soro le so sɪ.

IX A anyāna jūu le a Kırısto kpi ti na wo le ir i vor, ıka a wo i a kün ni a vøe ba jaa Soro.

X Fõo mi, baa 'yõo le fo tóoro a fo yebe 'yer, bu bo le so ka fo kaara a fo yebe poro? Bojūu si jaa le na ara a Nāanmın 'yer tóorfø dakoo par.

XI A seb a Nāanmın gån po ıka, "A si Soro le 'yer, in i vor jūu, a gbedumo a jaa na gbur a n niem, ka a kókör jaa haa 'yer ıka maa le i a Nāanmın." (*Isaiya 45:23*)

XII Be le a si āsøo jaa na pāa 'yer a si mæe 'yer kø a Nāanmın.

XIII A le jūu, yi i a si bar a si taaba 'yer tóorfø, na si lıeb a si tier na si ta ire køsır bāraa koro a si taaba søi po a ba ŋmiere loro ε.

XIV A maa na be a si Soro Yesu 'yõo, n soon sire jaa ıka bõdiraa jaa ba i deer a wo mæe ε. Tıche ala i a nıre āsøo jaa wa kāan bon ıka wo in bõdeer, a bõnyıne in bõdeer kø wo.

XV Ala wa i a chen a fo yebe bõdiraa kõo fon di jūu, faa maala wile ni nõfo ε. Ta vë ka a fo bõdirsi sõo a fo yebe 'lo 'yõo a Kırısto na kpi ε.

XVI Ta vë ka a bon 'lo fõo na bõoło bõvıla, ka nıre bõoło wo bõdeer ε.

XVII Bojūu a Nāanmın nāalõo yebe ba i bõdiir ni bõnyursı yebe ε, tıche a in torfo, ni nyā'maar ni a popel na yi a Nāanmın Sıe po yebe le,

XVIII bojūu nıre jaa na tõnõ koro a Kırısto tu a sör nyā

po, wo maala na a le na pele a Nāanmın pøo, ka a nıbe mi 'yerε a nınyıne 'yer vıla.

XIX A le jūu, yi i a si mõo nıbir, na si maala a le na waan nyā'maar a si 'yõon taa ākpæen.

XX Yi ta de bõdiir yebe sõon a Nāanmın tõmõ bar ε. Bõdiraa a jaa vıele naa, tıche a in deer ala i nıre din bon na vë ka a wo to søo lo.

XXI A le a sεe naa ka nıre ta 'wøb nõn ε, bu nyū dāa ε, bu maal yebe kõo na vë ka a wo to søo lo ε.

XXII Le jaa fon bõo a yelsı anyāna po, bar ka a be a fõo ni Nāanmın chara po. Popel søo le a 'lo tier na ba 'yõo wo yebe ni a bonı ala a 'lo mæe na 'yer ıka a i naa ε.

XXIII Tıche nıre 'lo na dire ni baal, 'yõon a wo mæe 'yer, bojūu waa dire ni søofo ε. Bon jaa mi na ba wa yi søofo po ε, a in bier.

XV

I Sın bala na kpẽme, a sεe naa ka si tuo a bala na ba kpẽme ε, na loro tuor, na si ta pele a sın mæe pøor ε.

II A si āsøo jaa wo ma pele a wo to søo pøo, na si sõo wo a wo mi ba nyıbe.

III Bojūu a Kırısto mæe gba mi ba dõo pel a wo mæe pøo ε, tıche a le an seb a Nāanmın gån po ıka, "A tobie ala a bala na tofo, a wa dõo a n ju." (*Yiel Gån 69:9*)

IV Bojūu a ala a jaa na dõo seb a Nāanmın gån po, a kør jaa bin, a seb a sın wiilfo 'yõo, ka a gāma anyāna ku

sɪ kãnyir 'yõɔn sɪ ãkpãen ka sɪ tara tɛrtɔfo jie.

^V A Nãanmɪn na kɔrɔ yɪ a kãnyir na wɔ 'yõɔnɔ yɪ a ãkpãen, wɔ kɔ yɪ nebõ'yen ka yɪ turo nɪ a Yesu Kɪrɪsɪto.

^{VI} Ka yɪ jaa 'mataa tara tɛr bõ'yen na yɪ de nebõ'yen 'yõɔn a Nãanmɪn tɪr na ɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto Sãa.

^{VII} Yɪ sɔɔ diere taa nɪtãa le a Kɪrɪsɪto mɪ na sɔɔ de yɪ, ka yɪn tɔɔ waan pɛɛfo wa kɔ Nãanmɪn.

^{VIII} N 'yere na kɔrɔ yɪ ɪka, a Kɪrɪsɪto wã lɛɛb naa a Juu nɪɛ tɔtɔnɔ a Nãanmɪn yelmãe jũu, na wɔ vɛ ka a le a Nãanmɪn na tɪr a nɛe kɔ a sɪ Sãakpãmɪne ɪ yelmãe.

^{IX} Ka a bala na ba ɪ a Juu nɪɛ ε, mɪ na tɔɔ kɔ Nãanmɪn tɪr a wɔ nɪbaal jũu. Nɪtãa le na seb a Nãanmɪn gãn pɔ ɪka, "A le jũu, ɪn dãnfo naa a bala na ba ɪ a Juu nɪɛ sɛ, naa yiel yiel kɔ a fo yuor." (2 *Samuwel* 22:50)

^X A le seb go, "A yɪn na ba ɪ a Juu nɪɛ ε, yɪ 'matãan a Nãanmɪn nɪɛ chɪle." (*Mosesɪ Gãma Na Tu Anũu* 32:43)

^{XI} A le seb go, "A yɪn na ba ɪ a Juu nɪɛ ε, yɪ pɛere a sɪ Soro, na yɪ yiele pɛɛfo yiel kɔrɔ wɔ, a yɪn nɪɛ ba jaa." (*Yiel Gãn* 117:1)

^{XII} Isaiya gba mɪ le 'yer go a wɔ gãn pɔ, "A Jesɪ nyɪr na le tɔ naa. 'Lɔ le na ɪr na wɔ kaara a paalsɪ a jaa, na wɔ mɪ ɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪɛ ε, tɛrtɔfo jie." (*Isaiya* 11:10)

^{XIII} A Nãanmɪn na ɪ a yɪ tɛrtɔfo sɔɔ, wɔ sɛɛ a yɪ

nyãn nɪ chɪlfo, nɪ nyã'maar a le yɪn sɔɔ wɔ, ka a yɪ tɛrtɔfo pãa nɛme yaar nɪ a Nãanmɪn Sɪɛ kpɛɔ.

^{XIV} N yɛɛr, maa mãe sɔɔ naa ɪka yɪ sɛɛn naa vɪla maalfɔ, na yɪ tara yɛ na yɪ bõɔ taa wiilfo.

^{XV} N seb a da sɛɛr amɪne 'yõɔ kɔ yɪ, ka a kaara fɪka n le bõɔ tɛr yɪ go, a Nãanmɪn wãɛfo won kɔ ma

^{XVI} ka n ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto tɔtɔnɔ naa tɔnɔ a bala na ba ɪ a Juu nɪɛ pɔ jũu, naa sɔnɔ mɔɔlɔ a Nãanmɪn 'yer nɔɔ. Le le a bala na ba ɪ a Juu nɪɛ ε, puorfo na tara par ka a Nãanmɪn sɔɔ de na wɔ oon ba nɪ a wɔ Sɪɛ.

^{XVII} ɪn be a Yesu Kɪrɪsɪto 'yõɔ jũu, a tɔmɔ ɪn tɔnɔ kɔrɔ a Nãanmɪn yɪn yuor.

^{XVIII} N kɔ wa 'la 'yer 'yer jaa ε, ka a ala a Kɪrɪsɪto na maal baar ba le ε, tu a n 'yõɔ ka a bala na ba ɪ a Juu nɪɛ ε, here wa wɔnɔ a Nãanmɪn toor, tu a le ɪn 'yer nɪ a le ɪn tɔ,

^{XIX} wɔ den kpɛɔ tɔn nɛ'maa tɔmɔ nɪ tɔfersɪ tun a Nãanmɪn Sɪɛ kpɛɔ pɔ. Le le, n yɪn a Jerusalem chen lɛɛɛ tɪ gɔɔr a Ilirikum tɛe naa man a Kɪrɪsɪto 'yer nɔɔ nyãna jaa nɛ nɛ nɛ.

^{XX} Maa nɪbijɪe ye le ɪka n mɔɔl 'yer a 'yer nɔɔ jie 'lɔ jaa ban ba wɔ a Kɪrɪsɪto ye le ε, naa ta ɪre wa mɛ dɔɔl nɪre kɔɔ dachin par kparaa ju ε.

^{XXI} Nɪtãa le an dɔɔ seb a Nãanmɪn gãn pɔ ɪka, "A bala ban ba dɔɔ 'yer a wɔ 'yer kɔ ε, na nye naa, ka a bala mɪ

na ba dõw wõ naa ε, na bõõn a par.” (Isaiya 52:15)

^{XXII} A yeke nyāna le var ma a sɔr ka n ba tɔrɔ waara a yi sɛ̃ ε.

^{XXIII} Tiche põpānyā 'lo, n ba le tara jipaalaa ka a paalsi anyā pɔ na le tõ go ε, n mɪn dõw bɔrɔ a yi nyefu a yuon yõw na po jūu.

^{XXIV} N guor naa ɪka n chen Sɪpēen, maa wa tala ɪn ara na piir yi kaa, naa jẽ a yi sɛ̃ bālāa a yi sõw ma ka n chen.

^{XXV} Põpānyā 'lo, Jerusalem le n chiine ni a sõwfo ɪka n ti ku a Nāanmɪn puorbo a be.

^{XXVI} Bojūu a Masedonɪya dēme ni a Akaya dēme man taa ɪka ba chɪer chɪerfo sōon a Nāanmɪn puorbo bamɪne na be a Jerusalem na ba tara bon jaa ε.

^{XXVII} Ba nyen a le ka a ɪ sãn kɔ ba a ba de a le dɔɔl a ba m̃ε. Ala ɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbe ε, pōn naa a Juu nɪbe a Nāanmɪn sõwfo, ala le so ka a mɪ sɛε ɪka ba mɪ lōon a Juu nɪbe pōn a ba bōtarɪ.

^{XXVIII} Maa wa tõ a nitõ, naa de a chɪerfo, anyā kɔ ba baar, ala le ɪn chen a Sɪpēen naa ti 'lɔw piir yi kaa.

^{XXIX} N bõõn naa ɪka maa wa waara, ɪn waan naa a Kɪristo sõwfo na berma.

^{XXX} N sɔrɔ yi naa n yeer, ni a si Soro Yesu Kɪristo ni a Nāanmɪn Sɪε nōfo ɪka, yi pɔw ma a n mōfo nyā pɔ, sɔrɔ Nāanmɪn kɔrɔ ma.

^{XXXI} Yi sɔr Nāanmɪn, a wɔ faa ma yin a bala na ba sɔw be a Judiya, ka a le mɪ

ɪn chiine a Jerusalem ka a Nāanmɪn puorbo mɪ ti sɔw de,

^{XXXII} ka ala ɪka Nāanmɪn bɔwfo le, ka n wa a yi sɛ̃ ni pupel a si 'mataa 'yõw taa ākpāen.

^{XXXIII} Nāanmɪn na ɪ a nyā'maar sɔw, wɔ be a yi jaa sɛ̃. A ɪ a le.

XVI

I N pɔrɔ naa a si yepɔw Fiibi yovɪla kɔrɔ yi, a pɔw nyā ɪn tõtõnõ be a Kenkɪrya tēdēme pupuorbiir pɔ.

II N sɔrɔ yi naa ɪka 'lo wa ti, yi de wɔ ni a si Soro yuor, na yi maal wɔ a le na seen a Nāanmɪn puoro, na yi mɪ ku wɔ sõwfo jaa won na bɔrɔ yi a yi sɛ̃. Bojūu wɔ mɪ dõw sõw niyɔw ni a maa m̃ε.

III Yi puor a Pɪrisɪla ni Akuɪla kɔ ma. Ba ɪ naa a n tõtõtaaba a Yesu Kɪristo tōmõ pɔ.

IV Ba tōn kūu tōmõ kɔ ma. A ba ɪ maa tɛε gba le ε, tiche a pupuorbo bala ba jaa na ba ɪ a Juu nɪbe ε, āgān mɪ 'maan ba naa.

V Puor a pupuorbiir bala na ma lōw puor a ba yir. Puor a n badaba Epainɪtɔsi, 'lo le de nie turo a Kɪristo be a Asɪya paal pɔ.

VI Yi puor a Mɛer mɪ na ir nyāa 'yõw tōnõ kɔrɔ yi,

VII na yi mɪ puor a Andirunkast ni a Junɪyasɪ. Ba ɪn a n bɔr nɪbe ka maa ni bala jaa mɪ dõw 'mataa be a pɔwfo die pɔ. A nitōnsɪ bõw ban jaa cheche, bala mɪ le de nie turo a Kɪristo tiche ka a maa wa bɪer.

VIII Yı puor Ampilatıstı kō ma, n nō wō naa a Kırısıto tufo jūu,

IX na yı mı puor Urbanıstı na pōō sı tōnō a Kırısıto tōmō pō nı a n badaba Sıtachıstı.

X Yı puor Apelestı nıre jaa na sōō ıka wō turo naa a Kırısıto sōr jaa ne ne ne, na yı mı puor Aristobulus nı a wō yir dēme ba jaa.

XI Yı puor a Herōdiyōn na ı a n bōr nıre, na yı mı puor a Narsısusı nı a wō yir dēme ba jaa na turo a sı Soro.

XII Yı puor a Tırafaina nı Tırafosa, a pōō ba nyāna mōōn nıbir nı a sı Soro tōmō, na yı puor a Persis mı na ı a pōō āsōō na mōō nıbir nı a sı Soro tōmō.

XIII Yı puor a Worofōs ban ır a sı Soro pō nı a wō ma, a wō ma mı ın a n ma.

XIV Yı puor Asınkırtıstı, nı Filegon, nı Hemıstı nı Patrobas nı Hermastı nı a yeer bala jaa na be a ba sē.

XV Yı puor a Filologusı nı Juliya nı Nereyus nı a wō yeēōō nı Olinpası nı a Nāanmın puorbo ba jaa na be a ba sē.

XVI Yı puor puor taa nı pupel. A pupuorbiir ba jaa puor yı naa nı a Kırısıto yuor.

XVII N kpākpāana yı naa yeer ıka yı guro yı māe sō nı a bala na ma waara nı a ootaa, na ba ma vē ka yı bāra loro a wiilfō nyā yın jān pō. Yı tōō 'laa tı bar ba.

XVIII Bojūu a nıbe ba nyāna a ba ı a sı Soro Kırısıto tōmō le ba tōnō ε, tıche a bala māe vōlaa bomo le ba tōnō bōōō. Ba ma 'yerē na jaa he le le le na ba de nenōō bel a nıbe bala tıer na ba chen niem ε.

XIX Nıre jaa wōn a le yın turo a Nāanmın 'yer ne ne ne, ka nōō kpe sı a yı yele jūu. Tıche n bōōō naa ıka yı maala vıla nı yē, na yı ta bōō yelbier maalfō ε.

XX A Nāanmın nyā na ı a nyā'maar sōō, a kō le kor ε, tıche ka a wō ηmāe a Satan a yı gbēε pılem. A wāefō na yı a sı Soro Yesu sē a be a yı sē.

XXI Timoti na ı a n tōtōto sōō puor yı naa, ka a Lusıyusı nı Jason nı Sosıpa-ter na ı a n bōr nıbe mı puoro yı naa.

XXII Maa mı na ı Tertıyōstı na seere a Pōol gān nyā mı puoro yı naa nı a sı Soro yuor.

XXIII Gayus yir maa nı pupuorbiir na kpıere a wō kaara sı mı puoro yı naa. Erastus na ı a tēe libıkaara nıkpēε nı a sı yebe Kuwartusı mı puoro yı naa. 1

XXV Pōpāanyā, tıur wō ta a Nāanmın nyā na sōō yı a yı tōō ara tu a n 'yer nōō nyā ın mōōl na ı a Yesu Kırısıto, naa char a yelsōōlaa nyāna na sōōl a kōr jaa na po.

XXVI Tıche pōpāanyā, a yelsōōlaa char naa tu a le a Nāanmın 'ye'yerbe a le a Nāanmın vōr nyā na 'yer ba,

1 XVI:XXIII 16:23 A pōfō hjer nı anaar ba dōō pōō a gān pō ban seb ıka, 24 A sı Soro Yesu Kırısıto wāefō a be a yı jaa sē. A ı a le.

ka a paalsi ba jaa na soo de,
na ba turo wo.

^{XXVII} A Naaŋmin nyã tee le
i a yẽ soo, wo nyere tur bɔbir
ni bɔbir jaa tu a Yesu Kirisito
'yoo. A i a le.

A GĀN DĶĶ A PŌOL NA SEB KŪ A KORINTI NIBE

I Maa PŌol a Nāanmūn na bŌol a wŏ bŏfŏ pŏ ūka n i a Yesu Kūrisito nūtŏnāa ni a si yēbe Sosetenesi,

II le sēere a gān nyā kŏrŏ a yūn na puoro a Nāanmūn be a Korinti tēe pŏ. A yūn na oo be a Yesu Kūrisito 'yŏŏ na yū i a wŏ ni chechesi lŏŏn a bala na be jie jaa na bŏolŏ a si Soro Yesu Kūrisito yuor na i a sūn ni a ba jaa Soro.

III Wāēfŏ ni nyā'maar na yī a si Sāa Nāanmūn ni a si Soro Yesu Kūrisito sē a be a yī sē.

IV N ma puor Nāanmūn yāan kŏ yī bojūu wŏ wāe yī naa tu a Yesu Kūrisito 'yŏŏ.

V A wŏ jūu le yī le yelee a jaa pŏ, a yī 'yerbie ni a yī bŏŏfŏ a jaa pŏ,

VI bojūu a Kūrisito dāasie sūn di, yī sŏŏn de.

VII A le jūu, yaa faa a Nāanmūn siē kŏfŏ āsŏŏ jaa ε, na yī pāa mŏŏ nūbir chele a le a si Soro Yesu Kūrisito na le heb wa.

VIII Wŏn 'yŏŏ yūn ākpāen ti tān a baaraa, ka yī kŏ tara chefŏ ε, ti tān a si Soro Yesu Kūrisito waa bībir.

IX A Nāanmūn nyā na bŏol yī wa lŏŏn a wŏ Bie Yesu Kūrisito na i a si Soro ūn yelmāe sŏŏ.

X N yēer, n den a si Soro Yesu Kūrisito yuor naa sŏŏŏ ni yī ūka yī jaa yī ta ūma

dēdē ka ootaa be a yī pŏ ε, a le na vē naa ka yī pāa tara nebŏ'yen ni tier bŏ'yen.

XI N yēer, nibe bamine na yī a Kūloe yir wa man kŏ ma ūka nechire ben a yī chara pŏ.

XII A le par le ūka, a yī āsŏŏ jaa ma 'yer ūka, PŌol le maa turo, ka āsŏŏ mi 'yer, Apolosi le maa turo, ka a āsŏŏ mi 'yer, Sīfasī le n turo, ka a āsŏŏ mi 'yer ūka, Kūrisito le n turo.

XIII A Kūrisito ūman dēdēme bu? PŌol le ba kpa a daa ju bu? Bu PŌol yuor le yī son a Nāanmūn kŏŏ?

XIV N pŏŏ pel naa ūn ba so a yī āsŏŏ jaa Nāanmūn kŏŏ ε, ka ala ba i Kūrisipusi ni Gayus tēε ba le ε,

XV ka nire jaa kŏ tŏŏ 'yer ūka maa yuor le n son yī a Nāanmūn kŏŏ ε.

XVI Ŷŏ, n mi dŏŏ so a Sītefanasi ni a wŏ yir dēme ba jaa a Nāanmūn kŏŏ. A anyā puor n ba tier nire jaa ūn le so a Nāanmūn kŏŏ ε.

XVII Bojūu Yesu Kūrisito ba tŏ ma ūka n ti suoro nibe Nāanmūn kŏŏ ε, tiche n ti mŏŏl a 'yer nŏŏ na ba i nīsaal yē 'yer ε. Ka a Kūrisito kūu wŏn kpi a daa taa i pŏŏŏ ε.

XVIII Bojūu a daa 'yer ūn dābol 'yer kŏ a bala na were, tiche a ūn Nāanmūn kpēŏ kŏ a sūn bala na nye a faafŏ.

XIX Bojūu a seb a Nāanmūn gān pŏ ūka, "Ūn sŏŏ naa a yē dēme yē bar, naa bŏbŏr a bŏŏfŏ dēme bŏŏfŏ bar." (Isaiya 29:14)

XX Nyine le a yẽ dẽme be? Nyine le a bõofu soo be? Nyine le chibe dẽme mi be a dina? A ba ı Nãanmın hieb a wer nyã yẽ a wɔ ı jol ε?

XXI Bojũu a Nãanmın yẽ kɔ vẽ ka a wer de a wɔ yẽ bõon wɔ ε, Nãanmın pɔɔ pel naa ni a jol mɔɔl ban mɔɔl ka a na faa a bala na soo de.

XXII A Juu nibe ma buɔɔɔ naa ne'maa yele, ka a bala na ba ı a Juu nibe ε, mi buɔɔɔ yẽ.

XXIII Tiche sɔn mɔɔl naa Yesu Kırısıto ban kpa a daa ju, ka a ı gber bãrfɔ kɔ a Juu nibe ti mi ı jol yele kɔ a bala na ba ı a Juu nibe ε.

XXIV Tiche a bala a Nãanmın na lɔɔ buɔl a Juu nibe ni a bala na ba ı a Juu nibe ε, Kırısıto le ı a Nãanmın kpẽɔ ni a Nãanmın yẽ.

XXV Bojũu Nãanmın jolɔ ın yẽ gar a nire yẽ, ka a Nãanmın balfɔ tara kpẽɔ gar a nire kpẽɔ.

XXVI N yeer, yi tier a le yin dõɔ be ti a Nãanmın wa buɔl yi, nısaal kaafɔ pɔ, a yi yɔɔ ba dõɔ ı yẽ dẽme ε, a yi yɔɔ ba dõɔ ı yuor dẽme ε, yaa ı nãmune bibiir ε.

XXVII Tiche Nãanmın ir naa a wer nyã jol bon 'yõon a yẽ dẽme vã, Nãanmın le ir naa a wer nyã bõbalaa na wɔ 'yõon a kpãen dẽme vã.

XXVIII Nãanmın ma ir naa a wer bon ba 'yõonaa, a ala a nibe na kaara pɔɔɔ, ni a nibe bala gba nire jaa na ba 'yõonɔ ε, wɔ ı naa nitõ ka a

bon 'lo a wer na 'yõonɔ ka wɔ ı pɔɔɔ,

XXIX ka nire jaa taa buɔɔɔ yuor a wɔ niem ε.

XXX A wɔ jũu le yi be a Yesu Kırısıto 'yõɔ, 'lo le ı a yẽ yi a Nãanmın sã kɔ si, na wɔ ı a si torfɔ ni cheche ni a faafɔ.

XXXI A le jũu, nitãa le an seb a Nãanmın gãn pɔ, "Vẽ ka a 'lo na buɔɔɔ yuor, wɔ buɔɔɔ a yuor a si Soro 'yõɔ." (*Jeremiya 9:24*)

II

I N yeer, ın dõɔ wa a yi sã, n ba waan nebõon bu yẽ 'yer naa wa man a Nãanmın dãasie kɔ yi ε.

II Bojũu a le ın dõɔ be a ye sã, n ba le bõɔ bon jaa pɔɔ a Yesu Kırısıto ban kpa a daa ju ε.

III Balfɔ, dãbãe ni miifɔ le n dõɔ ben a yi sã.

IV A n 'yer ni a n mɔɔlfɔ ba ı yẽ 'yerbie ε, tiche a ı naa a Nãanmın sie kpẽɔ wiifɔ le,

V ka a yi soofɔ taa diel a nire yẽ ε, tiche a diel a Nãanmın kpẽɔ.

VI Faa nye, sɔn ma 'yer a si 'yer ni yẽ kɔ a bala na nõɔ a Nãanmın sɔr pɔ, a ba ı a wer nyã bu a kpãen dẽme yẽ na wa ı pɔɔɔ daar kõɔ ε.

VII Kai, sɔn 'yere naa a Nãanmın yẽ soɔlaa, a yẽ 'lo na dõɔ soɔl a Nãanmın na kaa ir a si daar kõɔ tur jũu sere na wɔ wa maal a wer.

VIII A wer nyã kpãen dẽme ba dõɔ bõɔ a par ε, ala ı bala ta bõɔ ba kõ naa kpa a tur Soro a daa ju ε.

IX Tiche a le an seb a Nāanmūn gān pō ūka, "Nībir jaa ba nye ε, toor jaa ba wō ε, tier jaa mī ba bōōn a ala a Nāanmūn na chōor kō a bala na nō wō ε." (Isaiya 64:4)

X Tiche anyāna le a Nāanmūn Sīe wiil kō sī, Nāanmūn Sīe ma bier naa a yelsi a jaa, na wō gba ma bōō a ala na be a Nāanmūn puom.

XI Nībuor le bōō le na be a wō tō sōō tier pō, ka a nire 'lō māē ba le ε? A le mī le nire ba bōō le na be a Nāanmūn tier pō ε, ka a Nāanmūn māē Sīe ba le ε.

XII A ba i a wer nyā sīe le sī tara ε, tiche a Sīe 'lō na yi a Nāanmūn sē a sī de bōōn a ala a Nāanmūn na kō sī a pōō.

XIII A anyāna le sī 'yere, a ba i nire 'yerbie sūn jān ε, tiche 'yerbie ala sūn jān a Nāanmūn Sīe sē na sī wile nī a Nāanmūn Sīe yelmāē nī a Sīe 'yerbie.

XIV Nire 'lō jaa na ba tara a Nāanmūn Sīe ε, maa sōō a ala na yi a Nāanmūn Sīe sē ε, bojūu a ūn dābol yele kō wō a wō maa bōō a par ε, bojūu nire na tōōn bōō ala i wō tara naa Nāanmūn Sīe.

XV A nire 'lō na tara a Nāanmūn Sīe ma vier naa a yele a jaa kaa, tiche nire 'lō na ba tara a Nāanmūn Sīe ε, wō kō bōō a nire 'lō na tara a Nāanmūn Sīe tier ε.

XVI Bojūu a seb a Nāanmūn gān pō ūka, "An le bōō a sī Soro tier, na wōn kpāa wō?" (Isaiya 40:13) Tiche sūn le tara a Yesu Kirisito tier.

III

I N yeer, n kō tōō 'yere nī yi fika nibe na tara a Nāanmūn Sīe ε, tiche n 'yere nī yi naa fika a wer nibe na yi i bibiir a Kirisito sōr pō.

II Birkōō tee le n kō yi a ba i saa yin ba ta na tōō di ε. Sire jaa le yi chene ba ta ε.

III Yi chene na ire fika nibe na ba bōō Nāanmūn ε, bojūu nyuur nī nechire chene na be a yi pō, yaa chene i a wer nibe ε? Na yi maala a le ban maala ε?

IV A yi āsōō na ma 'yer, maa turo na Pōōl, ka a āsōō mī 'yer ūka, maa turo na Apolosi. Yaa chene ire fika nibe na ba bōō Nāanmūn ε?

V A anyāna a jaa pō, Pōōl nī a Apolosi, bo ba i? Tōtōnbo le sūn i a yi tu a be wa sōō de ka a sī Soro kō āsōō jaa nī wō tōmō.

VI Maa le bōr ka a Apolosi mī chor a kōō, tiche Nāanmūn le so an nōō.

VII Le a 'lō na bōr, nī a 'lō na chor a kōō, ba i bon jaa ε, tiche a Nāanmūn 'lō tee na vē ka a boni a jaa nōō.

VIII A nire 'lō na bōr nī a nire 'lō na chor a kōō ba jaa tara na tier bō'yen ka a āsōō jaa na nye a le wōn tō sāyar.

IX Bojūu, sūn i naa Nāanmūn tōtōtaaba, yin mī le i a Nāanmūn puo, a Nāanmūn yir wōn miere.

X A wāefō a Nāanmūn na kō ma le so ka n kpar a dachin par kparaa nitāa bōō miere, ka a bamine mī miere dōōō. Tiche āsōō jaa

wɔ bõɔ kaara a le won mɛrɛ dɔɔlɔ.

XI A ye le ɪka, nɛrɛ jaa kɔ le tɔɔ kpar a dachin par kpar yuo le pɔɔ a 'lɔ na be be ε, 'lɔ le ɪ a Yesu Kɪrɪstɔ.

XII Ala ɪ nɛrɛ den selma, kpāna, kɔsɪr kpāen, daar, mɔɔr bu kakɛ,

XIII nɛrɛ jaa na nyɛ naa a wɔ tɔmɔ, bojūu a bɪbir 'lɔnɔ a jaa na gān chāa pɔ. Būu le na vuul nɛrɛ jaa tɔmɔ na wɔ bɛɛr āsɔɔ jaa tɔmɔ kaa.

XIV Ala ɪ a le won mɛ dɔɔl ba sɔɔ ε, won nyɛn a wɔ sāyar.

XV Ala ɪ a wa di naa a nɪnyɪnɛ kɔ nyɛ bon jaa ε, won nyɛn faafɔ, tɪchɛ won kaara naa fɪka nɛrɛ būu na vuul.

XVI Yaa bõɔ ɪka yɪn māɛ le a Nāanmɪn puorfɔ yir ka a wɔ Sɪɛ kpɪɛrɛ a yɪ 'yɔɔ ε?

XVII Ala ɪ āsɔɔ jaa wa sɔɔ naa a Nāanmɪn puorfɔ yir nyā, Nāanmɪn na sɔɔ naa a nɪnyɪnɛ, bojūu a Nāanmɪn puorfɔ yir ɪn chechɛ. Yɪn māɛ le a puorfɔ yir nyā.

XVIII Yɪ ta be le a yɪ māɛ ε. Ala ɪ a yɪ āsɔɔ tɪɛr naa ɪka wɔ ɪ naa yɛ sɔɔ a wer nyā pɔ, wɔ lɛb ɪ "Jɔl" na wɔ pāa tɔɔ lɛb yɛ sɔɔ.

XIX Bojūu a wer nyā yɛ ɪ naa jɔl ye le a Nāanmɪn niem, nɪtāa le an sɛb a Nāanmɪn gān pɔ, "Wɔ ma nyɔɔ naa a yɛ sɔɔ a wɔ yɛ ye le pɔ." (Job 5:13)

XX A le sɛb go, "A Soro bõɔ naa a yɛ dɛmɛ tɪɛr ka a ɪ pɔɔɔ." (Yiel Gān 94:11)

XXI A le jūu, nɛrɛ wɔ ta le 'mɔɔɔ a wɔ māɛ nɪ nɛrɛ ye le

ε! Yɪn le so a bonɪ a jaa, XXII ka maa Pɔɔl le bu, Apolɔsɪ le bu, Sɪfasɪ le bu, a wer le bu, nyɛvɔr le bu, kūu le bu, dɪna le bu, ka daar kɔɔ le, yɪn le so a jaa.

XXIII A Yesu Kɪrɪstɔ mɪ so yɪ, ka Nāanmɪn mɪ so a Yesu Kɪrɪstɔ.

IV

I A le jūu, yɪ ma kaa sɪ a sɪ ɪ a Yesu Kɪrɪstɔ tɔtɔnɔ a Nāanmɪn na de a wɔ yɛlɔɔlɔsɪ 'yɔɔ a sɪ nuur pɔ.

II Põpāanyā, a le na gā le ɪka a bala ban de bon 'yɔɔ a ba nuur pɔ, ba tara yelmāɛ.

III A ba bā ma ε, ala ɪ ka yɪn le bu a wer nɛrɛ le tɔɔɔ a n 'yer sɪrɛ jaa a maa māɛ kɔ tɔɔr a n 'yer ε.

IV N ba tɪɛr ye le jaa ɪn ɪ bɔr ε, tɪchɛ a ba wiil ɪka n ba tara ye le ε. A sɪ Soro le na tɔɔr a n 'yer.

V A le jūu, yɪ ta de nie tɔɔɔ a 'yer ka a bɪbir ba ta ε. Yɪ che le ka a sɪ Soro wa. 'Lɔ le na yɪn ye le a jaa na sɔɔl a libe pɔ, chāa pɔ, na wɔ mɪ wiil a ala na sɔɔl a nɪbɛ tɪɛr pɔ. A bɪbir 'lɔnɔ le āsɔɔ jaa na nyɛ a wɔ pɛɛfɔ a Nāanmɪn sɛ.

VI Põpāanyā, n yɛɛr, a yɪn jūu le n de a ye le anyāna naa man a maa nɪ a Apolɔsɪ, ka yɪn jān a par yɪ a sɪ sɛ a le ban 'yer ɪka, "Taa ɪrɛ wa chen po a le ban sɛb ε." Ka a yɪ āsɔɔ jaa taa pāa 'yɔɔnɔ nɪbɛ gara taa ε.

VII Ana le maal yɪ a yɪ be yɪ yɔ gar nɛrɛ jaa? Bo yɪ tara, ka a ba ɪ Nāanmɪn le kɔ yɪ ε? Ala ɪ a Nāanmɪn le kɔ yɪ,

ɲmune a ɪ a yɪ bɔɔɔɔ yuor fika yaa ɪ le ε?

VIII Yɪ ben tara bon jaa yɪn bɔɔɔɔ! Na yɪ be ɪ taraa dēme! Yɪ ben liɛb nāmune ka sɪn ba ɪ ε! Maa bɔfɔ le fika yɪ ta ɪ a nāmune sɪre jaa, ka a sɪ mɪ ta pɔɔ yɪ ɪ a nāmune.

IX Bojūu maa sē, a kaara naa fika a Nāanɲmɪn den a sɪn na ɪ a nɪtɔnsɪ a sɪ pii a nɪyɔɔ puor, a ban kɔ sɪ chāa pɔ. Ka a sɪ ɪ bōmanāa kɔ a wɛr nɪ a malakasɪ nɪ a nɪbe ba jaa.

X Sɪn ɪn jɔlɔ a Yesu Kɪrɪsɪto jūu tɪche ka a yɪn ɪ yēn dēme a wɔ pɔ. Sɪn ɪn nɪbaalsɪ tɪche ka a yɪn ɪ kpāen dēme. Ba 'yōɔnɔ yɪ naa tɪ kperɛ sɪn.

XI Wa tān dɪna gba, kō nɪ kōnyūur le sɪ ma chiine, ka a sɪ bōsursɪ chɪer chɪer ka ba pɔɔɔɔ sɪ, saa tara yir kɪɛrɛ ε.

XII Tō kpāen le sɪ ma tōn a sɪ mǎe nuur, bala wa tɔ sɪ, sɪ ma 'yer nevɪla 'yōɔ ba, bala sɔɔ gere sɪ, tɪ sɪ ma tara na kānyir.

XIII Bala wa sōɔnɔ a sɪ yuor, sɪ maa 'yer tuo ε, wa tān dɪna, baa bɔɔɔ sɪ bon jaa ε, ka a sɪ ɪ a wɛr wɔ jaa tāpuor ju sɔɔɔ.

XIV N ba sɛere a anyāna ɪka n su yɪ vā ε, tɪche ka n kpāa yɪ maa mǎe bi'yōɔnsɪ kaar.

XV Yɪn gba tara nɪbe turo pie (10,000) na kaara yɪ a Yesu 'yōɔ, tɪ yaa tara sāmune yɔɔ ε, maa na wa mool a Yesu Kɪrɪsɪto 'yer nōɔ kɔ yɪ le ɪ a yɪ sǎa.

XVI Ala le so ka n pāa sɔɔɔɔ yɪ ɪka yɪ turo a le ɪn turo.

XVII A anyāna jūu mɪ le so ka n tōnɔ a Timoti na ɪ a n bie ɪn nō, wɔ tara na yelmǎe a sɪ Soro pɔ. Wɔn tɪ jɛɔ yɪ naa a le a n befɔ na be a Yesu Kɪrɪsɪto pɔ, na n mɪ wile nɪ a pupuorbiir gbulsɪ a jiiir a jaa.

XVIII A yɪ bamune chɪere nɪ nyāa ɪre fika n kō le wa be go ε.

XIX Tɪche a kō le kor ε, ala ɪ a sɪ Soro sɔɔ naa, ɪn wan a yɪ sē, naa tɪ kaa a ba ɪ a bala na chɪere a nyāa 'yere tɛε ε, tɪche ka n tɪ kaa a kpēɔ buor ban tara.

XX Bojūu Nāanɲmɪn nǎalōɔ ye le ba ɪ neε 'yer ε, tɪche wɔ ɪn kpēɔ.

XXI Buor sɔɔ le yɪ bɔɔɔɔ? Maa wa tɪre, n tɪn kpaara bɪ nōfɔ nɪ jomm sɪε?

V

I Ba wa man kɔ ma sɪre jaa ɪka sēsēyele ben a yɪ pɔ, a le gba na ba ɪre a bala na ba puoro pɔ ε. Bie na na gān a wɔ sǎa pɔɔ.

II Tɪ a yɪ chene bɔɔɔɔ yuor, vā kō naa nyɔɔ yɪ ka yɪ dii a nɪre nyāna na maal a nɪtō bar a yɪ pɔ ε?

III A maa mǎe gba na ba be a yɪ sē ε, tɪche a maa tɪer wɔ jaa ben a yɪ sē, naa gba tɔɔr a daba 'yer fika n ben be.

IV Yɪn wa lōɔn a sɪ Soro Yesu yuor, a n tɪer mɪ ben a yɪ sē, ka a sɪ Soro Yesu kpēɔ mɪ be be,

V yɪ de a daba nyāna 'yōɔ Satan nūu pɔ, ka wɔ sōɔ a wɔ āgān bar, tɪche ka a Nāanɲmɪn faa a wɔ sɪε a sɪ Soro bɪbir daar.

VI A yi yuor bofo nyã ba tara tñõ ε. Yaa bõõ ɪka a dãbil jaa puor le ma vẽ ka a paanõõ võ a yõõ ε?

VII Yɪ kpaar a dãbil koraa bar, ti na yi ɪ paanõõ paalaa na ba tara a dãbil ε. Le le yi kaara sire jaa. Bojũu Kɪrisito na ɪ a si Gõl Bar Pɛeraabile lon a si bõõr.

VIII A le jũu, yi ta ɪ a si dire a Gõl Bar Difo ni a dãbil koraa ε, a dãbil koraa na ɪ yosõõ ni putuye, tiche a ɪ a paanõõ na ba tara a dãbil ε. A paanõõ na ɪ cheche ɪfo ni yelmãe tarfo.

IX A gãn 'lo ɪn dõõ seb ku yi, n 'yer ɪka yi taa ɪre wa lõõõ ni a sēsēnbe ε,

X n ba 'yere a bala na ba puoro na sēne ε, bu a bogar dēme, bu a nɪfolbo bu a tɪpuorbo ε. Ala ɪ le le, yi kõ naa yi a ka a wer nyã pɔ.

XI Tiche põpãnyã, n sere na kuro yi, a le ɪn dõõ bõõrɔ ɪka yi ɪ ni nyã. Yi taa ɪre wa lõõõ ni a 'lo na bõõlɔ, a wɔ mãe a yi yebe ti na wɔ sēne, ni bogar sɔɔ, na wɔ puoro tibe, ni yosõõõ, na wɔ ɪ dãburo, ni nɪfolɔ. A nire nyãna to sɔɔ, yi taa ɪre wa 'mataa wɔ gba dire ε.

XII N tõmõ le ɪka n tɔõrɔ a bala na puoro 'yer, tiche yin 'lo yi kpãa a nibe bala yin 'mataa puoro ni na tñõ a yelsi anyãna.

XIII Nãanmɪn le na tɔõr a bala na ba puoro ε 'yer. "Yi dii a putusɔ lõõõ bar a yi pɔ." (*Mosesi Gãma Na Tu Anũu 17:7*)

VI

I Ala ɪ a yi ãsɔɔ ni a wɔ to sɔɔ wa nyen 'yer, n̄m̄ne a ɪ a wɔ na tara a 'yer chiin a 'yer tɔõrɔ bala na ba puoro ε jie, ti bar a Nãanmɪn puorbo jie?

II Yaa bõõ ɪka a Nãanmɪn puorbo le na wa tɔõr a bala na ba puoro 'yer ε? Ka ala ɪ yin le na wa tɔõr a bala na ba puoro 'yer, n̄m̄ne a yi kõ tõõ maal a yi mãe yelbil ε?

III Yaa bõõ ɪka sin le na tɔõr a malakasi gba 'yer ε? Wa 'yere ni a si mãe yelbil?

IV A le jũu, yin wa tara a 'yerbil anyãna taaba, yi ma ir a pupuorbo bam̄ne gba yẽ na ba tal teer ε, ka ba tɔõr a 'yer.

V N 'yer naa anyãna na 'yõõ yi vã, a ɪn sire ɪka a yi pɔ ãsɔɔ jaa ba tara yẽ jaa puor na won maal a wɔ taaba 'yer ε?

VI Tiche ka a yebe ma tara a yebe chiin a 'yer tɔõrfo jie, a bala na ba ɪ a Yesu turbo sē.

VII Sire jaa le ɪka yi ben maal bõr, bojũu yi ma nyõõr taa chiin a 'yer tɔõrfo jie. Bo le so ka yi kõ naa sɔɔ ka a nibe maal yi deer ε? Bu sɔɔ ka ba fol yi ε?

VIII Tiche a yin mãe folɔ ni taa na yi maala taa debe, na yi maala a anyãna kuro a yi yere.

IX Yaa bõõ ɪka a putudēme kõ kpe be a Nãanmɪn nãalõu pɔ ε? Yi ta bele yi mãe ε. Sēsēnbe, tɪpuorbo, a bala na fol bu a dõõr na lieb gãna ni taa,

X bu nānyisi, bu a bogar dēme, bu a dāburbo, bu a yosōnbo, bu a nifolbo, ba āsuo jaa kō kpe be a Nāanmūn nāalōo pō ε.

XI Le le a yi bamine mī dōo kaara, tiche ka a Nāanmūn pēe yi bar, na wō oo yi ka yi i cheche tu a si Soro Yesu Kirisito yuor ni a si Nāanmūn siε pō.

XII A yi bamine 'yer naa ũka, n ba chire bon jaa maalfō ε. Yele jaa ba chire maalfō ε. Tiche a ba i yele a jaa le vīele maalfō ε. Maa kō soo ka bon jaa so ma ε.

XIII Bamine mī ma le 'yer naa ũka, bōdiir ben be puor 'yōo, ka a puor mī be be a bōdiir 'yōo. Tiche Nāanmūn na sōon a jaa ayi bar. Sēsēyele jūu ba le a āgān be be ε, tiche a si Soro jūu le, ka a si Soro mī be be a āgān jūu.

XIV A kpēo nyāna le a Nāanmūn sān a si Soro a kūu pō, ka wō mī na sāi si a kūu pō.

XV Yaa bōo ũka a yi āgāma un bō'yen ni a Kirisito āgān ε? N pāa de a n āgān na i bō'yen ni a Kirisito āgān naa ti 'mar pōo baa pō? N kō i a le ε.

XVI Yaa bōo ũka nire 'lo na de a wō āgān ti 'mar a pōo baa pō, un bō'yen ni a wō āgān ε? Bojūu a seb a Nāanmūn gān pō ũka, "Ka ba jaa ayi i āgān bō'yen." (A Pielfō Gān 2:24)

XVII Tiche nire 'lo na de wō māe 'mar a si Soro, 'lo ni a wō siε un bō'yen.

XVIII Yi tōo yi a sēsēyele pō. Yelbier jaa nire na ure ma ben a wō āgān yōo, tiche nire 'lo na sēne, a wō āgān le wō maala a yelbier 'yōonō.

XIX Yaa bōo ũka a yi āgān un a Nāanmūn siε puorfō yir ε? A 'lo na be a yi 'yōo. A 'lo yin nye yi a Nāanmūn sē o? Yaa so yi māe ε.

XX Nāanmūn da yin so. A le jūu, yi 'yōonō Nāanmūn ni a yi āgāma.

VII

I Pōpānyā, a yele ala yin seb kō ma, an taa vīele na ka daba ta kul pōo ε.

II Tiche an i a sēsēyele na be be jūu, daba jaa wō kul a wō māe pōo, ka a pōo jaa mī kul a wō māe siε.

III Ka a siε ni a wō māe pōo na ma lōo sōo, le ni wō ju mī le a pōo ni a wō māe siε mī ma lōo a sōo.

IV A pōo tee ba le so a wō māe āgān ε, tiche a wō siε le so. A le ne ni wō ju mī le, a daba tee mī ba so a wō āgān ε, tiche a wō pōo le so.

V Yi taa ure wa mōonō taa a gaa jie ε, ka ala ba wa i yi man taa na yi kō taa sōo Nāanmūn suorfo jūu ε. Ka yin wa suor a Nāanmūn baar, a yi le lōo taa go, ka a Satan taa nye yin kō le wa tuoro a yi māe nyoro bel yi ε.

VI N 'yer naa ũka anyā tara na sor, a ba i binfo le ε.

VII N naa buoro naa fika a door ba ta be a n kaar. Tiche nire āsuo jaa tara na a le a Nāanmūn na kō wō, āsuo jaa

bon ma tɛɛ naa a wɔ tɔ sɔɔ bon.

VIII Põpãanyã, a yɪn bala na ba kul taa ɛ, nɪ a pɔɔkɔɛ, a vɪɛɛ naa ba taa kulo taa ɛ, na ba jãne nɪtãa le ɪn jãne.

IX Tɪche bala ba wa tɔɔnɔ nyɔɔɔ a ba mãe ɛ, ba kul taa. Ala ɪ ba kul taa, a sãn ban jẽ ka a vɔlaa kɔɔ ba.

X A bala na kul taa, a nebinãa le a nyã, a ba ɪ maa le 'yer ɛ, tɪche a sɪ Soro le 'yer. A pɔɔ wɔ taa ɪre wa bara a wɔ sɪre ɛ.

XI Tɪche 'lɔ wa bar a wɔ sɪre, wɔ taa le kulo daba go ɛ, bɪ wɔ lɛb tɪ 'maal a wɔ sɪre. Daba mɪ wɔ taa dire a wɔ pɔɔ bara ɛ.

XII A anyã 'lɔ, maa le 'yere, a ba ɪ a sɪ Soro le ɛ. Ala ɪ a Yesu turo ɔsɔɔ pɔɔ ba ɪ a Yesu turo ɛ, tɪ sɔɔ ɪka won jẽn wɔ naa wɔ taa ɪre wa dire wɔ bara ɛ.

XIII Ala ɪ a pɔɔ mɪ le ɪ a Yesu turo, tɪche ka a wɔ sɪre ba ɪ a Yesu turo ɛ, tɪ mɪ sɔɔ ɪka won jẽn wɔ naa, a pɔɔ nyɪne mɪ wɔ taa bara a sɪre ɛ.

XIV Bojũu Nãanmɪn kãan a danyɪne na ba ɪ a Yesu turo ɛ, ka wɔ ɪ nɪsɔ a wɔ pɔɔ na ɪ a Yesu turo jũu, ka a pɔɔ mɪ na ba ɪ a Yesu turo ɛ, mɪ ɪ nɪsɔ a sɪre na ɪ a Yesu turo jũu. Ka le ba le ɛ, a ba bibiir na ɪn bidɛɛ, tɪche a le jũu ba ɪn bisɔn.

XV Tɪche a 'lɔ na ba ɪ a Yesu turo ɛ, 'lɔ wa chiine wɔ chiine. Fɔn ɪ a Yesu turo, ka daba le, bɪ pɔɔ le, ta ŋmaa wɔ sɔɔ ɛ. Nãanmɪn bɔɔl sɪ naa ka sɪ kpɪere nɪ nyã'maar.

XVI Ŋmɪne le a ɪ a fɔɔ pɔɔ, ba bɔɔ ɪka fon tɔɔ faa a fɔ sɪre ɛ? Bɪ a daba, faa bɔɔ ɪka fɔ mɪn tɔɔ faa a fɔ pɔɔ ɛ?

XVII ɪsɔɔ jaa wɔ mɔ be a jie 'lɔ a sɪ Soro na bin wɔ, nɪ a le a Nãanmɪn na bɔɔl wɔ. A bɪnfɔ nyãna le n bin kɔ a pupuorbiir gbulst ba jaa.

XVIII Nɪre ŋmaan yɔɔr tɪche ka a Nãanmɪn wa bɔɔl wɔ bɪ? Wɔ taa ɪre wa sɔɔlɔ a wɔ yɔɔr ŋmaafɔ ɛ. Nɪre mɪ a Nãanmɪn na bɔɔl, ba ŋmaa a wɔ yɔɔr bɪ? Wɔ taa le ŋmaara go ɛ.

XIX Yɔɔr ŋmaafɔ ɪn pɔɔɔ, ka a yɔɔr ba ŋmaafɔ mɪ ɪ pɔɔɔ, Nãanmɪn yelbinsɪ fon turo le ɪ yelkpɛɛ.

XX ɪsɔɔ jaa wɔ chene a le ne won be tɪ a Nãanmɪn wa bɔɔl wɔ.

XXI Gbãgbaar le yɪ dɔɔ ɪ tɪche ka a Nãanmɪn bɔɔl yɪ bɪ? Yɪ ta vɛ ka a ɪ tuo kɔ yɪ ɛ, ala ɪ yɪ tara na sɔɔr na so yɪ mãe, yɪn tɔɔ ɪ a le.

XXII Bojũu ala ɪ nɪre ɪn gbãgbaa tɪche ka a sɪ Soro wa bɔɔl wɔ, a nɪnyɪne son wɔ mãe a sɪ Soro jũu. Le mɪ le, nɪre na so wɔ mãe tɪche ka a sɪ Soro wa bɔɔl wɔ, a nɪnyɪne mɪ ɪ naa Yesu Kɪrɪsɪto gbãgbaa.

XXIII Nãanmɪn da yɪn da tuo, yɪ ta ɪ nɪre jaa gbãgbaa ɛ.

XXIV Yeer, ɔsɔɔ jaa ben Nãanmɪn niem, ɔsɔɔ jaa wɔ chene a le ne won be tɪche ka a Nãanmɪn wa bɔɔl wɔ.

XXV Põpãanyã a bala na ba kul taa sere ɛ, n ba tara ye le jaa a sɪ Soro na kɔ ma ɪka

n 'yer ε, tiche n tara na 'yer un na 'yer an ι a si Soro nibaal jūu, n soo naa ika n un yelmāe soo ka yin soo de.

XXVI A dina yelwōnsi jūu, n tiera a ika a in vīla ka nire jaa kpierε wō yō.

XXVII Fō kul pōo bu? Taa ure wa dire wō bara ε. Dakoor le fō ι bu, pōo koor le fō ι? Taa tiere pōo bu sire kulfo ε.

XXVIII Tiche ala wa ι fō kul pōo, faa maal yelbier ε, ka ala ι pōosaraa mi kul sire, waa maal yelbier ε. Tiche a bala na kul taa na kpēn yelwōnsi pō ka n kō sool yi a ye le nyāna ε.

XXIX Yεε, bon un 'yere le ika, a soo un jaa ηmaa. An yi a dina chiine, bala na tara pōo, ba maala fika baa tara pōo ε.

XXX Bala na kōnō, ba maala fika baa kōnō ε, bala mi pōo na pel, ba mi maala fika ba pōo ba pel ε. Ka bala mi na da bon, ba maala fika a ba ι bala le so bin ε.

XXXI Bala mi na tōnō ni a wer nyā bonsi, ba ta de ba mēe 'yōo a ala pō ε, bojūu a wer ni a wō bonsi a jaa poro na chiine.

XXXII Maa bōfo le ika yi ta tara ye le jaa tier ε. An ι daba baa tara pōo ε, a si Soro ye le wō ma tiere, le won na ι pel a si Soro pōo.

XXXIII Tiche daba na tara pōo a wer nyā yelsi le wō ma tiere, le won na ι pel a pōo pōo.

XXXIV Ka a wō tier maa gā jibō'yen ε. Ka a pōo mi na ba kul sire ε, bu pōosarbile

ma tiere a si Soro ye le. A wō bōfo le ika wō de a wō āgān ni a wō sire kō a si Soro. Tiche pōo na tara sire, a wer nyā bonsi tier le wō ma tara, le won na pel a wō sire pōo.

XXXV Yi mēe sōfo jūu le n 'yere ni a anyāna, a ba ι ye le n bine korō yi ε. N bōoro naa ika yi kpierε a le na tor na yi tara tier bō'yen kō a si Soro.

XXXVI Ala ι āsoo jaa wa tier ika waa maal a le na see ni a pōosarbile won ηmaan a bara ε, ka a pōobile mi jē kor, ka a see ika ba kul taa, wō ι a le won tier, a ba ι bier ε. Ba kul taa.

XXXVII Tiche nire 'lo tier na ba vavire ε, a wō tier ba fire wō ka wō tōonō a tier nyōoro na wō 'yer a wō tier pō ika wō kō kul a pōosarbile ε, a nire nyā mi maal a le na tor.

XXXVIII A le jūu, nire 'lo na kul a pōosarbile wō maal vīla, tiche a 'lo na ba kul ε, 'lo le maal vīla gar.

XXXIX Pōo wa kul sire, 'lo ni a sire ben taa, tiche a sire wa kpi wō tara na sōr ika wō kul daba 'lo jaa won bōoro, tiche a danyine wō ι Yesu turo.

XL Le in nye le ika, ala ι waa kul sire ε, ti na wō jāne, won un bōosōn soo. N tier ika n mi tara na a Nāanmin Sire.

VIII

I Pōpāanyā, a bomo ala ban ma lon bōor kō a tibe 'yer le n bōoro ika n 'yer. Si bōon naa ika si jaa tara na bōofō, ka a bōofō ma wile

wɔ mǎɛ, tɪche nõfɔ ma vɛn ka sɪ baa.

II Nɪrɛ na tɪɛr ɪka wɔ bõɔn bon kɔɔ, waa bõɔ bon jaa sɛrɛ ɛ, a lɛ won tɪɛr ɪka wɔ bõɔ naa ɛ.

III Tɪche nɪrɛ 'lo na nõ Nāanmɪn, Nāanmɪn bõɔn naa nɪnyɪɛ.

IV A bomo ala ban lon a tɪbe bɔɔr nõnõ 'wɔfɔ yele. Sɪ bõɔn naa ɪka a tɪ ba ɪ bon jaa a ka a wɛr pɔ ɛ, ka Nāanmɪn ba lɛ be be go ɛ, ka a Nāanmɪn bõ'yen nyǎ tɛɛ ba lɛ ɛ.

V Ka ba gba bɔɔlo ɪmɪnsɪ, ka saaju lɛ, bu a ka a tɛɛ lɛ, sɪrɛ jaa lɛ ɪka ɪmɪn yɔɔ ben be, nɪ sorbo yɔɔ.

VI Tɪche sɪn sɛ 'lo, Nāanmɪn bõ'yen, na ɪ a Sǎa bõ'yen, 'lo sɛ lɛ a bonɪ a jaa yɪ, 'lo jũu lɛ sɪ be be, Soro bõ'yen tɛɛ na ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto, a wɔ 'yõɔ lɛ bonɪ a jaa tu wa, ka sɪ mɪ be be a wɔ jũu.

VII Tɪche nɪrɛ jaa ba lɛ bõɔ a anyǎna ɛ. Nɪbe bamɪne chɛnɛ na mɪlõ nɪ a tɪbe, bala wa ɔɔɔ nõn jaa, ba ma tɪɛr ɪka tɪ nõn lɛ, ka a ba tɪɛr na bal a lɛ jũu, ba ma sõɔ naa.

VIII Tɪche bõdiir kõ vɛ ka sɪ gbur Nāanmɪn ɛ, sɪn di yele jaa ba ɪrɛ sɪ ɛ. Sɪn mɪ baa di ɛ, yele jaa ba ɪrɛ sɪ mɪ ɛ.

IX Yɪ bõɔnõ sõ ka a lɛ yɪn maala nɪ a yɪ mǎɛ sofɔ taa lɪɛb kɔsɪr bǎraa kɔ a bala na ba kpɛmɛ a ba sɔɔfɔ pɔ ɛ.

X Ala wa ɪ nɪrɛ ǎsɔɔ na ba kpɛmɛ a wɔ sɔɔfɔ pɔ ɛ, wa nyɛ naa a fõɔ na tara a bõɔfɔ nyǎna a fɔ tɪ dire a tɪ yɪr, a mɪ kõ 'yõɔ wɔ ǎkpɛɔ ka wɔ

tɪ dire a ala ban lon a bɔɔr kɔ a tɪbe ɛ?

XI Ka a fɔ yɛbe nyǎ a wɔ sɔɔfɔ na ba kpɛmɛ ɛ, 'lo a Kɪrɪsɪto na kpi kɔ, fɔ sõɔ wɔ naa nɪ a fɔ bõɔfɔ nyǎ bar.

XII Fõɔ wa maal a bier nyǎ to kɔ a fɔ yɛɛr, fɔ 'yõɔn a ba tɪɛrsɪ baal, Yesu Kɪrɪsɪto mǎɛ lɛ fɔ maal a bier a lɛ nɛ.

XIII A lɛ jũu, ala ɪ bon ɪn na di na vɛn ka a n yɛbe lo yelbier pɔ, n kõ lɛ 'wɔb nõn jaa ɛ, na n taa wa vɛ ka wɔ lo ɛ.

IX

I N ba so n mǎɛ bu? N ba ɪ a nɪtõnǎa ǎsɔɔ bu? N mɪ ba nyɛ a sɪ Soro Yesu nɪ nɪbir bu? A ba ɪ yɪn lɛ ɪ a sɪ Soro tõmõ ɪn tõ, tõnõ ɛ?

II Ala ɪ gba, n ba ɪ a nɪtõnǎa bamɪne sɛ ɛ, tɪ yɪn sɛ 'lo, sɪrɛ jaa n ɪ naa! Bojũu yɪn lɛ ɪ a jǎnɛ wiil sɪrɛ jaa ɪka n ɪ naa a nɪtõnǎa a sɪ Soro 'yõɔ.

III A anyǎna lɛ na ɪ a maa 'yɛr ɪn na 'yɛr kɔ a bala na wa bɛrɛ ma a nɛɛ.

IV A mõ sɪn tɛɛ lɛ ba tara sɔr ɪka yɪ kɔ sɪ bõdiir nɪ bõnyursɪ ɛ?

V Sɪn tɛɛ lɛ ba tara sɔr ɪka sɪ ma tara a sɪ pɔbɔ 'mataa yɔɔɔ nɪ nɪtǎa lɛ a sɪ Soro yɛɛr nɪ a Sɪfasɪ na ɪ a nɪtõnsɪ ɛ?

VI Bu maa nɪ Banabasɪ tɛɛ lɛ a sɛɛ ɪka sɪ tõnõ tɪ yɪ kõ kɔ sɪ bon jaa ɛ?

VII Nɪbuor lɛ ba de soja tɪ wɔ lɪɛb yara wɔ mǎɛ? An lɛ ma sel tɪɛ tɪ ba dire a wɔ wõmõ ɛ? Bu an lɛ ɪ nachɪnɛ tɪ maa pɛ a bɪr di ɛ?

VIII Nısaal kaafu pu 'yer le a nyã un 'yer bu? A Mosesu nebinãa ba 'yer a le ni wo ju e?

IX Bojũu nutõ le a Mosesu nebinãa dõo 'yer, "Ta lũ a nadar 'lo fon 'yõo a wo vara fu a chi nee puo e." (*Mosesu Gãma Na Tu Anũu 25:4*) A nadai ye le fer a Nãanmın bu?

X Sıre jaa a ba i sın jũu le wo 'yer a anyãna e? Ɔo, sın jũu le ba seb a yelsı anyãna, bojũu a bala na kuoro ni a bala na vara tara na tier ıka ban nyen bon kõo.

XI Ala i sı bor a Nãanmın Sıe bõboro a yi sã, an un tuo ala i yi mi ku sı naa a yi bõtarı bu?

XII Ala i bamıne tara na sor ka yi ma sõo ba, sın ba le a see ıka sı nye gar ba e? Tıche sın ba kpãkpãana ni a ye le nyãna e. Sı ma bar ye le jaa ka a po, a sı taa puo a Kırısıto 'yer nõo nyãna sor e.

XIII Yaa bõo ıka a bala na tõnõ a be a Nãanmın puorfı yir, a Nãanmın puorfı yir pu le ba dire e? Ka a bala mı na i a Nãanmın bõorlorbo mı dire a bõorlo bomo ala e?

XIV A le ni wo ju mi le a sı Soro 'yer ıka a bala na muolo a wo 'yer nõo, ba mı dire yire a 'yer nõo muolfı pu.

XV Tıche maa ba dıel a anyãna e, n mı ba seere a anyãna ti tara tier ıka yi maal a le ku ma e. Maa kpın kõ a sa naa nıre na wa kaa a n yo bo ye le nyãna puoro.

XVI Tıche maa wa muol a 'yer nõo nyã, n kõ tõo bo yuor e, bojũu Nãanmın le

'yõo ma ıka n muol. Ye le na puo ma naa ala i n ba wa muol a 'yer nõo nyã e.

XVII Maa muol a 'yer nyã puoro, n tara na sãyar, ala ba i puoro gba le e, Nãanmın na kaa ir ma 'yer le n 'yere.

XVIII Bo le i a n sãyar? Ala le a anyã ıka, n muol a 'yer nõo puoro ku a nıbe, naa taa buoro tõnõ yin a 'yer nõo nyã muolfı pu e.

XIX N gba na so n mãe ka nıre jaa ba so e, ti n maal n mãe gbãgbaa ku nıre jaa le an na i ka n tõo nıyo tõo wa ku Yesu Kırısıto.

XX Maa wa ta a Juu nıbe sã, n ma lieb n mãe a Juu nıre, na tõo ba nye. A bala na be a nebinãa pu, n ma lieb a ba kaar, n gba na ba be a nebinãa pu e, le un na i tõo ba tõo wa ku a Yesu Kırısıto.

XXI A bala mı na ba be a nebinãa pu e, maa wa ta a ba sã, n mı ma maal fıka n ba be a nebinãa pu e, ka n na tõo ba tõo wa ku a Yesu Kırısıto. N gba na ba so n mãe yi a Nãanmın nebinãa pu e, tıche n be a Yesu Kırısıto nebinãa pu.

XXII Maa wa ta a bala soofı na ba kpeme e, n ma lieb a ba kaar le un na i tõo 'yõo ba ãkpãen. N ma lieb bon jaa ku nıre jaa, ala i n tõo naa ka n faa a bamıne.

XXIII A 'yer nõo nyãna jũu le n maala ni a anyãna, naa mı na tõo nye a sũofı.

XXIV Yaa bõo ka a bala na ma joro dõonõ taa a joa pu, tıche nıbõ'yen tee le ma jo na wo nye bon e? Yi mi mõo nıbir joro a le na yi nye bon.

XXV Nire jaa na puo a jo dõotaa nyã pu, wo ma nyooo naa a wo mãe yelee a jaa pu sõ. Ba ma un a le na ba de a vaar ban maal nãa jupil na maa kor e, tiche sun ure naa na nye a nãa jupil 'lo na ba tara soõfo e.

XXVI Ala le so, n ba joro fika nire na bõn joro e, nmetaa kaar, n ba bõn looro a n nuur e.

XXVII Kai, n ma nmen a n agãn na n maal wo a wo lieb a n gbãgbaa, ka n taa 'yer Nãanmun 'yer ka a nyoo wa nye tõnõ tiche ka Nãanmun 'yer ıka maa ba see e. N ba buoro a le e.

X

I Bojũu n ba buoro ıka a yelee nyã wo sool yi e, n yeer. A julõjuur dõo geru puo a si saakpãmune ba jaa ka ba jaa ti kpe a man jie pu gõo.

II Ba jaa tun a Mosesi puor ka a julõjuur geru puo ba, a ba ti kpe a man jie gõo.

III Ba jaa le di a Nãanmun si e bõdibõ'yen 'lõnõ,

IV na ba nyũ a Nãanmun si e bõnyũ bõ'yen 'lõnõ, bojũu ba jaa nyũn yi a Nãanmun si e 'lõnõ na dõo ı a kusir pie 'mataa chiine ba, a kusir pie 'lõnõ le ı a Yesu Kiristo.

V A anyã a jaa pu, ti Nãanmun puo ba pel ba e, na wo nye suur kun ba, ka a ba kũn yeyel be a mægõo pu.

VI Põpãanyã, a yelee anyãna un kpãafu gã, ıka si taa de a si tier 'yõo yelbier pu e, nitãa le ban dõo ı e.

VII Yi taa puoro tibe nitãa le a bamune na dõo puor a tu e, nitãa le an seb a Nãanmun gãn pu, "A nibe jẽn na ba di na ba nyũ, ti pãa ir se bãne." (A Yifu Gãn 32:6)

VIII Yi taa vë ne ka si wa sene nitãa le a bamune na dõo sã kaar e. A ba nibe turo lijaata (23,000) dõo lo kpi bibir bõ'yen.

IX Yi taa vë ne ka si wa beere a si Soro kaara nitãa le a bamune na dõo ı, a wo vë ka a waba dõ ba ku e,

X na yi taa võ neer 'yõo Nãanmun e, nitãa le a bamune na dõo võn wo a nee ka wo vë ka kũu malaka wa soõ ba jaa.

XI A yelee anyãna puo ba naa, naa ı kpãafu gã, ka ba seb bin ka a na ı kpãafu ku si. Bojũu a ber baaraa gbuoro si naa.

XII A le jũu, ala ı fo tier ıka fo bõon ara, bõonõ sõ, na fo taa lo e.

XIII Beerkaa tuo jaa ba wa a yi sã, ka a ba ı a ala mun ma wa a nire jaa sã le e. Nãanmun un yelmãe soo, wo kõ soo ka a beerkaa tuo 'lo yin kõ tõo e, wa nyoo yi e. Tiche beerkaa wa nyoo yi, won wiil yin a sor ka yi tu yi, na yi tõo ara.

XIV A le jũu n taa Yesu turbo, yi taa ure wa puoro tibe e.

XV N bõon naa yin ı yẽ dẽme ka n 'yere a nitõ kuro yi, yin mãe yi pekaa a le un 'yer.

XVI A nmele 'lo sun ma de puor a Nãanmun yãan, a Yesu kũu bõdiir soõ ma vẽn ka si loõ pu a Yesu Kiristo

jāi. Ka a paanõɔ 'lo si mun ma ŋma, ma vɛ ka si lõɔ pɔ a Yesu Kirisito āgān.

XVII Bojũu paanõɔ bõ'yen tɛɛ le, sin soɔ waa ti si un āgān bõ'yen, si jaa le a paanõɔ bõ'yen 'lõnõ ma ta.

XVIII Yɪ tier kaa a Isiral nibe pɔ. A ba i a bala na ma di a Nāanmɪn bɔɔrlo bomo ma pɔɔn a bɔɔr lofɔ jie ε?

XIX N pāa 'yere na ika a bomo ban lon bɔɔr kɔ a tu un bon bu a tu un bon?

XX Kai, tiche a bɔɔrlo bomo ala a tibe dɛme na ma lon a ba bɔɔr, a sɪdebe le ba ma lon a bɔɔr kɔ a ba i Nāanmɪn le ε, ala le so n ba bɔɔrɔ ika yi 'matāan a sɪdebe ε.

XXI Yɪ kɔ tɔɔ lõɔn a si Soro nyũn a wɔ ŋmele, ti le lõɔn a sɪdebe nyũn a ba ŋmele ε. Yɪ kɔ tɔɔ lõɔn a si Soro a wɔ bõdiir difɔ jie, ti le 'mataa lõɔn a sɪdebe bõdiir difɔ jie go ε.

XXII Si bɔɔrɔ naa ika a ure a si Soro nyuur bu? Bu sin le tara kpɛɔ gar wɔ?

XXIII Yɪ ma 'yer ika, saa chire yele jaa maalfɔ ε. Tiche a ba i yele a jaa le vɪele maalfɔ ε. Yele jaa ba chire ε, tiche a ba i yele jaa le sɔnõ ε.

XXIV Nire jaa wɔ ta bɔɔrɔ a wɔ māe tɛɛ vɪla ε, tiche wɔ mi ma bɔɔrɔ a wɔ taaba vɪla.

XXV Nõn jaa ban daara a daa pɔ, fɔɔ wa da ɔɔrɔ ta soor ε, ka a taa i fɔ tier ε.

XXVI Bojũu a seb a Nāanmɪn gān pɔ ika, "A si Soro le so a tɛe ni bon jaa na be a pɔ." (Yiel Gān 24:1)

XXVII Ala i nire ba i Yesu turo ε, wa maal bõdiir bɔɔl fɔ, a fɔ bɔɔrɔ a chenfɔ, fɔɔ wa chen, bon jaa won wa bin a fɔ niem, dire, ta soor ε, ka a taa i fɔ tier ε.

XXVIII Tiche ala i nire wa 'yer kɔ fɔ ika tu nõn le, ta le di a bõdiir ala ε, a fɔɔ ni a nɪnyɪne tier jũu.

XXIX A nire 'lo na 'yer kɔ fɔ tier le n 'yere, a ba i fɔɔ tier ε. Bāa 'yɔɔ le nibe na jɛ kporo ma ni a maa māe so fɔ?

XXX Ala i n puor Nāanmɪn yāan 'yɔɔ a bõdiir ala un dire, bāa 'yɔɔ le nire na le kporo ma a bon un puor Nāanmɪn yāan ti dire?

XXXI A le jũu ka yi nyuro na bu yi dire naa, bon jaa yɪn maala, yi maala a jaa kɔrɔ Nāanmɪn tur.

XXXII Yɪ taa wa maala ka āsɔɔ jaa wa bār lo ε, ka Juu nire le bu waa i Juu nire ε, bu a Nāanmɪn puorbo ε.

XXXIII Le gba le n mɔɔrɔ naa maala pele nire jaa pɔɔ yele a jaa pɔ. Bojũu n ba bɔɔrɔ a maa māe vɪla ε, tiche a le mi na i vɪla kɔ a nɪyɔɔ ka ban tɔɔ nye faafɔ.

XI

I Yɪ kaara ma na yi turo nɪtāa le un mi na kaara a Yesu Kirisito naa turo wɔ.

II N ma kpir yɪn jaa a le yɪn chene tara a n tier na yi turo a yele ala a jaa un dɔɔ wiil yi.

III Põpāanyā n bɔɔrɔ naa ika yi bõɔn ika, daba jaa ju le a Yesu Kirisito, ka a pɔɔ jaa ju mi i a wɔ sire,

ka a Yesu Kirisito ju mi i Nāanmın.

IV Daba jaa wa sɔɔɔ Nāanmın bu 'yere Nāanmın 'yer ti na wɔ pɔɔ a ju wɔ 'yɔɔn a ju vā.

V Ka pɔɔ jaa mi wa sɔɔɔ Nāanmın bu 'yere Nāanmın 'yer ti mi ba pɔɔ a wɔ ju mi 'yɔɔn a ju vā, a kaara fika wɔ pɔn jukpāakpol.

VI Ala i a pɔɔ kɔ pɔɔ a ju ε, wɔ ŋma a ju, ala i a mi in vā pɔɔ na pɔ jukpāakpol wɔ ma pɔɔ a ju.

VII Daba ba sɛɛ ika wɔ pɔɔ a wɔ ju ε, bojūu 'lo le nyetāan a Nāanmın ni a wɔ tur. Tiche ka a pɔɔ mi i a sɛɛ tur.

VIII Bojūu daba baa dɔɔ yi a pɔɔ pɔ ε, tiche pɔɔ le dɔɔ yi a daba pɔ.

IX Nāanmın mi ba dɔɔ me daba pɔɔ jūu ε, tiche wɔ men pɔɔ daba jūu.

X A nitɔnɔ jūu ni a malakası jūu, a pɔɔ sɛɛn ika wɔ tara a tɔɔfo jāne a wɔ ju pɔ.

XI A si Soro 'yɔɔ, pɔɔ ba so wɔ mǎε ε, daba mi ba so wɔ mǎε ε.

XII Bojūu daba pɔ le a pɔɔ yi, ka pɔɔ mi ma dɔɔ daba. Tiche a ye le a jaa yin Nāanmın sɛ.

XIII Yın mǎε yi pekaa. A sɛɛn ka pɔɔ na sɔɔɔ Nāanmın ti ba pɔɔ a ju bu?

XIV A befo nyāna mi ba wiil yi ika ala i daba mi tur jukɔɔl, a in vā ku wɔ ε?

XV Tiche ala i pɔɔ le wa bar a wɔ jukɔɔl ka a wooro a ba i wɔ danɔɔ le ε? Bojūu

Nāanmın le ku wɔ a jukɔɔl ka a i a wɔ bɔpɔɔraa.

XVI Ala i nɛɛ wa chɛɛ na a ye le anyāna, sɔn ni a Nāanmın puorbo ba le tara ye le jaa go ε.

XVII A ala na tu ka in wiil yi, ti n kɔ tɔɔ dān yi ε, bojūu a yi lɔɔ taa ma maal yın dɛɛr gar a vɛla.

XVIII A yeldɔɔ ni nyā, n wɔn ika yın ma wa lɔɔ taa na puor, yi ma ooro ni taa, ka n sɔɔ de ika, a le ben be sɛɛ jaa.

XIX A sɛɛ naa ka tɛɛ taa na be a yi pɔ, ka a wiil buor sɔɔ na sɔɔ Nāanmın.

XX Yın ma wa lɔɔ taa, a ba i a Yesu kuu bɔdiir le yi ma dire ε.

XXI Bojūu yın ma wa dire, āsɔɔ jaa ma bɔn dire na yi maa gu taa ε. Ka a bamıne ma wa jɛn kɔ, tiche ka a bamıne mi ma nyū buu.

XXII A mɔ yaa tara yie yın na ma di ti nyū a be ε? Bu yi kaara naa a Nāanmın puorbo pɔɔ na yi 'yɔɔnɔ a bala na ba tara bon jaa vā? N 'yer bo ku yi? A mɔ n dān yi ni a ye le nyā ɔ? N kɔ i le ε!

XXIII Bojūu a wiilfo 'lo in nye yi a si Soro sɛ, le mi le in wiil yi. A tāsɔɔ 'lɔnɔ jaa ban na gar yɔɔ a si Soro Yesu, wɔ den a paanɔɔ, ti puor Nāanmın yāan.

XXIV Wɔn wa puor Nāanmın yāan baar, wɔ ŋmaan a paanɔɔ ti 'yer, "Nyā le i a n āgān na wɔ ku yi, yi ma maala a nitɔnɔ tɛɛɛ ni ma."

XII

XXV A le ni wo ju le ban wa di baar, wo den a nmel nyuraa na wo 'yere, "A dāa na be a nmele nyāna po le i a n jāi a Nāanmin na de bin a netir paalaa, yi ma maala a nitōnō yin ma wa nyuro na yi tiere ni ma."

XXVI Sōo jaa yin ma wa ooro a paanōo nyāna, na yi nyuro ni a nmele nyāna, yi moolo 'yere a si Soro kuu 'yer ti taa a wo waa daar.

XXVII A le jūu, nire nyā na ooro a paanōo nyā, na wo nyuro ni a nmele nyā ni ba bāma, wo maal yelbier ni a si Soro āgān ni a wo jāi.

XXVIII Nire jaa wo ma beer a wo mae kaa ti paa 'wob a paanōo nyā, na wo nyūn a nmele nyā.

XXIX Bojūu nire jaa na ooro na wo nyuro ti ba bōon ika a si Soro āgān le ε, wo 'wob nyūn 'yer toorfō 'yōo a wo mae.

XXX Ala le so ka a yi yoo bal na yi biere, ka a yi yoo jie mi kpire.

XXXI Ala i si toor a si mae 'yer, a si Soro kō le toor a si 'yer go ε.

XXXII A si Soro wa toor a si 'yer, toor le wo too si, na wo taa wa lōo sōon si ni a bala na ba puoro ε.

XXXIII A le jūu, n taa Yesu turbo, yin ma wa lōonō taa ika yi di, yi ma gu taa.

XXXIV Ala i kō koro na āsuo, wo ma di be a wo yir, ka a yin wa lōo taa dire, a ta wa i Nāanmin 'yer toorfō ku yi ε. Maa wa tōo ti, in man yi naa a ala na che.

I Pōpānyā, n yere, n ba booro ika a Nāanmin Sīe kofosi yele a sool yi ε.

II Yi bōon naa a le daar yin dōo i a tibe dēme, a tibe anyāna na ba tara nyevor ε, too yin 'yōo belfo po.

III A le jūu, n 'yere na koro yi ika, nire jaa ba be na wa 'yere ni Nāanmin Sīe na wo 'yer ika Yesu le wo poro 'yōonō ε, nire jaa mi kō tōo 'yer ika, Yesu le i a si Soro ka a Nāanmin Sīe ba be a wo 'yōo ε.

IV A kofosi teen taa, tiche a jaa yin a Nāanmin Sīe sē.

V Tōtōnsi mi teen taa, tiche a jaa tōnō na koro a si Soro.

VI Tōtōnsi tōfo mi teen taa, tiche a Nāanmin bō'yen nyā le tōnō a jaa a nibe 'yōo.

VII Pōpānyā a Nāanmin den a wo Sīe ku āsuo jaa a won tōo de sōon a wo taaba.

VIII Isuo a Sīe bō'yen nyāna le ma ku wo a yē 'yer, na wo mi ku āsuo yē bōofu, a Sīe bō'yen 'lōnō le koro a jaa.

IX A Sīe bō'yen nyā le ma ku āsuo soofu, na wo mi ku āsuo kpēo, a wo sāana ni baalsi.

X Na wo ku āsuo kpēo, a wo mi tōnō ni ne'maa tōmō, na wo ku āsuo a wo tōo 'yere a Nāanmin 'yer, na wo mi ku āsuo jōmō a wo bōo a 'lo na i a Nāanmin Sīe ni a 'lo na ba i ε, na wo mi ku āsuo a wo ma tōo dāgul a 'yersi, na wo chene ku āsuo mi ka wo ma tōo lieb a 'yer dāgulsi anyāna.

XI A anyāna a jaa ɪ naa a Nāanmɪn Siε bō'yen tōmō ɛ, a wɔ de kɔ āsɔɔ jaa a ɛ won bɔɔɔɔ.

XXII A āgān ɪn bō'yen, bōyɔɔ na sɔɔ mar mar, a bōmarsɪ anyā na sɔɔ waa, tɪ āgān bō'yen tεε ɛ wɔ ɪ. ɛ ɛ a mɪ kaara a Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

XIII Bojūu sɪ jaa son a Nāanmɪn kōɔ, nɪ a wɔ Siε bō'yen 'yɔɔ a āgān bō'yen pɔ, ka Juu nɪrε ɛ fɔ ɪ bɪ, faa ɪ Juu nɪrε ε. Ka gbāgbaa ɛ fɔ ɪ bɪ, sumɪne ɛ fɔ ɪ, Nāanmɪn den a wɔ Siε bō'yen nyā kɔ sɪ jaa.

XIV Pōpāanyā a ba ɪ jibō'yen ɛ a āgān tara ε, tɪche jiyɔɔ ɛ wɔ tara.

XV Ala ɪ gber wa 'yer naa ɪka, n ba ɪ nūu ε, a ɛ jūu n ba pɔɔ a āgān pɔ ε. A ɛ kō tōɔ vē a waa ɪ a āgān jie āsɔɔ ε.

XVI Ka ala ɪ toor mɪ 'yer naa, n ba ɪ nɪbir ε, a ɛ jūu n ba pɔɔ a āgān pɔ ε. A ɛ kō tōɔ vē a waa ɪ a āgān jie āsɔɔ ε.

XVII Ala ɪ a āgān wɔ jaa ɪn nɪbir, ηmɪne ɛ won taa ma ɪ wō 'yer? Ka ala ɪ a āgān wɔ jaa mɪ ɪn toor, ηmɪne won ɪ mɪ wa wō nyūu.

XVIII Tɪche Nāanmɪn ɛ choo taa a jidēdēme anyāna āsɔɔ jaa a āgān pɔ, a ɛ won bɔɔɔɔ ba.

XXIX Ala ɪ a jaa ɪn bō'yen, nyɪne ɛ a āgān mɪn taa be?

XX Jiyɔɔ ɛ be a āgān pɔ, tɪche a wɔ ɪ āgān bō'yen.

XXI Ala ɛ so ka a nɪbir kō tōɔ 'yer kɔ a nūu, n ba bɔɔɔɔ fɔ ε. A ju mɪ kō tōɔ 'yer kɔ gber, n ba bɔɔɔɔ fɔ ε.

XXII Yɪ kaa, a āgān jiiir ala na ba kpēme ε, ala ɛ sɪ ma mōɔ nɪbir kaara.

XXIII A jiiir ala sɪn ma tɪer ɪka a ba tara 'yōɔfɔ ε, ala ɛ sɪ ma bōɔ kaara. Ka a jiiir ala mɪ na ba be yōo yi fɔ ε, ala ɛ sɪ ma bōɔ chɔɔɔ.

XXIV Ka a ala mɪ na be a yōo yifɔ, sɪ maa chɔɔɔ a ala ε. Tɪche Nāanmɪn ɛ de a jiiir anyāna 'mataa a āgān pɔ, na wɔ de 'yōɔfɔ kɔ a jiiir amɪne na ba dōɔ tara ε.

XXV Ka a ɛ na vē a dēdēme ɪfɔ kō ɛ be a āgān pɔ ε, tɪche ka a jaa ma sōnō taa.

XXVI Ala ɪ a āgān jie āsɔɔ wa biere naa, a āgān jiiir a jaa mɪ ma biere naa. Ala ɪ a āgān jie āsɔɔ jaa mɪ wa nyen 'yōɔfɔ, a āgān wɔ jaa mɪ ma chɪle naa.

XXVII Pōpāanyā yɪn ɛ lōɔ taa ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto āgān, ka yɪ āsɔɔ jaa ɪ a jie āsɔɔ.

XXVIII A pupuorbiir banyāna pɔ ɛ a Nāanmɪn de nie ir a nɪtōnsɪ, na wɔ ɛ tu ir a wɔ 'ye'yerbe, na wɔ ɛ tu ir a wɔ wiwiilbe, na wɔ ɛ ir a bala mɪn na tōnō a ne'maa tōmō, na wɔ ir a bala mɪn na sāana baalsɪ, na wɔ ir bamɪne ka ba sōnō nɪbe, na wɔ ɛ ir bamɪne na kaara a tōmō, nɪ a bala mɪ na bōɔ a kɔkɔε dāgɪfɔ.

XXIX A mō ba jaa ɛ ɪ a nɪtōnsɪ bɪ? Bɪ ba jaa ɛ ɪ a Nāanmɪn 'ye'yerbe ɔ? Ba jaa ɛ ɪ a wiwiilbe ɔ? Ba jaa ɛ ma tōɔ tō a ne'maa tōmō bɪ?

XXX Ba jaa ɛ wɔ kɔ a baal sāafɔ bɪ? Ba jaa ɛ ma tōɔ dāgɪl a ba kɔkɔε ɔ? Bɪ ba

jaa le ma tōo a kōkōr dāgūlaa l'ieb o?

^{XXXI} Tiche yī mōo nībir bō a kōfōsī 'lō na gar a jaa. Pōpāanyā, un wiil yūn a sōr 'lō na gar a jaa.

XIII

^I Ala ī n ma tōo 'yer a nibe kōkō bōrsī a jaa, naa tōo 'yer a malakasī kōkōe, tiche naa ba tara nōfō ε, un kaara naa fika kur ban ŋmiere a wō pōoro gōmō.

^{II} Ala ī n tara naa a Nāanmīn 'yer 'yerfō kōfō, naa bōo a yelsōolsī a jaa, naa bōo yē jaa bōro, ka ala ī n mī tara na sōofō naa ma 'yer tōn ka a ir, tiche naa ba tara nōfō ε, n un bōoro.

^{III} Ala ī n den a n bōtarsī a jaa pō nōn dēme, naa sōo ūka ba de a n āgān 'yōo būu 'līraa pō, tiche naa ba tara nōfō ε, n ba tara tōnō ε.

^{IV} Nōfō ma tara na kānyir, nōfō ma maala na vīla, waa jiele nire bon ε, waa bōoro yuor ε, waa 'mōoro wō māe ε.

^V Nōfō ba tara netuo ε, waa bōoro wō yō tēe homo ε, wō maa nye suur fōo ε, waa 'yōonō nire pōom ε.

^{VI} Nōfō ba nō yelbier jie ε, tiche wō ma nōn yelmāe jie.

^{VII} Nōfō ma gun taa le sōo jaa, wō ma sōon yele a jaa, waa baala ε, nōfō ma sōon ka a wō wō.

^{VIII} Nōfō maa ī faa ε, Nāanmīn 'yer 'yerfō na wa ŋmaa naa, ka a kōkō dāgūlsī 'yerfō mī wa tēe, ka a bōofō mī wa po chen.

^{IX} Bojūu a bōofō kōfō un ŋmaa, ka a Nāanmīn 'yer 'yerfō mī ī ŋmaa,

^X tiche a bōmāe wa wa, a bōgāagiel na bōr naa.

^{XI} A le daar un ī a bibile, bibi'yer le n ma 'yere, naa tara a bibiyē naa ma tiere a bibiter. Tiche un wa ī nūkpēe baar, n lōb a bibiyele a jaa bar.

^{XII} Pōpāanyā 'lō, chāana pō le sī kaara jaa tūfuru, tiche sūn wa tuor taa nī gbīe. Pōpāanyā 'lō ŋmaa le n bōo, tiche un pāa wa bōo won baar nītāa le wō mīn bōo ma.

^{XIII} Pōpāanyā a yelsī ata anyāna le ba tēere ε, sōofō, tiertōfō jie nī nōfō. Tiche a anyāna a jaa pō, nōfō le gar a jaa.

XIV

^I Yī turo a nōfō sōr, na yī mōo nībir bōoro a Nāanmīn Sīe kōfōsī, na yī kaa ir a Nāanmīn 'yer 'yerfō kōfō, 'lō le ī.

^{II} Bojūu nire 'lō na bōo a kōkōr dāgūlaa 'yerfō nire ba le wō 'yere nī ε, tiche Nāanmīn le wō ma 'yere nī. Yelmāe nire jaa maa bōo a le won 'yere ε, Nāanmīn Sīe le wō ma de 'yere nī a yelsōolsī.

^{III} Tiche nire 'lō jaa na 'yere a Nāanmīn 'yer, nibe le wō ma 'yere kōro ka ban kpēme, na wō 'yōo ba ākpāen na wō 'maala ba.

^{IV} Nire 'lō jaa na ma 'yere a kōkōr dāgūlaa sōnō naa a wō māe tēe, tiche nire 'lō na 'yere Nāanmīn 'yer mī sōnō

naa a Nāanmɪn puorbo a ba baa.

V Maa bɔfɔ lɛ ɪka a yɪ jaa yɪ ma tɔɔ 'yerɛ a kɔkɔr dāgɪlaa nyā, tɪche lɛ ɪn bɔɔɔ yɔɔ lɛ ɪka yɪ jaa yɪ 'yerɛ a Nāanmɪn 'yer. 'Lɔ na 'yerɛ a Nāanmɪn 'yer, gar a 'lɔ na 'yerɛ a kɔkɔr dāgɪlaa, ala ɪ nɪrɛ āsɔɔ ba be be na tɔɔ lɛb na wɔ wiil a par kɔ a Nāanmɪn puorbo ka a sɔɔ ba ɛ.

VI Pōpāanyā, n yɛɛr, ala ɪ n ben wa a yɪ sɛ, wa dāgɪl a kɔkɔr baa tɔnɔ lɛ yɪn nyɛ? Ka yelwiilaa kɔɔ ba lɛ n waan ɛ, bu bɔɔfɔ kɔɔ 'yer, bu Nāanmɪn 'yer, bu kpāafɔ 'yer kɔɔ lɛ ɛ?

VII De man a bōnmiersɪ kɔn, ka wele lɛ bu kōrɔjom lɛ, nɪmɪnɛ lɛ nɪrɛ na ɪrɛ wa bɔɔ a sokpa nyɪnɛ won nɪmiere bu pɛɛlɛ ala ɪ a ba tara nekpeɛ nɪ kɔkɔbile ɛ?

VIII Ala ɪ baa wa pɛɛl wɛraa a jɛɛr 'yɔɔ ɛ, nɪmɪnɛ lɛ nɪrɛ na ɪrɛ wa bɔɔ ɪka jɛɛr lɔ na ba chɔɔr chen?

IX Lɛ lɛ yɪn mɪ, a yɪ jālbir ba wa tɔɔ 'yerɛ a 'yerbie ala na tor ɛ, an lɛ na tɔɔ bɔɔ a lɛ yɪn 'yerɛ par? 'Yer vor lɛ yɪn 'yerɛ.

X Baal jaa ba be be ɛ, kɔkɔ bɔrsɪ lɛ ba 'yerɛ ka a wɛr pɔ, tɪche āsɔɔ jaa ba be be na ba tara par ɛ.

XI Ala ɪ nɪrɛ wa 'yerɛ nɪ ma naa a wɔ 'yer ka n ba wɔ naa ɛ, n ɪn sāan a wɔ sɛ ka wɔ mɪ ɪ sāan a n sɛ.

XII Lɛ lɛ a yɪn mɪ, yɪ ben mɔɔ nɪbir bɔɔɔ a Nāanmɪn sɪɛ kɔfɔsɪ, yɪ mɔ na yɪ nyɛ a

kɔfɔsɪ ala na sɔɔ a Nāanmɪn puorbo ka ba baa.

XIII A yele nyāna jūu, nɪrɛ 'lɔ na ma tɔɔ 'yer a kɔkɔr dāgɪlaa nyā wɔ sɔɔr Nāanmɪn a wɔ sɔɔ wɔ, a wɔ tɔɔ lɛb wiil a lɛ won ma 'yer.

XIV Ala ɪ n dāgɪlaa a kɔkɔr sɔɔɔ nɪ Nāanmɪn, a n sɪɛ mɪ sɔɔɔ naa tɪche a n tɪɛr a wɔ ɪ pɔɔ.

XV N pāa ɪ nɪmɪnɛ? Maa nɪ a n sɪɛ na lɔɔn sɔɔr a Nāanmɪn naa lɛ 'matāan a n tɪɛr mɪ sɔɔr. Maa nɪ a n sɪɛ na 'mataa yiel a Nāanmɪn yiel naa mɪ lɛ 'matāan a n tɪɛr yiel.

XVI Ala ɪ Nāanmɪn lɛ yɪ dāna nɪ a yɪ sɪɛ, ka a jɛgumo mɪ wa lɔɔn yɪ na waa wɔnɔ a lɛ yɪn 'yerɛ ɛ, nɪmɪnɛ won ɪrɛ wa 'yer ɪka, a ɪ a lɛ, yɪn dāna Nāanmɪn, won ba bɔɔ a par a lɛ yɪn 'yerɛ ɛ?

XVII A yɪ Nāanmɪn dānfɔ na vɛlɛ na jaa kper, tɪche a ba sɔɔ a yɪ tɔ sɔɔ 'lɔ ɛ.

XVIII N puor Nāanmɪn yāan an ɪ n ma tɔɔn 'yer a kɔkɔr dāgɪlaa nyā gar yɪ jaa.

XIX Tɪche maa wa kpe a Nāanmɪn puorbo pɔ, n ma 'yer 'yerbie anūu ban na tɔɔ bɔɔ a par gar ɪn na 'yer 'yerbie turo pie (10,000) ban kɔ bɔɔ a par ɛ.

XX N yɛɛr, yɪ tɛɛ a bibitɛr bar. Ala ɪ yɛlbier maalfɔ lɛ, yɪ ɪ bipɪlɛ, tɪche ka a yɪ yɛ pɔ 'lɔ nɔɔ bɪ nɪbɛrɛ.

XXI A sɛb a Nāanmɪn gān pɔ ɪka, "ɪn den kɔkɔr sāan naa tu a sāanba nɛɛ pɔ 'yer 'yer kɔ a nɪbɛ banyāna, tɪche ba gba kɔ chele a lɛ ɪn 'yerɛ

ε." (Isaiya 28:11-12) Λε λε α Νάανμιν 'yer.

XXII Ala λε so, a kəkər dāgūlaa 'yerfō ba ι jāne kō a Yesu turbo ε, tiche a ιn jāne kō a bala na ba ι a Yesu turbo. A Nāanmīn 'yer 'yerfō, a bala na ι a Yesu turbo mī λε so, a ba ι a bala na ba ι a Yesu turbo ε.

XXIII Ala ι a pupuorbiir wa lōon taa ka ba jaa dāgūl a kōkōε, na ba 'yere, ka a jēgumo āsōo be a yī pō bu nibe na ba ι a Yesu turbo ε, wa kpe nye a λε yīn 'yere, ba kō 'yer ika yī gele naa ε?

XXIV Tiche ala ι nire āsōo na ba ι a Yesu turo ε, bu nire kōo mī na ba bōo a par ε, 'lō wa kpe nye ka a ι yī jaa 'yere naa a Nāanmīn 'yer a wō wō naa bōon won ι yelbe-ιre, a ala won wō na tōor a wō 'yer ka wō lieb a wō tier.

XXV Won chiir a wō pōo a ba niem tī lo kpa tēe puor Nāanmīn, tī 'yer ika yelmāe jaa Nāanmīn ben a yī sē.

XXVI N pāa λε 'yer bo, n yeer? Yīn ma wa lōo taa, āsōo jaa ma tara naa yiel na yiel, ka a āsōo mī tara kpāafō 'yerbir na 'yer, ka a āsōo mī tara yelwiilaa na yī Nāanmīn sē na won 'yer, ka a āsōo tara a kəkər dāgūlaa na 'yer ka āsōo mī tōo lieb wiil a par. Yī maala a anyāna a jaa ka a sōo yī a yī kpēme a Nāanmīn puorfō pō.

XXVII Ala ι nire na wa 'yere naa a kəkər dāgūlaa, ba ι ayi bu ata, ba ta gar ata ε, na ba 'yere tī chere kōo taa. Ka

nire āsōo mī be be ma tōo lieb wiil a par.

XXVIII Ala ι nire āsōo ba be be na tōo lieb na wō wiil a par ε, a ninyine wō ι jaa gbul a puorfō jie, tī bulō kōo wō māe nī Nāanmīn.

XXIX Nāanmīn 'ye'yerbe ba ι ayi bu ata na ba 'yere, tiche ka a bala na che jōo kaara a λε ban 'yere.

XXX Ka ala wa ι Nāanmīn ir yele wiil a bala na jāne, a 'lō na de nie 'yere wō mī pōo a wō neε.

XXXI Yīn 'yere tī chere kōo taa an kpāa yī naa tī 'yōo yī ākpāen.

XXXII Nire 'lō na 'yere a Nāanmīn 'yer wō nyōo wō māe.

XXXIII Bojūu Nāanmīn ba ι nyō nyōofō Nāanmīn ε, a wō buol sī a sīn kpere nī nyā'maar nītāa λε an kaara a pupuorbiir gbulstī ba jaa jie.

XXXIV Pōo ba ma ι jaa gbulo a puorfō jie, baa tara sōr na haa neε ε, tiche ba siir ba māe nītāa λε a Mosesi nebināa na 'yer.

XXXV Ala ι ba buoō naa ika ba sōr yele kōo kaa, ba kul a yir tī sōr a ba māe sūrbe kaa. Bojūu a ιn vā pōo na 'yer 'yer a puorfō jie.

XXXVI Yīn sē λε a Nāanmīn 'yer de nie yī bu? Bu yīn tēε λε ι a nibe a 'yer na de nie ta?

XXXVII Ala ι nire tier ika wō ιn a Nāanmīn 'yer 'yere bu tara a Nāanmīn sīε kōfōstī, vē ka a ninyine bōon ika a anyāna ιn seb ι naa λε a sī Soro na bin.

XXXVIII Ala ι nire ba wa sōo anyāna ε, yī mī ta sōo wō ε.

XXXIX A le jūu, n yeer, yi mōo n̄bir n̄i a Nāan̄m̄in 'yer 'yerfō, t̄i na yi taa t̄or̄o a 'yer dāḡulaa 'yerfō bara ε.

XL Tiche yi ma maala yele jaa na s̄ee naa i ne ne ne s̄or jaa p̄o.

XV

I Pōp̄ānyā, n yeer, n b̄or̄o naa ika n le j̄ēo yi a 'yer n̄ōo un d̄ōo m̄ool k̄o yi a yi s̄oo de na yi be ara a p̄o.

II A 'yer n̄ōo nyāna un m̄ool faa yi naa ala i yi chene na ara a p̄o, ka le ba le ε, a yi s̄ofo un p̄or̄o.

III Bojūu a 'yer un d̄ōo nye le n m̄i de nie man k̄o yi ika, a Yesu K̄iris̄ito kpin a s̄i yelbier jūu, n̄tāa le a Nāan̄m̄in gān na d̄ōo 'yer,

IV ka ba ūu w̄o, a w̄o le ir a k̄ūu p̄o, a ber ata daar n̄tāa le a Nāan̄m̄in gān na d̄ōo 'yer.

V W̄o v̄ē naa ka Pita nye w̄o, na w̄o le v̄ē ka a n̄tōns̄i pie n̄i ayi m̄i nye w̄o.

VI A anyā puor, w̄o v̄ēn ka a yeer na gar k̄oor anūu (500) m̄i 'mataa nye w̄o, bam̄ine na s̄oo kpi, tiche a ba yoo jie le chene.

VII W̄o v̄ēn ka a Jemes̄i nye w̄o, na w̄o le v̄ē ka a n̄tōns̄i ba jaa nye w̄o,

VIII ka a baaraa jaa ka maa m̄i na kaara fika n̄ire ban d̄oo kpalka ka w̄o ir a w̄o m̄āe wiil ma.

IX Bojūu maa le i a n̄tōns̄i ba jaa p̄o b̄obile naa ba s̄een ika ba gba b̄ool ma a n̄tōnāa ε, bojūu n gen a Nāan̄m̄in puorbo.

X Tiche a Nāan̄m̄in w̄āefo won w̄āe ma le so ka n i a n̄tōnāa a d̄ina. Ka a Nāan̄m̄in w̄āefo ba i p̄or̄o ε. Yelmāe jaa n t̄on gar a n̄tōns̄i ba jaa, t̄i a ba i maa m̄āe le t̄ō ε, tiche a Nāan̄m̄in w̄āefo 'lo won de w̄āen ma le.

XI Ka maa le bu bala le, a 'yer le anyā s̄in m̄ool, ka anyāna le yi m̄i s̄oo de.

XII Tiche ala i yi w̄on a m̄ool ika a Yesu K̄iris̄ito ir naa a k̄ūu p̄o, ηm̄ine le a yi bam̄ine 'yerε ika k̄ūu p̄o irfo ba be be ε?

XIII Ala i a k̄ūu p̄o irfo ba be be ε, ka a Yesu K̄iris̄ito m̄i gba ba ir a k̄ūu p̄o ε.

XIV Ka ala i a Yesu K̄iris̄ito ba ir a k̄ūu p̄o ε, a s̄i m̄ool un p̄or̄o, ka a yi s̄ofo m̄i i p̄or̄o.

XV A s̄i p̄āa ηmara j̄irs̄i 'ȳō̄n̄ō Nāan̄m̄in, bojūu s̄i din d̄āas̄te ika Nāan̄m̄in s̄āin a Yesu K̄iris̄ito a k̄ūu p̄o. Tiche waa s̄āi w̄o ε, ala i yelmāe jaa k̄ūus̄i ba ire ε.

XVI Bojūu ala i a k̄ūu p̄o irfo ba be be ε, ka le a Yesu K̄iris̄ito m̄i gba ba ir a k̄ūu p̄o ε.

XVII Ka ala i a Yesu K̄iris̄ito ba ir a k̄ūu p̄o ε, a yi s̄ofo un p̄or̄o, na yi chene be a yi yelbebe p̄o.

XVIII Ka a bala m̄i na p̄āa s̄oo de a Yesu K̄iris̄ito t̄i kpi, m̄i w̄e.

XIX Ala i a d̄ina tee tier le s̄i tara a Yesu K̄iris̄ito 'ȳō̄, n̄ibaal n̄ibe le s̄i i, na s̄i gar a n̄ibe ba jaa.

XX Tiche Nāan̄m̄in s̄āin a Yesu K̄iris̄ito a k̄ūu p̄o yelmāe jaa, i a bir d̄ōo, ka a

wiil ɪka a bala na kpi mɪ na ir a kũu pɔ.

XXI Bojũu kũu tun nɪbõ'yen 'yõɔ wa, ka a kũu pɔ irfɔ mɪ tu a nɪbõ'yen 'yõɔ mɪ wa.

XXII Adama jũu, nɪrɛ jaa na kpi naa, le mɪ le a Yesu Kɪrɪsɪto jũu, nɪrɛ jaa na ir tara nyevɔr.

XXIII Tɪche ʼãsoɔ jaa nɪ wɔ irfɔ daar le, Yesu Kɪrɪsɪto le ɪ a bir dõɔ, 'lo pãa wa lieb waara, ka bala jaa na soɔ de wɔ mɪ ir.

XXIV Ka a baaraa pãa wa, a wɔ de a yeke a jaa 'yõɔ a Sãa Nãanmɪn nũu pɔ, an ɪ wɔ tõɔn a tõɔfɔ dẽme, nɪ a kpãen dẽme ba jaa.

XXV Bojũu a Yesu Kɪrɪsɪto le a sɛɛ ɪka wɔ di a nãa lɛɛɛ ka a Nãanmɪn wa de a wɔ dõdẽme ba jaa bin a wɔ gbɛɛ pɪlem.

XXVI A dõ baaraa wɔn na sõɔ le ɪ a kũu.

XXVII Bojũu a sɛb a Nãanmɪn gãn pɔ ɪka, "Nãanmɪn den a yeke a jaa bin a Yesu Kɪrɪsɪto gbɛɛ pɪlem." (Yiel Gãn 8:6)

Wɔn ben 'yer ɪka, a yeke a jaa, a Nãanmɪn na de a yeke a jaa bin a Yesu Kɪrɪsɪto gbɛɛ pɪlem ba pɔɔ ɛ.

XXVIII Nãanmɪn wa ɪ a nɪtõ baar, a 'lo na de a yeke a jaa bin a wɔ gbɛɛ pɪlem, a Bie mãɛ mɪ na siir wɔ mãɛ kɔ wɔ, ka Nãanmɪn pãa so a jaa.

XXIX Nɪyɔɔ ba soɔ ɪka a bala na kpi na le ir tara nyevɔr go ɛ, tɪche bamɪne soɔ naa na ba ma so Nãanmɪn kõɔ kɔ ba.

XXX Ka a sɪn mɪ, bãa 'yõɔ le a dooye ma pɔɔ sɪ sõɔ jaa?

XXXI Yɛɛr, bɪbir jaa le n ma tuoro kũu, jɪrfɔ kpɛ ma naa a yɪ jũu. A nyevɔr sɪn tara a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto 'yõɔ le vɛ ka n 'yerɛ a nɪtõnõ.

XXXII Ala ɪ n jeb naa a mɔdõ bier a ka Efesus nɪsaal jũu, bo tõnõ le n nye? Ala ɪ a kũu kõ le ir ɛ, nɪtãa le a nɪbe na ma 'yerɛ. "Yɪ vɛ ka sɪ di ti nyũ, bojũu bio sɪn kpi naa." (Isaiya 22:13)

XXXIII Yɪ ta vɛ ka nɪbe bel yɪ ɛ. Fõs lõɔn nɪgãlɪ ba ma sõɔn a fɔ tɪɛr vɪla bar.

XXXIV Yɪ lieb de a yɪ yɛ, na yɪ tɛɛ bier ɪfɔ bar, bojũu a yɪ bamɪne ba bõɔ a Nãanmɪn ɛ, ka n 'yer a nɪtõ ka vã kpɛ ba.

XXXV Tɪche nɪrɛ ʼãsoɔ na soɔr naa, "Nɪmɪne le a kũu na ɪrɛ wa ir? ɪgãn buor le ban le iru?"

XXXVI Nye dãbol ka. A ala yɪn ma bur a ba ɪ a ma bulaa tɪ a bõkora a põɔ ɛ.

XXXVII Yɪn wa bur, a ba ɪ a vaar le yɪ bur ɛ, tɪche a bõbir tɛɛ le yɪ ma bur. Ka chi le bu bon bir le.

XXXVIII Tɪche Nãanmɪn le ma kɔ a ʼãsoɔ jaa ʼãgãn 'lo jaa wɔn buɔrɔ. Bõbir ʼãsoɔ jaa nɪ wɔ vaar le.

XXXIX ɪgãn nõnõ a jaa baa ɪ bõ'yen ɛ. Nɪrɛ ʼãgãn nõn tɛɛ naa nɪ dõn ʼãgãn nõn, ka a lubil nõn be wɔ yõ, ka a jãme nõn mɪ be a yõ.

XL Saaju ʼãgãma mɪ ben be, ka a tɛɛ ʼãgãma mɪ be be. A saaju ʼãgãma vɪel ben a yõ, ka a tɛɛ ʼãgãma vɪel mɪ be a yõ.

XL1 A mōtōō vīla ben wō yō, ka a ημεραα vīla mī be wō yō, ka a ημερbir āsōō vīla mī tēe a ημερbir āsōō.

XLII Lē lē an be a kūn wa ir a kūu pō. A āgān 'lō ban ūu in bōsōō naa, tiche 'lō wa ir a kūu pō, waa lē pōōnō go ε.

XLIII Bala wa ūu a kūu wō ma in bōdēer ba lē tara kpēō ε, tiche Nāanmīn wa ir wō a kūu pō, won vīele naa na wō tara kpēō.

XLIV A tēe āgān nyā lē ba ūun wō, 'lō wa ir a kūu pō, a sīe āgān lē won tara. Nūtāa lē a tēe āgān na be be, lē mī lē a sīe āgān mī be be.

XLV Nūtāa lē an seb a Nāanmīn gān pō, "Adama a Nāanmīn na dōō de nie me in bōnībir." (A Pielfō Gān 2:7) A Adama bīeraa sōō lē ι a sīe.

XLVI A sīe sōō ba lē de nie ε, tiche a āgān sōō lē, ala puor ka a sīe sōō pāa wa.

XLVII A nūdōō yīn ka a tēe pō, Nāanmīn na men a tā-uul, tiche a nūbīeraa 'lō yīn saaju.

XLVIII Bala na yī ka a tēe pō, kaara na fīka, a 'lō ban men a tā-uul, ka bala mī na yī a saaju mī kaara na, fīka a 'lō na yī a saaju.

XLIX A lē nē nī wō ju sīn ben nyetāan a nīre nyā a Nāanmīn na men a tā-uul, lē mī lē sīn su a āgān 'lō nyetāan a 'lō na yī a saaju kaar.

L N yēer, n bōōō naa ūka n 'yer chā kō yī ūka, a āgān nī a jāī kō tōō kpe be a Nāanmīn nāalōō pō ε. Bū ka

a bōsōō naa pōō a 'lō na ba sōōnō pō ε.

LI Yī chele ka n 'yer 'yer sōōlaa kōō kō yī. Sī jaa baa na kpi ε, tiche sī jaa lē na lēb,

LII fīka a nūbir na ma wa va a pere kaar, ka a iil baaraa wa pēel. Bojūu a iil wa pēel a bala na kpi na ir naa, ba kō lē kpi go ε, ka a sīn bala na ba kpi sere ε, mī lēb.

LIII Ka a āgāma anyā na sōōnō, ka a lēb de a āgāma ala na ba sōōnō su, ka a 'lō na kpire kō lē kpi go ε.

LIV A bōsōō naa wa de a 'lō na ba sōōnō ε, su, ka a 'lō na kpire kō lē kpi go ε, ka a lē na seb a Nāanmīn gāma pō ι yelmāe, "Kūu a fō tōōfō baar naa." (Isaiya 25:8)

LV "Kūu, nyīne lē a fō tōōfō be? Kūu, nyīne lē a fō fīlīlī 'lōnō na ma kō be?" (Hosea 13:14)

LVI A kūu fīlīlī 'lōnō na ma kō in a yelbier maalfō, ka a yelbier maalfō mī nyē a wō kpēō yī a Mosesī nebināa pō.

LVII Tiche Nāanmīn son puor fō, won kō sī tōōfō tu a lē a sī Soro Yesu Kīristo na maal.

LVIII A lē jūu, n yēer, yī ara chāchā, yī taa vē ka a bon jaa wa dam yī ε. Yī mōō nūbir nī a sī Soro tōmō, yī bōō ūka a ala yīn tōnō kōō a sī Soro, kō wa ι pōō ε.

XVI

I Pōpānyā n bōōō naa ūka n 'yer a chīerfō yīn bōōō ūka yī chīer sōōn a Nāanmīn nībe. Yī mī maal

a le in man kɔ a Galatiya paal pupuorbiir gbulsɩ ɪka ba maal.

II A Pēnfɔ divɪɛ bio daar jaa, a bɪbir 'lo na de nie āsɔɔ jaa wɔ ma ir a libie jā a le won ma nyɛ na yi bine, ka maa wa ti a ta le ɪ chɪɛrfɔ go ɛ.

III Maa wa tɔɔ ta n de a gāma kɔ a nɪbe bala yɪn mǎɛ na ir naa tɔn nɪ a libie ala yɪn chɪɛr ka ba chiin a Jerusalem.

IV Ka ala wa ɪ fɪka a maa mǎɛ sɛɛn mɪ na chen go, ba kɔ bɪɛl ma.

V Maa wa chen ti yi a Masedoniya baar, in wan a yi sɛ, bojūu be le in tu.

VI Amɪne sɛ in jɛn a yi sɛ kor bālāa, bɪ ka n jāne a be ka a uon wa baar, ka yi sɔɔ ma ka n chiine a n chenfɔ jie.

VII N ba bɔɔrɔ ɪka n tɔɔ ti nyɛ yi a le ne a pōpāanyā ti po ɛ, n tɪɛr naa ɪka n jɛ a yi sɛ kor ala ɪ a sɪ Soro sɔɔ naa.

VIII Tɪche in jɛn a Efesus tɛɛ po ti tǎn a Pentikosɩ bɪbir.

IX Bojūu sɔr yuon kɔ ma ka in tɔɔ tɔ tɔmɔ, tɪche ka a nɪyɔɔ mɪ kpere ma.

X Ala ɪ a Timoti wa ti naa, yi kaa ka ye le jaa taa kɔrɔ wɔ dābāɛ ɛ, bojūu a sɪ Soro tɔmɔ le wɔ tɔnɔ a n kaar.

XI Yi taa vɛ ka a āsɔɔ jaa wa kaa wɔ pɔrɔ ɛ. Yi bar wɔ sɔr nɪ nyā'maar ka wɔ le lɛb wa a n sɛ. Maa nɪ a yɛɛr jaa chele wɔ naa.

XII A sɪ yebe Apolost, n sɔɔr won gbɛɛ a ηmɪne jaa ɪka wɔ ti a yi sɛ 'matāan a yɛɛr bamɪne. Tɪche waa sɔɔ a be tɪfɔ a pōpāanyā sɛɛ ɛ, 'lo wa nyɛ sɔr won ti naa.

XIII Yi 'yɔɔnɔ jɔmɔ, na yi ara chāchā a yi sɔɔfɔ pɔ, na yi ɪ nɪbe na tara nyāa na yi kpɛmɛ.

XIV Na yi ma maala ye le jaa nɪ nɔfɔ.

XV Yi bɔɔn naa a Sɪtefanus nɪ a wɔ yir dɛme, bala le dɔɔn a puorfɔ be a Akaya paal pɔ, na ba mɔɔ nɪbir tɔnɔ nɪ a Nāanmɪn nɪbe. N sɔɔrɔ yi naa yɛɛr ɪka,

XVI yi siir yi mǎɛ kɔ a nɪbe banyāna taaba nɪ nɪɛ jaa na pɔɔ ba bala, a ba kaar.

XVII Nɔɔ kpɛ ma naa in wa nyɛ a Sɪtefanus nɪ Fortunatus nɪ a Akaikus na wa ta a n sɛ, bojūu bala le sɔɔ ma yɪn ba be ka ɛ.

XVIII Bojūu bala le 'maa ma āgān nɪtāa le ban mɪn 'maa a yi āgān, a nɪbe banyāna sɛɛn pɛɛfɔ.

XIX A pupuorbiir gbulsɩ ba jaa na be a Asiya paal pɔ puor yi naa. Akuila nɪ a Pɪrɪsɪla mɪ den a sɪ Soro yuor puor yi, nɪ a pupuorbiir bala na ma lɔɔ a ba yir, mɪ puoro yi naa.

XX A yɛɛr ba jaa na be a ka mɪ puor yi naa. Yi mɪ puor puor taa nɪ pɔpɛl.

XXI Maa Pɔɔl mǎɛ nūu le n sɛb a puorfɔ nyāna.

XXII Ala ɪ āsɔɔ jaa baa nɔ a sɪ Soro ɛ, pɔ'yɔɔfɔ ben a wɔ sɛ. Pa sɪ Soro, wa.

XXIII A sɪ Soro Yesu wǎɛfɔ a be a yi sɛ.

XXIV A n nɔfɔ wɔ be a yɪn bala jaa na be a Yesu Kɪrɪstɔ 'yɔɔ. A ɪ a le.

A GĀMA AYI SŪO A PŌOL NA SEB KŪ A KORINTI NIBE

I Maa Pōol na ɪ a Yesu Kɪrisito nitōnāa Nāanmɪn na chel ir nɪ a sɪ yebe Timoti, le seere a gān nyā kuro a pupuorbiir na be a Korinti tēe pō nɪ a Nāanmɪn nibe ba jaa mɪ na be a Akaya paal pō.

II Wāefo nɪ nyā'maar na yi a sɪ Sāa Nāanmɪn nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrisito sē a be a yi sē.

III Pēefo wɔ ta Nāanmɪn na ɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrisito Sāa, a Sāa nyā nɪbir na bal nɪ Nāanmɪn nyā na tara a 'maalfosɪ a jaa.

IV 'Lo le ma 'maal sɪ a sɪ wōm a jaa pō, ka sɪ mɪ na tōo 'maal a bala mɪ na be wōm jaa pō, nɪ a 'maalfō 'lōnō sɪn nye yin a Nāanmɪn sē.

V Nitāa le a Yesu Kɪrisito dōoye difo na yaar dōol sɪ jaa, le mɪ le a Yesu Kɪrisito 'maalfō yaar dōol sɪ jaa.

VI Ala ɪ sɪ ben wōm pō, a yi 'maalfō nɪ a yi faafō jūu le, ala ɪ sɪ mɪ nyen 'maalfō a mɪ ɪn a yi 'maalfō le, a yin tōo ara nɪ kānyir a dōoye bō'yen 'lōnō pō sɪn mɪ na dire.

VII Sɪ bar tɪer a yi jūu, bojūu sɪ bōon naa ɪka a le yin lōon sɪ dire a dōoye, a le nɪ wɔ ju mɪ le yin pōo sɪ a sɪ 'maalfō pō.

VIII N yeer, saa buoro ɪka sɪ sool yi a wōm 'lo to soo na dōo pōo sɪ be a Astya paal pō

bar ε. Wōm jaa jel le dōo pōo sɪ naa gar a sɪ kpēo, saa le dōo tara baarfō tɪer ε.

IX Sɪre jaa a sɪ tɪer pō, a kūu le sɪ tōo kaara a tāu a le nē. Tiche a nitō ɪ naa ka sɪ ta diel a sɪ mae ε, tiche sɪ diel Nāanmɪn nyā na sāne a kūn.

X A Nāanmɪn le faa sɪ yin a kūu tuo nyā pō, 'lo le chene faara sɪ. 'Lo le ɪ a sɪ tɪertō jie ɪka won chene na faara sɪ,

XI nitāa le yin sōo sɪ nɪ a yi Nāanmɪn suorfō. Yoo mɪ puor Nāanmɪn yāan a sɪ jūu tu a wɔ maal vɪla 'lo won maal sɪ na wɔ soo a yi yoo suorfō.

XII Pōpāanyā a sɪ nyāa chefo jie le a nyā. A sɪ tɪer din dāasɪe a le sɪn be a wer dēme sē, nɪ a le a sɪn nɪ a yin mɪ na be taa, cheche ɪfo pō, nɪ ne ne tufō pō, ka a jaa yi a Nāanmɪn sē. A ba ɪ a wer nyā bōofō le sɪ maal a le ε, tiche a Nāanmɪn wāefo le.

XIII Bojūu saa seb bon jaa kɔ yi yin kō tōo kar ε, bu kō tōo bōo a par ε. N tɪer ɪka,

XIV nitāa le yin wō a sɪ 'yer ŋmaa na yi bōo a par, yin wa wōn a jaa na yi bōo a par, na yin tōo che nyāa a sɪ jūu nitāa le sɪn mɪ na che nyāa a yi jūu a sɪ Soro Yesu bɪbir daar.

XV Bojūu ala le so ka n bar tɪer, naa guor ɪka n tɪ piir yi kaa ka yi nye tōnō gbēe ayi.

XVI N guor ɪka maa wa chiine a Masedonɪya n yi a yi sē, maa wa lɪeb waara ka n le yi a yi sē go, ka yi pāa sōo ma ka n chen a Judiya.

XVII In guor a anyã, n mi 'yer bar bu? Bu a wer nibe guorfo kaar le? Ka a nebõ'yen 'lõnõ ma 'yer, õo, õo ni kai, kai?

XVIII Tiche sire jaa a si Nãanmin na i a yelmãe sɔɔ, a si 'yer sin 'yer ku yi ba i õo ni kai ε.

XIX Bojũu a Nãanmin Bie Yesu Kirisito 'yer a maa ni a Silasi ni a Timoti na dõo 'yer ku yi ba i õo ni kai ε, tiche a wo pɔ, a ma in õo.

XX Bojũu a Nãanmin neturyɔɔ ala won tir in õo a Kirisito pɔ. A tun a wo 'yõo, a ma 'yere ika, a i a le, ku a Nãanmin yuor tir.

XXI Põpãanyã a Nãanmin nyã le maal si ni a yin a si ara kpẽɔ a Yesu Kirisito pɔ, na wo oo si.

XXII Wo 'yõo si naa a wo sofo jãne, na wo de a wo Sise 'yõo a si nyãa pɔ, wile si a ye le ala na waara.

XXIII N buɔl Nãanmin a wo i a n dãasie sɔɔ ika a tara na sor ka n bar yi, naa ba lieb wa be a Korinti ε,

XXIV n ba buɔɔ ika a i wõm ku yi ε. A ba i si buɔɔ naa ika si fir yi a yi sɔɔfo pɔ ε, tiche a si 'mataa tõn yi a yi wõ nõo, bojũu a yi sɔɔfo vẽn ka yi ara kpẽɔ.

II

I N tier ika n kõ le tõo wa piir yi kaa, ka a i tuo ku yi ε.

II Bojũu maa sõo a yi pɔɔ an le na maal ka n pɔɔ pɛl, ka a yin tee ba le ε?

III Ala le so ka n dõo seb a le ika maa wa ti, n pɔɔ taa sõon a bala na maal ma ka

nõo kpe ma ε. N bar tier ika yi jaa na lõon man chile.

IV Bojũu n seb a anyã ku yi ni pɔsõo ni hõonfo ni a n nyãa ni nibikõo yɔɔ ika n taa sõo a yi pɔɔ ε, tiche ka n vẽn ka yi bõo ika n nõ yin yɔɔ jaa.

V Ala i nire maal ka a che, a ba i maa tee pɔɔ le wo sõo ε, yi jaa pɔɔ mi sõo naa ka a le na tu le ika n taa vẽn ka a i tuo 'yõo jaa ku wo ε.

VI A toor tɔɔfo 'lo won nye yi a yi yɔɔ jaa jie see wo naa.

VII Põpãanyã 'lo, a see naa ika yi vẽn ku wo, na yi le 'maal wo ka a wo pɔsõo taa chen niem ε.

VIII A le jũu n sɔɔɔ yi naa ika yi de wo na yi wiil a yi nõfo ku wo.

IX A le jũu in seb ku yi le ika n kaa, yin sɔon tu a nee a ye le a jaa pɔ bu.

X Ala i yi wa vẽn ku nire, n mi vẽn ku a ninyine. A ala in vẽn ku a ninyine, ala i amine chen ka n na vẽn bar, n vẽn ku a ninyine, a Yesu Kirisito niem a yi 'yõo.

XI Le an na i ka a Satan taa nmin si 'mataa ε, bojũu si bõon a wo guorfosi.

XII Põpãanyã, a le in chen a Toroyas ti mɔɔlo a Yesu Kirisito 'yer nõo, n nyen le a si Soro na yuo sor ku ma,

XIII n ba chene tara agãn 'maar sere ε, bojũu n ba nye a n yebe Titusi a be ε. Le le n puor ba ti po chen a Masedonuya.

XIV Tiche Nãanmin son puorfo won ma tɔɔ si 'yõo tɔɔfo pɔ yi a Yesu Kirisito

pɔ, tu a si 'yɔɔ ka a yɛ nyūunõɔ yaar de a jie wɔ jaa.

XV Bojūu sɪn lɛ ɪ a Nāanɪmɪn nyūunõɔ a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ kɔ a bala na nyɛ faafɔ, nɪ a bala na wɛrɛ.

XVI ɪsɔɔ nyuro na kūu nyūu, ka a āsɔɔ mɪ nyuro nyevɔr nyūu. Tɪ an lɛ na tɔɔ a tɔmõ nyā tɔ?

XVII Sɪn ba kaara bamɪne kaar ɛ, saa maal a Nāanɪmɪn 'yer tɔnõ bon ɛ. A Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, sɪ 'yerɛ naa a Nāanɪmɪn yelmāɛ an ɪ 'lɔ lɛ tɔ sɪ.

III

I Sɪ piel naa ɪka sɪ dān sɪ māɛ go bu? Bu sɪ bɔɔɔ na gāma nɪbɛ na seb ka a dāna sɪ yɪ a sɪ sɛ bu yɪ a yɪ sɛ?

II Yɪn māɛ lɛ ɪ a sɪ gān, na seb 'yɔɔ a sɪ nyāa pɔ ka sɪ bɔɔ yaa, ka nɪrɛ jaa mɪ kara.

III Yɪn lɛ wiil ɪka yɪn lɛ ɪ a gān na yɪ a Yesu Kɪrɪsɪto sɛ, na yɪ ɪ a sɪ tɔmõ tɔnõ, a ba ɪ ba den a tāt sɔɔlaa seb ɛ, tɪchɛ a Nāanɪmɪn Sɪɛ lɛ seb. A ba ɪ a kɔsɪr pɛrsɪ pɔ ɛ, tɪchɛ a seb 'yɔɔ a nɪsaal nyān pɔ.

IV A tɪɛr nyāna sɪn bar ɪn a sɪ bon tu a Kɪrɪsɪto pɔ, a Nāanɪmɪn niem.

V A ba ɪ fɪka sɪ ɪn yɛ dɛme na sɪn tɔɔ tɔɔr a lɛ sɪn maal 'yer ɛ, tɪchɛ a sɪ yɛ yɪn a Nāanɪmɪn sɛ.

VI 'Lɔ lɛ sɔɔ sɪ a sɪ mɔɔl a nɛtɪr paalaa nyā 'yer, a ba yɪ a ala ban dɔɔ seb jie ɛ, tɪchɛ a yɪn a Nāanɪmɪn Sɪɛ sɛ. A

sebɛ ala ɪn kūu, tɪchɛ ka a Nāanɪmɪn kɔɔ nyevɔr.

VII Pɔpāanyā, ala ɪ a 'yer bie ala ban seb 'yɔɔ a kɔsɪr pɛrsɪ pɔ waan nɪ kūu tɪ 'matāan Nāanɪmɪn tɪr, ka a tɪr a Isɪral nɪbɛ na ba tɔɔnõ kaara a Mosesɪ nie a Nāanɪmɪn tɪr jūu, a wɔ tɪr gba na wa baar.

VIII A Nāanɪmɪn Sɪɛ 'yerbie tɪr kɔ gar a lɛ ɛ?

IX Ala ɪ a 'yerbie ala na 'yɔɔ a nɪbɛ 'yer tɪr berma naa, a 'yer bie ala na waara nɪ a torfɔ, ɪmɪne lɛ won jā!

X Bojūu a Mosesɪ nɛbināa ba lɛ tara tɪr a pɔpāanyā ɛ, fɔɔ de man a Yesu Kɪrɪsɪto 'yer nɔɔ, wɔ gar wɔ naa.

XI Ka ala ɪ a 'lɔ gba na wa baar waan na tɪr, ɪmɪne lɛ a tɪr 'lɔ na ba baaraa ɛ, na jā!

XII A lɛ jūu, a sɪ tɪɛrtɔ nyāna lɛ vɛ ka saa joro dābāɛ ɛ,

XIII Sɪn ba kaara fɪka a Mosesɪ na dɔɔ vil a fɔbaa pɔɔ a wɔ nie ka a Isɪral nɪbɛ ta kaa ɛ, na ba nyɛ a nyɪlfɔ 'lɔ na baar ɛ.

XIV Tɪchɛ a ba nyāa pɔɔ naa wa tān dɪna, a fɔpɔɔraa chɛnɛ naa bala wa kara a nɛtɪr koraa jie. Baa for bar sɛrɛ ɛ, bojūu Yesu Kɪrɪsɪto tɛɛ 'yɔɔ lɛ won tɔɔ for.

XV A dɪna gba, bala wa kar a Mosesɪ nɛbināa yɛlɛ, a fɔbaa ma pɔɔn a ba nyāa.

XVI Tɪchɛ āsɔɔ jaa wa lɛb wa a sɪ Soro sɛ, wɔ ma for won a fɔbaa 'lɔ bar. (*A Yifɔ Gān 34:34*)

XVII Pɔpāanyā, a sɪ Soro lɛ ɪ a Nāanɪmɪn Sɪɛ, ka a jie 'lɔ

a Nāan̄m̄n̄n̄ S̄t̄e na be, m̄ãe sofo m̄i ben be.

XVIII Ka a s̄n̄ bala nie na ba p̄ɔɔ ɛ, p̄ãa nȳl̄e a s̄i Soro t̄ur, naa liere ka a t̄ur p̄ɔɔɔ 'ȳɔ̄n̄ɔ̄ na yire a s̄i Soro s̄ẽ na ı a Nāan̄m̄n̄n̄ S̄t̄e.

IV

I A l̄e j̄ũu, an ı a Nāan̄m̄n̄n̄ n̄ıbaal l̄e w̄ɔ̄ k̄on s̄i a t̄õm̄ɔ̄ nȳã s̄n̄ t̄õn̄ɔ̄, a l̄e j̄ũu saa baala ɛ.

II T̄iche s̄i lieb puor 'ȳɔ̄ɔ̄ t̄ãɔ̄ɔ̄ yele n̄i v̄ã yele, saa tara belf̄ɔ̄ ɛ, b̄ı liere a Nāan̄m̄n̄n̄ yelm̄ãe ɛ. S̄i ma man a Nāan̄m̄n̄n̄ yelm̄ãe ka a ḡã ch̄ãa p̄ɔ, na s̄i wiil a s̄i m̄ãe ka n̄ıre jaa t̄ier b̄ɔɔ ıka yelm̄ãe d̄ẽme l̄e s̄i ı a Nāan̄m̄n̄n̄n̄ niem.

III Ala ı gba a s̄i 'yer n̄ɔ̄ s̄n̄ 'yer sool naa, a sool k̄u a bala na w̄ere.

IV A n̄m̄n̄n̄ 'l̄o na be be a d̄ına j̄ɔ̄n̄ a bala na ba s̄ɔ̄ de a s̄i 'yer ɛ t̄iers̄ı, ka ba k̄õ t̄õɔ̄ nȳe a 'yer n̄ɔ̄ 'l̄o ch̄ãa na ı a Yesu K̄ıris̄ito t̄ur ɛ, na wile a l̄e a Nāan̄m̄n̄n̄n̄ m̄ãe na be ɛ.

V Boj̄ũu a ba ı s̄i m̄ãe 'yer l̄e s̄i d̄ɔ̄ 'yere ɛ, t̄iche s̄i 'yere naa a Yesu K̄ıris̄ito n̄ã ı a s̄i Soro, a s̄n̄ m̄i ı a ȳı t̄ȭt̄ȭn̄b̄ɔ̄ a w̄ɔ̄ j̄ũu.

VI A Nāan̄m̄n̄n̄n̄ 'l̄o na d̄ɔ̄ 'yer, "V̄ẽ ka a ch̄ãa chaar libe p̄ɔ," (A P̄ielf̄ɔ̄ Ḡãn̄ 1:3) 'l̄o l̄e maal a ch̄ãa chaar 'ȳɔ̄ɔ̄ a s̄i nȳãn̄ p̄ɔ, na w̄ɔ̄ k̄ɔ̄ s̄i a b̄ɔ̄ɔ̄f̄ɔ̄ ch̄ãa, na ı a Nāan̄m̄n̄n̄n̄ t̄ur a Yesu K̄ıris̄ito niem.

VII T̄iche s̄n̄ kaara naa ȳɔ̄raa d̄uor kaar Nāan̄m̄n̄n̄n̄ na de a b̄õs̄õ 'ȳɔ̄ɔ̄, ka a k̄p̄ẽɔ̄

w̄ɔ̄ jaa ȳı Nāan̄m̄n̄n̄n̄ s̄ẽ, a ba ȳı a s̄i s̄ẽ ɛ.

VIII Yele ma ch̄ım̄ s̄i naa a l̄õbobo a jaa aȳı, t̄iche a maa n̄mer s̄i ɛ, ka a ma ı s̄i v̄ãre v̄ãre, t̄iche a s̄i t̄ier maa ȳẽȳel ɛ.

IX Ba ma ge s̄i naa, t̄iche a Nāan̄m̄n̄n̄n̄ ma ben a s̄i s̄ẽ, na ba ma n̄me s̄i gaal t̄ẽe, t̄iche baa s̄ɔ̄ s̄i ɛ.

X B̄ıbir jaa l̄e s̄i w̄õn̄ɔ̄ a Yesu k̄ũu tuo a s̄i ãḡãma p̄ɔ, ka a n̄ıbe m̄i na t̄õɔ̄ nȳe a Yesu nyev̄or a s̄i ãḡãma p̄ɔ.

XI Ka a s̄n̄ banȳã na voro be k̄ũu n̄ũu p̄ɔ, a Yesu j̄ũu, ka a n̄ıbe t̄õɔ̄ nȳe a w̄ɔ̄ nyev̄or a s̄i ãḡãma anȳã na k̄pi p̄ɔ.

XII Ala l̄e so ka a k̄ũu t̄õn̄ɔ̄ n̄i s̄n̄, t̄iche ka a nyev̄or t̄õn̄ɔ̄ n̄i ȳın.

XIII A seb a Nāan̄m̄n̄n̄n̄ ḡãn̄ p̄ɔ ıka, "N̄ s̄ɔ̄n̄ de ala l̄e so ka n̄ 'yer." (Yiel Ḡãn̄ 116:10) A Nāan̄m̄n̄n̄n̄ S̄t̄e nȳã l̄e s̄i m̄i tara n̄i a s̄ɔ̄ɔ̄f̄ɔ̄ na s̄i m̄i 'yere.

XIV Boj̄ũu s̄i b̄õɔ̄n̄ naa ıka a 'l̄o na s̄ãı a s̄i Soro Yesu K̄ıris̄ito a k̄ũu p̄ɔ, m̄i na s̄ãı s̄i naa n̄i a Yesu 'mat̄ãan̄ a ȳın a s̄i wa ara a w̄ɔ̄ niem.

XV A anȳãna a jaa ıre naa a ȳı s̄ȭɔ̄f̄ɔ̄ j̄ũu, ka a w̄ãef̄ɔ̄ 'l̄o na tara a n̄ıȳɔ̄ɔ̄, na lieb d̄ãnf̄ɔ̄ koro a Nāan̄m̄n̄n̄n̄ yuor t̄ur.

XVI Ala l̄e so ka saa baala ɛ. A s̄i ãḡãn̄ vaar gba na suoro, t̄iche a s̄i s̄ur 'l̄o, b̄ıbir jaa l̄e a ma liere b̄õpaalaa.

XVII Boj̄ũu a w̄õm̄ anȳãna s̄n̄ nyere ın d̄ẽfere naa waara n̄i a nyev̄or 'l̄o na ı t̄ur gar a jaa wa koro s̄i.

XVIII Le le, saa fur nibir 'yõo a ala sɔn nyere ε, tiche si fur nibir 'yõo a ala sɔn ba nyere ε. A anyã sɔn nyere, a kõ kor ε, tiche anyã sɔn ba nyere ε, ala le na kor.

V

I Sire jaa, si bõon naa ɔka a si ãgãma anyãna kaara naa fika a tãn yie anyãna sɔn kpɛre, ala wa kpi, si tara na yir Nãanmɔn na me, yir nyã na be a saaju an ba ɔ nɛre nũu le me ε.

II Si ɔro na buoro ɔka, a saaju yir 'lo po, si ti kpe a be.

III Sɔn wa kpe a be, si kõ le ɔ sal'moor ε.

IV Bojũu a ãgãn tãn nyã po sɔn be, si ɔro na ka a ɔ tuor ko si, bojũu saa buoro ɔka si ɔ sal'moor ε, tiche a si de a saaju jikpɛraa 'lo su po, ka a 'lo na ɔ a bõkũu ka a nyevor vol wõ.

V Põpãanyã, a Nãanmɔn mãe le maal si a le a yeke nyãna 'yõo, na wõ ko si a wõ siε, ka a ɔ yelmãe jaa le an na wa.

VI A le jũu, si ma bar tier, na si bõon ɔka sɔn chene be a ãgãn po, si jãan naa a si Soro.

VII A nyevor sɔn tara, soofõ le, a ba ɔ nyefõ le ε.

VIII Si bar tier, ka a mi ɔ si bõfo ɔka si yi a ãgãn nyã po, na si chen ti kpɛre a si Soro yir.

IX Ala le so ka si mõo nibir pele a wõ po, ka a ãgãn nyã po le si be, bu ka si yin a wõ po.

X Bojũu a si ãsoo jaa na wa ara na Yesu Kɔrisito 'yer toorfõ dakoo par, ka wõ ko

ãsoo jaa le won de a wõ ãgãn tõn, ka vɔla le fo tõ, bu deer le.

XI A le jũu, an yi a le daar jaa si bõon a le a si Soro dãbãe jofõ na be, a si pãa mõo nibir ɔka si lieb a nibe tier. Nãanmɔn bõon le sɔn be, ka a yi tier gba mi bõo a le sɔn be.

XII Saa buoro ɔka si dãn a si mãe ku yi go ε, tiche a si ku yi sor ka yi che nyãa a si 'yõo, na yi tõo 'yer a bala na ma chere a nyãa ni a ala ban nyen nibir, ti bar a ala na be a nyãa po.

XIII Ala ɔ si gele naa, Nãanmɔn jũu le. Ala ɔ saa le gele mi ε, a yi jũu le.

XIV Bojũu a Kɔrisito nõfo le fire si, bojũu si bõon naa ɔka a nibõ'yen le kpi ko a nibe ba jaa, a le jũu nɛre jaa le kpi.

XV 'Lo le kpi ko ba jaa, ka a bala na chene a nibir, ba kõ le be be ko a ba mãe ε, tiche ban ben be ko a 'lo na kpi ko ba na wõ le ir ɔ vor go.

XVI An yi a dina chiine, saa le kaara nɛre a wer nibe kaafõ kaar ε. Le ni wõ ju le si mi dõo kaa a Yesu Kɔrisito, saa le chene maala a le go ε.

XVII A le jũu, ala ɔ nɛre jaa wa ben a Yesu Kɔrisito 'yõo, wõ lieb nɔpaalaa, a nikoraa chen naa, tiche ka wõ lieb nɔpaalaa.

XVIII A anyãna a jaa yin a Nãanmɔn sã, 'lo le 'maal si ko a wõ mãe tu a Yesu Kɔrisito 'yõo, na wõ pãa ku si a 'maalfõ 'yerbie.

XIX Nãanmɔn 'maal a wer ko a wõ mãe tu a Yesu Kɔrisito 'yõo. Waa le sorõ a

nibe yeldebe ban maal ε. A 'maalfɔ 'yerbie anyã le wo de tɔn sɪ.

^{XX} A le jũu, sɪn le ara kɔ a Yesu Kɪrɪsɪto ka a wer pɔ, sɪn 'yɔɔ le a Nãanɪmɪn tu sɔɔrɔ yɪ. Sɪ den a Yesu Kɪrɪsɪto yuor sɔɔrɔ nɪ yɪ ɪka, yɪ tɔɔ wa gbɔr a Nãanɪmɪn.

^{XXI} Nãanɪmɪn den a 'lo na ba maal dɛer jaa ε, ka wo lo a sɪ dɛer bɔɔr kɔ sɪ, ka a wo jũu a sɪ lɛb nɪtorsɪ a Nãanɪmɪn sɛ̃.

VI

^I An ɪ sɪn nɪ Nãanɪmɪn le 'mataa tɔnɔ̃, sɪ sɔɔrɔ yɪ naa ɪka yɪ ta kaa a Nãanɪmɪn wãɛfɔ pɔrɔ ε.

^{II} Bojũu a seb a Nãanɪmɪn gãn pɔ ɪka, "A n maal vɪla sɔɔ, n wɔn a fɔ 'yer, ka a faafɔ bɪbɪr daar, n sɔɔ fɔ naa." *(Isaiya*

49:8) N 'yere na kɔrɔ yɪ ɪka, a pɔpãanyã le ɪ a Nãanɪmɪn maal vɪla sɔɔ, pɔpãanyã le ɪ a Nãanɪmɪn faafɔ bɪbɪr.

^{III} Saa ηmaara nɪre jaa sɔr ε, ka ba taa wa kpere a sɪ tɔmɔ̃ ε.

^{IV} Tɪche yele jaa pɔ, sɪ ma maal a sɪ mãe wiil ɪka Nãanɪmɪn tɔtɔnbɔ le sɪ ɪ. A anyãna le a mãe nyɔɔfɔ pɔ, wɔm nɪ tuo nɪ nɪbaal yele pɔ,

^V ba ma ηme sɪ naa nyɔɔr sɪ pɔɔ tɪ ma dam nɪbe 'yɔɔ sɪ, ka sɪ ma tɔ̃ tɔkpãen na sɪ gal gɔɔ tɪ jɛn kɔ̃,

^{VI} a sɪ cheche ɪfɔ nɪ a sɪ bɔɔfɔ nɪ a sɪ kãnyɪr nɪ a sɪ maal vɪla, nɪ a Nãanɪmɪn Sɪɛ

won kɔ sɪ pɔ, nɪ a nɔ̃fɔ sɪn tara sɪre jaa,

^{VII} na sɪ ma 'yere yelmãe nɪ a Nãanɪmɪn kpɛɔ, torfɔ ɪn a sɪ tãjebon na ma be a sɪ nɪsɔ̃n nɪ a gɔɔr pɔ,

^{VIII} na ba ma kɔ sɪ tɪr tɪ le kpɛ sɪ, na ba ma bɔɔl sɪ yovɪla nɪ a yodɛer. Sɪ ɪn yelmãe dɛme tɪ ba maal sɪ nɪɛlbe.

^{IX} Sɪ ɪn nɪbɔ̃nsɪ tɪche a ba maal sɪ fɪka baa bɔɔ sɪ ε. Sɪ ma kpɪre naa tɪche na sɪ ma chene vɔrɔ. Ba ma ηme sɪn ne ne ne tɪ baa kɔ ε.

^X Nɪbaal yele le ba ma maal sɪ, tɪ sɪ chene chɪle. Nɔ̃ɔ ma kɔrɔ sɪ naa, tɪ sɪ maala nɪyɔɔ a ba lere. Saa tara bon jaa ε, tɪ so bomo a jaa.

^{XI} Saa 'mɔr 'mɔr yele jaa bar a yɪn Korɪntɪ dɛme sɛ̃ ε. Sɪ yuon a sɪ nyãn kɔ yɪ.

^{XII} Saa ɪ nɪbikuon dɛme kɔ yɪ ε, tɪche yɪn le nɪ ɪ nɪbikuon dɛme kɔ sɪ.

^{XIII} A pãa kaara naa fɪka bɔɔr, naa 'yere nɪ yɪ fɪka nɪ bɪbɪr. Yɪ yuo a yɪ nyãn mɪ.

^{XIV} Yɪ taa ɪre wa gbɛere a bala na ba ɪ a Yesu turbo ε, ηmɪne le a yeltorsɪ nɪ a putuyele na ɪre wa 'mataa? Bɪ ηmɪne le chãa nɪ libe na ɪre wa 'mataa be jibɔ̃'yen?

^{XV} ηmɪne le a Yesu Kɪrɪsɪto nɪ a Satan na ɪre wa tara guor taa? ηmɪne le a nyã na ɪ a Yesu turo, nɪ a 'lo na ba ɪ a Yesu turo ε, na ɪre mɪ wa tara man taa?

^{XVI} ηmɪne le fun ɪre wa nye tɪbe a Nãanɪmɪn puorfɔ yɪr? Bojũu sɪn le ɪ a Nãanɪmɪn nyã na ba kpɪre ε, puorfɔ yɪr. Nɪtãa le a

Nāanmɪn na 'yer, "In ben a ba sē 'mataa chiine nɪ ba, naa ɪ a ba Nāanmɪn, ka ba mɪ ɪ a n nɪbɛ." (Mosesi *Gāma Na Tu Ata 26:12*)

XVII "Ala le so ka a sɪ Soro 'yer, yɪ tɔɔ yɪ a ba pɔ, tɪ che ba bar, na yɪ oo yɪ yō. Yɪ taa ure wa sɪrɛ bōdɛɛr jaa ε, in de yɪ naa." (*Isaiya 52:11*)

XVIII "In ɪ naa a yɪ Sāa, ka a yɪn mɪ ɪ a n dabil nɪ a n pɔɔbil. Le le a Nāanmɪn na ɪ a Tōɔfo Sɔɔ 'yer." (2 *Samuwel 7:14*)

VII

I An ɪ sɪn le be tara a netɪraa nyānaa jūu, n barmine, yɪ ɪ a sɪ pɔl sɪ mǎɛ yɪn ye le jaa na sōɔ a sɪ āgāma nɪ a sɪ sɪr pɔ, na sɪ mōɔ nɪbir na sɪ ɪ cheche 'yōɔnō nɪ Nāanmɪn.

II Yɪ yuo a yɪ nyāa kɔ sɪ. Saa maal a yɪ āsɔɔ jaa dɛɛr ε, saa fɔl a yɪ āsɔɔ jaa mɪ ε, saa mɪ ŋma a yɪ āsɔɔ jaa ε.

III N ba 'yere a anyāna ɪka n tɔ yɪ ε, n dōɔ de nie 'yer kɔ yɪ ɪka yɪ ben a sɪ nyāa pɔ, ka ala ɪ nyevɔr le, bu kūu le tɪ sɪn nɪ yɪn le.

IV N bar tɪɛr ka a 'yōɔ ma ākpɛɔ, a sɪ wōm a jaa pɔ, tɪ nōɔ kpe ma tɪ pōn bar.

V Bojūu sɪn ben wa ta a Masedonɪya, a sɪ āgāma anyāna ba tara pēnfɔ ε, tɪche sɪ tuor dɔɔye ka jɛɛr ma be a yōo ka a dābāɛ mɪ ma nyɔɔ sɪ.

VI Tɪche a Nāanmɪn nyā na ma 'maala a nɪtɔr barsɪ, wɔ 'maal sɪ naa a le a Titusɪ na wa wa a sɪ sē.

VII A ba ɪ a wɔ waa tɛɛ ε, tɪche a le yɪn 'maal wɔ. Wɔ mɪ man kɔ sɪ a le an dōɔ kpe yɪ ka yɪ pɔɔ sōɔ, nɪ le mɪ yɪn tara a n tɪɛr, ala le so ka nōɔ pāa kpe ma tɪ pōn bar.

VIII Ala ɪ a gān ɪn seb kɔ yɪ, sōɔn yɪ pɔɔ gba, tɪ maa pɔɔ ba sōɔ ε. A sōɔn n pɔɔ 'lo ɪn wa nye ɪka a gān ɪn seb kɔ yɪ sōɔn a yɪ pɔɔ bālāa.

IX Pōpāanyā 'lo, n pɔɔ pel naa, a ba ɪ a yɪ pɔɔ na sōɔ jūu ε, tɪche a yɪ pɔsōɔ na vē ka yɪ lɛb a yɪ tɪɛr. Bojūu a yɪ pɔsōɔ ɪn a le a Nāanmɪn na bɔɔrɔ, ala le so ka yelbier ba pɔɔ yɪ tu a sɪ sē ε.

X Nāanmɪn pɔ pɔsōɔ ma waan na tɪɛr lɛbfɔ chiine faafɔ jie, a ba ɪ waalfɔ ε. Tɪche a wer pɔ pɔsōɔ ma waan na kūu.

XI Yɪ nye le a Nāanmɪn pɔ pɔsōɔ na waan a yɪ sē. Nye le yɪn ɪ nɪbijɛ, na yɪ ma 'yer wiil a yɪ mǎɛ, nye le ban 'yere dɔɔl yɪ, ka a dābā chelma ŋme, nye le yɪn bɔɔrɔ taa, nye le yɪn tara taa tɪɛr, na yɪ chɔɔr gu ɪka yeltorsɪ a ɪ. Sɔr jaa pɔ, yɪ wiil yɪ mǎɛ ɪka yaa tara chefɔ ε.

XII N gba na seb a nɪtɔ kɔ yɪ, a ba ɪ a 'lo na maal a dɛɛr 'yōɔ le bu a bala na pɔɔ wɔ ε, tɪche a Nāanmɪn niem yɪn mǎɛ yɪ kaa nye le sɪn ma ure yɪ a volaa.

XIII A anyāna a jaa le 'yōɔ sɪ ākpāɛn, naa pɔɔ a sɪn mǎɛ ākpāɛn sɪn dōɔ tara. A nōmō sɪ naa a le sɪn wa nye a Titusɪ ka wɔ pɔɔ pel, bojūu yɪ jaa le sōu wɔ ka a wɔ nyāa 'maa.

XIV N dõo 'yer a yi 'yer kò wò, ka yaa mi su ma vã ε. Tiche a le jaa sìn dõo 'yer a yi 'yer mi i yelmãε. Ka a le sìn dõo dãn yi kò a Titusì a wò ti nye ka a i yelmãε jaa le.

XV Ka a wò bõfò won bõrò yi pãa pòò 'yõò, 'lò wa tier a le yin wõnõ a wò toor na yi de wò nuur ayi ni dãbãε ni mĩifò.

XVI Nõò kpε ma naa ka n pãa bar tier a yi jũu.

VIII

I Põpãanyã, n yεε, si bõrò naa ìka yi bõò a wãεfò nyã a Nãanmìn na wãε a Masedoníya pupuor-biir gbulsì.

II A beer kaa tuo na nyòò ba, ka ba i nõn dẽme, ti a chεnε na nõmõ ba, ka a nõò kòrò ba, a ba kò ti pòn bar.

III Bojũu maa mãε òin dãasie ìka ba kòn a le ban na tõi, ba gba kòn ti pòn bar. Bala mãε wòò pò le a yi.

IV Ba sòr sìn yãayãabile ìka, si de a kòfò anyãna ti kò a Nãanmìn nibe ka i ba mi nyen sòr pòò a tòmõ pò.

V Baa maal a le a sìn mãε na dõò tier ε, tiche ba den nie de a ba mãε kò a si Soro ni a sìn le a Nãanmìn na bõrò.

VI Ala le so a si sòr a Titusì an i 'lò le dõò piel, wò baar baar a wãεfò tòmõ nyã a yi jie.

VII Tiche nitãa le yin ma maal yele jaa ti pòn bar, a yi sòòfò pò, a yi 'yer pò, ni a yi bõòfò pò, ni a yi nibijie pò, ni a le yin nõ si, yi kaa na

yi mi kò ti pòn bar a wãεfò nyã pò.

VIII N ba fire yi ε, tiche n bõrò naa ìka n beer a yi nõfò kaa naa mi de man a bamine mi maal vıla yele kaa.

IX Bojũu yi bõòn naa a le a si Soro Yesu Kirisito wãεfò na be. Wò dõò i taraa sòò, tiche a yi jũu, wò wa lieb nõò sòò, ka yin tu a wò nõò pò, mi lieb taraa dẽme.

X A le ìn tara na 'yer a yele nyãna pò ni nyã, diyẽ, yin le i nibe na de nie na ba i a kòfò tee pò ε, tiche ka a ire yi volaa ìka, yi i a le.

XI Põpãanyã yi baar tõi, ka a le na i a yi bõfò ìka, yi maal ka a tu taa a yi ti baar jã a le yin tara.

XII Bojũu ala i a kòfò volaa ben be, Nãanmìn ma soon de bon jaa won tara, a ba i a bon 'lò won ba tara ε.

XIII A si bõfò ba le ìka bamine ba pẽne, tiche ka a bamine 'lò bala ε, tiche jãtaa a be be.

XIV Ka a òina a yi bõyòò na sõi ba a le ban bõrò, ka a le mi a ba bõyòò mi na lieb sõi yi, ka a jãtaa pãa be be.

XV Nitãa le an seb a Nãanmìn gãn pò, "A 'lò sòò na wob yòò, wò maa tara yòò ε, ka a 'lò mi na wob bãlãa maa tara bãlãa ε." (A *Yifò Gãn* 16:18)

XVI N puor Nãanmìn yãan, 'lò le de a tier bõ'yen 'lõnõ ìn tara kò yi 'yõò a Titusì tier mi pò.

XVII Bojũu a Titusì ba sòò de a le sìn 'yer tee ε, tiche

wɔ mǎe mɪ dǔɔ kaa ir ɲme nyāa waara a yɪ sɛ̃.

XVIII Sɪ mɪ tǔn a yebe āsɔɔ ka won pɔɔ ka ba 'mataa tɪ, 'lɔ a pupuorbiir gbulsɪ ba jaa na dāna wɔ, a wɔ Nāanɲmɪn 'yer 'yerfɔ pɔ.

XIX Ala le so ka a pupuorbiir gbulsɪ ir wɔ ɪka wɔ pɔɔ sɪ, a sɪ 'mataa tuo a kɔfɔ anyāna chiin, na sɪn tǔɔ 'yǔɔn a sɪ Soro mǎe na sɪ mɪ wiil a le sɪn bɔɔɔ ɪka sɪ sɔ̃ɔ.

XX Saa bɔɔɔ hūhūfɔ nɪ a kɔfɔsɪ anyāna yebe ɛ.

XXI Sɪ sɔɔ naa ɪka sɪ maal a le na tor, a ba ɪ a le na tor a sɪ Soro niem tee ɛ, tɪche a le mɪ na tor a nɪbe niem.

XXII Sɪ mɪ le sɔɔɔ a sɪ yebe āsɔɔ sɪn jɔɔɔ kaa a wɔ tara yelmǎe, sɪ tǔnǔ wɔ naa ka ban 'mataa tɪ, wɔ mɪ gba bar tɪer a yɪ jūu.

XXIII A Titusɪ 'lɔ, n tǔtǔtɔ sɔɔ le, ka sɪ 'mataa tǔnǔ a yɪ pɔ. Tɪche a sɪ yeer banyā 'lɔ, a pupuorbiir gbulsɪ le ir ba tǔnǔ ka a ɪ 'yǔɔfɔ kɔ a Yesu Kɪrɪstɔ.

XXIV A le jūu yɪ maal a yɪ nǔfɔ wiil ba, nɪ a le jūu sɪn ma chiere nyāa a yɪ 'yǔɔ, ka a pupuorbiir gbulsɪ na be jie jaa ka ba nyɛ.

IX

I A ba le see ɪka n le seb gān kɔ yɪ a le sɪn na sɔ̃ɔ a Nāanɲmɪn puorbo go ɛ.

II Bojūu n bǔɔn a le yɪn bɔɔɔ ɪka yɪ sɔ̃ɔ, n pɛɛ yɪ naa na n kɔ a Masedonɪya dēme, naa 'yer kɔ ba ɪka, dɪyɛ jaa le be a Akaya yɪ chɔɔɔ ɪka yɪ kɔ, ka a yɪ vɔlaa

dam nɪbe yɔɔ jaa 'yǔɔ ka ba mɪn ɪ.

III Tɪche n tǔnǔ naa a yeer ba nyāna ka a le sɪn chiere a nyāa a yɪ jūu, taa lɪɛb 'yer pɔɔɔ ɛ. Tɪche ka a ɪ yɪ chɔɔɔ baar nɪtāa le ɪn 'yer ɪka yɪ ɪ naa.

IV Bojūu ala be ɪ a Masedonɪya nɪre ben pɔɔ ba tɪ, na wɔ tɪ nyɛ a yaa chɔɔɔ ɛ, sɪn be le 'yer a yɪ 'yer, an ɪn vā a le sɪn ma bar tɪer a yɪ 'yǔɔ.

V A le n nyen an tara sɔɔɔ ka n sɔɔɔ a yeer ka ba dǔɔ nie tɪ piir yɪ kaa, na ba mɪ kaa a yɪ chɔɔɔ baar a yɪ potɪer kɔfɔ yɪn tɪr a nɛɛ. Ka a pāa ɪ popel kɔfɔ naa ta ɪ firfɔ kɔfɔ ɛ.

VI Yɪ tɪer a anyā ɪka, nɪre 'lɔ na ba 'yǔɔ bǔbɔɔɔ yɔɔ a bɔɔ pɔ ɛ, wɔ maa che yɔɔ ɛ. Tɪche nɪre 'lɔ jaa na bɔɔ yɔɔ, wɔ mɪ na chen yɔɔ, nɪre 'lɔ jaa mɪ na bɔɔ vɪla kɔfɔ, a vɪla kɔfɔ mɪ le won wa che.

VII Nɪre āsɔɔ jaa wɔ ma kɔ le a wɔ nyāa na tɪer ka a ta wa ɪ posǔɔ, bu ɲmɔrfɔ ɛ, bojūu Nāanɲmɪn nǔn nɪre na kɔɔ nɪ popel.

VIII Nāanɲmɪn na tǔɔn vɛ ka a wɔ wǎefɔ ɪ yɔɔ kɔ yɪ, ka a le a yebe a jaa pɔ, nɪ sǔɔ jaa ka yɪ ma nyere a ala jaa yɪn bɔɔɔ na yɪ ma tǔn tǔsǔn jaa tɪ pǔn bar.

IX Nɪtāa le an seb a Nāanɲmɪn gān pɔ, "Wɔ ma yaar a jiir a jaa kɔ a nǔn dēme, ka a wɔ torfɔ ba tara baarfɔ ɛ." (*Yiel Gān 112:9*)

X A 'lɔ na ma kɔ a kɔɔraa a bǔbɔɔɔ na wɔ ma vɛ ka a bǔdiir waa, won kɔ yɪ naa na wɔ vɛ ka a bǔbie bɪnfɔ jie

waa, na wo vë ka a yi torfo ŋmafo berme.

XI Nāanmɔn na maal yi naa ka yi ɪ taraa dēme ka yi ma korɔ ni popel sɔɔ jaa, naa tu a si sē ka a yi popel kɔfo liɛb vë ka niɛ puoro Nāanmɔn yāan.

XII A yi tōmō nyā yɪn tō a ba ɪ a Nāanmɔn niɛ an wōnō tɛɛ lɛ a sɔɔ ɛ, tɪche a yaar ta nɪrɛ jaa, ka ba puor Nāanmɔn yāan.

XIII A tōmō nyā yɪn tō jūu wiil a lɛ a yɪn mǎɛ na be, niɛ pɛɛn Nāanmɔn, bojūu a yi nɛɛ tufɔ 'mantāan a lɛ yɪn sɔɔ a Yesu Kɪrisito 'yer nōɔ, ni a yi popel kɔfo 'lɔ yɪn lōɔ pōn ba ni nɪrɛ jaa.

XIV Ka a ba Nāanmɔn ban ma sɔɔrɔ korɔ yi, a ba tɪɛr wɔ jaa ma ben a yi sē, bojūu a Nāanmɔn wǎɛfo berme naa na be a yi sē.

XV Nāanmɔn son puorfo ni sɪn kō tōɔ man a wɔ kɔfo won kɔ si ɛ.

X

I Maa Pɔɔl den a Kɪrisito hɛ lɛ lɛ lɛ ni a wɔ 'maar ɪfo lɔb nūu kɔ yi. N maa 'lara ɛ, maa wa tuor yi ni gberaa ti maa mi baa be a yi sē ɛ, n ba ɪ lɛ ɛ.

II N sɔɔrɔ yi naa ɪka maa wa wa, n taa wa ɪ a ba ɪ lɛ 'lōnō a niɛ bamɪne jie ɛ, ba tɪɛr man taa a wer niɛ kaar lɛ si be.

III Bojūu sɪn ni a wer niɛ lɛ 'mataa kɪɛrɛ ti saa ŋmaara jeer a ba kaar ɛ.

IV A si tǎje bomo ba ɪ a wer nyā tǎjebomo ɛ, a si tǎjebomo tara na Nāanmɔn

kpëɔ sɪn ma de wel a gādaar jiir bar.

V Si ma sōɔn a ba nɛchɪrɛ ni tɪɛr dɛɛr 'lɔ jaa ban ma de vara ni a Nāanmɔn bōɔfo bara, na si ma 'yer nyɔɔr niɛ tɪɛrsɪ ka ba liɛb wōnō a Kɪrisito toor.

VI Si mi chɔɔr naa ɪka si kpāa a bawōnsɪ, yɪn wa ba gber baar.

VII Yɪn kaara a anyā tɛɛ yɪn nyen niɛir. Ala ɪ āsɔɔ bar tɪɛr ɪka wɔ ɪn a Kɪrisito tɔɔr, wɔ mi lɛ bōɔ tɪɛr kaa ɪka a sɪn mi ɪn a Kɪrisito tɔɔr a wɔ kaar.

VIII Bojūu maa gba sɔɔ chɪɛrɛ nyāa ni a lɛ, a si Soro ba kɔ si a kpëɔ ɪka si wel yi bar ɛ, ti si guol yi. Vā ba korɔ ma ni a yeɛ nyā ɛ.

IX N ba buɔrɔ fika a n gāma a korɔ yi dābāɛ ɛ.

X Bojūu bamɪne 'yer ɪka, "A Pɔɔl gāma 'yerbie tɪɛr naa, naa ɪ 'yerbikpāɛn, tɪche a 'lɔ mǎɛ wa be a si sē, wɔ ma bal naa ka a wɔ 'yer mi maa ɪ bon ɛ."

XI A niɛ bala, yi vë a ba bōɔn ɪka, a lɛ a si 'yerbie na kaara a gāma pɔ, sɪn ba be a yi sē ɛ. Lɛ lɛ a si tōmō na kaara sɪn wa be a yi sē.

XII Sɪn ba 'lara diere a si mǎɛ mana ni a bamɪne na ma pɛɛrɛ a ba mǎɛ ɛ. Ba ma den a ba mǎɛ na ba man a ba mǎɛ, baa tara yē ɛ.

XIII Sɪn 'lɔ, si kō sɔɔ dān a si mǎɛ a lɛ ti pōn bar ɛ, tɪche sɪn nyōɔn si mǎɛ jā a lɛ a Nāanmɔn na 'yer ɪka si tō, ka si gba na tō tǎn a yi sē.

XIV Si kō dān a si mǎɛ chiin tɛɛr ɛ, ka a na kaara fika saa wa a yi sē ɛ, bojūu si tǎn naa

a Kırısıto 'yer nõo a be a yi sê.

XV Bı dãn sı mãe ti põn a tõmõ a nıbe bamıne na tõ e. Sın tıer le ıka, a yi sỏofu na ben nõonõ, a sı tõmõ mı na yal 'yõo

XVI ka sı pãa tõo mool a 'yer nõo be a paalsı ala na be a yi niem. Bojũu saa dãnna a sı mãe nıre kõo paal pỏ, ban tõ baar e.

XVII Tıche, nitãa le an seb a Nãanmın gãn pỏ ıka, "Vẽ ka a 'lo na dãnna a wỏ mãe, wỏ de a sı Soro dãnna nı a wỏ mãe." (Jeremiya 9:24)

XVIII Bojũu a ba ı a nıre 'lo na pree a wỏ mãe le ı a nısõ e, tıche a 'lo a sı Soro na pree le.

XI

I N tıer ıka yın tara nı ma naa a n dãbol yele pỏ bãlãa, tıche yi gba den nie ı a le.

II N tara na nı yın nyuur a wỏ ı Nãanmın nyuur. N tır nee kỏ yi ıka yi kul dabõ'yen, na ı a Kırısıto, ka n na de yi fıka pỏosarbile na ba ta daba e, na n kỏ wỏ.

III Tıche dãbãe kỏo ma naa, nitãa le a waa na dõo de a wỏ yẽ yele bel a Hawa, wỏ taa mı wa lieb a yi nyãa yın a yelmãe yın tara turo nı a Kırısıto dẽ dẽ dẽ pỏ e.

IV Bojũu ala ı nıre ãsỏo wan wa mool 'yer Yesu yuo 'yer kỏ yi, bı ka yi nye a sıyuo na ba ı a 'lo sın mool na ba ı a Nãanmın Sıe 'lo yın nye e, bı 'yer nõo yuo na ba ı a 'lo yın sỏo e, yi ma sỏon jaa kayaan.

V Tıche n ba tıer ıka n ın pỏor a nitõn kpãen bala jie e.

VI Amıne sê n ba jãn a 'yer 'yerfỏ e, tıche n tara na bõofỏ. Sı ma vẽn ka a anyã chaar kỏ yi yele jaa pỏ.

VII N maal dẻer a le ın siir a n mãe naa mool a Nãanmın 'yer nõo nyã kỏ yi a pỏo bı?

VIII N faan a pupuorbiir bamıne ban dõo sỏo ma ka n tõo tõ a yi jie.

IX Ka a le ın dõo be a yi sê, n bỏoỏ na bon, ti n ba ı tuor kỏ yi e, bojũu a yeer bala na dõo yi a Masedonıya wa ba kỏ man bon jaa ın bỏoỏ. N ba vẽn ka n yele ı tuor kỏ a yi ãsỏo jaa e, n kỏ wa vẽn ka a n yele dỏol yi jaa e.

X A le a Yesu yelmãe na faa be a n sê baar, nıre jaa ba be a be a Akaya paal pỏ, na nmaa ma sỏr nı a n nyãa chefỏ nyã pỏ e.

XI Baa 'yõo le n tõnõ a le? Bojũu n ba nõ yi bı? Nãanmın bõon naa ın nõ yi.

XII In chene na maala a le ın ben maala naa tõo nmaa a yobỏoỏo sỏr, bala na bỏoỏo sỏr ıka ba de a ba mãe mana nı sı.

XIII Bojũu a nıbe ba nyãna ın jır nmarba nitõnsı na ba ı tõtõnỏ na bele nıbe, na ba maal a ba mãe nitãa a Kırısıto nitõnsı.

XIV A ba ı ne'maa yele e, bojũu a Satan mãe mı na tõon maal a wỏ mãe fıka, a chãa malaka.

XV A mı kỏ ı ne'maa yele e, ala ı a wỏ tõtõnõ ãsỏo mı pãa maal a wỏ mãe a tõtỏ toraa kaar e. A ba baarfỏ

daar, ban nyen a ba säyar le ban tō.

XVI In le maal 'yer go. Yi ta vē ka a āsōo jaa bōol ma jōl ε. Tiche ala i yi gba wa bōol man jōl, yi chene sōo de ma fika le yin na de a jōl ka a n mi tōo bō yuor bālāa.

XVII N bar tier ni a n yoboyele nyā pō, n ba 'yere fika nitāa le a si Soro na ma 'yer ε, tiche nitāa le jōl na ma 'yere.

XVIII Yōo jie jaa le bōoro yuor a wer nyā pō, n min bōn a yuor.

XIX Yi ma sōon de jōl vīa jaa, yin i yē dēme jūu.

XX Yelmāe, yi gba ma den nire na maal yi gbāgbaa bi na yi i tōnō ka wō dire, bi dara ba māe yire ni a yi niem bi ma 'mara yi a tokpala pōro jaa.

XXI Vā korō ma naa ka n 'yer ūka sin bal naa ni a yele nyā. A ala a nibe bamine na ma de bōoro ni yuor, maa 'lo ma 'yer naa jōl kaar, n mi na pāa 'lan bō yuor.

XXII Baa i Heburu nibe ε? Le le n mi i a āsōo. Baa i Isral nibe ε? N mi in a Isral nire. A ba i Abraham bal nibe le ba i ε? Le le n mi i a āsōo.

XXIII Baa i a Kirisito tōtōnbo ε? N soro naa anyāna fika nire na ba tara tier ε. N in a tōtōnō gar ba. Naa tō tōkpāen gar ba jaa. Ka ba ma pōoro ma die pō jaa tōtō. Ba ma ηme man kpēε gar ba. N ma nyuro na kūu bībir jaa.

XXIV Gbēε anūu jaa le a Juu nibe fōb ma ni a ba kpaara

neer lujaayi for bir (39).

XXV Gbēε ata jaa le ba pōb ma ni dakorsu, na ba lob ma ni kosibe gbēbō'yen. Gbēε ata mi le a gbor kpēε ηmer wel si 'yōo be a man kpēε pō. Tāsōo gbul ni a mōtōgbul jaa le n ma be a man kpēε pō.

XXVI In ba gala a yofu ε, n bōon le a pōn kōo dōoye na be, naa tuor nānyisi, ka a maa māe paal nibe ge ma, ka a bala na ba i a Juu nibe mi ge ma. N din dōoye a tēe pō. Naa di dōoye a mōo pō. Naa di dōoye a man pō. Naa di dōoye a yeer bala na ηmara a jirsi sē.

XXVII Tōkpāen ni wōm pō, naa ma gal gōo. N bōon kō ni kōnyūur naa ma gāna kō tōtō. Ka oor ma kpe ma ka n i sal'muor.

XXVIII A anyā a jaa puor, bībir jaa le a pupuorbiir gbulsi ba jaa yele ma i ma tier.

XXIX An le bal, ka n mi ba bal ε? A bala na faa maal yelbier, a ba lieb būu dire ma bi?

XXX Ala i n min bōn yuor, in bōn yuor ni a yelsi ala na maal ma ka n bal.

XXXI Nāanmin nyā na i a si Soro Yesu Sāa, 'lo le a pēefu wō ta bībir jaa, bōon naa ūka n ba ηmara jirsi ε.

XXXII A be a Damaskus tēe pō, a nāa 'lo na turo a nākpēε Aretas, wō vē naa ka ba gu a Damaskus tēe wō jaa ūka ba nyōo ma.

XXXIII Ka ba 'mōo ma 'yōo pte pō tur bar tokoro pō ka n fōol yi a wō nuur pō.

XII

I N kō wa bar a yoboyele nyā jaa ε, ala ι n gba kō nye tōnō ε. A nyefosɪ nɪ a yelwiilstɪ ala ɪn nyere yire naa a sɪ Soro sē.

II N bōon nɪrɛ kōo na soo Kɪrɪstɪ a wɔ yuom pie nɪ anaar (14) lɛ a dɪna, Nāanmɪn 'moo won don be a saaju 'lo na tu a ata soo pɔ. Ka wɔ chene na tara āgān bu waa lɛ tara āgān ε, n ba bōo ε. Nāanmɪn tɛɛ lɛ bōo.

III N bōon naa ɪka a daba nyāna ɪn ben 'yerɛ, ka wɔ ben āgān pɔ, bu waa be āgān pɔ ε, n ba bōo ε, tɪche Nāanmɪn bōo naa.

IV Nāanmɪn 'moo won don be a wɔ tɛe. Be lɛ wɔ wōnō yelstɪ won kō tōo man nɛɛ ε, yelstɪ nɪrɛ na ba tara sɔr ɪka wɔ man ε.

V A nɪrɛ nyāna tɔ soo 'yōo lɛ n bɔoro a yuor, n kō tōo bɔ a n mǎe yuor ε, ka maa balfosɪ tɛɛ ba lɛ ε.

VI Maa ɪka ɪn bɔn yuor gba, n kō ι jol ε, bojūu yelmǎe lɛ ɪn 'yerɛ. Tɪche n bar a lɛ, ka nɪrɛ taa tiere a n yeke gar a ala ɪn maala bu a ala ɪn ma 'yerɛ ε.

VII Lɛ an na ι ka n pɔo a n mǎe 'moofo sɔr, a yel-willberɛ anyā jūu, ka a pǎa kaara fɪka gɔo na chooro ma a āgān pɔ, ka a kaara a Satan 'ye'yerɛ kaar, ka a ge ma.

VIII Gbɛɛ ata jaa lɛ n soor a n Soro ɪka wɔ vōo a gɔo nyā bar ma.

IX Tɪche ka wɔ 'yer kɔ ma, "A n wǎefɔ sɛɛ fɔ naa, bojūu a n kpɛo ma sɛɛn kɔ a nɪrɛ na bōon ɪka wɔ bal naa."

A lɛ jūu, ɪn bɔn yuor gar bon jaa a n balfosɪ pɔ, ka a Kɪrɪstɪ kpɛo pǎa pɔo ma.

X Ala lɛ so a Yesu Kɪrɪstɪ jūu, n pɔo pel naa, a n balfosɪ pɔ, tobie pɔ, tuo pɔ, gefɔ pɔ, nɪ wōmstɪ a jaa pɔ. Bojūu maa wa bal, lɛ lɛ n pǎa ma kpɛme.

XI N maal n mǎe jol, tɪche a yɪn yeke lɛ tɪɛ ma 'yōo. Yɪ gba sɛɛn nɪ naa bɔolo ma yovɪla, bojūu n ba ι pɔor a nɪtōn kpǎɛn bala sɛ ε, ala ι n gba ba ι bon jaa ε.

XII A yelstɪ ala na ma ι a nɪtōnstɪ jānɛ lɛ jānstɪ, tōfersɪ nɪ ne'maa tōmō. A anyāna lɛ n mɪ dōo tara kānyir tōn a yɪ sē.

XIII Pupuorbiir gbulsɪ ba boo lɛ dōo gar yɪ, ka a ba ι ɪn ba dōo ι tuor kɔ yɪ lɛ ε? Yɪ vɛ a n deer nyā kɔ ma.

XIV Pōpǎanyā, n choor baar ɪka n tɪ piir yɪ kaa, a gbɛɛ ata soo lɛ a nyā, n kō tɪ ι tuor kɔ yɪ ε. Bojūu a ba ι a yɪ bōtarsɪ lɛ n bɔoro ε, tɪche yɪn mǎe lɛ n bɔoro. Fōo kaa bibiir maa bɔ gun a ba sǎamɪne ε, tɪche sǎamɪne lɛ ma bɔ gun a ba bibiir.

XV A lɛ n pɔo na pel naa ka n sōo bon jaa ɪn tara a yɪ nyevor jūu, 'matāan a maa mǎe wɔ jaa. Ala ι n nō yɪn yoo jaa, yɪn 'lo na nō man bālāa bu?

XVI A lɛ an be, lɛ a chene be, n ba dōo ι tuor kɔ yɪ jaa ε. Tɪche ɪn ι yē soo jūu, n den a yē yeke nyooon yɪ.

XVII N den a yɪ bōkōo tu a nɪbe bala ɪn dōo tō a ba wa a yɪ sē bu?

XVIII N sɔɔr Titusɩ ɩka wɔ tɩ a yɩ sɛ̃, naa 'mataa tɔn a sɩ yebe ɩka ba 'mataa tɩ. Titusɩ den a yɩ bon kɔɔ bu? A ba ɩ a Nāanɩmɩn Sɩbɔ̃'yen 'lɔnɔ̃ le sɩ jaa tara na sɩ tɔnɔ̃ a tɔbɔ̃'yen ε?

IX Yɩ tɩer man tãa sɩ 'yere na 'yɔɔnɔ̃ a sɩ mãe a yɩ sɛ̃ bu? Nāanɩmɩn niem le sɩ 'yere na sɩ be a Kɩrisɩto 'yɔɔ, bon jaa sɩn maala, sɩ barmine a yɩ ãkpãen 'yɔɔfɔ jũu le.

XX Bojũu dãbãe kɔɔ ma naa ɩka maa wa tɩ, n kɔ tɩ nye a yɩ be a le ɩn bɔɔɔ ε. Ka yɩ mɩ kɔ nye ma ka n be a le yɩn bɔɔɔ ε. Dãbãe chene na kɔɔ ma ɩka, jeer, nyuur, suur nyefɔ, ootaa, yoboyele, gagar yele, mãe 'mɔɔfɔ nɩ buburfɔ be a yɩ pɔ ε.

XXI N le joro na dãbãe ɩka maa wa lieb waara, Nāanɩmɩn wɔ maal ma ka n siir n mãe a yɩ niem. Ka n tara pɔsɔɔ nɩ a nɩyɔɔ bala na dɔɔ maal a yeldɛer tɩ ba lieb a ba tɩer yɩn a yele anyãna pɔ ε. Ban bɔnɔ̃ gãna nɩ taa nɩ a ba pepe yelsɩ pɔ.

XIII

I Gbɛɛ ata nɩ nyã ɩn ben tɩre a yɩ piir kaa jie. Nɩtãa le na seb a Nāanɩmɩn gãn pɔ, "Nɩbe ayi bu ata dãasɩe ɩn yelmãe." (*Mosesɩ Gãna Na Tu Anũu 19:15*)

II A le ɩn dɔɔ tɩ a gbɛɛ ayi sɔɔ, n dɔɔ gɔ yɩ. A 'yer bɔ̃'yen 'lɔnɔ̃ le n chene gɔnɔ̃ yɩ ɩn ba be a yɩ sɛ̃ ε. Maa wa lieb tɩ 'lɔ, n kɔ bar a bala na

dɔɔ maal a yelbier bu a bala na wa bɩer maal ε,

III bojũu yɩn ben bɔɔɔ ɩka yɩ bɔɔ ɩka a Kɩrisɩto le tu a n 'yɔɔ 'yere. Waa bal na wɔ kɔ tɔɔ maal yele jaa faa a yɩ jie ε, tɩche wɔ tara na kpɛɔ a yɩ pɔ.

IV Bojũu yelmãe jaa le, ban dɔɔ kpa wɔ a daa ju, wɔ bal naa, tɩche Nāanɩmɩn kpɛɔ le vɛ naa ka wɔ nye nyevɔr. Le mɩ le, sɩn mɩ bal naa a wɔ 'yɔɔ, tɩche a Nāanɩmɩn kpɛɔ jũu, sɩn ben be na sɩ tɔnɔ̃ kɔɔ yɩ.

V Yɩ bɛer a yɩ mãe kaa ɩka yɩ ben a sɔɔfɔ pɔ? Yɩ jɔɔr a yɩ mãe kaa. Yaa bɔɔn ɩka a Yesu Kɩrisɩto ben a yɩ pɔ ε? Ka ala ba ɩ yɩ ɩn faa ε!

VI N bɔɔn naa ɩka yɩ bɔɔn naa sɩn ba ɩ faa ε.

VII Pɔpãanyã, Nāanɩmɩn le sɩ sɔɔɔ kɔɔ yɩ ɩka yɩ taa maala yeldɛer jaa ε. A ta ɩ ka a nɩbe nye fɩka sɩn ba tara chefɔ ε, tɩche ka a ɩ yɩn le maala a le na tor, ala ɩ gba fɩka nɩbe tɩer ɩka sɩ ɩn faa.

VIII Bojũu sɩ kɔ tɔɔ maal yele jaa tɩ pɔn a yelmãe bar ε, tɩche a yelmãe yele tee le sɩ ma maal.

IX Sɩ pɔɔ pel naa, a sɩn na bal, tɩche ka a yɩn kpɛ̃mɛ, na sɩ sɔɔɔ a Nāanɩmɩn kɔɔ yɩ ɩka yɩ ta tara chefɔ ε.

X A anyãna jũu le so ɩn ba be a yɩ sɛ̃ ε, naa seere a yele nyã kɔɔ yɩ. Maa wa tɩ, ka n taa ɩre wa de a n kpɛɔ tãna nɩ yɩ ε, a kpɛɔ a n Soro na kɔ ma, wɔ ɩka n de sɔɔn yɩ waa 'yer ɩka n de sɔɔn yɩ bar ε.

XI Yeer, yɩ chule, na yɩ

mũũũ chiine niem. A baaraa lɛɛ. A n sũũũ in sũũũ yĩ nĩ nyã. Yĩ tara tier bõ'yen, na yĩ kpĩerɛ nĩ nyã'maar. Ka a Nãanmĩn na ɪ a nõũũ sũũ nĩ a nyã'maar sũũ, na ben a yĩ sɛ̃.

XII Yĩ puor puor taa nĩ pupel.

XIII A Nãanmĩn nũbe ba jaa puoro yĩ naa.

XIV A sɪ Soro Yesu Kĩrĩsĩto wãũũ, nĩ a Nãanmĩn nõũũ, nĩ a Nãanmĩn Sɪɛ nebõ'yen, a be a yĩ jaa jaa sɛ̃.

A PŌŌL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A GALATIYA

I Maa PŌŌl na ı a nītōnāa, a ba ı nısaal le ir ma bu nısaal kpēō pō le ε, tiche a yin a Yesu Kırısıto nı a Sāa Nāanmın sē, na sāi wō a kūu pō.

II A yeer bala na be a ka a n sē, sı jaa le seere a gān nyā korō a pupuorbiir gbulsı bala na be a Galatiya paal pō.

III Wāefō nı nyā'maar na yi a sı Sāa Nāanmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto 'yōō a be a yi jie.

IV 'Lō le de a wō māe tır a sı yelbier jūu ıka wō faa sı a dına yelbier pō tun a le na ı a sı Sāa Nāanmın bōfō.

V Wō nyere tır bıbir nı bıbir jaa. A ı a le.

VI A 'maa man nee nı a le yın lieb puor 'yōō a nıre 'lō na bōŀl yi tun a Kırısıto wāefō pō, tı na yi le lieb turo 'yer nōō yuo.

VII A 'yer nōō yuo jaa ba le be be go ε, tiche bamıne nyōnyōnōō naa a yi tıer na ba bōŀrō ıka ba nyōō a Kırısıto 'yer nōō lieb ka wō be wō yō.

VIII Ala sōō ı sın gba le, bu ka malaka le wa yi saaju wa mōŀl kō yi a 'yer nōō 'lō na ba tu a le sın mōŀl kō yi ε, a nınyıne 'lō we naa!

IX Nıtāa le sın dōō de nie 'yer kō yi, pōpāanyā n le bōō 'yere go. Ala nıre āsōō jaa wa mōŀlō na 'yer nōō yuo korō yi, na ba tu a le sın mōŀl kō yi a yi sōō ε, a nınyıne 'lō we naa.

X Nısaal le n bōŀrō ıka wō kō ma sōr bu Nāanmın? Bu nısaal puor le n bōŀrō ıka n pel? Maa ta chene bōŀrō ıka n pele nısaal pō, n kō naa ı a Kırısıto tōtōnō ε.

XI N yeer, n bōŀrō naa ıka yi bōō a par ıka a 'yer nōō 'lō ın mōŀl kō yi ba yi nısaal sē ε.

XII A ba ı nısaal pō le n tu tı nye wō ε, bu nısaal le jān ma ε, tiche a Yesu Kırısıto le ir wiil ma.

XIII Yi wōn a le ın dōō chene puoro a Juu nıbe puorfo, naa mōō nıbir gere a bala na turo a Yesu Kırısıto, naa bōŀrō ıka n sōō ba bar.

XIV N bōō gar a Juu nıbe bala ın 'mataa pōl, tiche ka a ı ma nıbijıe nı a n sākpaııne puorfo.

XV Tiche an ı Nāanmın le dōō de nie kaa ir ma tiche ka ba wa dōō ma, na wō bōŀl ma tun a wō wāefō pō, a ı won popel,

XVI ka wō ir a wō Bie wiil ma, ka na mōŀl a wō 'yer a bala na ba ı a Juu nıbe pō. N ba sōŀr nıre jaa kaa ε,

XVII bu do be a Jerusalem a bala na dōō ma nıe ı a nıtōnsı sē ε, tiche n tōō tor chen Arabıya a dēdēe a le ne, a le puor le n pāa lieb chen a Damaskus.

XVIII Yuom ata na wa pō, n pāa don be a Jerusalem ıka n tı bōō a Pıta, naa jē a be a

wɔ sɛ maal ber pie ni anũu (15).

XIX Tiche n ba nye a nitõnsi ãsoo jaa ε, ka Jemesi na i a si Soro yebe tee ba le ε.

XX Yelmãe jaa le n 'yere kuro yi a Nãanmin niem ika, a yele nyã in seere kuro yi ba i jir ε.

XXI A le puor, n le chen Siriya ni Sulisiya paal po.

XXII A pupuorbiir gbulsu bala na be a Judiya a Kirisito 'yõo, ba bõo ma ε.

XXIII A n yele tee le ba wõ ika, a nire 'lo na dõo gere si, põpãanyã 'lo mãe le pã moolo a 'yer 'lo won ta dõo buoro ika wõ sõo bar,

XXIV na ba pee Nãanmin yuor a maa jũu.

II

I Yuom pie ni anaar (14) na wa po, maa ni Banabasi le don be a Jerusalem naa tara Titusi mi po.

II N don be a Jerusalem bojũu Nãanmin le ir wiil ma ika n ti man ku ba a 'yer nõo 'lo in muol ku a bala na ba i a Juu nibe ε, tiche a bala na i a nidierbe tee le n dõo sool man a yele anyãna ku. A n dãbãe le ika n taa wa jo poro ε.

III Tiche a Titusi gba mi na dõo be a n sɛ, na waa i a Juu nire ε, baa fir wõ ika wõ nmaa a yuor ε.

IV A yele nyã lo naa bojũu a yeer bamine na i jir nmarba fool kpe ika ba ti juor kaa a le sin so a si mãe a Yesu Kirisito 'yõo, ka ba na maal si ka si i gbãgbaar.

V Saa soo ba bãlãa jaa ε, ka a 'yer nõo nyã na i a yelmãe na be a yi sɛ sõo jaa.

VI A bala a nibe na tier ika bala le i a niyõonsi, tiche a le ban be maa ba nye a ba tee taa ε. Nãanmin ba kaara nisaal nie ti tooro a wõ 'yer ε. A nidierbe bala ba 'yer 'yer jaa le puo a maa 'yer 'lo po ε.

VII Tiche ban wa bõon an i yelmãe ika Nãanmin le de a 'yer nõo nyã ku ma ika n muol ku a bala na ba i a Juu nibe ε, nitãa le a Nãanmin na de a 'yer nõo nyã ku a Pita ika wõ muol ku a bala na i a Juu nibe.

VIII Nãanmin le tõ a wõ tõmõ tu a Pita po maal wõ ika wõ i a Juu nibe nitõnãa, 'lo le mi tõ a wõ tõmõ tu a maa po tõ ma ika n chen a bala na ba i a Juu nibe po.

IX A Jemesi ni a Pita ni a Joon ban dõo bõon fika lue, ban wa nye bõon a wãefu 'lo a Nãanmin na ku ma, ba de sin nuur ayi ni nebõ'yen maa ni a Banabasi, na ba wiil ika si tara na nebõ'yen, na ba soo ika si chen a bala na ba i a Juu nibe po tiche ka ba mi chen a bala na i a Juu nibe po.

X Yele bõ'yen ban 'yer ku si le ika si tiere a nõn dẽme. A yele nyã ni wõ ju mi le n mi mõo nibir ika n maal.

XI A Pita na wa ti wa a Antiok, n gõ wõn a niyoo niem bojũu wõ maal bor chãa po.

XII Sere tiche ka a nibe bamine yi a Jemesi sɛ wa, 'lo ni a bala na ba i a Juu nibe ε, ma 'mantaa dire. Tiche ban

wa wa baar, wɔ oon wɔ mǎe yin a ba pɔ, bojũu wɔ joro na a bala na ɪ a yɔŋmarba dǎbǎe.

XIII A Juu nibe bamine pɔw wɔ naa a neer ayi yele nyāna pɔ, ka a Banabasɪ gba tɪer mɪ bũbur a ba yele nyāna jũu.

XIV In wa nye bɔɔn ɪka baa maala a le na tor nɪ a yelmǎe 'yer nɔɔ nyāna ε, n 'yer kɔ a Pita a ba jaa niem, "A fɔɔ in Juu nɪre, tɪ na fɔ kpɪere fɪka a bala na ba ɪ a Juu nibe kaar ε. Nɪmine le fon ɪ fir a bala na ba ɪ a Juu nibe ε, ka ba kpɪere fɪka a Juu nibe?"

XV A sɪn ban dɔɔ ka sɪ ɪ Juu nibe, saa ɪ nɪyor na ɪ yelbe-urbe kaar ε.

XVI Sɪ bɔɔn naa ɪka, nɪre yele kɔ tɔɔ tor wɔn turo a nebinsɪ jũu ε, tɪche a wɔ yele na tor a Yesu Kɪrisito wɔn sɔɔ de jũu. Le le a sɪn mɪ gba sɔɔ de a Yesu Kɪrisito ka a sɪ yele tor, ka a kɔ ɪ a nebināa sɪn turo jũu ε. Ala ɪ a nebināa tufɔ jũu le, nɪre jaa yele kɔ tor Nāanɪmɪn sɛ ε.

XVII "Ala ɪ sɪ mɔɔɔ naa ɪka a sɪ yele a tor a Kɪrisito 'yɔɔ, tɪche ka a ɪ yelmǎe ɪka a sɪn mǎe in yelbe-urbe, ka ala be a le, a Kɪrisito pɔɔɔ naa a yelbier 'yɔɔnɔ bu? Yelmǎe jaa, a ba ɪ le le ε!"

XVIII Ala ɪ n le men a bonsɪ ala in sɔɔ bar, n maal a le wiil ɪka n in a nebināa sɔsɔnɔ.

XIX Bojũu a tu naa a nebināa pɔ, ka n kpi kɔ a nebināa, ka a le na sɔɔ ma ka n be be kɔ Nāanɪmɪn.

XX Ba 'mantaa kpa maa nɪ a Kɪrisito a daa ju. A ba le ɪ maa le le be be go ε, tɪche a Kɪrisito le be a n 'yɔɔ. A nyevɔr nyā in pāa ben a āgān pɔ, n ben be nɪ a sɔɔfɔ in sɔɔ a Nāanɪmɪn Bie, 'lɔ le nɔ ma, na wɔ de a wɔ mǎe kɔ ma.

XXI N ba 'yer ɪka a Nāanɪmɪn wǎefɔ ba ɪ ε, bojũu ala ɪ nɪre na tɔɔn 'yer faa a wɔ mǎe a nebināa jũu, ka le a Kɪrisito kũu ba tara tɔnɔ jaa ε!"

III

I A yɪn Galatiya jɔlɔ dɛme. An le bel yɪ ka a nɔmɔ yɪ? A yɪ nɪbir le ba nyɔɔ a Yesu Kɪrisito yin a nɪyɔɔ niem kpa a daa ju.

II Yele bɔ'yen le n buɔɔ ɪka n bɔɔ yɪ a yɪ sɛ. Yɪ nyen a Nāanɪmɪn Sɪε a nebināa yɪn turo bu a le yɪn wɔ na yɪ sɔɔ?

III Yɪ leε bɔɔ yɛ ɔ. Yɪn piel a Nāanɪmɪn Sɪε, yɪ pāa buɔɔ naa ɪka yɪ baar yɪn kpɛɔ pɔ bu?

IV A yɪ dɔɔye difɔ ba le tara tɔnɔ bu? Yelmǎe a ba ɪ pɔɔ ε.

V Nāanɪmɪn kɔ yɪn a wɔ Sɪε tɪ tɔ ne'maa tɔmɔ a yɪ pɔ, yɪn sɔɔ a nebināa jũu bu yɪn sɔɔ a le yɪn wɔ?

VI De man a Abraham kaa, wɔ "Sɔɔn de Nāanɪmɪn, ka a le vɛ ka wɔ ɪ nitor." (A *Pielfɔ Gān 15:6*)

VII Bɔɔ a par ɪka a bala na sɔɔ Nāanɪmɪn le ɪ a Abraham biibir.

VIII A Nāanɪmɪn gān dɔɔ 'yer ɪka Nāanɪmɪn na 'yer faa

a bala na ba i a juu nibe ε, a ba soofu jūu. Nāanmın den nie 'yer a 'yer nōo kō a Abraham ıka, "A paalsı ba jaa na nyen sōofu tu a fō 'yōo." (A *Pielfō Gān* 12:3)

X A le jūu, a bala jaa na soo de na nyen sōofu puo a Abraham pō. 'Lō le i a nıre na tara soofu.

X Bala jaa na dıel a nebināa tufu ben pō 'yōofu pō, bojūu a seb a Nāanmın gān pō ıka, "Pō 'yōofu turo na a nıre 'lō na ba turo a yelsı a jaa a nebināa gān pō ε." (Mosesı *Gāma Na Tu Anūu* 27:26)

XI A ın yelmāe ıka nıre jaa kō nye faa fō a Nāanmın niem a nebināa 'yōo ε, bojūu "A nıre 'lō na tara soofu tor naa, won tara na nyevor na ba tara baarfō ε." (Habakuk 2:4)

XII A nebināa ba be soofu pō ε, tıche "Nıre 'lō na maala a le a nebināa na 'yer, na tara na nyevor." (Mosesı *Gāma Na Tu Ata* 18:5)

XIII Kırısıto faa sı naa a nebināa pō 'yōofu pō, na wō lıeb i pō 'yōofu kō sı, bojūu a seb a Nāanmın gān pō ıka, "Pō 'yōofu turo na a nıre 'lō na yool tıe ju." (Mosesı *Gāma Na Tu Anūu* 21:23)

XIV Wō faa sı naa ka a sōofu ala a Abraham na nye, ka a bala na ba i a juu nibe mı na nye tu a Yesu Kırısıto 'yōo, ka a soofu jūu, ka sı nye a Nāanmın sıe netıraa.

XV N yeer, vē ka n de man a bıbir jaa nyevor pō, nıre wa faa 'yer 'yer bıb baar, nıre jaa maa le 'yer 'yer dōol ε, bı

ımaaa bar ε. Le nı wō ju mı le a netıraa.

XVI Nāanmın dōo tır a wō neε kō Abraham nı a wō bır. A Nāanmın gān ba 'yer ıka bōbie ε, naa wiil fıka bıyoō ε, tıche wō 'yer ıka, "A fō bır," (A *Pielfō Gān* 12:7) Nıbō'yen tee le, 'lō le i a Kırısıto.

XVII Maa 'yer nı nyā ıka a nebināa na wa a yuom kōor anaar dōol lıjer nı pie (430) puor ba sōo a netıraa 'lō a Nāanmın na dōo 'yer ε, na wō sōo a netıraa ε.

XVIII Ala i a bonı ala sı nı wa nye a Nāanmın sē i naa a nebināa tufu jūu le, a ba le i a netıraa ye le go ε, tıche an i a Nāanmın wāefō le wō de tır neε kō a Abraham.

XIX Bo le so Nāanmın na wa bıer tır a nebināa? Wō puon 'yōo ban ba soo jūu tı tān a sōo 'lō a Bır 'lō won tır a neε na wa. A malakası le waan a nebināa nyā, tıche Mosesı na i a 'ma'maala le be a ba chara pō.

XX 'Ma'maala maa ara kō gbul bō'yen ε, tıche Nāanmın 'lō ın bō'yen tee.

XXI Ka a le wiil ıka a nebināa sōon a Nāanmın netıraa ala bar bı? Kai. Ala i a nebināa koro na nıre nyevor, nıre jaa na ın nıtor tu a nebināa jūu.

XXII Tıche a Nāanmın gān 'yer ıka a yelbier nyōon a wer nıbe ba jaa pōo die pō, ka a le a Nāanmın na tır a neε kō a bala na soo de a Yesu Kırısıto na nye.

XXIII Sere tıche ka a soofu wa wa, sı dōo i a nebināa nıpuorsı, naa pōo sı tı tān a sōo 'lō a soofu na wa nyır.

XXIV Nāanmın kon a nebināa sɔr ka wɔ na de sɪ nie chiin a Kırısıto sē, ka sɪ na nye faafɔ tu a sɔɔfɔ pɔ.

XXV Põpāanyā a sɔɔfɔ na wa tɪ wa, saa le chene be a nebināa p̄ilem ka wɔ kaara sɪ ε.

XXVI Yɪ jaa ɪn Nāanmın bibiir yɪn sɔɔ Yesu Kırısıto jūu,

XXVII bojūu ba so yɪn a Nāanmın kōɔ 'yōɔ a Kırısıto pɔ, ka wɔ pɔɔ yɪ fika fɔbaa.

XXVIII Ka bamıne ba le ɪ Juu nıbe bu baa ɪ Juu nıbe ε, ka bamıne mı ɪ gbāgbaar bu ka bamıne ɪ sumıne ε, ka bamıne ba le ɪ dɔɔr bu mı ɪ pɔɔɔ ε. Bojūu yɪ jaa ɪn bõ'yen a Yesu Kırısıto 'yōɔ.

XXIX Ala ɪ yɪ ɪn a Kırısıto sofo, yɪ pāa ɪn a Abraham bir, na yɪ pɔɔ a Abraham na di a Nāanmın nābonsɪ ala won tɪr a neε kɔ wɔ.

IV

I A maa 'yer nɪ nyā, a bōdire bie gba won ɪ bibile, tıche waa be wɔ yō nɪ a gbāgbaa ε, an sɔɔ ɪ 'lo le so a bonsɪ a jaa.

II Gugurbo nɪ a kpāen dēme ma pire naa bie nyāna tɪ t̄an a sɔɔ 'lo a sāa na 'yōɔ.

III Le nɪ wɔ ju mı le, sɪn dōɔ ɪ a bibiir, sɪ dōɔ ɪ a wer gbāgbaar be kpāen bonsɪ p̄ilem.

IV Tıche a sɔɔ na wa ta, Nāanmın t̄on a wɔ Bie ka pɔɔ dɔɔ wɔ tun a nebināa pɔ,

V ka wɔ na faa a bala na be a nebināa p̄ilem, ka sɪ tara sɔr ɪ a wɔ bibiir.

VI Yɪn ɪ a Nāanmın bibiir jūu, Nāanmın t̄on a wɔ Bie Sıe ka wɔ wa kpe a sɪ nyān pɔ a sɪ ma buɔlo wɔ, sɪ Sāa.

VII A le jūu, yaa le chene ɪ gbāgbaar ε, tıche yɪ ɪn a wɔ bibiir. Yɪn ɪ a wɔ bibiir baar, yɪ ɪn a wɔ bōdirbe.

VIII A kōro yɪn ba dōɔ bōɔ Nāanmın ε, yɪ dōɔ ɪ gbāgbaar kɔ a tıbe ala yɪn ba bōɔ ε.

IX Tıche p̄õpāanyā yɪn bōɔ Nāanmın bu Nāanmın na wa bōɔ yɪ baar, nıne le a le ɪ ka yɪ lıeb a yɪ tıer 'yōɔ a bonsɪ ala na bal ka a ba turfɔ ɪ p̄õsɔɔ? Yɪ chene na buɔɔ ıka yɪ le ɪ a ba gbāgbaar bu?

X Yɪ tara na bıbir p̄ensɪ, nɪ chuur p̄enfusɪ nɪ s̄õsɪ nɪ yuomo p̄enfusɪ.

XI Dābāe kpe ma naa, ka n tıer ıka a maa t̄õm̄õ ɪn t̄õ a yɪ pɔ ɪn pɔɔɔ.

XII N yeer, n s̄õɔɔ yɪ naa, yɪ be a le ɪn be, bojūu n mı dōɔ be a le yɪn be. Yaa maal ma yelbier jaa ε.

XIII Yɪ bōɔn naa an ɪ baal jūu le so ka n dōɔ nie m̄õɔl a 'yer nōɔ kɔ yɪ.

XIV A maa baal gba na dōɔ ɪ beer kaa kɔ yɪ tıche yaa tor ma bar ε, yɪ s̄õɔn de ma Nāanmın malaka kaar, fika Yesu Kırısıto.

XV Bo le ɪ a yɪ chılfɔ? ɪn t̄õ 'yer yelmāe ıka ala ɪ yɪn taa t̄õ maal a le, yɪn taa loor a yɪ nıbie kɔ ma.

XVI Põpāanyā n ɪn a yɪ d̄õsɔɔ ɪn 'yer a yelmāe kɔ yɪ bu?

XVII A nıbe balā na buɔɔ ıka yɪ wa a ba sē, a ba tıer

V Tiche a soɔfo jūu, si chile na nibijie ika sin nyen a Sie tɛrtɔ jie yeltorsti.

VI A Yesu Kiristito 'yɔɔ, ka nire ŋmaan yɔɔr bi ka waa ŋmaa yɔɔr ε, a ba wiil yele jaa ε. A yele 'lo na fer le ika soɔfo na wile wɔ mǎe tun nɔfo pɔ.

VII Yɛ dɔɔ joro jovla, an le ŋmaa yi sɔr ika yi ta soɔ a yelmǎe ε?

VIII A soɔfo nyǎ bɔrɔ ba yi a nire 'lo na bɔɔl yi sɛ ε.

IX Fika dǎbɔl bǎlǎa na ma vɛ ka jɔ vɔ, le le yele jaa pɔɔr bile ma soɔ yelyɔɔ.

X N tara na soɔfo a si Soro 'yɔɔ ika yi kɔ tier tier yuo ε. A nire 'lo jaa na vɛ ka a yi tier va vire na nyen gefo.

XI N yeer, ba kɔ ge ma ε, ala i n 'yer yɔɔr ŋmaafɔ 'yer. A le wiil ika a Yesu daa suur difo baar naa.

XII In naa bɔrɔ na ika a bala na ba vɛ ka a yi tier gǎna jibɔ'yen ni a ba yɔɔr ŋmaafɔ yele ε, ba ŋme a ba mǎe lǎma.

XIII Yɛn a n yeer Nǎanɔmɛn na bɔɔl ka yi so yi mǎe, tiche yi ta de a yi mǎe sofo nyǎna maala ni yelbier ε, tiche yi de a mǎe sofo nyǎ, na yi tɔnɔ kɔrɔ taa ni nɔfo.

XIV A Nǎanɔmɛn nebinsi a jaa, ba den seɓ 'yerbibɔ'yen tee, "Nɔ a fo tɔ sɔɔ a fo mǎe kaar." (*Mosesi Gǎma Na Tu Ata 19:18*)

XV Yɛn maa wa soɔ dɔnɔ taa na yi ɔɔrɔ taa, yi bɔɔnɔ sɔ, na yi taa sɔɔ taar ε.

XVI A le jūu, n 'yere na kɔrɔ yi ika yi kpɛre le a Nǎanɔmɛn Sie na wile, na yi

ta maala a le a āgǎn na bɔɔr ε.

XVII Bojūu bon 'lo a āgǎn na bɔrɔ ba i a bon 'lo a Nǎanɔmɛn Sie na bɔɔr ε. Bon 'lo a Nǎanɔmɛn Sie mi na bɔrɔ ba i a bon 'lo a āgǎn mi na bɔɔr ε. A ma jeere ni taa na a na ŋmaa yi sɔr ka yi kɔ tɔɔ maal a le yɛn bɔɔr ε.

XVIII Tiche ala i Nǎanɔmɛn Sie ben a yi pɔ, yaa le chene i a nebinǎa gbǎgbaar ε.

XIX A āgǎn bɔbɔorsti ma gǎn chǎa pɔ, ala le a anyǎna sɛfo, ni deer maalfɔ, ni jol dǎen,

XX ni tibe puorfɔ, ni soyele, ni 'laarfɔ, ni nechure, ni nyuur, ni suur, ni mǎe 'mɔɔfo, ni ootaa,

XXI ni nyuur, ni dǎa buufɔ, ni dǎnyugbulo, ni a ala na nyetǎan a anyǎna. N kpǎana yi naa nitǎa a le in dɔɔ de nie kpǎa yi ika, a bala na maala a anyǎna, kɔ kpe a Nǎanɔmɛn nǎalɔɔ pɔ ε.

XXII Tiche anyǎ le i a Nǎanɔmɛn Sie wɔmɔ, ni nɔfo, ni chulfo, ni nyǎ'maar, ni kǎnyir, ni nɔbaal kaafɔ, ni vɛla maalfɔ, ni yelmǎe,

XXIII ni jomm ifo, ni mǎe nyɔɔfo. Nee jaa ba be be gar a anyǎna ε.

XXIV A bala na be a Yesu Kiristito 'yɔɔ kpan a ba āgǎn ni a wɔ volaa a daa ju.

XXV Ala i sɛn ni a Nǎanɔmɛn Sie le 'mataa kpɛre, yi vɛ ka sɛn ni a 'lo 'mataa chiine.

XXVI Yɛ ta vɛ ka si wile si mǎe na si 'yɔɔnɔ taa suur, tara taa ni nyuur ε.

VI

I N yeer, ala i āsōo wa maal yelbier bōr a sōofō sōr pō, fōō nyā na tara a Nāanmūn Siε, tōō wō 'yōō a sōr pō ni māε siirfō. Tiche gu a fō māε na fō mī taa lo a bēer kaa pō ε.

II Yi tuoro taa a yelwōnsti. Yin wa ire a le, yi turo naa a Kirisito neε.

III Ala i nire wa tier ika wō un bon kōō a sōō 'lo won ba i bon jaa ε, wō māε le wō bele.

IV Nire jaa wō ma bēer a wō māε tōmō kaa ti na wō pāa chiere a nyāa na wō ta de a wō tōmō mana ni a wō taaba tōmō ε.

V Bojūu āsōo na ma tuon a wō māε tuor.

VI A bala ban wiil, ba mī pō a ba bōtarsi kō a bala na wile ba.

VII Yi ta bele yi māε ε, nire kō tōō la Nāanmūn ε. A bon 'lo fon bōr, 'lo le fon ηma.

VIII Fōō nyā na bōr a ala na i a āgān vōlaa, fon ηman bōdebe. Ala i fō bōr a ala na pele a Nāanmūn Siε pōō, na tun a Siε pō ηma nyevor na ba tara baarfō ε.

IX Yi ta vē ka si bal ni vīla maalfō ε, bojūu sin ηma naa a ηmafō sōō, sin baa wa tee bar ε.

X A le jūu, sin wa nye vuo, yi vē a si de maal vīla kō nire jaa, na si mō maal yōō jaa kō a bala na be a sōofō pō.

XI Maa wa seere ni a maa māε nūu, nye le a sebie na ma i a bere jā.

XII A bala na bōōō ika ba wile a ba māε a āgān pō, bala le bōōō ika ba fir yi ka

yi ηma a yōi. A yele 'lo yōō ban ire a le, baa bōōō ika ba nye gefō a Kirisito daa jūu ε.

XIII A bala gba mī na ηma a yōi ba turo a nebināa ε, tiche ba bōōō naa ika yin yi ηma a yi yōi ka ba na chiere nyāa ika bala le ηma yi.

XIV N taa ire wa chiere nyāa bon jaa 'yōō ka ala ba wa i a si Soro Yesu Kirisito daa ba le ε. A le jūu le so, ka a wer nyā ju ba tara tōnō kō ma ε, ka mī ba i bon jaa kō a wer ε.

XV Ala i nire ηmaan yōōr bu ka 'lo ba ηmaa yōōr ε, a ba wiil yeke jaa ε, tiche a le na see le ika nire wō nye dōō paalaa.

XVI A bala jaa na turo a sōr nyāna, nyā'maar ni nūbaal kaarfō wō be a ba sē. Ba la le a Nāanmūn kaa ir.

XVII An yi a pōpāanyā chine, nire jaa wō ta le 'yōō ma yeke go ε, bojūu a Yesu felsi ben a n āgān pō.

XVIII N yeer, ka a si Soro Yesu Kirisito wāefō, a be a yi sur pō. A i a le.

A PƆOL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A EFESUS

I Maa Pɔol a Nāanmīn na soɔ ka n i a Yesu Kırısıto nıtōnāa le seere koro a yın na i a Nāanmīn nıbe be a Efesus na yı soɔ de a Yesu Kırısıto.

II Wāefo nı nyā'maar na yi a sı Sāa Nāanmīn nı a sı Soro Yesu Kırısıto sē a be a yı sē.

III Pefo wo ta a Nāanmīn, 'lo le i a sı Soro Yesu Kırısıto Sāa. Won de a Sıe yelsōn a jaa na be a saaju na wo sōon sı, sın be a Kırısıto 'yōo jūu.

IV Bojūu wo dōo ir sı 'yōo a Kırısıto pɔ, tı na wo wa maal a wer ka sı na i cheche na sı kō tara chefo a wo niem ε, a wo nōfo jūu.

V Nāanmīn den nie ir sı ka sı i a wo bibiir tu a Yesu Kırısıto 'yōo. A i naa a wo bofo naa pel a wo pɔo.

VI Ala le so a sı peere a Nāanmīn maal vıla kpēe nyā won maal sı na wo kɔ sı a wo Binōnāa.

VII A wo 'yōo le sı nye faafɔ tu a wo jāi jūu. Sı nyen vē kufɔ, an i a Nāanmīn wāefo berma naa.

VIII Wo maal sın vıla tı pōn bar, na wo kɔ sı par bōofɔ nı yē a jaa.

IX An i wo vēn ka sı bōo a yelsɔolaa na be a wo tıer pɔ,

a ala won buoro ıka wo maal a Kırısıto 'yōo.

X Ka a i sıre ıka, won kaal a bonı a jaa na be a saaju nı ala na be ka a tēe lōo taa ka a nıkpēe bō'yen kaara ba, 'lo le i a Kırısıto.

XI A wo 'yōo le Nāanmīn ir sı, wo kāan ir sı a le na i a wo potter na won maal yele a jaa ka a i a le won buoro.

XII A i naa le, ka a sın na i a nıdōo na tara a Yesu a sı tıertɔ jie ka ban peere a Nāanmīn.

XIII A yın mı dōo pɔo a Kırısıto pɔ a sōo 'lo yın wō a yelmāe 'yer nōo, a 'yer nyā na i a yı faafɔ 'yer. Yın wa soɔ de wo, Nāanmīn den a wo Sıe 'lo won dōo tır a nee 'yōon yı jāne.

XIV A Sıe nyā le i a telma ıka sın nye naa ala Nāanmīn na tır a wo nee na wo faa a bala na i a wo nıbe a sı peere wo.

XV A nyā jūu le so, maa na wō a yı yele a le yın soɔ de a sı Soro Yesu nı a le yın nō a Nāanmīn nıbe.

XVI N ma dāna na Nāanmīn a yı jūu, naa sooro Nāanmīn koro yı.

XVII Naa chene sooro a tır Sāa, 'lo le i a Nāanmīn a Yesu Kırısıto na turo a wo nee ıka wo kɔ yı a Sıe yē, na wo wiil yı a wo māe yelwiilı, ka yı bōo wo jaa cheche.

XVIII N sooro na Nāanmīn ıka wo chılō a yı tıer, ka yı bōo a tıertɔ 'lo jūu won buol yı, ka yı kō tara baal ε, tı na yın tı de a wo 'yōofɔ nābomo won tır nee kɔ a wo nıbe.

XIX A wɔ kpɛɔ na gar a jaa kɔ a sɪn na sɔɔ de wɔ, a kpɛɔ nyāna le wɔ tɔn a kpɛɔ tɔmɔ.

XX 'Lo le wɔ de sān a Kɪrɪsɪto a kūu pɔ, na wɔ vɛ ka wɔ jāne a wɔ nūsɔɔ jie be a saaju.

XXI Wɔ gar a tɔɔfɔ a jaa, nɪ a kpāen dēme, nɪ a sɪgādaar ba jaa, nɪ a nɪberɛ ba jaa, a ba ɪ a bala na be be a dɪna tɛɛ ɛ, tɪ a bala na wa be be daar kɔɔ.

XXII Nāanɪmɪn den a bomo a jaa bin a wɔ gbɛɛ pīlem, na wɔ ir wɔ ka wɔ ɪ a pupuorbiir gbulsɪ ba jaa ju,

XXIII na ɪ a wɔ āgān, ka ba sɛɛn wɔ jaa, 'lo le sɛɛ ba jaa, a jɪir a jaa.

II

I Yɪn 'lo, yɪ dɔɔ kpi be a yɪ maal dɛbɛ nɪ a yɪ yɛldɛbɛ pɔ,

II ala pɔ le yɪ dɔɔ be, na yɪ turo a wɛr nyā sɔɪ nɪ a 'lo na di a sɛsɛbɛ nāa Satan. A sɪɛ nyā le tɔnɔ a bawɔnsɪ pɔ.

III Sɪ jaa mɪ dɔɔ be a le a ba kaar maala a le a āgān na bɔɔɔ, na sɪ turo a sɪ tɪɛr nɪ a āgān volaa. Ka a Nāanɪmɪn suur mɪ dire nɪ sɪ a ba kaar.

IV Tɪche a Nāanɪmɪn nɪbaal na waa jūu, ka wɔ nɔ sɪ yɔɔ jaa.

V Wɔ maal sɪn ka sɪ 'mataa ir a Kɪrɪsɪto a kūu pɔ an ɪ sɪ dɔɔ kpi a yɛldɛbɛ pɔ, a wɔ wāɛfɔ le wɔ faan sɪ.

VI Nāanɪmɪn 'mantaa sān sɪ nɪ a Kɪrɪsɪto ka sɪ 'mataa jāne nɪ wɔ be a saaju.

VII A ɪ naa nɪtɔ ɪka a ber ala na waara ka wɔ na wiil sɪ a wɔ wāɛfɔ na ber ma nɪ a

wɔ maal vɪla a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

VIII Bojūu a wɔ wāɛfɔ le so yɪn nyɛ faafɔ tu a yɪ sɔɔfɔ pɔ, a ba yɪ a yɪ māɛ sɛ ɛ, Nāanɪmɪn kɔfɔ le.

IX A ba ɪ yɪn tɔmɔ kɔɔ le ka āsɔɔ na che nyāa ɛ.

X Sɪ ɪ naa Nāanɪmɪn nūu bɔmaalsɪ won mɛ a Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, ka sɪn tɔnɔ tɔsɔn ala won de nie chɔɔr bar ka sɪ tɔnɔ.

XI A le jūu, yɪ tɪɛr kaa a kōro a yɪn na ba ɪ a Juu nɪbɛ ɛ, ka a Juu nɪbɛ bɔɔɔɔ yɪ a, yɔrwɔɔr dēme, tɪ bɔɔɔɔ a ba māɛ a yɔrɪmaar dēme, na ɪ a āgān nyā tɛɛ ye.

XII Yɪ tɪɛr kaa a sɔɔ 'lɔnɔ ɪka yaa bɔɔ a Kɪrɪsɪto ɛ, ka yɪn yaa mɪ pɔɔ a Isɪral nɪbɛ pɔ ɛ, na yaa pɔɔ a netɪrsɪ ala a Nāanɪmɪn na tur a wɔ nɛɛ kɔ a Juu nɪbɛ ɛ. Yaa tara tɪɛrtɔ jie ɛ, na yaa le bɔɔ Nāanɪmɪn ɛ.

XIII Yɪn bala na dɔɔ jāa tɪche pɔpāanyā, yɪ wa gbɔr a Yesu Kɪrɪsɪto na yɪ be a wɔ 'yɔɔ a wɔ jāi jūu.

XIV Bojūu, a Yesu māɛ le ɪ a sɪ nyā'maar, na wɔ maal a nɪbɔrsɪ ayɪ ka ba ɪ bɔ'yɛn, na wɔ ɪmɛr a dachin 'lo na dɔɔ var a sɪ ɪ a dɔdɛme.

XV A Juu nɪbɛ nɛbināa tara na chire yɔɔ, tɪche Kɪrɪsɪto kūu sɔɔn a jaa. A wɔ bɔfɔ le ɪka wɔ vɛ ka a Juu nɪbɛ nɪ a bala na ba ɪ a Juu nɪbɛ ɪ nɪpaalaa bɔ'yɛn, le le wɔ maal a nyā'maar.

XVI Wɔ 'maal Nāanɪmɪn kɔ ba ka ba ɪ bɔ'yɛn. A kūu

won kpi a daa ju le wo de kon a ba 'laar taa.

XVII Wõ wa muõl naa a nyã'maar 'yer ku yin bala na jaa ni a bala na gbur.

XVIII Bojũu a tu naa a wo 'yõõ ka si tara sor na ta a Sãa sã ni a Siε bõ'yen 'lõõõ.

XIX A le jũu, yaa le chene i sãanba ni niyõõrsi go ε, tiche yin ni a Nãanm̃n niβε lõõn tẽe na yi i a wo yir dẽme.

XX Ba mi men dool a dachin par kparaa na i a nitõõnsi ni a 'ye'yerbe, ka a Yesu i a sãlsõõ wεε.

XXI A wo 'yõõ le a yir wo jaa choo taa na wo i a Nãanm̃n puorfõ yir cheche 'lo a si Soro 'yõõ.

XXII Bojũu yi jaa i naa a Kirisito toor, ka wo mi me yi 'matãan a yir nyã põ, ka Nãanm̃n Siε kpiεε.

III

I Bon ni so ka n suorõ Nãanm̃n korõ yi le ika, n ben põõfõ die põ bojũu in muõl a Yesu yeke ku a yin na ba i Juu niβε ε.

II Siε jaa le yi wõ a Nãanm̃n wãefõ won ku ma a tõmõ nyãna a yi jũu.

III A yelsõõlaa nyã le wo wiil ma ka n bõõ naa de nie seb a nmaa ku yi.

IV Yin wa kar a ala, yin pãa bõõn naa a le in bõõ a Kirisito yelsõõlaa ala niε na ba bõõ ε.

V Nãanm̃n ba dõõ vẽ ka a kõr dẽme bõõ a anyãna ε, tiche põpãanyã wo wiil ku a wo nitõõnsi chechesi ni a wo

'ye'yerbe chechesi tu a wo Siε põ.

VI A yelsõõlaa ni nyã ika a tu naa a 'yer nõõ nyã põ, ka a yin na ba i a Juu niβε ε, ni a Isiral niβε na lõõn ñmabõ'yen, na ba 'mataa a ãgãn bõ'yen põ, ka ban 'mataa põ a neε 'lo a Nãanm̃n na tir a Yesu Kirisito 'yõõ.

VII N lieb a 'yer nõõ nyãna tõtõnõ tu a kufõ nyã a Nãanm̃n wãefõ na wo ku ma tu a wo tõkpãen põ.

VIII An i maa le i a Nãanm̃n niβε ba jaa bir baaraa tiche ka a wãefõ nyã ku ma sor ika n muõl a Kirisito 'yer nõõ ku a bala na ba i a Juu niβε ε, niε na kõ tõõ bõõ ε,

IX ka n vẽ ka a yelsõõlaa nyã chaar ku niε jaa an i a dõõ sõõl a kõr jaa a Nãanm̃n sã na maal a bonsi a jaa.

X A wo bofõ le ika a põpãanyã, wo tu a pupuor-biir põ wiil a wo yẽ ka a tõõfõ dẽme, ni a kpãen dẽme na be a saaju bõõn.

XI A anyãna le wo tier a kõr jaa na wo wa de a Yesu Kirisito a si Soro na wo maal a wεε.

XII Tu a wo 'yõõ sin sõõ de wo jũu, sor gãn ku si a sin 'la chen a Nãanm̃n sã.

XIII A le jũu n suorõ yi naa, yi ta vẽ ka yi ãgãn sal in dire dooye a yi jũu ε, a i naa a yi tir yeke le.

XIV A anyãna jũu le n ma de gbur dumo a Sãa niem.

XV 'Lo le a balsi ba jaa Sãa, a bala na be a saaju ni a ba

nyā na be ka a wer pɔ.

XVI N sɔɔɔ wɔ naa ɪka a yi a wɔ tɪr pɔ, ka wɔ de a wɔ sɪe kpɛɔ na wɔ 'yɔɔn yi ākpāen, a yi kpɛme a āgān pɔɔm,

XVII ka a Kɪrɪsɪto kpɪere a yi nyāa pɔ, yɪn sɔɔ de wɔ jūu. A n sɔɔrfɔ le ɪka, yi ba nyɪbe ara jaa chāchā a nɔfɔ pɔ,

XVIII a yɪn nɪ a Nāanɪmɪn nɪbe na 'mataa nyɛ a le a Kɪrɪsɪto nɔfɔ na yalɔ, nɪ a wɔ wɔo, nɪ a dofɔ, nɪ a le won suu a pɪlem,

XIX na yi bɔɔ a nɔfɔ na gar a bɔɔfɔsɪ a jaa, a yi pāa be a le a Nāanɪmɪn na be.

XX Pɔpāanyā, a 'lɔ na ma tɔɔ maal ye le a jaa gar a le sɪn sɔɔr wɔ, bu a le sɪn tɪer nɪtāa le a wɔ kpɛɔ 'lɔ na tɔnɔ a sɪ pɔ,

XXI 'lɔ le so a tɪr a pupuor-biir pɔ, nɪ a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ, bɪbir jaa. A ɪ a le.

IV

I Ala le so a maa ban pɔɔ a die pɔ a sɪ Soro jūu kpākpāana yi ɪka, yi vɛ ka a yi kpɛfɔ vɪele nyetāan le a Nāanɪmɪn na buɔl yi.

II Yɪ siir a yi māe na yi bal yi māe, na yi tara kānyir, na yi diere taa nɪ nɔfɔ.

III Yɪ mɔ na yi vɛ ka a sɪe bɔ'yen ɪfɔ 'lɔ pɔ, a yi tara taa nɪ nyā'maar.

IV Bojūu āgān bɔ'yen le be, nɪ a sɪe bɔ'yen, nɪtāa le a Nāanɪmɪn na buɔl yi, ka yi tara tɪertɔ jie bɔ'yen.

V Soro bɔ'yen le be be, sɔɔfɔ bɔ'yen nɪ Nāanɪmɪn kɔɔ sofɔ bɔ'yen.

VI Nāanɪmɪn bɔ'yen tɛe le, na wɔ ɪ a sɪ jaa Sāa, na wɔ kaara nɪre jaa, na wɔ tɔnɔ a ba jaa jie, na wɔ be a ba jaa pɔ.

VII Tɪche a sɪ āsɔɔ jaa nyen a wāefɔ kofɔ dɛdɛme nɪtāa le a Kɪrɪsɪto na pɔ.

VIII A anyāna le so an seɓ a Nāanɪmɪn gān pɔ naa 'yer, "A le won dɔɔ do, a wɔ sāma dɛme won nyɔɔr turo wɔ naa, ka wɔ de bomo kɔ nɪbe." (Yiel Gān 68:18)

IX A dofɔ par nɪ bo? Wɔ mɪ dɔɔ de nie suu a tɛe pɔ.

X A 'lɔ na suu, 'lɔ nɪ wɔ ju le do gar a saaju wɔ jaa, na wɔ seɛ a bonsɪ a jaa.

XI 'Lɔ le pɔ a nɪbe a tɔmɔ, ka bamɪne ɪ a nɪtɔnsɪ, ka bamɪne ɪ a 'ye'yɛrbe, ka a bamɪne ɪ a 'yer mɔɔlbɔ, ka bamɪne mɪ kaara a nɪbe na ba wile ba.

XII Wɔ maal a nɪtɔ ɪka wɔ chɔɔr a Nāanɪmɪn nɪbe gun a tɔmɔ, ka a Kɪrɪsɪto āgān na tɔɔ mɛ.

XIII Nɪtɔ le na vɛ ka sɪ jaa na ɪ bɔ'yen a sɔɔfɔ pɔ, na sɪ bɔɔ a Nāanɪmɪn Bie, na sɪ baa tɪ ta a le a Kɪrɪsɪto na be.

XIV Sɪ kɔ le pāa chene ɪ nɪtāa bibiir vavire yɔɔrɔ kɔsebe kaar ε. Na sɪ ma dādaal chen a puor nɪ a niem wiilfo jaa borɔ nɪbe na de a ba yɛ na ba bele nɪ ε.

XV Tɪche sɪn 'yere na yelmāe nɪ nɔfɔ na sɪn nɔɔn a ye le a jaa pɔ. 'Lɔ le ɪ a ju na ɪ a Kɪrɪsɪto.

XVI A wɔ 'yɔ̃ɔ lɛ a āgān wɔ jaa choofo jiiir choo taa, naa tɔɔ nɔ̃ɔnɔ̃ a nɔ̃fo pɔ, ka āsɔɔ jaa tɔ̃nɔ̃ a wɔ tɔ̃mɔ̃.

XVII Lɛ lɛ n 'yɛrɛ kɔrɔ yɪ naa de a sɪ Soro yuor kpākpāana ɪka, yɪ ta lɛ chɛnɛ maala fɪka a bala na ba bɔɔ a Nāanmɪn na maala turo nɪ a ba tɪɛr bur bur ɛ.

XVIII A ba tɪɛr lɪi naa ka baa pɔɔ a Nāanmɪn nyevɔr pɔ ɛ, bojūu a ba ba bɔɔfo yin a ba nyākpāɛn ban tara.

XIX Ba ɪ naa ba bāma dēme, na ba de a ba māɛ kɔ pepe yele, na ba pāa irɛ a ala a jaa na ba vɪɛl ɛ, tɪ chɛnɛ bɔɔrɔ yaa.

XX Yɪn 'lɔ, a ba ɪ a sɔr nyā lɛ yɪ de bɔ̃ɔn a Kɪrɪsɪto ɛ.

XXI Sɪrɛ jaa lɛ ɪka yɪn wɔ a wɔ 'yɛr, ba wiil yɪ naa a yelmāɛ na be a Yesu 'yɔ̃ɔ.

XXII Ba wiil yɪ naa a lɛ yɪn dɔ̃ɔ maala ɪka, yɪ yaa a kɔr maalfɔ 'lɔ bar na bel yɪ nɪ a wɔ vɔlaa,

XXIII tɪ na yɪ ɪ nɪpaalaa a yɪ befɔ nɪ a yɪ tɪɛr pɔ.

XXIV Yɪ de a be paalaa 'lɔ a Nāanmɪn na maal a wɔ kaar na yɪ su, a ɪ naa yelmāɛ torfɔ nɪ chɛchɛ.

XXV A lɛ jūu, āsɔɔ jaa wɔ bar jir nmaafɔ tɪ 'yɛrɛ yelmāɛ kɔrɔ a wɔ taaba, bojūu sɪ jaa ben a āgān bɔ̃'yen pɔ,

XXVI "Fɔ̃ɔ wa nyɛ suur taa maal dɛɛr ɛ." (*Yiel Gān 4:4*) Ta vɛ ka a mɔ̃tɔ̃ɔ mɔr pɔɔ fɔ nɪ a suur ɛ.

XXVII Yɪ taa yuoro sɔr kɔrɔ a Satan a wɔ bel yɪ ɛ.

XXVIII Nɪrɛ 'lɔ na dɔ̃ɔ juro, wɔ ta ma lɛ juro ɛ, tɪchɛ wɔ

ma tɔ̃nɔ̃ tɔ̃mɔ̃ ala na tara tɔ̃nɔ̃ nɪ a wɔ nuur na wɔ nyɛ bɔ̃kɔ̃ɔ, na wɔ ir sɔ̃ɔn a nɔ̃n dɛme.

XXIX Yɪ taa vɛ ka a 'yɛr sɔ̃ɔnɪ yire a yɪ nɛɛr pɔ ɛ, tɪchɛ 'yɛrɪ ala na 'yɔ̃ɔnɔ̃ a yɪ taaba ākpāɛn ala ɪ yele kɔ̃ɔ fer ba naa, naa mɪ ɪ sɔ̃ɔfo kɔ a bala na chɛlɛ.

XXX Na yɪ taa vɛ ka a Nāanmɪn Sɪɛ pɔɔ sɔ̃ɔ ɛ, 'lɔ won de 'yɔ̃ɔn yɪ a jānɛ gun a faafɔ bɪbɪr.

XXXI Yɪ ir putuo, pɔɔm 'yɔ̃ɔfo, nɪ suur, tān taa, nɪ tɔfo, nɪ 'laarfɔ 'yɛrbɪɛ.

XXXII Yɪ maala vɪla na yɪ kaara taa nɪbaal, na yɪ vɛnɛ kɔrɔ taa nɪtāa lɛ Nāanmɪn na vɛ kɔ yɪ a Kɪrɪsɪto jūu.

V

I Yɪ tɔɔrɔ a Nāanmɪn an ɪ yɪ ɪ naa a wɔ binɔ̃nɪ,

II na yɪ kpɪɛrɛ nɪ nɔ̃fo nɪtāa lɛ a Kɪrɪsɪto na nɔ̃ sɪ na wɔ de a wɔ māɛ maal a sɪ bɔ̃ɔrlo bon na nyuro vɪla lon a bɔ̃ɔr ka a Nāanmɪn pɔɔ pɛl.

III Tɪchɛ a yɪ pɔ, yɪ ta vɛ ka ba wa pɔr sɛsɛyele, bɪ folaa ɪfɔ, bɪ bɔgarfɔ ɛ, bojūu a anyāna ba sɛɛn a Nāanmɪn nɪ chɛchɛsɪ ɛ.

IV Yɪ taa lɛ 'yɛrɛ vā 'yɛrbɪɛ ɛ, bɪ jɔl 'yɛr, bɪ jɔl dāɛn ɛ, ala pɔ naa, tɪchɛ yɪ dāna Nāanmɪn.

V Bojūu yɪ bɔ̃ɔn a anyāna sɪrɛ jaa ɪka nɪrɛ na sɛnɛ, nɪfolaa, bɔgar sɔɔ, wɔ ɪ naa nɪrɛ na puoro tɪbɛ, na wɔ kɔ nyɛ jie be a Kɪrɪsɪto nɪ a Nāanmɪn nāalɔɔ pɔ ɛ.

VI Yı taa vĕ ka nıre āsōo jaa bel yı nı 'yer pōrsı ε, bojūu anyāna le so ka Nāanmın su tuo waara a bawōnsı jie.

VII A le jūu yı taa mara ba ε.

VIII Bojūu yı dōo ı libe, tiche pōpāanyā yı ı naa chāa a sı Soro 'yōo. Yı kpiere nıtāa a chāa bibiir.

IX A chāa wōmō ı naa vıla maalfō, yeltorstı nı yelmāe.

X Yı mō na yı jān a ala na pele a sı Soro pōo.

XI Na yı taa ıre wa pōoro a libe tōmō na ba tara tōnō ε, tiche yı yın naa chāa pō.

XII Bojūu a gba ma ıre na vā a ala a bawōnsı na ma maala a libe pō manfō.

XIII Tiche bon jaa wa yı chāa pō, fō ma nyen won chaar.

XIV Bojūu chāa le ma vĕ ka fō nye bon jaa cheche. Ala le so a ba 'yer, "A fōō gōo sōo, jeo ir a kūu pō, ka a Kırısıto chaar 'yōo fō."

XV Yı bōonō sō a le yın kpiere, ka a ta ı jol kpefo tiche ka a ı yĕ kpefo.

XVI Na yı mōo nıbir yın wa nye jie ka wō ta sōo ε, bojūu a bibie anyāna ba vıle ε.

XVII A le jūu, yı ta ı jolo ε, tiche yı bōo a ala a sı Soro na bōoro.

XVIII Yı ta nyū dāa buu ε, an sōo yın ju, tı yı vĕ ka a Nāanmın Sıe see yı.

XIX Na yı yiele a Nāanmın yiel nı a ala na ı a Sıe yiel koro taa, na yı yiele dānfō yiel nı a yı nyāa wō jaa koro a sı Soro.

XX Yı ma dāna a sı Sāa Nāanmın ye le a jaa pō, nı a sı Soro Yesu Kırısıto yuor.

XXI Yı siir yı māe ko taa a Kırısıto yın 'yōonō jūu.

XXII Pōbo, yı siir yı māe ko a yı sırbε, nıtāa le yın siir yı māe ko a sı Soro.

XXIII Bojūu an ı a sıre le ı a pōo ju, nıtāa le a Kırısıto na ı a pupuorbiir ju, na ı a wō āgān na wō ı a Fafaara.

XXIV A le jūu, le a pupuorbiir na siir a ba māe ko a Kırısıto, le le a pōbo mı, yı siir a yı māe ko a yı sırbε ye le a jaa pō.

XXV Sırbε, yı nō a yı pōbo, nıtāa le a Kırısıto na nō a pupuorbiir na wō de a wō māe ko ba,

XXVI wō maal ban a le ka ban ı cheche, na wō de kōo pēen ba ka ba vıle nı a 'yer.

XXVII Wō bōoro naa ıka wō de a pupuorbiir banyā na vıle ko a wō māe, na waa tara jāne ε, 'mabfō jie ε, bu dēer jie jaa ε, tiche a ba ı cheche ba tara ye le jaa ε.

XXVIII A le ne nı wō ju mı le a yın sırbε, yı nō a yı pōbo, nıtāa le yın nō a yı māe āgāma. A 'lo na nō a wō pōo nōn a wō māe.

XXIX Nıre jaa ba be na 'laar a wō māe āgān ε, tiche wō ma koro won bōdiir na wō kaara wō, le le a Kırısıto kaara a pupuorbiir.

XXX Bojūu sı ı naa a wō āgān jiir,

XXXI "A le jūu, daba na bar a wō sāa nı a wō ma, tiche ka 'lo nı a wō pōo ı bō'yen, ka ba jaa ayı ı āgān bō'yen." (A Pielfō Gān 2:24)

XXXII A anyā ı naa a 'yer soolaa, tıche maa 'yere naa a Kırısıto nı a pupuorbiir 'yer.

XXXIII A yın mı gba, āsɔɔ jaa wɔ ma nŏ a wɔ pɔɔ nıtāa le won nŏ a wɔ māe, ka a pɔɔ mı ma 'yŏɔnŏ a wɔ sıre.

VI

I Bibiir, yın be a sı Soro 'yŏɔ, yı wŏnŏ a yı dɔɔrbo toor, a le le tor.

II A le a Nāaηmın na dŏɔ kɔ a wɔ nee, a nee nyā le ı a nedŏɔ won tı, "Yŏɔnŏ a fɔ sāa nı a fɔ ma,

III an ın vıla kɔ fɔ, a fɔ wŏ nŏɔ kor ka a wer pɔ." (*Mosesı Gāma Na Tu Anŭu 5:16*)

IV Sāamine yı taa maala a yı bibiir ka ba nyere suur ε, tı yı guolo ba, na yı jāna ba, wile nı ba a ala na yı a sı Soro sē.

V Gbāgbaar yı wŏnŏ a yı sorbo toor na yı 'yŏɔnŏ ba tı joro ba nı a yı pupel nıtāa le yın wŏnŏ a Kırısıto toor.

VI Yı wŏnŏ a ba toor ka a ta ı ban fur nıbir 'yŏɔ yı tee ε, tıche yı ir nyāa 'yŏɔ tŏnŏ nı yın ı a Kırısıto gbāgbaar na yı tŏnŏ a le a Nāaηmın na bɔɔɔ.

VII Yı tŏnŏ nı pupel fıka a sı Soro Yesu yın tŏnŏ kɔɔɔ, a ta ı nısaal le ε.

VIII Bojūu yı bŏɔn naa ıka a sı Soro na yab āsɔɔ jaa le won tŏ a vıla jā, ka gbāgbaa le wɔ ı bı waa ı gbāgbaa ε.

IX A yın sorbo, yı mı ıre a le ne kɔɔ a yı gbāgbaar. Yı ta pırpıre ba ε, na yı bŏɔ ıka a 'lɔ na ı a ba Soro mı le ı a

yı Soro na wɔ be a saaju, 'lɔ le ba turo nŏnŏ ε.

X A baaraa le ıka yı kpēme a sı Soro 'yŏɔ nı a wɔ tŏɔfɔ kpēɔ pɔ.

XI Yı de a Nāaηmın tājebonsı a jaa su na yı tŏɔ ara jeb a tı neber.

XII Bojūu a ba ı sın nı nısaal le jeere ε, tıche sı jeere nı naa a sıɔ tŏɔfɔ dēme, nı a kpāen dēme, nı a wer nyā libe kpāen dēme, nı a sıdebe ala na be a saaju.

XIII A le jūu, yı de a Nāaηmın tājebonsı a jaa su, ka a bıbir bier 'lɔ wa vıe, ka yı ba gber, na yı tŏɔ jeb a jeer baar tı na yı chene ara.

XIV Yı pāa ara kpēɔ, na yı de a yelmāe ka wɔ ı a sıe gān a yı se, na yı de torfɔ ka wɔ ı a nyāa wıe,

XV na yı 'mi'mine a nyā'maar 'yer nŏɔ 'yerfɔ 'yŏɔ, ka a ı a yı gbεε nafɔɔɔ.

XVI A 'lɔ na pɔɔ a jaa pɔ nı nyā ıka, yı de a yı bŏpiiraa na ı a yı sɔɔfɔ na yı tŏɔ de kpīn a dēer sɔɔ pīme na 'ıre.

XVII Yı de a kur jupıl su, 'lɔ le ı a yı faafɔ, nı a sɔkpēe na yı a Nāaηmın sıe sē, na wɔ ı a Nāaηmın 'yer.

XVIII Na yı sɔɔɔ a Nāaηmın le a wɔ sıe na wiıl yı sŏɔ jaa, nı sɔɔrfɔ jaa bɔɔɔ. Yı mŏɔ nıbir joro na yı sɔɔɔ nı Nāaηmın kɔɔ a wɔ nıbe ba jaa.

XIX Yı sɔɔɔ Nāaηmın kɔɔ ma, ka maa wa haara a nee, ka Nāaηmın kɔ ma a wɔ 'yerbie ka n taa joro dābāe

ε, ti na n 'yer a 'yer nōo nyã
yelsoolaa.

^{XX} A Yesu 'yer nōo nyã un
ara kɔ jũu ɛ so, ka ba 'yõo
ma a bõjɔrsɪ. Yɪ sɔɔɔ a
Nãanmɪn kɔɔ ma ka n taa
joro dābāe ε, ti 'yere a ɛ na
sɛɛ.

^{XXI} Tɪchɪkustɪ na ɪ a yebe
nõ naa na wɔ tara yelmãe nɪ
a sɪ Soro tōmõ. Wɔn man
yele jaa kɔ yɪ, ka yɪ bõo a ɛ
un be nɪ a ɛ un ma maala.

^{XXII} A anyãna jũu ɛ n tɔn
wɔ a yɪ sɛ, ka yɪn bõo a ɛ
sɪn be tɪ na wɔ mɪ 'yõo yɪ
ãkpãen.

^{XXIII} Nyã'maar wɔ be a yɪn
na ɪ a yeer sɛ, nɪ nõfo lɔon
soofɔ na yɪ a Sãa Nãanmɪn
nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto sɛ.

^{XXIV} Wãefɔ wɔ be a bala
jaa na nõ a sɪ Soro Yesu
Kɪrɪsɪto sɛ nɪ nõfo 'lɔ na ba
baaraa ε.

A PƆOL GĀN WUN SEB KŪ A NĀANMIN PUORBO NA BE A FILIPAI

I Maa PƆol nɪ Timoti na ɪ a Yesu Kɪrisito tɔtɔnbo, lɛ sɛɛrɛ kɔrɔ a Nāanmin nɪbɛ na be a Yesu Kɪrisito 'yɔɔ be a Filipai, lɔɔn a pupuorbiir nɪdierbe nɪ a sɔsɔnbo.

II Wāɛfɔ nɪ nyā'maar na yɪ a sɪ Sāa Nāanmin nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrisito sɛ, a be a yɪ sɛ.

III N ma puor a n Nāanmin yāan, maa wa tɪɛr yɪ sɔɔ jaa.

IV N ma sɔɔrɔ na Nāanmin nɪ pupel kɔrɔ a yɪ jaa a n Nāanmin sɔɔrfɔ ɔɔ,

V bojūu yɪ mɪ pɔɔ man mɔɔl a Nāanmin 'yerbir tɔtaa a bɪbir dɔɔ 'lɔnɔ, tɪ tān a pɔpāanyā.

VI A nitɔ jūu, n tara na sɔɔfɔ ɪka a Nāanmin nyā na piel a tɔvɪla a yɪ ɔɔ, na kāan ka a tɪ baar a Yesu Kɪrisito waa bɪbir.

VII A tara na sɔr ɪka n tɪɛr a nitɔ a yɪ jaa jūu, ɪn tara a yɪ tɪɛr jūu, ka ba lū man nɪ bɔjɔrsɪ bɪ, baa lū ma ɛ, n chɛnɛ na mana a Nāanmin 'yer ɪka a ɪn yɛlmāɛ, yɪ jaa lɔɔ pɔn ma a Nāanmin wāɛfɔ.

VIII Nāanmin lɛ ɪ a n dāasɛ sɔɔ a lɛ ɪn tara a yɪ tɪɛr fɪka a lɛ a Yesu Kɪrisito na tara a yɪ tɪɛr.

IX Maa Nāanmin sɔɔrfɔ nɪ nyā ɪka, a yɪ nɔ taa wɔ lɛ

pɔɔ 'yɔɔ yɔɔ jaa, nɪ yɛ nɪ par bɔɔfɔ.

X Yɪn wa ɪrɛ a lɛ, an sɔɔ yɪ na ka yɪ bɔɔ bon 'lɔ na ɪ bɔsɔ, ka a Kɪrisito waa bɪbir, ka yɪ ɪ cheche tɪ na yɪ ta tara chɛfɔ jaa ɛ,

XI na yɪn sɛɛn yɛltorsɪ wɔmɔ tu a Yesu Kɪrisito ɔɔ, ka nɪbɛ pɛɛrɛ 'yɔɔnɔ nɪ Nāanmin yuor tɪɛr.

XII N yɛɛr, n buɔrɔ na ɪka yɪ bɔɔ a par ɪka a lɛ na ɪ a n sɛ, sɔɔ ma naa ka n mɔɔl a Nāanmin 'yerbir.

XIII A lɛ na ɪ jūu, a chaar kɔ a bala na guro a nāa yir nɪ nɪrɛ jaa ɪka, ba 'yɔɔ ma naa a bɔjɔrsɪ a Kɪrisito jūu.

XIV A maa ban 'yɔɔ a bɔjɔrsɪ jūu, a yɛɛr yɔɔ jie na tara sɔɔfɔ a sɪ Soro 'yɔɔ chɛnɛ na tara ākpɛɔ mɔɔlɔ nɪ a Nāanmin 'yer nɪ nyāa ba joro dābāɛ ɛ.

XV A ɪn yɛlmāɛ ɪka, nɪbɛ bamɪnɛ mɔɔlɔ na a Yesu Kɪrisito yɛlɛ ban tara nɪ ma nyuur nɪ nɛchɪrɛ jūu, tɪchɛ bamɪnɛ 'lɔ, mɔɔlɔ na a Kɪrisito yɛlɛ na sɔɔn ma.

XVI Banyāna lɛ mɔɔlɔ a Kɪrisito yɛlɛ yɪn nɔfɔ ɔɔ, na ba bɔɔ a par ɪka ba ɔɔ ma naa a Nāanmin 'yerbir mɔɔlfɔ jūu.

XVII A bala ɪn de nie 'yer a ba 'yer na mɔɔl a 'yer nɪ nyuur, maal a lɛ ɪka a n dɔɔyɛ wɔ lɛ pɔɔ 'yɔɔ be a ɔɔfɔ die ɔɔ.

XVIII Tɪchɛ bo lɛ an ɪ? A lɛ na ɪ nɪbɪjɛ lɛ ɪka ba mɔɔl a Yesu yɛlɛ sɔr jaa ɔɔ, ka ba sɔɔn ɪka yɛlmāɛ lɛ bɪ, jirɛ lɛ bɪ, a nitɔ vɛ naa ka n pɔɔ

pel. Yelmãe jaa un chene na tara popel.

XXIX Bojũu n bõon naa ıka tu a yı Nãanmın sũorfũ nı a Yesu Kırısıto Sıe sũorfũ jũu, a le na ı a n sũ un nyen faafũ.

XX Bon 'lo na ı ma nıbijıe nı a n tıertũ jie le ıka, vã wũ ta kpe ma sũr jaa pũ e, tıche ka n tara ãkpẽũ ka a Kırısıto na nye tur a n 'yõũ, ka a n nyevũr pũ le, bu a n kũu pũ le.

XXI Bojũu maa 'lo, maa chene nyevũr pũ, n ben be kũ a Kırısıto, ka maa mı kpi, ka a ı tũnũ.

XXII Ala ı n chene na nyevũr pũ, un tũn tũvıel yũũ, tıche n kaa ir buor? N ba bõũ a 'lo un na kaa ir e.

XXIII A yelsı ayı anyã lũ ma naa, maa bũfũ le ıka n yı a ka tı be a Yesu Kırısıto sũ. A le le vıla,

XXIV tıche a chene na fer kũ yı, ala ı un chene na a nyevũr pũ.

XXV In be na bõon a nıtũ, n bõon na yelmãe jaa ıka un chene na be a yı jaa sũ naa sũnũ yı ka yı sũũ Nãanmın, na yı tara popel a yın sũũ wũ jũu.

XXVI A le un le le be a yı sũ go, ka a yı popel yın tara a Yesu Kırısıto 'yõũ le pũũ 'yõũ a maa tũmũ jũu.

XXVII Yele jaa wa ı, yı nyũũ yı mãe vıla a le a Kırısıto 'yer nõũ na wile. Ka n wan wa nye yı bu, maa ba wa be a yı sũ tı wũ a yı yele, un bõon ıka yı ara na kpẽũ nı nebũ'yen, na yı tara tıer bũ'yen a sũũfũ nı a 'yer nõũ pũ,

XXVIII na yı ta joro dãbãe nı a bala na 'yer ıka a ba ı le le e. A nyã un jãne kũ ba ıka ban din dũũye, tıche ka Nãanmın faa yı.

XXIX 'Lo le kũ yı a kpẽũ a wũ wãefũ jũu, a ba ı a Yesu yın sũũ tẽe e, tıche yın lõon wũ dire a dũũye jũu.

XXX Ka a dũũye nyã yın be na dire un a dũũye 'lo yın nye un di, nı a dũũye yın be na chene wũnũ un dire.

II

I Ala ı yı tara na ãkpẽũ, bojũu yı un bũ'yen nı a Kırısıto, na yı tara ãgãn 'maar a wũ nõfũ pũ, na yı tara nebũ'yen nı a Nãanmın Sıe na yı nye vıla nı nıbaal,

II yı pãa vẽn ka a n popel sũe, yın tara tıer bũ'yen, na yı tara nõfũ bũ'yen, na yı tara Nãanmın Sıe bũ'yen nı tıer bũ'yen.

III Yı ta maal yele 'lo na ı nyuur yele bu na yı wile yı mãe e, tıche yı siir yı mãe 'yõũnũ nıbe gar a yı mãe.

IV İsoũ jaa wũ ta bũũũ a wũ popel bonsı e, tıche ala nı na pele a yı taaba pũũr.

V Yı tara a tıer nyã nı wũ ju a Yesu Kırısıto na dũũ tara.

VI Wũn sũũ jãtaa nı Nãanmın ka ba ı bũ'yen, tıche waa de a jãtaa nyã mana nı Nãanmın e, wũ den bar,

VII tıche na wũ siir wũ mãe, na wũ maal wũ mãe tũtũnũ, ka ba dũũ wũ ka wũ tara nısaal ãgãn, na wũ ı nısaal.

VIII Wɔ siir wɔ mǎe nɔsaal kaar tu a Nǎanɔmɔn nɛɛ lɛɛɛ tɪ kpin a daa ju.

IX A lɛ jũu, Nǎanɔmɔn 'moo won ka wɔ do gar bon jaa, na wɔ kɔ wɔ yuor na gar a yoe a jaa.

X Nǎanɔmɔn maal a nitɔ ka a Yesu yuor jũu, gbɛdumo jaa na gbur naa a saaju nɪ a wer pɔ, nɪ a tɛe par,

XI ka a jǎlbie a jaa 'yer ɪka, Yesu Kɪrɪsto lɛ ɪ a sɪ Soro 'yɔɔ a Sǎa Nǎanɔmɔn yuor tuu.

XII A lɛ jũu, n yɛɛr, nitǎa a lɛ jaa yɪn ma sɔɔ ma, a ba ɪ a sɔɔ 'lo ɪn maa wa be a yɪ jie tɛɛ ɛ, tɪche yɪ sɔɔ ma gar a lɛ ɪn sɔɔ ba be a yɪ sɛ ɛ. Yɪ mɔɔ nɪbir tɔnɔ a yɪ faafɔ tɔmɔ nɪ dǎbǎɛ nɪ mɪrfɔ.

XIII Bojũu yɪn tɔɔ tɔ a lɛ an ɪ Nǎanɔmɔn lɛ sɔnɔ yɪ ka yɪ tara ǎkpɛɔ na yɪn tɔ a lɛ wɔn bɔɔɔ.

XIV Yɪ ma maal bon jaa tɪ na yɪ ta ma ɪɛ gburɔ gburɔ bu chɪɛ taa ɛ.

XV Ka yɪ kɔ tara chɛfɔ nɪ ye le jaa ɛ, na yɪ ɪ Nǎanɔmɔn bibiir banyǎ na ba tara chɛfɔ jaa ɛ, na yɪ kpɪɛɛ wer nyǎ pɔ tɔdɛbe nɪ yelbe-ɪrbe na be na yɪ chaar ɲmɛrbie kaar a wer pɔ.

XVI A lɛ yɪn sɔɔ a nyevɔr 'yer le na sɔɔ ma ka a Yesu waa bɪbir ka n na tɔɔ wiil a n mǎe ɪka n ba jo pɔɔ ɛ, bu a n tɔmɔ ba ɪ pɔɔ ɛ.

XVII Ala sɔɔ ɪ ɪn din dɔɔye naa pɔɔ a yɪ dɔɔye pɔ yɪn dire yɪn sɔɔ Nǎanɔmɔn jũu, n pɔɔ pel naa nɪ yɪ jaa.

XVIII A lɛ jũu, yɪ mɪ pɔɔ ma ka sɪ chɪle.

XIX Ala ɪ a sɪ Soro Yesu wa sɔɔ naa, ɪn tɔn Timoti ka wɔ wa a yɪ sɛ sɔɔ kɔɔ ka n wɔ a yɪ ye le ka a ǎgǎn 'maa ma.

XX N ba tara nɪɛ jaa na kaara a wɔ kaar ɛ, ka wɔ na tara a yɪ bɔbɔɔrsɪ jaa ɛ.

XXI Ba jaa bɔɔɔ naa a ba pɔpel bɔbɔɔrsɪ, na baa bɔɔɔ ala na pe le a Yesu Kɪrɪsto pɔɔ ɛ.

XXII Tɪche Timoti tɪɛr 'lo yɪn bɔɔn fɪka sǎa nɪ wɔ bie, wɔ pɔɔ ma naa ka sɪ mɔɔl a Nǎanɔmɔn 'yer nɔɔ.

XXIII A lɛ jũu, n bɔɔɔ na ɪka n tɔ wɔ a yɪ sɛ, maa wa nyɛ le yɛlsɪ na ɪɛ kɔɔ ma.

XXIV N sɔɔ naa ɪka a sɪ Soro na yuon sɔr kɔ ma ka maa mǎe wa nyɛ yɪ fɔɔ jaa.

XXV Bojũu n nyɛn ka a ɪ fɛrfɔ kɔ ma ɪka n tɔ Epafaroditɪsɪ na ɪ a n ye be nɪ a n tɔtɔtɔ sɔɔ, na wɔ mɪ dire a n dɔɔye tɔ sɔɔ. Wɔ mɪ ɪn a yɪ tɔtɔnɔ yɪn tɔ ka wɔ wa maal a n bɔbɔɔrsɪ kɔ ma.

XXVI Bojũu wɔ bɔɔɔ na ɪka wɔ nyɛ yɪ jaa tɪche ka a wɔ pɔɔ sɔɔ yɔɔ jaa, bojũu yɪ wɔn an ɔɔɔ wɔ.

XXVII Yelmǎe, a ɔɔɔ won nɪbijɛ ka wɔ che bǎlǎa naa kpɪ. Tɪche Nǎanɔmɔn wa kǎan a wɔ nɪbaal, a ba ɪ 'lo tɛɛ ɛ, tɪche wɔ mɪ kǎan a n nɪbaal, ka n ta tara pɔsɔɔ yɔɔ ɛ.

XXVIII Bojũu maa lɛ mɔɔ nɪbir ɪka n tɔ wɔ a yɪ sɛ, ka a yɪ pɔɔ na pel ala ɪ yɪ lɛ nyɛ won go, ka a n ǎgǎn na 'maa.

XXIX Yɪ sɔɔ de wɔ nɪ pɔpel a sɪ Soro jũu, na yɪ 'yɔɔnɔ a nɪbe banyǎ taaba,

XXX bojūu wɔ din dɔɔye a wɔ nyevɔr pɔ, na wɔ ta ure na kpi a Kɪrisito tɔmɔ jūu ɪka wɔ tɔ a tɔmɔ ala yɪn ba tɔɔ tɔ kɔ ma ɛ.

III

I N yɛɛr, a baaraa nɪ nyā ɪka yɪ tara pɔpɛl a sɪ Soro 'yɔɔ. A ba ɪ tuo kɔ ma ɪn lɛ sɛɛrɛ a yɛlɪ ala nɪ a ju kɔrɔ yɪ go ɛ, an ɪn sɔɔfɔ kɔ yɪ.

II Yɪ bɔɔnɔ sɔ nɪ a baar banyāna, ba ɪn yelbe-ɪrbe na ba ma ŋmara nɪbe yɔɪ pɔrɔ.

III Bojūu sɪn lɛ ɪ a yɔŋmarba sɪrɛ jaa, na sɪ puoro a Nāanmɪn a Sɪɛ pɔ, na sɪ tara tɪr a Yesu Kɪrisito 'yɔɔ, na saa kaara a āgān ɛ.

IV Maa gba tara na mana na tɔɔ man tu a āgān pɔ. Ala ɪ nɪrɛ mɪ tara na yɛlɪ amɪne na man, ka a lɛ na vɛ ka wɔ tara sɔɔfɔ a āgān pɔ, maa tara na gar wɔ.

V Ba ŋmaan a n yɔɔr a ber aniin daar, ka n ɪ a Isral nɪrɛ naa ɪ a Benjamin bal nɪrɛ, naa ɪ Heburu, ka ba dɔɔ ma ka ɪ Heburu nɪrɛ. A nɛɛ tufɔ jūu, ka ɪ Farasee.

VI N dɔɔn mɔɔ nɪbir naa gere a pupuorbiir gbulsɪ, a nɛbināa yeltorsɪ jūu, n ba tara chɛfɔ jaa ɛ.

VII Tɪchɛ a ala a jaa ɪn dɔɔ nyɛ tɪɛr ɪka a tara na tɔnɔ, n wa nyɛn ka a ba tara tɔnɔ jaa kɔ ma ɛ, a Yesu Kɪrisito jūu.

VIII Bo lɛ gar a nɪtɔ, n nyɛn ka bon jaa ba tara tɔnɔ ɛ, maa de man ala na tara tɔnɔ ala ɪ n bɔɔ naa a n Soro Yesu Kɪrisito na ɪ a tɪr sɔɔ. A wɔ jūu lɛ n bar bonsɪ a jaa. A ɪn

sɔɔɔr kɔ ma, ɪn buɔrɔ ɪka n bɔɔ Kɪrisito,

IX tɪ naa buɔrɔ ɪka n be a wɔ pɔ, naa ta buɔrɔ a maa māɛ yeltorsɪ ala na yɪ a nɛbināa pɔ ɛ, tɪchɛ a yeltorsɪ ala na yɪ a Kɪrisito sɔɔfɔ pɔ. A yeltorsɪ anyā lɛ yɪ Nāanmɪn sɛ naa ɪ sɔɔfɔ.

X N buɔrɔ na ɪka n bɔɔ a Kɪrisito nɪ a wɔ kūu pɔ lɛb ɪrfɔ kpɛɔ, naa lɔɔn wɔ di a dɔɔye wa kaara a wɔ kaar a wɔ kūu pɔ,

XI ka n mɪ wa pɔɔ a bala mɪ na wa lɛb ɪr a kūu pɔ.

XII A ba ɪ n tara na a anyāna a jaa ɛ, bu n ɪn chɛchɛ ɛ, tɪchɛ n mɔɔn nɪbir ɪka n nyɔɔ kpɛɔ, ka Yesu Kɪrisito mɪ nyɔɔ ma kpɛɔ.

XIII N yɛɛr, n ba 'yɛr ɪka n nyɔɔn yɛlɛ jaa baar ɛ. Tɪchɛ yɛlɛ bɔ'yɛn ɪn ɪ lɛ ɪka, n iin a ala na be a puor bar, tɪ mɔɔ nɪbir tɪɛrɛ a ala na be a niem.

XIV N mɔɔn nɪbir ɪka n tɪ de a saaju kɔfɔ a Nāanmɪn na buɔl ma tu a Yesu Kɪrisito 'yɔɔ.

XV A sɪn bala na baa a Nāanmɪn Sɪɛ pɔ, sɪ mɪ ma tara a bonsɪ a nyāna tɪɛr. Tɪ yɪn wa tɪɛr yelyuo yɛlɛ jaa pɔ, Nāanmɪn na vɛn ka yɪ bɔɔ a yɛlnɪnɛ.

XVI Yɪ vɛ ka sɪ mɔɔ nɪbir nɪ a bonsɪ anyāna sɪn ben tara.

XVII N yɛɛr, yɪ pɔɔ a yɪ taaba na yɪ turo a lɛ ɪn dɔɔ maal wiil yɪ, na yɪ bɔɔn a bala na kpɪɛrɛ a lɛ sɪn wiil yɪ.

XVIII Bojūu n dɔɔ de nie 'yɛr kɔ yɪ, tɪchɛ pɔpānyā nɪbikɔɔ pɔ lɛ n 'yɛrɛ kɔrɔ

yi, bamüne kpɛɛɛ na fika a Kɪrisito daa un 'laarfɔ kɔ ba.

^{XIX} A ba baaraa un sɔɔfɔ, a ba ŋmɪn lɛ ɪ a ba āgān bɔbɔɔrsɪ. Ba wile na ba mǎɛ nɪ yelsɪ ala na ɪ vā nɪ ifɔ, a ba tɛrsɪ un a wɛr nyā ju bɔbɔɔrsɪ tɛɛ tɛɛɛ.

^{XX} Tɪche sɪn 'lɔ un saaju Nāanɪmɪn bibiir, be lɛ sɪ chele a Fafaara na ɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrisito ka wɔ na yi wa.

^{XXI} A 'lɔ na tara kpɛɛɔ tɔɔ bon jaa na wɔ pire, wɔn den a kpɛɛɔ 'lɔ lɛɛb a sɪ āgāma ka a kaara a wɔ mǎɛ tɪr āgān kaar.

IV

^I A lɛ jūu, n yɛɛr yɪn un nɔ, naa pāa bɔɔrɔ ɪka n nyɛ yi, yɪn lɛ ɪ a n pɔpɛl nɪ a nāa jupɪl, yɪ ara kpɛɛɔ a sɪ Soro pɔ n barmüne.

^{II} N 'maal a Yuodiya nɪ Sɪntachi ɪka ba tara a tɛɛr bɔ'yen nyāna a sɪ Soro 'yɔɔ.

^{III} Ɔɔ, n mɪ lɛ sɔɔrɔ fɔ naa, n baraa ɪka fɔ sɔɔ a pɔbɔ banyāna, ba lɔɔn man di dɔɔyɛ a Nāanɪmɪn 'yer nɔɔ mɔɔlfɔ pɔ 'matāan Kɪlɛmɛntɪ, na ɪ a n tɔtɔtaaba, a bala yoe na be a nyevɔr gān pɔ.

^{IV} Yɪ tara pɔpɛl a sɪ Soro 'yɔɔ sɔɔ jaa. N lɛ bɔɔ 'yɛɛɛ kɔrɔ yɪ, yɪ tara pɔpɛl.

^V Vɛ ka nɪɛ jaa nyɛ lɛ yɪn siir a yɪ mǎɛ jā. A sɪ Soro waa ta naa.

^{VI} Yɪ ta vɛ ka ye le jaa wɔnɔ yɪ ɛ, tɪche a yɪ Nāanɪmɪn sɔɔrfɔ pɔ, yɪ ma puor wɔ yāan, na yɪ vɛ ka Nāanɪmɪn bɔɔ a bon 'lɔ yɪn bɔɔrɔ.

^{VII} A Nāanɪmɪn nyā'maar na gar a nɪsaal bɔɔfɔ, na gun a yɪ nyān, nɪ a yɪ tɛrsɪ a Yesu Kɪrisito 'yɔɔ.

^{VIII} N yɛɛr, a baaraa nɪ nyā ɪka bon 'lɔ jaa na ɪ yɛlmǎɛ, nɪ bon 'lɔ jaa na ɪ 'yɔɔfɔ, nɪ bon 'lɔ jaa na tor, nɪ bon 'lɔ jaa na ɪ cheche, bon 'lɔ jaa na ɪ nɔfɔ, nɪ bon 'lɔ jaa na ɪ pɔpɛl, ala ɪ bon 'lɔ jaa na ɪ vɪla, nɪ bon 'lɔ jaa na sɛɛn pɛɛfɔ, yɪ tɛɛɛ a bonɪ anyāna.

^{IX} Bon jaa yɪn jān tɪ na yɪ nyɛ, tɪ na yɪ wɔ yɪ a n sɛ, yɪ maala yaa, ka a Nāanɪmɪn na ɪ nyā'maar sɔɔ, na ben a yɪ sɛ.

^X N tara na pɔpɛl a sɪ Soro 'yɔɔ nɪ yɪn wiil ɪka yɪ chɛnɛ na tara a n tɛɛr. Yɛlmǎɛ yɪ dɔɔ tara a n tɛɛr tɪ na yaa tɔɔ nyɛ sɔr wiil ɛ.

^{XI} N ba 'yɛɛɛ wile ɪka n bɔɔrɔ na bon jaa ɛ, bojūu n dɔɔ jān lɛ un na tara bon ka wɔ sɛɛn ma.

^{XII} N bɔɔn lɛ an sɛɛ ɪka nɪɛ wɔ tara jaa pɔorbɪle, naa lɛ bɔɔ lɛ an sɛɛ ɪka nɪɛ wɔ tara yɔɔ. A yɛlsɔɔlaa nyāna lɛ n jān naa guolo nɪ a n mǎɛ, ka kɔ kpɛ man bɪ, ka n tara na na di bɪ, ka bālāa gba lɛ n tara na di, ka n tara na yɔɔ bɪ, n ba tara bon jaa ɛ.

^{XIII} In tɔɔ ɪ a anyāna a jaa tu a Yesu Kɪrisito na kɔ ma a kpɛɛɔ pɔ.

^{XIV} Tɪche yɪ maal vɪla, yɪn sɔɔ ma a sɔɔ 'lɔ un dire a dɔɔyɛ.

^{XV} Yɪn Filipai nɪɛ bɔɔn naa ɪka a daar 'lɔnɔ jaa yɪn sɔɔ a Nāanɪmɪn 'yer, a sɔɔ

'lo jaa un yi a Masedoniya, pupuorbiir gbulsı ãsɔɔ jaa ba kɔ ma bon ε, ka yun tɛɛ ba lɛ ε.

^{XVI} A sɔɔ 'lo gba un be a Tesalonika, yi sɔɔ man nı a n bɔbɔɔrsı gar gbeɓɔ'yen.

^{XVII} A ba ı tɔnɔ lɛ n bɔɔɔɔ ε, tiche n bɔɔɔɔ na ıka yi nye ıka a Nãanmın wɔ yab yi na wɔ sɔɔ yi.

^{XVIII} N nyen a n sãyar yɔɔ, naa gba nye ti pɔn bar ka a seen ma, pɔpãanyã n nũu kpe naa a kɔfɔ ala yun tɔn a Epafaroditusı ka wɔ wa kɔ ma, ka a yi kɔfɔ anyãna kaar fika a bɔɔɔɔlo bomo ala na nyuro nɔɔ naa pele a Nãanmın pɔɔ.

^{XIX} A n Nãanmın na kɔ yun a yi bɔbɔɔrsı a jaa tu a wɔ tur nãbonsı ala na be a Yesu Kırısıto 'yɔɔ.

^{XX} A sı Sãa Nãanmın wɔ nyere tur bıbir nı bıbir jaa. A ı a lɛ.

^{XXI} Yi puor a Nãanmın nıbe ba jaa na be a Yesu Kırısıto 'yɔɔ. A n yeer na be a ka mı puoro yi naa.

^{XXII} A Nãanmın nıbe mı ba jaa puoro yi naa, ka a bala mı na be a nãkpɛɛ Siisa yir mı puoro yi.

^{XXIII} A sı Soro Yesu Kırısıto wãefɔ a be a yi sur pɔ. A ı a lɛ.

A PƆOL GĀN WŪN SĒB KŪ A NĀANMĪN PUORBO NA BE A KOLOSE

I Maa Pɔɔl na ɪ a Yesu Kɪrɪsɪto nɪtɔnāa an ɪ a Nāanmɪn bɔfɔ pɔ nɪ Timoti na ɪ a sɪ yebe,

II seere korɔ a Nāanmɪn nɪbe nɪ a yeer na tara a sɔɔfɔ a Kɪrɪsɪto pɔ na be a Kolose. Wāefɔ nɪ nyā'maar na yi a sɪ Sāa Nāanmɪn sē a be a yi sē.

III Sɪ ma puor Nāanmɪn yāan na ɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto Sāa, sɪn wa sɔɔrɔ kɔrɔ yi,

IV bojūu sɪ wɔn a yi sɔɔfɔ yɪn tara a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ nɪ a nɔfɔ 'lɔ yɪn tara kɔ a Nāanmɪn nɪbe ba jaa.

V A yi sɔɔfɔ nɪ a nɔfɔ na yi a tɪertɔfɔ jie na gā gu yi be a saaju a 'lɔ yɪn de nie wɔ, a yelmāe 'yer na ɪ a 'yer nɔɔ

VI 'lɔ na wa a yi sē. A wer wɔ jaa, a 'yer nɔɔ nyā wɔnɔ na wɔmɔ na a nɔɔnɔ nɪtāa le an ben ɪre a yi pɔ, an yi a bɪbir 'lɔnɔ daar jaa yɪn wɔ naa na yi bɔɔ a Nāanmɪn wāefɔ par a yelmāe pɔ.

VII Yi jān a nyā yɪn Epa-faras sē na ɪ a sɪ tɔtɔtɔ āsɔɔ. Wɔ un yelmāe sɔɔ na de a sɪ jie mɔɔlɔ a Kɪrɪsɪto 'yer.

VIII 'Lɔ le wa man kɔ sɪ a nɔfɔ 'lɔ yɪn tara a Nāanmɪn Sɪe pɔ.

IX A le jūu, an yi a daar 'lɔnɔ jaa sɪn wɔ naa, saa

dɔɔ gal ɪka sɪ sɔɔr Nāanmɪn kɔ yi ε, na sɪ sɔɔrɔ ɪka a Nāanmɪn wɔ pɔɔ yi a wɔ bɔfɔ yē, a sɪe pɔ yē, a jaa nɪ par bɔɔfɔ.

X A sɪ sɔɔrfɔ le ɪka, a yi befɔ a vɪele kɔ a sɪ Soro, ka a pele a wɔ pɔɔ, na yi wɔnɔ bisɔn tɔvɪla jaa pɔ, na yi baa a Nāanmɪn yē pɔ.

XI Sɪ mɪ ma sɔɔrɔ na ɪka Nāanmɪn wɔ maal yi ka yi kpēme nɪ a kpāen ala a jaa na yi a wɔ tɪur kpēɔ pɔ, na yi nyɔɔrɔ yi māe tara kānyir ye le jaa pɔ, nɪ popel.

XII Na yi ma dāna a Sāa, 'lɔ le kaa a yi sɛε, ka yi na pɔ a Nāanmɪn nābonsɪ nɪ a wɔ nɪbe a chāa pɔ.

XIII Bojūu 'lɔ le faa sɪ yɪn a libe kpēɔ pɔ, na wɔ 'yɔɔ sɪ a wɔ Binɔnāa nāalɔɔ pɔ.

XIV A wɔ 'yɔɔ le sɪ nye faafɔ, na sɪ nye yelbier vē kofɔ.

XV A Yesu na wa tɪ wa a wer ju, 'lɔ le wiil sɪ a Nāanmɪn nyā sɪn ba nyere nɪ a nɪbir ε, a le wɔn be. 'Lɔ le tara kpēɔ a bonsɪ a jaa pɔ a Nāanmɪn na maal.

XVI Bojūu a wɔ pɔ le a bonsɪ a jaa na be a saaju, nɪ a ala na be ka a wer pɔ maal, ala sɪn nyere, nɪ a ala sɪn ba nyere ε, nɪre 'lɔ jaa na tara kpēɔ ɪ a tɔɔfɔ sɔɔ, nɪ a malakasɪ ala gba na tara kpēɔ, nɪ a kpāen bonsɪ, a jaa maal tu a wɔ pɔ, ka a ɪ a wɔ sofɔ.

XVII A 'lɔ le dɔɔ a bonsɪ a jaa be be, a wɔ pɔ le a bonsɪ a jaa 'mataa.

XVIII 'Lò mɪ lɛ ɪ a ãgãn ju sɔɔ, a pupuorbiir. 'Lò lɛ ɪ a pielfɔ, nɪ a bidɔɔ na wɔ de nie ir a kũu pɔ, na waa lɛ kpi go ɛ, ka ye le jaa pɔ, ka wɔ ɪ a ju sɔɔ.

XIX Bojũu a Nãanmɪn pɔɔ pel wɔ naa ka wɔ befɔ wɔ jaa be a wɔ pɔ.

XX A tun a wɔ pɔ, ka Nãanmɪn lɛ 'maal a bonɪ a jaa kɔ a wɔ mãe, ka a ala na be a saaju bu a ala na be ka a wer pɔ. Wɔ maal ka nyã'maar be be, nɪ a wɔ jãt a daa ju won kpi.

XXI Yɪ dɔɔ jãan a Nãanmɪn na yɪ ɪ a wɔ dɔdɛme, a yɪ yelɛbe ɪfɔ jũu.

XXII Tiche pɔpãanyã, wɔ 'maal yɪn tun a Kɪrɪsto na wa ɪ nɪsaal na wɔ kpi. Nãanmɪn maal a nitɔ ka yɪ ɪ cheche a wɔ sɛ, na yɪ kɔ tara chefɔ jaa ɛ, bu tara 'yer dɔɔl ɛ,

XXIII ala ɪ yɪ chene na ba gber a yɪ sɔɔfɔ pɔ, na yɪ taa tɔɔ yɪ a tiertɔ 'lò na ɪ a 'yer nɔɔ nyã yɪn wɔ ɛ. A 'yer nɔɔ nyã lɛ yɪ wɔ ban mɔɔl kɔ nɪre jaa ka a wer ju. Ala lɛ a maa Pɔɔl ɪ a tɔtɔnɔ.

XXIV Pɔpãanyã, n pãa chile naa a n dɔɔye ɪn di a yɪ jũu, naa na di a dɔɔye ala a jaa a Kɪrɪsto na bɔɔɔ ɪka n di kɔ a wɔ ãgãn na ɪ a pupuorbiir jũu.

XXV Nãanmɪn maal man ka n ɪ a wɔ tɔtɔnɔ kɔ a pupuorbiir naa na man a wɔ 'yer nɔɔ jaa ne ne ne kɔ yɪ.

XXVI A ye le nyãna lɛ sɔɔl a kɔro jaa a sãakpãmɪne sɔɔ,

tiche ka a pãa yɪ chãa pɔ a wɔ nɪbe sɛ.

XXVII Nãanmɪn lɛ kaa ir ɪka wɔ vɛ ka a wɔ nɪbe bɔɔn sɪre jaa a lɛ wɔ tara a tier kɔ a nɪbe ba jaa, ɪka a Kɪrɪsto ben a yɪ pɔ, na ɪ a tur tiertɔ jie.

XXVIII A Kɪrɪsto lɛ sɪ mɔɔlɔ, na sɪ kpãana nɪre jaa wile nɪ nɪre jaa nɪ yɛ jaa bɔɔɔ, ka sɪ na de nɪre jaa kɔ wɔ ka wɔ ɪ cheche.

XXIX A nyã jũu lɛ n tɔnɔ hãna dire dɔɔye nɪ a wɔ kpɛɔ wɔ jaa won tɔnɔ tun a n 'yɔɔ.

II

I N bɔɔɔ na ɪka yɪ bɔɔ a lɛ ɪn mɔɔɔ a yɪ 'yɔɔ nɪ a bala na be a Laodisea, nɪ a bala jaa na ba nye a maa mãe nɪ nɪbir ɛ.

II Maa bɔfɔ lɛ ɪka yɪ tara ãkpãen a yɪ nyãn pɔ, na yɪ ɪ nebɔ'yen nɔ taa, ka a lɛ na vɛ ka yɪ tara par bɔɔfɔ yɔɔ jaa a nãbonɪ a jaa pɔ, na yɪ bɔɔ a Nãanmɪn yelsɔɔlɪ, na ɪ a Kɪrɪsto.

III A wɔ pɔ lɛ a nãbonɪ, nɪ a yɛ, nɪ a bɔɔfɔ a jaa sɔɔl.

IV N 'yere na a nitɔ kɔɔ yɪ ka nɪre jaa taa wa bel yɪ nɪ nechure 'yer na nyetãan yelmãe ɛ.

V An sɔɔ ɪ a maa mãe na ba be a yɪ sɛ gba ɛ, tiche n tara na a yɪ tier. N chile na bɔɔɔ ɪka n nye a lɛ yɪn tara nebɔ'yen nɪ a lɛ a yɪ sɔɔfɔ na kpɛme a Kɪrɪsto 'yɔɔ.

VI A lɛ jũu, yɪn de a Yesu Kɪrɪsto ka wɔ ɪ a Soro, yɪ chene be a wɔ 'yɔɔ.

VII Yı ba nyıbe na yı baa a wo 'yõõ, na yı nõõ kpẽme a soofu pɔ, fika a le ban dõõ wiil yı, na yı ma puor wo yãan sõõ jaa.

VIII Yı kaara sõ ka nıre jaa ta wa de yı ka yı ı gbãgbaar tu a belfo ala na ba tara tõnõ pɔ ε, ni nısaal yẽ ε, na ı a ala na kaara a wer nyã ju ban taa kaara a Kırısıto wiilfo.

IX A Nãanmın befı wo jaa ben a Kırısıto 'yõõ.

X Yı sεε naa bojũu yı soõn a Kırısıto, 'lo le ı tõõfu dẽme ni a kpãen dẽme ba jaa ju soõ.

XI A wo 'yõõ, ba mı nma yın a yot ka a yelbier 'lo na yı a yı pɔ, a ba ı yuor nmaafu 'lo nısaal na de wo nũu nmaan ε, tıche yoor nmaafu 'lo Kırısıto na nmaa.

XII Ban dõõ so yı a Nãanmın kõõ, ba ũu yın a Kırısıto kaar, ka yı ir a kũu pɔ fika a Kırısıto, bojũu yı soõn de a Nãanmın nyã na sãı a Kırısıto a kũu pɔ, na tara kpẽõ.

XIII Tıche a yın bala na ba ı a Juu nıbe ε, sere ti yı wa soõ a Kırısıto, yı dõõ kpi a yı sur pɔ, bojũu yı dõõ ı yelbe-urbe, na yı jãan Nãanmın, bojũu yı sõõn a Nãanmın nebınsı. Tıche Nãanmın kɔ yın a nyevor paalaa a Kırısıto 'yõõ, na wo vẽ kɔ yı.

XIV Nãanmın fɔfɔn a sı yel-bebe ala na dõõ seb bin bar. Ala le dõõ 'yer 'yer dɔɔl sı. Ala le dõõ fıre sı na a nmaa sı yın, wo den bar na wo kpa yaa a daa ju.

XV Nãanmın tõõn a sıdebe ni a kpãen dẽme, na wo maal ba ka a ı dãasıe nıyoo jaa niem. Wo tõõ ba naa ni a Kırısıto daa ju kũu.

XVI A le jũu, yı ta vẽ ka nıre jaa toor a yı 'yer ni bon 'lo yın dire bı nyuro ε, bı tun a Juu nıbe lõõ difo pɔ ε, bı Chuu Paalaa Dãen pɔ ε, bı a Pẽnfo Bıbir Daar ε.

XVII A anyã ı naa a yelsı ala ni taa dõõ wa gãagiel, tıche a yelmãε ben a Kırısıto 'yõõ.

XVIII Yı ta vẽ ka nıre jaa kpãkpãan yı ni jir 'yer ıka, yı siir a yı mãε na yı puoro a malakası ε, a le na vẽ naa ka yı kõ nye a sãyar ε. A nıre nyã to soõ ma vıer kpe a yeke pɔ tıer ıka wo tara na kpẽõ ni a ala won nye. A wo yelbier tıer ma vẽn ka wo wile wo mãε.

XIX A nıre nyã ba nyoo a 'lo na ı a ju ε. Nıtãa a le a ju na ma wile a ãgãn, ka a jile nõõ nyoo a ãgãn 'mataa a le a Nãanmın na boõõ.

XX An ı yın ni a Kırısıto le 'mataa kpi, a wer nyã ju kpãen bonı, ba le tara kpẽõ a yı ju ε. Nmıne ka a yı kpεfo chene kaara fika yı chene na ı a wer sofo?

XXI Ta nyoo bon nyã ε! Ta lem bon nyã kaa ε! Ta sur bon nyã kaa ε!

XXII A neer anyãna a jaa tufu ın yelsı na ba le tara tõnõ jaa ε, bojũu a ın nısaal nebınsı ni nısaal wiilfosı le.

XXIII A nebınsı anyãna nyentãan fika yẽ yeke na ı a ba mãε puorfı yeke ni mãε siirfo yeke ni nıbikõõ ãgãn

kaafu yele. Tiche a anyāna maa sōo ba ka ba tōo nyoo a ba mae a yelbier volaa pɔ ε.

III

I A le jūu, an ɪ yin ni a Kirisito le a Nāanmɪn 'mataa sān a kūu pɔ, yɪ de a yɪ tier 'yōo a bonɪ ala na be a saaju, be a Kirisito na jāne a Nāanmɪn nūsōo jie.

II Yɪ de a yɪ tier 'yōo a saaju bonɪ pɔ, tɪ na yɪ ta de a yɪ tier 'yōo a wer ju bonɪ pɔ ε.

III Bojūu yɪ kpi naa, ka a pōpānyā ka a yɪ nyevor sool a Kirisito a Nāanmɪn 'yōo.

IV An ɪ a Kirisito le kɔ yɪ a nyevor paalaa, 'lo wa nyɪr, yɪ mɪ na 'mantāan wɔ nyɪr, na yɪ nye a wɔ tɪr.

V A le jūu, yɪ kɔ a ala na be a yɪ 'yōo na ɪ a wer yele. A yelsɪ ala le a anyāna, sēfo yele, dēer yele, vɔldēer, tier dēer, nɪ bɔgar na nyetāan tɪbe puorfɔ.

VI A bonɪ anyāna jūu, Nāanmɪn suur ire naa.

VII A sobie anyāna le yɪ mɪ dōo turo, a le yin dōo kpɪere a nyevor 'lōnɔ pɔ.

VIII Tiche pōpānyā, yɪ tɔɔ yɪ mae yin a yelsɪ anyāna pɔ, suur, putuyele, gefu, gagar yele, nɪ 'yerbidebe na ma yire a yɪ negāma pɔ.

IX Yɪ ta ŋmara jɪrsɪ 'yōonɔ taa ε. Yɪ ta maala a le go ε, yɪ yaa a kōro yele nɪ a wɔ maalfɔsɪ bar,

X tɪ na yɪ su a pōpānyā yelpaalaa. Nāanmɪn maal yin ka yɪ ɪ nɪpaalaa, na wɔ maala yɪ, ka yɪ na kaara a

wɔ kaar, ka yɪ na bōo wɔ yelmāe jaa.

XI Bamine ba le chene ɪ a juu nibe bu ka bamine mɪ ba ɪ a juu nibe ε, ka bamine ŋma yɔɪ bu ka bamine mɪ ba ŋma ε, ka bamine ɪ sāanba bu ka bamine mɪ ɪ nɪyɔorsɪ ε, ka bamine ɪ gbāgbaar bu ka bamine mɪ ɪ sumine ε, tiche a Kirisito le ɪ a jaa na wɔ be a jaa 'yōo.

XII A le jūu, an ɪ Nāanmɪn le kaa ir yɪ, ka yɪ ɪ cheche na wɔ nō yɪ, yɪ pɔɔ a yɪ mae nɪ nɪbaal, vɪla maalfɔ, mae siirfɔ, jomm tfo nɪ kānyir.

XIII Yɪ ma tara kānyir kɔ taa, āsɔɔ jaa wa tara nɪ a wɔ tɔ sɔɔ 'yer, yɪ ma vē kɔ taa. Yɪ vē bar nɪtāa a le a sɪ Soro na ma vē bar yɪ.

XIV A yelkpēε jaa le ɪka, yɪ de nōfu su. 'Lo le ma nyoo bonɪ a jaa 'mataa ka a tara nebō'yen.

XV Yɪ vē ka a Kirisito nyā'maar pire a yɪ nyān, yɪ jaa pɔɔn a āgān jɪir pɔ, na wɔ bɔɔl yɪ ka yɪ tara nyā'maar. Yɪ ma puor wɔ yāan.

XVI Yɪ vē ka a Kirisito 'yerbir di nāa a yɪ pɔ, yin wa wile tɪ kpāana taa, nɪ a yē wɔ jaa. Yɪ ma yiele Nāanmɪn pēefɔ yiel, pɔpɔl yiel, nɪ a yiel na yɪ a yɪ nyān pɔ, na yɪ kɔrɔ Nāanmɪn.

XVII Bon 'lo jaa yin wa maala, ka 'yerbir le bu, ka maalfɔ pɔ le, yɪ ma maal bon jaa, nɪ a sɪ Soro Yesu yuor, na yɪ ma tu a wɔ 'yōo puor a Sāa Nāanmɪn yāan.

XVIII Pɔbɔ, yɪ siir a yɪ mǎe kɔ a yɪ sɪrbe, le le vɪele kɔ a sɪ Soro.

XIX Sɪrbe, yɪ nǒ a yɪ pɔbɔ, na yɪ ta ma pɪrɪpɪre ba ε.

XX Bibiir, yɪ wǒnǒ a yɪ dɔɔrɔbɔ toor ye le jaa pɔ, le le pe le a sɪ Soro pɔɔ.

XXI Sǎamine, yɪ ta ma maala ka a yɪ bibiir suur ire ε, a le a ba tɪer kǒ gǎ jibǒ'yen ε.

XXII Gbǎgbaar, yɪ sɔɔrɔ a yɪ nɪberε nεe ye le jaa pɔ. Yɪ ta ma vε ka ba wa fur nɪbir yǒɔ yɪ, ka yɪ pǎa maala a le ban bɔɔrɔ ε, tɪche yɪ ir a yɪ nyǎa wɔ jaa 'yǒɔ, yɪn joro a sɪ Soro dǎbǎe jǔu.

XXIII Bon jaa yɪn wa maala, yɪ ir a yɪ nyǎa 'yǒɔ tǒnǒ nɪ ka a kaara fɪka a sɪ Soro le yɪ tǒnǒ kɔrɔ, tɪche a ta ɪ fɪka nɪsaal le yɪ tǒnǒ kɔrɔ ε.

XXIV Yɪ bǒɔn naa ɪka yɪn tɪ den a yɪ nǎbonsɪ a sɪ Soro sε na ɪ a yɪ sǎyar. A sɪ Soro Kɪrɪstɪto le yɪ tǒnǒ kɔrɔ.

XXV Nɪre jaa wa maal yelbier, a yelbier sǎyar le won tɪ nye. Nǎanɪmɪn ba turo nɪbe nǒnǒ ε.

IV

I Nɪberε, yɪ ma kɔrɔ a yɪ gbǎgbaar a le na tor na a sɛen, bojǔu yɪ bǒɔn naa ɪka yɪ mɪ tara na nɪkpεε na be a saaju.

II Yɪ de a yɪ mǎe 'yǒɔ Nǎanɪmɪn sɔɔrfɔ pɔ. Yɪ kaara sǒ na yɪ ma puor wɔ yǎan.

III Na yɪ mɪ ma sɔɔrɔ kɔrɔ sɪ ka Nǎanɪmɪn na yuo sɔr kɔ a sɪ mɔɔlfɔ ka sɪ na mɔɔl a

Kɪrɪstɪto yelsɔɔlɪsɪ. A 'lɔ pɔ le ba 'yǒɔ ma a bǒjɔrɪsɪ.

IV Yɪ sɔɔrɔ Nǎanɪmɪn ka n na mɔɔl jaa che che che a le an sɛen.

V Yɪ ɪ yǛn dēme nɪ a le yɪn maala a bala na ba ɪ a Nǎanɪmɪn puorbo sε. Yɪ mǒɔ nɪbir, yɪn wa nye jie.

VI Yɪ ma vε ka a yɪ bɔɔr ma ɪ wǎefɔ 'yerbie tɪ nǒmǒ nyaar kaar. Ka yɪ na bǒɔ le yɪn na 'yer sɔɔ nɪre 'lɔ wa sɔɔr yɪ 'yer.

VII Tɪchɪkɪsɪ na man a maa 'yer a jaa kɔ yɪ. Wɔ ɪn a yebe ɪn nǒ na wɔ mɔɔlɔ a 'yer nɪ yelmǎe. Na wɔ ɪ a tǒtǒtɔ sɔɔ a sɪ Soro 'yǒɔ.

VIII N tǒnǒ wɔ naa a yɪ sε ɪka wɔ tɪ 'yer kɔ yɪ a le sɪn ɪre a ka, na wɔ 'yǒɔ a yɪ nyǎn ǎkpǎen.

IX 'Lɔ nɪ Onɪsɪmɔsɪ le 'mataa waara. Wɔ ɪn yelmǎe sɔɔ na wɔ ɪ a yebe sɪn nǒ. Wɔ ɪn a yɪ ǎsɔɔ. Ban man kɔ yɪ bon jaa na ɪre a ka.

X Aristakus mɪ ban 'mataa pɔɔn ma puoro yɪ naa, le le a Maakɪ mɪ na ɪ a Banabasɪ yebe mɪ puoro yɪ. Yɪ dǒɔ wǒ a wɔ kpǎafɔ ye le, ala ɪ wɔ wa wan a yɪ sε, yɪ tuor de wɔ.

XI Yesu mɪ ban bɔɔlɔ Jusɪtɪsɪ mɪ puoro yɪ naa. A nɪbe banyǎna tεε le ɪ a Juu nɪbe a n tǒtǒnɔ pɔ a Nǎanɪmɪn nǎalǔɔ jǔu. Ba tara na ǎgǎn 'maar kɔ ma.

XII Epafaras na ɪ a yɪ ǎsɔɔ na wɔ ɪ a Yesu Kɪrɪstɪto tǒtǒnǒ, puoro yɪ naa. Wɔ ma sɔɔrɔ na Nǎanɪmɪn nɪbijɪe kɔrɔ yɪ ka yɪ na ara

kpěɔ a lɛ a Nāanmɪn na
bɔɔɔ.

^{XIII} N̄ dɪn a wɔ dāasɪɛ ɪka
wɔ tɔnɔ na kɔɔɔ yɪ nɪ a
bala na be a Laodisea nɪ a
Hirapolis tɛn pɔ.

^{XIV} A sɪ yɛbɛ sɪn nɔ̄, Luka
na ɪ a titɪɛ nɪ Demas puoro
yɪ naa.

^{XV} Puor Nɪmfa nɪ a
pupuorbiir bala na ma tuor
a wɔ yɪr na be a Laodisea.

^{XVI} Bala wa kar a gān
nyāna kɔ a yɪn Kolose dēme,
yɪ mɔ̄ ka ba mɪ kar wɔ be a
Laodisea pupuorbiir pɔ. Yɪ
mɔ̄ na yɪ mɪ kar a gān 'lɔ
ɪn sɛb kɔ a Laodisea pupuor-
biir.

^{XVII} 'Yɛr kɔ Archipus, "Mɔ̄
tɪ na fɔ baa baar a tɔmɔ̄ ala
fɔn nyɛ a sɪ Soro 'yɔɔ."

^{XVIII} Maa Pɔɔl lɛ sɛɛɛɛ a
puorfɔ nyā nɪ a maa māɛ
nūu. Yɪ tɛr a bɔ̄jɔrsɪ ban
'yɔɔ ma. Wāɛfɔ a be a yɪ sɛ.

A GÃN DƆƆ A PƆƆL NA SƆB KƆ A TESALONIKA NIBE

I PƆƆl, Silasɩ nɩ Timoti lɛ sɛɛrɛ a gãn nyã kɔrɔ Tesalonika pupuorbiir na be a Sãa Nãanɩmɩn nɩ a Soro Yesu Kɩrisito 'yɔɔ. Wãɛfɔ nɩ nyã'maar wɔ be a yɩ sɛ.

II Sɩ ma puor Nãanɩmɩn yãan sɔɔ jaa kɔ yɩ, tɩ ma tara a yɩ tɩɛr a sɩ Nãanɩmɩn sɔɔrfɔ pɔ.

III Sɔɔ jaa lɛ sɩ ma tɩɛr a yɩ sɔɔfɔ tɔmɔ, a yɩ nɔfɔ tɔmɔ nɩ a kãnyir yɩn tara chɛlɛ a sɩ Soro Yesu Kɩrisito nɩ a sɩ Sãa Nãanɩmɩn.

IV Bojũu sɩ bɔɔn ɩka, n yɛɛr a yɩn a Nãanɩmɩn na nɔ, 'lɔ lɛ kaa ir yɩ.

V Bojũu a sɩ 'yer nɔɔ na wa a yɩ sɛ, ba ɩ 'yerbir tɛɛ ɛ, tɩchɛ wɔ tara na kpɛɔ na ɩ a Nãanɩmɩn Sɩɛ na ba ɩ baal ɛ. Yɩ mãɛ bɔɔn a lɛ sɩn be a sɔɔ 'lɔ sɩn dɔɔ kpɛrɛ nɩ yɩ a yɩ jũu.

VI Yɩ ɩ naa a sɩn nɩ a Soro totɔɔrɔ, bojũu dɔɔyɛ kpɛɛ pɔ lɛ yɩ tu tɩ de a 'yerbie nɩ popel a Nãanɩmɩn Sɩɛ na tɩr,

VII lɛ lɛ, yɩn ɩ bɔmansɩ kɔ a bala na sɔɔ de a 'yer nɔɔ be a Masedonɩya nɩ a Akaya tɛn pɔ.

VIII Yɩn lɛ yaar a sɩ Soro 'yerbie, a ba ɩ a Masedonɩya nɩ a Akaya tɛn pɔ tɛɛ ɛ, tɩchɛ a yaar jɛ jaa. A lɛ yɩn sɔɔ a Nãanɩmɩn yaar jɛ jaa.

IX Ba mãɛ lɛ man a lɛ yɩn tuor de sɩ, a sɔɔ 'lɔ sɩn wa a yɩ sɛ, nɩ a lɛ yɩn lɛɛb wa a Nãanɩmɩn sɛ, tɩ bar a tɩɛ tɩ wa puoro a nyevɔr nɩ a yelmãɛ Nãanɩmɩn,

X tɩ chɛlɛ a wɔ Bie ka wɔ yɩ saaju wa, a 'lɔ wɔn vɛ ka wɔ lɛɛb ir a kũu pɔ, Yesu a 'lɔ na faa sɩ yɩn a Nãanɩmɩn suur 'lɔ na waara pɔ.

II

I N yɛɛr, yɩn mãɛ jaa bɔɔn naa ɩka a yɩ sɛ waa ba ɩ pɔrɔ ɛ,

II sɩn gba na dɔɔ di dɔɔyɛ a ba ge sɩ be a Filipai tɛɛ pɔ, nɩtãa yɩn mãɛ na bɔɔn, tɩchɛ sɩ chɛnɛ na tara nyãa a sɩ Nãanɩmɩn pɔ, tɩ man a 'yer nɔɔ jaa chɛchɛ kɔ yɩ, an sɔɔ ɩ baa sɔɔ de a 'yer ɛ.

III Bojũu a sɩ sɔɔrfɔ ba yɩ jir, bɛlfɔ nɩ tɩɛr dɛɛr pɔ ɛ,

IV tɩchɛ Nãanɩmɩn lɛ kaa ir sɩ ka sɩ ɩ a 'yer nɔɔ wiwiillbe. A lɛ jũu lɛ sɩ 'yer ɩka, a ba ɩ ka sɩ pel nɩsaal pɔɔ ɛ, tɩ sɩ pel Nãanɩmɩn pɔɔ, a 'lɔ na ma kaara a sɩ potɩɛr.

V Yɩ bɔɔn na ɩka Nãanɩmɩn lɛ ɩ a sɩ dãasɩɛ sɔɔ, saa dɔɔ wa 'yer jir 'yer bu ɩmaa jir nyɛ bon ɛ.

VI Saa buɔrɔ 'yɔɔfɔ nɩsaal sɛ ɛ, a yɩn mãɛ sɛn bu a sɩ taaba sɛ ɛ, bu buɔrɔ bonsɩ sɩn ɩ Kɩrisito nɩtɔnsɩ jũu ɛ,

VII tɩchɛ sɩ siir a sɩ mãɛ a yɩ pɔ, lɛ pɔɔ na ma kaara a wɔ bibiir.

VIII A lɛ jũu, yɩn kaara sɩ lɛ so ka saa buɔrɔ ɩka sɩ pɔn yɩ a Nãanɩmɩn 'yer nɔɔ tɛɛ ɛ, na

sɪ lɔɔn a sɪ mǎe jaa bojũu a
sɪ nɔ̃fɔ ben a yɪ sɛ̃ yɔɔ jaa.

IX Sɪrɛ jaa n yɛɛr, yɪ
tɪɛr a sɪ kǎnyir tɔ̃mɔ̃ nɪ a
dɔɔyɛ. Sɪ tɔ̃n tǎsɔɔ gbulo, nɪ
mɔ̃tɔ̃gbulo, ka sɪ ta kɔ nɪrɛ
jaa tuor ɛ, a sɔ̃ɔ 'lɔ sɪn 'yɛrɛ
a Nǎanɲmɪn 'yer nɔ̃ɔ kɔrɔ yɪ
ɛ.

X Yɪn lɛ di dǎasɪɛ, nɪ a
Nǎanɲmɪn mɪ na ɪ a Cheche
Sɔɔ nɪ nɪtor tɪ ba tara ye
jaa a wɔ 'yɔ̃ɔ ɛ, a sɪ maalfɔ
chaar naa a yɪn na ɪ a sɔɔfɔ
dɛ̃mɛ.

XI Bojũu yɪ bɔ̃ɔn naa ɪka sɪ
ma maal vɪla kɔ a yɪ ǎsɔɔ jaa
lɛ sǎa na ma maal vɪla kɔ a
wɔ bibiir,

XII na sɪ 'yɔ̃ɔn yɪ ǎkpǎɛn,
'maala yɪ tɪ sɔɔrɔ yɪ ɪka
yɪ kpɪɛrɛ a lɛ na peɛ a
Nǎanɲmɪn pɔɔ, a 'lɔ na bɔɔl
yɪ 'yɔ̃ɔ a wɔ nǎalɔ̃ɔ tɪr pɔ.

XIII Ala lɛ so ka sɪ ma
puor Nǎanɲmɪn yǎan, bojũu
yɪ sɔɔn de a Nǎanɲmɪn 'yer
yɪn wɔ a sɪ sɛ̃, yaa sɔɔ de
yaa nɪsaal 'yer kaar ɛ, tɪche
yɪ sɔɔn de yaa Nǎanɲmɪn 'yer
kaar, ka a tɔ̃nɔ̃ a yɪ bala na
sɔɔ de pɔ.

XIV Bojũu n yɛɛr, yɪn 'lɔ,
yɪ ɪ naa tɔ̃tɔ̃rɔbɔ a Nǎanɲmɪn
puorɔ a Yesu Kɪrɪsɪto pɔ a
Judiya, yɪ din dɔɔyɛ a bonsɪ
pɔ, a yɪ mǎe yɛlɪ pɔ, nɪtǎa
lɛ ban tɔ̃ kɔ a Juu dɛ̃mɛ,

XV a bala na kɔ a sɪ Soro
Yesu nɪ a Nǎanɲmɪn 'ye'yɛrɛ
tɪ dii sɪ bar. Ba sɔ̃ɔn
Nǎanɲmɪn pɔɔ tɪ ba sɔɔ nɪrɛ
jaa 'yer ɛ,

XVI tɪ ba bɔ̃ɔrɔ ɪka sɪ 'yɛrɛ
nɪ a bala na ba ɪ a Juu
nɪbɛ ɛ, ka ban nyɛ faafɔ ɛ.
Ba kpɛn a yɛlɛbɛ pɔ 'yɔ̃ɔ

kɔkɔɛ. Nǎanɲmɪn suur ir naa
ka won ɛ ba.

XVII Tɪche n yɛɛr, a kor
bǎlǎa sɪn ba lɛ nyɛ taa ɛ,
tɪche saa vɛ̃ a yɪ tɪɛr ɛ. Sɪ
mɔ̃ɔn nɪbir ɪka sɪ nyɛ yɪ, na
sɪ bɔ̃ɔrɔ ɪka a sɪn mǎe sɪ tɪ
nyɛ yɪ.

XVIII A lɛ so ka sɪ ta bɔ̃ɔrɔ
ɪka sɪ wa a yɪ sɛ̃, tɪ maa Pɔɔl
ta mɔ̃ɔrɔ na bɔ̃ɔrɔ, tɪche ka
Satan pii a sɪ sɔr.

XIX Bo lɛ ɪ a sɪ tɪertɔfɔ jie,
bɪ a popɛl bɪ a nyɛvɔr tɪr
jupɪl kɔ sɪ a sɪ Soro Yesu waa
daar? A ba ɪ yɪn lɛ ɛ?

XX Yɛlmǎe yɪn lɛ ɪ a sɪ tɪr
nɪ a sɪ popɛl.

III

I Lɛ an wa gar sɪ a sɪ faa tɪ
jǎnɛ a be Atɛnsɪ tɛɛ pɔ.

II Sɪ tɔ̃n a sɪ yɛbɛ Timoti mɪ
na ɪ a Nǎanɲmɪn tɔ̃tɔ̃nɔ̃ ǎsɔɔ
na wɔ mɔ̃ɔlɔ a Yesu Kɪrɪsɪto
'yer nɔ̃ɔ ɪka wɔ tɪ 'yɔ̃ɔ yɪ
ǎkpɛ̃ɔ a yɪ sɔɔfɔ pɔ,

III a lɛ ka yɪ taa wa joro
dǎbǎɛ nɪ a bɛɛr kaa nyǎ pɔ
ɛ. Yɪn mǎe jaa bɔ̃ɔn naa ɪka
a dɔɔyɛ nyǎ lɛ sɪn di.

IV Yɛlmǎe, sɪn dɔ̃ɔ be a yɪ
sɛ̃, lɛ lɛ sɪ 'yɛrɛ kɔrɔ yɪ ɪka
sɪn dɪn dɔɔyɛ. Ka a lɛ mɪ ɪ.

V A lɛ jũu, ɪn kɔ̃ lɛ tɔ̃ɔ lɛ
so, ka tɔ̃ nɪrɛ ɪka wɔ tɪ kaa a
lɛ a yɪ sɔɔfɔ na be, n dabǎɛ
lɛ ɪka a bɛɛr kaa wɔ taa bɛɛr
yɪ kaa, kaa sɪ tɔ̃mɔ̃ ɪ pɔrɔ ɛ.

VI Tɪche Timoti yɪn a yɪ sɛ̃
wa 'yer a 'yer nɔ̃ɔ kɔ sɪ, a lɛ
yɪn tara a sɔɔfɔ nɪ a nɔ̃fɔ.
Wɔ 'yer kɔ sɪ ɪka yɪ ma tara
sɪn nɪ tɪɛr vɪla sɔ̃ɔ jaa na yɪ
ma bɔ̃ɔrɔ ɪka yɪ nyɛ sɪ nɪtǎa

le sin ni na ma buoro ũka si nye yi.

VII N yeer, a le jũu, a posõo ni a beer kaa anyã po, yi 'yõõ sin ãkpẽõ tun a yi soõfo po yin tara jũu.

VIII Bojũu põpãanyã, si pãa na ben be yin ara kpẽõ ku a si Soro.

IX Nmune le sin ure wa puor Nãanmin yãan ka a see, a popel nyã sin nye a Nãanmin sã?

X Tãsoo ni mõtõõ jaa le si ma sooro Nãanmin ũka si le nye yi go, na si le choor bon 'lo jaa na ba puo a yi soõfo po ε.

XI Põpãanyã, si sooro naa a si Sãa Nãanmin mãe ni a si Soro Yesu ũka, ba yuo sor ka si le wa nye yi.

XII A si Soro wo vë ka yi waa na yi nõnõ taa, ti na yi nõ nure jaa nitãa le sin nõ yi.

XIII Wo vë ka yi i nisõn na yi taa tara deer jaa a si Sãa Nãanmin sã ε, ti tãn a sõõ 'lo a si Soro Yesu Kirisito ni na waan a Nãanmin nibe.

IV

I N yeer, a baaraa ni nyã, si kpãana yi naa a le a yi kpefu na tõõ pele a Nãanmin puo, nitãa le yin ben kpiere. Põpãanyã, si sooro yi naa na si kpãkpãana yi ni a si Soro Yesu ũka yi maala a le puoro.

II Bojũu yi bõõn wiilfo 'lo sin wiil yi tun a si Soro Yesu po.

III A in Nãanmin bofo le won ir yi ka yi i nitorsi. A le jũu, yi too yi mãe yin sãsëyele po.

IV Ka nure jaa tõõ nyoo a wo mãe vla, na wo i cheche ti tara 'yõõfo,

V na yi ta buoro popel bõbuorsu fika a nibe bala na ba bõõ Nãanmin ε.

VI Nure jaa wo ta maal deer bu nmool a wo yebe anyã po ε, a si Soro na gen nure jaa na maala a anyãna nitãa a le sin dõõ 'yer ku yi, ti na si kpãa yi.

VII Bojũu a Nãanmin ba buol si ũka si tara voldeer ε, tiche wo buoro na ũka si vë ka a si kpefu viele.

VIII A le jũu, nure 'lo jaa na tor a wiilfo nyã, ba tor nisaal ε, tiche wo tor a Nãanmin 'lo na ku si a wo Siε.

IX A ba le fer ũka, si le seb ku yi a le yin na nõ taa ε, bojũu yin mãe jaa bõõn naa ũka, Nãanmin 'yer naa ũka, yi nõ taa.

X Siε jaa yi nõn a yeer na be a Masedoniya paal po, tiche si chene na 'yõõnõ yi ãkpãen ũka, yi ure a le sõõ jaa.

XI Yi vë ka a i yi nõõ ka a yi kpefu viele, na yi mõõ nibir ni a yi mãe tõmõ na yi tõnõ ni a yi nuur nitãa a le sin 'yer ku yi.

XII Yi maal a nitõ ka a yi kpefu na viele ku a bala na ba puor ε, na yi taa buoro ũka nibe ba guolo yi ε.

XIII N yeer, saa buoro ũka a lu yi ε, ni a bala na gur ε, na yi taa wa tara posõõ fika a bala na ba tara tierto jie kaar ε.

XIV Si soõn ũka Yesu kpi naa, ti na wo heb ir a kũu po.

A le le si soo, ıka Nāanmın na 'mantaa waan a Yesu ni a bala na gur.

XV Si den a si Soro 'yerbie 'yere koro yi ıka, a sin bala na chene voro, ti tan a si Soro waa daar, ko dōo a bala na gur nye wu e.

XVI Bojūu a si Soro mae le na yi a saaju wa tana 'yere, ka a malaka kpee buolo ni nekpēe, ka a Nāanmın ıle pēele ıre gōmō, ka a bala na soo a Kırısto ti kpi, de nie ir.

XVII A anyā puor, a sin bala na chene voro, a Nāanmın pāa 'mōor si, ka si lōotaa tuor a si Soro be julōjuur po, na si ti be a wu se soo jaa.

XVIII A le jūu, yi 'yōonō taa ākpāen naa 'yerbie anyāna.

V

I Pōpāanyā 'lo n yeer, a ba fer ıka si seb bon jaa 'yer ku yi a daar naa soo e.

II Bojūu yın mae bōon naa ıka a si Soro Yesu bıbir na wa naa fıka nanyie na ma wa tāsōo kaar.

III A soo 'lo ban wa 'yer ıka, "Nyā'maar ben be, dābāe ba le be be e," soofu na pāa wa naa, a ba se, fıka poo poo doofu na dūu wu, ti ba kō tōo faa a ba mae e.

IV Tıche yın a n yeer, yaa be libe po e, ka a bıbir nyā na wa dūu yi a nanyie kaar e.

V Yi jaa ān chāa ni mōtōo bibiir, saa ı tāsōo bı, libe po nıbe e.

VI A le jūu, yi pāa ta vē a si guro nıbe bamıne kaar

e, tıche yi vē a si jeo na si nyōoro si mae.

VII Bojūu a bala na ma guro, ma gur tāsōo, ka a bala na buu, mı ma buu tāsōo.

VIII Tıche an ı a chāa le so si, yi vē ka si nyōoro si mae, na si de soofu ni nōfu su, fıka a nyāa wıe ni a si tıertōfu jie na ı a si faafu kur jupıl.

IX Bojūu Nāanmın ba ir si ıka si di dooye e, tıche ka si nye faafu tu a si Soro Yesu Kırısto 'yōo.

X 'Lo le kpi ku si, a le jūu, ka si chene na nıbir bı, si gur naa, sin ni 'lo na 'mataa be be.

XI A le jūu, yi 'yōon taa ākpāen na yi sōnō taa nıtāa a le yın ben tōnō.

XII Pōpāanyā n yeer, si sooro yi naa ıka yi 'yōonō a bala na ı a yi nıbere tōnō a yi se, bala le sōnō yi a si Soro sor po, na ba kpāana yi.

XIII Yi 'yōonō ba ni nōfu a ba tōmō jūu, na yi kpiere ni nyā'maar ni nıre jaa.

XIV N yeer n sooro yi naa ıka, yi kpāana a bala na ı a yāan dēme ti na yi 'yōonō a bala na sıur a ba mae, na yi sōnō a nıbaalsı tara kānyır ni nıre jaa.

XV Yi bōonō sū, ka nıre jaa ta de yelbier yāan yelbier sān e, tıche yi ma maala vıla koro taa ni nıre jaa.

XVI Yi ma tara popel soo jāa.

XVII Yi ma sooro Nāanmın soo jaa.

XVIII Na yi ma puor wu yāan ye le jaa po, bojūu anyā

le ɪ a Nāanmɪn bɔfɔ a Yesu
Kirisito 'yɔɔ.

^{XIX} Yɪ ta kpɪin a Nāanmɪn
Sɪɛ bɪu ɛ.

^{XX} Yɪ ta kpere a Nāanmɪn
'yɛ'yɛrɛ wiilfɔ ɛ.

^{XXI} Yɪ bɛɛr yele jaa kaa na
yɪ nyɔɔ bon 'lɔ na vɪla.

^{XXII} Tɔɔ yi yele jaa na ɪ bier
pɔ.

^{XXIII} Nāanmɪn mǎɛ na ɪ a
nyǎ'maar sɔɔ wɔ chɔɔr yɪ
ka yɪ ɪ cheche. Wɔ maal a
yɪ sur nɪ a yɪ kpɛfɔ nɪ a yɪ
ǎgǎma ka a ɪ cheche tɪ ta
tara chɛfɔ jaa ɛ, tɪ tǎn a sɪ
Soro Yesu Kirisito waa sɔɔ.

^{XXIV} A Nāanmɪn nyǎ na
bɔɔl yɪ tara na yelmǎɛ, wɔn
maal a le.

^{XXV} N yɛɛr, yɪ sɔɔrɔ
Nāanmɪn kɔrɔ sɪ.

^{XXVI} Yɪ puor a yɛɛr naa
yɛpɔbɔ ba jaa nɪ nɔfɔ
puorfɔ.

^{XXVII} N kpǎkpǎana yɪ naa a
sɪ Soro yuor 'yɔɔ, ɪka yɪ kar
a gǎn nyǎ kɔ a yɛɛr ba jaa.

^{XXVIII} Ka a sɪ Soro Yesu
Kirisito wǎɛfɔ be a yɪ sɛ.

A GĀMA AYI SŪO A PŌOL NA SEB KŪ A TESALONIKA NIBE

I PŌol, Silası nı Timoti le seere a gān nyā korŋ a Tesalonika pupuorbiir na be a sı Sāa Nāanmın nı sı Soro Yesu Kırısıto 'yŋo.

II Wāefo nı nyā'maar na yi a Sāa Nāanmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto jie, a be a yi sē.

III N yeer, sı ma puor Nāanmın yāan kŋ yi, a mı viel le na a le, bojūu a yi soofŋ nŋonŋ na 'yŋonŋ, ka a yi nŋfo yın nŋ taa mı le nŋonŋ 'yŋonŋ.

IV A le jūu, sı ma wile na sı māe peere yi a Nāanmın pupuorbiir gbulsı pŋ, le yın tara kānyir ara kpēo nı a soofŋ yın tara a sŋo 'lo ban 'yer 'yerdebe 'yŋo yi, nı a dŋoye yın nyere.

V A ın yelmāe a Nāanmın 'yer tŋorfŋ tor naa, na wŋ buŋro ıka wŋ maal yi ka yi seen a wŋ nāalŋŋ pŋ, a 'lo pŋ yın mı na dire a dŋoye.

VI Nāanmın tor naa. Won lıeb yab a bala na 'yer 'yerdebe, 'yŋo ba gefŋ, tı kŋ a bala ban 'yer

VII 'yerdebe 'yŋo, pēnfŋ, nı a sın māe. A nitŋ na ı naa, Nāanmın na wa ır a sı Soro Yesu wiil a saaju nı a wŋ kpāen malakası, fıka būu dagel.

VIII Won gen a bala na ba bŋo a Nāanmın ε, na baa soo de a sı Soro Yesu 'yer nŋo ε.

IX Bala le na nye gefŋ 'lo na ba tara baarfŋ ε. Won oor ban yın a sı Soro niem, nı a wŋ tıur kpēo pŋ.

X 'Lo wa wa a bıbir 'lŋnŋ, won nyen 'yŋofo a wŋ nıbe pŋ. An ın nŋo kŋ a bala jaa na soo de wŋ. Yi mı pŋo naa, bojūu yi soon de a sı dāasıe sın di a yi sē.

XI A anyā tıer sın tara jūu, sı ma sooro na Nāanmın korŋ yi ıka wŋ vē ka yi seen a wŋ buolfŋ, ka a wŋ kpēo vē ka a yi tıer vielsı nı tŋmŋ jaa na yi a yi soofŋ pŋ.

XII A anyāna le sı sooro a Nāanmın ıka a sı Soro Yesu yuor wŋ nye tıur a yi 'yŋo, ka wŋ mı pee yi, a sı Nāanmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto wāefŋ jūu.

II

I A le a sı Soro Yesu Kırısıto waa sŋo nı a le sın na lŋo taa a wŋ sē, sı sooro yi naa, n yeer,

II ıka yi ta vē ka a sob yi nıbir a nıbe bamıne na 'yere ıka sın le 'yer bıı, seb ıka a Yesu wan baar.

III Yi ta vē ka nıre jaa bel yi a sŋr nyā pŋ ε, a bıbir 'lo kŋ wa ε, ka a bawŋnsı ba de nie ır ε. Ka a 'lo na ba soo de a nebināa mı yi chāa pŋ, 'lo le a Nāanmın na sŋo.

IV Wŋ ma chıre naa tı na wŋ ma 'mŋoro, wŋ māe gar Nāanmın, bı bon jaa ban puoro, a le le wŋ jāne a Nāanmın puorfŋ yır maal a wŋ māe a Nāanmın.

^V Yaa lɛb tɛr ɪn 'yer kɔ yɪ a bonst anyāna a sōo 'lɔ ɪn be a yɪ sē ε?

^{VI} Pōpāanyā yɪ bōon naa a bon 'lɔ na pii wɔ a sɔr a wɔ kō tōo yɪ chāa pɔ ε, a wɔ sōo baa wa ta ε.

^{VII} A wɔ yelsɔɔlaa tōnō na tōmō, tɪche a 'lɔ na pii a sɔr yɪ be.

^{VIII} Ka a bala na ba sɔɔ de a nebināa ε na yin chāa pɔ, a bala a Soro Yesu nɪ naa sōon a wɔ nɛɛ vɔur, sōonō a yele 'lɔ na ɪrɛ a wɔ waa sōo.

^{IX} A bala na ba sɔɔ de a nebināa ε, na wa naa an ɪ a Satan tōmō lɛ, a 'lɔ na de kpēo, jānst nɪ jire, nɛ'maa yelsɪ,

^X nɪ yelbier jaa bɔrɔ belfɔ sōonō nɪ a nɪbe bala na werɛ, ba werɛ naa, bojūu ba tɔr naa ɪka ba nō a yelmāe na ba nye faafɔ.

^{XI} A lɛ jūu, Nāanmɪn na sɔɔ naa ka yele kōo bel ba, nɪ lɛ ban sɔɔ de bon 'lɔ na ɪ jire.

^{XII} A lɛ jūu, bala jaa na ba sɔɔ de a yelmāe a āgān vɔlaa jūu, nɪ a bon 'lɔ na ba tɔr ε, na nyen 'yer tɔɔrfɔ.

^{XIII} Tɪche sɪn 'lɔ ma puor Nāanmɪn yāan kɔrɔ yɪ, n yɛɛr, a yɪn a sɪ Soro na nō, bojūu Nāanmɪn kāan ir yɪ a pielfɔ daar ka yɪn nye faafɔ, ka a wɔ Sɪɛ pɛɛrɛ yɪ a yɪ sɔɔ de a yelmāe.

^{XIV} 'Lɔ lɛ bɔɔl yɪ a anyāna pɔ, a lɛ yɪn wō sɪn mɔɔl a 'yer nōo kɔ yɪ. Lɛ lɛ ka yɪn lōo pōn a sɪ Soro Yesu Kɪrɪstɔ tɪr.

^{XV} A lɛ jūu, n yɛɛr yɪ ara kpēo na yɪ nyɔɔ a sɪ wiilfɔ

sɪn wiil yɪ, ka 'yerbir lɛ bu, nɛɛ lɛ bu, gān pɔ lɛ.

^{XVI} A sɪ Soro Yesu Kɪrɪstɔ māɛ nɪ Nāanmɪn na ɪ a sɪ Sāa na nō sɪ tun a wɔ wāɛfɔ pɔ, na 'yōo sɪn ākpēo na ba tara baarfɔ ε, nɪ tɪertɔ vɪla,

^{XVII} wɔ 'yōo yɪ ākpāɛn a yɪ nyāa pɔ nɪ vɪla jaa nɪ a 'yerbie pɔ.

III

^I N yɛɛr, a baarfɔ nɪ nyā, yɪ sɔɔrɔ Nāanmɪn kɔrɔ sɪ, ka a sɪ Soro 'yerbie tōo yaar fɔɔ tɪ nye 'yōofɔ jie jaa nɪtāa lɛ an be a yɪ pɔ.

^{II} Na yɪ sɔɔrɔ Nāanmɪn ka sɪ na tōo nye faafɔ yin a putudēme nɪ a sɪdɛbe dēme nuur pɔ, bojūu nɪrɛ jaa baa tara a sɔɔfɔ ε.

^{III} Tɪche a sɪ Soro ɪn yelmāe sɔɔ, wɔn 'yōo yɪn ākpēo tɪ gu yɪ a dɛɛr sɔɔ nuur pɔ.

^{IV} Sɪ tara na sɔɔfɔ a sɪ Soro yuor 'yōo a yɪ pɔ ɪka, yɪ tōnō na, na yɪn chɛnɛ tōnō a ala sɪn 'yōo yɪ.

^V A sɪ Soro wɔ vɛ a yɪ bōo ɪka Nāanmɪn nō yɪ naa nɪ lɛ a Kɪrɪstɔ na tara nɪ yɪ a kānyir.

^{VI} A sɪ Soro Yesu Kɪrɪstɔ yuor pɔ, sɪ kpāana yɪ naa n yɛɛr ɪka yɪ tɔɔ yɪ māɛ yɪn a bala na ɪ koro dēme pɔ, nɪ ban ba turo a lɛ sɪn wiil yɪ ɪka yɪ turo ε.

^{VII} Yɪn māɛ bōon naa ɪka a sɛɛ naa ɪka yɪ tɔɔrɔ sɪ, saa dōo yɔɔrɔ pɔrɔ a sōo 'lɔ sɪn be a yɪ sē ε,

^{VIII} bu saa dōo di nɪrɛ jaa bōdiir tɪ na saa yab ε. Sɪ ma tōn tōkpāɛn tāsɔɔ nɪ mōtōo,

ka sɪ ta tuo a yɪ ǎsɔɔ jaa tuor
ε.

X A nyã ba wiil ɪka saa tara
sɔr na ɪ a lɛ ε, tɪche kaa ɪ
wiilfɔ kɔ yɪ ka yɪ tɔɔɔ.

X Sɪ gba na dɔɔ be a yɪ sɛ,
sɪ kpãkpãan yɪ naa a yele
nyãna ɪka, nɪrɛ jaa ba wa
tɔmɔ ε, wɔ taa dire ε.

XI Sɪ wɔn ban 'yer ɪka nɪbe
bamɪne ben a yɪ pɔ tara koro
na ba yɔɔɔ pɔɔ, na baa
tara tɔmɔ jaa ε, tɪ ma kpɪere
a ba taaba yelsɪ pɔ.

XII A nɪbe banyãna taa ba,
sɪ 'yere na kɔɔ yɪ a sɪ Soro
Yesu Kɪrisɪto yuor pɔ ɪka, ba
tɔ a ba tɔmɔ jaa jomm na ba
nye a ba mǎε bonsɪ.

XIII N yɛɛ, yɪn 'lɔ yɪ taa wa
bal nɪ tɔmɔ 'lɔ na tor pɔ ε.

XIV Ala ɪ nɪrɛ ba wa sɔɔ de
a lɛ sɪn 'yer a gǎn nyã pɔ ε,
yɪ bɔɔnɔ a wɔ yele sɔ na yɪ
taa tara nɪ wɔ nebɔ'yen ε, ka
vǎ kpe wɔ.

XV Yɪ ta de wɔ ka wɔ ɪ
dɔsɔɔ ε, tɪche yɪ kpãa wɔ
won ɪ a yɪ won ɪ a yebe jũu.

XVI Pɔpãanyã, a sɪ Soro na
ɪ nyã'maar sɔɔ wɔ kɔ yɪ
nyã'maar sɔɔ jaa, a sɔɪ a jaa
pɔ. A sɪ Soro wɔ be a yɪ jaa
sɛ.

XVII Maa Pɔɔl lɛ seb a
puorfɔ nyã nɪ a maa mǎε
nũu. A jǎne naa nyã ɪn ma
'yɔɔ gǎn jaa pɔ ɪn ma seb.

XVIII A sɪ Soro Yesu Kɪrisɪto
wǎefɔ a be a yɪ jaa sɛ.

A GĀN DŌŌ A PŌŌL NA SĒB KŪ A TIMOTI

I Maa PŌŌl na ı a Yesu Kırısıto nıtōnāa, nıtāa le a sı Fafaara Nāanmın na 'yer nı a Yesu Kırısıto na ı a sı tıertō jıe.

II N seere na kŏrŏ a Timoti na ı a n binōnāa soŏfo jūu. Wāefŏ, nı nıbaal, nı nyā'maar na yi a Sāa Nāanmın nı a sı Soro Yesu Kırısıto sē, a be a fŏ sē.

III A le ın chen a Masedonıya, n kpākpāan fŏ naa ıka fŏ jāne a Efesus na fŏ wile a nıbe bamıne a ba taa wile wiil yuo go ε.

IV Wiilfo ba ka ba ta de ba māe kŏ jir wiilfo ε, nı a sākpāmıne tutaa na ba tara baarfŏ ε. A anyāna le waara nı nechure, ban naa tōnŏ a le a Nāanmın na bŏrŏ nı soŏfo.

V Tıche a wiilfo nyā le waara nı nŏfo na yi nyāvıla pŏ, tıer vıla pŏ nı yelmāe soŏfo pŏ.

VI Nıbe bamıne bar naa a anyā tı na ba 'yere 'yer vorı.

VII Ba bŏrŏ naa ıka ba ı a nee wiwilbe, na baa bŏŏ a par a le ban 'yere ε, bıı na a bonı ala ban 'yer ıka a see naa ε.

VIII Faa nyε, sıın bŏŏn naa ıka a nebināa vıla na, ala ı nıre tun a le an wile.

IX Sı mı bŏŏn naa ıka, a nebināa ba bin kŏ a nıtorı ε, tıche wŏ bin kŏ a bala na sŏŏnŏ a nee, nı a bawŏnı, nı a bala na ba turo le a

Nāanmın na bŏr ε, yelbe-ırbe, nı a bala na ba puoro ε, na ba sŏŏnŏ Nāanmın yuor; nı a bala na kŏrŏ a ba sāmıne, nı a ba mamıne na ba ı nıkorbo,

X nı a sēsēnbe, nı a bala na leeb bŏr taa, nı a bala na leeb daara a ba taaba, nı a jir ımbarba, nı a bala na ımara jir pŏrŏ nı, nı yele jaa na chure nı a yelmāe wiilfo.

XI A wiilfo anyā yire na a dānfŏ Nāanmın na ı a tıı sŏŏ 'yer nŏŏ won de kŏ ma sē.

XII N puor naa a sı Soro Yesu Kırısıto yāan, won kŏ ma kpēŏ bojūu wŏ nyen a n soŏfo, na wŏ 'yŏŏ ma a wŏ tŏmŏ pŏ.

XIII N gba na dŏŏ ı Nāanmın yosŏŏnŏ, gere a nıbe, naa ı jebŏrŏ, tıche Nāanmın wa kāan a n nıbaal, bojūu n ın a le ın ba sŏŏ de nı babŏŏfo jūu,

XIV tıche a sı Soro wāefŏ waa naa, nı a soŏfo, nı a nŏfo ala na be a Yesu Kırısıto 'yŏŏ.

XV A yelmāe 'yer nı nyā, na a ı yelmāe ıka nıre wŏ sŏŏ de. Yesu Kırısıto wan a wer pŏ ıka wŏ wa faa yelbe-ırbe, tıche maa le gar ba jaa.

XVI Tıche a le jūu le so ka Nāanmın kaa n nıbaal, ka a na tŏ a n pŏ, a maa na ı a yelbe-ıre gar ba jaa, ka Yesu Kırısıto wiil a wŏ kānyir na ba tara baarfŏ kŏ ma, ka n ı wiilfo kŏ a bala na wa sŏŏ wŏ nyε nyevor na ba tara baarfŏ ε.

XVII Pŏpāanyā a Nāa 'lŏ na ba tara pielfŏ ε, a 'lŏ na ba

kpire ε, a 'lo sun ba nyere ε, a Nāanmūn bō'yen tεε, wō nyere 'yōōfo nū tur bibir nū bibir jaa. A ι a le.

XVIII N bie Timoti, n korō fo naa a wiilfo anyāna tun a le a Nāanmūn 'ye'yere na dōō 'yer a fo 'yer, ala ι fōō turo a le, fon jeb a jeb vīla 'lo.

XIX Tara soōfo nū potivīla, bojūu nibe bamine tor naa a vīla 'lo maalfo bar ka a ba soōfo bōbōr.

XX A ba pō le Himunayas nū Aleksanda, bala le n de kō a Satan ka ba na jān ta fere sōōnō Nāanmūn yuor ε.

II

I A le jūu, a ala na de nie nū nyā, n kpākpāan yūn ūka yū sōōrō, Nāanmūn sōōrfō, na yū ma sōōrō korō taa, tū na yū ma puor Nāanmūn yāan kō nire jaa.

II Yū mī sōōrō Nāanmūn korō a nāmīne nū a bala na ι a kpāen dēme, ka a le na vē ka sūn jēn āgān 'maar nū nyā'maar na sū maala a le a Nāanmūn na bōōrō.

III A nyā le tor, naa pele a sū Fafaara Nāanmūn pōō.

IV 'Lo le bōōrō ūka nire jaa wō nye faafō, na wō wa bōō a yelmāe.

V Bojūu Nāanmūn bō'yen tεε le be be, nū 'ma'maala bō'yen na be a Nāanmūn nū a nīsaalba chara pō, 'lo le a nire Yesu Kūristo.

VI 'Lo le de a wō nyevor yab faan nire jaa. A 'yer nyā le a Nāanmūn kō sū ūka sū mōōl a pōpānyā.

VII A le le so ka Nāanmūn ir ma ka ι momōolo nū a nūtōnāa. Yelmāe jaa le n 'yere, n ba ūmara jir ε, ūka n ι a wiwile kō a bala na ba ι a juu nibe ε, soōfo nū yelmāe pō.

VIII Maa bōfo le ūka jie jaa, a dōōr wa sōōrō Nāanmūn, ba jeer a ba nuur puoro, na ba maala a le a Nāanmūn na bōōrō, na ba ta tara suur nū nechire ε.

IX Le le a pōbō mī, ba ma su bon pōō a āgān, tū na ba ta ma mal pir a jukōol nū a selma nū a lersū bū a fōōr ala daa na ι tuo ε,

X tiche tōsōn le seen a pōbō bala na 'yōōnō Nāanmūn.

XI Pōbō ba ma jān ι gbul na ba siir ba māe chele a le a nūdiere na wile.

XII N ba bar sōr ūka pōō jaa wō wile bū tara kpēō daba ju ε, tiche wō ma ι gbul.

XIII Bojūu Adama le a Nāanmūn de nie me tū na wō wa me a Hawa tu.

XIV Satan ba dōō nie bel Adama ε, tiche a Hawa le wō bel ka wō sōō Nāanmūn nee.

XV Tiche a pōbō na nyen faafō tu bie dōōfo pō, ala ι ba chene na tara soōfo nū nōfo na ba ι cheche nyōōrō ba māe vīla.

III

I A 'yer ūn yelmāe ūka, nire 'lo na bōōrō ūka wō ι a pupuorbiir nūdiere, wō bōōrō na tōsō.

II Pōpānyā, a pupuorbiir nūdiere wō ta tara mabfo jaa ε, na wō tara pōō bō'yen tεε, na wō nyōōrō wō māe, na

wō ɪ nɪ'yōɔ naa, na wō diere sāanba, na wō bōɔ wiilfo.

III Wō ta ɪ dāburo ε, wō ta ɪ gōbōor ε, tiche wō siir a wō mǎε, na wō ta ɪ jebōoro ε, na wō ta nō libie ε.

IV A sēen ɪka wō tōɔ kaara a wō mǎε yir vɪla, ka a wō bibiir wōnō a wō toor, na ba 'yōɔnō wō.

V Ala ɪ nure kō tōɔ a wō mǎε yir kaa ε, ɲmune wōn ɪ tōɔ kaa a pupuorbiir?

VI Wō ta ɪ nure nyā na kpe a puorfō pō paal ε, na wōn wa bōoro yuor na wō mɪ faa lo a gefō pō nɪtāa a Satan.

VII Wō ɪ nure 'lo a bala na ba puoro ε, na 'yōɔnō, ka le ba le ε, ban 'yōɔ wōn vā ka wō lo a Satan beraa pō.

VIII A sōsōnbō, ba mɪ tara nɪbijie na ba ta tara nēer ayi ε, na ba ta maal ba mǎε dānyurbo ε, na ba ta ɪ nɪfōlbo ε.

IX Ba nyōɔ a sōɔfō wiilfo yelsōolaa kpēɔ nɪ tier vɪla.

X Yɪ de nie bēer ba kaa. Ka bala pāa baa tara 'mabfō jaa ε, yɪ vē ka ba ɪ a sōsōnbō.

XI A pōbō mɪ, ba tara 'yōɔfō, na ba ta sōɔnō taa yoe ε, tiche ba nyōoro ba mǎε, tɪ tara yelmǎε ye le jaa pō.

XII A sōsōnō wō tara pōɔ bō'yen tēε, na wō tōɔ kaara a wō bibiir, na wō tōɔ kaara a wō yir vɪla.

XIII A sōsōnbō bala na tō vɪla, na nyen 'yōɔfō kɔ a ba mǎε, nɪ a 'lafu nɪ sōɔfō 'lo ban tara a Yesu Kɪrisito pō.

XIV N bōoro na ɪka n wa a fō sē a pōpāanyā, tiche n sēere na a kpāafu anyā koro fō.

XV Le ε, maa baa tōɔ wa fōɔ ε, ka fō bōɔ le an sēε ɪka a pupuorbiir ba nyōoro a ba mǎε, bala le puoro a Nāaɲmɪn nyā na ɪ vor na ba tɪε a yelmǎε a luur kaar.

XVI Baal ba be be ε, a yelsōolaa a sɪ puorfō pō berma naa. Yesu nyɪr a āgān pō. Nāaɲmɪn Sɪε ir wiil ɪka wō ɪn Nāaɲmɪn bie. A malakasi nye wō naa. Ba mōɔl 'yer a wō 'yer a paalsɪ pō, ka ba sōɔ de wō a wer wō jaa. Nāaɲmɪn de wōn don be a tɪr pō.

IV

I Nāaɲmɪn Sɪε 'yer ka a gā chāa pō ɪka a baaraa, bamune na bar a ba sōɔfō tɪ chele a sɪdebe belfō, nɪ a le a sɪdebe na wile.

II A wiilfo nyā yi naa a nēer ayi dēme na ma ɲmara a jirsɪ ka a sōɔ a ba tɪer fɪka kur tōl ban 'mon bon 'yōɔ jāne.

III Ba wile na nɪbe ɪka ba ta kultaar ε, na ba wile ba ɪka ba chire bōdiir amune. Tiche Nāaɲmɪn na maal a kultaa nɪ a bōdiir a jaa ɪka a bala na sōɔ tɪ bōɔ a yelmǎε, ba ma de tɪ puor wō yāan.

IV Bojūu Nāaɲmɪn bōmaalaa jaa vɪle na, ka a ba sēε ɪka nure wō tōr bon jaa bar ε, ala ɪ sɪ ma den nɪ yāan puorfō.

V Bojūu Nāaɲmɪn 'yerbir nɪ a Nāaɲmɪn sōɔrfō maal yaa naa ka a ɪ bōsō.

VI Ala ɪ fō den a kpāafu nyā na fō wiil a yēer, fun ɪn a Yesu Kɪrisito tōtōvɪla sōɔ, na fun guolo a fō mǎε nɪ a

Nāaḡmūn 'yer nı a soofu wiil vıla 'lo fon turo.

VII Tōr a jirsı ala ban ma ḡmara nı a poonyōn fuolsı, tı na fu wile a fu mǎe a Nāaḡmūn sōr pō.

VIII Bojūu fōō jān a fu āgān ka wō kpēmē, a vıla na, tı wō kō kor ε, tıche a Nāaḡmūn sōr tufō vıla na a sōı a jaa pō, bojūu wō tır nēe kō sı a nyevōr nyā sın tara a dına nı a nyevōr 'lo na waara daar kōō.

IX A 'yer nyā ın yelmǎe ıka, nıre jaa wō soō de.

X A le jūu le sı mōōō tōnō nı tōkpāen, bojūu a sı tıerto ben a Nāaḡmūn nyā na ı vōr pō. 'Lo le ı a nıbe bala jaa na soō wō Fafaara.

XI Kpākpāana na fu wile ba a yelsı anyāna a jaa.

XII Ta vē ka nıre jaa kaa fu pōōō fon chene ı pōlbile jūu ε, tıche fu ı wiilfō kō a bala na tara soofu, nı a fu 'yer, nı a fu maalfō, nı a fu nōfō, nı a fu soofu, nı a fu cheche ıfō pō.

XIII Sere tıche ka n wa, mōō nıbir kara a Nāaḡmūn gān a nıyōō pō, na fu mōōō tı wile nı ba.

XIV Ta mel a Nāaḡmūn Sıe 'lo won kō fu ε, a daar 'lōnō a nıdierbe na dōō 'yer tı dōōl fu a ba nuur.

XV De a yelsı a nyā tōnō nı tōmō, na fu de fu mǎe 'yōō a tōmō pō, ka nıre jaa nye le a fu tōmō na chiine niem.

XVI Bōō nyōō a fu mǎe nı a wiilfō ıre a le ne, na fu tara kānyir. Fon faan a fu mǎe nı a bala na chele a fu 'yer.

V

I Ta 'yer 'yerbikpāen kō danyōn ε, tıche 'yer baalōō kō wō fu sǎa tō soō kaar, 'yer kō pōlbil a fu yeer kaar.

II 'Yere nı a poonyōn a fu mamıne kaar, nı a pōosarbil a fu yepōōō kaar, nı cheche ıfō pō.

III 'Yōōnō a pōōkōe bala na ı pōōkōe, tı ba tara bon jaa ε.

IV Ala ı a pōōkōnyıne tara na bibiir bu yōn, bala le a see ıka ba turo a Nāaḡmūn nēe, na ba kaara a ba dōōrbo a yie pō fıka a le a ba dōōrbo na dōō kaa ba. Le le pele a Nāaḡmūn pōō.

V Pōōkōōr 'lo na ba tara bon jaa ε, ma den a wō tıer wō jaa kō Nāaḡmūn, tı na wō ma soōōō Nāaḡmūn tǎsoō nı mōtōō a wō bōbōōrsı 'yōō,

VI tıche a pōōkōōr 'lo na bōōōō āgān vōlaa, wō kpın tı yōōōō.

VII Kō ba a kpāafu anyāna, ka nıre ta nye a ba 'mabfu ε.

VIII Ala ı nıre baa sōō a wō nıbe ε, bu a wō yır dēme ε, a kaara fıka wō tōr naa a soofu, tı ıre dēer gar nyā na ba ı a Yesu turo ε.

IX A pōōkōōr 'lo na ba ta yuom lijaata sere ε, taa ıre wa 'yōōnō a wō yuor a pōōkōe gān pō ε. Wō ı pōōkōōr 'lo na dōō kul sı bō'yen tēe, ka a sıre wa kpi tı che wō bar, tı wō chene nyōōōō wō mǎe ba kul sıre gō ε.

X Nıbe ba bōō wō a wō tō vıla jūu, nı a le won dōō guol a wō bibiir, na wō ma soō diere sǎanba, na wō ma

pɛɛɛ a Nāanmɪn nɪbɛ gbɛɛ, sɔ̃nɔ̃ nɪ a nɪbaalsɪ, tɪ maala vɪla jaa bɔrɔ.

XI Tɪche ta 'yɔ̃ɔ pɔkɔ'yɔlɔ yuor a pɔkɔɛ gān pɔ ɛ, bojūu sɪɛ kulfɔ vɔlaa wa gar a lɛ ban nɔ̃ a Kɪrɪsɪto, ban bɔrɔ na sɪɛ kulfɔ.

XII A lɛ ban lon Nāanmɪn 'yer tɔɔrfɔ pɔ, bojūu ba sɔ̃n a nɛɛ ban pɔl'yɔ̃ɔ a Kɪrɪsɪto bar.

XIII A lɛ puor, ba ma bɔrɔ na ɪka ba yɔrɔ pɔrɔ tulo yie yɔrɔ, a ba ɪ yie tuulfɔ tɛɛ ɛ, tɪ ba ɪn gagarɪ, na ba kpɪɛɛ nɪbɛ 'yer 'yersɪ pɔ 'yerɛ a lɛ na ba sɛɛ ɪka ba 'yerɛ ɛ.

XIV A lɛ jūu, n bɔrɔ na ɪka pɔkɔɛ na chɛnɛ kpāɛn, ba kul sɪɛ, na ba dɔɔ bibiir, na ba tɔɔ ɪ pɔɔ mɪn kaara a ba yie, na ba ta kɔ a dɔ̃sɔɔ sɔr ka wɔ sɔ̃ɔ a sɪ yuor ɛ.

XV Bamɪnɛ lɛb sɪɛ jaa turo a Satan puor.

XVI Ala ɪ pɔɔ nyā jaa na puoro tara yir dɛmɛ ka ba ɪ pɔkɔɛ, wɔ kaara ba tɪ ta kɔ a pupuorbiir wɔm ɛ. A pupuorbiir ba kaara pɔkɔɛ bala tɛɛ na ba tara nɪɛ jaa, ka won kaa ba ɛ.

XVII A nɪdɪɛɛ bala na tɔ̃nɔ̃ vɪla, yɪ 'yɔ̃ɔnɔ̃ ba, tɪ sɔ̃nɔ̃ ba nɪ bonɪ, bala lɛ mɔlɔ a 'yer tɪ wɪlɛ.

XVIII Bojūu a Nāanmɪn gān 'yer ɪka, "Ta lū a nadar nɛɛ 'lɔ wa vara a chi ɛ." (*Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 25:4*) A tɔ̃tɔ̃nɔ̃ jaa sɛɛn na a wɔ sāyar.

XIX Taa ɪɛ wa sɔrɔ nɪbɔ'yɛn 'yer won 'yer dɔ̃ɔl a nɪdɪɛɛ ju ka bala ba ta ayɪ bu ata ɛ.

XX A bala na ma maala a yɛlɛbɛ, wiil ba a ba sɔ̃naa a nɪyɔɔ niem, ka a ba taaba na chɛ na joro dābāɛ.

XXI N kpāana yɪ naa a Nāanmɪn nɪ a Yesu Kɪrɪsɪto nɪ a malakasɪ bala won ir niem ɪka, yɪ gu yɪ māɛ a kpāafɔ anyāna pɔ, na yɪ ta oor ɛ. Yɪ taa turo nɪbɛ nɔ̃nɔ̃ ɛ.

XXII Ta pɔɔ ir nɪɛ ka wɔ ɪ nɪdɪɛɛ ɛ, ta pɔɔ a nɪbɛ bamɪnɛ yɛlɛbɛ pɔ ɛ, gu fɔ māɛ.

XXIII Ta nyuro kɔɔ tɛɛ ɛ, ma nyū dāa bālāa a fɔ pɔɔ baal jūu, a fon maa yaar tɪ ɪ baal ɛ.

XXIV Nɪbɛ bamɪnɛ yɛlɛbɛ gān chāa pɔ, na a dɔ̃ɔ ba nie chɛn a 'yer tɔɔrfɔ jie, tɪche ka bamɪnɛ yɛlɛbɛ ma tu ba chɛn a be.

XXV Lɛ lɛ a tɔ̃vɪɛl amɪnɛ ma gān chāa pɔ, a ala gba na ba yɪ ɛ, kɔ tɔ̃ɔ sɔ̃ɔl ɛ.

VI

I Bala jaa na be a gbāgbaar tɔ̃mɔ̃ pɔ, ba 'yɔ̃ɔnɔ̃ a bala na tɔ̃ɔ ba, ka nɪɛ kɔ tɔ̃ɔ 'yer a Nāanmɪn yuor 'yerɛɛɛ ɛ, nɪ a sɪ wiilfɔ ɛ.

II A gbāgbaar bala na tara a nɪbɛɛ a ba ɪ Yesu turbo, ba ta vɛ ba 'yɔ̃ɔfɔ ɛ, ban 'mataa puoro jūu ɛ, ba ir nyāa 'yɔ̃ɔ tɔ̃nɔ̃ kɔrɔ ba, bojūu ba puoro naa ka ba nɔ̃ ba. Wɪlɛ a anyāna na fɔ kpākpāana ba.

III Ala ɪ nɪɛ wiil wiil yor na ba tu a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto wiilfɔ ɛ, nɪ lɛ a Nāanmɪn 'yerbie na 'yer ɛ,

IV a nɪbɛ nyā wɪlɛ na wɔ māɛ, na waa bɔ̃ɔ bon jaa ɛ.

Wɔ ma chire na ni a 'yerbie, bojũu a nyentãan fika a wo tier sɔɔ naa. A le vɛ naa ka wo tara nyuur na wo ma jɛɛɛ, na wo ma tɔɔ a wo taaba, na wo ma tara tier dɛɛɛ ni a wo taaba.

^V Na ba pãa ma chire taa ni tier sɔɔnsi. Baa bɔɔ a yelmãe ɛ, na ba tier ika a Nãanmin puorfɔ un lefɔ ye le.

^{VI} Tiche Nãanmin sor tufɔ un lefɔ bon, ala i a ala fon tara sɛɛn fɔ naa.

^{VII} Bojũu saa waan bon jaa a wer nyã pɔ ɛ, na si kũ le de bon jaa yin a wer pɔ ɛ.

^{VIII} A le jũu, ala i si tara na bɔdiir ni bɔsursi, si vɛ ka a sɛɛn si.

^{IX} A bala na buɔɔɔ ika ba i tara dɛme, ma lon beer kaa chebaa pɔ, ka jol tier ni vɔldebe ma tɔɔ a niɛ chiine sɔɔfɔ ni a wɛfɔ jie.

^X Bojũu libie nɔfɔ i naa yelbier jaa buɔɔ nyur, ka a bamune na buɔɔɔ ika ba le, ba tɔɔn jãan a yelmãe, na ba kpe wɔm pɔ.

^{XI} Tiche a fɔɔ 'lo na i Nãanmin nire, tɔɔ yi a anyãna a jaa pɔ, na fɔ turo yeltorsi, na fɔ i Nãanmin nire, tara sɔɔfɔ na fɔ tara nɔfɔ, na fɔ tara kãnyir, na fɔ i ni he le le le.

^{XII} Jeb a sɔɔfɔ jɛɛɛ na fɔ nyɔɔ a nyevor na ba tara baarfɔ taa leɛ. 'Lo pɔ le a Nãanmin buɔl fɔ a daar 'lɔnɔ fon chiir a fɔ pɔɔ a niɔɔɔ niem.

^{XIII} N kpãkpãana fɔ naa a Nãanmin nyã na kɔɔɔ a bonsi a jaa nyevor niem, ni a Yesu Kirisito na 'yer a wo

yelmãe na wo chiir a wo pɔɔ a nãa Pontius Pilate niem,

^{XIV} n kpãkpãana fɔ naa ika fɔ bɔɔ tara a Nãanmin nebinsi ka a ta tara dɛɛɛ, bu 'mabfɔ ɛ, ti tãn a si Soro Yesu Kirisito waa daar.

^{XV} 'Lo le a Nãanmin na waan a sɔɔ 'lo won 'yɔɔ. Nãanmin tee le sɛɛn dãnfɔ ni a kpɛɔ, na wo i a nãmune ba jaa Nãa, ni a sorbo ba jaa Soro.

^{XVI} 'Lo tee le be be ba kpire ɛ, na wo be chãa 'lo pɔ nire na kɔ tɔɔ gbɔɔ ɛ, a 'lo nire na ba nyere ɛ, bu na tɔɔ nye wo ɛ. 'Lo le a 'yɔɔfɔ ni a kpɛɔ sɛɛn sɔɔ jaa. A i a le.

^{XVII} A bala na i a taraa dɛme a pɔpãanyã, kpãa ba ika ba ta wile ba mãe bu de a ba tier 'yɔɔ a bɔtarsi ala pɔ ɛ, tiche ba diel Nãanmin nyã na kɔ si a bɔbɔɔɔ bɔɔsi a jaa a si de chile ni.

^{XVIII} Kpãa ba a ba tɔnɔ vɔla na ba nɔɔ a vɔla tɔmɔ pɔ, na ba i yɛbɔɔnbɔ pɔnɔ a ba bonsi.

^{XIX} A le ban bine na nãbonsi guro ni a niɔɔɔ, ka ba na nye a nyevor 'lo na i a yelmãe nyevor.

^{XX} A fɔɔ Timoti, gu a ala ban de 'yɔɔ a fɔ nũu pɔ, na fɔ bar a 'yervor ni a nechure ala na ba tara par ɛ, ban buɔɔɔ a bɔɔfɔ,

^{XXI} bamune na kpãkpãana ni a yelsi anyãna, ba bar a sɔɔfɔ sor. Nãanmin wãefɔ wo be a fɔ sɛ.

A GĀMA AYI SŪO A PŌOL NA SĒB KŪ A TIMOTI

I Maa Pōol na ɪ a Yesu Kırısto nıtōnāa tu a Nāanmın bōfo pō, nı a nēe won tır kō sɪ a nyevor nyā na be a Yesu Kırısto 'yōo,

II seere naa a gān nyā korō a fōo Timoti na ɪ a n binōnāa. Wāefo, nı nıbaal, nı nyā'maar na yi a Sāa Nāanmın nı a sɪ Soro Yesu Kırısto jie wō be a fō sē.

III N ma puor a Nāanmın nyā ın tōnō korō yāan nı a n tıer wō jaa nıtāa a le a n sākpāmune na dōo ɪ, n maa ĩn a fō yeke ε, naa ma tıer fō sōoro Nāanmın korō fō tāsōo nı mōtōo.

IV N ma lieb tıer a fō nıbikōo fōn ηma, naa bōoro ıka n nye fō ka a n pōo pel.

V N lieb tıer a fō yelmāe sōofō, a 'lo a fō makōma Loısı nı a a fō ma Yunıstı na dōo tara, le le n mı bōon ıka fō mı tara wō naa.

VI A le jūu, n lieb tıer fō ıka fō mōo nıbir fire a Nāanmın kōfo 'lo na be a fō pō ın dōo dōol fō a n nuur ka fō nye.

VII Bojūu a Nāanmın Sıe won kō sɪ ba ɪ dābāe Sıe ε, tıche Sıe 'lo na kō sɪ kpēo ka sɪ tara nōfo, nı māe nyōofō.

VIII Taa joro vā nı a sɪ Soro 'yer mōolfō ε, bu a maa ban pōo a die pō a wō jūu ε, tıche pōo ma a sɪ 'mataa dire a dōoye a Nāanmın 'yer

nōo mōolfō pō, na fō dıel a Nāanmın kpēo.

IX 'Lo le faa sɪ na wō bōol sɪ ıka sɪ ɪ cheche, a ba ɪ a sɪ tōmō jūu le ε, tıche a wō bōfo nı a wō wāefo jūu le. Sɪ nyen a wāefo nyā a Yesu Kırısto 'yōo tıche ka a wer wa maal.

X Tıche pōpāanyā, Nāanmın wiil sɪn a wāefo nyā tu a sɪ Fafaara Yesu Kırısto na wa a wer pō, na wō wa tōo kūu tı na wō de a 'yer nōo wiil sɪ a nyevor na ba tara baarfō ε.

XI A 'yer nōo nyāna jūu le wō ır ma ıka n ɪ mōmōolo nı nıtōnāa nı wiwile.

XII A anyāna jūu le n dire a dōoye, tıche vā ba kpe ma ε, bojūu n bōon a nıre 'lo ın sōo naa bōon ıka won gu ma naa tı tān a hıbir 'lōnō nı a ala won de 'yōo a n nuur pō.

XIII Nyōo a 'yer sō ala a le ne fon wō yi a n sē, a sōofō nı a nōfo ala na be a Yesu Kırısto 'yōo.

XIV Gu a yelmāe 'lo a Nāanmın na de 'yōo a fō nuur pō nı a Nāanmın Sıe sōofō 'lo na be a sɪ 'yōo.

XV Fō bōon naa ıka a bala ba jaa na be a Asıya tōr man bar, Fıgelustı nı Hemogenustı gba mı pōo ba naa.

XVI Nāanmın wō maal vıla kō a Onesıforustı nı a wō yır dēme, bojūu 'lo le ma 'yōonō ma ākpēo, vā ba kpe wō ın be a pōofō die pō jūu ε.

XVII Wō gba na wa wa a Worom, wō yō bō man nıbıje tı nye ma.

XVIII A sɪ Soro wō sōo wō a wō nye maal vıla a 'yer

tɔɔrfɔ bɔbir daar. Fõs mãe bõɔn naa a le won sõs ma jã be a Efesus.

II

I Fõs na ı a n bie, pãa kpẽme a wãefɔ 'lo na be a Yesu Kırısıto 'yõɔ.

II A le fon wõ a n sã a nıyɔɔ bala niem, de wiil a yelmãe dẽme mı nı na tõɔ wiil a ba taaba.

III A fõs mı, pɔɔ sı dire a dɔɔye nıtãa Yesu Kırısıto soja mãe.

IV A soja 'lo na be a wɔ tømõ pɔ, ma bɔɔɔ naa ıka a wɔ maalfɔ a pele a 'lo na de wɔ a tømõ, maa le tõɔnõ bere a bɔbir jaa yelbɔɔrsı pɔ ɛ.

V Ala ı a bala na joro chıre taa bɔɔɔ na ıka ba dõɔ a ba taaba, ba ma jon tu a le ban wile.

VI A kɔɔraa 'lo na ba joro yãan ɛ, le ma de a bõdõɔ.

VII Tıer kaa a le ın 'yerɛ, bojũu a sı Soro na kɔ fɔ naa a jaa par bõɔfɔ.

VIII Tıer a Yesu Kırısıto na ir a kũu pɔ, na yi a David bala pɔ. A anyãna le ı a maa 'yer nõɔ mɔɔlfɔ,

IX a pɔ le n dire a dɔɔye, a ba wa lũ ma nı bõjɔrsı nıdɛer kaar. Tıche baa tõɔ a Nãanmın 'yer lũ ɛ.

X A le jũu le so, ka nyɔɔ n mãe a bala a Nãanmın na ir jũu ka ba mı na nye a faafɔ 'lo na be a Yesu Kırısıto 'yõɔ nı a Nãanmın tıur.

XI A 'yer na ı yelmãe nı nyã ıka, ala ı sın nı 'lo le 'mataa kpi, sın nı 'lo le na 'mataa tãra a nyevɔr.

XII Ala ı sı nyɔɔn sı mãe, sın nı 'lo le na 'mataa di a nãa. Ala ı sı chiir wɔ naa, wɔ mı na chiir sı naa.

XIII Ala ı sın baa tara yelmãe ɛ, tıche 'lo chene na tara yelmãe, bojũu wɔ kõ tõɔ chiir a wɔ mãe ɛ.

XIV Mõɔ nıbir tıere ba a anyãna, na fɔ kpãana ba a Nãanmın niem ıka, ba ta chıre taa nı a 'yerbie ɛ. A ba maala vıla jaa ɛ, tıche a ma sõɔn a bala na chele tıer.

XV Mõ 'lo na fɔ de fɔ mãe kɔ Nãanmın, an ı a 'lo mãe le pɛe fɔ, na fɔ ı tõtõnõ 'lo na ba joro vı ɛ, na fɔ wile a yelmãe 'yer na tor.

XVI Bar a nechıre ala na ba tara par ɛ, bojũu a le na jãn nıbe bar ka ba kõ le ı Nãanmın nıbe ɛ.

XVII A ba wiilfɔ na yɔɔn gbõtor kaar. Hımınayas nı Filetusı mı pɔɔ ba naa.

XVIII Ba bar a yelmãe tı 'yer ıka kũu pɔ ir fɔ po naa, na ba sõɔn bamıne sɔɔfɔ.

XIX Tıche Nãanmın 'yer par kparaa ara na, ka a sebie anyã seb a wɔ pɔ, "A sı Soro bõɔn a bala jaa na ı a wɔ nıbe." (A Sɔrfɔ Gãn 16:5) Na wɔ le 'yer, "Vẽ ka a bala jaa na bɔɔɔ a sı Soro yuor, tɔɔ yı putuyele pɔ."

XX A yir kpẽe pɔ, bõdimaal bomo ma ben be, ka amıne ı selma, nı kpãna, tıche ka amıne mı ı daar nı yɔɔraa, ka amıne ı bõ'yõɔnsı, ka amıne ı babãma bomo.

XXI Ala ı nıre jaa na pɛen wɔ mãe a bonı anyã ın bɔɔl kaar, won kaara na bõdimaal bomo na tara

'yõõfõ na wõ oo wõ mãe tara tõnõ kò a yir sòò, ka won tõi de maal tõiyla jaa bõrõ.

XXII Tõõ yì a pòlbil àgãn bõbõorsì pò, na fõ turo yeltorsì, na fõ tara sòõfõ, nì nõfõ, nì nyã'maar, 'matãan a bala na puoro a sì Soro nì a nyã cheche.

XXIII Tõr a jòl yeke nì a nechure na ba tara par ε, bojũu a maa yaara tì waan jeer ε.

XXIV A ba sèe ìka a sì Soro tõtõnõ wõ bõrõ jeer ε, tiche wõ maala vıla kòrõ nire jaa, na wõ tõi wile, na wõ tara kãnyir.

XXV A bala na chure, wiil ba jomm, amune Nãanmin na wa sòò naa ka ba lieb a ba tier, na ba wa bõõ a yelmãe.

XXVI Lε lε a ba tier na yuo a ba faa ba mãe yin a Satan chebaa pò, a lε won nyõõr ba a ba ure a wõ bõfõ.

III

I Tiche bõõn a yeke nyãna ìka a bõbir baaraa daar, dõõye na ben be.

II Nibe na nõn a ba mãe, libinõnbõ, mãe 'mõõfõ, ba kõi 'yõõnõ nibe ε, na ba kõi wõnõ a ba dõorbõ toor ε, ka bon maa sèe ba ε, na ba kõi cheche ε.

III Ba maa tara nire tier ε, ba maa vë kò nire ε, na ba sõõnõ taa yoe, baa nyõõrõ ba mãe ε, na ba 'yere 'yerbikpãen, na ba chire yelvıla.

IV Ban ùn gagarì, na ba ù jukpãen dème, na ba bõrõ yuor, ban nõn bõvìelsì gar ban nõ Nãanmin,

V ba maal ba mãe Nãanmin puorbo kaar, tì chiir a wõ kpëõ. Ta gbèere ba ε.

VI A ba pò lε a bamine ma fara kpìere a yie pò na ba yõõrõ beke a pòbõ bala na ba bõõ a ba tier gaa jie ε, ka a ba yeldebε dõl taa, ka a yeldebε jaa vòlaa ma nyõõ ba.

VII Ba ma jãna na bõbir jaa tì ba maa tõi bõõ a yelmãe ε.

VIII Nitàa lε a Janisì nì Jãbirestì na ba sòò a Mosesì ε, lε mì lε a nibe banyãna mì tor a yelmãe, baa tara tier vıla ε, a sòõfõ yeke jũu, ba ùn faa.

IX A ba yeke kõi chen tær ε, a lε an kaara a nibe ayi banyãna. Nire jaa na nyen a lε ban jòl jã.

X Fõõ mãe gba jaa nyen a n wiilfõ bõõ, lε a n beraa na kaara, bon 'lõ ùn bõrõ a n nyevõr pò, a n sòõfõ, a n kãnyir, a n nõfõ lε ùn ara kpëõ,

XI a dõõye ùn di, nì a lε ban ge ma. Fõõ mãe bõõn naa a lε na pòõ ma a Antiok, nì a Ikoniyum, nì a Listira tèn pò, tiche ka a sì Soro faa ma yin a jaa pò.

XII Sire jaa, a bala jaa na bõrõ ìka ba turo a Nãanmin sòr, na ba pele a Yesu Kirisito pòõ, na nyen gefõ,

XIII tiche a putudème nì a bala na maal bã mãe nìmin kaar, na kpèn sõõnaa pò, na ba wε, ba beke naa ba taaba, ka ba kpe taa belfõ pò.

XIV Fõõ 'lõ, mõi nìbir nì a lε fon jãn na fõ sòò de, bojũu

fɔ bõɔn a nɪrɛ 'lɔ sɛ fɔn jãn,
^{XV} nɪ lɛ a fɔ bibile sõɔ jaa
 fɔn bõɔ a Nãanɪmɪn gãn, na
 tõɔ sõɔ fɔ ka fɔ tara yɛ,
 nyɛ faafɔ, fɔn sɔɔ de a Yesu
 Kɪrɪstɔ jũu.

^{XVI} A Nãanɪmɪn gãma a jaa
 yi naa a wɔ sɛ, na a sɛɛ
 wiilfɔ, na a wile 'mabfɔ nɪ
 chɔɔrfɔ, naa na wiil nɪrɛ ka
 wɔ ɪ nɪtɔr.

^{XVII} Lɛ lɛ a Nãanɪmɪn nɪrɛ
 na bõɔ na wɔ kpɛmɛ kɔ
 tõvɪla jaa bɔrɔ.

IV

I N kpãana fɔ naa a
 Nãanɪmɪn niem nɪ a sɪ Soro
 Yesu Kɪrɪstɔ na wa tɔɔr a
 kũn nɪ a vɔɛ 'yer, a wɔ waa
 daar, nɪ a wɔ nãalõɔ.

II Mɔɔlɔ a 'yer sõɔ jaa, ka
 sɔr yuon bɪ ka sɔr ba yuo ɛ,
 kpãana ba, na fɔ wile, na fɔ
 'yõɔnõ ba ãkpãen, na fɔ tara
 kãnyir wile nɪ.

III Bojũu sõɔ waara ka nɪbɛ
 kõ lɛ chɛlɛ a wiilfɔ ala na tor
 ɛ, tɪchɛ ka a ba tobo jõɔnõ ba
 'yeryor wõfɔ 'yõɔ, ka ba bɔɔl
 wiwiilyɔɔ lõɔtaar ka ba wile
 ba lɛ ban bɔrɔ.

IV Ban pãa lɪɛb puor 'yõɔ a
 yelmãɛ na ba chɛlɛ a wiilfɔ
 ala na ɪ jire.

V Tɪchɛ fõɔ 'lɔ bõɔnõ sõ, na
 fɔ tara kãnyir a fɔ dɔɔyɛ pɔ,
 na fɔ mɔɔlɔ 'yɛrɛ a Nãanɪmɪn
 'yer, na fɔ tõ a lɛ a Nãanɪmɪn
 na bɔrɔ.

VI Bojũu a n nyevɔr nɪ a
 tõmõ a Nãanɪmɪn na kɔ ma
 ben baaraa ka n kõ yaar tɪ
 kpi ɛ.

VII Maa jɛb a jɛbvɪla, naa jo
 baar tun a lɛ a Nãanɪmɪn na
 bɔrɔ, naa tara a sɔɔfɔ.

VIII Põpãanyã, a sɪ Soro na
 ɪ a yelmãɛ tɔ tɔɔrɔ bin naa
 a nyevɔr nãa jupil gun ma,
 won na kɔ ma a daar 'lõnõ,
 maa tɛɛ ba lɛ ɛ, tɪchɛ a bala
 jaa na nõ a wɔ waa.

IX Mõ wa a n sɛ fɔfɔɔ jaa.

X Bojũu Demas na nõ a
 dɪna wɛr jũu tɔr ma naa
 tɪ chen a Tesalonika, ka a
 Kɪrɪstɪn mɪ chen Galatiya ka
 Titustɪ mɪ chen Dalmatiya.

XI Luka tɛɛ lɛ be a n sɛ.
 Yɔbɔ Maakɪ ka yɪ 'mataa wa,
 bojũu wɔ tara na tõnõ na
 won sõɔ ma a tõmõ pɔ.

XII N tõn Tɪchɪkustɪ be a
 Efesus.

XIII Fõɔ wa waara, de
 a fuuveɛ 'lɔ ɪn bar be a
 Toroyas be a Kapustɪ sɛ nɪ a
 gãma na fɔ 'mataa den a sɛɛr
 ala ban sɛb 'yõɔ a per gãn pɔ
 waan.

XIV Aleksanda na ɪ a
 sãakuro maal man dɛɛr, a
 sɪ Soro na yab won a lɛ won
 maal ma.

XV Fõɔ mɪ, bõɔ a wɔ yelɛ
 sõ, bojũu wɔ chɪrɛ naa a lɛ
 sɪn 'yɛrɛ.

XVI A dõɔ 'lɔ n 'yer faa a n
 mãɛ, nɪrɛ jaa ba wa pɔɔ ma
 ɛ, tɪchɛ ba jaa tɔr man bar.
 Nãanɪmɪn wɔ ta de a lɛ yãan
 ba sãma ɛ.

XVII Tɪchɛ a sɪ Soro ara na
 gu ma na wɔ kɔ ma kpɛɔ,
 ka a na tu a n 'yõɔ, ka a
 'yɛrbɪr tõɔ mɔɔl, ka a bala
 na ba puor ɛ, wõ naa. Lɛ lɛ
 a Nãanɪmɪn faa ma a jukpɛɛ
 nɛɛ pɔ.

XVIII A sɪ Soro na faa man
 yin yelbɪr a jaa pɔ, na wɔ
 chiin ma a wɔ saaju nãalõɔ
 pɔ. 'Lɔ lɛ so a tɪr bɪbɪr nɪ
 bɪbɪr jaa. A ɪ a lɛ.

XIX Puor Pırsıla nı Akuila,
nı a Onesiforusı yir dēme ba
jaa.

XX Erastus chenε na be
Korıntı. Torofimusı an ɔɔrɔ
ka n̄ bar wɔ be Miletusı.

XXI Mō tı na fɔ wa tıche ka
ɔɔr daar ta. Yubulus puoro
fɔ naa nı Pudensı nı Linus
nı Kılaudiya nı a yeer ba jaa.

XXII A sı Soro wɔ be a fɔ sē,
ka a wɔ wāefɔ be a yı jaa sē.

A PƆOL GĀN WŪN SĒB KŪ A TITUSTI

I Maa PƆol na ɪ a Nāanmɪn tōtōnō nɪ Yesu Kɪrɪstɔ nɪtōnāa, Nāanmɪn ir man tō ɪka n tɪ sōo a wɔ nɪchel ɪrsɪ sɔɔfɔ ka ba bōo a yelmāe tɪ turo a lɛ a Nāanmɪn na bɔɔɔ ɪka ba turo.

II Ala lɛ ɪ a nyevɔr na ba tara baarfɔ dōo bōon, a Nāanmɪn na ba ŋmaara jir ε, na tɪr a nɛɛ kɔ sɪ a nyevɔr nyā yele sɛrɛ tɪ bon jaa wa piel.

III A sōo 'lo na sɛɛ na wa ta, Nāanmɪn vɛ naa ka a wɔ 'yer gā chāa pɔ, ka n 'yerɛ a lɛ a Nāanmɪn nyā na ɪ a sɪ Fafaara na de kɔ ma ɪka n 'yer.

IV N sɛɛrɛ na a gān nyā kɔɔ a fōo Titusti na sɔɔ a Yesu jūu, fɔ ɪ naa a n bie. Wāefɔ nɪ nyā'maar na yi a Sāa Nāanmɪn nɪ sɪ Fafaara Yesu Kɪrɪstɔ jie, a be a fɔ sɛ.

V Lɛ na so ka n bar fɔ a Kɪrete paal nɪ nyā, ɪka fɔ baar maal a ala na che ka a tor, tɪ na fɔ ir nɪberɛ a tɛn ala nɪ taa lɛ ɪn dōo wiil fɔ.

VI A nɪdiere wɔ ta ɪ nɪrɛ 'lo nɪbe na nyɛrɛ yelɛbe a wɔ 'yōo ε, wɔ ɪ pɔɔ bō'yen sɔɔ, na wɔ ɪ nɪrɛ 'lo a wɔ bibiir na sɔɔ Nāanmɪn, na ba ta ɪ bigālsɪ nɪ bibawōnsɪ ε.

VII A nɪdiere an ɪ Nāanmɪn tōmō lɛ wɔ kaara jūu, wɔ ta ɪ tuor kɔ a nɪbe ε, wɔ ta ɪ nɪrɛ suur na ire fɔfɔ ε, na wɔ mɪ ta ɪ dānburo ε, wɔ ta ɪ

nɪrɛ na jɛɛrɛ, bu bɔɔɔ libie na ba tu sɔr ε.

VIII Wɔ ɪ nɪrɛ 'lo na diere sāanba, na wɔ nō vɪla maalfɔ, na wɔ ɪ nɪrɛ 'lo na nyɔɔɔ wɔ māe, na wɔ ma ɪrɛ a lɛ na tor, na wɔ ɪ nɪcheche, tɪ kpāana wɔ māe.

IX Wɔ nyɔɔ a yelmāe 'yer nyā tara kpɛo nɪtāa lɛ an wiil. Lɛ lɛ won tōo 'yōo a bamɪne ākpāen nɪ a yelmāe wiilfɔ tɪ den a bala na kpɛrɛ.

X Bojūu a ba yɔɔ bala na ɪ a bawōnsɪ nɪ 'yer pɔrsɪ nɪ bēbelbe bala na yi a yɔɔmarba jie.

XI A sɛɛ naa ɪka fɔ ŋmaa ba sɔr, bojūu ba tu naa a ba bɔɛbe bel yir gbulo nɪbe na ba wile yelsɪ ala na ba sɛɛ ɪka ba wile ε.

XII A ba yɛ sɔɔ kōo gba dōo 'yer a ba 'yer, "Yɪn Kɪrete dɛme ɪn jir ŋmarba. Yɪ kaara fɪka dōɛbe, koro dɛme na bɔɔɔ bōdiir tɛɛ."

XIII A dāasɛ nyā ɪn sɪrɛ, a lɛ jūu, kpāa ba nɪbijɛ ka a ba sɔɔfɔ kpɛmɛ a yelmāe wiilfɔ pɔ,

XIV ka ba ta chele a Juu nɪbe fuolsɪ nɪ a bala na bar a yelmāe ε. Ba tɔr a ba wiilfɔ.

XV Bala jaa na tara pɔtɪvɪla, yele jaa vɪla na kɔ ba, tɪche bala na tara pɔtɪdɛɛr, na baa sɔɔ de ε, yele jaa ɪn dɛɛr a ba sɛ. Sɪrɛ jaa lɛ, a ba pɔtɪersɪ dɛɛ naa.

XVI Ba mɪ ɪka ba bōon Nāanmɪn tɪche a ba maalfɔ pɔ, ba tɔr wɔ naa. Ba ɪn nɪ'laarsɪ, bawōnsɪ na ba sɛɛn vɪla maalfɔ ε.

II

I Fõu Titusti, wile a nibe a le na i a yelmæ wiilfo.

II Wile a danyõn ka ba bal nibir, le na vë naa ka nibe 'yõõnõ ba na ba nyõõõ ba mãe, ka a ba soõfo ni nõfo ni kãnyir tarfo chaar kõ a nibe.

III Le mi le, wile a poõnyõn ka ba joro Nãanmın dãbãe na ba ta i gagarsı e, bu de ba ju 'yõõ dãa põ e, tiche ka ba wile a le na vıla.

IV Bala wa be a nıtõ, ban tõõn wile a poõbil ni yë ka ba nõ a ba sırbe ni a ba bibiir,

V ti nyõõõ ba mãe ni popel, ti i tõtõnbõ a yir na ba maala vıla, ti turo a ba sırbe nee, ka nire jaa ta nye yeldëer a ba Nãanmın 'yer põ e.

VI Le mi ni wõ ju le, 'yõõ a polbil ãkpãen ka ba nyõõõ ba mãe.

VII Yele jaa põ, vë ka ba nye a fõu mãe maal vıla jãne. Vë ka ba nye a fõ nibijie ni yelmæ a fõ wiilfo põ,

VIII a fõ 'yer na tor jũu, fõ yuor kõ tõõ sõõ e, ka a vı kpe a bala na kpere fõ, bojũu baa nye 'yerdëer jaa na 'yer a sı 'yõõ e.

IX Wiil a gbãgbaar ka ba turo a ba nıbere nee yele jaa põ, na yı pel a ba põor na yı ta here ba nee e.

X Ba tara yelmæ yele jaa põ, na ba ta juro a ba puor e. Yın be ure a le, yele jaa yın maala, ban nye naa a sı Nãanmın nyã na i a sı yeldëer Fafaara 'yer nõmõ a ba sã.

XI Bojũu a Nãanmın wiil sı naa a wõ wãefõ ka nire jaa na tõõ nye faafõ.

XII A wile sı naa ka sı na tõõ lieb puor 'yõõ a ala Nãanmın na 'laar, bu vë ka a wer nyã voola dib sı e, ti kpıere ni mãe nyõõfo ni yeltorsı ni yelmæ a dina wer nyã põ.

XIII A le sın chene chele ka a wer nyã põ, sı chene na chele a bibir kpëe 'lo a sı Nãanmın ni a Yesu Kırısıto na i a sı Fafaara na lieb wa ni a wõ kpëõ.

XIV 'Lo le kpi a sı jũu na wõ da sı faa sı yin a putuyele nyã põ, na wõ ppe a sı debe bar ka sı i wõ mãe nibe, ka vıla maalfõ i sı voola.

XV Wile a anyãna, na fõ 'yõõn ba ãkpãen ti kpãana ba nibijie. Ta vë ka nire jaa kaa fõ põõ e.

III

I Tier a Yesu turbo ıka ba turo a ba nıbere ni a kpãen dëme nee ti turo a le jaa ban 'yer, na ba choõr gu vıla jaa maalfõ.

II Ba ta ma nmara taa poe e, tiche ba tara nyã'maar ni nire jaa na ba tiere taa yele. Ba siir ba mãe sire jaa ka nibe nye.

III Sı mi dõõ i jolo a ba kaar ni bawõnsı ka a Satan bel sı ka a wer nyã bonsı a jaa ma ure sı voola, ka sı lieb gbãgbaar, na sı pãa kpıere ni ger ni nyuur, ka ba 'laar sı, ka sı mi 'laar 'laar taa.

IV Tiche a sõõ na wa ta, a sı Fafaara Nãanmın maal vıla ni a wõ nõfo na wa wa,

V Wŭ faa sɪ naa, a ba ɪ a sɪ yelvɪɛl sɪn maal jũu ɛ, tɪche a wŭ nɪbaal jũu ɛ. Wŭ faa sɪ naa na wŭ pɛɛ sɪ tu a doofo gbɛɛ ayi ka a wŭ Sɪɛ maal sɪ a sɪ ɪ nɪpaalaa,

VI a Sɪɛ nyã ɛ a Nãanmɪn tu a Yesu na ɪ a sɪ Fafaara 'yõõ kŭ sɪ.

VII A ɛ ɛ, wŭn ben maal sɪ ka sɪ tor a wŭ wãɛfo jũu, sɪ ɪn a wŭ bõdirbe, na sɪ lob yãan bar guro nɪ a nyevor 'lo na ba tara baarfŭ ɛ.

VIII Yelmãɛ 'yer nɪ nyã, n bŭorŭ naa ɪka fŭ do ara a yelsɪ anyãna pŭ wile nɪbijɛ, a len vɛ naa ka a bala na soŭ Nãanmɪn, de a ba sõŭ nɪ a ba tɪɛr ɪɛ nɪ yelvɪɛlsɪ tɛɛ. A ɛ vɪɛɛ naa tara tõnõ kŭ nɪɛ jaa.

IX Tɪche ta cheɛ a jŭl chɪ-irfŭ nɪ ɛ a sãakpãmɪne na tu taa mana bɪ jɛɛɛ a nɛɛ 'lo ban bin a kŭro jaa ɛ, bojũu a anyãna ba tara tõnõ ɛ.

X Kpãa nɪɛ 'lo na ooro gbɛbõ'yen, 'lo wa tor, ɛ kpãa wŭ a gbɛɛ ayi soŭ. 'Lo ɛ wa tor, fŭ ir nũu tɪche wŭ bar.

XI Fõs mãɛ bõŭn ɪka a nɪɛ nyã tŭ soŭ lo naa, wŭ mãɛ bõŭn naa ɪka wŭ ɪn dɛɛr.

XII N bŭorŭ naa ɪka n tŭ Atɪmasɪ bɪ Tɪchɪkɪsɪ a fŭ sɛ, ãsŭŭ jaa na wa tɪ, mŭ tɪ na fŭ tuor ma a be a Nikopolis, bojũu be ɛ n bŭorŭ ɪka n chen a soŭ sõŭ.

XIII Mŭ na fŭ sŭs a 'yer tŭorŭ Jenasɪ nɪ Apolosɪ ka ba ta faa bon jaa a soŭ pŭ ɛ.

XIV Vɛ ka a sɪ nɪbɛ jãn vɪla maalfŭ ka ban tŭŭ maal a ala ban bŭorŭ na ba ta ɪ nɪhayasɪ ɛ.

XV Bala jaa na be ka a n sɛ, puoro fŭ naa. Puor a bala na nŭ sɪ a soofo jũu. A wãɛfo a be a yɪ jaa sɛ.

A PƆƆL GƆN WƆN SEB KƆ A FILEMON

I Maa PƆƆl ban pƆƆ die pƆ a Yesu Kirisito jũu ni Timoti na ɪ a si yebe, le seere koro a Filemon na ɪ a si badatuo na wɔ ɪ a si tɔtɔto ʔsɔɔ,

II na si mi seere koro Afɪya na ɪ a si yepƆɔ, ni Archipus na ɪ a si soja ʔsɔɔ, ni a pupuorbiir bala na ma 'loɔ a fɔ yir puor.

III Wʔæfɔ ni nyʔ'maar na yi a si Sʔa Nʔaɲmɪn ni a si Soro Yesu Kirisito sɛ, a be a fɔ sɛ.

IV N ma puor Nʔaɲmɪn yʔan sɔɔ jaa, naa ma pɔro a fɔ yuor a n Nʔaɲmɪn sɔɔrfɔ pɔ,

V bojũu n wɔn a fɔ sɔɔfɔ fon tara a si Soro Yesu 'yɔɔ, ni a nɔfo fon tara ni a Nʔaɲmɪn ni be ba jaa.

VI N sɔro na Nʔaɲmɪn ɪka fɔ mɔɔ ni bir fɔɔ wa mana a sɔɔfɔ 'yer, na fɔ tara par bɔɔfɔ ni a yelviel ala sun tara a Kirisito 'yɔɔ.

VII N yebe, a fɔ nɔfo vɛn ka n chile, na a 'yɔɔ ma ʔkpɛɔ, bojũu fɔ 'maan a Nʔaɲmɪn ni be nyʔn.

VIII A le jũu, ɪn naa tɔɔ che nyʔa a Yesu 'yɔɔ gba naa kpʔa fɔ ɪka fɔ tɔ a le an sɛɛ ɪka fɔ tɔ,

IX tiche n sɔro fɔ naa a nɔfo jũu. Maa PƆƆl pʔa ɪn danyɔɔ, naa ɪ nɪre ban pƆƆ die pƆ a Yesu Kirisito jũu.

X N sɔro fɔ naa a Onɪsɔmɔsɪ na ɪ a maa bie, 'lo le lieb a n bie a sɔɔ 'lɔnɔ ban 'yɔɔ ma a bɔjorsɪ.

XI A sɔɔ kɔɔ, waa dɔɔ tara tɔnɔ kɔ fɔ ɛ, tiche pɔpʔanyʔa wɔ tara na tɔnɔ kɔ a fɔɔ ni a maa.

XII N tɔnɔ wɔ naa, wɔ ɪn a maa mʔe nyʔa ɪka wɔ lieb wa a fɔ sɛ.

XIII ɪn taa nɔn ɪka wɔ be a n sɛ na wɔ ta de a fɔ jie sɔnɔ ma ban 'yɔɔ ma a bɔjorsɪ a 'yer nɔɔ mɔɔlfɔ jũu,

XIV tiche n ba bɔro ɪka n maal ye le jaa ka maa ba sɔro fɔ kaa ɛ, ka a vɪla jaa na yi a fɔ nyʔa pɔ naa taa ɪ furfɔ ɛ.

XV Amine sɛ, ala le tɔɔ so ka wɔ ɲmaa yi a fɔ sɛ a bʔlʔa, tiche na won le wa be a fɔ sɛ jaa kpo kpo.

XVI Pɔpʔanyʔa waa le chene ɪ gbʔgbaa ɛ, tiche wɔ ɪn gar gbʔgbaa, na wɔ ɪ yebe kɔ fɔ. Wɔ ɪn nɪre ɪn nɔ ka fɔ mi gba nɔ, won ɪ nɪre ni yebe a si Soro 'yɔɔ.

XVII A le jũu, ala ɪ fɔ nye man ka n ɪ a fɔ tɔtɔto sɔɔ, de wɔ nitʔa a le fon taa sɔɔ de ma.

XVIII Ala ɪ wɔ wa maal fon dɛer bu wɔ di fon sʔn, de pɔɔ a maa sʔn pɔ.

XIX Maa PƆƆl le seere a ye le nyʔa ni a maa mʔe nũu. ɪn yab fɔ naa. N kɔ 'yer 'yer jaa ɪka a fɔɔ mʔe gba mi di man sʔn ɛ.

XX ɔɔ, n yebe, vɛ ka n nye a tɔnɔ nyʔa yin a fɔ sɛ a si Soro 'yɔɔ, 'maa a n nyʔa a Kirisito 'yɔɔ.

XXI N bar tier a fɔ nɛɛ tufɔ jũu, naa seere koro fɔ bɔɔn

ɪka fon maal gar a le un sɔɔr
fo ɪka fo maal.

^{XXII} Yele bõ'yen na che,
chɔɔr sãan gaa jie bar ma.
A yɪ Nãanmɪn sɔɔrfɔ jũu,
n tɪɛr ɪka wɔn sɔɔ naa ka
a nɪbe banyãna yuo ma a
pɔɔfɔ die pɔ, ka n wa a yɪ
sẽ.

^{XXIII} Epafaras na ɪ a n to
sɔɔ ban 'mataa pɔɔ a die pɔ
a Yesu Kɪrɪsɪto jũu, puoro fɔ
naa.

^{XXIV} Ka Maakɪ mɪ nɪ Aris-
takus nɪ Demas nɪ Luka na ɪ
a n taaba tɔtɔnbɔ, mɪ puoro
fɔ naa.

^{XXV} A sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto
wãɛfɔ wɔ be a fɔ sã.

A HEBURU NIBE GÂN

I A sôo 'lo na dõo po, Nãanmın tun a wõ 'yer 'yerbe sê na wõ 'yer 'yer dëdëme kũ a sũ sãamine sũ yõo jaa põ,

II tiche a ber baaraa anyã 'lo, wõ 'yer 'yer kũ sũ tun a wõ Bie won ir ka won ı a bonst a jaa bõdire. 'Lo 'yõo le wõ mĩ dõo tu maal a wer wõ jaa.

III A Bie le ı a Nãanmın tur chãa, na wõ kaara a Nãanmın kaar jaa chõ, ka a wõ 'yer na tara kpẽo le wõ ten a bonst a jaa taale. A le won wa pëe a yelbier baar, wõ don tĩ jãne a Tur Sõo nũsõo jie be a saaju.

IV Le le wõ pãa gar a malakast ba jaa, ka a yuor 'lo won nye, mĩ gar a ba bon.

V Bojũ Nãanmın ba dõo 'yer kũ a malaka ãsõo jaa ıka, "Fõ ın a n Bie, dına n lieb a fõ Sãa", (Yiel Gãn 2:7) bu 'yer go ıka, "In ı naa a wõ Sãa, ka wõ mĩ ı a n Bie"? (2 Samuwel 7:14)

VI A nĩ mĩ go, a le won waara nĩ a wõ Bidadõo ka a wer põ, wõ 'yer naa, "Vẽ ka a Nãanmın malakast ba jaa gbur dumo puor wõ." (Mosesĩ Gãma Na Tu Anũu 32:43)

VII A malakast 'lo, nũtõ le a Nãanmın gãn 'yer a ba 'yer, "Nãanmın maal a malakast sesebe kaar. Ba ın a wõ tõtõnbõ kaara fika bũu 'lũraa kaar." (Yiel Gãn 104:4)

VIII Tiche, nũtõ le a Nãanmın gãn mĩ 'yer a Bie 'yer, "Nãanmın, a fõ nãalõõ na ben be bũbir nũ bũbir jaa, ka a torfũ ı a fõ nãalõõ dãgbal.

IX Fõ nõn torfũ tũ na fõ 'laar putuyele. A le jũu, Nãanmın na ı a fõ Nãanmın, 'mõo fõ naa ka fõ do gar a fõ taaba ba jaa, a le won por a popel kãa 'yõo fõ." (Yiel Gãn 45:6, 7)

X A Nãanmın gãn le 'yer naa, "A pielfõ daar a fõõ Soro, fõõ le kpar a tõe par, ka a saaju wõ jaa ı a fõ nuur tõmõ.

XI A jaa na wa sõo naa, tiche ka fõõ 'lo be be, a jaa na wa koraa naa chier fõbaa kaar.

XII Fõn pilãa naa fika fuu, naa lieb fõor kaar. Tiche ka a fõõ 'lo chene a le ne, ka a fõ yuomo ba tara baarfõ e." (Yiel Gãn 102:25-27)

XIII Malaka buor sõo le a Nãanmın dõo wa 'yer kũ ıka, "Jãne a n nũsõo jie, ka n wa de a fõ dõdëme ka ba ı a fõ gbëe dõolfõ jie"? (Yiel Gãn 110:1)

XIV A ba ı a malakast ba jaa ı naa a stõnst a Nãanmın na ma ir tõ, ka ba wa sõnõ a bala na nye a faafõ e?

II

I Sũ bõo chele sõ, a le jũu ka a bon 'lo sũn wõ, ka sũ taa sal lo e.

II Bojũu ala ı a malakast 'yer ban dõo 'yer ın yelmãe, ka a nire 'lo jaa na jeb a 'yer bu tũr a 'yer, ma nyen a toor toofõ 'lo na tor,

III ɲmɪnɛ lɛ a sɪn mɪ na ɪ chãɛ, ala ɪ sɪ kaa naa a faa kpɛɛ nyã pɔɔ? A sɪ Soro lɛ dɔɔ nie 'yer a faafɔ nyã 'yer, ka a bala na wɔ naa pãa mɪ man jaa nɛ nɛ nɛ kɔ sɪ.

IV Nãanɲmɪn mɪ sɔɔ naa na wɔ de jãnsɪ, nɪ tɔfɛrsɪ, nɪ nɛ'maa tɔdɛdɛmɛ, nɪ a lɛ won kɔ sɪ a wɔ Sɪɛ, na wɔ kɔ ɛsɔɔ jaa a lɛ na ɪ a wɔ bɔfɔ.

V A ba ɪ a malakasɪ lɛ na so a wer 'lɔ na waara ɛ, a 'lɔ 'yer sɪn ben 'yerɛ ɛ.

VI Tɪchɛ a jie ɛsɔɔ nɪrɛ ɛsɔɔ mɪ 'yer naa, "Bo lɛ nɪrɛ ɪ, ka fɔ tara a wɔ tɪɛr, bu nɪsaal bie mɪ ɪ ka fon tara a wɔ tɪɛr?"

VII Fɔɔ lɛ maal wɔ, a wɔ ɪ jaa pɔɔr ka a malakasɪ gar wɔ, fɔ den tɪɛr nɪ 'yɔɔfɔ kɔ wɔ.

VIII Na fɔ de bonsɪ a jaa bin a wɔ gbɛɛ pɪlem." (*Yiel Gãn 8:4-6*) Nãanɲmɪn den bonsɪ a jaa kɔ wɔ, bon jaa ba be be ka waa tɔɔ wɔ ɛ. Tɪchɛ a pɔpãanyã, saa nye bonsɪ a jaa na siir ba mãɛ kɔ wɔ ɛ.

IX Tɪchɛ sɪ nyɛn a Yesu won vɛ ka wɔ ɪ jaa pɔɔr ka a malakasɪ gar wɔ, wɔ den tɪɛr nɪ 'yɔɔfɔ kɔ wɔ, bojũu wɔ din a kũu dɔɔyɛ, ka a Nãanɲmɪn wãɛfɔ vɛ a wɔ lem kũu kaa kɔ nɪrɛ jaa.

X Won waara nɪ dabil yɔɔ a wɔ tɪɛr pɔ, a sɛɛn kɔ Nãanɲmɪn, a 'lɔ na so bonsɪ a jaa, nɪ a 'lɔ 'yɔɔ bon jaa na tu be be, ka wɔ maal a ba nɪdɔɔn 'lɔ na faara ba ka wɔ ɪ cheche tu a wɔ dɔɔyɛ difɔ pɔ.

XI Ka a nɪrɛ 'lɔ na maala a nɪbɛ ka ba ɪrɛ cheche, nɪ a

bala mɪ na ɪ a cheche ɪ sãa bɔ'yen bibiir. A lɛ jũu, vã ba kɔɔ a Yesu won bɔɔlɔ ba yɛɛr ɛ,

XII na wɔ 'yerɛ, "In pɔr a fɔ yuor kɔ a n yɛɛr, naa yiel yiel pɛɛn fɔ a bala na duo puoro fɔ niem." (*Yiel Gãn 22:22*)

XIII A nɪ mɪ go, "In dɪɛl a n Nãanɲmɪn." (*Isaiya 8:17*) Na wɔ lɛ 'yer go, "Maa nɪ nyã nɪ a bibiir bala a Nãanɲmɪn na kɔ ma." (*Isaiya 8:18*)

XIV A bibiir na tara a ɛgãn nɪ a jãt jũu, ba mɪ dɔɔn a Yesu ka wɔ ɪ a ba ɛsɔɔ, wɔ maal a lɛ, ka a wɔ kũu na tɔɔ sɔɔ a Satan nyã na tara a kũu kpɛɔ bar,

XV na won faa a bala jaa bar ban dɔɔ, ka a kũu dãbãɛ maal ba a ba lɛb gbãgbaar.

XVI Yelmãɛ jaa a ba ɪ a malakasɪ 'yɔɔ lɛ wɔ waan a sɔɔfɔ nyã ɛ, tɪchɛ a Abraham yɔn 'yɔɔ lɛ.

XVII Nɪtɔnɔ jũu lɛ so, ka a Nãanɲmɪn maal wɔ a wɔ nyɛtãan a wɔ yɛɛr. Ka a lɛ vɛ a wɔ ɪ nɪbaal kaara na wɔ ɪ a bɔɔrlo nɪkpɛɛ na tara yelmãɛ a Nãanɲmɪn tɔmɔ pɔ, na won tɔɔ de a wɔ mãɛ lon a bɔɔr ka a nɪbɛ yeldɛɛr baar.

XVIII Bojũu a wɔ mãɛ mɪ din tuo a bɛɛr kaa pɔ, wɔ mɪ na tɔɔn sɔɔ a bala jaa a bɛɛr kaa na nyɔɔ.

III

I A lɛ jũu, yɛɛr na ba tara chefɔ ɛ, na yɪ pɔɔ a saaju bɔɔlfɔ pɔ, yɪ yuɔ a yɪ tɪɛr kɔ a Yesu, a nɪtɔnãa nɪ a bɔɔrlo nɪkpɛɛ nyã 'yer sɪn 'yerɛ.

II Wō tara na yelmāe kō a 'lō na ir wō, nūtāa le a Mosesi mī na dōō tara yelmāe a Nāanmīn yir wō jaa pō.

III Yesu nyen 'yōōfō na sēe na wō gar a Mosesi, nūtāa le a nire 'lō na mē a yir na ma nye a 'yōōfō gar a yir mēe.

IV Bojūu a yir jaa, nire kōō le ma mē, tiche Nāanmīn le mē a bonstī a jaa.

V Mosesi dōō ī a tōtōnō na tara yelmāe a Nāanmīn yir wō jaa pō, na wō dire a ala won wa 'yer daar kōō dāasīe.

VI Tiche a Kīristo na ī a Nāanmīn Bie, wō tara na yelmāe nī a Nāanmīn yir. Sīn le ī a wō yir, ala ī sī nyōōn nyāa nī a tīertōfō 'lō sīn bōōrō nī a yuor.

VII Le le a Nāanmīn Sīe dōō 'yer, "Dīna ala ī fō wōn a Nāanmīn kōkōr,

VIII yī taa ire wa kpēmē a yī nyāa nūtāa le yīn dōō chūr wō ε, a sōō 'lō yīn dōō bēere wō kaara be a mōgōō pō.

IX Be le a yī sāakpāmīne bēer ma kaa na ba mōn ma lēēe tī tān yuom lījaayī, na ba nye a le īn ī.

X Ala le so ka n nyen a nībe bala suur naa 'yer, 'A ba tīersī ma yēyele naa. Baa bōō a n sōī ε.'

XI Le le, n nyen suur naa pō 'yer, 'Baa be jaa na wa kpe a n pēnfō pō go ε.' " (*Yiel Gān 95:7-11*)

XII N yēer, yī bōō gu yī mēe ka āsōō jaa taa tara yeldēer bī nyāa na ba sōō de ε, na wō līeb a wō mēe yīn a Nāanmīn na ba kpīre sē ε.

XIII Tiche yī 'yōōnō taa ākpāen bībīr jaa, nūtāa a bībīr na chēne ka ba bōōlō a dīna, ka yelbīer taa bel āsōō jaa ka wō kpēmē a wō nyāa ε.

XIV Sī wa naa ka a sīn nī a Kīristo na wa lōō pō, ala ī sī ban gber tī tān a baaraa, a le sīn dōō bar tīer,

XV fīka a le an ben 'yer, "Dīna, yīn wa wō a Nāanmīn kōkōr, yī taa ire wa kpēmē a yī nyāa ε, nūtāa le yīn dōō chūr wō ε." (*Yiel Gān 95:7, 8*)

XVI Ba bōō le dōō wō tī chūrē? A ba ī a bala Mosesi na dōō tara yīn a līpītī tēe pō le ε?

XVII Ba bōō mī le a Nāanmīn dōō nyen a suur a yuom lījaayī? A ba ī a bala na maal a dēer ε, na ba lō kpi be a mōgōō pō le ε?

XVIII Ba bōō mī le a Nāanmīn pō 'yer īka ba kō kpe a wō pēnfō jīe ε, a ba ī a bala na dōō tōr a wō nēe tufō bar le ε?

XIX Le le, sī nyen ban ba tōō kpe ε, bojūu baa tara sōōfō ε.

IV

I A le jūu, an ī a Nāanmīn tīr a wō nēe a wō pēnfō pō kpēfō na chēne be be, yī ī a sī bōōnō sō, ka a āsōō jaa taa wa kpe faa ε.

II Bojūu a sīn mī, ba mōōl a 'yer nōō kō sī, nūtāa le ban dōō 'yer kō ba. Tiche a 'yer ban dōō mōōl kō ba, ba tara tōnō ε, bojūu a 'yer tēe le ba wō, baa de sōōfō pōō ε.

III Pōpāanyā, a sīn bala na sōō de kpēn a pēnfō nyā pō, nūtāa le a Nāanmīn na dōō

'yer, "N nyen suur naa pɔ 'yer, baa be jaa na wa kpe a n pɛnfɔ pɔ go ε." (Yiel Gān 95:11) Tiche wɔ tɔn a wɔ tɔmɔ baar yi a wer pielfɔ daar jaa.

IV Bojūu a jie āsɔɔ wɔ 'yer naa a ber ayopɔi daar 'yer, "A ber ayopɔi daar, Nāanmɪn bar a wɔ tɔmɔ a jaa ti pɛn." (A Pielfɔ Gān 2:2)

V A 'yerbie anyāna ni a ju pɔ, wɔ le 'yer naa, "Baa be jaa na wa kpe a n pɛnfɔ pɔ ε."

VI Sɔr chene na yuo ka bamine na kpe a pɛnfɔ nyā pɔ, ka a bala ban de nie mɔɔl a 'yer nɔɔ nyā kɔ, ba tɔɔ kpe ε, bojūu bawɔnsɪ le ba ɪ.

VII A le jūu, Nāanmɪn le ir bɪbir āsɔɔ na wɔ bɔɔlɔ wɔ dɪna, a kor lɛɛɛ tiche a wɔ le wa tu a Nāa David 'yɔɔ 'yer a le ne wɔn dɔɔ 'yer, "Dɪna yɪn wa wɔ a Nāanmɪn kɔkɔr, yɪ taa ɪre wa kpɛme a yɪ nyān ε." (Yiel Gān 95:7-8)

VIII Bojūu ala ɪ a Josua dɔɔ tɔɔn a nɪbe kpɛn a pɛnfɔ nyā pɔ, Nāanmɪn kɔ naa le 'yer bɪbir āsɔɔ 'yer go ε. 1

IX A ber Ayopɔi 'Lɔ Pɛnfɔ chene na be be kɔ a Nāanmɪn nɪbe.

X Bojūu nɪre jaa na wa kpe a Nāanmɪn pɛnfɔ nyā pɔ, wɔ mɪ ma pɛn naa a wɔ māɛ tɔmɔ pɔ, nɪtāa le a Nāanmɪn māɛ na pɛn a wɔ tɔmɔ pɔ.

XI A le jūu, yɪ ɪ a sɪ mɔɔrɔ ɪka sɪ kpe a pɛnfɔ nyā pɔ, ka

nɪre āsɔɔ jaa taa ɪ bawɔno a ba kaar na wɔ bār lo ε.

XII Bojūu Nāanmɪn 'yer ɪn bɔnɪbir, na wɔ ma pɪpɪle, na wɔ dire gar sɔbɔraa. Wɔ ma ŋmaan jaa kpe ti gbem a sɪɛ, na wɔ 'mar a kɔɔr, na wɔ wel a choofɔ jiiir ti tān a kɔɔr kāa pɔ. Wɔ ma tɔɔr tɪɛr ni befɔsɪ a jaa na be nɪre nyāa pɔ 'yer.

XIII Bon jaa ba be ka a bɔmaalsɪ pɔ naa sɔɔl a Nāanmɪn niem ε. Bon jaa ba pɔɔ ε, a jaa dɪɛl a wɔ niem. 'Lɔ le sɪn wa man a yeke a jaa kɔ.

XIV A le jūu, sɪn ben tara a bɔɔrlo nɪkpɛɛ na gar a bɔɔrlo nɪberɛ ba jaa a wɔ do a be a saaju, Yesu na ɪ a Nāanmɪn Bie, yɪ ɪ a sɪ ba gber a sɪ sɔɔfɔ nyā sɪn sɔɔ pɔ.

XV Bojūu, saa tara a bɔɔrlo nɪkpɛɛ 'lɔ na kɔ tɔɔ kaa a sɪ balfɔ ε, tiche sɪ tara na a 'lɔ mɪ a beɛr kaa bɔrɔ bɔrɔ na dɔɔ nyɔɔ a sɪn mɪ kaar, tiche waa ɪ yelbier ε.

XVI Yɪ ɪ a sɪ daa yi a wɔ wāɛfɔ nāa dakɔɔ par ni nyāa, na sɪ ti de a wɔ nɪbaal na sɪ nye wāɛfɔ, ka a sɔɔ sɪ a sɔɔ 'lɔ an wa wɔnɔ sɪ.

V

I A Juu nɪbe bɔɔrlo nɪkpɛɛ, ba ma kāan ir wɔ a nɪbe pɔ, na ba ir wɔ a wɔ ma ara kɔ ba ni a Nāanmɪn sālɔɔ, na wɔ ma de a ba kɔfɔsɪ ni a ba bɔɔrlo bonɪ loro ni a ba yelɛbe bɔɔr.

1 **IV:VIII 4:8** A Josua nyāna le dɔɔ de a Isɪral nɪbe nie ka ba chen a Kanaan tɛe pɔ, a Moseɪ na wɔ kpi, a tɛe nyā le a Nāanmɪn dɔɔ tɪr a neɛ kɔ ba. (A Tɔmɔ 7:45; ni Josua 1:1-9)

II Wɔ ma t̄ɔɔn 'm̄ɔɔn a bala na ba b̄ɔɔ ɛ, tɪ chiine a jiyuo, bojūu a 'lɔ m̄æ mɪ ba tara kp̄ɛɔ ɛ.

III A anyāna jūu le so a wɔ ma de nie lo a wɔ m̄æ tulfɔ b̄ɔɔr baar, tɪ p̄āa 'matāan a nɪbe ba jaa yeldebe b̄ɔɔr.

IV Nɪre jaa maa b̄ɔn kaa ir a 'ȳɔɔfɔ nyāna kɔ a wɔ m̄æ ɛ, Nāanmɪn le ma b̄ɔɔl wɔ, nɪtāa le won d̄ɔɔ b̄ɔɔl a Aaron.

V Le mɪ le, a Kɪrɪsɪto ba de a 'ȳɔɔfɔ nyā kɔ a wɔ m̄æ ɛ, na wɔ wa lɛb a b̄ɔɔrlo nɪkp̄ɛɛ ɛ. Tɪche Nāanmɪn mɪ le 'yer kɔ wɔ, "F̄ɔɔ le ɪ a n Bie, dɪna n lɛb a fɔ Sāa." (*Yiel Gān 2:7*)

VI A le 'yer a jie āsɔɔ go, "F̄ɔɔ le a b̄ɔɔrlo kpo kpo, nɪtāa a Melkijedek kaar." 2 (*Yiel Gān 110:4*)

VII A le daar a Yesu na be ka a t̄ee pɔ, wɔ den sɔɔrfɔ sɔɔr Nāanmɪn k̄ɔn nɪbik̄ɔɔ kɔ a Nāanmɪn nyā na t̄ɔɔ faa wɔ a k̄ūu pɔ, ka a Nāanmɪn w̄ɔ a wɔ sɔɔrfɔ, bojūu wɔ den 'ȳɔɔfɔ siir a wɔ m̄æ.

VIII Wɔ gba na ɪ a bie, wɔ jān n̄ee tufɔ yi a wɔ w̄ɔm pɔ.

IX Won wa maal a le an s̄ee ɪka wɔ maal baar, wɔ lɛb a faafɔ sɔɔ kɔ a bala jaa na sɔɔ tu a wɔ n̄ee.

X Nāanmɪn le ir wɔ a wɔ ɪ a b̄ɔɔrlo nɪkp̄ɛɛ a Melkijedek kaar.

XI Sɪ tara na ȳɔɔ naa 'yer tun a yelee anyāna pɔ, tɪche ka a par wiilfɔ kp̄ɛm̄e, bojūu a yi b̄ɔɔfɔ ba tal t̄eer ɛ.

XII Yelm̄æ, a s̄ee naa a s̄ɔɔ nyāna pɔ, ka yɪn taa ɪ wiwi-ilbe, tɪ yi chene b̄ɔɔrɔ nɪre ɪka wɔ wiil yi a Nāanmɪn 'yerbid̄ɔɔ ala go. Bɪr le yi chene b̄ɔɔrɔ, yaa ta saa difɔ ɛ.

XIII ɪsɔɔ jaa na chene 'yene bɪr, wɔ chene na ɪ bipɪla. A wɔ ȳɛ ba tal t̄eer a won t̄ɔɔ b̄ɔɔ a yeltorstɪ ban wile par ɛ.

XIV Tɪche nɪberɛ bon le saa, bala 'lɔ din nye ka a mɪl ba, ka ba b̄ɔɔ vɪla nɪ d̄eer.

VI

I A le jūu, yi ɪ a sɪ bar a Kɪrɪsɪto 'yer pielfɔ yelee, tɪ chiine niem lɛre nɪberɛ. Yi ta le v̄ɛ ka sɪ p̄ɔɔ a t̄ier lɛbfɔ yuor go ɛ, nɪ t̄ɔd̄eer jaa b̄ɔɔ na chiine k̄ūu pɔ ɛ, nɪ le an s̄ee ɪka fɔ tara a Nāanmɪn sɔɔfɔ,

II nɪ a Nāanmɪn k̄ɔɔ sofɔ wiilfɔ, nɪ nuur d̄ɔɔlfɔ yelee, nɪ k̄ūu pɔ irfɔ nɪ a 'yer t̄ɔɔrfɔ yelee.

III Ala ɪ Nāanmɪn sɔɔ naa, sɪn ɪn a le.

IV An ɪn tuo kɔ a bala na d̄ɔɔ nye a chāa, a bala na lem a saaju kofɔ kaa, na ba 'mataa p̄ɔn a Nāanmɪn Sɪe,

V a bala na lem a Nāanmɪn 'yer vɪla kaa, nɪ a kp̄ɛɔ 'lɔ na waara a baaraa daar.

VI Ala ɪ ba faan lo, an ɪn tuo ka ba le waan ba a ba wa nye t̄ier lɛbfɔ, bojūu a ba b̄ɔrfɔ le kpara naa a Nāanmɪn Bie a daa ju go, na ba le 'ȳɔɔ ka a nɪȳɔɔ le wuolo wɔ.

2 **V:VI 5:6** A Melkijedek d̄ɔɔ ɪ a Nāanmɪn b̄ɔɔr loro. 'Lɔ le kɔ a Abraham a paan̄ɔɔ nɪ a dāa na wɔ sɔɔr Nāanmɪn ɪka wɔ s̄ɔɔ a Abraham. Abraham mɪ kon a Melkijedek kofostɪ. (A Pielfɔ Gān 14:17-20, nɪ Heburu Gān 7:1-10)

VII A le a tēe na ma nyū a sabie kōō na ma loro na wō bul a bonst ala na tara tōnō ku a bala na kō, ma nyen a Nāanmīn sōufō.

VIII Tiche a tēe 'lo na ma bul a gōor ni a mō-ur, waa tara tōnō ε, ti na wō be pō 'yōōfō pō. A baarfō daar būu le na di wō.

IX Si gban 'yere a anyāna, barmine, si bar tier a yi jie, na si bōōn yin tara bōsōn, bōsōn ala na lōōn a faafō.

X Nāanmīn ba i nibur bur ε. Wō kō iin a yi tōmō ni a yi nōfō yin wiil kō wō ε, na yi sōō a wō nibe ti chene sōnō ba.

XI Si bōōrō naa ika a yi āsōō jaa wō mōō nibir maala a le ne ti tān a baaraa, na yi kō baala a yi tierō jie ε.

XII Saa bōōrō ika yi i koro dēme ε, tiche yi tōōrō a bala na tu a sōōfō pō tara kānyir nyen a bonst ala a Nāanmīn na tir a nee.

XIII Le a Nāanmīn na tire a nee kōrō a Abraham, nire jaa na ba be be gar wō a won pōn jūu, wō pōn naa a wō māe,

XIV na wō 'yere, "Yelmāe jaa le, in sōō fō naa, naa vē ka a fō bal par paal." (A Pielfō Gān 22:17)

XV Le le a Abraham tara a kānyir na wō chel lēee wa de a le a Nāanmīn na tir a nee kō wō.

XVI Nire ma den a nire 'lo na gar wō yuor pōn, ka a le won ma tir a nee i yelmāe,

ka a wlewlē maa le be be go ε.

XVII Bojūu Nāanmīn bōōrō naa ika wō maal a wō befō 'lo na ba liere ε, ka a chaar kō a bala na wa de a ala won tir a nee. Wō tir nee ika won maal a le.

XVIII Nāanmīn maal a nitō ika, a bonst ayi anyā na ba tōōnō liere ε, Nāanmīn mi kō tōō ηmaa jire ε, ka a sin bala na jo ti nyōō a tierōfō nyā won kō si a pōrō taale, ka a na 'yōō si ākpāen.

XIX A tierōfō nyā le si tara, naa i a nebikur na ma lū a si sie a wō chum ba dōōnō ε. Wō pōn kpe be a diniem a fōbaa 'lo ban lū var puor.

XX Be le a Yesu de nie chen a si 'yōō, wō kpe naa a si 'yōō. Wō i naa a bōōrlo nīkpēε kpo kpo nitāa a Melkijedek kaar. 3

VII

I A Melkijedek nyā le dōō i a Salem nāa ni a Nāanmīn na do gar a saaju bōōrōrō. 'Lo le tuor a Abraham na wō 'yer nevila 'yōō wō, a le won dōō jeb a nāmīne bala tōō ti lieb waara.

II Ka a Abraham ir a bonst ala won waara ni a jaa pō pie, bō'yen kō wō. A wō yodōō par ni nyā, torfō nāa, a ni mi, Salem nāa, a par le, nyā'maar nāa.

III Waa tara sāa ε, bi ma ε, nire jaa ba bōō a wō dōōfō daar ε, bi bōō a wō bal par ε, bi a wō kūu daar ε. Wō

3 VI:XX 6:20 A Melkijedek dōō i a Nāanmīn bōōrō loro. 'Lo le kō a Abraham a paanōō ni a dāa na wō sōōr Nāanmīn ika wō sōō a Abraham. Abraham mi kon a Melkijedek kōfōst. (A Pielfō Gān 14:17-20, ni Heburu Gān 7:1-10)

kaara naa a Nāanmūn Bie kaar, na wō ı a bōorlo kpo kpo.

IV Yı tıer kaa a ɛ won berma jā. A sı sākpa Abraham gba mı dōo kō wō a bonst ala won fa pō pie jaa pō bō'yen.

V Pōpānyā, a Mosesı nēē won dōo bin 'yer naa ıka, a Levi bal par pō ɛ a bōorloro na ma yi, 'lo ɛ na ma de a pie jaa pō bō'yen yin a Isıral nıbe ba jaa sē, a wō māē yēer sē, a ba yēer gba mı na ı a Abraham bal nıbe sē.

VI Tıche a daba nyā baa gba bıer a wō tı yi a Levi bal par pō ɛ, tıche wō den a pie pō bō'yen yi a Abraham sē, na wō 'yer nevlı 'yōo a 'lo a Nāanmūn na dōo tır a nēer kō.

VII Baal ba be be ɛ, ıka a nıre 'lo na berme 'yer nevlı 'yōo a 'lo na ba jā bon ɛ.

VIII A yeke āsōo nı nyā ıka, a bala na kpire ɛ ma de a pie pō jaa bō'yen, tıche a sōr āsōo pō, a Melkijedek 'lo na ba kpire ɛ, de naa.

IX İsoo gba mı na 'yer ıka, a Levi nıre na ma de a pie jaa pō bō'yen, ba yab a pie jaa pō bō'yen tu a Abraham sē,

X bojūu a ɛ a Melkijedek na dōo tuor a Abraham, a Levi chene na be a wō sākpa pōom.

XI Ala ı a Levi bal nıre, a bōorlo tōmō ma ta vēn ka wō tor jaa dē dē, a nebināa 'lo ban kō a nıbe, bo ɛ so ka ba ɛ bōoro a bōorloro āsōo ıka wō wa, na wō kaara a

Melkijedek kaar na waa ı a Aaron kaar ɛ?

XII Bojūu bala wa ıer a bōorloro, ba mı ma ıer a nebināa.

XIII A 'lo ban 'yere na so a yeke anyāna, wō ın bal yuo, ka nıre āsōo jaa ba yi a bala nyāna pō na wō tı tō tōmō be a bōor lofo jie ɛ.

XIV Bojūu nıre jaa bōon naa ıka a sı Soro ın a Juda bal nıre, ka a bala nyā pō, Mosesı mı ba pōr a yuor ıka nıre na yin a bala nyā pō tı ı a bōorloro ɛ.

XV Ka a ɛ sı nı 'yer gba gān chāa pō, ıka ala ı a bōorloro āsōo na kaara a Melkijedek kaar wa wa naa,

XVI a 'lo na wa ı a bōorloro 'lo na ba tu a ɛ a nebināa na 'yer tun a wō sākpa loor ɛ, tıche a tun a ɛ a kpēo 'lo na yi a nyevor na ba tara sōofō pō.

XVII Bojūu a seb ıka, "Fōo ɛ ı a bōorlo kpo kpo na ba tara tēfo ɛ, nıtāa a Melkijedek." (*Yiel Gān 110:4*)

XVIII Ba tōon a kōro bınfo lan bar, bojūu wō bal naa na waa ı bōjoraa go ɛ.

XIX Bojūu a nebināa nyā maa tōo maal bon ka wō tor jaa dē dē ɛ, ka a tıerto yuo na ı gar wō wa, na wō vē ka sı tōo gbōr Nāanmūn.

XX A Nāanmūn netıraa dōo be be, bamıne ıieb a bōorlorbo ka a netıraa ba pōo ɛ,

XXI tıche 'lo ıieb a bōorloro ka a netıraa pōo, a ɛ a Nāanmūn na 'yer kō wō, "A sı Soro pōn 'yer, na wō kō wa puur a kōo bar jaa ɛ. Fōo ɛ

ı a bōorlo kpo kpo.” (Yiel *Gān 110:4*)

XXII A pō binfu nyāna jūu, Yesu le wō de bin a neε ka wō ı a netıraa na gar.

XXIII A kōro a bōorlorbo bala ma dōō ı yōō, bojūu kūu maa sōō ka ba be be a tōmō pō kor ε.

XXIV Tıche a Yesu 'lo na ben be jaa kpo kpo, a wō bōorlo tōmō ba tara hıerfu ε.

XXV A le jūu, wō ma tōon faa a bala na tu a wō jie waara a Nāanmın sē. Bojūu wō ma ben be sōō jaa 'maala a Nāanmın kurō ba.

XXVI A bōorlo nıkpēε nyāna le bōō a le sın bōōrō, wō ın cheche, waa tara chefu ε, waa bōōrō yeldeεr ε, na wō oo wō māε yin yelbe-ırbε pō, na wō do gar a saaju.

XXVII Waa kaara fıka a bōorlo nıbere banyā ε, naa ba le sεε ıka wō loro a bōōr a bıbie a jaa ε, na wōn ma de nie lo a wō māε tulo bōōr, tı pāa mı lo a nıbe mı bon ε. Wō māε le sōō na wō hıeb a bōorlo dōō lo a ba yeldebe bōōr a dēdēe daa ka a baar.

XXVIII Bojūu a nebināa le ma ır a bōorlo nıbere, ka ba ı nıbe na bal, tıche a pōfu nyā na tu a nebināa puor wa, a Bie le Nāanmın ır, 'lo le maal a le jaa a Nāanmın na bōōrō ıka wō maal.

VIII

I A 'yere sın 'yere nı nyā, sın tara na a bōorlo nıkpēε nyā na jāne be a saaju kpēō wō jaa sōō nūsōō jie.

II Be le wō tōnō a dinie sōō na ı a yelmāε Nāanmın

puorfō yir a sı Soro māε na maal, a ba ı a gān yir 'lo a nıre na maal a wō nūu ε.

III Bōorlo nıkpēε jaa ba ma ır wō naa ka wō ma diere a kōfusu nı a bōorlo bonsı loro nı a bōōr, ala le so ka a nyā mı na de bon kōō lon a bōōr.

IV Ala ı wō ta ben ka a tēε pō, wō kō naa ta ı bōōrlo ε, bojūu nıbe den nie be ka, na ba ma diere a kōfusu turo nı a le a nebināa na man.

V Ban tōnō a Nāanmın puorfō yir cheche nyā pō na ı a 'lo na be a saaju gāgiel ban tōōr maal. A anyāna jūu le so ka a Nāanmın kpākpāana a Mosesı a le wōn dōō bōōrō ıka wō maal a gān yir, na wō 'yer, “Kaara sō, na fı maal wō a le ne nı wō ju ın wiil fı be a tōō ju.” (*A Yıfu Gān 25:40*)

VI Tıche a tōmō 'lo a Yesu na nyε, gar a ba bon jaa bamm na ı a netıraa 'ma'maala na gar a bōkoraa, bojūu a nebin paalaa na ı gar pō le wō maal.

VII Bojūu ala ı a netır koraa 'lo ba dōō tara chefu ε, jie kō naa be be a ba le bōōrō bōyuo ε.

VIII Tıche Nāanmın nyen a le a nıbe na 'mab, na wō 'yer, nıtō le a sı Soro 'yer, “Bıbir kōō na wa vıε naa, ka n tır netır paalaa bin kō a Isıral yir dēme nı a Juda yir dēme.

IX A kō le nyetāan a neε 'lo ın dōō tır kō a ba sāakpāmıne a daar 'lōnō ın nyōō ba a nūu tōō yin a Ijıpitı tēε pō ε. Nıtō le a sı Soro 'yer, bojūu baa sōō ara a le ın tır a neε kō ba ε, ka n

mɪ lɛb puor 'yǔɔ ba.

^X A anyāna lɛ ɪ a neturaa ɪn na tɪr kɔ a Isral yir dēme, a bɪbir 'lɔ wa vɪɛ baar. Lɛ lɛ a sɪ Soro 'yer. ɪn de naa a n neer 'yǔɔ a ba tɪersɪ pɔ, na n seb dɔɔl a ba nyān ju. Ka n ɪ a ba Nāanmɪn, ka ba mɪ ɪ a n nɪbe.

^{XI} Nɪrɛ jaa kǔ lɛ wiil a wɔ tɔ sɔɔ ɛ, bɪ ka nɪrɛ 'yer kɔ a wɔ yebe ɪka, 'Bǔɔ a sɪ Soro ɛ.' Bojju ba jaa na bǔɔ ma naa, yɪ a bil pɔ tɪ tān a bere pɔ.

^{XII} ɪn vĕn a ba putuyele bar. N kǔ lɛ tɪer a ba yeldebe jaa go ɛ." *(Jeremiya 31:31-34)*

^{XIII} Nāanmɪn na bɔɔlɔ a neturaa anyāna bǔpaalaa, wɔ maal a 'lɔ na de nie ka wɔ ɪ bǔjsɔlaa, ka bon mɪ na jɔɔl, wɔ maa yaara tɪ kpi ɛ.

IX

^I Faa nɪɛ, a netɪr dǔɔ 'lɔ tara na a puorfɔ chɪrsɪ nɪ a jicheche 'lɔ ban dǔɔ maal ka a tēe pɔ.

^{II} A gān yir nyā ban dǔɔ maal baar, a di yĕyĕ pɔ lɛ ba bin a fātɪnsɪ dɔɔlfɔ jie nɪ a tɛɛbɔl 'lɔ ju ban ma dɔɔl a paanǔcheche ala. A jie nyā lɛ ba bɔɔlɔ, jicheche.

^{III} A dinie sɔɔ ban lū a fɔbaa var, ba bɔɔlɔ naa a be, Cheche wɔ jaa Cheche Jie.

^{IV} Be lɛ a bɔɔr lofɔ jie be na ɪ selma a ba ma chonǔ a tāt nyūu vɪla ala nɪ a neturaa daka ban maal tɪ waar selma pɔɔ. A daka nyāna pɔ lɛ a

selma dulo ban 'yǔɔ a maana nɪ a Aaron dāgbal 'lɔ na dǔɔ 'mɔr a puul nɪ a kɔsɪr pĕrsɪ ala ban dǔɔ seb a nebināa 'yǔɔ. ⁴

^V A daka nyā ju lɛ ba maal a malakasɪ bala na wile a Nāanmɪn tɪr ka ba ara kɔ a malakasɪ bala ban bɔɔlɔ a cherubim, ka ba ger pɔɔ a faafɔ bɔɔr lofɔ jie. Tɪche sɪ kǔ tǔɔ man a yelsɪ anyāna tu tu taa a pǔpānyā ɛ.

^{VI} Lɛ a yelsɪ anyāna ban wa chɔɔr a nɪtǔ baar, a bɔɔrlorbo pāa ma kɪere na a di yĕyĕ sɔɔ pɔ, bɪbir jaa tǔnǔ a ba tǔmǔ.

^{VII} Tɪche a bɔɔrlo nɪkpĕɛ 'lɔ tɛɛ lɛ ma kpe a dinie sɔɔ gbeɔ'yen yuon jaa, wɔ maa faa dǔɔ jāu ɛ. Ala lɛ wɔ ma kpĕn a be tɪ lon a wɔ māɛ bɔɔr, nɪ a nɪbe mɪ yeldebe ban ba bǔɔn ɛ, tɪ faa tul maal bɔɔr.

^{VIII} Nāanmɪn Sɪɛ wiil a anyāna ɪka, a sɔr na kɪere a jicheche 'lɔ Wɔ Jaa Cheche Jie chene na ba yuo ɛ, a gān yir koro na chene ara jūu.

^{IX} A anyāna dǔɔ wile a dɪna sǔɔ, naa wile ɪka a kɔfɔsɪ nɪ a bɔɔrlo bonɪ ala ban ma lon a bɔɔr, maa tǔɔ vĕ ka a 'lɔ na wa a puorfɔ jie tɪɛr chaar ɛ.

^X A ɪ naa bǔdiir tɛɛ yele, nɪ nyūfɔ yele, nɪ bǔpĕersɪ yelsɪ, ala lɛ ba mǔɔ nɪbir maala tɪ tān a yelpaalaa na lɛr.

^{XI} Lɛ a Yesu Kɪrɪsɪto na wa a bɔɔrlo nɪkpĕɛ nyā kaar, nɪ a yelsǔn ala na de nie be ka, wɔ kpĕn tu a jɪkpĕɛ nɪ a

⁴ IX:IV 9:4 A manna anyāna ɪn bǔdiir a Nāanmɪn na dǔɔ kɔ a Isral nɪbe be a mɔgǔɔ pɔ ka ba di. (A Yifɔ Gān 16:4-36, nɪ Jɔɔn 6:31, 49)

puorfɔ yir 'lɔ na ɪ cheche an ba ɪ nɪrɛ nūu lɛ maal ɛ, ka sɪ 'yer ɪka waa pɔɔ a bōmɪɛrsɪ pɔ ɛ.

XII Waa de bɔɔ bu narbil jāi ɛ, tiche wɔ kpe naa a Jicheche Wɔ Jaa Cheche nyā pɔ, gbɛbō'yen kɔ nɪrɛ jaa nɪ a wɔ mǎɛ jāi, a sɪ tōɔ nyɛ a faafɔ a kpo kpo.

XIII A bɔɔr jāi nɪ a nadai jāi nɪ a nasarbɪl tāpɪɛl ban ma ɔɔ mɪr a bala na sōɔ, ka a ba āgāma yi ɪ bōsōn.

XIV Nɪmɪnɛ pāa lɛ, a Yesu Kɪrɪsɪto jāi a 'lɔ na tu a Nāanɪmɪn Sɪɛ na ɪ nyevɔr, a wɔ mǎɛ na ba tara chefɔ ɛ, lon bɔɔr kɔ a Nāanɪmɪn na wɔ pɛɛ a sɪ tɪɛr nɪ tōmō jaa na chiine nɪ sɪ kūu pɔ, ka sɪn tōɔ tōnō korɔ a Nāanɪmɪn vɔr.

XV Bojūu a anyāna lɛ vɛ ka a Yesu Kɪrɪsɪto ɪ a netɪr paalaa 'ma'maala, ka a bala a Nāanɪmɪn na bɔɔl, na nyɛ a bōsōn ala na ba tara baarfɔ ɛ. Pōpāanyā wɔ kpi naa na wɔ faa ba yin a yelɛbe ala ban dōɔ maal a netɪr koraa 'lɔ pɔ.

XVI Nɪrɛ wa tɪr nɛɛ ɪka 'lɔ wa kpi baar, a kūu lɛ wɔ ma wa kpi, ka a lɛ won 'yer pāa yi chāa pɔ,

XVII bojūu ala ɪ fɔ tɪr nɛɛ ɪka fōɔ wa kpi baar. Fōɔ wa chɛnɛ a ba ɪ yele ɛ, tiche fon wa kpi baar lɛ a pāa ɪ yele.

XVIII A anyāna jūu lɛ so gba, ka a netɪr dōɔ 'lɔ maa ɪ bon jaa ka a jāi ba pɔɔ ɛ.

XIX Lɛ a Mosesɪ na wa man a nebināa 'yer kɔ a nɪbe ba jaa baar, wɔ den a nelpɔlɔ jāi na wɔ de kōɔ 'yōɔ, na wɔ

de pɛr kɔɔl jɪɛ na wɔ vōɔ urbanyūu na wɔ tun mɪr a gān pilāa 'lɔ nɪ a nɪbe ba jaa.

XX Tɪ na wɔ 'yer, "A anyāna lɛ ɪ a netɪraa jāi, a Nāanɪmɪn na kpākpāana yi ɪka yi turo." (A Yifɔ Gān 24:8)

XXI Lɛ nɪ ju mɪ lɛ wɔ de a jāi mɪr a gān puorfɔ yir nɪ a bonɪ a jaa ban ma de maala nɪ a be.

XXII Yelmǎɛ jaa a nebināa 'yer ɪka, ba ma de a jāi mɪl a bonɪ a jaa. Ka jāi ba wa kpaar ɛ, yelbier vɛ kofɔ ba be be ɛ.

XXIII A tara na sɔr ka ba choɔr a saaju bōtɔɔr maalaa nɪ a bɔɔrlo bonɪ anyāna, tiche a saaju bonɪ mǎɛ 'lɔ, a ba bɔɔrlo bon gar naa anyāna.

XXIV Bojūu Kɪrɪsɪto ba kpe a nɪrɛ nūu bōmaalaa jicheche nyā pɔ, na dōɔ ɪ a saaju bon sō 'lɔ ban dōɔ tɔɔr maal ɛ. A saaju mǎɛ lɛ wɔ tɪ kpe, na wɔ tɪ ara a Nāanɪmɪn niem a pōpāanyā a sɪ jūu.

XXV A ba ɪ wɔ kpɛn be a saaju na won lɛ tɪ loro a bɔɔr bɪbir jaa ɛ, nitāa lɛ a Juu nɪbe bɔɔrlo nāa na ma kpe a Jicheche 'Lɔ Wɔ Jaa Cheche pɔ, a yuon nɪ a jāi na ba ɪ a wɔ mǎɛ jāi ɛ.

XXVI Ala ɪ lɛ lɛ a ta ɪ, Kɪrɪsɪto naa pāan din dɔɔyɛ sōɔ jaa yi a wɛr pielfɔ daar jaa. Tiche a pōpāanyā, wɔ wa daan yi a bɪbir baaraa daar na wɔ maal yele a jaa baar, ɪka wɔ wa de a wɔ mǎɛ lɛb a bɔɔrlo bon diin a yelbier bar.

XXVII Nitāa lɛ ban dɔɔ nɪrɛ

ka won kpi daar kōo, na wo ti tuor 'yer tōorfo,

XXVIII **LE** LE, a KIRISTO lon a bōor kpo kpo ku nuyoo. Won lheb wa a gbεε ayi sōo, a ba i fika a wo wa de a yelbier bar ε, tiche ka wo waan faafu wa ku a bala jaa na chele wo.

X

I A nebināa dōo i a bōsō 'lo na waara gāagiel, a ba i a bon mǎε le ε. A nitō jūu, a kō tōo i a bōorlo bōbō'yen ban ma lo yuon jaa ka a tōo choor a bala na ma wa tōo gbur a Nāanmin puorfu 'yōo ε.

II Ala i a ta tōon choor ba, ba kō naa bar a bōorlo bomo ir fu ε? Bojūu a bala na ma ta wa a Nāanmin puorfu jie, a ba yelbier naa baar naa, ka ba kō ma le tier to a ba yeldebe go ε.

III Tiche a ba yuon jaa bōorlo bonst anyāna ma tierε ba naa a ba yeldebe,

IV bojūu a nadai ni a bōor jāi maa tōoro ire a yeldebe bara ε.

V A le jūu, a KIRISTO na waara ka a wer po, nitō le wo 'yer ku a Nāanmin, "A bōorlo bonst ni a bōkorst, faa bōoraa ε, tiche āgān le fu choor ku ma.

VI A bōorlo bonst ban chonō ni a ba 'mabfo bōkorst, fu puo maa pel yaa ε.

VII Ka n pāa 'yer, maa ni nyā, nitāa le an seb a n yeke a Nāanmin gān po. N Nāanmin, n wa naa ika n wa i a fu bōfu." (*Yiel Gān 40:6-8*)

VIII Wo den nie 'yer, "A bōorlo bonst ni a kufost ni a dōn

ala ban ma ku chom ni a ba tulo kufost ala, faa bōoraa ε, fu puo ba pel ε," an sōo i ika a nebināa le 'yer ika ba i a le.

IX A wo pāa 'yer, "Maa ni nyā, n wa naa ika n wa i a fu bōfu." Wo tōon a 'lo na de nie bar, ti de a ayi sōo 'yōo a jie.

X A nitōnō jūu le a Nāanmin maal st, a st i nison a Yesu KIRISTO na de a wo āgān lon a bōor kpo kpo ku st.

XI A Juu nibe bōorloro, bibir jaa le wo ma ara ti tōnō a ba puorfu tōbie. Waa gala a bōor lofo nyā na maa tōo de yelbier bar ε.

XII Tiche a Yesu KIRISTO na wa lo a bōor kpo kpo nyā baar a yelbier jūu, wo pāa ti jāne naa a Nāanmin nūsōo jie.

XIII An yi a le daar jaa, wo chele naa a Nāanmin na wa de a wo dōdēme ku wo a ba lheb a wo gbεε dōorfo jie,

XIV bojūu gbebō'yen tee le wo lo a bōor, ka a see ku a bala won maal ka ba i cheche.

XV A Nāanmin Stε mi 'yer yelmāe jaa ku st ni a yeke nyā, wo den nie 'yer,

XVI "Nyā le i a netiraa nyā un wa tara ni ba, a sōo 'lo wa po baar. Le le a st Soro 'yer. In den a n nebinsi 'yōo a ba nyān po, naa seb 'yōo a ba tiersi po." (*Jeremiya 31:33*)

XVII Na wo pāa le 'yer puo, "A ba yelbier ni a ba chfost tōbie, n kō le tieraa go ε." (*Jeremiya 31:34*)

XVIII Nāanmūn na wa vē a yelbier anyāna kō nūrē, yelbier bōor lofo ba le be be go ε.

XIX A le jūu n yēr, sūn ben tara a 'lafō nyā na tī kpe a Jicheche Wō Jaa Cheche Jie a Yesu jāi jūu,

XX na wō yuo a yelmāe sōr nūbir paalaa na 'mar tu a fōvaraa 'lo pō, 'lo le i a wō āgān,

XXI na sī be tara a bōorlo nūkpēē nyā na kaara a Nāanmūn yir,

XXII yī i a sī tōō gbur Nāanmūn nī nyāa nyā na vīele, nī a sōofō na tūrē. Bojūu wō mūr a sī nyān, na wō fiel sī yin a tīer sōōnaa pō, na wō pēē a sī āgāma nī a kōsōō ala.

XXIII Yī vē a sī nyōō a sī tīertōfo nyā sūn sōō jaa chāchā tara, bojūu a 'lo na tūr a nēē kō sī un yelmāe sōō.

XXIV Yī vē a sī kpākpāana taa mōō nūbir nōfō nī vīla maalfo pō.

XXV Yī taa īrē wa vē ka sī ma bara taa sē lōōfo ε, nūtāa le a bamīne na ma īrē ε, tīche yī vē a sī 'yōōnō taa ākpāen, na sī ma maala a le sōō jaa, an i a Būbir tōōrō na gborō.

XXVI Ala i sī chene na bōōn jaa tī ma maala a yelbier sūn wa bōō a yelmāe baar, yelbier bōorlo bon jaa ba le be be go ε,

XXVII tīche dābāē tēē le sī chele nī a 'yer tōōrfo, nī a būu dagel 'lo na wa di a Nāanmūn dōdēme.

XXVIII Nūrē āsōō jaa wa dōō tōr a le a Mosesī na 'yer bin,

ka a nūbe ayī bū nūbe ata wa di dāasīē ika yelmāe le wō i a le, ba ma kō naa a nūnyīne tī maa kaa wō nūbaal ε.

XXIX Ge buor le yī tīer Nāanmūn na ge a nūrē 'lo na nēēre a Nāanmūn Bie nyā nū gbēē, a nūnyīne 'lo na maal fīka waa i bōcheche ε, a jāi nyā na i a nētīraa na maal wō a wō tōr, ka wō tō a Nāanmūn wāēfo Sīē?

XXX Bojūu sī bōōn a 'lo na 'yer, "Maa le so a sān yaafō, un lēb yaa a sān," (*Mosesī Gāma Na Tu Anūu 32:35*) wō le bōō 'yer go, "A sī Soro na tōōr a wō nūbe 'yer." (*Mosesī Gāma Na Tu Anūu 32:36*)

XXXI A un dābāyele, ala i fō faan lo a Nāanmūn nūbir nyā nūu pō.

XXXII Yī tīer kaa a le daar yīn dōō be be, tī wa nyē a chāa, a le yīn ba gber tuor a dōōye yōō ala.

XXXIII Sōō kōō, chāa pō jaa le ba ma tōrō yī na ba gere nī yī. Daar kōō, yī ma 'mantāan a bala mī ban gere a le.

XXXIV Yī mī dōō tara nūbaal nī a bala ban nyōōr pōō a die pō, na yī mī tara popel an ba bā yī ε, a sōō 'lo ban fa a yī bōtarī, bojūu yī bōōn naa ika yī māē tara naa bōtarī na i gar a anyāna na ba tara baarfō ε.

XXXV A le jūu, yī taa lōb a tīer sō nyā bar ε, Nāanmūn na yab yīn gar a le.

XXXVI Yī mōō nūbir tara kānyīr na yī maala a le a Nāanmūn na bōōrō, yīn wa nyen a le won tūr a wō nēē.

XXXVII Bojūu a chen bālāa ka a, "Lo na waara, won wa naa. Wō kō kor ε.

XXXVIII Tiche a maa torfo soo 'lo, na kpiere naa ni soofu. 'Lo wa lieb puor 'lo, n puo kō pel wō ε." (*Habakuk 2:3-4*)

XXXIX Tiche sin ba i a bala na liere a puor soonō ε, tiche si in a bala na soo de, na si nye faafu.

XI

I Pōpānyā, a soofu nyā vē naa ka saa 'looro gber ε, yelmāe jaa a bon 'lo 'yōo sin tara a tier ti ba nyen nibir ε.

II A soofu nyā le a kōr dēme dōo tara, ka a Nāanmin dān ba.

III Soofu le vē a ba bōo a par ika Nāanmin dōo de a wō nee 'yerbie maal a tēe, ni a saaju wō jaa, ka a bon si sin ben nyere, a ba i a dōo be be ka wō de maal ε.

IV Soofu le vē ka a Abel booro boni won de kō Nāanmin i gar a Kain booro boni. Soofu le vē ka a Nāanmin dān wō 'yer ika a wō yele tor naa, a soo 'lo a Nāanmin na dōo 'yer a Abel kofosi nyā 'yer, won soo kpi gba, tiche a soofu le vēn ka wō chene 'yere.

V Soofu le vē ka Nāanmin wa de a Enok bōnibir. 'Lo ba kpi bōo kūu ε, baa le wa nye wō jaa go ε, bojūu Nāanmin māe le wa de wō. Bojūu sere tiche ka wō wa chen, Nāanmin 'yer a ika a Enok yele nōmō wō naa.

VI Nire ba wa tara soofu ε, an in tuo won na tōo pel Nāanmin puo, bojūu

nire āsoo jaa wa waara a Nāanmin sē, wō soon ika wō ben be, na wō mi ma yara a bala na mōo nibir booro wō.

VII Soofu le vē ka a Nowa tu a le a Nāanmin na dōo 'yer kō wō ti ba nyen nibir ε, ti na wō de dābāe maal a daka bulomtum faan a wō yir dēme ni a wō māe. A wō soofu vē naa ka wō 'yer netuo 'yōo a wer nibe ba jaa ban tor a Nāanmin 'yer jūu, ti na wō lieb a yeltorsi bōdire a wō soofu jūu.

VIII Abraham soofu jūu, a soo 'lo a Nāanmin na dōo bool wō ika wō yi chen a jie 'lo na wa i a wō sofu daar kōo, wō tu naa a Nāanmin nee na wō chen, won gba na ba bōo a jie won chiine ε.

IX Soofu vē naa ka wō ti kpiere a netiraa tēe 'lo po i sāan a be a paal 'lo po. A gāma seer ala po le wō dōo 'mataa kpiere ni a Isaaki ni a Jakob, na ba mi puo wō na wa so a jie 'lo a Nāanmin na tir a wō nee.

X Bojūu wō dōo kaara niem ika wō nye yir par ban soo, ka a Nāanmin māe i a mūiere.

XI Soofu le vē ka a Abraham na dōo kor i danyōo, ka a wō puo Saara mi ab, ti ba chene na dōo bie. Wō tara na soofu ni a Nāanmin nee won tir kō wō.

XII Ka a dabōyēn nyā na kor bōtul ta kūu, ti wō 'yōon par ka ba waa fika a ηmerbie na be a saaju, na ba kaara man nee bire kaar fon kō tōo sor ε.

XIII A nibe banyāna soon Nāanmin ti tāt a soo 'lo ban

kpi. Baa nye a le a Nāanmūn na dōo tūr a nēε kō ba ε, nīdaa le ba gbā nyāa tī sōo de, na ba sōo ūka sāanba nū nīyōorsī le ba ī ka a wer pō.

XIV A nībe banyāna na 'yer a anyāna, wiil ūka ba kaara na bōōrō a tēε 'lō na ī a ba māε tōōr.

XV Ala ī ba dōo tīere a paal 'lō ban yi, ban taa tōōn le līeb kul a be.

XVI Tī le ba le ε, ba dōo tīere a paal 'lō na gar a be, na be a saaju. Ala le so ka a vā ba kūrō wō won ī a ba Nāanmūn ε, bojūu wō chōōr a tēε kō ba.

XVII Sōōfō vē naa ka Abraham, a sōō 'lō a Nāanmūn na bēer wō kaa ka wō sōo de a wō bidaba Isaakī ka wō ī a bōōrlo bon a won lon a bōōr. 'Lō le dōo sōo de a le a Nāanmūn na tūr a nēε kō wō, tī na wō sōo de a wō bidabō'yen tēε nyā na lon a bōōr.

XVIII Nāanmūn gba na dōo 'yer kō wō ūka, "Isaakī le na 'yōō a fō par, le īn tūr a nēε kō fō." (A *Pielfō Gān 21:12*)

XIX Abraham tīer bōōn ūka Nāanmūn na tōōn sāi kūu, ka a nyetāan fīka wō nyen a Isaakī na yi a kūu pō.

XX Sōōfō vē naa ka Isaakī 'yer nevīla 'yōō Jekōb nī a Esau a ba nīdaar kōō yele.

XXI Sōōfō le vē ka a Jekōb na ta a kūu, wō 'yer nevīla 'yōō a Josefō bibiir ba jaa tī na wō guun lan a wō dāgbal diiraa tī puor Nāanmūn yāan.

XXII Sōōfō vē naa ka a Josefō kūu na wa gbōōrō, tī wō 'yer kō a Isīral nībe a

Ijipitī tēε pō yīfō 'yer kō ba, na wō man ba a le ban na ī nī a wō kōōbō.

XXIII Sōōfō nyā vē naa ka a sōō 'lō ban dōo a Mosesī a wō dōōrōbō sōōl won bar ūmērsī ata. Bojūu ba nyen won ī bivīla, na baa joro a nāa bīnfō ε.

XXIV Sōōfō nyā vēn a le a Mosesī na wa nōō, waa sōo ka ba bōōlō wō a nākpēε Faaro bīpōō bie ε.

XXV Wō kāan ir ban na 'mataa gen wō nī a Nāanmūn nībe gar won na di a yelbier nōō bālāa tēε.

XXVI Wō nyen won na di dōōye a Kīrīstī jūu ka a tara tōnō gar a Ijipitī tēε pō nābomo. Bojūu daar kōō sāyar le wō mōō nībir kaara.

XXVII Sōōfō vē naa ka a Mosesī yi be a Ijipitī tēε pō, tī ba joro a nāa suur ε. Wō tara na kānyir, bojūu wō nyen a 'lō a nībir na maa nye ε.

XXVIII Sōōfō le wō de tun a le a Nāanmūn na 'yer a Gōl Bar Bībir 'yer, na wō dōo 'yōō ka ba bol a jāi a ba dōdō ε, ka a sōōfō 'lō na waara bā tōō sur a Isīral nībe bīdadōn ε.

XXIX Sōōfō vē naa ka a Man Jīε var līeb sōr, ka a Ijipitī dēme mī na wa ta nye a le na ba kpε ka a man di ba jaa.

XXX Sōōfō le vē ka a Jeriko dachin kpēε 'lō wō jaa gel lo, a le a Isīral nībe na wa gōōr a tēε wō jaa a ber ayopōi tuor.

XXXI Sōōfō le dōo faa a sēsē pōō 'lō ban bōōlō a Worahab, bojūu wō dōo sōo de a bala ban tō ūka ba tī jōōr a tēε

kaa. Waa dōo p̄so a bawōnsi p̄o kpi ε.

XXXII N le man bo go? N ba tara jaa na man le a Gidiyon ni Baraki ni Samson ni Jefeta ni a Nāa David ni Samuwel ni a le a Nāanm̄in 'ye'yerbe na tō 'yer ε,

XXXIII bala le de soofu jeb na ba tōon nām̄ine, ti maal a le na see, nyen a le a Nāanm̄in na tir a nee. Bala le mi dōo kpal a jubere nee,

XXXIV na ba kp̄iin a būu dagel, ti na ba jo faa a ba m̄ae a sobere ala ban taa kon ba. Bala le dōo i a n̄ibaalsi, na ba lieb n̄ikp̄aen, na ba lieb gādaar a jeer p̄o tōo a ba dōdēme.

XXXV P̄ob̄o mi le nyen a ba nibe na dōo kpi ti le lieb ir i v̄oe. Ba gen bam̄ine putuger. Bala ta soo, ba kō naa ge ba ε, ti ba tor ti chene ara a ba soofu b̄ooro ika ba wa nye a k̄ūu 'lo p̄o irf̄o na i gar a nyā.

XXXVI Ba lan bam̄ine na ba f̄ob̄ ba, ti l̄ūn bam̄ine mi ni b̄ōj̄ors̄i ti 'yōo p̄oof̄o die p̄o.

XXXVII Ba l̄ob̄ bam̄ine ni kusibe k̄o, ti ma che bam̄ine mi var a yi, ti kon bam̄ine mi naa soo. Piir gāma ni b̄oor gākpoor le bam̄ine mi ma dōo su ȳooro ni na ba i n̄ōn dēme, ka ba tara ba gere ti sile ba a p̄oro jaa a le ne.

XXXVIII Ka a wer nyā ba ta see ika w̄o tara a nibe banyāna ε, ka ba bāra ȳooro be a m̄oḡo p̄o ni a t̄ōn jur, k̄p̄iere a t̄ōn b̄oor p̄o ni a t̄ūlotuurs̄i b̄oor ala ban ya a t̄ēe.

XXXIX A nibe banyāna ba jaa nyen d̄aasiv̄ila a ba soofu

jūu, t̄iche a bonsi ala a Nāanm̄in na dōo tir a nee ba āsoo jaa ba nyāa ε.

XL Nāanm̄in guor yelviel na gar a anyā na w̄o gun si, ka w̄o na de si 'matāan ba maal yele a jaa ka a jātaa.

XII

I A le jūu, a nyoo banyāna na ηmaa jil si a julōjuur kaar dire a d̄aasie, yi i a si l̄ob̄ bon jaa na ηmaa si s̄or bar ni a yelbier ala na maa yaara ti b̄ar si l̄ob̄ ε, ti na si m̄ōo n̄ibir joro ni kānyir ti ta a jie ban tōo gun si.

II Yi i a si fur a si n̄ibie 'yōo a Yesu na si kaara w̄o jaa tāu. 'Lo le de a nie be a si soofu s̄or p̄o, ti baar. 'Lo le a pupel 'lo na be a w̄o niem, w̄o din kānyir kpi be a daa ju, na w̄o soo a v̄ā. W̄o p̄āa ti j̄ēn be a Nāanm̄in n̄aalōo p̄o a n̄ūsōo jie.

III Yi tier a w̄o yele a le won dōo tara a kānyir, ni a le a yelbe-irbe na dōo jeere ni w̄o, yi tier a le, ka a yi āgāma taa sal a yi tier s̄ōo ε.

IV A yi m̄ōfo p̄o, yin jeere ni a yelbier, yaa jeb ta a jie 'lo sere a yi jāi na yi ε.

V Yi ta iin a le a Nāanm̄in na dōo 'yer 'yōo yi a ākp̄aen n̄itāa a w̄o bibiir ε, "N bie, ta de dekpele 'yōo a si Soro kp̄aaf̄o p̄o ε, na f̄o ta v̄ē ka a f̄o p̄so s̄ōo a le won ḡōn̄ f̄o ε,

VI bojūu a si Soro ma kp̄aana na a bala won n̄ō, na w̄o ma t̄oo āsoo jaa toor won soo de maal a w̄o bie." (Sokpar Gān 3:11, 12)

VII Yı tara kányir a kpāafu nyā pō. Nāanmın maala yı naa a wō bibiir. Bojūu bibuor ɛ be be, ka a wō sāa maa tōw wō toor ɛ?

VIII Ala ı āsōw jaa ba wa nye a toor tōwfo a wō bibiir kaar ɛ, ka ɛ sāa yir bibiir ɛ ba ı.

IX Sı jaa ɛ tara a sāamıne ka ba ma kpāa sı, tı sı chene 'yōwō ba. Nımıne ɛ a sı kō pāa siir sı māe kō a 'lo na ı a sı sur nı a nyevor Sāa gar a ɛ ɛ!

X A sı sāamıne ma kpāa sın jaa bālāa tun a ɛ ban tıer ıka a ı naa. Tıche Nāanmın ma kpāa sı naa, ka sı ı nısōn, a sın nı 'lo 'mataa pō a wō cheche.

XI Kpāafu ba be be na ı nōw a pielfo daar ɛ, tıche a ma ın tuo. A puor ɛ a ma pāa wō torfo, nı nyā'maar kō a bala na sōw tu.

XII A ɛ jūu, yı ir āgān sal yin a yı nuur nı a yı gbɛɛ pō bar,

XIII "Tı na yı choor a sōr a wō jaa jātaa a yı tufō 'yōw," (*Sokpar Gān 4:26*) ka a gbersı sa na ba tōw chiine.

XIV Yı mō ɛ jaa yın na tōw ı, ka yın nı nıre jaa kpıere nı nyā'maar, na yı ı cheche. Nıre ba wa ı cheche ɛ, wō kō tōw nye a sı Soro ɛ.

XV Yı kaara sō, ka a yı āsōw jaa taa vıe a Nāanmın wāefō bar ɛ, bu ka a nyıur tuo kōw taa tō yi na wō dam yeke 'yōw nıbe ka a ba yōw jie taa sōw ɛ.

XVI Yı kaara ka a yı āsōw jaa taa ı sēsēyele ɛ, bu kaara fıka a Esau na ba dōw 'yōw a Nāanmın 'yer ɛ, na wō de a

wō kpēɛ ıfo nı a wō difo jie tēen bōdiraa gbebō'yen tēe na wō di.

XVII A ala puor, yı bōwōn naa ıka wō ɛ wa bōwōn naa a wō difo jie, ka a sāa tōr wō bar, a wō mı kō ɛ tōw lıeb go ɛ. Wō gba wa kōn nıbikōw nı a yeke nyā, tı waa ɛ nye a sōwfo go ɛ.

XVIII Yın 'lo ba wa a tōw nyā par yın na tōw sur ɛ, a 'lo na ma dōw lıre a būu, bu ka a jie ma sōb lii ka a sajakpuro furo,

XIX bu ka ıle pēele 'yere nı a nıre kōkōr, bu ban wō a kōkōr nyā, ba sōr naa ıka a 'yerbie a ta ɛ 'yer go ɛ.

XX Bojūu baa dōw tōwōnōw tara a ɛ a 'yer na kpākpāana ba 'yere ıka, "Ala ı dōw gba wa sur a tōw, ba lob wō nı kōsıbe kō." (*A Yıfo Gān 19:12, 13*)

XXI Ka a jie dōw ıre dābāe wō jaa, ka Mosesı wa tı 'yer, "N mıre naa nı dābāe." (*Mosesı Gāma Na Tu Anūu 9:19*)

XXII Tıche, yın 'lo wa naa a Jıyon Tōw par na ı a saaju Jerusalem, be ɛ a Nāanmın nıbir nyā kpıere. Yı wa lōwōn naa a malakası turo turo na lōwō taa nı popel,

XXIII nı a pupuorbiir bala na ı a bidōw, bala yoe ɛ sēb a be a saaju. Yın wa naa a Nāanmın 'lo na tōw a nıbe ba jaa 'yer sē, nı a 'lo na maal a torfo dēme sur ka a ı cheche,

XXIV nı a Yesu na ı a netıur paalaa nyā 'ma'maala na mır a wō jāı ka a 'yere naa gar a Abel tōr.

XXV Yı kaara sō na yı taa tōr a Nāanmın na 'yere ε. Ala ı a bala won dōo kpāa faa ka a wer pō ba chāe ε, ηmıne an kaara kō a sın, ala ı sı heb puor 'yōo a Nāanmın na kpāana sı yire a saaju?

XXVI A sōo 'lōnō a Nāanmın kōkōr dam a tēe wō jaa, tıche pōpāanyā 'lo wō tır neε ıka, "Daar kōo go, a ba ı a tēe le ın dam ε, tıche ın dam a saaju wō jaa." (*Hagai 2:6*)

XXVII A 'yerbir nyā won 'yer ıka, daar kōo go, a par le ıka won ir a bonstı ala na ı a bōmaalsı na dam bar, tıche a ala na kō tōo dam ε, ka ala ara.

XXVIII A le jūu, sın na ben tara a Nāanmın nāalōo nyā na ba tara damfō ε, yı vē ka a nōmō sı, a sı dāna Nāanmın le won bōoro nı 'yōofō nı dābāe,

XXIX bojūu a sı "Nāanmın nyā ın būu na dire." (*Mosesı Gāma Na Tu Anūu 4:24*)

XIII

I Yı mōo nıbir na yı nōnō taa nıtāa yeεr.

II Yı taa ıre wa ĩın sāanba defō bar ε, bojūu nıbe bamıne dōo de sāanba maal ba vıla, tı baa bōon ıka malakası le ε.

III Yı tıer a bala ban nyōor pōo a die pō fıka yı mı pōo ban be a pōofō jie, nı a bala ban gere fıka yı mı pōo ban dire a dōoye.

IV Yı jaa, yı 'yōonō a kultaa, ka a yı gaa jie taa tara chefō ε, bojūu Nāanmın na tōor a

bala jaa na sōonō a kultaa nı a sēsēnbe 'yer.

V Yı tōo yı māe yin a libie nōfo pō, na yı vē ka a bālāa jaa yın tara seen yi, bojūu Nāanmın 'yer naa a wō gān pō ıka, "N kō wa bar fō jaa ε, n kō wa tōr fō jaa bar ε." (*Mosesı Gāma Na Tu Anūu 31:6*)

VI Ka a sı pāa na 'la 'yer ıka, "A n Soro le ı a n sōnō, ka n kō joro dābāe ε. Bo le nıre na ı ma?" (*Yiel Gān 118:6, 7*)

VII Yı tıerto a yı nudierbe na dōo man a Nāanmın 'yer kō yı. Yı tıer a le ban dōo be tı na yı jān a ba sōofō.

VIII Le a Yesu Kırısıto na be a jāa, le le wō chene a dına na won chene a le ne bıbir nı bıbir jaa.

IX Yı taa ıre wa vē ka a wiil sāan jaa wa tōo yı yin ka yı tı bōr ε, a vıele naa kaa sı nyāa nye kpēo yi a Nāanmın wāefō pō, ka a ta ı a bōdiir difō na ba tara tōnō kō a bala na dire yaa ε.

X Tıche sın tara na a bōor lofo jie, be a Juu nıbe bōorlorbo bala na tōnō a be ba tara sōr na di ε.

XI A ba bōorlo nıkpēe ma den a dōn ala jāı kpēn be a dinie sōo na ı a Cheche Wō Jaa Cheche Jie ka a tı ı a yelbier vē kufō bon, tıche ka ba de a nōnō yin a tēe dāpuor tı chom bar kaa di.

XII Le mı le a Yesu di a dōoye a tēe yōo dōdor neε, ka a wō jāı maal a wō nıbe ka ba ı cheche.

XIII Yı mı ı a sı yı tı pōo wō be a yōo na sı di a vā 'lo won dōo di.

XIV Bojūu a tēe nyā sūn kpiere kō kor ε, tiche a si kaara a tēe 'lo na wa.

XV Tu a Yesu nyā jie, a le jūu yi i a si ma pɔɔ a wɔ yuor na i pɛɛfɔ ma yire a si negāma pɔ, naa i bɔɔrlo bonɔ kɔɔ Nāanmɪn.

XVI Yɪ taa ure wa iin a vila maalfɔ bar ε, na yi ma lɔɔ pɔn a yi taaba, bojūu a bɔɔrlo bonɔ anyāna le pele a Nāanmɪn pɔɔ.

XVII Yɪ turo a yi nudierbe nɛɛ, na yi siir a yi māɛ kɔ ba. Bala le kaara yi, na ban wa man a yi yele kɔ a Nāanmɪn. Yɪ turo a ba nɛɛ ka a ba tōmɔ i nɔɔ naa ta i tuor kɔ ba ε, naa ta mi i pɔɔ a yi sē ε.

XVIII Yɪ sɔɔɔ Nāanmɪn kɔɔ si, sūn sɔɔ naa ika yele jaa ba be a si tier pɔ ε, a si bɔfɔ le ika si kpiere a le na tor sɔr jaa pɔ.

XIX Maa 'lo, n sɔɔɔ yi naa ika yi sɔɔɔ Nāanmɪn kɔɔ ma ka n nye sɔr naa tɔɔ lieb fɔɔ ti a yi sē.

XX A Nāanmɪn nyā'maar sɔɔ na tu a jāi ala wɔn de tir a netiraa na ba tara baarfɔ ε, na wɔ sāt a si Soro Yesu Kirisito a kūu pɔ, 'lo na i a pechiin gbɔɔraa,

XXI wɔ sɔɔ yi ni vila jaa bɔɔ ka yi tɔɔ maal a le wɔn bɔɔɔ, na wɔ mi tū a si pɔ a le na pele a wɔ pɔɔ tu a Yesu Kirisito. 'Lo le so a tir bibir ni bibir jaa. A i a le.

XXII N yeɛɛ, n sɔɔɔ yi naa ika yi tu a n kpāafɔ 'yerbie anyāna, bojūu a 'yerbie anyā in seb ba i yɔɔ ε.

XXIII N bɔɔɔ naa ika yi bɔɔn ika ba yuon a si yebe Timoti bar, 'lo wa tɔɔ ta fɔɔ, in tara wɔn 'mataa tin ka yi ti nye wɔ.

XXIV Yɪ puor a yi nudierbe ba jaa ni a pupuorbiir ba jaa jaa. Bala mi na yi a Itali mi puoro yi naa.

XXV A wāɛfɔ wɔ be a yi jaa sē.

A JEMESI GĀN WŪN SĒB KŪ A JUW NĪBĒ BALA NA PUORO

I Jemesi, na ɪ a Nāanmɪn nɪ a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto gbāgbaa, puoro naa a Isiral bala pie nɪ ayi na yaar a wer wɔ jaa.

II N yɛɛr, yɪ tara pɔpɛl, ala sɔɔ ɪ yelyɔɔ wɔnɔ yɪ naa.

III Yɪ bɔɔ ɪka yɪn jān naa tara kānyir a yɪ bɛɛr kaa sɔɔ.

IV Yɪn jān tɔɔ tara kānyir, a lɛ na vɛ naa ka yɪ tɔɔ baa, tɪ na yɪ taa wa faa bon jaa ɛ.

V Ala ɪ yɪ āsɔɔ jaa bɔɔɔ naa yɛ, wɔ suor yɪ a Nāanmɪn sɛ na kɔɔ nɪrɛ jaa pɔɔ, wɔ un nɪmāɛ, wɔ kɔ mɔɔ fɔ ɛ.

VI Tɪchɛ yɪn wa suor bon jaa, yɪ tara sɔɔfɔ na yɪ ta baala ɛ. Nɪrɛ jaa na baala kaara nɪtāa man kɔɔ sɛsɛbɛ na furo dādaala.

VII Ala ɪ fɔ ɪ naa a nɪrɛ nyā tɔ sɔɔ, ta tɪɛr ɪka, fɔn nyɛn bon jaa yɪ a sɪ Soro sɛ ɛ.

VIII A nɪrɛ na tara tɪɛr ayi, wɔ maa ba gbɛr ara yɛlɛ jaa pɔ wɔn ɪrɛ ɛ.

IX Nāanmɪn puoro nɔɔsɔɔ wɔ chɛlɛ, bojūu wɔ do naa.

X Tɪchɛ a taraa sɔɔ mɪ wɔ chɛlɛ a wɔ suufɔ pɔ, bojūu wɔn suor naa fɪka mɔpuul.

XI Bojūu a mɔtɔɔ ma nyāa naa ka a tɔl ŋmɛ ka a ko suor, a vapuul ma suor naa ka a vɪla baar. Lɛ lɛ a taraa sɔɔ kaara, 'lɔ wa tɔnɔ a wɔ yar tɔmɔ.

XII Pɔpɛl sɔɔ lɛ a 'lɔ na di kānyir ara a bɛɛr kaa pɔ, tɪ na waa lɔ ɛ. Bojūu a nɪrɛ 'lɔ lɛ na nyɛ a nyɛvɔr nāa jupil 'lɔ a Nāanmɪn na tɪr a nɛɛ kɔ a bala na nɔ wɔ.

XIII Bɛɛr kaa wa wa nɪrɛ sɛ, wɔ ta 'yɛr ɪka Nāanmɪn lɛ bɛɛr wɔ kaa ɛ. Nāanmɪn kɔ de bɛɛr bɛɛr nɪrɛ kaa ɛ, a wɔ māɛ ba bɛɛrɛ nɪrɛ kaara ɛ.

XIV Tɪchɛ nɪrɛ āsɔɔ jaa yɛl-bɛɛr vɔlaa lɛ ma bɛɛr wɔ kaa na a nyɔɔ wɔ.

XV A vɔlaa anyāna lɛ na tara pɔɔ naa dɔɔ bɛɛr, ka a bɛɛr nɔɔ dɔɔ kūu.

XVI N yɛɛr nɔnɔnbɔ, yɪ ta vɛ ka ba bel yɪ ɛ.

XVII Bɔvɪla nɪ kɔfɔ vɪla jaa yɪrɛ naa a chāa Sāa na be a saaju sɛ. Libe ba be a wɔ 'yɔɔ ɛ, waa lɪɛrɛ ɛ.

XVIII An wa ta a lɛ wɔn bɔɔɔ, wɔ dɔɔ sɪn nɪ a wɔ yɛlmāɛ 'yɛr ka sɪ ɪ bɪrdɔɔ a bɔmaalsɪ a jaa pɔ.

XIX N yɛɛr nɔnɔnbɔ, yɪ bɔɔn a anyāna yɪ ma chɛlɛ fɔfɔɔ tɪ na yɪ ta ma 'yɛrɛ fɔfɔɔ ɛ, bɪ nyɛrɛ suor fɔfɔɔ ɛ.

XX Bojūu nɪrɛ wa nyɛ suor, wɔ kɔ tɔɔ maal yɛlvɪla ala a Nāanmɪn na bɔɔɔ ɪka a ɪ ɛ.

XXI A lɛ juu, yɪ bar yɛlɛ jaa na ɪ dɛɛr bɪ bɛɛr, tɪ na yɪ siir yɪ māɛ de a 'yɛrbɪr 'lɔ na bɔr a yɪ nyāa pɔ, ala lɛ na faa a yɪ suor.

XXII Yɪ ta bɛlɛ a yɪ māɛ a 'yɛr yɪn chɛlɛ tɛɛ ɛ, tɪ yɪ ɪ a 'yɛr mamaalba.

XXIII A nɪrɛ 'lɔ jaa na wa wɔ a 'yɛr tɪ ba sɔɔ de ɛ, wɔ kaara nɪtāa a 'lɔ na chaar a wɔ māɛ kaa chāana pɔ,

XXIV won wa yi baar wo ñin a le bar won kaara.

XXV Tiche a nire 'lo na mōo nibir turo a nebināa na ba tara chefo ε, na ma vē ka fo so a fo mǎε, Nāanmɪn na sōo wo naa ni bon jaa pɔ won maal, ala i wo chel ti sɔɔ, ti a ba i wō ti ñin ε.

XXVI Ala i nire āsɔɔ tier ɪka wo in Nāanmɪn puorbo ti kō tōo nyɔɔ a wo jālbir ε, wo bele na wo mǎε, ka a wo puorfo i pɔɔ.

XXVII Puorfo 'lo na pele a Sāa Nāanmɪn pɔɔ na wo i cheche na ba tara dɛɛr ε. Sōnō a bala na i a kpɪr, ni a pɔɔkɔε, a ba dɔɔye pɔ, ti nyɔɔ fo mǎε ka a wer ta sōo fo ε.

II

I N yeer, yin sɔɔ de a si Soro Yesu Kɪristo tier sɔɔ, yi taa turo nibe nōnō ε.

II Ala i nibe ayi wa kpe naa a yi lɔɔfo jie, ka a āsɔɔ pǎε na wo 'yɔɔn selma mɔtɔɔ, tiche ka a āsɔɔ mi i nōo sɔɔ su bōjarsɪ.

III Ka yi lieb 'yer kɔ a 'lo na pǎε, "Jǎne ka a dakɔɔ ju," ti 'yer kɔ a 'lo mi na su a bōjarsɪ, "Ara ka bi wa jǎne ka a tēe a n gbεε par."

IV Ala i le le, a ba i yi turo naa a nibe bamine nōnō na yi de tier dɛɛr tɔɔɔ ni a ba 'yer ε?

V N yeer yi chele, Nāanmɪn ir a bala a wer nibe na nye ka ba i nōn dēme ka ban tara sɔɔfo ti kpēn a wo nāalōo pɔ won tier a nɛε kɔ a bala na nō wo.

VI Tiche yi ma kperε na a nōo sɔɔ. A ba i a taraa dēme

le ma ge yi ε. A ba i bala le ma nyɔɔ yi chiin a 'yer tɔɔrfo jie ε?

VII A ba i bala le sōo a yovɪla 'lo ban buɔɔ yi ε?

VIII Ala i yi tu naa a nɛε 'lo na seb a Nāanmɪn gǎn pɔ ɪka, "Fɔ nō a fɔ tɔ sɔɔ a fɔ kaar," (*Mosesɪ Gāma Na Tu Ata 19:18*) yi maal vɪla.

IX Tiche yin wa turo nōnō, yi maal dɛɛr, ka a nɛε 'yer ɪka yi bɔr naa na yi i a nɛε sōsōonbɔ.

X Nire 'lo jaa na turo a nɛɛr a jaa ti wa 'mab bō'yen, wo sōon a jaa.

XI A 'lo na 'yer, "Taa sēne ε," (*A Yifɔ Gǎn 20:14*)

'lo mi le 'yer, "Taa kɔɔ nire ε." (*Mosesɪ Gāma Na Tu Anūu 5:18*) Fōo ba sē ε, ti kɔ

nire, fo sōon a jaa.

XII Yi 'yere ti maala bōon ɪka Nāanmɪn na tɔɔr a yi 'yer nitāa le a nɛε 'lo na ma vē ka nire so a wo mǎε na 'yer.

XIII Bojūu a 'yer tɔɔrfo daar, fōo nyǎ na ba dōo tara nibibaal jofɔ ε, Nāanmɪn kō mi jo a fɔ nibibaal ε. Nibibaal jofɔ tōon 'yer tɔɔrfo.

XIV Vɪla buor ni nyǎ n yeer, ala i nire 'yer naa ɪka wo tara na sɔɔfo, tiche ba lōon tōmō ε, a sɔɔfo nyǎ na tōo faa wo ɔ?

XV Ala i yebe in āgǎn kpǎakpol ti ba tara bōdiir ε,

XVI ka a yi āsɔɔ 'yer kɔ wo, "Chiine ni nyǎ'maar, a i vɪla kɔ fo ka fo nye di ti," tiche na faa sōu wo a āgǎn bōbuorsɪ ε, bo vɪla le a i?

XVII A le jũu, soofu ka tõmõ ba puo e, wo in bõkũu.

XVIII Tiche nure asoo na 'yer naa, "Fõu tara na soofu ka maa mi tara a tõmõ." Wiil ma a fu soofu ka tõmõ ba puo e, ti n mi wiil fu a n soofu ni a tõmõ.

XIX Fõ sõo naa ıka Nāanmin bõ'yen tee le be. A in vila. A sudebe gba mi soon de a le, ti na ba mi joro dabæ.

XX Fõu jol nyã, soofu tõmõ na ba puo e, faa bõo ka bõkũu le e?

XXI A ba ı a si sãakpã Abraham wiil a soofu ni a tõmõ, won dõo de a wo bie Isaaki ıka wo lon boor e? 1

XXII Faa nye a soofu ni a tõmõ na 'mataa e, ka a wo soofu see ni a le won tõ.

XXIII Ka a le na seb a Nāanmin gån po ı yelmæe ıka, "Abraham soon de Nāanmin, ka a le vë ka wo ı nitor."

(A Piefu Gån 15:6) Ka Nāanmin buol wo wo baraa.

XXIV Yaa nye, nure na in nitor Nāanmin niem a le won tõ, a ba ı a wo soofu tee e.

XXV A le ni wo ju le ba dõo kaa a sēsē poõ ban buolo Worahab ka wo ı nitor, won dõo de a tõtõnbo wiil ba soyuo ka ba lieb kul. 2

XXVI A le a si e na ma wa yi a agån po ka wo ı bõkũu, le mi le a soofu ka tõmõ ba puo e mi ı bõkũu.

III

1 N yeer, yi jaa yi ta buoro

ıka yi ı wiwilbe e, bojũu yi bõon naa ıka a sin bala na ı a wiwilbe na nyen 'yer toorfõ gar nure jaa.

II Si jaa ma maal 'mab. Ala ı nure jaa ba 'yer 'mab e, wo in nitor na wo nyoro a wo mãe.

III Si ma 'yõon a kur a wiisi neer po, ka a ma tu a si neer, ka si ma lieb chiin jie jaa sin buoro.

IV Bu yi kaa a gbor bere ala a man kpëe po a sesekpëe na ma furo chiine, tiche a gbor mõnõ ma den a vuur mõ chiin jie jaa won buoro.

V Le mi le a jãlbir na ı jaa puorbile a agån po ti ma fere. Wo kaara fika bũu bir na lo tuu kpëe po di wo jaa.

VI A jãlbir mi in bũu na ı a wer deer na be a si agån po na wo sõo a agån wo jaa bar, na wo chumõ a agån ni a bũu dagel 'lo na ba kpĩine e.

VII Nure ma tõon guol modõo jaa boro, ni lubil jaa boro, bõvuuraa jaa boro, ni a man po bonsi.

VIII Tiche nure maa tõo a wo jãlbir e, wo in bõbier na ba pëne e, na wo mi ı loo na koro.

IX A jãlbir nyã le si ma de pëen a si Sãa na ı a si Soro, na si le de ma poon 'yõo a bala a Nāanmin na me ka ba kaara a wo kaar.

X A nebõ'yen 'lo po le a pëefu ni po'yõofu ma yire. N yeer a ba tor e.

XI Kõvila ni kõdeer na tõo yire bul bõ'yen po bu?

1 II:XXI 2:21 (A Piefu Gån 22) 2 II:XXV 2:25 A Worahab dõo kpĩere be a Jeriko tee po, na wo dõo sõo a Nāanmin nibe. (Josua 2)

XII N yeer, kōkōo na tōo wō dābāināa bu dābāināa na tōo wō kōkōo o? Le mi le, kōvula ni kōdeer kō tōo 'mataar yire bul bō'yen pō ε.

XIII A yi āsōo tara na yē ni bōofu bu? Vē ka a wiil a wō maalfu pō, ni le won siir a wō māe maala ni yē.

XIV Tiche ala i a yi nyāa pō, nyuur deer ni tuo, ni yoboyele ben be, yi ta wile yi māe ηmara jirsti 'yōonō a yelmāe ε.

XV A yē nyā boro ba yi saaju wa ε, tiche wō i naa a wer nyā yē nisaal na tara ka wō yi a sudeer sē.

XVI Bojūu jie 'lo nyuur, ni tuo, ni yoboyele na be, be le guor taa ba be ε, ka tō deer jaa boro be be.

XVII Tiche a yē 'lo, na yi saaju in cheche na wō tara nyā'maar nōfo, ni sōfo, ni māe siirfo, ni vula maalfu, na wō joro nibaal, na wō wōnō bisōn, na waa ooro ε, bu tara neer ayi ε.

XVIII A bala na ba boro jeer ε, na bor ni nyā'maar, na ηman yeltorsti.

IV

I Nyine le a jeer ni nechire yi be a yi chara pō? A ba i a yi naa a volaa 'lo na be a yi 'yōo jeer ε?

II Yi ma boro na bon kōo ti yi maa nye ε, na yi ma koro taa. Na yi ma tara nyuur ni bomo, ti na yi maa nyāa ε, na yi pāa tara jeer ni nechire, ti maa nyāa ε, bojūu yi maa sor Nāanmin ε.

III Yin wa sor a Nāanmin sē, yi maa nye ε, bojūu yi sor naa ni potideer na de maal a le na pel a yi pōo.

IV Yin sēsē nibe ba nyā, yaa bōo ika nire nyā na i a wer baraa 'laar Nāanmin ε? Nire 'lo jaa na ηmaa a wer nyā baraa in Nāanmin dō sor.

V Ta baala a Nāanmin gān na 'yer ika, yelmāe jaa le a Nāanmin kaara a Siε 'lo won de 'yōo si.

VI Tiche Nāanmin ma ko si naa a wō wāefu, ala le so a Nāanmin gān na 'yer, "Nāanmin ma tor naa bala na bor yuor, ti na wō ma wāe a bala na siir ba māe." (*Sokpar Gān 3:34*)

VII A le jūu, yi siir a yi māe ko Nāanmin, na yi tōo yi māe yin a sudeer sor sē, won bar yin ti jo.

VIII Yi tōo gbūr Nāanmin, wō mi na tōon gbūr yi. Yin yelbe-irbe, yi pee a yi nuur na yi lieb a yi tier, yin tier ayi dēme.

IX Yi waala, na yi tara pōō, na yi kōnō. Yi vē ka a yi laar lieb kōn, ka a yi pupel lieb pōō.

X Yi siir a yi māe a si Soro niem, won 'mōo yin ka yi do.

XI N yeer, yi ta sōonō taa yoe ε. Nire 'lo jaa na sōonō a wō to sor yuor, wō tōor a wō 'yer, wō tōoro naa a nebināa 'lo 'yer. Fōo wa tōoro a nebināa 'yer, faa turo a le a nebināa na 'yer ε, ti i a wō 'yer tōoro.

XII Nāanmin le bin a wō neε ko si, na wō i a 'yer

tóoró, 'lo le na tóo faa bu sǒo bar. Tiche fǒo mi ni ana na fǒ tóoró a fǒ tó sǒo 'yer?

XIII Yí chele, a yín bala na ma 'yer ɪka, "Dina bu bio sún chen tēkpēe pǒ ti maal yuon, da bomo, da nye libie."

XIV Yaa bǒo len na ɪ bio ε, bo le a yí nyevǒr? Wǒ kaara fika ul na lo ti wel ajienaa.

XV Yí ta ma 'yer ɪka, "Ala ɪ Nāanmín sǒo naa ka sɪ tara nyevǒr, sún maal nyā bu anyāna."

XVI Tí le an be ni nyā, yí bǒoró na yuor, na yí wile yí mǎe, ka a mǎe wiilfo nyā ɪ yelbier.

XVII Nɪre jaa na pāa bǒo vɪla ti ba maal ε, wǒ ɪn bier.

V

I Yí chele, yín tara dēme, yí kǒnǒ ŋmiere chelsɪ a yele 'lo na waara a yí ju.

II A yí nābomo pǒo naa, ka yele mǒo a yí fǒor.

III A yí selma ni a libie lon sǒrǒ, ka a ba sǒrǒ lofǒ wiil ɪka an di yín būu kaar. A baarfǒ ta naa, ti yí chene bin a nābomo.

IV Yí nye a bala yín de ka ba tǒnǒ a yí por pǒ, ti yí mǒo ba a yar ka ba kǒnǒ 'yǒonǒ yí, ka a yí bǒŋmarba kǒn ta a sɪ Soro na ɪ a Tǒofǒ Sǒo.

V Yí din nǒo ka a wer pǒ le yín bǒorǒ. Yí guol naa yí mǎe a le kǒfǒ 'yǒo.

VI Yí ma 'yǒon a bala na tor 'yer, na yí kǒ ba, ti baa maal bon jaa ε.

VII A le jǔu, yeer yí tara kānyir ti tǎn a sɪ Soro waa daar. Kaa nye a le a kǒoraa

na ma tara kānyir chele ni a bonst wǒfo daar, na wǒ tara kānyir chele a sadǒo ni a sabaaraa.

VIII Yín mi, yí tara kānyir na yí ara kpǐo, bojǔu a sɪ Soro waa gbǒr naa.

IX Yeer yí ta hǔhǔnǒ 'yǒonǒ taa na yí taa nye 'yer tǒorfǒ ε. A 'yer tǒorǒ ara naa a dǒdǒr nεε.

X Yeer, yí kaa a Nāanmín 'ye'yerbe bala na de a sɪ Soro yuor 'yer 'yer, din dǒoye ti tara kānyir.

XI Ala le so ka sɪ bǒorǒ ba bǒosǒn dēme. Yí wǒn a Job kānyir won tara na yí mi nye a le a sɪ Soro na maal kǒ wǒ a baaraa. A sɪ Soro ɪn nɪbaal joro, na wǒ maala vɪla.

XII N yeer, ala na che le a anyā, yí taa pǒrǒ ni saaju ε, bu a tēe ε, bu bon jaa ε, ti yí vǐ ka yí ǒo, ɪ ǒo, ka yí kai, mi ɪ kai. Ka yí taa kpe 'yer pǒ ε.

XIII Wǒm pǒon a yí āsǒo bu? Wǒ sǒor Nāanmín. Nǒo kpǐn a yí āsǒo bu? Wǒ yiele yiel dāna ni Nāanmín.

XIV A yí āsǒo biere na bu? Wǒ bǒol a pupuorbiir nɪbere ka ba wa je wǒ kǎa ni a sɪ Soro yuor, na ba sǒor Nāanmín kǒ wǒ.

XV A Nāanmín ban sǒor ni sǒofǒ na sa naa nɪnyɪne baal, a sɪ Soro na nyǒo wǒ naa ka wǒ ɪr. Ala ɪ wǒ mi maal dǐer, Nāanmín na vǐn kǒ wǒ.

XVI A le jǔu, yí 'yere a yí maal dǐbe kǒrǒ taa, na yí sǒorǒ Nāanmín 'yǒonǒ taa, ka wǒ sǎana yí. Nitor

Nãanmın sũorfũ tara na
kpẽũ na maal bon.

^{XVII} Elaija ın nıre a sı kaar,
wũ sũr Nãanmın nıbijie
ıka saa wũ ta wa ε, ka war
nmaa yuomo ata nı nmaa.

^{XVIII} Wũ le sũr Nãanmın
go ka a saa wa, ka a bonst
bul a tẽe naa wũ.

^{XIX} N yeer, ala ı a yı ãsũ
'mab naa a yelmãe sũr pũ, ka
a yı ãsũ lıeb wũ waan,

^{XX} yı bũũn a anyã ıka, nıre
'lo jaa na lıeb yelbe-ıre yın a
wũ yelbier pũ, wũ faa wũn
yın kũu pũ, na wũ mı pũũ
yelbebe yũũ jaa.

A PITA GĀN NA DE NIE

I Maa Pita na ı a Yesu Kırısıto nıtōnāa le sēere a gān nyā korō a yın a Nāanmın na chel ir a yı ı sāanba yēyel ka a wer pō, na yı be a Pontus, nı Galatiya, nı Kapadosiya, nı Asıya, nı a Bitiniya.

II A Sāa Nāanmın den nie bōō yı, ka a wō Sıe oo yı, a yı ı cheche, yın wōnō a Yesu Kırısıto toor jūu, ka wō mır yı a wō jāu. Wāefō nı nyā'maar na dōōlo yın taa.

III Pēefō wō ta a Nāanmın na ı a sı Soro Yesu Kırısıto Sāa! A wō nıbaal berma naa, ka wō dōō sı dōō paalaa, na wō kō sı tıerto vōr tu a Yesu Kırısıto won sāı a kūu pō,

IV nı a nābomo ala won bin gun sı be a saaju, a ba were ε, a ba sōōnō ε, bı jōōlo ε.

V A tu naa yı sōōfō pō, ka a Nāanmın Kpēō ger pōō yı, tı tān a bıbir baaraa 'lo a faafō 'lo na chōōr baar na wa nyır.

VI A anyāna pō le yı chile yōō jaa, an sōō ı ıka yın din dōōye beer kaa bōō bōō pō.

VII A anyāna wa naa ka a yı sōōfō na kpēme gar a selma na ı bōōōnāa ban ma dōōl būu pō ir a dēer bar. A yı sōōfō na heb ı pēefō, nı tıur, nı 'yōōfō a sōō 'lo a Yesu Kırısıto na wa nyır.

VIII Yı gba na ba nye wō ε, tı na yı nō wō. Yaa gba nye wō a pōpāanyā ε, tı sōō wō, na

yı sēen a popel tıur 'lo nıre na kō tōō man ε.

IX Bojūu yı nyere naa a yı sōōfō bon na ı a yı sıur faafō.

X A faafō nyā 'yer le a Nāanmın 'ye'yerbe dōō 'yer a wāefō nyā na wa a yı sē. Ba vıer naa a faafō nyā na ba chēpē wō jaa ne ne.

XI Ba mōōn nıbir ıka ba bōō a sōō nı a yelsı ala a Kırısıto Sıe na be a ba sē na wile ba, a le won 'yer a dōōye a Kırısıto na di nı a tıur ala na turo.

XII Nāanmın wiil naa a wō 'ye'yerbe banyāna ıka a ba ı ba māe 'yōō le ba tōnō a le ε, tı che yın 'yōō le. A le ban 'yer a nyāna yın ben wōnō a pōpāanyā a bala na mōōlo a 'yer nōō tu a Nāanmın Sıe won tō a wō yı a saaju. A malakası mı gba ta bōōrō naa ıka ba muul kaa a anyāna.

XIII A le jūu, yı chōōr a yı tıer gun tōmō, na yı nyōōrō yı māe. Yı de a yı tıerto 'yōō a wāefō 'lo a Yesu Kırısıto na kō yı a wō waa daar.

XIV Yın wōnō a Nāanmın toor jūu, yı taa le maala a kōro mamaalbie ε, a le yın ba dōō bōō ε.

XV Tıche nıtāa le a 'lo na bōōl yı na ı cheche, yı mı ı cheche a yı yelmaalsı a jaa pō.

XVI Bojūu a seb ıka, "Yı ı cheche, bojūu n ın cheche." (Mosesı Gāma Na Tu Ata 19:2)

XVII Yın ma bōōlo wō a yı Sāa, 'lo le na tōōr nıre jaa 'yer, na waa turo ε, yı kpiere

a yi kpɛfɔ nɪtāa sāanba, na yi joro wɔ dābāɛ.

XVIII Bojūu yi bōɔn naa ɪka a ba ɪ bōsōnāa fika libir, bu selma le Nāanmɪn de yab den yi yin a yi sāakpāmɪne yelpɔrsɪ ala na lū yi pɔ ɛ,

XIX tɪche a ɪ naa a Kɪrɪsɪto jāi vɪla ala na ɪ a pɛraabile na ba tara chefɔ ɛ, bu jāne jaa ɛ.

XX Nāanmɪn ir wɔ naa tɪ wa bɪer maal a wɛr, tɪche wɔ vɛn ka wɔ nyɪr a sōɔ baaraa a yi jūu.

XXI A wɔ jūu le yi sɔɔ de a Nāanmɪn na ir wɔ a kūu pɔ na wɔ kɔ wɔ tɪr, ka a yi sɔɔfɔ nɪ a yi tɪertɔ na be a Nāanmɪn 'yɔɔ.

XXII Pōpāanyā yɪn chɔɔr a yi māɛ yɪn turo a yelmāɛ jūu, yi nōnō naa a yɛɛr sɪrɛ jaa. Yi nōnō taa nɪ a yi nyāa wɔ jaa.

XXIII Bojūu yi nyen dɔɔ paalaa 'lo na ba ɪ bōkpiraa ɛ, tɪche won ben be, na ba tu a Nāanmɪn 'yer na ɪ vor, na be be bɪbir jaa.

XXIV Bojūu, "Nɪsaal kaara naa fika mɔɔr, ka a ba tɪr wɔ jaa kaara fika a mɔpuul. A mɔɔr wa jɔɔl, a puul mɪ ma suor naa.

XXV Tɪche a sɪ Soro 'yer 'lo ben be bɪbir jaa." (Isaiya 40:6-8) A 'yer nyāna le ba mɔɔl kɔ yi.

II

I A le jūu, yi ir yi māɛ yin a yosōɔ 'yer, belfɔ, nɛɛr ayi tarfɔ, nyuur, nɪ kporfɔ jaa bɔrɔ pɔ.

II Yi kaara fika bipule, na yi bɔɔrɔ a Nāanmɪn 'yer ka ɪ yi vɔlaa a bɪr kaar, a yɪn tōɔ nōɔ a yi faafɔ pɔ,

III bojūu an ɪ yi lem kaa le a sɪ Soro na nōmō.

IV An ɪ yi wa naa a wɔ sɛ na ɪ a Kɔsɪr vor a nɪsaal na tɔr bar, tɪche ka a Nāanmɪn ir wɔ a wɔ ɪ bōsō,

V yɪn mɪ na ɪ fika a kɔsɪvɔɛ a ba men yi, nɪ a Nāanmɪn yir ka yi ɪ a wɔ bɔɔrlo chechestɪ, na yi loro a wɔ bɔɔr won sɔɔ tu a Yesu Kɪrɪsɪto 'yɔɔ.

VI A seb a Nāanmɪn gān pɔ ɪka, "Nyɛ, n bin a kɔsɪr be a Jiyon tɛɛ pɔ, a kɔsɪr vɪla 'lo ɪn kaa ir ka wɔ ɪ a kɔsɪr ju, ka nɪrɛ 'lo jaa na sɔɔ de wɔ, vā kō di wɔ ɛ." (Isaiya 28:16)

VII Pōpāanyā a yɪn bala na sɔɔ de wɔ, wɔ ɪn kɔsɪr sō. Tɪche a bala na ba sɔɔ de wɔ ɛ, "A kɔsɪr 'lo a mɪmɪɛrbe na tɔr bar, 'lo le ɪ a kɔsɪr ju," (Yiel Gān 118:22)

VIII na, "Wɔ ɪ a kɔsɪr 'lo a nɪbe na ηmɪere a gbɛɛ, na wɔ ɪ a pie 'lo ban bāra loro." (Isaiya 8:14) Ba ηmɪere naa ba gbɛɛ bojūu ba tɔr naa a 'yer 'lo 'yɔɔ a Nāanmɪn na dōɔ bin ba.

IX Tɪche yɪn 'lo, Nāanmɪn le ir yi a yi ɪ a wɔ bɔɔrlo nāmɪne, na yi ɪ nɪchechestɪ, na yi ɪ a Nāanmɪn sofɔ, ka yi na pɛɛrɛ wɔ, an ɪ 'lo le bɔɔl yi yin a libe pɔ waan a wɔ chāa herete pɔ.

X Yaa dōɔ ɪ a wɔ nɪbe ɛ, tɪche pōpāanyā yi ɪ naa a Nāanmɪn nɪbe. Yaa dōɔ tara

a Nāan̄m̄n n̄baal ε, t̄iche p̄p̄ānyā ȳi tara w̄o naa.

XI N barm̄ne, n̄ s̄ōr̄o ȳi naa n̄itāa n̄iȳōrs̄i n̄i s̄āanba ka a wer p̄o ɪka, ȳi ir ȳi m̄āe ȳin a āḡān v̄olaa na ma j̄eere n̄i a ȳi s̄ur.

XII Ȳi k̄p̄iere v̄ila a bala na ba puoro s̄ē, ban s̄ōo gba k̄pere ȳi ɪka d̄eer le ȳi maala, bala wa nye a ȳi v̄ila maalf̄o ban 'ȳō̄n̄ Nāan̄m̄n tur a w̄o waa b̄ibir.

XIII A s̄i Soro j̄ūu, ȳi siir ȳi m̄āe k̄o a t̄ō̄f̄o d̄ēme, ala s̄ōo ɪ a n̄ākp̄ēe 'lo le,

XIV b̄u a n̄ābil bala won ir bin a t̄ēn t̄ēn ka ba k̄p̄āana a bala na maala d̄eer t̄i p̄eere a bala m̄i na maala a le na tor.

XV Boj̄ūu Nāan̄m̄n b̄of̄o le ɪka ȳin maala v̄ila na ȳi p̄ōo a ba b̄ō̄o d̄ēme na ɪ a j̄olo n̄eer.

XVI Ȳi k̄p̄iere n̄itāa sum̄ne, t̄iche ȳi taa de a m̄āe sofo nyā p̄ōon yelbier ε, t̄i ȳi k̄p̄iere f̄ika Nāan̄m̄n gb̄āgbaar.

XVII Ȳi 'ȳō̄n̄ō n̄ire jaa na ȳi n̄ō a ȳi taa Yesu turbo, na ȳi joro Nāan̄m̄n d̄āb̄āe, t̄i 'ȳō̄n̄ō a n̄āa.

XVIII Gb̄āgbaar, ȳi siir ȳi m̄āe k̄o a ȳi t̄ō̄n̄o n̄i 'ȳō̄f̄o, a ta ɪ a bala na bal n̄ibir maala ȳi v̄ila t̄ee ε, t̄iche a bala m̄i na k̄p̄ēme a n̄ibir.

XIX Boj̄ūu a Nāan̄m̄n na maal v̄ila k̄o n̄ire 'lo na tara t̄ier v̄ila, na w̄o di d̄ōoye na ba tara s̄or ε, boj̄ūu w̄o tara na Nāan̄m̄n t̄ier.

XX T̄iche bo le na ɪ a ȳi t̄ō̄n̄ō, ala ɪ ba ŋme ȳi naa ȳin t̄ō d̄eer j̄ūu? T̄iche ala ɪ ȳi

d̄in d̄ōoye ȳin maal v̄ila j̄ūu, an ɪn t̄ō̄n̄ō k̄o ȳi Nāan̄m̄n niem.

XXI A anyāna j̄ūu le a Nāan̄m̄n b̄ōol ȳi, boj̄ūu K̄ur̄isto m̄i d̄ō̄o di d̄ōoye, na w̄o maal wiil ȳi ɪka ȳi turo a w̄o pala.

XXII "Ka waa d̄ō̄o maal d̄eer jaa ε, b̄u ka belfo ȳi a w̄o n̄ee p̄o ε." (Isaiya 53:9)

XXIII A le ban d̄ō̄o t̄or̄o w̄o, waa m̄i t̄o yaa a s̄ān ε. A d̄ōoye na p̄ōo w̄o, waa jo d̄āb̄āe ε. T̄iche w̄o den a w̄o m̄āe k̄o a Nāan̄m̄n na t̄ōr̄o a 'yer jaa d̄ē d̄ē.

XXIV A w̄o m̄āe le tuo a s̄i yeldebe a w̄o āḡān p̄o a daa ju, ka s̄i m̄i na k̄pi k̄o yelbier t̄i be be k̄o yeltors̄i. A w̄o fele ala j̄ūu le s̄āa s̄i.

XXV Na ȳi kaara f̄ika piir na d̄ō̄o b̄or̄o, t̄iche p̄p̄ānyā ȳi leb wa a p̄echine na kaara a ȳi s̄ur s̄ē.

III

I P̄ōbo, a le n̄i w̄o ju m̄i le, ȳi s̄ur ȳi m̄āe k̄o a ȳi s̄urbe. Bam̄ne baa s̄ōo puor ε, t̄iche a ȳi bef̄o na t̄ō̄n̄ leb a ba t̄ier a ba puoro,

II bala wa nye a le a ȳi maalf̄o na ɪ v̄ila, n̄i le ȳin 'ȳō̄n̄ō a ȳi m̄āe.

III Ȳi ta v̄ē ka a ȳi v̄ila ɪ a ȳōo p̄āef̄o t̄ee ε, n̄itāa a ju wob̄fo, selma b̄ō̄j̄ors̄i yar̄fo, n̄i a f̄on̄ib̄ik̄p̄āen sefo ε.

IV T̄iche ȳi v̄ē ka a ȳi p̄āef̄o be p̄ōom na ba j̄ōlo ε, na ɪ v̄ila, he le le le, n̄i jomm, ala le ɪ v̄ila a Nāan̄m̄n niem.

V Boj̄ūu n̄it̄ō̄n̄ō le a mama p̄ōos̄ōn̄ bala na tara a

Nāanmın tıer ma maal a ba mǎe vıla. Na ba sɔɔ turo, na ba sɩr ba mǎe kɔ a ba sɩrɛ.

^{VI} Lɛ mɩ lɛ a Saara na dɔɔ wɔnɔ a Abraham toor na wɔ ma bɔɔlɔ wɔ a wɔ soro. Yɩn lɛ ɪ a wɔ bibiir, ala ɪ yɩ maala na a lɛ na vɪelɛ na yɩ kɔ joro dǎbǎe ɛ.

^{VII} Sɩrɛ a lɛ nɩ wɔ ju mɩ lɛ, yɩ tɪerɛ a yɩ pɔbɔ yɩn lɔɔ kɩerɛ nɩ. Yɩ kaara ba nɩ 'yɔɔfɔ, bojũu baa tara kpǎen jǎ yɩ ɛ, tɩ na ba pɔɔ yɩ a Nāanmın wǎɛfɔ kɔfɔ 'lɔ na ɪ nyevɔr, ka bon jaa taa var a yɩ Nāanmın sɔɔrfɔ ɛ.

^{VIII} A 'yer baaraa lɛ a anyǎ, yɩ jaa yɩ tara tɪer bɔ'yen, na yɩ kaara taa nɩbaal, na yɩ nɔ taa maala vıla kɔɔ taa nɩ mǎe siirfɔ.

^{IX} Yɩ ta de yelbier yǎan yelbier sǎn ɛ, bu tɔbir yǎan tɔbir sǎn ɛ, tɪche yɩ 'yer nevıla 'yɔɔ ba, bojũu a anyǎ 'yɔɔ lɛ a Nāanmın bɔɔl yɩ ɪka yɩn nyen sɔɔfɔ.

^X Bojũu, "Ala ɪ nɩre nɔn nyevɔr na wɔ bɔɔɔ bɩbɩvɪɛlɩ wɔ ir wɔ nɛɛ yɩn 'yerdeer nɩ belfɔ pɔ.

^{XI} Wɔ lɛb puor 'yɔɔ yelbier tɩ maala vıla, na wɔ bɔɔɔ nyǎ'maar joro turo a wɔ puor.

^{XII} Bojũu a sɩ Soro kaara naa a bala na tor, na wɔ wɔnɔ a ba sɔɔrfɔ. Tɪche a sɩ Soro pɔɔ ma sɔɔ naa nɩ a bala na ma maala yelbier." (*Yiel Gǎn 34:12-16*)

^{XIII} An lɛ na ge yɩ ala ɪ yɩ mɔɔ nɩbir maala vıla?

^{XIV} Tɪche ala ɪ yɩ gba din dɔɔye yɩn maala vıla jũu, Nāanmın na sɔɔ yɩ naa. "Yɩ

ta joro dǎbǎe nɩ a ba vuurfɔ ɛ. Yɩ taa joro dǎbǎe ɛ," (*Isaiya 8:12*)

^{XV} Tɪche a yɩ nyǎn pɔ, yɩ 'yɔɔnɔ a Kɩrɩsɩto na ɪ a yɩ Soro. Na yɩ ma chɔɔr sɔɔ jaa ala ɪ nɩre wa sɔɔr yɩ naa a tɪertɔ 'lɔ yɩn tara, tɪche yɩ ma man naa jomm nɩ 'yɔɔfɔ,

^{XVI} na yɩ vɛ ka a yɩ tɪer chaar, ka a bala na sɔɔnɔ a yɩ yuor yɩn turo a Kɩrɩsɩto jũu, ka vǎ na kpe ba, nɩ a ba yosɔɔ 'yer.

^{XVII} An ɩn vıla ala ɪ Nāanmın bɔfɔ lɛ, yɩn di dɔɔye vıla maalfɔ jũu, gar yɩn na di dɔɔye deer maalfɔ jũu.

^{XVIII} Bojũu Kɩrɩsɩto kpi naa a yɩ yelbier jũu gbeɔbɔ'yen tɛɛ, a 'lɔ na tor kɔ a bala na ba tor ɛ, ɪka wɔ waan yɩ Nāanmın sɛ. Ba kɔ naa a wɔ āgǎn, tɪche ka a Nāanmın Sɩɛ sǎɩ wɔ a kũu pɔ,

^{XIX} a Sɩɛ nyǎ lɛ a Kɩrɩsɩto chiin a kpɩi tɛɛ na wɔ tɩ mɔɔl kɔ a kpɩisɩ bala na be a pɔɔfɔ die pɔ.

^{XX} A banyǎna lɛ tɔr a Nāanmın nɛɛ, tɪche ka wɔ di kǎnyir ka a Nowa wa maal a daka bulomtum baar. A nɩbe bǎlǎa na ɪ anɩn tɛɛ wa nyen faafɔ a kɔɔ pɔ.

^{XXI} A kɔɔ nyǎ nyetǎan fɩka a Nāanmın kɔɔ sofɔ na faa yɩ mɩ a pɔpǎanyǎ, a ba ɪ āgǎn deer pɛɛ barfɔ lɛ ɛ, tɪche a nɛɛ yɩn tɩr kɔ Nāanmın nɩ potɩvıla. Yɩ nyen faafɔ tu a Kɩrɩsɩto kũu irfɔ pɔ.

^{XXII} 'Lɔ lɛ do a saaju tɩ jǎnɛ, a Nāanmın nũsɔɔ jie ka a

malakası, nı a tōōfo dēme, nı a kpāen dēme ba jaa turo a wō nēε.

IV

I A le jūu, a Kırısıto na di dōoye a wō āgān pō, yı mı su a tājebonsı ala gun a tıer l'ōnō, bojūu a 'lo na di dōoye a wō āgān pō ba le pōo yelbier pō ε.

II Ala le so, wō ta le kpıere a wer pō nı a āgān vōlaa ε, tıche wō kpıere a le a Nāanmın na bōoro.

III Bojūu a kōro jaa, yı mı sōon sōo na yı maala a le a bala na ba puoro ε, na maala, na baa tōoro a ba māe nyōoro ε. Ka a āgān vōlaa, nı dāburo, nı a pepe dib, na yı pōo a dānyurbo gbul pō, na yı maala tıbe na sōonō a Nāanmın nēε.

IV Ban tıer naa ıka yelsāan le, yın ba le pōo ba a befō l'ōnō pō ε, ka ba pāa piel tōro yı.

V Tıche ban man a ba nēε 'yer kō a Nāanmın na wa tōor a vōε nı a kpııstı 'yer.

VI A anyāna jūu le so ka ba gba mı mōol a 'yer nōo kō a kpııstı, ıka ban tōor a ba 'yer nıtāa le ban na tōor nıre jaa 'yer, tıche ka ba kpıere a sıur pō Nāanmın kaar.

VII A bonsı a jaa baarfō tara naa, a le jūu yı mōō nıbir na yı kpāa a yı māe tōo sōoro Nāanmın.

VIII A ala na gar a jaa le a anyā, yı chene vē ka a nōfo be a yı pō, bojūu nōfo ma pōon yeldebe yōo.

IX Yı ma diere taa a yı yie tı ta ma ıre gborō gborō ε.

X İsoo jaa wō de a Nāanmın kōfo won nye tōnō koro nı a wō taaba nı yelmāe nı a Nāanmın wāefō a jaa.

XI Ala ı nıre jaa 'yere na, wō 'yere a Nāanmın 'yerbie ala. Ala ı wō ın tōtōnō, wō tōnō nı a kpēō 'lo a Nāanmın na kō wō, ka a yeke a jaa pō, ka Nāanmın nye tıur tu a Yesu Kırısıto pō. 'Lo le so a tıur nı kpēō bıbir bıbir jaa. A ı a le.

XII N yeer nōnōnbo, yı ta vē ka nēε 'maa yı nı a beer kaa tuo na vulo yı fıka yelsāan kōo le ıre yı ε.

XIII Tıche yı chule an ı yı pōo naa a Kırısıto dōoye difō pō, ka nōo na kpe yı a wō tıur wa nyıur.

XIV Ala ı ba tō yı naa yın bōolo a Kırısıto yuor jūu, Nāanmın na sōo yı naa, bojūu Nāanmın sıte ben a yı 'yōo.

XV Ala ı yı din dōoye, a ta ı fıka nıkorō, bı nānyie, bı nıdeer, bı tō'yōonbo le yı ı ε.

XVI Tıche ala ı a yı āsoo jaa wa dire na dōoye won turo Kırısıto jūu, wō ta vē ka vā kpe wō ε, tıche wō peere Nāanmın a yuor nyā won di jūu.

XVII Bojūu a 'yer tōorfō sōo ta naa, ka Nāanmın na piel tōoro a wō nıbe 'yer. Ala ı sıın le won piel, ηmıne le an kaara kō a bala na tōr a Nāanmın 'yer nōo?

XVIII A seb ıka, "Ala ı an ın

kpěɔ kɔ a nitor, ɲmɛ lɛ an kaara kɔ a bala na ba puor ɛ, ni a yelbe-ɪrbe?" (*Sokpar Gān 11:31*)

XIX A lɛ jūu, vɛ a bala na dire a dɔɔyɛ a Nāaɲmɪn bɔfɔ jūu, de ba mǎɛ kɔ a Nāaɲmɪn yelmǎɛ sɔɔ na mɛ ba, ti mǔɔ nɪbir maala vɪla.

V

I A maa na ɪ a nɪdiere naa nyɛ a Kɪrɪsto dɔɔyɛ ni nɪbir, naa mi ɪ nɪrɛ nyǎ na pɔɔ a tɪr 'lɔ na wa nyɪr, n 'yɔɔnɔ na a nɪdierbe na be be a yi pɔ ākpǎɛn,

II ɪka ba kaara a Nāaɲmɪn piir a won de 'yɔɔ a yi nuur pɔ, na yi tɔnɔ kaara ni ba, a ta ɪ firfɔ ɛ, tɪche a ɪ yi bɔfɔ, bojūu lɛ lɛ a Nāaɲmɪn bɔɔɔ. A ta ɪ libie 'yɔɔ ɛ, tɪche ka a nǔmɔ yi a tǔfɔ.

III Yi ta pɪrɪpɪrɛ a bala yɪn kaar ɛ, tɪche yi ɪ jǎnɛ kɔ a piir.

IV A pɛchiin gbɔɔraa wa wa, yɪn nyɛn a sǎyar na ɪ a tɪr na ba jɔɔl ɛ.

V Lɛ ni wɔ ju mi lɛ a yɪn bala na ɪ a pɔlbil, yi siir yi mǎɛ kɔ a yi nɪdierbe. Yi jaa jaa yi ma siir yi mǎɛ na yi ma tɔnɔ kɔɔ taa, bojūu a seb ɪka, "Nāaɲmɪn 'laar a bala na 'mɔɔɔ a ba mǎɛ, ti ma sɔnɔ a bala na ma siir ba mǎɛ." (*Sokpar Gān 3:34*)

VI A lɛ jūu, yi siir yi mǎɛ a Nāaɲmɪn kpěɔ sɔɔ nuur pɔ, ka wɔ 'mɔɔ yi a yi do a sɔɔ 'lɔ won bɔɔɔ.

VII Yi de a yi yelwɔnsɪ a jaa kɔ wɔ, bojūu 'lɔ lɛ 'yɔɔnɔ a yi tɔɔ.

VIII Yi gu yi mǎɛ na yi 'yɔɔnɔ jūmɔ, a yi dɔsɔɔ tɪ kaara naa jukpěɛ kaar, na uoro yɔɔɔ na wɔ pǎa kaara bɔɔɔ nɪrɛ ɪka wɔ nyɔɔ 'wɔb.

X Yi var wɔ sɔr, na yi ba gber ara a yi sɔɔfɔ pɔ, bojūu yi bɔɔn naa ɪka a yi taaba na be a wer wɔ jaa, mi dire na a dɔɔyɛ nyǎna tɔ yɪn dire.

XI Yɪn wa di a dɔɔyɛ nyǎna bǎlǎa a Nāaɲmɪn na ɪ a wǎɛfɔ sɔɔ a 'lɔ na bɔɔl yi 'yɔɔ a tɪr nyǎ na ba tara baarfɔ pɔ a Kɪrɪsto 'yɔɔ, wɔ mǎɛ na maal yi naa na wɔ 'yɔɔ yi ākpěɔ ti na wɔ vɛ a yi ara kpěɔ kǔ dǎm ɛ.

XII 'Lɔ lɛ so a kpěɔ bɪbir ni bɪbir jaa. A ɪ a lɛ.

XIII Silasɪ na ɪ a yɛbɛ yelmǎɛ sɔɔ lɛ sɔsɔ ma ka n seb a gǎn bile nyǎna, naa 'yɔɔn yi ākpǎɛn din dǎasɛ ɪka anyǎna lɛ ɪ a Nāaɲmɪn sɪrɛ wǎɛfɔ. Yi ara kpěɔ.

XIV A yi taaba pupuorbiir na be a Babilon Nāaɲmɪn na 'mataa ir yi, puor yi naa, ka a n bidaba Maakɪ mi puoro yi.

XV Yi puor puor taa ni nǔfɔ. Nyǎ'maar wɔ be a yɪn bala na be a Kɪrɪsto 'yɔɔ.

A PITA GĀN NA TU AYI

I Maa Simon Pita na ı a Yesu Kırısıto gbāgbaa nı a wō nıtōnāa le seere a gān nyā korō a yın na tu a sı Nāanmın yeltorsı pō, nı a sı Fafaara Yesu Kırısıto na yı nye a sōofō 'lo na kpēmē a sı kaar.

II Wāefō nı nyā'maar a dōolō yı taa tu a bōofō yın bōō Nāanmın nı a sı Soro Yesu.

III A Wō kpēō le wō kon sı bon jaa sın buorō a nyevor nyā jūu nı Nāanmın puor vıla tu a sı bōofō sın bōō a 'lo na buol sı, nı a wō māe tır nı a wō maal vıla.

IV Tu anyāna pō le wō kon sı a bon na berma nı a bōsōn won tır a nēe ıka, a tu a pō, ka yın pōō a befō 'lo na ba sōonō ē, na yı jo yi a wer nyā a yelbier volaa na sōō.

V A anyāna jūu, yı mō na yı de vıla maalfō pōō a yı sōofō pō, na yı de bōofō mı pōō a vıla maalfō pō,

VI ka a māe nyōofō mı pōō a vıla maalfō pō, ka a nıbir mōofō pōō a māe nyōofō pō, ka a Nāanmın puor vıla pōō a nıbir mōofō pō,

VII ka a yeer maal vıla pōō a Nāanmın puor vıla pō, na yı de nōfō pōō a yeer maal vıla pō.

VIII Bojūu ala ı yı tara naa anyāna a jaa ka a pōorō 'yōōnō, an sōō yı naa ka yı kō tara yāan na yaa tōōnō

wōnō wōmō a bōofō yın bōō a sı Soro Yesu Kırısıto ē.

IX Tıche ala ı nıre baa tara a anyāna ē, waa nyere ē, na wō ı jōō, na wō ıın ıka Nāanmın peen a wō kōro jaa yeldebe bar.

X A le jūu n yeer, yı ba gber ka a yı buolfō nı a yı chel ırfō ı yelmāe. Ala ı yın maala a anyāna, yaa be jaa na wa lo ē.

XI Ka a sōr yuo kō yı a yı kpe a sı Soro nı a Fafaara Yesu Kırısıto nāalōō na ba tara baarfō pō.

XII A le ın ma jēō yı naa a yelsı anyāna, yı gba na bōō yaa ka yı ba gber ara a yelmāe yın tara pō.

XIII A tara na sōr ka n jēō a yı tıer ın chene vorō a āgān vaar pō,

XIV bojūu n bōōn naa ıka a kō le kor ē tıche ka n kpi ē, nıtāa le a sı Soro Yesu Kırısıto na man kō ma.

XV ın ı naa le jaa ın na tōō, maa wa sōō kpi, tı ka yı ma chene tōō tıere a yelsı anyāna.

XVI A ba ı fuol nı yē 'yer le sı de 'yer kō yı a kpēō nı a sı Soro Yesu Kırısıto waa ē, tıche sın māe le nye a wō kpēe nı nıbir.

XVII Wō nyen 'yōofō nı tur yi a Sāa Nāanmın sē le a kōkōr na yi a tur jıkpēe jie wa a wō sē 'yere, "Nyā le ı a n Bie 'lo ın nō, a wō yele pel naa n pōō."

XVIII Sın māe wōn a kōkōr nyāna na yı a saaju wa, an ı sın nı 'lo jaa le dōō be a tōcheche par.

XIX Sın le tara a Nāanmın 'ye'yerbe na dōo be be 'yer na chaar, yı yuo toor chele a 'yer. A kaara naa fika chāa na chaara libe pɔ, tı t̄n̄ a w̄er na chaar ka a biv̄ie ηmerbir pur 'yōo a yı nyān pɔ.

XX A yelkp̄ēe le ıka, yı bōo a par ıka Nāanmın 'ye'yere jaa kō tōo de a w̄o yē wiil a ala na seb a Nāanmın gān pɔ par ε.

XXI Bojūu nure maa kpu 'yer a Nāanmın 'yer ε, tıche nure ma 'yer a le na yi a Nāanmın sē, an ı a w̄o Sıe le tara ba.

II

I Tıche a jir ηmarba 'ye'yerbe mı dōo be be a nıbe pɔ, nıt̄āa le a jir ηmarba wiwiilbe na wa be a yı pɔ. Ban s̄ool wiil s̄oof̄o 'yer, na ba chur a Tōof̄o S̄oo na da ba na ba waan s̄oof̄o wa 'yōo a ba m̄āe.

II Nıyōo na turo naa a ba v̄ā s̄oi anyāna, tı na ba kperε a yelm̄āe sor.

III A bɔgar wiwiilbe banyāna na 'mōon yı naa nı a ba nenōo 'yerbie. Nāanmın guor naa a ba 'yer kōro jaa ka a ba s̄ōs̄ōonō ba guro ε.

IV Bojūu Nāanmın ba dōo bar a malakası bala n̄a maal a deer ε, tıche w̄o 'yōo ban a b̄oo fulom libe 'lo pɔ bar chele nı a ba 'yer t̄oorf̄o daar.

V Waa dōo bar a kōr nıbe ε, na w̄o v̄ē ka a kōo wa paal p̄oo a bala na ba puoro ε, tı na w̄o faa a Nowa na ı

yeltorsı 'yer m̄oolo nı nıbe ayop̄oi.

VI Nāanmın den būu chom a Sodom nı a Gomora nıbe ka a di l̄eb t̄āp̄iel, a nıt̄ō wiil ıka le le na ı a bala na ba puoro ε.

VII W̄o mı faa naa Lotı n̄a ı a nitor a w̄o p̄oo na ma s̄oon a bala na t̄onō a debe.

VIII Bojūu a nitor nyāna l̄oon k̄ıere nı ba bıbir jaa, ka a w̄o t̄ıer ma s̄oo le won ma nye tı w̄o ban ıre.

IX An ı nıt̄ō le a be, a sı Soro b̄oon le won p̄āa na ı faa a bala na puoro yin a w̄om pɔ, tı tara a bala na ba puoro ε, a ba be a ba gef̄o pɔ tı t̄n̄ a 'yer t̄oorf̄o bıbir.

X A anyāna ın yelm̄āe a bala na turo a ba āgān s̄oonaa nyā deer volaa, baa turo a kp̄āen dēme neε ε. Ba ın jukp̄āen dēme na ba 'm̄ooro ba m̄āe, baa joro d̄āb̄āe ε, tı ma kperε a saaju b̄ōmaalsı.

XI Tıche a malakası gba na ı ḡadaar na ba tara kp̄āen, ba maa 'la kpe a b̄ōmaalsı anyāna a sı Soro niem ε.

XII Tıche a nıbe banyāna ma fere naa nı a bonsı ala ban ba b̄oo a par ε. Ba kaara naa m̄od̄on kaar b̄ōmaalaa na ba tara t̄ıere, ba d̄oo ba naa na nȳoor ba k̄o, ba mı kaara a m̄od̄on kaar na ba mı na we.

XIII A deer ala ban maal, a deer ala le ban yāan ba a s̄ān. A ba t̄ıer volaa ban ma maala a m̄ōt̄ōo, a n̄ōm̄ō ba naa, ban l̄oon dire nı yı na ban s̄oo a yı bef̄o 'yōo yı v̄ā.

XIV A ba nıbie seen naa a s̄ēs̄eyele, a ba maa bar deer

ufō ε. Ba ma bele naa a bala na bal na ba ι bogar dēme, ba ben pɔ'yōɔfɔ pɔ.

XV Ba bar a sɔr dē dē 'lɔ tɪ bɔr, na ba tu a Balaam na ι a Beor bidaba sɔr. 'Lɔ le nō sāyar na ba ι ε,

XVI tiche wɔ nyen a wɔ bawōno tōnō, bōɔ na ι dōɔ den nɪrɛ kəkɔr 'yer 'yer na wɔ ŋmaan a 'ye'yere nyāna dābol yele sɔr. 1

XVII A nibe banyāna ι naa fika kɔlsɪ na ba tara kōɔ ε, bu uul sesebe na furo chiine. Libe jaa gbɛb le guro ba.

XVIII Bojūu yobo 'yer pɔrsɪ le ba ma 'yere, na ba bɔɔlɔ a āgān vɔldeɛr, na ba bele nɪ a nibe bala na faa joro a bala na bɔr sē.

XIX Ba ma tɪr nɛɛ kɔ ba ɪka ban faa ban a gbāgbaye le pɔ, tiche ka a bala māɛ ι a yelsōnsɪ gbāgbaar, bojūu nɪrɛ ɪn gbāgbaa kɔ bon 'lɔ jaa na tōɔ wɔ.

XX Ala ι ba faan ba māɛ yin a wer nyā bodeɛr pɔ, ban wa bōɔ a sɪ Soro nɪ a Fafaara Yesu Kɪrɪstɔ tɪ na ba le tɪ kpe a ala pɔ ka a tōɔ ba, a ba baarfɔ na ɪn deɛr gar a le ban dōɔ be.

XXI An taa sa naa ala ι baa ta bōɔ a sɔr toraa ε, gar ban ben bōɔn tɪ lieb puor 'yōɔ a nebin cheche 'lɔ ban de kɔ ba.

XXII Bala 'lɔ, a sokpa nyā ɪn yelmāɛ ban dōɔ lɔb ɪka, baa lieb tɪ di a ala won tɪ bar, (*Sokpar Gān 26:11*) ka a dobaa ban so kōɔ mɪ lieb tɪ mamar a memere.

III

I N barmine, a gāma ayi sɔɔ le anyā ɪn seere kuro yɪ. A jaa ayi pɔ, n seb ɪka n le jeɔ yɪ tɪer 'lɔ na tor pɔ.

II N bɔɔrɔ naa ɪka yɪ lieb tɪer a 'yerbie ala a Nāanmɪn 'ye'yercheche bala na dōɔ 'yer a sɪ Soro nɪ a Fafaara na dōɔ man ba tu a wɔ nitōnsɪ 'yōɔ.

III Yɪ de nie bōɔn ɪka a ber baaraa sōɔ, nɪlaarba na turo a ba āgān vɔlaa na wa naa wa laara yɪ.

IV Ban wa sɔrɔ yɪ naa, "Nyɪne le a 'lɔ na tɪr a nɛɛ kɔ yɪ ɪka won wa naa? A le daar jaa a sɪ sāmɪne na kpi a yelsɪ a jaa mɪ chene na chiine a le ne an piel."

V Tiche ba bōɔn naa tɪ maala fika ba ɪin naa a kōro jaa an ι Nāanmɪn 'yerbie le wɔ maal a saaju, nɪ a tēɛ a kōɔ ju, nɪ a kōɔ par.

VI A tēkor, kōɔ mɪ le dōɔ paal pɔɔ a wer a wɔ sōɔ.

VII A 'yer nyāna nɪ wɔ ju le wɔ bar a saaju, nɪ a tēɛ go gun a 'yer tɔɔrfɔ, na won sōɔn a bala na ba puoro ε, nɪ būu.

VIII Tiche yɪ ta ɪin a yelbō'yen nyāna ε, n barmine. A sɪ Soro sē, bɪbir bō'yen kaara naa fika yuon tur, ka a yuon tur kaara fika bɪbir bō'yen a wɔ sē.

IX A sɪ Soro ba baala nɪ a wɔ nɛɛ won tɪr ε, nitāa le a bamine na 'yer ɪka a kor naa ε. Wɔ din kānyir kɔ yɪ, won

1 II:XVI 2:16 Balaam dōɔ ι Nāanmɪn 'ye'yere na sɔɔ ɪka won den libie tɪ pɔ 'yōɔ a Isral nibe. Won wa chiine, malaka ŋmaa won sɔr ka waa tōɔ ι a le ε. (A Sɔrfɔ Gān 22-24)

ba b̄oɔɔ ɪka ās̄oɔ jaa w̄o we
ε, t̄iche yɪ l̄ieb a yɪ t̄ier.

^X A sɪ Soro b̄ibir na wa naa
fika le n̄ānyie na ma wa, ka a
saaju p̄oɔn ḡōm̄ō w̄o jaa, na
w̄o po chen. A bon̄sɪ ala na
be a saaju ka a b̄ūu nyl na
w̄o p̄āa yuo yele a jaa a n̄ibe
na maala ka a ḡā ch̄āa p̄o.

^{XI} An ɪ a bon̄sɪ a jaa na wa
s̄ōɔn a n̄t̄ōn̄ō, n̄ibot̄o le a s̄ee
ɪka yɪ ɪ? A s̄ee naa ka a yɪ
maalf̄o ɪ cheche, na yɪ puoro
N̄āan̄mɪn,

^{XII} n̄it̄āa le yɪn ben kaara
a N̄āan̄mɪn waa b̄ibir na
yɪ 'mi'mine nɪ a w̄o waa.
A b̄ibir nȳāna na waan nɪ
s̄ōɔfo, a saaju w̄o jaa na di
naa, ka a bon̄sɪ a jaa mɪ nyl
nɪ a t̄ol.

^{XIII} T̄iche s̄un chele naa
t̄ēpaalaa nɪ a saaju paalaa
na ɪ a n̄itorsɪ t̄ēe, 'l̄o a
N̄āan̄mɪn na t̄ir a n̄ee.

^{XIV} A le n barmine, yɪn
p̄āa na chele a anȳāna j̄ūu,
yɪ m̄ōɔ n̄ibir na yɪ taa tara
chef̄o nɪ mabf̄o jie ε, na yɪ
tara w̄o nɪ nȳā'maar.

^{XV} Yɪ t̄ier a anȳā ɪka a sɪ
Soro k̄ānyir ɪ naa a yɪ faaf̄o
le, n̄it̄āa le a sɪ yebe P̄oɔl mɪ
na d̄ōɔ seb k̄o yɪ nɪ a ȳē 'l̄o a
N̄āan̄mɪn na k̄o w̄o.

^{XVI} A w̄o ḡāma a jaa p̄o, a
'yer b̄ō'yen le w̄o seb, na w̄o
'yerε a yelsɪ anȳāna. A w̄o
ḡāma p̄o yelsɪ ben be na ɪ tuo
a par b̄ōɔfo, ka a ba b̄ōɔ nɪ a
a bala na ba b̄ōɔ ara d̄ēme
l̄ieb a bur bur n̄it̄āa le ban
l̄ier a N̄āan̄mɪn ḡāma am̄ine,
ka a na ɪ ba m̄āe s̄ōɔfo.

^{XVII} A le j̄ūu, n barmine,
yɪn ben de nie b̄ōɔn a n̄it̄ō, yɪ
guro a yɪ m̄āe ka a ba belf̄o

ta wa v̄ē ka yɪ faa lo tɪ bar a
yɪ gber baf̄o jie ε.

^{XVIII} T̄iche yɪ n̄ōɔn̄ō a
sɪ Soro nɪ a Fafaara Yesu
K̄ir̄isto w̄āef̄o nɪ a w̄o b̄ōɔfo
p̄o. 'L̄o le so a t̄ir a
p̄ōp̄āanȳā, nɪ b̄ibir, nɪ a
b̄ibir jaa. A ɪ a le.

A JOON GĀN NA DE NIE

I Maa Joon seere na koro a yin na turo a Yesu. A 'yer na dōo be be a wer pielfo daar, 'lo le si wō a wō yele na si nye wō. Si nye wō naa ni a si nibie na si sūr wō ni a si mǎe nuur. A 'yer nyā le i a nyevor.

II A nyevor nyā le yi a Nāanmın sē ka wo de wiil si a si nye wō, 'lo le si dire a wō dāasie na si moolo koro yi ika 'lo le i a nyevor na ba tara baarfō ε. 'Lo le dōo be a Sāa Nāanmın sē, ka wō wa ir wō wiil si.

III Si 'yere na koro yi a le a sin mǎe na nye ti wō, ka a le na vē ka sin ni yin na tara nebō'yen, ka a sin ni a Sāa Nāanmın 'matāan a wō Bie Yesu Kırısıto tara a nebō'yen.

IV A nyā le si seere koro yi kaa si chulfō na see.

V A 'yer won kō si ka si moolo koro yi ni nyā, Nāanmın in chāa ka libe ba be a wō 'yōo jaa ε.

VI Ala i si 'yer naa ika sin ni 'lo tara na nebō'yen ti chene chiine a libe pō, si in jir ηmarba na saa turo a yelmǎe ε.

VII Tiche ala i si chiine naa a chāa pō nitāa le a 'lo na be a chāa pō, sin tara na nebō'yen ka a wō Bie Yesu jāi pēe a si yeldebe a jaa bar.

VIII Ala i si 'yer ika saa tara yeldeer jaa ε, si bele na si mǎe, na saa tara yelmǎe ε.

IX Ala i si 'yer naa a si yeldebe kō Nāanmın, won vēn kō si, ti pēe a si yeldebe a jaa bar, bojūu Nāanmın in yelmǎe sōo ni nitor.

X Ala i si 'yer naa ika saa maal yeldeer jaa ε, si buolo na Nāanmın jir ηmara, na saa de a wō 'yer a si nyāa pō ε.

II

I N bibiir, n seere naa anyā koro yi ka yi āsōo jaa taa wa ire yeldeer ε, tiche ala i āsōo wa in yeldeer, si tara na po pire na be a Sāa sē. 'Lo le i a Yesu Kırısıto na i a Torfō Sōo.

II 'Lo le lo a si yeldebe boor kō si, a ba i sin tēe ε, tiche a wer wō jaa.

III A nitō le si de bōon ika si be naa a wō sē, sin turo a wō nebinsi jūu.

IV Nire 'yer ika wō bōon Nāanmın ti ba ire a le won bin a nēe ε, a ninyine in jir ηmara na waa tara yelmǎe ε.

V Tiche nire jaa na turo a Nāanmın 'yer, sire jaa Nāanmın nōfo seen a wō pō. Nitō le si de bōon ika si be naa a wō pō.

VI Nire jaa na 'yer ika wō be naa Nāanmın 'yōo, wō chiine a le a Yesu na dōo chen.

VII N barmine, a ba i nebin paalaa le n seere koro yi ε, tiche a bōkora a 'lo yin tara yi a pielfo le, 'lo le i a nekora a yin wō.

VIII Tiche wõ un bõpaalaa, bojüu a un sure a Yesu 'yõõ, naa mi i sure a yi 'yõõ, bojüu a libe tõõn 'laa, ka a sure chãa chaara.

IX Nire jaa wa 'yer ika maa ben chãa põ, ti 'laar a wõ yebe, wõ chene na be a libe põ.

X Nire 'lo jaa na nõ a wõ yebe ben a chãa põ, ka bon jaa ba be be na vë ka wõ ñme gber e.

XI Tiche nire 'lo jaa na 'laar a wõ yebe ben a libe põ, na wõ yõõõ a libe põ, na waa bõõ a jie won chiine e, bojüu a libe jõõ wõ naa.

XII N bibiir, n seere na a gãn nyã koro yi bojüu Nãanmin vë naa a yi yeldebe ku yi a le a Yesu na i ku yi jüu.

XIII Sãamine, n seere na koro yi bojüu, yi bõõn a 'lo na yi a wer pielfõ. Põbil, n seere na koro yi bojüu yi tõõn a deer sõõ. Naa mi seere koro a yin bibiir bojüu yi bõõn a Sãa Nãanmin.

XIV N seb ku a yin sãamine bojüu, yi bõõn a 'lo na yi a wer pielfõ daar. N seb ku a yin põbil a Nãanmin 'yer na be a yi 'yõõ jüu, yi kpẽme na, na yi jeb tõõ a deer sõõ.

XV Yi taa ure wa nõõõ a Nãanmin dõdõmõsõõ bi bon jaa ban tara e. Ala i äsõõ jaa wa nõn a le, a Sãa Nãanmin nõfõ ba be a wõ 'yõõ e.

XVI Bojüu a bonõ anyã sin nye i naa a ägãn nyã võlaa ni a nibie võlaa bi tara jã jur ni bõtarsõ. A nyãna a jaa won na ure ba yi a Sãa

Nãanmin sã e, tiche a yi naa dõdõmõsõõ sã.

XVII A bõdebe anyã mi poro na chiine, tiche nire 'lo jaa na ure a Nãanmin bõfõ na ben be sõõ jaa.

XVIII N bibiir, a wer baarfõ ta naa, nitãa le yin dõõ wõ ika a bala na 'laar a Kirisito na wa naa, ba yõõ le a banyãna na be ka gba. Ala le si de bõõn ika a baraa sõõ le.

XIX A nibe banyãna dõõ be a si sã ti wa yi. Ka a ba yifõ wiil ika baa tara si ni nebõ'yen e, sin ni bala ta i bõ'yen, ban taa be naa si sã, tiche a ba yifõ wiil ika baa põõ si e.

XX Tiche yin 'lo, Yesu ku yi naa a wõ si e ka yi jaa bõõ a yelmãe.

XXI N ba seere koro yi bojüu yin ba bõõ a yelmãe e, tiche yin bõõ a yelmãe le. Bojüu yi mi bõõn a jir na tee ni yelmãe.

XXII An le i a jir ñmara? Nire 'lo na 'yer ika a Yesu ba i a Ni-iraa e, a nire 'lo le 'laar a Kirisito. A ninyine tõr naa a Sãa ni a Bie jaa.

XXIII Nire 'lo na tõr a Bie mi tõr a Sãa, nire 'lo na 'yer chãa põ ika Yesu le a Nãanmin Bie, tara na nebõ'yen ni a Sãa Nãanmin.

XXIV Yi chene tara a le ne yin wõ a Yesu 'yer a pielfõ, yin wa chene tara a le, yin tara na nebõ'yen ni a Sãa ni a wõ Bie.

XXV Nitõ le a Nãanmin 'yer ika won i naa won vë naa ka si tara nyevõr na ba tara baarfõ e.

XXVI N seere na a anyāna korɔ yi ɪka yi bõɔnõ sõ ni a bala na bar yi ti yi, ba buɔɔ naa ɪka ba bel yi yin.

XXVII A yin 'lo, ba kõ tõɔ bel yi ε, bojūu Yesu kɔ yi naa a Siε ka wɔ be a yi 'yõɔ. A Siε na ɪ yelmāε na wile yi jūu, yaa le buɔɔ ɪka nɪre wɔ wiil yi a yelmāε go ε, tiche a Siε a Yesu na kɔ yi vẽ naa ka yi bõɔ a yelmāε, ka ala mi a Siε na wile ɪ yelmāε, jir jaa ba be be ε. A le jūu, yi chene tara a Yesu ni nebõ'yen nitāa le a Siε na 'yer yi.

XXVIII A le jūu n bibiir, yi chene tara a Yesu ni nebõ'yen, ka 'lo wa yi a saaju lieb waara a wer pɔ, sɪn tara na nyāa ka dābāε kõ korɔ sɪ a wɔ tuorfɔ ε.

XXIX Yi bõɔn naa ɪka a Yesu ye le tor naa, nɪre jaa mi na maala a le, mi ɪ naa a Nāanmɪn bie.

III

I Nye le a sɪ Sāa na nõ sɪ jā. Wɔ sɔɔn buɔɔ sɪ a Nāanmɪn bibiir, ka sɪ mi sɪr ɪ! A le jūu, a wer nibe ba bõɔ wɔ ε, ala le sɔ ban ba bõɔ sɪ ε.

II N barmine, pöpāanyā, sɪ ɪ naa Nāanmɪn bibiir, saa bõɔ le sɪn na be daar kõɔ ε, tiche sɪ bõɔn naa ɪka, a Yesu wa lieb wa a wer nyā pɔ, sɪn nye naa a le won na be, na sɪ kaara a wɔ kaar.

III Yi āsɔɔ jaa na tara a tiertɔ nyāna a Yesu 'yõɔ, wɔ ir wɔ māε yin deer pɔ, nitāa le a Yesu na ɪ cheche.

IV Nɪre 'lo jaa na chene ɪre yeldeer, a nɪnyɪne sõɔnõ naa a Nāanmɪn nebɪnsɪ ala

won bin, bojūu waa tara Nāanmɪn ni nebõ'yen ε.

V Tiche yi bõɔn ɪka Yesu ba maal deer ε, a le ka wɔ wa ɪka wɔ wa de a sɪ debe bar.

VI A le nɪre 'lo jaa na tara Yesu ni nebõ'yen, wɔ maa le chene ɪre yeldeer go ε, tiche a nɪnyɪne wa chene ɪre yeldeer, waa bõɔ a Yesu ni a nɪnyɪne won ɪ ε.

VII N bibiir yi bõɔnõ sõ, ka nɪre jaa taa bele yi ε. Nɪre 'lo na maala a le na tor, wɔ ɪ naa nitor nitāa le Yesu na ɪ nitor.

VIII Nɪre 'lo jaa na chene ɪre yeldeer yi naa a tu sē, bojūu 'lo le ɪre yeldebe yi a wer pielfɔ. Ala le so ka Yesu na ɪ Nāanmɪn Bie wa ɪka wɔ wa sõɔ a tu tõmõ.

IX Nɪre 'lo jaa na wa ɪ Nāanmɪn bie, maa le see ɪka wɔ le ɪre yeldebe go ε, bojūu Nāanmɪn befɔ be naa a wɔ yõɔ. Wɔ kõ le chene ɪre yeldebe go ε, bojūu wɔ ɪn Nāanmɪn bie.

X Nitõ le sɪ de bõɔn a Nāanmɪn bibiir ni a Tu bibiir. Nɪre 'lo jaa na ba wa turo a Nāanmɪn neε 'lo won bin bu na waa le nõ a wɔ yeer, waa ɪ Nāanmɪn bie ε.

XI An yi a daar 'lo jaa yin piel sɔɔ Yesu, yi wõ naa a Nāanmɪn 'yer bie na 'yer ɪka sɪ nõ taa.

XII Yi ta ɪ a sɪ kaara a Kain kaar ε, wɔ tara na a deer sɔɔ tier na wɔ kɔ a wɔ yebile. Bo le so won kɔ a yebile? Bojūu a Kain tõmõ ɪn deer,

tiche ka a wo yebile tōmō tor. 1

XIII N yeer, yi ta vē ka a fer yi ala ɪ a nibe na be a wer pɔ wa 'laar yi naa ε.

XIV Si bōon nara ɪka si nō naa a si taaba. A wiil ɪka si yin kuu pɔ, ti kpe nyevor na ba tara baarfɔ pɔ. Nire 'lo na ba nō a wo yebe ε, wo chene na be kuu pɔ.

XV Nire 'lo jaa na 'laar a wo yeer in nikoro a wo nyāa pɔ, ka yi mi bōon ɪka nikoro ba tara nyevor na ba tara baarfɔ ε.

XVI Si bōon le a nōfo na be, bojūu Yesu sōon kpi kɔ si, ka a mi see ɪka, si mi sɔɔ kpi kɔ a si yeer.

XVII Ala ɪ a yi āsɔɔ tara naa ka a seen wo, ti nye a wo taa yeer an wōnō ka wo lieb puor yōɔ ba, a Nāanmɪn nōfo kō tōɔ be a wo sɔɔ 'yōɔ ε.

XVIII N bibiir, yi ta vē ka si nōfo ɪ 'yerbie ni jālbir 'yerbie ε, tiche yi ɪ ka si sōnō taa nitāa le a Nāanmɪn na nō si sire jaa.

XIX A si befɔ pɔ le sin bōo ɪka si be naa a yelmāe pɔ sōo 'lo jaa sin wa ara a Nāanmɪn niem sɔɔɔ wo, si kō le joro dābāe ε,

XX ala gba ɪ a si tier 'yer ɪka si maal dēer. Bojūu Nāanmɪn bōon yele jaa a si nyān pɔ, na wo bōo yele jaa sin ure.

XXI N barmine, ala ɪ si bōon naa a si tier pɔ, ɪka si maa chene maala dēer ε,

sin wa sɔɔɔ Nāanmɪn, si kō joro dābāe ε,

XXII sin nyen bon jaa sin sɔɔɔ yi a wo sē, bojūu si turo naa a wo nee na si ure a le na pele a wo pɔɔ.

XXIII Nāanmɪn nee won bin ni nyā, ɪka si sɔɔ a wo Bie Yesu Kirisito yuor na si nō a si taaba, nitāa a le won 'yer si.

XXIV Bala jaa na turo a Nāanmɪn nee won bin, ba ben a wo 'yōɔ, ka wo mi be a ba 'yōɔ. Si bōon naa ɪka wo ben a si 'yōɔ, a Siε 'lo won de kɔ si jūu.

IV

I N barmine, yi taa ure wa sɔɔ nire jaa na 'yer ɪka wo tara na a Nāanmɪn Siε ε, tiche yi beer a ninyine 'lo kaa, ka ala ɪ a 'yer won 'yere yin a Nāanmɪn sē. Bojūu jir 'ye'yerbe yi naa jie jaa na ba 'yere ɪka a le ban 'yere Nāanmɪn le kɔ ba.

II Nitō le yin de bōon a nire 'lo na yi a Nāanmɪn sē, nire 'lo ni wa 'yer ɪka Yesu wa naa a wer pɔ nitāa nisaal, a nire 'lo le yi a Nāanmɪn sē.

III Nire jaa wa tor a le ba yi Nāanmɪn sē ε, a nire nyā le 'laar a Kirisito, a 'lo yin wō ɪka won wa naa, 'lo le be be a wer pɔ a pōpānyā.

IV N bibiir, yin 'lo in Nāanmɪn nibe na yi tōɔ ba, bojūu a Nāanmɪn Siε 'lo na be a yi pɔ, berma naa gar a dēer sɔɔ 'lo na be a wer pɔ.

V A jir dēme banyāna na 'yer ɪka Nāaŋmɪn le kɔ ba a wiilfo anyāna ɪ naa a wer nyā nɪbe. Ka a ba wiilfo ɪ a wer nyā pɔ wiilfo, ka a bala na ba ɪ Nāaŋmɪn nɪbe ε, ma sɔɔ a ba wiilfo.

VI Sɪn 'lɔ ɪn naa a Nāaŋmɪn nɪbe. Nɪre 'lɔ jaa na bɔɔ Nāaŋmɪn, ma sɔɔ naa a le sɪn wile, tɪ nɪre 'lɔ na ba bɔɔ Nāaŋmɪn ε, maa sɔɔ a le sɪn wile ε. Nitō le sɪn tōɔ bɔɔn ka a nɪnyɪne na 'yere tara naa Nāaŋmɪn Sɪe 'lɔ na ɪ a yelmāe, bu nɪre 'lɔ na yɪ a Satan sē na ɪ a jir ŋmara.

VII N barmine, yɪ vē a sɪ wile taa nōfo. N 'yer naa a nitō bojūu Nāaŋmɪn le ma vē a sɪ ma tōɔ nō taa. Nɪre 'lɔ jaa na wa nō a wɔ tɔ sɔɔ, a wiil ɪka Nāaŋmɪn bie le wɔ ɪ na wɔ bɔɔ Nāaŋmɪn.

VIII Nɪre 'lɔ jaa na baa wa nō a wɔ taaba ε, ba bɔɔ Nāaŋmɪn ε, bojūu Nāaŋmɪn befo wɔ jaa ɪn nōfo.

IX A sɔr nyā le Nāaŋmɪn tu wiil a wɔ nōfo kɔ sɪ. Wɔ vɛn a wɔ Bibō'yen tɛε ka wɔ wa a wer pɔ, a wɔ jūu, sɪ tara na a yelmāe nyevor.

X Nitō le a nōfo be, a ba ɪ sɪn le nō Nāaŋmɪn ε, tɪche 'lɔ le nō sɪ, na wɔ tō a wɔ Bie ka wɔ wa lo a sɪ yeldebe bɔɔr kɔ sɪ.

XI N barmine, an ɪ Nāaŋmɪn le nō sɪ a nitō, a mɪ sɛε naa ɪka, sɪ mɪ nō taa.

XII Nɪre jaa ba nyɛ Nāaŋmɪn le won be ε, tɪche sɪn wa nō taa, sɪn nɪ Nāaŋmɪn tara na nebō'yen. Ka a Nāaŋmɪn nōfo 'lɔ na be a sɪ 'yōɔ chaar kɔ a nɪbe.

XIII Nāaŋmɪn kɔ sɪ naa a wɔ Sɪe, a le jūu le sɪ bɔɔn ɪka, Nāaŋmɪn ben a sɪ 'yōɔ, ka sɪ mɪ be a wɔ 'yōɔ, ala le so sɪn nɪ Nāaŋmɪn na tara nebō'yen.

XIV Sɪ nyɛ naa na sɪ mɪ di dāasɪe ɪka a Sāa tō naa a wɔ Bie ka wɔ wa faa a wer nɪbe.

XV Nāaŋmɪn tara na nebō'yen nɪ nɪre nyā na 'yer chāa pɔ, tɪ sɔɔ ɪka Yesu ɪ naa Nāaŋmɪn Bie, ka sɪ bɔɔn ɪka Nāaŋmɪn nɪ a nɪnyɪne tara na nebō'yen.

XVI A le sɪn 'lɔ, sɪ bɔɔn naa na sɪ sɔɔ de ɪka, Nāaŋmɪn nō sɪn sɔɔ jaa. Nāaŋmɪn ɪn nōfo sɔɔ. Nɪre mɪ na nō Nāaŋmɪn nɪ a wɔ taaba, wɔ ben Nāaŋmɪn 'yōɔ, ka Nāaŋmɪn mɪ be a wɔ 'yōɔ.

XVII Sɪn 'lɔ a Nāaŋmɪn nōfo chaara a sɪ pɔ, ka dābāe kō kɔɔ sɪ a sɔɔ 'lɔ sɪn wa ara a wɔ niem a 'yer tɔɔrfɔ daar ε. Bojūu a wer nyā pɔ sɪ kaar naa nitāa Yesu.

XVIII Dābāe ba be nōfo pɔ ε, tɪche nōfo na chaar ma diin dābāe bar, bojūu dābāe ma kpɛn nɪre won joro gefɔ. Nōfo mɪ na chaar, ba joro dābāe ε.

XIX Bojūu Nāaŋmɪn le de nie nō sɪ, ala le so a sɪ mɪ nō wɔ.

XX Ala ɪ nɪre 'yer ɪka wɔ nōn Nāaŋmɪn, tɪ chene 'laar a wɔ yɛε, a nɪnyɪne 'lōnō ɪn jir ŋmara. Bojūu nɪre 'lɔ jaa na ba nō a wɔ tɔ sɔɔ won nyen nɪbir, kō tōɔ nō Nāaŋmɪn won ba nyen nɪbir ε.

XXI A nɛε le a nyā a Nāaŋmɪn na 'yer bin, nɪre 'lɔ

jaa na nõ a 'lo Nāaḡmūn sēē naa ūka wō nõ a wō taaba.

V

^I Nīre 'lo jaa na sōō ūka Yesu le ū a Nī-iraa, ū naa Nāaḡmūn bie. Nīre 'lo na nõ a sāa mī nõ naa a bie.

^{II} Nītō le sūn de bōōn ūka sī nõ naa a Nāaḡmūn bibiir ala ū sī nōn a Nāaḡmūn na sī turo a wō nēē wōn bin.

^{III} Nītō le sūn de bōōn ūka sī nōn Nāaḡmūn sīre jaa, ala ū sī tun a le jaa wōn 'yer ka sī tu. A ba ū tuo ka sī na tu a le jaa wōn 'yer ūka sī tu ε.

^{IV} Bojūu nīre jaa na ū Nāaḡmūn bie ma līeb puor 'yōō a sōr dēbe ala a nībe na turo. A le vē naa, ka wō ma tōō tōr a sōr dēbe ala a nībe na turo, Yesu wōn sōō jūu.

^V An le na tōō līeb puor 'yōō a wer? Nīre 'lo tēē na sōō ūka Yesu le ū a Nāaḡmūn Bie.

^{VI} A Yesu Kīrīstīto nyā le wa a ba so wō Nāaḡmūn kōō nī a wō jāi. Waa so a kōō tēē ε, tī wō kpi naa na wō kpaar a wō jāi, ka a Sīe mī dī a wō dāasīe, bojūu Nāaḡmūn Sīe ma 'yerē naa yelmāe.

^{VII} Bojūu dāasīesī ata le be be,

^{VIII} a Sīe, nī a kōō, nī a jāi, ka a jaa ata dāasīe ū nebō'yen.

^{IX} Ala ū sī ma sōō naa nīsaal dāasīe, sūn sōō naa Nāaḡmūn dāasīe 'lo wōn dī a wō Bie 'yōō, bojūu Nāaḡmūn dāasīe berma naa gar nīsaal dāasīe.

^X Nīre 'lo jaa na sōō a Nāaḡmūn Bie, a dāasīe nyā be naa a wō nyāa pō.

Nīre nyā jaa na ba wa sōō Nāaḡmūn ε, wō buōl wōn jīr ḡmara bojūu waa sōō a dāasīe wōn dī a wō Bie 'yōō ε.

^{XI} A dāasīe nī nyā, Nāaḡmūn kō sī naa nyevōr na ba tara baarfō ε, ka a nyevōr nyā be a wō Bie 'yōō.

^{XII} Nīre 'lo na tara a Bie, tara na nyevōr na ba tara baarfō ε. Nīre 'lo na ba wa tara a Bie ε, ba tara nyevōr ε.

^{XIII} N sēb kō a yīn bala na sōō a Nāaḡmūn Bie yuor, ka yīn bōō ūka yī tara na nyevōr na ba tara baarfō ε.

^{XIV} A 'lafō nyā le sī tara ūka, sūn wa sōōr Nāaḡmūn a le wōn buōō, wōn wō naa naa.

^{XV} Ka ala ū sī bōōn na ūka Nāaḡmūn wō naa a le sūn ma sōōr wō, sī bōōn naa ūka sī tara na bon jaa sūn sōōr wō.

^{XVI} Ala ū yī wa nye naa a yī tō sōō na ūre yeldēer kōō na kō sōō wō ε, yī sōōr Nāaḡmūn ka wō vē kō wō. Tīche yeldebē amīne ben be fōn na ū ka Nāaḡmūn kō vē kō fō ε, n ba 'yer ūka yī sōōr a ala ε.

^{XVII} Yeldebē a jaa ūn yelbier, tīche yelbier a jaa baa kōō kūu ε.

^{XVIII} Sūn bōōn naa ūka nīre 'lo mī na wa ū Nāaḡmūn bie, kō le chene ūre yeldēer ε, Nāaḡmūn Bie na gu ba naa ka a dēer sōō kō sūr ba ε.

^{XIX} Sūn bōōn naa ūka sī ūn Nāaḡmūn bibiir, ka a wer wō jaa be a dēer sōō tōōfō pō.

^{XX} Sī mī bōōn naa ūka Nāaḡmūn Bie wa naa, 'lo le vē ka sī bōō a Nāaḡmūn nyā na ū a yelmāe. Sī be naa a

Nãanmun nyã nı a wu Bie
Yesu Kırısto 'yõõ. 'Lo le
ı a yelmãe Nãanmun nı a
nyevor na ba tara baarfõ e.

^{XXI} N bibiir, yı tɔɔ yı mãe
yin bõtbe jaa pɔ.

A JOON GĀN NA TU AYI

I Maa nukpēē le seere koro a fōo pōo nyā Nāanmūn na ir nī a fō bibiir. N nō fō naa nī a yelmāe, a ba ī maa tēē ε, tiche bala jaa mī na bōo a yelmāe mī nō fō naa.

II An ī a yelmāe ben a sī 'yōo jūu, na won be a sī sē sōo jaa.

III Wāefō, nī nībaal, nī nyā'maar na yī a sī Sāa Nāanmūn nī a wō Bie Yesu Kirisito a be a sūn bala na be a yelmāe nī a nōfō pō.

IV Nōo kpe ma naa īn nye a fō bibiir bamūne na chiine a yelmāe pō, nitāa le a Sāa na bin a nēē kō sī.

V Pōpāanyā n yepōo, a ba ī nebin paalaa le n seere koro fō ε, tiche a bōkoraa 'lo le na 'yer īka sī nō taa.

VI A nōfō nī nyā īka sī turo a le a Nāanmūn na bin a wō nēē kō sī. Wō 'yer īka sī nō taa nitāa le sūn wō yī a pielfō, sī īre a le nē.

VII Bēbelbe seēn a wer, bala le ba sōo īka Yesu wan a wer pō nitāa nīsaal ε. A nībe banyāna le ī a bēbelbe tī 'laar a Kirisito.

VIII Yī guro yī māe ka a yī tōmō ta lo ε, tiche ka yī nye a yī sāyar.

IX Nīre 'lo na ba wa turo a le a Yesu na wiil ε, waa tara nebō'yen nī Nāanmūn ε, tī fōo nyā na turo a le won wiil, tara naa Sāa nī a Bie.

X Ala ī nīre wa wa naa a yī sē, tī ba tara a wiilfō nyā ε,

yī ta sōo ka wō kpe a yī yir bī puor wō ε.

XI Nīre 'lo na puor a nūnyūne nyāna mī pōo naa a wō tōdeer pō.

XII N chene na tara yelyōo īn taa seb kō fō, tiche īn bōoro īka n wa a yī sē jūu, maa wa wa sūn 'mataa jāne 'yere ka nōo nyōo sī.

XIII A yepōo nyā mī a Nāanmūn na ir bibiir mī puor fō naa.

A JOON GĀN NA TU ATA

I Maa na ɪ a nɪkpɛɛ lɛ sɛb a gān nyā korɔ a fõõ Gayus na ɪ a n baraa, ɪn nõ a yelmāe jūu.

II N baraa, n sɔɔɔ na Nāanmɪn ɪka a fɔ āgān wɔ kpɛmɛ ka a yele a jaa ɪ vɪla kɔ fɔ, nɪtāa lɛ a fɔ sɪɛ na kpɛmɛ.

III Nõõ kpɛ ma naa lɛ a yɛɛr bamɪne na wa 'yer a lɛ fon turo a yelmāe na fɔ chiine a yelmāe pɔ.

IV Bon jaa maa ɪ ma nõõ jā ɪn maa wõ ɪka a n bibiir chiine naa a yelmāe pɔ.

V N baraa, fɔ tara na yelmāe a lɛ fon maala korɔ a yɛɛr, ba gba na ɪ sāanba a fɔ sɛ̃.

VI Ban wa, ba wa 'yer naa a fɔ nõfɔ kɔ a pupuorbiir a ka. Mõ na fɔ ma bar ba a sɔr a lɛ nɛ, lɛ lɛ pɛlɛ a Nāanmɪn pɔɔ.

VII Yesu yuor jūu lɛ ba chine, na ba maa sɔɔ de bon jaa a bala na ba ɪ a Yesu turbo sɛ̃ ɛ.

VIII Sɪn lɛ a sɛɛ ɪka sɪ sõõ ba na sɪ pɔɔ ba 'mataa tõ kɔ a yelmāe.

IX N sɛb sɛbile kɔ a pupuorbiir na be a fɔ sɛ̃, tɪche a Diotɪrefes na bɔɔɔ ɪka wɔ ɪ a nɪdiere, sɪn nɪ 'lɔ ba tara nebõ'yen ɛ.

X Ala lɛ so, maa wa tɪ ɪn 'yer yɪ naa a lɛ won yɔɔɔ hūhūnõ ŋmara a jɪrsɪ 'yõõnõ sɪ. A lɛ tɛɛ ba lɛ ɛ, tɪ wɔ maa

sɔɔ de a sɪ yɛɛr ɛ. Wɔ ma ŋmaan a bala na bɔɔɔ ɪka ba de ba sɔr tɪ ma dii ba bar a puorfɔ jie.

XI N baraa, ta tɔɔr yeldɛɛr ɛ, tɪche tɔɔɔ yelvɪla, nɪɛ 'lɔ na maala vɪla bõõn Nāanmɪn. Tɪche nɪɛ 'lɔ mɪ na maala dɛɛr ba bõõ Nāanmɪn ɛ.

XII Demetirus, nɪɛ jaa 'yer a wɔ vɪla maalfɔ 'yer, a yelmāe mɪ din a wɔ dāasɪɛ. Sɪn mɪ din a wɔ vɪla dāasɪɛ, ka yɪn mɪ bõõn ɪka a sɪ dāasɪɛ ɪn sɪɛ.

XIII N chɛnɛ na tara yelyɔɔ ɪn taa sɛb kɔ fɔ, tɪche n ba bɔɔɔ ɪka n sɛb ɛ.

XIV A kõ lɛ kor ɛ, n bɔɔɔ naa ɪka n nyɛ fɔ a sɪ jānɛ 'yer.

XV Nyā'maar wɔ be a fɔ sɛ̃. A sɪ barmɪne na be ka puorfɔ naa, mɪ puor a sɪ barmɪne na be a be bõ'yen 'yen.

A JUDI GĀN WŪN SĒB KŪ A BALA NA PUORO

I Maa Judı na ı a Yesu Kırısıto gbāgbaa, naa mı ı a Jemesı yebe, le seere a gān nyā korō a yın bala a Sāa Nāanmın na bōol a yı be a wō nōfo pō ka wō gu yı taa lee a Yesu Kırısıto 'yōo.

II Nıbaal nı nyā'maar nı nōfo a dōolo yı taa.

III N barmıne, n dōo mōo nıbir ıka n seb a faafō nyā sı jaa na pō, naa nye ıka a see naa ka n seb kpākpāan yı a yı mōoro nı a sōofō 'yer 'lo a Nāanmın na de kō a wō nıbe.

IV Nıbe bamıne sōofō yele na dōo seb bin kōr jaa sōol naa na ba fuol kpe a yı pō. Baa puoro ε, ba nyoon a sı Nāanmın wāefō yele lıeb na ba nye sōr sēne tı na ba tōr a Yesu Kırısıto tee na ı a sı Tōonō nı a sı Soro.

V Yı gba den nie bōon a anyāna, tı n bōoro naa ıka n le jēo yı ıka, a sı Soro faan a wō nıbe yın a Ijipitı tēe pō, tıche wō le wa nyool a bala jaa na ba sōo ε.

VI A malakası bala na ba ara a ba tōofō araa jie ε, tıche na ba tōr a ba māe yır bar, bala le a Nāanmın lūn

a bōjor kpāen 'yōo be a libe pō chele nı a 'yer tōorfō bıbir kpēε daar.

VII A le ne nı wō ju mı le, a Sodom nı a Gomora, nı a tēcheelsı ala na jilō de a ba māe kō a sēsēyele, ka dōor gāna nı taa, ka a būu na ba kpīine ε, di ba, naa ı yelmanaa gā.

VIII A le nı wō ju mı le, a jāna dēme banyāna sōon a ba āgāma, baa turo a sı Soro bınfo ε. Ba ma kperε naa a saaju bōmaalsı.

IX Tıche a Maıkıl gba na ı a malakası nıkpēε a 'lo naa Tı na dōo chıre taa nı Mosesı āgān yele, waa 'la tu a Tı bı kpe wō ε, tı na wō 'yer, "A sı Soro le na kpāa fo."

X Tıche a nıbe banyāna ma kperε naa a bon sı ala ban ba bōo a par ε, ka a yelsı ala ban ba bōo yı a ba dōofō daar, kaara fıka dōn na ba tara tıer ε, a yelsı anyāna le na sōo ba.

XI Nebier nyoo ba naa, bojūu ba den a Kain sōr. Tōnō jūu a ba far kpe a Balaam bōrfō pō. A nechure jūu, ba mı nyool naa a Kora kaar. 1

XII A nıbe banyāna kaara fıka bōsōonsı na jer yı a yı nebō'yen lōo di daar. Ba maa beε nıre ε, ba māe le ba kaara. Ba ın julōjuur na ba tara kōo ε, ka a sesebe

1 I:XI 11 Kain ın a Adama nı a Hawa bidadōo. Nyuur jūu, ka wō kō a wō yebile. (A Pıelfō Gān 4:1-16) A Balaam dōo ı Nāanmın 'ye'yere na sōo ıka won den libie tı pō 'yōo a Isıral nıbe. Won wa chiine, malaka nımaa won sōr ka waa tōo ı a le. (A Sōrfō Gān 22-24) A Kora le dōo ı a bawōno na de a nıbe nie ka ba tı mı 'yōo a Mosesı nı a Aaron. Ka Nāanmın nyen wō suur, ka a tēe yuo vol wō nı a bala jaa na turo wō. (A Sōrfō Gān 16)

furo yōōō nɪ. Ba kaara fika kpāchāan tɪr na ba tara wōmō̄ ε, ka ba vō̄ dɪel bar ka a kpi.

XIII Ba kaara na fika a man kpēε a sēsēkpēε na furo ka a ba vā furo a kōō fuul kaar, na ba kaara fika ηmarbie bōōō yōōō ka a Nāanmɪn chōōr jilibe jaa gbeb guro nɪ ba.

XIV Enok na ɪ a Adama yōō suulaa ayopōi sōō mɪ dōō 'yer a nɪbe banyāna 'yer, "Nyε, a sɪ Soro waara naa nɪ a wō nɪchechesɪ turo turo.

XV Won wa tōōr nɪrε jaa 'yer, na wō 'yer a lε a bala na ba puoro ε, a lε jaa ban tō̄ nɪ a lε ban maal tōr a Nāanmɪn nɪ a 'yer bikpāen ala ban 'yer dōōl wō."

XVI A nɪbe banyāna lε ma ɪrε gbōōō gbōōō, na ba nyere a ba taaba bōrfō. Ba ma turo naa a ba māε vōldeεr, a ba māε yobō 'yer lε ba ma 'yere bele nɪ a ba taaba tōnō̄ jūu.

XVII Tɪche n barmɪne, yɪ tɪr a lε a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto nɪtōnsɪ na dōō 'yer.

XVIII Ba 'yer kō yɪ ɪka, "A ber baaraa sōō, nɪlaarba na turo a ba āgān vōlāa na wa naa."

XIX A nɪbe banyāna lε ma waan ootaa, na ba turo a āgān bōfō na baa tara a Nāanmɪn Sɪε ε.

XX Tɪche a yɪn n barmɪne, yɪ mε a yɪ māε dōōl a yɪ sōōfō cheche ju, na yɪ sōōō a Nāanmɪn nɪ a wō Sɪε kpēō.

XXI Yɪ sōōl yɪ māε a Nāanmɪn nōfō pō na yɪ chele a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto nɪbaal, a wō waan a nyevōr

na ba tara baarfō ε, wa kō yɪ.

XXII Yɪ tara a bala na baala nɪ nɪbaal.

XXIII Yɪ vōō a barmɪne yɪn a būu pō na yɪ faa ba. Na yɪ mɪ kaa a barmɪne nɪbaal tɪ 'yōōnō̄ jōmō̄, na yɪ taa maal a ba deεr ala ban maala ε.

XXIV A 'lō na gu yɪ ka yɪ kō tōō lo ε, na won wa waan yɪ a wō tɪr niem a yɪ kō tara chefō ε, ka a nōō kpēε kpe yɪ.

XXV A Nāanmɪn bō'yen nyā tεε lε ɪ a sɪ Fafaara, wō nyε tɪr, nɪ 'yōōfō, nɪ kpēō, nɪ tōōfō tu a sɪ Soro Yesu Kɪrɪsɪto 'yōō sere tɪ wō wa maal a wer nɪ pōpāanya bɪbir nɪ bɪbir jaa! A ɪ a lε.

A YESU KIRISITO YELWIILSI GÃN

I A yelwiilst ala a Nãanmın na kɔ a Yesu Kirisito ıka wɔ wiil kɔ a wɔ gbãgbaa ala kɔ yaar tı ı ε. Yesu tɔ naa a wɔ malaka ıka wɔ tı 'yer kɔ a wɔ gbãgbaa Joon.

II Joon mı man naa a ala a jaa won nyɛ na ı a Nãanmın 'yer nı ı a Yesu Kirisito na 'yer.

III Pɔpɛl sɔɔ ı a 'lo na kar a gãn nyã. Pɔpɛl dɛme mı ı a bala na wɔ tı de 'yɔɔ a ba nyãn pɔ, ı an seb a gãn nyã pɔ, bojũu a bɔbir gbɔr naa.

IV Maa Joon ı seb a gãn nyã kɔrɔ a yın pupuorbiir gbulsı ayopɔi na be Asıya paal pɔ. Wãɛfɔ nı nyã'maar yi a Nãanmın sɛ, 'lo ı, 'lo ı be be, nı 'lo ı na wa, naa yi a Sıur ayopɔi na ara a Nãanmın dakɔɔ niem,

V naa yi a Yesu Kirisito sɛ, 'lo ı a yelmãɛ dãasıɛ sɔɔ, na wɔ ı a bidɔɔ 'lo na ı a kũu pɔ ı vɔr, 'lo ı a nãmıne ba jaa nãkpɛɛ na be ka a wer pɔ. 'Lo ı nɔ sı na wɔ de a wɔ jãt pɛɛ sı yın a sı yeldɛɛr pɔ na wɔ faa sı,

VI na wɔ maal sı a wɔ nãalɔɔ nıbe nı Nãanmın bɔɔr lorbo ka sın tɔnɔ kɔrɔ a wɔ Nãanmın na ı a Sãa, 'lo ı so a tır nı a kpɛɔ a bɔbir nı bɔbir jaa! A ı a ı.

VII Yı nyɛ, won yi naa a sajulɔjuur pɔ waara, ka a nıbe ba jaa nyɛ wɔ lɔɔn a

bala na chɔr wɔ, a nıbɔrsı na be ka a tɛɛ na kɔnɔ naa a wɔ waa jũu. ı ı an ı! A ı a ı.

VIII A sı Soro Nãanmın na ı a kpɛɔ jaa sɔɔ 'yer naa, "Maa ı a Pielfɔ nı a Baaraa. Maa ı dɔɔ be be. Maa ı chɛne be be. Maa ı na wa."

IX Maa Joon na ı a yı yɛbe, n pɔɔ yı naa a dɔɔyɛ pɔ a Yesu tufɔ jũu. Maa nı yın jaa ben a Nãanmın nãalɔɔ pɔ tı chɛne tara kãnyir. N ben a man dɔdol pɔ ban bɔɔlo Patimosı bojũu n 'yer naa a Nãanmın 'yer naa di a Yesu dãasıɛ.

X A sı Soro Bɔbir Daar, Nãanmın Sıɛ ı ma naa ka n wɔ nekɛɛ na tãn a n puor fika ı ı ban pɛɛl,

XI ka a kɔkɔr 'yer, "Seb a ala a jaa fun nyɛ 'yɔɔ a gãn pɔ, na fɔ tır kɔ a pupuorbiir gbulsı ayopɔi. Efesus, Semena, Pergamum, Tayatira, Saadısı, Feladelfiya nı Laodisea."

XII N ııɛb ıka n kaa an ı 'yerɛ a ı kɔrɔ ma. ı wa ııɛb, n nyɛn selma fãtıne dɔɔlfɔ jie jiir ayopɔi.

XIII A fãtıne dɔɔlfɔ jiir anyãna sãlsɔɔ, n nyɛn nıre na kaara fika Nısaal Bie (*Daniel 7:13*) na wɔ su fuu wɔɔ ka wɔ ta a gbɛɛ pɔ, tı a selma gãn bãbã a wɔ nyãa ju.

XIV A wɔ jukɔɔl pel fika gɔn, ka a nıbie kaara fika bũu na 'ıre.

XV Ka a gbɛɛ nıle fika kur jıɛ ban juu ı sãa pɔ, ka a kɔkɔr won 'yerɛ nyetãan kɔkpɛɛ na joro.

XVI Nmerbie ayopōi be naa a wō nūsōo pō, ka a sobōraa na dire a jīir a jaa ayi, yi a wō nēε pō. Ka a wō nie nyile fika mōtōo na ara gar ju sālsōo.

XVII In wa nye a le, ka n lo kpa a wō niem gā fika kūu. Ka wō pāa dōol ma a wō nūsōo ti 'yer ku ma, "Ta joro dābāε ε. Maa le a Pielfō ni a Baaraa.

XVIII Maa le i a Nyevor Sōo. Nye, n dōo kpi, tiche n ir naa i vor, n kō le kpi go ε. Maa le tara a kūu ni a kpīisi tēe pān bir.

XIX "A le juu seb a ala fon nye na dōo i ni a pōpāanyā, ni a ala na wa i daar kōo.

XX A yelsōolaa 'lo na be a nmerbie ayopōi ala fon nye a n nūsōo pō ni a selma fātine dōolfō jie jīir ayopōi par ni nyā. A nmerbie ayopōi ala i naa a pupuorbiir gbulsi ayopōi malakasi, fātine dōolfō jie jīir ayopōi ni i a pupuorbiir gbulsi ayopōi.

II

I "Seb ku a malaka 'lo na ara ku a Efesus pupuorbiir ũka, a 'lo na tara a nmerbie ayopōi a wō nūsōo pō na wō chiine a selma fātine dōolfō jie jīir ayopōi sālsōo 'yer le a anyāna.

II N bōo naa a le fon be, naa bōo a fō tōmō ni a fō kānyir. N bōon naa a le fon ba 'maa nūbir ku a putudēme ε, ala le so ka fō bēer a bala na 'yer ũka Yesu nūtōnsi le ba i na fō nye ka ba i jir nmarba.

III Fō tara na kānyir na fō di dōoye a n yuor jūu, ti faa bal ε.

IV Tiche n chene na tara fō ni 'yer. Fō bar naa a fō dōo nōfō 'lo.

V Tīer kaa a le fon dōo be ti wa lo! Lieb a fō tīer na fō be a le fon dōo be. Ala i fōo ba wa lieb a fō tīer ε, in wa naa wa 'lōo a fō fātın dōolfō jie bar.

VI Tiche a le fon ba nō ni nyā, fō 'laar naa a Nikolayitu nūbe maalfō, n ni 'laar naa a ba maalfō.

VII Nīre 'lo na tara toor wō chele a ala a Nāanmın Siε na 'yere kōo a pupuorbiir gbulsi. A 'lo na jēb tōo, in kō won sōr ka wō kpe a Nāanmın jōo pō pōr a nyevor tiε wōmō na wō di.

VIII "Seb ku a malaka 'lo na ara ku a Semena pupuorbiir ũka, a 'lo na i a Pielfō ni a Baaraa, a 'lo na kpi ti ir i vor 'yer le a anyāna.

IX N bōo naa a fō wōm ni a fō nōo tiche fō in taraa sōo! N bōo naa a gagarsi bala na 'yer ũka Juu nūbe le ba i ti na baa i ε, ba i naa Satan lōofō dēme.

X Taa joro dābāε a dōoye na wa a fō sē ε. Nye, a tu na vē naa ka ba nyōor a yi bamine 'yōo pōofō die pō, bēer yi kaa, ka yi di dōoye ber pie. Ala i yun kpin gba, yi taa bara a yi sōofō ε, ka in kō yi a nyevor 'lo na kaara a nāa jupil kaar.

XI Nīre 'lo na tara toor wō chele a le a Nāanmın Siε na 'yere kōo a pupuorbiir gbulsi. Nīre 'lo na jēb tōo, a gbēε ayi kūu kō le sur wō go

E.

XII “Seb kɔ a malaka 'lo na ara kɔ a Pergamum pupuorbiir ɪka, a 'lo a sobɔraa na dire a jiir a jaa ayi 'yer le anyāna.

XIII N bõɔ naa a jie fun kpɪɛɛ, be le ɪ a Satan dɔɔ, ti faa vɛ a n yuor bɔɔlfɔ ɛ. Fɔ chene na sɔɔ a n yuor. Fɔ gba na wa nye a Antipasɪ na dire a n dāasɪɛ ka ba kɔ wɔ a yɪ tɛɛ pɔ be a Satan dɔɔ na be.

XIV Tɪche n chene na tara fɔ nɪ 'yer. Fɔ chene na tara nɪbe ka ba turo a Balaam wiilfɔ, 'lo le wiil a Balak ɪka wɔ ber a Isral nɪbe nɛɛ ka ba maal dɛɛr na wɔ ɪka ba di a botɪbe bõdiir na ba gāna nɪ taa. 1

XV A le nɪ wɔ ju mɪ le fɔ mɪ chene tara a nɪbe na turo a Nikolayitɪ nɪbe wiilfɔ.

XVI Lieb a fɔ tɪɛr, ka le ba le ɛ, ɪn wan fɔɔ wa jeb a nɪbe bala nɪ a sobɔraa 'lo na yi a n nɛɛ pɔ.

XVII Nɪɛ 'lo na tara toor, wɔ chele a le a Nāanmɪn Sɪɛ na 'yere kɔɔ a pupuorbiir gbulɪ. A 'lo na jeb tɔɔ, ɪn kɔ won a maana ala na sɔɔl. Naa le kɔ wɔ kusɪr pɪla ban seb yopaalaa dɔɔl nɪɛ jaa na ba bõɔ ɛ, a 'lo na so le bõɔ. 2

XVIII “Seb kɔ a malaka 'lo na ara kɔ a Tayatira pupuorbiir ɪka, a Nāanmɪn Bie 'yer le a anyāna. A 'lo nɪbie na kaara a bũu 'lɪraa kaar ka a wɔ gbɛɛ nyetāan fɪka kur jɪɛ na be bũu pɔ.

XIX N bõɔ naa a fɔ tɔmõ, a fɔ nõfɔ, a fɔ sɔɔfɔ nɪ a fɔ kānyir. A le fon tɔnõ a põpāanyā gar a le fon dõɔ tõ.

XX Tɪche n chene na tara fɔ nɪ 'yer. Fɔ bal kɔ a pɔɔ 'lo ban bɔɔlɔ a Jejebel 'lo na bɔɔlɔ a wɔ māɛ a Nāanmɪn 'ye'yere. Wɔ wile naa a n tɔtɔnɔɔ ka ba sɛne na ba ɔɔɔɔ nɪ a botɪbe nõnõ.

XXI N kɔ won sɔɔ ɪka wɔ lieb a wɔ tɪɛr yin a wɔ sɛsɛyele pɔ, tɪche waa sɔɔɔɔ ɛ.

XXII Le ɪn vɛn ka baal nyɔɔ wɔ ka bala naa 'lo na sɛne, ka bala baa lieb bar a wɔ sɔɔɔ ɛ.

XXIII ɪn kɔ naa a bala na turo wɔ, ka a pupuorbiir gbulɪ bõɔ ɪka maa le bõɔ nɪɛ tɪɛr nɪ nɪɛ nyāa naa na yab āsɔɔ jaa nɪ wɔ tɔmõ.

XXIV Tɪche a yɪn na che a be a Tayatira na ba de a pɔɔ wiilfɔ bu jān a Satan yelsɔɔlɪ ɛ, n chene na tara 'yer na 'yer kɔ yɪ. N kõ de ye le jaa dɔɔl yɪ ɛ.

XXV Yɪ chene nyɔɔ a le ne wa tān a daar 'lo ɪn na wa.

XXVI Nɪɛ 'lo na jeb tɔɔ na wɔ ɪɛ a le ɪn bɔɔɔɔ, ɪn kɔ won kpɛɔ ka wɔ tɔɔ a paalsɪ ba jaa,

XXVII ‘Wɔn kaara ba naa nɪ kur dāgbal na wɔ ma nɛɛr ba lamɪɛr kaar.’ (Yiel Gān 2:9) Nɪtāa le ɪn nye a kpɛɔ yin a n Sāa sɛ.

XXVIII N mɪ na kɔ wɔ naa a bivɪɛ nɛɛrbɪr.

1 II:XIV 2:14 A Balaam dõɔ ɪ Nāanmɪn 'ye'yere na sɔɔ ɪka won den libie ti pɔ 'yõɔ a Isral nɪbe. Wɔn wa chiine, malaka nɛɛr wɔn sɔɔr ka waa tɔɔ ɪ a le ɛ. (A Sɔɔfɔ Gān 22–24) 2 II:XVII 2:17 A manna anyāna ɪn bõdiir a Nāanmɪn dõɔ kɔ a Isral nɪbe be a mɔgõɔ pɔ, ka ba di. (A Yifɔ Gān 16:4-36, nɪ Jɔɔn 6:31, 49)

XXIX Nire 'lo na tara toor wo chele a ala Nāanmın Sıe na 'yere korɔ a pupuorbiir gbulı.

III

I "Seb kɔ a malaka 'lo na ara kɔ a Saadısı pupuorbiir ıka, a 'lo na tara a Nāanmın Sır ayopōi nı a ηmerbie ayopōi, n bōɔ naa a fɔ tōmō. A fɔ yuor yire na ıka fɔ ın bōvɔr tıche bōkūu le fɔ ı.

II Jeɔ ir! Na fɔ 'yōɔ a bala na che na kpire ākpāen, bojūu n joor nye ka a fɔ tōmō ba see a n Nāanmın sē e.

III Tıer tɔ a ala fon de tı wō, turo a ala tı na fɔ lıeb a tıer. Tıche fōɔ ba jeɔ ir e, ın wan nānyie kaar ka fɔ kō bōɔ a sōɔ 'lo ın na wa a fɔ sē e.

IV Tıche fɔ chene na tara nıbe bālāa a ba be a Saadısı ka a ba foor ba nyoor debe e. Bala nı maa na 'mantaa chıne, ka ba su bōptıel, bojūu ba seen naa.

V Nire 'lo jaa na jeb tōɔ a ba kaar mı na sun a bōptıel. N kō kpıin a wɔ yuor bar a nyevɔr gān pɔ e, tıche ın pɔr a wɔ yuor a n Sāa nı a wɔ malakası niem.

VI Nire 'lo na tara toor, wo chele a ala a Nāanmın Sıe na 'yere korɔ a pupuorbiir gbulı.

VII "Seb kɔ a malaka 'lo na ara kɔ a Feladelfıya pupuorbiir ıka, a 'lo na ı a cheche sɔɔ nı a yelmāe sɔɔ 'yer le a anyā, 'lo le tara a Nākpēe David pān bir. 'Lo wa yuo, nıre kō tōɔ pɔɔ e, 'lo mı wa pɔɔ, nıre kō tōɔ yuo e.

VIII N bōɔ naa a fɔ tōmō a jaa. Nye, n yuo naa a pān bar, nıre jaa na kō tōɔ pɔɔ e. N bōɔ naa a fɔ kpēɔ na ba jā bon e, tıche fɔ chene na tara a n 'yer na faa chiir a n yuor e.

IX N bōɔ naa a bala na ı a Satan lōɔfɔ dēme tı na ba 'yer ıka Juu nıbe le ba ı, jir ηmarba le ba ı. In vē naa ka ba wa gbur dumo a yı niem na ba bōɔ ıka n nō yı naa.

X A le fon tu a n 'yer na fɔ di kānyir, ın gu fɔ naa a sōɔ 'lo a dɔoye na wa a nıbe ba jaa jie na kpıere ka a wer pɔ.

XI N kō kor tı wa e. Nyɔɔ a le ne fon tara, ka nıre jaa taa faa a fɔ nāa jupıl e.

XII A 'lo na jeb tōɔ, ın maal won a luur a n Nāanmın puorfɔ yir. Wɔ kō le vōɔ go e. In seb naa a n Nāanmın yuor nı a n Nāanmın tēe yuor na ı a Jerusalem paalaa won bar ka wɔ yire a saaju suro waara mar wɔ, naa mı le seb a n yopaalaa mar wɔ.

XIII Nire 'lo na tara toor, wo chele a le a Nāanmın Sıe na 'yere korɔ a pupuorbiir gbulı.

XIV "Seb kɔ a malaka 'lo na ara kɔ a Laodisea pupuorbiir ıka, a 'lo 'yerbie na ı A I A Le, a yelmāe dē dē sɔɔ nı a yelmāe dāasıe sɔɔ, 'lo 'yōɔ le a Nāanmın tu me bomo a jaa.

XV N bōɔ naa a fɔ tōmō, faa 'maa e, faa le tɔlɔ mı e. An taa nōmō ma naa ala ı fɔ ta 'maa naa bu tɔlɔ.

XVI A le fon ben ı a ɔlɔ ɔlɔ jūu, faa tɔlɔ e, faa mı le 'maa e, ın chir fon bar a n nee pɔ.

XVII Fɔ 'yer ɪka taraa sɔɔ le fɔ ɪ, na fɔ tara nābonsɪ na faa faa bon jaa ε. Tɪche faa bɔɔ ɪka fɔ ɪn nɪkɔɔ nɪ nɪbaal nɪre, nɪ nɔɔ sɔɔ, na fɔ ɪ jɔɔ nɪ sal'mɔɔr.

XVIII N sɔɔrɔ fɔ naa ɪka fɔ da selma a n sɛ ɪn 'yɔɔ bɪu pɔ maal na fɔ ɪ tara sɔɔ. Na fɔ mɪ da fɔpɪla a n sɛ pɔɔ a fɔ sal'mɔɔr vɪ, na fɔ le da a nɪbie tāt mɪ 'yɔɔ a nɪbie pɔ nyere.

XIX N ma gɔ naa a bala ɪn nɔ, naa tɔɔ ba toor. A le mɔ nɪbijɛ lɛb a fɔ tɪer.

XX Nye, n ara naa dɔdɔr nɛɛ bɔɔlɔ, ala ɪ āsɔɔ jaa wa wɔ naa a n kɔkɔr na wɔ yuo a pān, ɪn kpɛ naa ka a maa naa nɪnyɪnɛ a sɪ tɪ 'mataa dire.

XXI Nɪre 'lɔ na jeb tɔɔ, ɪn kɔ won sɔr ka wɔ jānɛ a n lɔboor nɪtāa le ɪn jeb tɔɔ naa jānɛ a n Sāa lɔboor.

XXII Nɪre 'lɔ na tara toor, wɔ chele a le a Nāanmɪn Sɪɛ na 'yere kɔrɔ a pupuorbiir gbulsɪ."

IV

I A anyā puor, n le kāan nye a saaju pān na yuo ara. Ka a kɔkɔr 'lɔ ɪn dɔɔ wɔ a ɪl ban pɛel kaar 'yer kɔ ma, "Do wa, ka n wiil fɔ a ala na ɪ a anyā puor."

II Ajiēnaa kaa ɪ Nāanmɪn Sɪɛ de ma naa ka n nye a nāa dakɔɔ a be a saaju nɪre kɔɔ na jānɛ.

III Ka a nɪre 'lɔ na jānɛ a nāa dakɔɔ ju nɪlɛ jaa pala pala fɪka gar kɔsɪr, nɪ kɔsɪr wolo wolo, ka a sagɔgoraa

na nɪlɛ nɪmaa jilɔ a nāa dakɔɔ.

IV Dakɔɔr lɪjɛr nɪ anaar mɪ ben be jilɔ a nāa dakɔɔ, ka a nɪberɛ lɪjɛr nɪ anaar mɪ jānɛ a ju, na ba su bɔpɪel na ba sun selma jupile.

V Saa nyɪrfɔ nɪ gɔmɔ na tāna yire naa a nāa dakɔɔ par. Ka a fātɪnɛ ayopɔi mɪ 'lɪrɛ a nāa dakɔɔ par, anyāna le ɪ a Nāanmɪn Sɪr ayopɔi.

VI A nāa dakɔɔ niem bon ben be kaara man kɔɔ kaar jaa wel wel wel, na wɔ nɪlɛ chāana kaar. A bɔnɪbie anaar jil naa a nāa dakɔɔ tara nɪbie a jiir a jaa a puor nɪ a niem.

VII A bɔnɪbir 'lɔ na de nie nyetāan jukpɛɛ, ka a ayi sɔɔ mɪ nyetāan nɪsaa, ka a anaar sɔɔ mɪ nyetāan tuu.

VIII A bɔnɪbie anyāna āsɔɔ jaa tara naa pɪbe ayɔɔb, ka a nɪbie pɔɔ a āgān wɔ jaa naa pɪbe pɔ. Ba ma yiele nɪ yiel mɔtɔɔ nɪ tāsɔɔ ɪka, "Cheche, cheche, cheche 'lɔ le ɪ a sɪ Soro Nāanmɪn nɪ a kpɛɔ jaa sɔɔ. 'Lɔ le be be, 'lɔ le ɪ, 'lɔ le na wa."

IX Sɔɔ 'lɔ jaa a bɔnɪbie ala na ma wa puoro pɛere dāna nɪ a 'lɔ na jānɛ a nāa dakɔɔ ju, 'lɔ le be be jaa kpo kpo,

X a nɪberɛ lɪjɛr nɪ anaar bala gān kpa tɛɛ tɪ puor a 'lɔ na jānɛ a nāa dakɔɔ ju, 'lɔ le na be be jaa kpo kpo. Ba yāan a ba nājupile bin a nāa dakɔɔ par tɪ 'yere,

XI "A sɪ Soro nɪ a sɪ Nāanmɪn, fɔs le a sɛɛn ɪka fɔ de a tɪr, 'yɔɔfɔ nɪ a kpɛɔ.

Bojũu fõõ ɛ maal a bomo a jaa, a fõ bõfõ põ ɛ a jaa maal naa be be.”

V

I N pãa nyen a 'lo na jãne a nãa dakõõ ju ka wõ tara a kõr gãn 'lo ban pilõ a wõ nũsõõ põ, ka a sebie be a põõ põ nĩ a yõõ, na ba de jãnsĩ ayopõĩ mar põõ.

II N nyen a malaka kpẽõ sõõ 'lo na de nekpẽe sõõ, “An ɛ sɛɛ ɪka wõ 'loõr a jãnsĩ tĩ yuo a gãn?”

III Tĩche nĩre jaa ba be a saaju, bũ a wer põ, bũ a tẽe par na tõõ yuo a gãn kar ɛ.

IV Ka n kõ nĩbaal kõn bojũu nĩre jaa na ba be be sɛɛn na yuo a gãn kar kaa ɛ.

V Be ɛ a nĩberɛ bala ãsõõ pãa 'yer kũ ma, “Ta kõnõ ɛ. Nye a Jukpẽe 'lo na yi a Juda bõrõ põ, na ɪ a Nãkpẽe David yõõ na jeb tõõ. 'Lo ɛ sɛɛ na tõõ 'loõr a jãnsĩ ala bar tĩ yuo a gãn.”

VI N pãa ɛ nyen Peraabile ka wõ nyetãan bon ban dõõ kũ ka wõ ara a nãa dakõõ par, ka a bõnĩbie anaar nĩ a nĩberɛ ara jilõ wõ. Wõ tara na ɪ ɛ ayopõĩ nĩ nĩbie ayopõĩ, ala ɛ ɪ a Nãanmĩn Sũr ayopõĩ won ma tõ a wer põ jĩir a jaa.

VII 'Lo ɛ tĩ de a gãn a nĩre 'lo na jãne a nãa dakõõ ju nũsõõ põ.

VIII Wõn wa de a gãn ka a bõnĩbie anaar bala nĩ a nĩberɛ lĩer nĩ anaar bala, ba jaa gãn kpa tẽe a Peraabile niem, ka ãsõõ jaa tara kõrõjom nĩ selma lapõɛ

na sɛɛn a tã nyũu vɪla, ala ɛ ɪ a Nãanmĩn nĩbe sõõrfõsĩ.

IX Bala ɛ yiele a yiel paalaa na ba 'yerɛ, “Fõõ ɛ sɛɛn ɪka fõ de a gãn na fõ 'loõr a jãnsĩ, bojũu fõõ ɛ ba kũ, ka fõ de a fõ jãĩ yab den nĩbõrõ, 'yer bõrõ, balsĩ ba jaa nĩ a paalsĩ a jaa kũ Nãanmĩn.

X Fõõ ɛ maal ba ka ba ɪ a Nãanmĩn nãalõõ nĩbe nĩ a bõõrlorbo tõnõ kũrõ a sũ Nãanmĩn, bala ɛ na wa ɪ a wer nyã wõ jaa nãmĩne.”

XI Be ɛ n pãa kaa nye malakasĩ turo turo fõn kõ bõõ a ba nɛɛ ɛ, ka ba ara jilõ a nãa dakõõ nĩ a bõnĩbie ala nĩ a nĩberɛ bala.

XII Ba yiele naa nĩ kõkõkpẽe 'yerɛ, “A Peraabile 'lo ban dõõ kũ ɛ sɛɛn ɪka wõ tara a kpẽõ nĩ a nãbomo, nĩ a yẽ, nĩ a fõõ, nĩ a 'yõõfõ, nĩ a tũr, nĩ a dãnfo.”

XIII Be ɛ n wõ a bõmaalsĩ a jaa na be a saaju, nĩ a tẽe, nĩ a tẽe par, nĩ a man põ, nĩ bomo a jaa na be a ba põ, na ba yiele yiel 'yerɛ, “A 'lo na jãne a nãa dakõõ ju, nĩ a Peraabile ɛ so a dãnfo, nĩ a 'yõõfõ, nĩ a tũr, nĩ a kpẽõ, bĩbir jaa.”

XIV Ka a bõnĩbie anaar bala 'yer, “A ɪ a ɛ,” ka a nĩberɛ bala gbur dumo puor a 'lo na jãne a nãa dakõõ ju nĩ a Peraabile.

VI

I Ka n kaa naa nye a Peraabile na 'loõ a jãnsĩ ayopõĩ ala ban mar a gãn 'lo na de nie, be ɛ n wõ a bõnĩbie anaar bala ãsõõ kõkõr fĩka saa na tãn, ka wõ bõõl, “Wa!”

II Be le n kaa nye ka a ɪ wii pɪla le, ka a 'lo na do, jā tam a ba de nāa jupil kɔ wɔ ka wɔ yin darfo an ɪ tɔɔfo sɔɔ le wɔ ɪ.

III A Peraabile na le 'loɔ a jānsɪ ayi sɔɔ, n wɔn a bɔnɪbie ala ayi sɔɔ na 'yer, "Wa!"

IV Ka a wii jɪe wa yi, a 'lo na do ba kɔ won kpɛɔ ɪka wɔ faa a nyā'maar tɪ vɛ ka jɛer ir a wer wɔ jaa, ka a nɪbe kɔɔ taa. Ka ba kɔ wɔ a jɛer sokpɛɛ.

V A Peraabile na le 'loɔ a jānsɪ ata sɔɔ, n wɔn a bɔnɪbie ata sɔɔ na 'yer, "Wa!" Ka n kaa ka a ɪ wii sɔɔlaa le, ka a 'lo na do tara bɔmansɪ a nɪu pɔ.

VI Be le n wɔ a bɔnɪbie anaar bala chara pɔ fɪka kɔkɔr na 'yere, "Kɔ lo naa, chi bɔmanāa nebɔ'yen na da naa nɪbɔ'yen bɪbir gbul sāyar. Ka a kamaana mɪ neer ata mɪ da nɪbɔ'yen bɪbir gbul sāyar, tɪ taa ɪɛ wā sɔɔnɔ a kāa nɪ a dāa bara ɛ."

VII A Peraabile na le 'loɔ a jānsɪ anaar sɔɔ, n wɔ naa a bɔnɪbie anaar sɔɔ na 'yer, "Wa!"

VIII Ka n kaa nye wii ul a nɪdaa. Ka a 'lo na do yuor di kɪu, ka a kpɪisɪ tɛe mɪ turo a wɔ puor. Ba kɔ ban kpɛɔ ɪka ba de sokpɛɛ, nɪ kɔ, nɪ baal, nɪ mɔdɔn kɔn a wer nɪbe ala ɪ ba pɔn a tɛe a wɔ jɪir anaar.

IX Won le 'loɔ a jānsɪ anɪu sɔɔ, n nyen a nɪsur bala ban dɔɔ kɔ a Nāanmɪn 'yer nɪ a wɔ dāasɪe jɪu ka ba

be a Nāanmɪn bɔɔr lofo jie pɪlem.

X Ba tāna naa nɪ nekpeɛ 'yere, "A Tɔɔfo sɔɔ, nɪ cheche sɔɔ, nɪ yelmāe sɔɔ, a wa ta dabor ka fu tɔɔr a wer nɪbe 'yer na fu yab a sɪ jā sāmā?"

XI Be le ba kɔ ba jaa bɔpɪel tɪ 'yer ɪka ba di kānyir bālāa ka ba baar kɔ a ba tɔtɔtaaba nɪ a yɛer a ba kaar ka a ta.

XII N kaara naa ka wɔ le 'loɔ a jānsɪ ayɔɔb sɔɔ. Ka a tɛe mɪi wɔ jaa, ka a mɔtɔɔ sɔb fɔsɔɔlaa kaar, ka a nɛmeraa mɪ lɛb jāi kaar jaa kpān kpān,

XIII ka a nɛmerbie mɪ yi a saaju pɔɔɔ loro a tɛe pɔ fɪka tɔɔ kara sesekpeɛ na fu lob.

XIV Be le a saaju pilɔ fɪka sɔgānāa ban pil, ka a tɔn a jaa nɪ a dɔdɔlsɪ a jaa mɪ ir a ba jɪir.

XV Ka a tɛe nyā nāmune, a tɛe nyā nɪbere, a fɔɔ dɛme, taraa dɛme, a gādaar, nɪ a gbāgbaar ba jaa, nɪ a sumune ba jaa pāa sɔɔɔ a tɔn bɔɔr pɔ nɪ a tɔn kɔsɪbe pɔ.

XVI Ba pāa bɔɔɔ na a tɔn naa kɔsɪpānsɪ, "Yɪ lo pii sɪ ka sɪ taa le nye a 'lo na jāne a nāa dakɔɔ ju ɛ, na sɪ ta mɪ le nye a Peraabile suur ɛ!"

XVII A ba sukpeɛ bɪbir vɪe naa, an le na tɔɔ ara a ba niem?"

VII

I A anyā puor, n nyen a malakasɪ anaar ka ba ara a tɛe lɔbobo anaar, na ba nyɔɔ a sesebe taa le ɪka wɔ

taa furo a wer pɔ, naa man pɔ, bu tɛ ju ɛ.

II Be le n nye a malaka āsɔɔ ka wɔ yi a mōtōɔ purfɔ jie waara na wɔ tara a Nāanmɪn vor sɔɔ jānɛ. Wɔ buɔl naa a malakasɪ anaar bala ni nekpeɛ ban kɔ sɔr ɪka ba sɔɔ a tɛe wɔ jaa naa man 'yere kɔrɔ ba,

III "Yi taa ɪre wa sɔɔnɔ a tɛe, naa man, naa tur ɛ, a sɪ 'yɔɔ a sɪ Nāanmɪn tɔtɔnbɔ a jānsɪ a ba gbersɪ pɔ baar."

IV N pāa wɔ naa a nɪbe bala ban 'yɔɔ a jānsɪ nɛɛ ka ba ɪ, nɪbe turo kɔbaa lijaayi ni anaar (144,000) na yi a Isɪral balbɔrsɪ pɔ.

V A bala na yi a Juda bɔrɔ pɔ ban 'yɔɔ a jānsɪ un nɪbe turo pie naa yi (12,000), ka a Wuruben bɔrɔ mɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000), ka a Gad bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000),

VI ka a Aserɪ bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000), ka a Naftalɪ bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000), ka a Manase bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000),

VII ka a Simeon bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000), ka a Levi bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000), ka a Isakar bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000),

VIII ka a Jebulun bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000), ka a Josefɔ bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000), ka a Benjamin bɔrɔ mɪ ɪ a nɪbe turo pie ni ayi (12,000).

IX A anyā puor, n le nyen niyɔɔ nɪre na kō tōɔ ba sɔr ɛ, ka ba yi a paalsɪ a jaa pɔ,

balbɔrsɪ, nɪbɔrsɪ, 'yerbɔrsɪ a jaa pɔ, na ba ara a nāa dakɔɔ ni a Peraabile niem. Ba sun fɔpɪɛl tɪ tara be wilst a ba nuur pɔ.

X Bala le chule 'yere, "A faafɔ yi naa a sɪ Nāanmɪn na jānɛ a nāa dakɔɔ ju ni a Peraabile sɛ."

XI Ka a malakasɪ bala na ara jilō a nāa dakɔɔ, ni a nɪbere, ni a bōnɪbie anaar bala gān kpa a nāa dakɔɔ niem puoro a Nāanmɪn 'yere,

XII "A ɪ a le! Nāanmɪn son pɛɛfɔ ni tur, ni yɛ, ni dānfɔ, ni 'yɔɔfɔ, ni kpɛɔ ni fɔɔ. A ɪ a le!"

XIII Be le a nɪkpɛɛ āsɔɔ sɔɔr ma, "A bala na su a bōpɪɛl, ba boo le, ni nyɪne le ba yi?"

XIV Ka n 'yer ɪka, "Nɪkpɛɛ, fɔɔ ba le bɔɔ ba." Ka wɔ 'yer, "A banyāna, bala le yi a dɔɔye kpɛɛ 'lo pɔ. Ba pɛɛn a ba fɔɔr ni a Peraabile jāɪ.

XV Ala le so ka ba ara a Nāanmɪn nāa dakɔɔ par tōnɔ kɔrɔ wɔ mōtōɔ ni tāsɔɔ a wɔ puorfɔ yir. A 'lo na jānɛ a nāa dakɔɔ ju na 'yɪer pɔɔ ba.

XVI Kō kō le kpe ba go ɛ, kōnyūr mɪ kō le kpe ba go ɛ. Mōtōɔ kō le ηme ba go ɛ, tɔl kō le kɔrɔ go ɛ.

XVII A Peraabile na ara a nāa dakɔɔ sālɔɔ le na chānɛ ba. Wɔn ma ηmaa ban chiin a nyevɔr kōɔ par, ka Nāanmɪn pāa 'yɪer a ba nɪbikōɔ a jaa bar."

VIII

I Be le a Peraabile 'loɔ a jānsɪ ayopōi sɔɔ ka a saaju

wɔ jaa ŋmaa vɔɔr jaa chɪr
chɪr chɪr kor bālāa.

II Ka n nye a malakasɪ ay-
opɔi bala na ara a Nāanmɪn
niem ka ba kɔ ba ul pɛɛɪsɪ
ayopɔi.

III A malaka āsɔɔ na tara
a selma lapɔr, wa ara naa a
bɔɔrlo bomo chɔmfɔ jie. Ba
den a tāi nyūu vɪla ala kɔ wɔ
ɪka wɔ de pɔɔ a Nāanmɪn
nɪbɛ ba jaa sɔɔrfɔsɪ a selma
bɔɔrlo bomo chɔmfɔ jie kɔ a
'lɔ na jānɛ a nāa dakɔɔ ju.

IV A tāi nyūu vɪla jɔɔr yire
naa a selma lapɔr 'matāan
a Nāanmɪn nɪbɛ sɔɔrfɔ yi
a malaka nūu pɔ, duoro a
Nāanmɪn sɛ.

V Be lɛ a malaka lɛ mɔɔ
būu bie a selma bɔɔrlo bomo
chɔmfɔ jie sɛɛ a lapɔr na wɔ
lob bar ka a wer pɔ ka tānfɔ,
nɪ gɔmɔ, nɪ saa nyɪrfɔ ka a
tɛɛ wɔ jaa dam.

VI Ka a malakasɪ ayopɔi
bala na tara a ulɛ, go a pɛɛɪfɔ.

VII A malaka 'lɔ na de
nie pɛɛɪ naa a wɔ ul, ka
a sakpɔlɔbie nɪ būu na
'matāan jāi loro a wer pɔ.
Ka a tɛɛ jiir ata jibɔ'yen di
wɔ jaa, ka a tɪr mɪ jiir ata
jibɔ'yen mɪ di lɔɔn a mɔ'yɔlɔ
a jaa.

VIII Ka a malakasɪ ayi sɔɔ
mɪ pɛɛɪ a wɔ ul, ka ba 'lob
bon na nyetāan tɔkpɛɛ na
nyɔɔ būu 'yɔɔ a man pɔ. A
man jiir ata jibɔ'yen lɛb jāi,

IX ka a bɔnɪbie mɪ jiir ata
jibɔ'yen kpi, ka a gborberɛ
ala mɪ jiir ata jibɔ'yen mɪ
wɛ.

X Ka a malakasɪ ata sɔɔ mɪ
pɛɛɪ a wɔ ul, ka a ŋmerbir
kpɛɛ na 'lɪrɛ fɪka būu yi a

saaju lo a pɔnsɪ nɪ a bulsɪ jiir
ata a jibɔ'yen pɔ.

XI A ŋmerbir yuor din,
Bɔtuɔ. Ka a kɔn jiir ata
jibɔ'yen be tuo, ka a nɪbɛ
bala na nyū a kɔtuɔ ala, ka
yɔɔ jie kpi.

XII A malakasɪ anaar sɔɔ
pɛɛɪ naa a wɔ ul, ka ba ŋme
a mɔtɔɔ jiir ata jibɔ'yen nɪ
a ŋmeraa jiir ata jibɔ'yen
naa ŋmerbie ka ba jiir ata
jibɔ'yen ɪ libe. A bɪbir jiir
ata jibɔ'yen ba tara chāa ɛ,
ka a ŋmeraa naa ŋmerbie
mɪ ba chaar a tāsɔɔ jiir ata
jibɔ'yen ɛ.

XIII Be lɛ n kaa ŋaa wɔ
tuu na ɔɔrɔ be a saaju 'yerɛ
nɪ nɛkpɛɛ, "Nɛbier! Nɛbier!
Nɛbier! Yele na wa naa
nɪsaal jaa na be a wer pɔ, ala
ɪ a malakasɪ ata bala na che
wa pɛɛɪ naa a ba ulɛ."

IX

I A malakasɪ anūu sɔɔ na
wa pɛɛɪ a wɔ ul, ka n nye a
ŋmerbir 'lɔ na dɔɔ yi a saaju
lo a tɛɛ. A ŋmerbir nyā lɛ ba
de a bɔɔ fulom pān bir kɔ.

II Wɔn wa yuo a bɔɔ fu-
lom nyā nɛɛ, ka jɔɔr yire
fɪka būu kpɛɛ jɔɔr. A jɔɔr
anyāna na yire a bɔɔ fulom
nyāna pɔ liin pɔɔ a mɔtɔɔ
naa tɛɛ wɔ jaa.

III A jɔɔr anyāna pɔ lɛ soor
yi yaar a tɛɛ wɔ jaa ka ba kɔ
ba lɔɔ fɪka lɔn lɔɔ.

IV Ba 'yer kɔ ba ɪka ba taa
ɪrɛ wa ɔɔrɔ mɔɪ bɪ bɔbɔl
nɪ a tɪɛ vaar ɛ, tɪche a dɔnɔ
a nɪbɛ bala tɛɛ na ba tara a
Nāanmɪn jānɛ a ba gbersɪ pɔ
ɛ.

V Baa kɔ ba sɔr ɪka ba kɔrɔ ɛ, tɪche ba ge a nɪbe ŋmersɪ anũu. Ka a ba dõfɔ ɔɔr kaara fɪka lõɔ na dõ nɪre ɔɔrɔ.

VI A ber anyãna pɔ nɪbe na bɔɔrɔ na kũu tɪche ba kõ nye wɔ ɛ. Ban bɔɔrɔ naa ɪka ba kpi tɪche a kũu kõ le kɔ ba gba ɛ.

VII A soor nyetãan wiisi ban pãe jɛer 'yõɔ, ka a jur kaara fɪka selma jupile ban su, ka a ba nin nyetãan nɪsaal nie.

VIII A ba kɔɔl kaara fɪka pɔbɔ jukɔɔl, ka a nyɪme mɪ kaara fɪka jukpɛɛ nyɪme.

IX Ba tara na nyãa pɔɔrsɪ ka a kaara fɪka kue, ka a pɪbe dõɔnõ fɪka torkosɪ a wiisi na tɔɔrɔ joro chiine jɛer jie.

X Ba tara na jɔe dõnõ nɪ lõn kaar, a jɔe ala tara na fõɔ na dõn nɪbe ge ba ŋmersɪ anũu.

XI Ba tara na nãa na kaara ba, 'lɔ le a malaka 'lɔ na kaara a bɔɔ fulom 'lɔ. Heburu nɪbe bɔɔlɔ wɔ naa, Abadɔn, ka a Greek nɪbe mɪ bɔɔlɔ, Apolyɔn. A par le, sõsõɔnõ.

XII A nebier 'lɔ na de nie le a nyã na tal, tɪche ka a ayɪ sɔɔ chene be puor waara.

XIII Ka a malakasɪ ayɔɔb sɔɔ pɛel a wɔ ul, n wõn kɔkɔr na yire a selma tã nyũu vɪla chomfɔ jie kpõkpɔe, be le ba ma chom a kãnyũu na be a Nãanmɪn niem.

XIV A kɔkɔr 'yer kɔ a malaka ayɔɔb sɔɔ 'lɔ na tara a ul, "For a malakasɪ anaar

bala ban lũ a be a Yufɪrtɪ põn kpɛɛ pɔ."

XV A wɔ for a malakasɪ anaar ba nyãna ban dõɔ lũ gun a sõɔ 'lõnõ, a bɪbir 'lõnõ nɪ a chuu 'lõnõ naa yuon 'lõnõ ɪka ba kɔ a nɪsaal jɪir ata jibõ'yen bar.

XVI Ka a bala na do a wiisi ba bɔɔl naa a ba nɛe fɔn kõ tõɔ ba sɔr ɛ.

XVII A wiisi nɪ a bala na do ɪn nye a jãna pɔ, a nyãa pɔɔrsɪ mõɔ naa fɪka bũu, ka amɪne mɪ ɪ bufulo, ka amɪne mɪ ɪ bõdɔɔr. Ka a wiisi jur nyetãan jubere jur, ka a bũu jɔɔr nɪ jerbɪ mɪ yire a ba nɛe pɔ.

XVIII A gefɔ ata ala na yi a wiisi nɛe pɔ le, bũu, nɪ jɔɔr, nɪ jerbɪ, ala le ba kɔn nɪbe jɪir ata jibõ'yen.

XIX A wiisi anyã fõɔ be naa a ba nɛe pɔ naa jɔe pɔ, a ba jɔe kaara fɪka waba naa tara jur, ala le ba de gere nɪ a nɪsaal.

XX A nɪsaalba bala na che, na baa kpin a gefɔ nyã ɛ, ba sɔɔ bar a tɪbe ala ban maal nɪ a ba nuur ɛ. Ba chene na puoro a sɪdebe, nɪ a botɪbe ban maal a selma, nɪ a kur pɪel, nɪ a kur jɪe, nɪ a kusɪbe, nɪ a daar na ba wõnõ 'yer ɛ, ba kõ tõɔ chen ɛ.

XXI Baa mɪ lɪeb a ba tɪer bar a nɪkoyelsɪ, nɪ soyelsɪ, nɪ sɛsɛyelsɪ, nɪ nãnyiyelsɪ ɛ.

X

I N le nyen a malaka kpɛɔ ãsɔɔ na yi a saaju suro waara. Wɔ vaar naa julõjuur ka a sagõgoraa dɔɔl a jum. A nie kaara fɪka

mõtõõ, ka a gbεε mi kaara fika bũu lraa.

II Wõ tara na gãn bile na yuo a wõ nõu pɔ, na wõ de a nũsõo gber 'lor a man pɔ ti a gobaa gber dɔol a gogoro ju,

III ti na wõ pãa tãn kpẽo jaa fika jukpẽε na uor. Wõn wa tãn a le ka a kɔkɔε i ayopõi mi tãn satanaa kaar.

IV An wa tãn a gbεε ayopõi a le, ka n ta bɔɔrɔ ika n seb tiche n wõn kɔkɔr na yi a saaju 'yer, "A tãnfo ayopõi ala na 'yer sɔol bar, ta seb bin ε."

V Be le a malaka 'lo in nye na 'lor a nũsõo gber a man pɔ ti dɔol a a gobaa gber a gogoro ju, jεen a nũsõo a saaju.

VI Wõ pɔn naa a Nãanmin nyã na be be jaa kpo kpo, 'lo le mε a saaju, ni a tēe, ni a man, ni bomo a jaa na be a ba pɔ, "A kũ le kor go ε!

VII Tiche a bibir 'lo a malakasi ayopõi sɔo na wa pεel a wõ ul, a Nãanmin yelsɔolaa na pãa maal baar nitãa a le wõn man kɔ a wõ gbãgbaar 'ye'yerbe."

VIII Be le a kɔkɔr 'lo in dõo wõ a saaju le 'yer kɔ ma go, "Chen ti de a gãn bile 'lo na yuo a malaka 'lo na ara a man pɔ naa gogoro ju nõu pɔ."

IX Ka n chen a malaka sē ti sɔɔr wõ ika wõ kɔ ma a gãn bile. Ka wõ 'yer, "De 'wɔb, wõn mire naa a fɔ pɔo pɔ ti nõmõ a fɔ nεε pɔ sɔkãa kaar."

X N den a gãn bile a malaka nõu pɔ 'wɔb. Ka wõ nõmõ a n nεε pɔ a sɔkãa

kaar, tiche in wa wɔl baar, ka wõ mire a pɔo pɔ.

XI A ba le 'yer kɔ ma go, "'Yer 'yer kɔ a nɔborɔ, ni paalsi, ni 'yerbɔrsi ni a nãmune."

XI

I Be le a nure kõo de dãgbal na kaara a damanaa kaar kɔ ma ti 'yer, "Chen ti man a Nãanmin puorfɔ yir ni a bɔɔr lofɔ jie na fɔ sɔr a nibe bala na puoro a be.

II Tiche taa ure wa mana a yõo ε, bojũu be le a bala na ba i a Nãanmin nibe ε, na be 'mu 'mulo a tēcheche nyãna ŋmersi ljaayi ni ayi.

III In kɔ naa a n yelmãε dãasie nibe ayi ka ba su fɔjãrsi ti mɔolɔ na ba 'yere ber tur dɔol kɔɔr ayi ni ljaata (1,260)."

IV A dãasie dēme ayi bala i naa a kãa tur ayi ni a fãtine dɔolfɔ jie jiir ayi, ba ara naa a Soro nyã na i a wer wõ jaa niem.

V Ala i nure bɔɔrɔ naa ika wõ maal ba bier, bũu ma yi naa a ba nεε pɔ di a bala na i a ba dõdõmõsi. Nitõ le a nure 'lo na tier a ba sɔofɔ ma kpi.

VI A nibe bala tara na kpẽo na nyɔo saa a saaju ka a saa kũ wa a sɔo 'lo ban mɔolɔ ε. Ba mi tara na kpẽo na lieb a kõn a jaa ka a i jãi, na ba mi na tõo vẽ ka yelbier wa a tēe pɔ sɔo jaa ban bɔɔrɔ.

VII Ala i ba wa baar naa a dãasie difɔ, a mɔdõo 'lo na yi a bɔo fulom 'lo pɔ na ŋmaan ban jεer na wõ tõo ba na wõ kɔ.

VIII Ka a ba āgāma gā be a tēkpēe 'lo sokpēe ju. A tēkpēe nyā le ba looro sokpa buolo ni Sodom bu Ijipiti, be le ba kpa a ba Soro a daa ju.

IX Niboro, ni 'yerboro, ni balsi ba jaa, ni paalsi a jaa na kaara naa a ba āgāma ban tor a ūufu bibie ata ni bōnmaa.

X Nōo na kpēn a nibe na kpiere a wer po ka ba chile kuro taa bonsi, bojūu ba ku naa a 'ye'yerbe ayi banyāna na dōo ge a wer nibe.

XI Tiche a bibie ata ni a bōnmaa ala na wa po, Nāanmin 'yōo ban nyevor ka ba le ir i vōe, ka a dābāe kpe a bala na nye ba.

XII A 'ye'yerbe ayi banyāna pāa wōn nekpeē na yi saaju 'yer, "Yi do wa ka." Ka ba tu a julōjuur po duoro a saaju ka a ba dōdōmōsi kaara ba.

XIII Be le ajienaa ka a tēe mii ka a tēkpēe 'lōnō yie jiir pie jibō'yen lo naa ku nibe tur ayopōi (7,000) ka a dābāe kpe a bala na che a ba pēere a Nāanmin nyā na be a saaju.

XIV A nebier ayi soo le a nyā na po, tiche a ata soo ni turo naa.

XV A malakasi ayopōi soo peel naa a wo ul, ka a kokoyoo 'yere be a saaju, "A wer nyā nāalōo i naa a si Soro ni a wo Ni-iraa nāalōo, 'lo le na di a nāa jaa kpo kpo."

XVI A niberē ljer ni anaar bala na jāne a ba nāa dakoor ju a Nāanmin niem gān kpa tēe puor a Nāanmin

XVII ti 'yere, "Si puor naa a Soro Nāanmin na i a Tōofu Soo, 'Lo le i, ni 'Lo le dōo be be, bojūu wo den a wo kpēo piel kaara ni a wer wo jaa.

XVIII A paalsi vōn fon nēe ka fo suur mi dire. A sōo ta naa ka fon toor a kün 'yer, na fon yab a fo gbāgbaar na i a 'ye'yerbe lōon a fo nibe naa bala na 'yōonō a fo yuor, a bil naa bere ba jaa, na fon sōo a bala na sōo a wer."

XIX Ka a Nāanmin yir na be a saaju pān pāa yuo ka ba nye a netiraa daka be a yir po. Ka saa nyurfu, gōmō, ni tānfu, ka a tēe wo jaa mii, ka a sakpulōbiberē loro.

XII

I A ne'maa yelbere na yi a saaju ka a pōo vaar mōtōo fika fōbaa ti dōol a gbēe a nmeraa ju, ka a nmerbie pie ni ayi i nāa jupil ka wo su.

II Poo le wo tara ka wo dōofu ta ka wo kōnō ni.

III Be le ka a ne'maa yele āsoo le yi a saaju kaara fika dajil na i jie na wo tara jur ayopōi ni ile pie ka a nāa jupile be a jur po.

IV A wo juor puor naa a nmerbie jiir ata jibō'yen a saaju 'lob a tēe. Ti ara gu a pōo 'lo na buoro a dōofu ika 'lo wa dōo wo vol a bie.

V A pōo dōon a bie ka wo i dabile, 'lo le na kaara a paalsi a jaa ni la kpēo 'lo na kaara a kur dāgbal kaar. Ba jāan a pōo bie nyā don a Nāanmin sē ka wo ti be a wo nāalōo po.

^{VI} Tı ka a pɔɔ mı jo kpe a mɔgɔɔ pɔ na wɔ tı be a jie Nāanmın na chɔɔr bar ka ban kaara wɔ maal ber tur kɔɔr ayi dɔɔl lıjaata (1,260).

^{VII} Ka a jeer lo be a saaju. Maıkil nı a malakası jeer nı naa a dajıl, ka a dajıl nı a wɔ malakası mı lıeb jeere nı a Maıkil nı a wɔ malakası.

^{VIII} Tıche ba tɔɔ naa a dajıl nı a wɔ malakası, dii ba bar a be a saaju.

^{IX} Ba lɔb a dajıl kpɛɛ nyā bar a yɔo, a kɔr waa 'lɔnɔ na ı a deer sɔɔ, nı a Satan, 'lo le belɔ a wer nıbe ba jaa. Ba lɔb wɔn bar ka a wer pɔ, nı a wɔ malakası.

^X Be le n wɔ nekpɛɛ na 'yer be a saaju, "Pɔpāanyā, a faafɔ bıbir vıe naa, a sı Nāanmın wiil naa a wɔ kpɛɔ, nı a wɔ nāalɔs, nı a wɔ Nı-ıraa kpɛɔ. Bojūu a 'lo na bere a sı yeer nee, 'lo le bere ba a nee a Nāanmın niem mɔtɔɔ nı tāsɔɔ, ba daa wɔn lɔb.

^{XI} Ba tɔɔ wɔ naa nı a Peraabile jāı nı a ba dāasıe 'yerbie. Ba sɔɔn kūu na baa de a ba nyevur ka wɔ ı bon ε.

^{XII} A le jūu, saaju naa bala na kpiere a be, yı chule! Tıche nebier ben a yın na be a wer nı a man pɔ, yın din dɔɔye, bojūu a deer sɔɔ suun a yı sē! Ka a wɔ suur dire, bojūu a wɔ ber ba waa ε."

^{XIII} Le a dajıl na wa nye ka a ı tēe le wɔ lo, wɔ dire naa a pɔɔ 'lo na dɔɔ a dabile.

^{XIV} Ka ba kɔ a pɔɔ tuu kpɛɛ pıbe ayi, ıka wɔ ɔɔ chen a jie ban chɔɔr bar be a mɔgɔɔ

pɔ, be le ban tı kaara wɔ yuom ata nı bɔnmaa ka a waa taa pɔɔ wɔ ε.

^{XV} Be le ka a waa chir kɔo a nee pɔ pɔn kɔo kaar, ıka a di a pɔɔ,

^{XVI} tıche ka a tēe sɔs a pɔɔ haa a nee nyū a kɔo ala a dajıl na chir a nee pɔ.

^{XVII} Ka a dajıl pāa nye suur 'yɔo a pɔɔ na wɔ chen tı nmaan a pɔɔ bibiir bala na che jeer. A bala na turo a Nāanmın nee na ba mı tara a Yesu 'yer yelmāe.

XIII

^I Ka a dajıl ara a man gogoro nee. N nyen mɔdɔɔ na yire a man pɔ na wɔ tara jur ayopɔi tı bul ıle pie ka a nāa jupile su a ıle ala pɔ. A jur ala pɔ yoe ben be na fere sɔɔnɔ Nāanmın yuor.

^{II} A mɔdɔɔ 'lo ın nye nyentāan gbɔgbɔɔ tıche ka a gbɛe kaara fıka pɛelaa gbɛe ka a nee mı kaara fıka jukpɛɛ nee. Ka a dajıl de a wɔ kpɛɔ nı a wɔ nāa dakɔɔ nı a wɔ tɔɔfɔ kɔ a mɔdɔɔ 'lɔnɔ.

^{III} A mɔdɔɔ ju āsɔɔ kaara fıka bon ban che ıre na kɔ tıche ka a chefɔ jie 'lo 'mɔ pɔɔ. Nee 'maan a nıre jaa na be a wer pɔ tı na ba turo a mɔdɔɔ 'lo.

^{IV} Ka nıre jaa pāa pɛere a dajıl bojūu 'lo le de a wɔ kpɛɔ kɔ a mɔdɔɔ 'lo na ba mı pɛere a mɔdɔɔ 'lo 'yere nı tı sɔɔ, "An le kaara a mɔdɔɔ nyā kaar? Nı an le na tɔɔ nmaan wɔ jeer?"

V A modõo nyã tara na n̄e na 'yere ε jājur 'yer na w̄o fere, w̄o tara na s̄or ɪka w̄o 'yer a w̄o yobo 'yer maal ŋmersɪ lɪjaayi nɪ ayi (42).

VI A w̄o 'yerie chire nɪ naa Nāan̄mɪn na w̄o fere s̄õnõ a Nāan̄mɪn yuor nɪ a jie 'lo w̄on be nɪ a bala na kp̄ere a saaju.

VII Ba k̄u w̄on s̄or ɪka w̄o jeb a Nāan̄mɪn nibe na w̄o t̄õ ba na w̄o mɪ t̄õ a n̄ibor̄o, nɪ 'yerb̄or̄o, nɪ bal̄bor̄o, nɪ paalsɪ.

VIII A bala ba jaa yuor na ba d̄õ seb a Peraabile ban d̄õ k̄u a nyev̄or ḡan p̄o ε, tɪ a wer wa m̄e, na gbur dumo puor a modõo nyãna.

IX N̄ire 'lo na tara toor, w̄o chele.

X Ala ɪ ās̄õ jaa nyõf̄o le ban nyõ w̄o, ban nyõ w̄on chiin. Ala ɪ s̄okp̄e mɪ le ban k̄on ās̄õ, a s̄okp̄e le ban k̄on w̄o. A le j̄ũ a bala na ɪ Nāan̄mɪn nibe, ba tara kānyir nɪ yelm̄e.

XI N p̄ã le nyen a modõo ās̄õ na yire a t̄e tara ɪle ayi fika peraabile tɪ 'yere fika a dajɪl.

XII W̄o yin de a modõd̄õ 'lo kp̄õ na w̄o wiil w̄o m̄e a modõd̄õ 'lo niem tɪ fir a nibe ba jaa na be ka a wer p̄o ka ba gbur dumo puor a modõd̄õ 'lo chef̄o jie na 'mo p̄õ.

XIII W̄o t̄õn n̄e'maa t̄õm̄õsɪ na w̄o gba ma v̄e ka b̄ũu yi saaju suu wa a t̄e ka nibe ba jaa nȳe.

XIV A w̄o n̄e'maa t̄õm̄õ anyãna j̄ũ, ba k̄u w̄on kp̄õ ka w̄o de a modõd̄õ 'lo jie,

na w̄o bel a wer nibe. Ka w̄o 'yer ba ka ba m̄e botibe 'yõnõ nɪ a modõo 'lo ban d̄õ chen a s̄õ tɪ w̄o 'mo p̄õ.

XV Ba k̄u w̄on s̄or ɪka w̄o k̄u a botu 'lo nyev̄or w̄on m̄e ka w̄o nyet̄aan a modõd̄õ 'lo, ka w̄o na t̄õ 'yer ka ba k̄u a bala na t̄or a botu puorf̄o.

XVI W̄o mɪ fir n̄ire jaa, ka bile le w̄o ɪ bu kp̄e le, taraa s̄õ bu n̄õ s̄õ, sumine bu gb̄agbaa, ka ba 'yõ ba jaa jānsɪ a n̄üsõ n̄ũ p̄o bu a gberaa p̄o.

XVII N̄ire jaa k̄u t̄õ daara bu da bon ka baa 'yõ w̄o a jāne na ɪ a modõo yuor bu a w̄o jāne 'lo na ɪ a w̄o yuor ε.

XVIII Ka 'lo ȳe 'yer le, ala ɪ n̄ire tara na b̄õf̄o, w̄on t̄õ s̄or a modõo sebie an ɪ n̄isaal sebie le. A sebie ɪ naa k̄õr aȳõb d̄õl lɪjaata nɪ aȳõb (666).

XIV

I Be le n kaa nȳe a Peraabile ka w̄o 'mataa ara nɪ nibe turo k̄õbaa lɪjaayi nɪ anaar (144,000) a Jiyon t̄õ ju ka w̄o yuor nɪ a S̄ã yuor seb 'mar a ba gbersɪ p̄o.

II N w̄õn k̄õk̄õe a saaju na ḡõnõ fika k̄õkp̄e na joro bu saa na t̄an. A ḡõm̄õ mɪ kaara fika k̄õr̄õjomsɪ ban ŋmiere.

III Ba yiele naa yiel paalaa a n̄ã dak̄õ niem nɪ a b̄õn̄bie anaar bala nɪ a n̄iber̄e bala niem. N̄ire jaa ba be na t̄õ a yiel jān ε, ka a nibe turo k̄õbaa lɪjaayi nɪ anaar (144,000) bala t̄e a Nāan̄mɪn na faa ka a wer p̄o ba le ε.

IV A banyāna le ba sōo ba mǎe ni pɔbɔ ε, bojūu ba gun ba mǎe ɪ cheche, na ba ma turo a Peraabile jie jaa won chiine, bala le ba da de kɔ Nāanmɪn fika bōdōo ban de kɔ Nāanmɪn ni a Peraabile.

V Baa haa nee ηmaa jir ε. Baa tara chefu bālāa jaa ε.

VI N pǎa le nyen a malakasi āsɔo na ɔɔɔ be a saaju ti tara a 'yer kpo kpo bɔɔɔ ɪka wɔ 'yer kɔ a bala na be ka a wer pɔ, ni paalsi a jaa, ni balbɔrsi a jaa, ni 'yerbɔrsi a jaa, ni niɔrsi a jaa.

VII Wɔ tǎn na ni nekpēε, "Yi joro a Nāanmɪn dǎbǎε na yi kɔɔ wɔ tɪr, bojūu a wɔ bɪbir viε naa ka won tɔɔr a niɔe 'yer. Yi puor wɔ, 'lo le maal a saaju, ni a wer, ni a man ni a kōo yifɔ jiir."

VIII A malakasi ayi sɔo mi tun wa 'yerε, "Wɔ wel naa, wɔ wel naa, a Babilon tēkpēε nyǎ 'lo le maal a paalsi a jaa a ba nyū a wɔ sēsēyele dǎa ala na tɔo Nāanmɪn suur waan."

IX Ka a malakasi ata sɔo mi tu wa 'yerε ni kɔkɔkpēε, "Ala wa ɪ āsɔo jaa puor naa a mɔdōo nyǎna naa bɔtɪ nyǎna ban mε a wɔ kaar, na wɔ sɔo ka ba 'yōo wɔ a jāne a gberaa pɔ bu a nūu pɔ,

X wɔ mi na nyūn a dǎa ala na ɪ a Nāanmɪn suur, ala le ba pɔr 'yōo a ηmele pɔ na ɪ a suur. Ban ge wɔ naa ni a jerbi būu na dire a malaka chechesi bala naa Peraabile niem.

XI A ba gefɔ jɔɔr na uro ba tara ηmaafɔ ε. Pēnfɔ ba be

be kɔ a bala na gbur dumo puor a mɔdōo ni a bɔtɪ 'lo ban mε a wɔ kaar mōtōo bu tāsɔo ε, bu āsɔo jaa na sɔo de a jāne na ɪ a mɔdōo yuor ε."

XII A le jūu, a bala na ɪ Nāanmɪn niɔe na ba turo a wɔ nee na ba mi ara ni yelmǎe kɔ a Yesu ba tara kānyir.

XIII N pǎa le wōn kɔkɔr na yi a saaju 'yerε, "Sεb a anyǎna an yi a dɪna chiine, pɔpɔl sɔo le a 'lo na kpi a Soro sɔr pɔ." "ɔo," le a Nāanmɪn Siε 'yer, "Ban pēn naa a ba dɔɔye pɔ. Bojūu a le ban dōo tō, na turo ba naa."

XIV N le kāan nye julōjupɪla, ka a nɪre 'lo na jāne a julōjuur ju kaara fika nɪsaal bie (*Daniel 7:13*) na wɔ su selma jupil a ju pɔ, ti na wɔ tara bōηma sɔkpēε na dire a nūu pɔ.

XV Be le a malaka āsɔo mi yi be a Nāanmɪn yir wa bɔɔɔ 'yerε kpēo jaa kɔɔ a 'lo na jāne a julōjuur ju, "De a sɔkpēε na fɔ piel tōmō bojūu a tōmō sōo ta naa, bojūu a wer nyǎ ban na ηma mōo naa."

XVI Le le a 'lo na jāne a julōjuur ju jaal a sɔkpēε bar a wer pɔ na wɔ ηma a wer wɔ jaa.

XVII A malaka āsɔo mi na yi a be a Nāanmɪn puorfɔ yir a saaju na wɔ mi tara a bōηma sɔkpēε diir āsɔo.

XVIII Ka a malaka āsɔo mi 'lo le kaara a būu ka wɔ wa yi a be a tǎi nyūu vɪla chɔmfɔ jie bɔɔl a 'lo na tara a bōηma sɔkpēε diir kpēo

jaa ti 'yer, "De a fo böŋma sokpëe diir 'lo na fo ŋman a tɛ wõmõ, a wer le ɪ a tɛ ka wõ wõmõ mõõ."

^{XIX} A malaka jaal a wõ sokpëe bar ka a wer pɔ ka wõ ŋmara a wõmõ kpaara 'yõõõ a be ban ma nɛɛɛ ŋmɛɛ, na ɪ a Nāaŋmɪn suur.

^{XX} Ba nɛɛɛ ban a be a nɛŋmɛrfõ jie a tɛkpëe 'lo yõõ, ka a jãɪ joro a ŋmɛrfõ jie ɪɛ na ta mɛl kɔɔɔ ayi ka a wii mɪ ma kpɛ ka a nɛɛ 'lɔɔ.

XV

^I N nyɛ naa a nɛ'maa yelwiilaa jãɛ āsɔɔ a saaju, malakasɪ ayopõɪ na tara wõmsɪ ayopõɪ, ala le ɪ a baaraa na vë ka Nāaŋmɪn suur lo.

^{II} N le nyɛn bon na kaara fika man kõõ jaa wel wel nyɛ chãana kaar lõtãan bũu ka nɪbɛ ara a wõ gogoro par. Bala le jeb tõõ a mɔdõõ nɪ a wõ botɪ nɪ a yuor jãɛ. Nāaŋmɪn kɔ ban kōrõjomɪ

^{III} ka ba yiele nɪ a wõ gbãgbaa Mosesɪ nɪ a Peraabile yiele 'yerɛ, "A Soro Nāaŋmɪn na ɪ a Tõõfõ Sɔɔ, a fo tõmõ 'maan nɛɛ tɪ põn bar, fo ɪn nɪtor nɪ yelmãɛ sɔɔ, fõõ le ɪ a nãmɪnɛ ba jaa Nãa.

^{IV} An le kõ joro a fõõ Soro dãbãɛ na wõ kɔ a fo yuor tur ɛ? Bojũu fõõ tɛɛ le ɪ cheche. A paalsɪ a jaa na wa gãn kpa tɛɛ a fo niem, bojũu nɪɛ jaa nyɛ naa a fo tõtɔrsɪ."

^V Bojũu a anyã puor, n kãan nyɛ a saaju ka

a Nāaŋmɪn puorfõ yir a jicheche 'lo na ɪ a dãasɛ jie ka wõ yuo.

^{VI} Ka a malakasɪ ayopõɪ yi a jicheche nyãna na ba tara a Nāaŋmɪn suur wõmsɪ ayopõɪ sun bõpɪɛl na nyɛle ka a selma bõlunsɪ bãbã a ba nyãn pɔ.

^{VII} Be le ka a bõnɪbie anaar bala āsɔɔ kɔ a malakasɪ ayopõɪ bala selma laar ayopõɪ na seer nɪ a Nāaŋmɪn nyã na be be jaa kpo kpo suur.

^{VIII} Ka a jɔɔɔ sɛɛ a Nāaŋmɪn puorfõ yir yi a Nāaŋmɪn tur nɪ a wõ kpɛõ pɔ, kanɪɛ jaa kõ tõõ kpɛ a puorfõ yir ka a malakasɪ ba wa baar a Nāaŋmɪn suur wõmsɪ ala baar ɛ.

XVI

^I N wõn nekpëe na yi a be a puorfõ yir 'yerɛ kɔɔ a malakasɪ ayopõɪ bala, "Yɪ chen tɪ kpaar a Nāaŋmɪn suur a laar pɔ bar a wer."

^{II} Ka a malaka dõõ 'lo chen tɪ kpaar a wõ laa bar ka a tɛɛ ka a natɪdɛbɛ na bɪɛɛ tɛ a nɪbɛ bala na tara a mɔdõõ 'lo jãɛ tɪ mɪ gbur dumo puor a botɪ.

^{III} A malaka ayi sɔɔ mɪ kpaar a wõ laa bar a man pɔ, ka a kõõ lɛb fika kũu jãɪ, ka a bõvɔursɪ a jaa na be a man pɔ kpi.

^{IV} A malaka aɔa sɔɔ mɪ kpaar a wõ laa 'yõõ a põnsɪ nɪ kɔlsɪ pɔ, ka a kõn mɪ lɛb jãɪ.

^V Be le n wõ a malaka 'lo na kaara a kõn 'yer, "Fõõ le ɪ a Torfõ Sɔɔ, a fo 'yer tɔɔrfõ nyã tor naa, fõõ le ɪ, fõõ mɪ

le dõõ be be Cheche Sõõ a yelsı anyāna fon tōõr a 'yer jūu.

VI Bojūu a putudēme bala le kō a fō nibe ni a fō 'ye'yerbe a fō kō ba a jāi ūka ba nyū, a le seen ba naa."

VII Be le n wō kōkōr na 'yer be a bōõr lofō jie, "Ōõ, n Soro Nāanmın na ı a Tōõfō Sõõ, a fō 'yer tōõrfō ın yelmāe ti mi tor."

VIII A malakası anaar sōõ kpaar a wō laa 'yõõ mōtōõ ka wō tara kpēõ vuul a nibe ni būu.

IX A mōtōõ tōl vuul ba naa ti ba chene tōõ a Nāanmın yuor an ı 'lo le tara a gefō anyāna a jaa kpēõ na baa lieb ba tıer kō wō tur ε.

X A malakası anūu sōõ kpaar a wō laa 'yõõ a mōdōõ nāa dakōõ ju, ka a wō nāalõõ wō jaa lieb libe, ka a wōnō a nibe ka ba õõõ jālbie

XI ti chene tōõ a Nāanmın nyā na be a saaju a ba natie ni an bıere ba jūu. Tıche baa lieb a ba tıer bar a ba tōdebe ε.

XII A malakası ayōõb sōõ mi kpaar naa a wō laa 'yõõ a Yufiritı pōn kpēe pō, ka a kōõ sır chōõr a sōr bar kō a mōtōõ purfō jie nāmıne.

XIII N le nyen a sıdebe na kaara pātıe kaar ka a yire a bon 'lo na kaara a dajıl kaar nee pō, naa le yire a mōdōõ 'lo mi nee pō, naa mi le yire a jir ηmarba 'ye'yerbe neer pō.

XIV A sur anyā ı naa a tu sur na tōnõ ne'maa tōmōsı. Ba chen naa a wer wō jaa nāmıne sē ti lōõ taa na

ηmaan a Nāanmın Tōõfō Sõõ jeer a wō bıbir kpēe 'lo daar.

XV "Nye ın wan nānyie kaar. Bōõsōn sōõ le a 'lo na ba gur ε, ti mi tara a wō bōsursı jen na wō kō wa chiine ni sal'mōõr ka a ıre wō vı ε."

XVI Be le a sır lōõtaa a nāmıne a jie 'lo a Heburu nibe na bōõlo Amagedon.

XVII A malakası ayopōi sōõ kpaar naa a wō laa 'yõõ sesebe pō, ka kōkōr yi be a Nāanmın puorfō yir a nāa dakōõ par 'yere kpēõ jaa, "A maal naa!"

XVIII Be le ka saa nyurfō, ni gōmō, ni saa tānfō wa, ka a tēe dam wō jaa miin kpēõ. An yi a le daar jaa, nısaal na be ka a wer pō a tēe ba mii a kpēõ a le ε.

XIX Ka a tēkpēe 'mar jıir ata, ka a paalsı tēbere mi lo lo. Nāanmın chene na tıer tō a tēkpēe Babilon na wō gbōm wō a dāa na see ηmele na ı a wō suur.

XX Dōdolsı a jaa bōr naa ka fō kō le nye tōõ go ε,

XXI ka a sakpulōbibere na tıre yire a saaju loro ηmiere a nibe ka ba tōõ a Nāanmın a sakpulōbie gefō nyā jūu.

XVII

I A malakası ayopōi na tara a laar ayopōi, āsōõ wan wa 'yer kō ma, "Wa, ın will fon a le a pōõ baa nyā yuor na yi na jāne a mansı nee 'yer tōõrfō.

II 'Lo le a wer nāmıne gān ka a wer nibe mi buu ni a wō sēsēyele."

III Be le, a malaka 'moo man a Sie po chiin a mōgōo po. Be le n ti nye a po na jāne a mōdōjie ju. Ka a mōdōo nyā āgān wo jaa poon yoe na fere ni Nāanmūn na wo tara jur ayopōi ni ūe pie.

IV A po vaar naa foju ile ile na wo pāen selma ni kōsōsōn ni lerbikpāen. Wo tara naa a selma ŋmele a wo nūsōo po a wo tō kakaba ni a wo sēsēyele na sēe.

V Yuor seb mar a wo gberaa po, "Fon kō tōo bōo a par ε, a Babilon na yi yuor, po baar ma, ni a wer tō kakabsi ma."

VI N nyen a po na nyū a Nāanmūn nibe jāi buu, a bala na di a Yesu dāasie. In wa nye wo a le, nēe 'maa ma naa.

VII Ka a malaka suor ma, "Ŋmune a nēe 'maa fo? In wiil fo naa a po ni a mōdōo won do na tara jur ayopōi ni ūe pie yelsoolaa par.

VIII A mōdōo 'lo fon nye, wo dōo be be, pōpānyā waa le be be go ε. Won yi naa a bōo fulom po na wo chen a sōofō jie. A wer nibe bala yoe na ba seb a nyevor gān po ε, yi a wer maalfō daar ε, bala wa nye a mōdōo nyā, nēe na 'maa ba naa bojūu wo dōo be be na waa le be be ε, ti na won lieb wa.

IX "A ka i naa tier na tara yē 'yer. A jur ayopōi i naa a tōn ayopōi a po na jāne, ni a nāmune ayopōi.

X A ba anūu kpi naa ti ka bō'yen chene, bō'yen mi ba

wa sere ε. Tiche 'lo wa wa, won kor bālāa.

XI A mōdōo 'lo na dōo be be na waa le be be go ε, wo i naa a nāmune aniin soo na po ayopōi bala po na chiine a sōofō jie.

XII "A ūe pie ala fon nye i naa nāmune pie na ba di a nāa sere ε, tiche ban ku ban kpēo ka ba i nāmune lōon a mōdōo sōo bālāa.

XIII Ba jaa tier in bō'yen, ka ba de a ba kpēo ni fōo ku a mōdōo.

XIV Ban ŋmaan naa a Peraabile jēe, tiche ka a Peraabile na tōo ba, bojūu 'lo le i a sorbo ba jaa Soro ni a nāmune ba jaa Nāa. A bala won bool na wo chel ir ka ba turo ni yelmāe, na po wo naa."

XV Ka a malaka 'yer ku ma, "A kōn ala fon nye be a po baa 'lo na jāne, i naa a nūborsu, nuyoo, paalsu ni 'yerborsu.

XVI A mōdōo ni a ūe pie ala fon nye ban 'laar naa a po baa nyāna na ba tōo wo chier ti che wo sal'moor. Ban 'wob wo naa ti che 'yōo būu po ka wo di.

XVII Bojūu an i Nāanmūn le de 'yōo a ba tier po ka ba na i a wo bōfo, ka ba jaa tier i bō'yen ka ba soo de a ba kpēo ku a mōdōo ka wo di nāa ka Nāanmūn 'yer wa maal baar.

XVIII A po fon nye i naa a tēkpēe 'lo nāa na tōo a wer nāmune ba jaa."

XVIII

I A anyā puor, n nyen a

malaka āsɔɔ na yi a saaju suro waara. Wɔ tara na kpɛɔ. A chāa na be a wɔ 'yɔɔ chaar naa a wɛr wɔ jaa.

II Na wɔ tān kpɛɔ nɪ nekpɛɛ 'yerɛ, "Wɔ wɛl naa! A Babilon tɛkpɛɛ 'lɔ wɔ wɛl naa! Wɔ lɛb dɛɛr dɛmɛ gaa jie, nɪ sɪdɛbɛ, nɪ lubil dɛbɛ nɪbɛ na ba ɔɔɔ ɛ kpɛfɔ jie.

III Bojūu an ɪ a paalsɪ ba jaa buu naa nɪ a wɔ sɛsɛyele, ka a nāmɪne na be ka a wɛr pɔ gān wɔ. A yayarba na be a wɛr pɔ len tu a wɔ bɔyɔɔ pɔ."

IV Be lɛ n lɛ wɔ kɔkɔr āsɔɔ na yi a saaju 'yer, "Maa nɪbɛ, yɪ wa yi a wɔ pɔ na yɪ taa ɪrɛ wa pɔɔ a wɔ dɛɛr pɔ ɛ, bu na yɪ pɔɔ a wɔ wɔm pɔ ɛ.

V Bojūu a wɔ maal dɛbɛ dɔɔl taa tɪ ta a saaju, ka Nāanmɪn tɪɛr tɔ a wɔ dɛɛr wɔn maal.

VI Yɪ kɔ wɔ nɪtāa lɛ wɔn kɔ yɪ. Yɪ yab wɔ tɪ lɛ dɔɔl wɔ. Yɪ kɔ wɔ a dāa nɪ a wɔ ŋmele nɛɛr ayɪ ka wɔ nyū.

VII Ge wɔ ka wɔ waal, a yuor nɪ a nɔɔ wɔn bɔɔɔ kɔɔɔ a wɔ māɛ. Wɔ ma chen nyāa 'yer, 'N ɪn pɔɔ nāa jānɛ, n ba ɪ pɔɔ kɔɔr ɛ. Nɪbaal kɔ wa kpɛ ma jaa ɛ.'

VIII A lɛ jūu, bɪbir bɔ'yen lɛ a wɔm na wa a wɔ ju, kūu, nɪ kōn, nɪ kō. Būu lɛ ɪ a dɪ wɔ an ɪ a Soro Nāanmɪn nyā na tɔɔr a wɔ 'yer ɪn tɔɔfɔ sɔɔ.

IX "Ka a wɛr nāmɪne na dɔɔ gān wɔ na ba 'mataa dɪn wɔ a nɔɔ, bala wa nyɛ a lɛ wɔn dire ka a jɔɔr uro, an ɪrɛ ban nɪbaal ka ba kōnɔ kɔɔ wɔ.

X Dābāɛ kpɛ ba naa a ger nyā jūu, ban ara na tɛɛr jaa tɪ kōnɔ 'yerɛ, 'Nɛbier, nɛbier, a fɔɔ tɛkpɛɛ nyā, pa Babilon, a fɔɔ nyā na tara a kpɛɔ, bɪbir bɔ'yen lɛ a sɔɔfɔ be wa a fɔ ju.'

XI "A yayarba na be a wɛr pɔ na kōnɔ na tɪ waala bojūu nɪrɛ ba be be na da a bonst go ɛ.

XII A selma, kpāna, kɔsɪsɔn nɪ a lɛrbɪkpāɛn, nɪ fuu pɪɛl, nɪ fuuji ile ile, nɪ fuu saalsɪ, nɪ a fuuji kpān kpān, nɪ a daar ala nyūu na nōmɔ, nɪ bomo ala jaa ban de wab chele maal. A daar ala daa na be tuo, a kurjɛ, nɪ kursɔɔlɔ, nɪ a kɔsɪkpūlo bie.

XIII A kānyūu vɪɛl ala, nɪ a dān, nɪ a kān, nɪ a jōn, nɪ chir, nɪ a niin, nɪ a piir, nɪ a wiist, nɪ a wiist torkost, nɪ a gbāgbaar.

XIV "A bɔvɪɛlɪ ala na ɪrɛ fɔ a vɔlaa, a jaa chen naa. A fɔ nābomo naa fɔ yoboyele a jaa bɔr naa. Fɔ kɔ lɛ nyāa go ɛ.

XV A yayarba na da a bomo kɔ wɔ na ba le, nɛɛ na 'maa ba naa a wɔ ge fɔ nyā pɔ, ka ba ser yi tɛɛr jaa tɪ kōnɔ waala

XVI 'yerɛ nɪ, 'Nɛbier, nɛbier, a fɔɔ tɛkpɛɛ nyā, a fɔɔ na ma su a fɔpɪɛl, nɪ a fɔjɪ ile ile, nɪ a fɔkpān kpānsɪ. Na fɔ ma pāɛn a selma, nɪ a kɔsɪsɔn, nɪ a lɛrbɪkpāɛn.

XVII Mɔtɔ bɔ'yen lɛ a fɔ nābomo anyāna be wɛ a jaa.' A bala na kaara a gborberɛ ala a man kpɛɛ pɔ, nɪ a nɪbɛ bala na be be, nɪ

a bala jaa na tǒnǒ dire be a man pɔ, na ara na tɛɛr.

XVIII Bala wa nye a jɔɔr ban kǒnǒ na 'yere ni, 'Tǐbuor le be ka na wo ta a tǐkpǐɛ nyā?

XIX Ban ɔɔn tāna 'yǔɔnǒ a jur pɔ ti kǒnǒ ti waala 'yere ni, 'Nebier, nebier, a fǔɔ tǐkpǐɛ nyā. A jie nyā a bala jaa na tara a gborbere yuɔɔ ni a man pɔ, ba jaa len tu a fɔ jie, ti mǔtǔ bǔ'yen a fɔ be we a nitǔ?

XX Saaju, chile a wo jūu, yin Nāanmɔn nibe ni a nitǔnsi ni a 'ye'yerbe yi chile. Nāanmɔn tɔɔr a wo 'yer nitāa a le won maal yi."

XXI Be le ka a malaka kpǐɔ pāa 'mɔɔ kosɔr kpǐɛ na jātāan nɛr lɔb 'yǔɔ a man pɔ ti 'yer, "Nitǔ le in lɔb fɔ bar, a fǔɔ Babilon tǐkpǐɛ nyā ka nɛr kǔ le nye fɔ jaa go ɛ.

XXII Ba kǔ le wǔ kǔrǔjom ŋmefɔ, ni yiel yielbe, ni daa pɛelbe, ni ɔle pɛelbe jaa go ɛ. Tǔtǔnbo jaa bɔrɔ kǔ le be be go ɛ, ba kǔ le wǔ jǔ nāenbe dǔɔn go ɛ.

XXIII Fātɔn būu kǔ le chaar be go ɛ. Ba kǔ le wǔ pɔɔ paalaa ni wo sɛr kǔkɔr go ɛ. A fɔ yayarba le dǔɔ yi yuor a wer pɔ. A fɔ tāsɔɔ yele le fɔ de bel a paalsi jaa ka ba bɔr.

XXIV A wo pɔ le ba nye a 'ye'yerbe ni a Nāanmɔn nibe jāi ni bala ba jaa ban dǔɔ kɔ a wer pɔ."

XIX

I A anyā puor, n wǔn gǔmǔ fika nɛyɔɔ na tāna be a saaju 'yere ni, "Dānfɔ wo ta

Nāanmɔn! Faafɔ ni tur ni kpǐɔ i naa a wo tɔɔr,

II bojūu a wo 'yer tɔɔrfɔ in yelmāe ti mi tor. Wo 'yǔɔn a pɔɔ baa na 'yer, 'lɔ le sǔɔ a wer nibe ni a wo sǐsǐyele. A wo gbāgbaar won kɔ, wo yab won a sān."

III Ba le tāna na go, "Dānfɔ wo ta Nāanmɔn. A wo jɔɔr na uro duoro ba tara ŋmaafɔ ɛ."

IV Ka a nibe le lɛr ni anaar ni a bǔnɔbie anaar bala gān kpa tǐe puor a Nāanmɔn na jāne a nāa dakɔɔ ju pɛere wo 'yere ni, "A i a le." Dānfɔ wo ta a Nāanmɔn."

V Be le ka a kǔkɔr yi be a nāa dakɔɔ par 'yere, "A yin na i a Nāanmɔn gbāgbaar na yi joro wo dābāe. Ka bil bi bere le, yi pɛere a si Nāanmɔn!"

VI N pāa le wǔn dǔɔn fika nɛyɔɔ na gǔnǔ, bi fika kǔkpǐɛ na joro, bi saa na tāna kpǐɔ jaa, "Dānfɔ wo ta Nāanmɔn! Bojūu a si Soro Nāanmɔn na i a Tǔɔfɔ Sɔɔ, le di a nāa.

VII Yi i a si chile ka si āgān 'maa a si kɔ a Nāanmɔn tur an i a wo Peraabile pɔɔ kulfɔ bɔbir viɛ naa, ka a pɔɔ mi chɔɔr a wo māe baar.

VIII Wo sun bǔpɔɔl na viɛle ti nyile." A bǔpɔɔl anyāna le a Nāanmɔn nibe yeltɔrsi.

IX Ka a malaka 'yer kɔ ma, "Seb a anyāna, 'An in pɔpɛl kɔ a bala ban bɔɔl a Peraabile pɔɔ kulfɔ lǔɔ di jie." " Ka a malaka mi

'yer pɔɔ, "A Nāanmɪn 'yer anyāna ɪn yelmāe."

X Ka n gā kpa tēe ɪka n puor wɔ, tɪche ka wɔ 'yer kɔ ma, "Ta maal a le ε. N mɪ ɪ naa a gbāgbaa nɪtāa a fɔɔ nɪ a fɔ yeer kaar, bala le tara Yesu dāasɪe. Puor Nāanmɪn! Bojūu, a Yesu dāasɪe le ɪ a Sɪe 'yer."

XI N nyen a saaju na yuo, ka a ɪ wii pɪla le, ka a nɪre 'lo na do yuor di, yelmāe sɔɔ nɪ nɪtor. Yeltorsɪ le wɔ ma tɔɔr a wɔ 'yer tɪ nmaan wɔ jɛɛr.

XII A wɔ nɪbie 'lɪre naa fɪka būu, ka a nājupɪl yɔɔ su a wɔ ju pɔ. Yuor seɓ mar wɔ nɪre jaa na ba bɔɔ ε, ka 'lo tɛɛ ba le ε.

XIII A fuu wɔɔ wɔn su ɪn jāi wɔ jaa ka a yuor di, "Nāanmɪn 'Yer."

XIV A saaju sojastɪ sun bɔpɪel don wii pɪel turo nɪ wɔ.

XV Ka a sɔkpɛɛ diir yi a wɔ nɛɛ pɔ, 'lo le wɔ de chɪere nɪ a paalsɪ ba jaa, "Wɔn kaara ba jaa nɪ a kpɛɔ 'lo na kaara a kur dāgbal kaar." (*Yiel Gān 2:9*) Wɔn nɛɛre ban nɛere be a tɪe wɔmɔ nɛnɛmfɔ jie nɪ a Nāanmɪn na ɪ a Tɔɔfɔ Sɔɔ suur.

XVI Yuor nyāna le be a wɔ fuu wɔɔ na suu a gbekpɛɛ pɔ ɪka, A NĀMINE BA JAA NĀA, NĪ A SORBO BA JAA SORO.

XVII N nyen malaka na ara a mɔtɔɔ ju tɪ bɔɔl a lubil a jaa na ɔɔɔ be a saaju nɪ kɔkɔkpɛɛ, "Yɪ lɔɔ taa wa a Nāanmɪn lɔɔ di jie.

XVIII Le le, yɪ wa dire a nāmɪne āgāma nɪ a fɔn

dēme nɪ a kpāen dēme, a wiist nɪ a ba duorbo, gbāgbaar nɪ sumɪne, a bil nɪ a berɛ, a nɪɛ banyāna ba jaa āgāma."

XIX Ka n nyɛ a mɔdɔɔ nɪ a wer nāmɪne nɪ a ba sojastɪ lɔɔn taa nmaan a 'lo na do a wii nɪ a wɔ sojastɪ jɛɛr.

XX Tɪche ba nyɔɔn a mɔdɔɔ lɔɔn a jir nɛmara 'ye'yere na tɔ a nɛ'maa tɔmɔ a mɔdɔɔ niem. A nɛ'maa tɔmɔ anyāna le wɔ de belɔ a bala na tara a mɔdɔɔ jāne tɪ puor a bɔtɪ. Ba lob ba jaa ayi bɔnɪbie 'yɔɔ a jerbɪ būu na dire pɔ.

XXI A bala na che, a 'lo na jāne a wii ju kɔ ba naa nɪ a sɔkpɛɛ diir 'lo na yi a wɔ nɛɛ pɔ, ka a lubil pāa di a ba āgāma tɪ.

XX

I N nyen a malaka na yi a saaju suro waara tara a bɔɔ fulom 'lo pān bir nɪ bɔjɔr gbor.

II Wɔ tɔɔ naa a dajɪl 'lo na ɪ a kɔr waa, 'lo le ɪ a dɛɛr sɔɔ na ɪ a Satan na wɔ lū wɔ nɪ a bɔjɔr gbor ka wɔn maal yuomo tur (1,000).

III Wɔ lob wɔn 'yɔɔ a bɔɔ fulom nyā pɔ, tɪ kpal na wɔ 'yɔɔ jāne a wɔ kɔ le tɔɔ a paalsɪ bel go ε, ka a yuomo tur (1,000) wa baar. A ala puor, ban yuo wɔ naa ka wɔ maal ber bālāa.

IV N nyen nāa dakɔɔr, ka a bala na jāne, ba kɔ ban sɔr ɪka ba tɔɔr 'yer. N le nyɛ naa a bala na dɔɔ dire a Yesu dāasɪe nɪ a Nāanmɪn

'yer jũu ban kɔ, n nyen a ba suɾ. Bala le ba sɔɔ puor a mɔdɔɔ nɪ a bɔtɪ ɛ, bu sɔɔ de a wɔ jãɛ a ba gber pɔ bu a nuur pɔ ɛ. Ba ir naa a kũu pɔ ɪ vɔɛ ka bala naa Yesu lɔɔ di nãa a yuomo tur (1,000).

V A kũn bala na che baa ir ɛ, ka a yuomo tur (1,000) ala ba wa baar ɛ. A dɔɔ dɔɔ kũu pɔ irfɔ le a anyã.

VI Popel le kɔ a nɪ chechesɪ banyãna na de nie ir a kũu pɔ ɪ vɔɛ. A gbɛɛ ayi kũu kɔ le pɔɔ ba go ɛ, tiche ban un a Nãanmɪn bɔɔr lorbo, ka bala nɪ a Nɪ-iraa lɔɔ di nãa a yuomo tur (1,000) ala pɔ.

VII A yuomo tur wa ta, a malaka na yuo naa a Satan a bɔɔ fulom 'lɔ pɔ na wɔ for wɔ bar,

VIII ka wɔ yi belɔ a wer kɔkobo anaar wɔ jaa nɪbe, Gɔɔg nɪ Magɔgɪ na wɔ lɔɔ ba jaa ka ba ŋmaa jɛɛr. A nɪbe waa naa fon kɔ tɔɔ ba sɔr ɛ.

IX Ba yer a wer wɔ jaa na ba wa jilɔ a Nãanmɪn nɪbe jaa jie a tɛe 'lɔ a Nãanmɪn na nɔ. Tiche ka a bũu yi saaju lo di ba jaa.

X Ka a dɛer sɔɔ 'lɔ na belɔ ba, ba lob won 'yɔɔ a jerbɪ bũu na dire pɔ, be le a mɔdɔɔ nɪ a jir ŋmara 'ye'yere be. Ban ge ba naa mɔtɔɔ nɪ tãɔɔ wɔ jaa, ka ba be be jaa kpo kpo.

XI N pãa le nyen a nãa dakɔɔ pɪla, ka a 'lɔ na jãɛ. A tɛe nɪ a saaju bɔr a wɔ niem, baa le tara jie go ɛ.

XII N nyen a kũn, bil naa bere ka ba ara a nãa dakɔɔ niem, a ba yuor gãma bin.

Ba le yuon a gãn ãsɔɔ na ɪ a nyevɔr gãn. Ba tɔɔr naa a kũn bala 'yer nɪtãa a le ban dɔɔ maal a ba seb 'yɔɔ a gãn pɔ bin.

XIII A man tɪr naa a kũn ala won tara, ka a kũu nɪ a kpĩistɪ tɛe mɪ tɪr a kũn bala ban tara, ka ba tɔɔr nɪre ãsɔɔ jaa 'yer a le won dɔɔ maal.

XIV Ba lob a kũu nɪ a kpĩistɪ tɛe 'yɔɔ a bũu dagel pɔ. A bũu nyã na dire le a kũu gbɛɛ ayi.

XV Ala ɪ nɪre jaa yuor ba wa seb a be a nyevɔr gãn pɔ ɛ, ban lob won 'yɔɔ a bũu dagel nyã pɔ.

XXI

I A anyã puor, n pãa nyen saaju paalaa nɪ tɛpaalaa, bojũu a saaju koraa nyã nɪ a tɛkoraa nyã bɔr naa, ka a man ba le be be go ɛ.

II N nyen a Tɛcheche na ɪ a Jerusalem paalaa ka wɔ yi a saaju a Nãanmɪn sɛ suro waara fɪka, pɔɔsaraa na pãen bɔkãkaɛ gun a sɪre kulfɔ.

III Ka n wɔ kɔkɔr na yi a be a nãa dakɔɔ par 'yere, "Põpãanyã, Nãanmɪn na kpɪeraa a nɪsaalba pɔ, na wɔ be a ba sɛ. Ban un a wɔ nɪbe, ka wɔ mɪ be a ba sɛ ɪ a ba Nãanmɪn.

IV Won 'yɪr naa a ba nɪbikɔɔ a nie pɔ bar. Kũu kɔ le be be go ɛ. Waal ba le be be go ɛ. Kɔn mɪ ba le be be go ɛ. Nɪre ba le bɪere be go ɛ. Bojũu a yelkoro a jaa pɔn chen."

V Ka a 'lo na jāne a nāa dakoo ju 'yer, "N maala naa a bomo a jaa bōpaalaa!" Na wō pāa le 'yer kō ma, "Seb a anyāna bin, baal ba be be ε, a in yelmāε."

VI Wō 'yer kō ma, "A maal naa. Maa le a Pielfō nī a Baaraa. 'Lo jaa a kōnyūur na kpe, in kō won a nyevor kōō na yi a bulo pō ka wō nyū pōō."

VII Nīre 'lo jaa na jeb tōō, in kō won a anyāna a jaa. Ka n ī a wō Nāanmīn ka wō mī ī a n bie.

VIII Tiche a bala na ī a dābān dēme, nī bala na ba soō de ε, nī tier dēbe dēme, nī nīkurbō, nī sēsēnbe, nī soōbōsi, nī tīpuorbo, nī jir ŋmarba ba jaa, a ba jie ī naa be a jerbī būu dagel pō. A nyā le ī a kūu gbεε ayī."

IX Ka a malakasī ayopōi na tara a wōm ayopōi 'lo na tara a baaraa wa 'yer kō ma, "Wa, ka n wiil fō a pōosaraa na ī a Peraabile pōō."

X A malaka 'mōō man a Sīε pō don a tō wōo kpēε ju na wō tī wiil ma a Tēcheche na ī a Jerusalem na yi a Nāanmīn sē suro waara.

XI Wō chaar wō jaa nī a Nāanmīn tūr, a chaarfō kaara fīka a kōsīsōn na wō nyīle chaar jaa wel wel a kōsībe ala ban bōōō a jasīpa kaar.

XII Dachin wōo na kpēme jilō wō jaa na wō tara dōdōi pie nī ayī, ka a dōdōr āsoō jaa tara malaka na kaara. Ba seb a Isīral bal pie nī ayī yoe mar a dōdōi pō.

XIII Dōdōi ata ben a mōtōō purfō jie, ka ata mī be a kōkōor, ka ata mī be a kōkōor nyā, ka a ata mī be a mōtōō mōrfō jie.

XIV Dachin par kparisī pie nī ayī ju le a dachin dōōl. Ala pō le ba seb a Peraabile nītōnsī pie nī ayī yoe dōōl.

XV A malaka 'lo na 'yere nī ma tara na selma damanaa ūka wō man a tēe dōdōi nī a dachin.

XVI A tēe par kparaa jātaa, a wōofō nī a yalfō wō jaa. Wō man a tēe nye ka wō ī mel tur dōōl kōōr anaar (1,400). A wōofō nī a yalfō, a dofō, nī a jāafō.

XVII Wō man a dachin ka a yal ī gbεε kōōr ayī dōōl pie nī ayōōb (216). A malaka man a le a nīsaal na ma man.

XVIII A kōsībe ala ban bōōō a jasīpa le ba men a dachin, ka a tēe wō jaa ī selma na wō chaar chāana kaar.

XIX Kōsīsōn a jaa bōōō le ba de kpar a tēe par kparaa. A par kpardōō 'lo in a kōsīsōn ala ban bōōō a jasīpa, ka a ayī soō mī di safer, ka a ata soō di agete, ka a anaar soō mī di emerald,

XX ka a anūu soō di onīksī, ka a ayōōb soō mī di kanūlian, ka a ayopōi soō di keresolītī, ka a aniin soō mī di berl, ka a pie forbir soō di topajī, ka a pie soō di kūrīsoīrāse, ka a pie nī bō'yen di jasīntī, ka a pie nī ayī soō mī di amētesete.

XXI A dōdōr nēε pie nī ayī ala ī naa a kōsīsōn pie nī ayī. Kōsībō'yen le ba maal a jaa. A soīkpēε na be a tēkpēε

nyā pɔ selma le wɔ jaa ka wɔ
chaar chāana kaar.

XXII N ba nye puorfɔ yir be
a tēe pɔ ε, bojūu a sɪ Soro
Nāanmɪn na ɪ Tōɔfɔ Sɔɔ nɪ
a Peraabile le ɪ a puorfɔ yir.

XXIII A tēe nyā ba bɔɔrɔ
mōtōɔ, bu ŋɛraa chāa ε,
bojūu a Nāanmɪn tɪr le ɪ a
chāa, ka a Peraabile ɪ a wɔ
fātɪn.

XXIV A chāa nyā pɔ le a paal
bɔrsɪ nɪbe na yɔɔrɔ, ka a
wɛr nāmɪne mɪ waan a ba
nābomo a be.

XXV A wɔ dōdɔr nɛɛ ba be
na wa pɔɔ a mōtōɔ ε, an ɪ
tāsɔɔ ba le be be go ε.

XXVI A paal bɔrsɪ nɪbe
nābomo nɪ a ba tɪr, ban
waan naa be.

XXVII Bōdɛɛr kō kpe be ε,
bu bala na tōnō vī tōmō, bu
nɪɛlbe, tɪche a bala tɛɛ yuor
na seb a Peraabile nyevɔr
gān pɔ.

XXII

I Ka a malaka pāa wiil ma
a nyevɔr pōn kōɔ ka wɔ ɪ
jaa wel wel ka a joro yire a
Nāanmɪn nɪ a Peraabile nāa
dakɔɔ par,

II naa joro a tēe sɔr kpɛɛ
sālsɔɔ. Nyevɔr tɪɛ ara naa
a pōn lōbobo, ka a jaa
ma wōnō wōbɔrsɪ pie nɪ
ayi yuon jaa, ka a wiil ɪka
a ma wō naa ŋɛraa jaa
gbɛbō'yen. A vaɪ le ban sāan
a paalsɪ a jaa nɪbe baal.

III Nāanmɪn pɔ'yōɔfɔ ba le
be bon jaa pɔ go ε. Nāanmɪn
nɪ a Peraabile nāa dakɔɔ
na ben a tēe pɔ, ka a wɔ
gbāgbaar tōnō kɔrɔ wɔ.

IV Ban nyen a wɔ nie, ka a
wɔ yuor be a ba gber pɔ.

V Tāsɔɔ kō le be be go ε.
Baa le bɔɔrɔ fātɪn chāa ε,
bu mōtōɔ chāa ε. Bojūu a sɪ
Soro Nāanmɪn māɛ na chaar
ba naa a wɔ chāa, na ba di
nāa bɪbɪr jaa.

VI Ka a malaka 'yer kɔ ma,
“Baal ba be a 'yerbie anyāna
pɔ ε, a ɪn yelmāɛ. A Soro
Nāanmɪn na ma kɔ a wɔ Sɪɛ
a wɔ 'ye'yerbe tō naa a wɔ
malaka ɪka wɔ wa wiil a wɔ
gbāgbaa yele ala na kō yaar
tɪ ɪ ε.”

VII “Nye, n kō yaar tɪ wa ε!
Popel sɔɔ le a 'lɔ na sɔɔ a
'yerbie anyāna a jaa na seb
a gān nyā pɔ.”

VIII Maa Jɔɔn le wō tɪ nye a
anyāna. ɪn wa wō tɪ nye a
le baar, n gān kpa tēe ɪka n
puor a malaka, 'lɔ le wile ma
a anyāna.

IX Tɪche ka wɔ 'yer kɔ ma,
“Ta maal a le ε! N mɪ ɪ naa
a gbāgbaa nɪtāa a fōɔ nɪ a
fɔ yeɛr 'ye'yerbe nɪ bala jaa
na turo a gān nyā 'yer. Puor
Nāanmɪn!”

X Ka a malaka pāa 'yer kɔ
ma, “Ta sɔɔl a 'ye'yere 'yer
nyāna a gān nyāna pɔ bar ε,
bojūu a sɔɔ gbɔr naa.

XI Vɛ ka a 'lɔ na ɪ nɪdɛɛr,
wɔ chene ɪɛ a dɛɛr. Vɛ ka a
'lɔ mɪ na maala yeldɛbe, ka
wɔ chene maala a yeldɛbe.
Vɛ ka a 'lɔ na tor, wɔ chene
ɪ a nɪtor. 'Lɔ mɪ na ɪ cheche,
wɔ chene ɪ a cheche.”

XII “Nye, n kō yaar tɪ wa ε!
N tara na a n yar na kɔ nɪɛ
jaa le won tō.

XIII Maa ɛ a Pielfo ni a Baaraa, a nidɔɔn ni a puor sɔɔ.

XIV “Pɔpɛl dɛme ɛ a bala na pɛɛ a ba fuusi. Ban tara na sor di a nyevor tɛ wɔmɔ, na ba tu a dɔdɔr nɛɛ kpɛ a tɛɛ pɔ.

XV Tɪche baar, ni a sɔɔbɔsi, ni a sɛsɛnbe, ni a nɪkɔrbɔ, ni a tɪpuorbo, ni a bala jaa na nɔ jir ɲmaafɔ, ban ara na a yɔɔ.

XVI “Maa Yesu ɛ tɔ a n malaka ni a dɛasɛ nyɛna a yɪ sɛ kɔ a pupuorbiir gbulsɪ. Maa ɛ ɪ a David nyur ni a wɔ yɔɔ, ni a bivɛ ɲmerbir na chaar.”

XVII Ka a Sɪɛ ni a pɔɔ paalaa 'yer, “Wa!” Ka a 'lo mi na wɔ naa 'yer, “Wa!” Nɪɛ jaa kɔnyɔur na kpɛ, vɛ ka wɔ wa, nɪɛ jaa na bɔɔɔ,

vɛ ka wɔ wa de a nyevor kɔɔ kofɔ nyɔ pɔɔ.

XVIII N kpɛan ɛsɔɔ jaa na wɔnɔ a 'ye'yerɛ 'yer a gɛn nyɛna pɔ. Ala ɪ ɛsɔɔ jaa wa den bon dɔɔl a 'yer nyɛ pɔ, Nɛɛɲmɪn mi na dɔɔl wɔ naa a wɔm ala a gɛn nyɛ na 'yer a ba 'yer.

XIX Ka ala ɪ nɪɛ ɛsɔɔ jaa mi wa ir bon bar a 'ye'yerɛ 'yer a gɛn nyɛ pɔ bar, Nɛɛɲmɪn mi na mɔɔ wɔ naa a nyevor tɛ wɔmɔ ni a tɛcheche pɔ kpɛfɔ a gɛn nyɛ na 'yer a wɔ 'yer.

XX A 'lo na di a anyɛna dɛasɛɛ 'yer naa, “Ŋɔ, n kɔ yaar tɪ wa ɛ.” A ɪ a ɛ. Wa sɪ Soro Yesu.

XXI A sɪ Soro Yesu wɛɛfɔ wɔ be a Nɛɛɲmɪn nɪbe sɛ. A ɪ a ɛ.